STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04015

A GROYSER REMIZ

L. O. Levanda

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ל. לעוואנדא.

אַ גְרוֹיסֶער רֶעמִיז.

ראָמאַן.

פערלאַג געז. „צענטראל", ווארשא.

ווארשא, תרע"ד.

БОЛЬШОЙ РЕМИЗЪ
РОМАНЪ
СОЧ. Л. ЛЕВАНДА
ИЗДАНІЕ ТОВ. „ЦЕНТРАЛЪ“
ВАРШАВА, 1914
ТИП. ЛЕВИНА-ЭПШТЕЙНА
ПАВЛИНАЯ 38

I.

דער קאָלאָניאַל־מאַגאַזין און ווייַן־קעלער פון ר׳ משה גרזנימוס.

אַ טריעבער אָקטאָבער־אָוועגד, אַ געדיכטער און נאַסער שני, וואָס איז שנעל געפאַלען אויף די טראָטואַרען און ברוק און איז דאָ טאַקי גלייך צוגאַנגען אין די רעשטען פון נעכטיגען רעגען — דאָס האָט אויף די רווישענדע גאַסען פון דער געדיכט־בעזעסענער גובערנסקער שטאָדט נ. שנעלער געבראַכט די נאַכט־שטילקייט. אויף די פיער דורכזיכטיגע און העל־בעלויכטענע ציפער־בלאַטען פון די אַסטראָנאָמישע זייגערס, וואָס האָבען הויך געשטעקט איבער די דעכער פון די העכסטע בנינים און האָבען זיך אָבגעדוכט ווי פיער לאַמטערנעס, אויפגעהאַנגענע אין דער נעבעלדיגער פינס־טערנים אויף יענער זייט וואָלקענס, — האָבען די צעהן ווערשאַ־קען־ווייזער געצייגט נור 10 דעם זייגער, און אין שטאָדט, אַלענ־פאַלס אויף די הויפט גאַסען, איז שוין געווען שטיל און לעדיג פון מענשען, ווי אין האַלבער נאַכט. די גלענצענדע גאַלאַנטעריי־און מאָדע־מאַגאַזינען און זייערע שוי־פענסטער האָבען שוין לאַנג גע־רוהט אַהינטער די פעסטע ראַהמען פון זייערע שווערע, מיט אייזען געשמידעטע, טהירען און לאָדענס. און די קראָמען און קרעמלעך אויפ׳ן מאַרק האָבען זיך פערשלאָסען איינע נאָך דער אַנדערער, קלאַפענדיג מיט זייערע ניט גאַר געשיקט צוגעפאַסטע טהירען און ריגלען. די האַנדעלס־לייט, די קרעמער און קרעמערקעס פון יעדער עלטער האָבען מיט פעק און זעקלעך אין די הענד, מיט אָנגע־בויגטע קעפ, אַ היים געאיילט, — און די גאַסען זענען אַלץ מעהר און מעהר פערזונקען געוואָרען אין שטילקייט. זעלטען נור פלעגט זיך דערהערן אַ רווישענדע געקלאַפעריי פון אַן׳אַריסטאָקראַטישער קאַרעטע, וואָס האָט זיך געשווינד געטראָגען אָבצונעהמען די בעלי־בתים פון אַ ווערכען ס׳איז קלוב, אָדער אַ שוואַכעס קלאַפען פון פוהרלעך, וואָס האָבען ניט ליעב אויף איין אָרט צו שטעהן אין אַ שלעכטען וועטער; ס׳פלעגט זיך הערן אַ ווילדע מוזיק פונ׳ם קלאַפער־געצייג פון די הויף־וועכטער, וואָס רופען זיך אָב ווי

אַ צעשפּליטערטער כאָהר אויף דעם שניידענדעם פּייפען פון אַ גאָראָדאָוואָי אויף דער וואַך. וואו ניט וואו איז העל בעלויכטען אַ וועלכער ס'איז רעסטאָראַן, אַ קאַפע-הויז, אַ בופעט און פון דאָרט טראָגט זיך אויפ'ן גאַס אַ טובער גערויש און געקלאַפּעריי פון די קענעל אויף אַ ביליאַרד—דאָס צושטערט עטוואָס און בעלעבט די טרויעריגע און לאַנגוויילינגע איינאַרטינקייט פון דעם טריעבען הערבסט-אָווענד.

די זייגערס אויף אַלע שטעדטישע טהורעמס האָבען לאַנגזאַם און אָבגעצווינגען אָבגעשלאָגען צעהן, צוסקריפּענדיג זיך מיט די שווערע קייטען פון זייערע פּודען-וואָג.

אויף קאָלאָקאָלנע גאַס, צווישען דעם חושך פון די פערשלאָסענע מאַגאַזינען און קראָמען, האָט נור איין מאַגאַזין אַרוים-געקוקט אויף דער גאַס מיט זיינע נאָך ניט אויסגעלאָשענע פייערלעך, חאָטשי די גרויסע זייטיגע שילדען זענען שוין געוועזן אַראָבגענומען פון ביידע האַלבע טהירען. דאָס איז געווען, ווי ס'איז בעצייכענט אויף דעם אויבערשטען קאַפּיטאַלען-שילד „דער מאַגאַזין פון קאָלאָניאַל-וואַארע און וויין-קעלער פונ'ם סוחר פון I-טער גילדיע ם. א. גרונימוס", וואָס פלעגט זיך געוועהנליך בערוהיגען שפּעטער פון אַלע געשעפטען אויף דער דאָזיגער קאָכינער גאַס.

ביים סאַמע איינגאַנג אין דעם גרויסען און רייכען מאַגאַזין, וואָס האָט קנאה געוועקט ביי זיינע ווייניגער רייכע קאָנקורענטען, אין דריי טריט פון דער האַלב פערמאַכטער שענער געשניצטער טהיר פון עשענהאָלץ מיט אַ גאַנצען גלאָז אין דער גאַנצער לענג און בריים פון דער אויבערשטער העלפט, ביי דער סאַמע וואַנד, איז אַ יונגעל פון דרייצעהן-פערצעהן יאָהר געזעסען אויף אַזעקיל מיט טערקישע ניס, אָנגעטהון אין אַ קורצען ברוינעם סורדוטל מיט אַ שטייפען קראַגען און פערגאַרטעלט מיט אַ רימען,—ער איז געזעסען דעם קאָפּ אָנגעבויגען אויפ'ן ברוסט און געשמאַק געשלאָפען, צייטענווייז זאָגאַר צוגעחראָפּעט. געגוג אָנלויפענדיג זיך פאַר'ן טאָג אין אַלע עקען שטאָדט, אָבטראָגענדיג די פּריצים די קונדען אַהיים אַמאָל אַ זעקיל מעהל, אַמאָל אַפּעקיל מיט פערשיעדענע באַקאַליי, אָדער אַ קעסטיל מיט פערשיעדענע ווײנען, האָט ער מיט אַ האַלבער שעה צוריק דאָס ערשטע מאָל פאַר'ן גאַנצען טאָג זיך צוגעזעצט אָברוהען אויפ'ן שטייף אָנגעפּאַקטען זאַק, האָט

מיט די מידע אויגען אַ צוויי מאָל אַ קוק געגעבען אויף די פּאַליצעס, וואָס זענען געדיכט אָנגעשטעלט געווען מיט פערשיעדענע וואַרע, און איז גלייך שטאַרק אײַנגעשלאָפען. און, מ'דאַרף דאָס רעכט אָבּגעבען דער מענשען-ליעבע פון דעם פּרינציפּאַל, ער האָט דעם יונגעל ניט אַ ריהר געטהון, ניט בּעאונרוהיגט. און איהם געלאָזט שלאָפען. און דאָס יונגעל האָט געשלאָפען, אַזוי ווי ס'שלאָפען פערהאָרעוועטע—שטאַרק און געשמאַק, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס ער איז געזעסען ניט גאָר אויף אַ ווייכער קישען און ניט קוקענדיג אויך דערויף, וואָס אין צוויי טריט פון איהם האָט שרעקליך געקלאַפּט דער עלטסטער פּריקאַזשציק, וועלכער האָט צוהאַקט צוקער און פונאַנדערגעוועגען פונטענווייז און האָט דערבּיי געקלונגען און געדונערט מיט די שאָלען און וואָג. ער פלעגט זיי ניט שטעלען, נור וואַרפען אויף די שאָלען און אויפ'ן טישעל, וואָרום ער האָט ליעב געהאַט. אַז ס'זאָל בּיי איהם „בּרענען" אין די הענד. די געקלאַפּערײ און געטומעל איז געוועזען זיין „בּרען", און ער איז צופריעדען געווען מיך זיך אַליין, וואָס ס'איז קענטיג געווען אויף זיין אויסדריקליכען און לעבּעדיגען פּנים, מיט די זעהר אויסדריקליכע און לעבּעדיגע אויגען, שוואַרצע, ווי קויהלען, פינקלענדע און לויפּענדע, שנעלע.

בּיים קאָנטאָרקע אויפ'ן פּערקויף-טיש, וואָס האָט זיך ווי אַ גרויסער בּויגען געצויגען אין דער לענג פון דריי ווענד, איז געשטאַנען דער פּרינציפּאַל אַליין, דער סוחר פון 1-טער גילדיע ר' משה גרונימוס, אַ מאַנספּערזאָן פון איבּער פונפציג יאָהר, מיטעלער וואוקס, אַ פעסטער. מיט אַ קוים קענטיגען בּייכעל, אַ בּרונעט מיט היבּשע גראָהקייט אין דעם געדיכטען, עטוואָס אונטערגעשאָרענעם בּאָרד, מיט אַנ'אָדלער-נאָז און גרויסע פערטראַכטע אויגען אויף דעם פרישען און גאַנץ ענערגישען פּנים, וואָס האָט זיין גאַנצער פיגור צוגעגעבּען דעם אויסזעהן פון אַ סאָלידען קאָמערסאַנט. וואָס איז בּיי זיך תקיף. ער איז געווען אָנגעטהון אין אַ טונקעלגרינעם פּאַלטאָ פון סוחרישען שניט, און אויפ'ן קאָפּ אַ ווייכער קאַפּעליוש מיט שמאָלע פערבּויגטע בּרעגען. דער בּלאָהער וואָלענער שאַרף איז עפּים נאַכלעסיג אָנגעוויקעלט געווען אויף זיין קורצער האַלז, וואָס צוזאַמען מיט זיין גאַנץ היבּש קרומער פּלייצע האָט עס איהם צוגעגעבּען אַנ'אויסזעהן ניט פון אַ מאוסען, נור פון

אַ „סטאַטנעם” הויקער, אויב מ׳קאָן אַזוי זאָגען. ער איז געשטאַנען אָנגעשפּאַרט מיט׳ן לינקען עלענבויגען אויפ׳ן קאָנטאָרקע, און מיט דער רעכטער האַנד האָט ער געכישט דעם גראָסבוך, און פלעגט עס ציטערגווייז צורוקען צום גרויסען רעכענברעט (סציאָט), וואָס איז געלעגען אויפ׳ן פערקויף-טיש און געוואַרט, אַז מ׳זאָל אויף דעם, ווי געוועהנליך אין דער צייט פון מעת-לעת, מאַכען רעכע-נונגען. נור ר׳ משה גרונימוס האָט איצט קיין רעכענונגען ניט געמאַכט. ער פלעגט אַמאָל אויסשטרעקען די האַנד און צמאָל צוריקציהען, אויפמישענדיג די גרויסע פערפלעקטע בלעטער פון דעם צופליקטען גראָסבוך. אַמאָל פון רעכטס אויף לינקס, און אַמאָל פון לינקס אויף רעכטס, ווי זוכענדיג עפּיס און ניט געפינענדיג. ווער ס׳וואָלט זיך אָבער צוגעקוקט צו איהם ביים בלעטערן דעם גראָסבוך אַזוי אונערמיעדליך, יענער וואָלט זיך גלייך איבערצייגען, אַז ר׳ משה גרונימוס זוכט דאָ אייגענטליך גאָרנישט—וואָרום דאָס גראָסבוך איז גאָר געלעגען מיט די פּיס אַרויף. ר׳ משה גרונימוס האָט אַלזאָ דאָס בוך געבלעטערט סתם אַזוי, מעכאַניש, אוים רגילות יעדעם טאָג אין דער זעלבער צייט צו טהון דאָס זעלבע. און ווער ס׳זאָל זיך איצט צוקוקען צו ר׳ משה׳ס פּנים, דערהויפּט צו זיינע פערטראַכטע האַלב פערמאַכטע אויגען, יענער וואָלט גלייך טרעפען, אַז די געדאַנקען פון אונזער סוחר זענען איצט ווייט, זעהר ווייט פון דעם גראָסבוך, פון רעכענברעט, פון דעם טאָג פּדיון און זאָגאַר פון עצם מאַגאַזין. און מיר זענען זיכער, אַז ווען עמ׳צער זאָל איהם איצט פּלוצלונג אַ פרעג געבען, וואו איז ער? וואָלט ער ניט געקאָנט גלייך ענטפערן אויף דער איינפאַכער און זאָגאַר לעכערליכער פראַגע: אַזוי טיעף און שטאַרק איז ער פערטראַכט געווען. ווענען וואָס האָט ער זיך פערטראַכט, צי האָט זיך ניט אין וועג פערהאַלטען זיינער אַ שטאַרק ערוואַר-טעטער טראַנספּאָרט? צי בעטראַכט ער ניט עפּיס אַ נייע און זעהר אַ קאָמפּליצירטע האַנדעלס-אָפּעראַציע, וואָס זאָל איהם ברענגען אונגעוועהנליך גרויסע פערדיענסטען? צי האָט ער ניט די טעג אַ דרינגענדע צאָהלונג אויף אַ גרויסע סומע, וועלכע ער פערמאָגט איצט ניט? פאָרלויפיג ווייסען מיר גאָרנישט וועגען די מחשבות פון ר׳ משה גרונימוס, נור מיר האָפען, אַז מיט דער צייט וועט אונז דערפון עטוואָס בעקאַנט ווערען.

דער זייגער האָט געשלאָגן אַ פֿיערטיל עלף. דער עלטסטער פּריקאַזשציק האָט איינגעוויקעלט אין אַ בלאָהען פּאַפּיער און מיט שפּאַנאַט פֿערבונדען דעם לעצטען פונט צוקער, האָט עס אַריינגעוואָרפען אין אַ קעסטיל פון טיש. האָט פון זיין פעלציל אָבגעטרייסעלט די צוקער-שטויב און איז אַרויסגעשפּרונגען אויפ'ן גאַס אָהן אַ הוט. אין אַ מינוט אַרום איז ער צוריק אַריינגעקומען מיט פֿערגעצטע האָאָר פונ'ם שניי. האָט זיך געקנייטשט, געבלאָזען פון זיך און די הענד געריבען.

— אויף דער גאַס איז שטאַרק פינסטער, האָטשי די אויגען נעהם אַרויס. ביי גוטע לייט זענען די מאַגאַזינען שוין לאַנג פֿערשלאָסען, נור מיר איינע פּראַווען „חצות“ שטענדיג, פּונקט ווי מיר וואָלטען גאָלד שמיערען, אָדער מיר זענען אויף קאַטאָרגע.—האָט דער פּריקאַזשציק אַרויסגעזאָגט מיט פֿערדרוס און גאַנץ הויך. ניט געווענדעט צו קיינעם, נור כתם אַזוי, פֿאַר-זיך.

די ווערטער האָבען אַזוי ווי אויפגעוועקט גרונימוס'ן פון שלאָף. ער האָט זיך אַ האַפּ געטהון, האָט אויסגעריבען די אויגען, אַ געניץ געטהון און, ציהענדיג זיך און קנאַקענדיג די פינגער, האָט ער אַ פרעג געגעבען:

— מאָטקע, דו האָסט עפּיס געזאָגט? איך האָב ניט געהערט.

— איך זאָג,—האָט מאָטקע געענטפערט, ניט קוקענדיג אויפ'ן בעל-הבית,—איך זאָג, אַז ס'איז שוין צייט אונז אויך צולאָזען אָברוהען פֿאַר אַ גאַנצען מעת-לעת.

— וויפיעל איז אַ זייגער?

— באַלד וועט שלאָגען צוועלף,—האָט דער פּריקאַזשציק געלייגט.

— גוט, אָט באַלד, גלייך,—האָט גרונימוס געזאָגט, האָט פֿערמאַכט דעם גראָס-בוך און האָט עס אַ וואָרף געטהון צו די איבעריגע ביכער, וואָס האָבען זיך געוואַלגערט אויפ'ן פֿערקויף-טיש.—אין ביער-הויז איז קיינער ניטאָ?

— קיין הונד ניט.

— וואו איז קאַרפּעל?

— וואו זאָל ער זיין? ער איז אין קעלער: היינט גיסט מען דאָך פונאַנדער.

— אָך, יאָ, איך האָב גאָר געהאַט פֿערגעסען—האָט זיך

גרונימוס דערמאָנט, אַז ערשט מיט אַ שעה צוריק האָט ער געהייסען צוגרייטען צו מאָרגען עטליכע דוצענס פערש־ערנע וויינען. — אַז מיר וועלען פערשליסען דעם מאַגאַזין, זאָלסטו אראָבגעהן אין קעלער און זאָגען, אַז ער זאָל זיך ניט ערוואַגען שלאָפען צו לעגען, וואו ער וועט ניט אָנגיסען אינגאַנצען. און אַז ער זאָל ניט איבערמישען די עטיקעטען אויף די פלעשער, ווי די פאָריגע וואָך, דו הערסט?

— כ'הער.

— אַ צרה מיט אַן'עם־הארץ, — האָט גרונימוס בעמערקט אין דער שטיל, פאַר־זיך, — טויזענדער מאָל בעווייזט מען איהם, וואָס פאַר אַ עטיקעט איז אויף מאַדערע, און אַ וועלכער איז אויף לאַפיט, און ער צופלאָנטערט אַלץ. — און פראָקאָפּ איז מיט איהם דאָרט? — האָט ער זיך ווידער געווענדעט צום פריקאַזשציק.

— מסתמא, מיט איהם.

— היינט איז ער ניט שכור?

— דער טייוועל ווייסט איהם. מיר האָבען איהם היינט קיין איין כוסה ניט געגעבען.

— גיט געגעבען! ס'הייסט, אַז אַליין קאָן ער זיך ניט אָנזויפען אין דעם נאָהנטסטען שענקיל.

— נאָכגעהן איהם פוס־טריט קאָנע מיר דאָך ניט און אָבהיטען דעם פאַרשווין פון אַלע שענקען, — האָט דער פריקאַזשציק בעמערקט, אָברייניגענדיג מיט'ן באַרשט זיין פאַצעטישען הוט.

— נו רעכט. — האָט גרונימוס געזאָגט. ר'האָט אַרויסגערוקט דאָס קעסטיל מיט'ן טאָג־פדיון און האָט עס הויפענווייז אריבערגעשאָטען אין אַ לעדערנעם זעקיל. ווען ער איז דערמיט פארטיג געוואָרען, האָט ער אַ בלאָז געגעבען אויף דער ארבייטס־לאָמפּ אויפ'ן קאָנטאָרקע, האָט גענומען אין איין האַנד דעם זעקיל, און אין דער צווייטער זיין באַמבוק־שטאָק און איז אַוועק צו דער הינטער־טהיר פון מאַגאַזין, צו דעם דורכגאַנגס־פאָרהויז צווישען מאַגאַזין אין דעם ביער־הויז. געהענדיג, האָט ער אַ זאָג געטהון:

— פערלעשט דאָס פייער און פערשליעסט. זעה נור, דו פערגעס ניט צו זאָגען קארפּלען, אַז ער זאָל אָנגיסען אינגאַנצען, וואָרום מאָרגען וועט זיין אַ גרויסע פאָדערונג פון אַדעל־קלוב, דו הערסט?

— כ'הער, כ'הער, כ'בין דאָך ניט טויב.

אַז דער בעל־הבית איז אַוועק, האָט מאָטקע אָבגעוואַרט אַ ווײַלע און דערהערענדיק, אַז אין פאָרהויז האָט זיך שוין פערקלאַפּט די טהיר צום הויף צו, האָט ער שטיל, אָהן גערויש, צוגעשטעלט אַ לייטער צו די פּאָליצעס, האָט אַרויפגעקלעטערט, האָט שנעל פון דער אויבערשטער פּאָליצע אַראָבגענומען אַ פלאַש אָליווע אייל, אַ קעסטעלע סאַרדינען און אַ פלאַש ראָם. דאַן האָט ער די זאַכען איבערגעשטעלט אויף אַ אונטערשטע פּאָליצע, איז אַריינגעקראָכין מיט דער האַנד אין אַ קעסטיל מיט קיעווער אײַנגעמאַכטס און האָט עס אָנגעפּאַקט אין די קעשענעס פון זיין ראָק, דערנאָך איז ער אַראָב פון לייטער, האָט די אַלע זאַכען אַריבערגעלעגט אין די גרייסע קעשענעס פון זיין אויבערמאַנטעל, וואָס איז געהאַנגען אין אַ ווינקעל אין מאַגאַזין, האָט אַגב צוגעחאַפּט אויך אַ פונט צוקער און איז צוגעגאַנגען צום יונגעל, וואָס האָט געשלאָפען אויפ'ן זאַק. מיט איין שנעל אין נאָז האָט ער איהם אויפגעוועקט, האָט איהם אויף די פיס אויפגעהויבען און געהייסען איהם פערשליעסען דעם מאַגאַזין. ביז וואַנען דאָס יונגעל האָט אַרומגעשלאָסען, האָט מאָטקע זיך אַראָבגעלאָזט אין קעלער דורך אַ טהירעל, וואָס האָט זיך אויפגעהויבען פון דער פּאָדלאָגע אין פאָרהויז, האָט איבערגעגעבען דעם פּרינציפּאַל'ס בע־פעהל און איז צוריק אַרויסגעשוואומען פון דער הייל.

— נו, בעוועג זיך, שלאָפמעטשקע!—האָט ער צוגעיאָגט דאָס פערשלאָפענע יונגעל.—וואָס זאָל איך דאָ וואַרטען ביז אויף מאָרגען אין דער־פריה?

דאָס יונגעל האָט זיך לאַנג גע'עוסק'ט מיט די ריגלען און שלעסער, ווייל ער האָט זיך קוים אויף די פיס געהאַלטען פון מיעדינקייט און ס'האָט איהם שטאַרק געשלעפערט. די לאַנג־זאַמקייט האָט דעם פּריקאַזשציק פון געדולד אַרויסגעבראַכט, וואָרום ער האָט קענטיג וואוהין געאײַלט און ס'איז איהם יעדע ווײַלע טייער געווען. האָט ער אויפ'ן יונגעל געשריען, געזידעלט איהם, מיט די פיס געטופּעט, די צייהן געסקריהעט און זיך אָנגעמאָסטען מיט פויסטען. דאָס יונגעל אָבער האָט אַפילו ניט אָבגעענטפערט דערויף, עס האָט נור געשנאָרכעט, געקרעכטשט און געטהון דאָס זייניגע, ווי ער האָט געקאָנט, לאַנגזאַם און אונגעשיקט. און דערצו

האָבען איהם אויך קײן קרעפּטען ניט געקלעקט פאַר די שװערע און געגוג פּערראָסטעטע שלעסער און שליסלעך, װאָס זענען שױן לאַנג ניט געשמירט געװען. דאַן האָט דער אײלענדער פּריקאַזשציק ניט אױסגעהאַלטען, איז צוגעשפּרונגען צום טהיר, האָט דאָס יונ־געל אַזױ בײז אָבגעשטױסען, אַז ער האָט זיך שיער אומגעדרעהט מיט די פיס אַרױף, און ער האָט זיך אַלײן גענומען פאַר דער אַרבײט. דעם שטאַרקען פּריקאַזשציק האָבען די שלעסער מעהר געפאָלגט, און אין צװײ מינוטען איז דער מאַגאַזין געװען פער־שלאָסען. ער האָט דעם מאַנטעל אױף די אַקסלען נור אָנגעטהון, און די שװערע שליסלעך האָט ער אַ װאָרף געטהון דעם יונגעל שיער ניט אין קאָפּ, און האָט בעפעהלענד געזאָגט:

— נאַ, טראָג עס אַרױף אױבען און זאָג דעם בעל־הבית, אַז אַלץ װעט זײן געטהון, װי ער האָט געהײסען, דו הערסט?

דאָס יונגעל האָט גאָרנישט געענטפערט. האָט זיך אַביסעל אַ קראַץ געגעבען, האָט די שליסלעך איבערגעװאָרפען איבערן אַקסעל און איז אַװעק אַרױף אױבען. דער פּריקאַזשציק איז דורכ'ן טױער־פּערטיל אַרױס אױפ'ן גאַס, איז געשטאַנען אַ װײלע, װי עפּיס בעטראַכטענטיג, דערנאָך האָט ער צוגערופען אַ פוהרמאַן.

— אין „פּאַריזער בופעט"—האָט ער געזאָגט, אַרױפשפּרינ־גענדיג אױפ'ן פוהרל. קײן גענױערן אַדרעס האָט מען ניט בע־דאַרפט, װײל אַלע פוהרלײט האָבען געװאוסט, װאו עס געפינט זיך דער דאָזיגער בופעט.

II.

דער „פּאַריזער בופעט" און זײן אײגענטימער. אַליה'קע פּרוסאַק.

אױב אױף די גאַסען איז איבער אַ שלעכטען װעטער שטיל געװען און לײדיג. דערפאַר איז אין די פערװײלונגס־אַנשטאַלטען אין שטאָדט, פון די אָרימע און שמוציגע שײנקען ביז די גרױסאַר־טיגע און פײנע רעסטאָראַנען, געװען נאָך רױשענדער און דעסטאָ מעהר אָנגעפּאַקט מיט מענשען: װעמען ס'איז זיך עפּיס ניט געזע־סען אין װאַרימען און בעקװעמען הײמישען פאַמיליען־װינקעלע, אָדער בײ װעמען ס'איז בכלל ניט געװען קײן פאַמיליען־װינקעלע, יענע האָבען געאײלט צו פערנעהמען אַנ'אָרט, װאו מ'קאָן עס פאַר געלר

קיפען, אונטער די גאסט-פריינדליכע סטעליעס פון די דאָזיגע אַנ־שטאַלטען און זענען צופריעדען געווען, אַלענפאַלס ניט געלאַנגווײלט זיך, ניט געטרויערט, ווי ס׳וואָלט מיט זיי געווים געשעהן, ווען זיי זאָלען אין אַזאַ טריבען הערבסט-אָווענד פערבלייבען אין דערהיים. „מיט מענשען צוזאַמען איז דער טויט ליעבער" — זאָגט מען, און אַ פשיטא שוין — לאַנגווײליגקייט און טרויער. די העלע בעלויכ־טונג, דאָס לעבהאַפטע פּובליקום, וואָס האָט אויף יענעם זייט רע־סטאָראַן איבערגעלאָזט אַלע זאָרגען, דאגות און סכסוכים, די זיסינקע און קנעכטישע שמייכלען פון די בעלי-בתים, די געפעליגקייט און געשיקטקייט פון די בעדיענערינס, וואָס זענען זויבער געקליידט און אָפט אויך שענע, אָדער אַלענפאַלס פּיקאַנט, — קאָנען דעם אומעט פערטרייבען אפילו ביי דעם גרעסטען מרה־שחורה׳ניק. דערפאַר איז אין פערוויילונגס־אַנשטאַלטען עסט אַ מענש זעטיגער, ווען ער איז זאָגאַר ניט קיין פרעסער, ער טרינקט אַריבער דער מ״ס, ניט זייענדיג קיין שכור, דער געלאַסענסטער רעדט העכער און ניט קיין פרעהליכע לאַכען זאָרגלאָזער: זאָל אַ מענש זיך אָ־זאָגען נור פון זיין געקינסטעלטען „איך", וואָס ווערט איהם אָנגעבונדען פון דעם געקינסטעלטען לעבען, און זאָל ער זיך נור געפינען צווישען אַ געזעלשאַפט ביי גוטער שפּייז און געטרענק, ווערט ער מגולגל אין אַ נאָרמאַלע, געזונדטע, גוטמוטיגע און צופריעדענע בעשעפענים, ווי ס׳האָט איהם בעשאַפען די איינפאַכע מוטער־נאַטור. אָט דער־פאַר איז אין די פערוויילונגס־הייזער ביי אַ גרעסערער פערזאַמלונג פון געסט שטענדיג רוישענד, פרעהליך און לעבעדיג.

רוישענד און פרעהליך איז אין דעם דאָזיגען אָווענד געווען אין אַלע פערוויילונגס־אַנשטאַלטען אין שטאָדט נ., ווייל אויף מאַנגעל אין געסט האָט מען זיך ניט געקאָנט בעקלאָגען: די זאַלען און די זייטיגע „קאַבינעטען" זענען פול געפאַקט געווען און משקה האָט זיך געגאָסען פאַר די דורשטיגע. נור רוישענדער, פרעהליכער און נאָך מעהר געפּאַקט, ווי אומעטום, איז געווען אין „פּאַריזער בופעט", וואָס איז שוין איינמאָל געווען אַ פערוויילונגס־אַנשטאַלט.

דער אייגענטימער פון דער אַנשטאַלט, אליה׳קע פּרוסאַק אַ דורכגעטריבענער יונג און אַ מענשען־קענער. האָט גוט געוואוסט, וואָס אַ מענשען איז נויטיג, אום צו פערטרייבען זיין טרויער און אומעט, ער איז אין דעם פאַך אַ קינסטלער געווען, האָט גאָרנישט

מיט געקאַרגט, אום צו צוציהען געסט און—ר׳ האָט צוגעצייגען אויסער דער גרויסער, בעקוועמער און גאַנץ פיין מעבלירטער וואוינונג, זענען די מאכלים און משקאות אין זיין בופעט שטענדיגעווען פון בעסערע, און אָפטמאָל פון דער בעסטער קוואַליטעט ער האָט זיך ניט געיאָגט נאָך דער ביליגק׳ייט אויף פּראָדוקטען.

— צו מיר קומען אַריין פיינע לייט, און ניט עפּים אַבי ווער—פלעגט ער זאָגען—און געבען זיי עסען און טרינקען פסולת—איז ניט קיין יושר און ס׳איז נאַריש, ווייל ס׳איז זיך אַ שאָדען.

— וואָס הייסט עס זיך אַ שאָדען?—פלעגט מען איהם פרעגען.

— זיך אַ שאָדען הייסט עס—פלעגט ער ענטפערן,—וואָס איין מאָל, אַ צווייטען מאָל שטעלט מען ניט צופריעדען אַ גאַסט, וועט ער אַ דריטען מאָל ניט נור אַליין ניט קומען, נור ער וועט נאָך אַ צוויי־דריי בעקאַנטע אָוועקשלעפּען פון דאַנען. יעדערער וויל פאַר זיין גוט געלד גוטע סחורה בעקומען—און דאָס איז גאַנץ ריכטיג. און ווי האַלט איהר וועגען דעם?

בעדיענער פלעגט ער אויסקלויבען דערהויפּט פרויען און דערצו אַלע מאָל שענע, שלאַנקע און „העפליכע" אין בופעטען־זין, וואָרום מאַלפּעס און ווילדע דאַרף מען בעווייזען אין אַ טהיער־גאָרטען אָדער אין א צירק, און ניט האַלטען עס אין אַנ׳אַנשטאַלט. וואוהין פיינע לייט קומען אַריין די צייט צו פערברענגען". פונדעסטוועגען, ווען ער פלעגט בעמערקען, אַז אַ וועלכע עס איז מאַריכען, סאַשקאַ אָדער סטעפקאַ ערלויבט זיך שוין צו זיין „צו־העפליך", פלעגט ער זי אָהן לאַנגע דבורים אַרויסטרייבען, ווייל ביי איהם איז אַ „נאָבעלע" אַנשטאַלט, אַ בופעט, און ניט עפּים אַ כ׳וויס וואָס...

ביי דערזעלבער טאַקטיק און דיזעלבע כללים פלעגט ער זיך האַלטען אויך ביי דעם קאָמפּלעקטירען זינגערינס, האַרפּעשפּיעלערינס, טענצערינס און אַנדערע פערפיהרערינס, וואָס דאַרפען פערגניגען פערשאַפען דעם פּובליקום: קוים נור ווערען די בעציהונגען צווישען זיי מעהר אינטים, אַזוי מאַכט ער געשווינד אין פלוצלונג אַנ׳איבערקעהרענים, צושטערט די קאָמפּלעקטען, פערבייט זיי מיט אַנדערע, ווייל די אויפגאַבע פון די קאָמפּלעקטען איז געווען נור „צו צוציהען", אָבער ניט מעהר... און דעריבער פלעגען ביי אליה׳קע פּרוסאַק די קאָמפּלעקטען זעהר אָפט זיך בייטען, בעפרישען זיך און אַלע מאָל רייצען מיט זייער נייקייט און ניט־צוטריט־

ליכקייט. מיט די דאָזיגע תקנות פון זיין אַנשטאַלט האָט ער ניט נור גאָרנישט ניט אָנגעוואָהרען, נור ער האָט זאָגאַר פערדיענט.

אָבער דער גרעסטער און שטאַרקסטער, און דערצו דער שטענדיגסטער מאַגניט פון „פּאַריזער בופעט" איז געווען דאָס בופעט-מיידעל, די שוואַרץ-אויגעלדיגע מאַניע, די איין-איינציגע טאָכטער דעם בעל-הבית'ס. עטוואָס העכער פון מיטעלען וואוקס, אַ שלאַנקע מיט שוואַרצע, חייכע, געדיכטע און לאַנגע האָאָר, וואָס האָבען נאָך מעהר פּע-אַרעלט איהר אַלאַבאַסטער מאַט-ווייסען אָוואַלען פּנים, זעהר אַ אויסדריקליכען און אַ קלוגען, מיט אַ שמייכעל אַמאָל אַ מעלאַנכאָלישען, אָפּטמאָל זאָגאַר אַ ביטערן, ווי ביי אַ פרוי, וואָס האָט שוין פּיעל איבערגעלעבט און איבערגעליטען אין איהר לעבען, און אַמאָל אַ ליכטיגען, אַ זאָרגלאָזען און אַ לוסטיגען, ווי ביי אַ נאַאיווען קינד, מיט אַ לאַנגער האַלז, אַ בויגזאַמע און אַ ווייסע איבער די רעכט פּערקיילעכדיגע אַקסלען און ברוסט,—האָט זי מיט איהר ניט גאָר אידעאַלער, אָבער פּיקאַנטער שענהייט איבעררעאַשט יעדערן פון ערשטען בליק אויף איהר. די איבערראַשונג פלעגט אַזוי שטאַרק זיין, אז אין דער ערשטער ווייל האָט מען זיך ניט געקאָנט בעדענקען אין דעם אַיינדרוק, צי איז עס אַן'אָנגענעהמער אָדער ניט. ס'איז אָבער גענוג געווען צו שמועסען מיט איהר איין פּיערטיל שעה צייט און הערן איהר גלייכע מעלאָדישע און קלינגענדע שטים, און דערביי זאָלען ברייטער ווערען איהרע וואונדערבאַרע אויגען אונטער די לאַנגע ברעהמען, און ווייך, צוטרויליך און פריינדליך צוקוקען, און איהרע ליפּען זאָלען שמייכלען זייער האַלב-מעלאַנכאָלישען און האַלב-קינדישען שמייכעל, ווי דער ערשטער אונבעשטימטער און זאָגאַר שאַרפער אַיינדרוק פלעגט גלייך פערשווינדען, און מ'פלעגט זיך פיהלען זעהר אָנגענעהם, ווי נעבען אַ גראַציעזער פרוי מיט דעם פולען פרויען-רייץ, וואָס איז אַזוי זעלטען צו טרעפען צווישען די ניעדעריגערע שיכטען פון דער געזעלשאַפט. דאָס דאָזיגע אָנגענעהמע געפיהל פלעגט לכתחילה ערוועקען ביי די לייט פון אַ געוויסען אַרט, ביי די שטענדיגע בעזוכער פון פערוויילונגס-אַנשטאַלטען, וואו זיי פיהלען זיך ווי אין דער-היים, זאָגאַר בעסער, ווי אין דער-היים,—דאָס געפיהל פלעגט ביי זיי דערוועקען אַ מחשבה וועגען אָנהויבען אַרומצודרעהען זיך ארום דעם שענעם בופעט-מיידעל; נור נאָך אַ נאָהנטער בעקאַנטשאַפט מיט איהר פלעגען די לייט זיך אי-

בערצייגען, אַז זייער מיה וועט זיין אומזיסט, ווארום ס'איז דורכאויס קענטיג געוועזן, אַז אויף די שענע אַקסלען פון דעם שענעם בופעט־מיידעל זיצט נאָך אַ שענערעס קעפּיל, וואָס פערמאָגט שכל. אויף די גרעסטע קאָמפּלימענטען פלעגט מאַניע אָבענטפערן מיט אַ איראָנישען שמייכעל, אויף אַ דייטליכען אָנצוהערענים — פלעגט זי ענטפערן מיט אַ בליק, פון וועלכען דער אונפערשעמטעסטער פלעגט איבער די אויערן רויט ווערען און מחילה בעטען, וואָס ער האָט זיך אונגעשיקט אויסגעדריקט. נאָך אַזעלכע אונגעלונגענע און אונפּאַסענדע פּרובען צו פערדרעהען דעם קאָפּ דעם „שענעם בופעט־מיידעל" אָדער דער „שענער יודישקע", פלעגט שוין צווישען איהר און די לייט פון געוויסען אַרט ווערען גאַנץ אַנדערע, בעזונדערע בעציהונגען: די שענע יודישקע פלעגט שוין זיין פאַר זיי אַ שענע בופעט־מיידעל, מאַניע, נור זי פלעגט ווערען פריילין מאַריע, מאַשענקאַ, אָדער מאַריאַ איליאינישנא, ביי וועלכער זיי פלעגען מיט עהרע די האַנד קושען און זיי פלעגט אָנגענעהם זיין צו ריידען מיט איהר, שמועסען, און זאָגאַר זיך בעראַטהען וועגען זייערע אינטימע, פאַמיליען־אָדער געשעפטליכע אָנגעלעגענהייטען, ווייל זיי האָבען זיך איבערצייגט, אַז מאַריאַ איליאינישנאַ איז ניט נור אין אַלגעמיין קיין נאַר ניט, נור זי איז אַ פערשטענדליכע און אַ גאַנץ ענטוויקעלטעס מיידעל, וואָס פערשטעהט דאָס לעבען און מענשען ניט ערגער פון אַ קלוגען און ערפאַהרענעם מאַנספּערזאָן. און מאַריאַ איליאינישנא פלעגט זיי מיטפיהלענד אויסהערן, זיך איינטראַכטען אין זייער לאַגע, געבען עצות, זיך אינטערעסירען מיט זייערע עסקים, אויפמונטערן און טרייסטען, קורץ, זי איז אַ פריינד געוועזן צו איהרע אַנשטענדיגע פערעהרער. און דעריבער איז גאַנץ אָפט אַרום בופעט ענג געוועזן פון די דאָזיגע פערעהרער: יעדערער פון זיי האָט שטענדיג נויטיג געהאַט וועגען עפּיס איבערצורייען מיט מאַניען, איינצורוימען איהר אויפ'ן אויער אַ סוד וועגען זיינע עסקים, אויסהערן איהר מיינונג. דאָס פערשטעהט זיך האָט איהר געשטערט אין דער בופעט־אַרבייט, נור אין איהר אַרבייט ביים בופעט האָט מען זיך ניט גענויטיגט: אויף צו בעדיענען די געוועהנליכע געסט איז ביי דער האַנד געוועזן אַנ'אַנדער מיידעל און די מאַדאַם פּרוסאַק זעלבסט, מאַניעס שטיף־מוטער: מאַניע איז געוועזן, אַזוי צו זאָגען, די עהרען בופעט־מיידעל — נאַר „זעהבערער אויפזיכט" און אויף „צוציהען". אַזוי אַלענפאַלס האָט

אויף איהר ראָלי געקוקט איהר פאָטער, און איהם האָט עס זעהר געשמייכעלט, וואָס די פיינע לייט דרעהען זיך אַרום מיט אַזאַ רעספעקט אַרום זיין טאָכטער און זענען „אַזוי שטאַרק געגוויטינגט אין איהר שכל".

— אָ, האָ—פלעגט ער זאָגען מיט פאָטערליכען שטאָלץ—זי איז ביי מיר אַ מיניסטער. אַ מאַנזבילשער קאָפּ איז גאָר אויף איהר. איך ווייס ניט, אין וועמען האָט זי זיך איינגעגעבען. איך בין אויך קיין שוטה ניט, אָבער לגבי איהר בין איך אַ יונגעל, וואָס דאַרף נאָך געהן אין חדר. זי האַלט מיר אויף דאָס גאַנצע געשעפט, זאָל איהר גאָט יאָהרען געבען און געזונד! אַזאַ ווירטהין! אַזאַ עקאָנאָמקע! אַ שמרויעלע וועט ביי איהר אין ניוויטש ניט געהן.

ס'איז דעריבער קיין וואונדער ניט. וואָס אליה'קע פּרוסאַק האָט כלל ניט אַיינגעפונען פאַר פערדעכטיג אָדער פאַר ניט אַרטיג, וואָס מאַניע סוד'עט זיך לאַנג ערגיץ אין אַ ווינקעל מיט איינעם פון די שטענדיגע געסט אָדער זי פערשפּאַרט זיך זאָגאַר מיט עמיצען ערגיץ אין אַ זייטיגען צימער אויף גאַנצע שעות.

— מאַניע ווייסט, וואָס זי טהוט.—פלעגט ער זאָגען דיזער פרוי זיינער, וואָס פלעגט מיט אַ אויסדריקליכער מימיק און ענערגיש דריקענדיג די פּלייצעס געבען איהם צו פערשטעהן אָפטמאָל, אַז ער לאָזט שוין זיין טאָכטער צופיעל פריי.—קיין שום ביין קאָן זי ניט און וועט ניט טהון. איהר דאַרף מען שוין ניט לערנען.

פונדעסטוועגען, ווער עס זאָל זיך נעהנטער צוקוקען צו די בעציהונגען פון דעם ווירטה פון „פּאַריזער בופעט" צו זיין טאָכטער און זאָל טיעפער אַיינדרינגען אין זיי, יענער וואָלט בעמערקט, אַז אין די בעציהונגען צווישען פאָטער און טאָכטער שפּיעלט אַ גרויסע ראָלי ניט אַזוי די פערעהרונג, דאָס בלינדע צוטרוי פוּן׳ם פאָטער צו דער טאָכטער, ווי דאָס מורא-געפיהל. אליהקע פּרוסאַק, דער דאָזיגער דורכגעטריבענער פרעכער יונג, מיט אַ פערברענטען, חוצפּא'דיגען, ענערגישען פּנים, מיט צייכען פון געוועזענע פּאָקען אויף איהם, מיט אַנ'אויפגעריסענער נאָז, וואָס אַ קוק געבענדיג אויף איהם, האָט מען געזעהן, אַז דער אייגענטימער פון דעם דאָזיגען קאַטאָרגע-שילד וועט זיך פאַר קיינעם ניט דערשרעקען—זאָגאַר ניט פאַר אַנ'אויספּאָרשער פון בעזונדערס וויכטיגע ענינים,—דער אליהקע פּרוסאַק האָט דאָך מורא געהאַט פאַר זיין איידעלער, שענער, ניט

פעסט-געבויטער טאכטער, ער פלעגט זיך שטענדיג פערהאלטען צו איהר קנעבטיש, בעטענדיג, און זיך ניט ערוואגט אריינצוקוקען איהר גלייך אין די אויגען אריין, ווי ער וואלט זיך פאר עפים געשעמט אדער ער וואלט זיך געפיהלט שולדיג פאר עפים.

פארוואס האט ער זיך געשעמט? און וואס האט ער זיך שולדיג געפיהל'ט?

אום צו ענטפערן אויף די פראגען, דארפען מיר זיך עטוואס צוריקקעהרען צו דער אונבעקאנטער פערגאנגענהייט פון דער געעהרטער פאמיליע פרוסאק, וואס האט דא ערשט ניט לאנג פאר זיך א גאנץ ווארימען נעסט געמאכט אין דער שטאדט ג.

.III

פון אליה'קע פרוסאק'ס פערגאנגענהייט.

דאס איז לפי-ערך לאנג געווען. מיט א יאהר פופצעהן צוריק. אליה'קע פרוסאק מיט זיין ערשטער פרוי, א שענהייט, וואס האט עם בירושה איבערגעגעבען איהר איינציגער טאכטער, האט דאן געוויינט אין א ארימען הילצערן שטיבעל מיט דאך-ציגעל געדעקט, ביי דער סאמע פרייסישער גרעניץ,—פארוואס ער האט זיך גערופען „פרוסאק". ער האט דארט געהאלטען א געהיימען שיינקעל, אדער אנ'אכסניא אדער נאך ריכטיגער, א ווינקעל פאר קאנטראבאנדיסטען. אין דעם ווינקעל האט זיך צייטענווייז געלעבט טומעלדיג פרעהליך, בגילופינ'דיג, נור אפט, און זאגאר זעהר אפט—הונגעריג און קאלט,—דאס האט זיך געווענדט אן דעם, אין וואס פאר א לאגע ס'זענען די „געשעפטען" געווען אויף דער גרעניץ. ווען מאניע איז אונטערגעוואקסען און פרוסאק מיט זיין פרוי האבען איינגעפוגען, אז דער דאזיגער ווינקעל איז גאר ניט קיין זיכערער און אנשטענדיגער ארט פאר זייער טאכטער, האט מען איהר אבגעגעבען אויף ערציהונג צו א בעקאנטען רייכען פויער אויף יענער זייט גרעניץ. מאניע איז געוואקסען צוזאמען מיט פערשיעדענע בלאנד-האריגע און בלאה-אויגעלדיגע לעזכענס און לאנטכענס, קאראלינעס און קאטערינעס, האט בעזוכט אנ'אנשטאלט מיט א שילד „פיר אונ-

זערע יוגענד", וואָס געפינט זיך אין יעדעם פּרייסישען דערפיל, האָט געזונגען פון „געזאַנג=בוך" און „ליעדער=בוך" און איז אין אַלגעמיין געוואָרען אַ דייטשעם מיידעל. דערפון נעהמט זיך—איהר ריינע דייטשע אויסשפּראַכע, איהר וואויל=קענען, אַ שענע האַנדשריפט, ליעבע צו אָרדנונג, ריינליכקייט, שפּאָרזאַמקייט און צו אַ געדרוקטען וואָרט: אין אַ פרייער צייט פלעגט זי פיעל און גערן לייענען.

אַמאָל אין אַ פינסטערן ווינטער=אָוועגד, ווען אויפ'ן הימעל האָט מען קיין איין שטערענדיל ניט געזעהן, און צווישען הימעל און ערד האָט אַ שטורעמווינד געדרעהט און בייז געמורמעלט, ווי אַ צעבייזערטע חיה, און אַ שטורם=שניי האָט די אויגען צוזאַמענגעקלעפּט, פערהאַלטען דעם אָטעם און זיך געשפּיעלט מיט מענשען, ווי מיט פּילקעס,—אין אַזאַ אָווענד האָט אַ חברה קאָנטראַבאַנדיסטען מיט וואַרימע היטלען אָנגערוקטע אַריבער דער נאָז, מיט פערשפּיצטע שטעקענס אין די הענד און מיט גרויסע פּעק סחורה איבער'ן פּלייצע, פערליערענדיג דעם וועג, אָנגעטראָפען אויף דער בעהאַלטענער גרעניץ=וואַך,—און דאַן האָט זיך אָנגעפאַנגען אַ שיסעריי פון פּיסטוילען, מיט פערוואונדעטע און דער'הרג'עטע. די קאָנטראַבאַנדיסטען זענען אַנטלאָפען אין זייער ווינקעל, און די גרעניץ=וואַך—נאָך זיי.

אַ געשלעג אויף לעבען און טויט אין דער נאַכט=פינסטערניס, קללות און צייהן=סקריהעריי, בעגלייט מיט דעם בייזען געלעבטער פון דער שטורעמדיגער נאַטור, וואָס האָט זיך בערוהיגט צו בעגינען ערשט, ווען די „טראַגעדיע" איז געווען אָבגעשפּיעלט.

אויף מאָרגען האָט זעהר טרויעריג אויסגעזעהן דאָס הילצערן שטיבעל מיט די דאַך=ציגעל, דער ווינקעל פון די נאַכט=העליאַנקעס פון די גרעניץ=לייטלעך: טהיר און פענסטער זענען אינגאַנצען אָפען געווע., כמעט אַלע שויבען זענען אויסגעשלאָגענע, דאָס איינפּאַכע מעביל איז געווען אָבגערוקט פון די ערטער און צעבראָכען,—ס'איז קענטיג געווען, אַז דאָס האָט געדיענט אַלס באַריקאַדען פאַר די, וואָס האָבען זיך געשיצט. פון גלעזערנע און לוימענע כלים האָבען זיך שערבלעך און ברעקלעך געוואַלגערט אויף דער פּאָדלאָגע, וואָס איז כּול געווען מיט שטרוי פון די אומגעוואָרפענע און צוקאַליעטשעטע בעטלעך.

אין גאַנצען שטיבעל איז קיין איין לעבעדיגער נפש ניט געווען, אויסער דעם אַלטען, אָבגעשטאָפּטען און פוילען קאָטער, וואָס איז אויפ'ן אייווען געזעסען און „מיאַאו" געקלאָגט, ווי בעוויינענדיג דעם חורבן פון זיין אַלטען וואַרימען ווינקעלע, וואו ער האָט אַזוי זאַט געהאַט צום עסען און ס'איז אַזוי רוהיג געווען צו שלאָפען! צייטענווייז פלעגט ער איבעררייסען זיין פוילען „מיאַאו", ר'פלעגט זיינע גרינע אויגען אָנווענדען אויפ'ן שניי-מרחק, וואָס האָט זיך געזעהן דורך דעם אָפענעם פענסטער'ל און פלעגט אָנשטעלען זיינע אויער'ן, ווי ער זאָל זיך צוהערן, צו געהט ניט ווער פון „אייגענע" לייט, צו טראָגט מען ניט עפּיס עסען. וואָרום דרויסען איז שוין לאַנג ליכטיג געוואָרען, און אויפ'ן געוועהנליכ'ן אָרט איז נאָך אַלץ ניטאָ דאָס שיסעלע מיט ווייכען ברויט אָנגעברעקעלט אין מילך. קיינער קומט ניט. ער האָט זיך ווידער גענומען צו זיין „מיאַאו", נאָך קלאָגעדיגער, נאָך אָבגעצויגענער, און ס'האָט זיך אין דעם געהערט אַ געוויין, טרעהרען פון אַ לעבעדיגער בעשעפענים, וואָס הויבט אָן צו טראַכטען, אַז ס'האָט פון איצט אָן אָנגעוואָהרען דאָס טאָג-חיות. קיינער איז ניט געקומען, קיינער וועט ניט קומען, ווייל אליה'קע מיט זיין פרוי זענען נעלם געוואָרען...

זעקס וואָכען זענען אַריבער. דער אַלטער קאָטער איז שוין לאַנג טויט געלעגען אין אייווען, וואוהין ר'איז, קענטיג, פערקראָבען אום צו ראַטעווען זיך ווענינגסטענס פון קעלט. נור דאָס האָט איהם ניט געראַטעוועט, און ער איז געשטאָרבען, מיט אַ קללה, אָדער אפשר מיט מחילה צו יענער, וואָס האָבען איהם אויף דער עלטער פערלאָזען אויף הונגער און קעלט. פאַרוואָס האָט ער פאַר זיך ניט אָבגעזוכט קיין אַנדער מענשליכע וואוינונג? צי דערפאַר, וואָס אויף אַכט וויאָרסט אַרום האָט זיך קיין איין הויז ניט געפונען אָדער דערפאַר, וואָס ס'איז איהם באַנג געווען צו שיידען זיך מיט'ן ליעבען שטיבעל, וואו ער האָט זיין קינדהייט און די בעסטע יאָהרען פון זיין לעבען פערבראַכט. דאָס געפיהל פון התקרבות, ליעבע צום אייגענעם ווינקעלע איז פאַרהאַן אויך ביי אַלע ברואים, נור זיי האַלטען זיך ניט גרוים מיט דער ליעבע, ווייל זיי האַלטען עס פאַר גאַנץ נאַטירליך. נור דער מענש האָט זיין צוגעבינדענקייט צום אייגענעם ווינקעלע אָנגערופען „פאַטריאָטיזם" און ר'האַלט דאָס געפיהל פאַר זיינע א מדה טובה, פאַר וועלכע איהם קומט

עהרע און נאָב בײם לעבען און אַ דענקמאָל נאָכ׳ן טויט, פּונקט װי ס׳װאָלט נאַטירליכער געװען צו פֿיהלען פֿעראַכטונג צו אַ אײגענעם װינקעל. אָ, מענשען האַלטען פֿון מליצה, די אײנפֿאַכסטע, געװעהנליכע זאַכען, אינסטינקטען זאָגאַר פֿון אַלע לעבעדיגע ברואים, האָבען זײ ליעב אָנצורופֿען מיט די קלינגענדסטע נעמען און זײ פֿיהלען זיך אַמבעסטען אין די תהו־ובהו־דיגע מליצות. װען די ברואים זאָלען זיך אַביסעל אַ נעהם טהון צו אונזערע ביכער און דערזעהן, אין װאָס פֿאַר אַ אָנגעבלאָזענע װערטער און מליצות אַ מענש היעלט אײן די געװעהנליכסטע זאַכען, װאָס ליעגען פֿון אויבען אויף. װעלען זײ זיך אָקאָרשט צולאַכען! װעלדער װעלען אויפֿציטערען פֿון דעם געלעכטער פֿון די פֿיער־פֿיסיגע.

אין אַ פֿינסטערע נאַכט, צום סוף פֿון דער זעקסטער װאָך, האָט אַ מענשען־פֿיגור אין אַ לאַנגען און ברײטען מאַנטעל מיט אַ קאַפּיושאָן איבער׳ן קאָפּ זיך דערנעהנטערט צום אײזאַמען פֿערלאָזען שטיבעל מיט די דאַך־ציגעל געדעקט. ער האָט זיך דערנעהנטערט בגנבה. אַרומקוקענדיג זיך אַרום. בײם שטיבעל האָט זיך עם אָבגעשטעלט, אַ האַנד צום ברוסט אַרויפֿגעלעגט און שטאַרק אָבגעעטעמט. קענטיג, אַז ער איז פֿערמאַטערט געװען פֿון לאַנגען און גיכען גאַנג. אָברוהענדיג אַ פּאָר מינוטען, איז די פֿיגור אַרומגעגאַנגען דאָס שטיבעל אַרום, דערנאָך האָט זי לאַנגזאַם און שטילאָהן געריוש, גענומען אַרומשפּאַרען די פֿענסטער און לאָדענס, דערנאָך איז זי אין שטיבעל אַרײן און האָט נאָך זיך די טהיר פֿערשלאָסען אויפ׳ן ריעגעל. אַרײנקומענדיג אין גרויסען צימער, האָט אליה׳קע פּרוסאַק—דאָס איז ער געװען—אַרויסגענומען פֿון בוזים שװעבעלעך און אַ דינע װאַקסען־ליכטעל און האָט עס אָנגעצונדען.

— אַך,—האָט זיך בײ איהם אַרויסגעריסען, װען דאָס דונקעלע פֿײער פֿונ׳ם ליכט האָט בעלויכטען דאָס טרויעריגע חורבן־בילד. ער האָט געװאָלט די הענד ברעכען, איז אײנע פֿון זײ פֿערנומען געװען מיט׳ן ליכט. זיפֿצענדיג מיט׳ן ליכט אין האַנד איז ער אַרומגעגאַנגען אַלע װינקעלעך פֿון זײן שטיבעל, זיך אָנגעבויגט, אַרומגעקוקט און אַרומגעטאַפּט די ברעקלעך פֿון זײן האָב און גוטס, װאָס האָבען זיך אין אַ אויסמישענים געװאַלגערט אויף דער פּאָדלאָגע.

— אָט װאָס ס׳איז פֿערבליבען פֿון גאַנצען פֿערמעגען—

האָט ער אַרויסגעזאָגט, שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.—וויפיעל שוויים האָט עס ביי מיר אָוועקגענומען, וויפיעל נעכט האָב איך ניט דערשלאָפען, ביז כ'האָב עס אַלץ איינגעשאַפען. און אין איין נאַכט איז אַלץ פערלאָרען געגאַנגען, אויף וואָס כ'האָב געהאָרעוועט צעהן יאָהר, צעהן לאַנגע יאָהר!

— נעבעכקע מיינער!—האָט ער אַרויסגעזאָגט, דערזעהענדיג אין אייווען דעם טויטען קאָטער, וואָס האָט אויף איהם מיט זיינע אָפענע און פערגלעזערטע אויגען, ווי אַ לעבעדיגער, געקוקט׳ וואָס בינסטו נעבעך שולדיג? דו האָסט דאָך מיט קאָנטראַבאַנד ניט געהאַנדעלט.

טרעהרען האָבען זיך געוויזען ביי אליה'קען: דער „אַלטער פריינד", וואָס איז אַלע מאָל אַ שטילער, אַ קלוגער און טרייער, האָט איהם איצט טיעף גערי‌הרט. ער האָט דאָס ליכטעל צו אַ ברעג פון אייווען צוגעשמעלצט, האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ אומגעוואָרפענעם ביינקעל און אָנשפּאַרענדיג די עלענבויגען אן די קניה און ארומנעהמענדיג דעם קאָפּ מיט די הענד, האָט ער זיך צוקלאָגט אויפ'ן קול.

— ביילע! ביילע! וואָס האָסטו מיך אַליין איבערגעלאָזט? וואָס האָסטו מיך ניט מיטגענומען?—האָט ער אַלץ געטענה'ט אין טרעהרען און מיט די פויסטען זיך אין קאָפּ געשלאָגען.

ביילע איז זיין פרוי געווען. אין יענער בייזער נאַכט, ווען זיין שטיבעל איז חרוב געוואָרען, האָט זי זיך שטאַרק פערקיהלט, איז מיט דריי וואָכען צוריק געשטאָרבען. אליה'קע האָט פערלאָרען אַ טרייע אַ קלוגע חבר'טע און אַ גוט בעל=הבית'טע און דערצו אַ שענס, זעהר אַ שענס.

— מ'האָט איהר עין=הרע געגעבען,—האָט ער אַלץ געטענה'ט בעת זי איז קראַנק געלעגען, ר'האָט עס אויך איצט געזאָגט און האָט אין „עין=הרע" מעהר געגלויבט, ווי אין פערקיהלונג.

אָנוויינענדיג זיך גענוג, וואָס האָט, קענטיג, ערלייכטערט אַביסעל זיין געפּייניגט האַרץ, האָט ער מיט'ן פויסט אָבגעווישט די אויגען, האָט פון קעשענע בעקומען זיין טאַבאַק=זעקיל און ליול-

קע און האָט פערדרויכערט, גערויכערט, האָט ער לאַנגזאַם, פער־טראַכט, אַרויסלאָזענדיג פון מויל קנוילען געדיכטע, שוואַרצען רויך פון ביליגען טאַבאַק. זיינע אויגען, וואָס האָבען געבלאָנדזשעט איבער דער האַלב־פינסטערנים פון שטיבעל, האָבען זיך פלוצלונג אָבגעשטעלט אויף עפּיס א משונה'דיגע זאַך, וואָס האָט זיך ניט גע־לאָזט דערקענען אונטער דעם מישמאַש פון פערשיעדענע בעבי־כעס, וואָס איז אויף דעם געווען אָנגעוואָרפען.

— וואָס קאָן עס זיין אַזעלכעס?—האָט אליהקע געטראַכט ניט ריהרענדיג זיך פון אָרט, נור ער האָט נאָך מעהר אָנגע־שטרענגט דערצו זיין בליק מיט נייגעריגקייט. אָבער אין דער האַלב־פינסטערנים אין שטיבעל און פון דעם געדיכטען חשך אין די ווינקלעך האָט אליה'קע נאָרנישט ניט געקאָנט דערגעהן, וואָס איז עס דאָרט אונטער די אָנגעוואָרפענע בעביכעס. ער האָט זיך דעריבער לאַנגזאַם אויפגעהויבען פון דעם אומגעוואָרפענעם ביינ־קעל, האָט עטוואָס אַ נישטער געטהון, און ער האָט דערזעהן אַ אומגעוואָרפען שפּיעל־קעסטיל מיט די פיס אַרויף.

— מיחאַלקעס שפּיעל־קעסטיל!—האָט אליה'קע בעגריסט אַנ'אַלטע בעקאַנטע, וואָס האָט אָפּט פערגניגען פערשאַפט די קאָנטראַבאַנדיסטען אין זיין שיינקעל. — ווי אַזוי ביסטו דאָס גאַנץ געבליעבען פון דעם חורבן? און וואו איז עס אַהינגעקומען דיין אונרוהיגער בעל־הבית'ל, דער הינקעדיגער שד? צי איז ער ערגיץ אין אַ טורמע פערשפּאַרט, אָדער ער שפּאַציערט ווי אַ פריי פויגעל אין דייטשלאַנד?

דער געוועזענער שיינקער האָט לאַנג און ליבליך געקוקט אויף דעם עדות פון זיין לוסטיגער פערגאַנגענהייט און ר'איז גע־ריהרט געוואָרען, דערמאָנענדיג זיך אָן אַלץ, וואָס האָט עפּיס אַ שייכות געקאָנט האָבען צו דעם מוזיק־אינסטרומענט, וועלכער ליעגט איצט צווישען די בעביכעס, פון אַלעמען פערלאָזט, זאָגאַר פון זיין בעל־הבית, מיחאַלקע דער משומד, וואָס פלעגט אין דער בעגייסטערונג פון בראָנפען זיך בעגעהן מיט איהם, ווי מיט אַ לע־בעדיגער בריאה, אַרומנעהמען עס און קושען, אָנרופען: טאַטע, שפּייזער, פלעגט צו איהם רעדעס האַלטען און איהם מכבד זיין מיט בראַנפען. אליה'קע האָט זיך אָנגעבויגען צום אינסטרומענט

האט איהם אויף די פים געשטעלט און איהם ארומגעקוקט פון אלע זייטען, צו איז ער וואו ניט צוקאליעטשעט. אז ער האט אין איהם אלץ געפונען גאנץ און ווי געהעריג, האט ער א דרעה גע־כהון דאס הענטיל: ס'האט זיך דערהערט א אבגעצויגענער, קרעכ־צענדיגער טאן, ווי געזאגט: „אך, לאז מיך צורוה, מיר געהט ניט אן קיין מוזיק". אליה'קע האט א טאפּ געגעבען און האט אראב־געדרוקט דעם זייטיגען ריעגעל, האט אנגעדריקט א קלאמער און האט ווידער א דרעה געטהון מיט'ן הענטיל. דער אינסטרומענט איז ווי צו זיך געקומען, האט קלאהר און דייטליך אויסגעזונגען „לוטשינושקא".

— גוט—האט אליה'קע ארויסגעזאגט און האט אויפגעהערט צו דרעהען מיט'ן הענטל.—ס'איז אלץ אין ארדנונג.

ער איז אבגעגאנגען אן אזייט, האט ווידער אנגעשטאפּט זיין ליולקע מיט טאבאק און האט פעררויכערט. ר'איז געשטאנען און גערויכערט, צוגעקוקט אויף דאס שפיעל־קעסטיל און האט עפּיס בעטראכט.

— מ'דארף א פּרוב טהון. אפשר, ווער וואס ארויסקומען,— האט ער געזאגט, ווי צו בעשטעטיגען זיין מחשבה. גאט אין הימעל איז א פאטער!

ער האט טיעף אבגעזיפצט און פרום די אויגען פערגלאצט צו דער הויך, און האט אין דער מחשבה הילף און שוץ געבעטען ביי דעם, אן וועמען ער פלעגט אפט, אין פיעל זארג און דאגות, פערגעסען, ניט זייענדיג גאר קיין אפיקורס, נור צו וועמען ער פלעגט זיך שטענדיג ווענדען, ווען איהם פלעגט שוין ווערען זעהר שמאל. ער האט שנעל פערלאשען די לולקע, האט זי אין בוזעם פערשטעקט, האט זיך איינגעוויקעלט אין זיין ברייטען מאנטעל, זיך ארומגעגארטעלט מיט א רימען, ר'האט דאס שפיעל־קעסטיל אויף די פּלייצעס גענומען, האט דאס ליכט אויסגעלאשען און איז מיט פעסטע טריט פון שטיבעל ארויסגעגאנגען, אנטאפּענדיג די מזוזה ביי דער טהיר און דריי מאל אנגעקושט מיט די ליפּען. צו בע־גינען איז ער מיט זיין משא נאך א מהלך פון א ווערסט פונפצעהן געקומען צו אנ'אלטען פלאנקען פון א ארימען הויפעל פון זיינעם א ווייטען קרוב אנ'ארענדאר, ביי וועלכען ער האט זיך איצט אויפ־

געהאַלטען, ער איז אינגאַנצען געווען דערהיצט און פערשוויצט, ווי אַ שטאַרק געיאָגטעס פערד און ער האָט קוים אָבגעעטעמט. דער אַרענדאַר און זיין פאַמיליע האָבען זיך נאָך געוואַרעמט אויף זייערע פּערינעס, ווייל מ'האָט אין דעם טאָג ניט געדאַרפט פאָהרען אין שטעדטיל אריין מיט מילכיגס.

אליה'קה איז צוגעגאַנגען צו אַ פענסטער'ל, האָט עטוואָס אויפגעהויבען דעם שטרויענעם לאָדען און האָט געלאָסען אָנגע-קלאַפּט.

— ווער איז? — האָט זיך פון שטוב אָבגערופען אַנ'אַלטע פרויען-שטים.

— איך, אליה, ס'איז שוין בעגינען.

אין שטיבעל האָט עמיצער אַ געניץ געטהון

אין אַ ווײַלע אַרום האָט זיך די טהיר געעפענט און אליה'קע, אין-דרייען געבויגען, האָט זיך מיט זיין משא אין שטוב אַריינגע-וואָרפען, ר'האָט דאָס שפּיעל-קעסטיל פאָרזיכטיג אויף דער פאָד-לאָגע אַראָבגעלאָזט און האָט זיך דאָ דערביי צוגעזעצט, אָהן כּהות צו דערשלעפען זיך ביז'ן ווינקעל, וואו ס'איז פאַר זיין נאַכטלעגער צוגעגרייט געלעגען אַ מאָגערער שטרוי-זאַק מיט אַ קישעלע פון הינערשע פעדערן.

— וואָס האָסטו דאָס געבראַכט צושלעפּען? — האָט געפרעגט דער אַרענדאַר, וואָס האָט געהערט, ווי אליה'קע האָט אַראָבגע-לאָזט אויף דער פאָדלאָגע עפּיס אַ שווערע זאַך.

— גאָט'ס מזל-וברכה, — האָט אליה'קע געענטפערט, אָב-ווישענדיג מיט'ן אַרבעל דעם שוויס פון שטערן.

— אַנ'אוצר, וואָס?

— אַנ'אוצר ניט אַנ'אוצר, אָבער ברויט אַ שטיקעל, מיט גאָט'ס הילף, וועט זיין פאַר מיר און פאַר מיין מאַשינקע. אַ סך דאַרפען מיר, וואָס?

— זאָל דיר גאָט צושיקען אַ סך. ווער ס'פערגינט דיר ניט, זאָל אַליין ניט האָבען.

ל. לעוואַנדאָ

.IV

אליה׳קע און זיין טאַכטער מאַניע זענעז וואַנדער־אַרטיסטען.

אין אַ וואָך אַרום, ווי אליה׳קע האָט געקראָגען דאָס „מזל־וברכה״, מיחאַלקעס שפּיעל־קעסטיל, איז אין אַ לויטערן פריה־מאָרגען אין מערץ מאָנאַט פון דעם אַרענדאַר׳ס הויפעל אַרויסגע־פאָהרען אַ פּוּ׳עריש פוהר׳ל מיט אַ פּאָר קליינע, מאָגערע פערדלעך. וואָס זייער גרעסטע מעלה איז געווען, דאָס זיי וועלען שוין בשום אופן זיך ניט צויאָגען און ניט אומוואַרפען דאָס פוהר׳ל, ווייל זיי זענען געווען געלאַסענע, פלעגמאַטישע און זאָנאַר עטוואָס מעלאַנ־כאָלישע. אויבען־אָן, פערנעהמענדיג די גרעסטע העלפט פון דעם קליינעם פוהר׳ל, איז געווען דאָס „מזל־וברכה״, איבערגעצויגען מיט אַ צעראַטע און אויסער דעם אַיינגעוויקעלט נאָך אין ראָגאָזשעס, אום... ס׳זאָל זיך ניט פערקיהלען און ניט הייזעריג ווערען. ווייטער, אין דעם קלענערן טייל פון פוהר׳ל האָבען זיך ווי ס׳איז אַיינגע־זעצט, איינער צום אַנדערן מיט די פּלייצעס, מיט אַראָבגעהאַנגענע פיס, אליה׳קע פּרוסאַק און זיין טאָכטער׳ל, וואָס האָט געוויינט, ווייל מ׳האָט זי צושיידט מיט איהרע דייטשע חבר׳טעס, מיט וועלכע ס׳איז איהר אַזוי בעקוועם געווען, פריי און לוסטיג. דער אַרענדאַר מיט דער גאַנצער פאַמיליע האָבען זיי בעגלייט אַרויס׳ן דאָרף. ביי דעם ערשטען שייד־וועג האָט ער אַרויסגעזאָגט: „פאָהר געזונד״, האָט זיך ווידער צוקושט מיט זיין קרוב, האָט מאַשינקען איבער׳ן קעפּיל אַ גלעט געטהון, און מ׳האָט זיך צושיידט.

— זעה זשע, אליה׳קע, שרייב אָן! — האָט ער אַ צעהנטען מאָל איבערגעחזר׳ט דעם אָברייזענדען קרוב.

— יע, ווי דען, — האָט יענער געענטפערט און האָט פון בוזעם אַרויסגענומען זיין לולקע.

מאַשען איז געווען אַ יאָהר ניין־צעהן, נור געוואַקסען און פיזיש ענטוויקעלט ניט נאָך די יאָהרען נאָך, האָט זי אויסגעזעה ווי אַ מיידעל פון צוועלף־דרייצעהן יאָהר און ס׳איז קענטיג געווען, אַז גאָר אין גיכען וועט זי ווערען גאָר אַ היבשע שענהייט.

— טאַטע, וואוהין פאָהרען מיר? — האָט זי אַ פרעג געטהן,

ווען איהר האָט שוין דערעסען צו וויינען און ווען די לאַנדשאַפ־טען פאַר איהרע אייגען האָבען איהר עטוואָס צושטרויט.

— אין דער וועלט אַריין,—האָט אליה׳קע גענטפערט, אומקעהרענדיג זיך צו זיין טאָכטער.

— וואָס וועלען מיר דאָרט טהון

— שפּיעלען אויפ׳ן שאַרמאַנקע, פערגניגען פערשאַפען לייטען.

— און שכור׳ן, ווי מיחאלקע?

— ניין, צו וואָס שכור׳ן? דאָס איז געווען מיחכלקע א משומד און דאָס בין—איך. מיר וועלען נור אַרבייטען און געלד פער־דיענען.

— שפּיעלענדיג אויפ׳ן שאַרמאַנקע?

— יאָ, שפּיעלענדיג אויפ׳ן שאַרמאַנקע

— פאַר וואָס פערדינט ניט פּליעדערמאַן קיין געלד פון שפּיעלען אויף א שאַרמאַנקע?

פּלידערמאַן איז געווען יענער פּרייסישער דאָרפס־מאַן, בײ וועלכען מאַשינקע האָט זיך ערצויגען ביז איצט.

— דערפאַר, וואָס פלידערמאַן איז א רייכער פויער, ר׳האָט אַנ׳אייגען שטיבעל, אייגענע ערד, אַנ׳אייגענעם שייער.

— קויף, וועסטו אויך האָבען א שטיבעל, און ערד, און א שייער.

— ניטאָ קיין געלד, קינד מיינס. דאָס איז איינס. דערצו נאָך, ווען ס׳זאָל אַפילו זיין געלד, וואָלט איך אויך ניט געקאָנט האָבען אזא מאַיאָנטעק, ווי בײ פלידערמאַנען.

— פאַרוואָס?

— דערפאַר... ווייל מיר זענען אין „גלות“.

— וואָס איז עס אזוינס?

אליה׳קע האָט א ווײלע געטראַכט, צו זאָל ער ערקלעהרען מאַשינקען, וואָס איז אזוינס „גלות“, נור בעשליעסענדיג, אז דאָס קינד וועט איהם ניט פערשטעהן, האָט ער געזאָגט:

— אז דו וועסט אויסוואַקסען, דאַן וועל איך דיר ערקלעה־רען. וואָס פאַר א מין פויגעל ס׳איז ס׳איז „גלות“, און דו וועסט פערשטעהן.

— צו איז עס ניט א ראב? -- האט מאשינקע תמימות'דיג געפרעגט, רעכענענדיג, אז דער פאטער רעדט עס באמת וועגן עפיס א פויגעל, אזן וואהרשיינליך, א בייזען רויב-פויגעל.

— ניין טאכטער'ל, ניט קיין ראב. נור ערגער.

— איז עס א פנים א פליהענדער עקדיש? — האט געוואלט טרעפען דאס נייגיעריג מיידעל, וואס האט זיך פיעל שוידערנדע מעשיות אנגעהערט וועגען רויב-פויגלעך.

— דו וועסט ניט טרעפען, קינד מיינס, — האט אליה'קע ארויסגעזאגט, אויסטרייסלענדיג דעם אש פון דער לולקע. — מאטער ניט אומזיסט דיין קעפעלע. אז דו וועסט אויסוואקסען, וועסטו פון צוויי ווערטער פערשטעהן, וואס איז אזוינס „גלות“.

דאס מיידעלע האט אויפגעהערט צו פרעגען, נור זי האט אנגעהויבען שטיל, פאר זיך צו דעקלאמירען „דער פליהענדער דראכע“, א ליעד, וואס זי האט זיך אויסגעלערנט אין שול און מיט וועלכען זי האט זיך אויסגעצייכענט אויפ'ן לעצטען עפענטליכען עקזאמען, און דערפאר האט דער ה' שול-אינספעקטאר איהר א גלעט געגעבען איבער'ן קעפיל. די אנגענעהמע ערינערונג, האט איהר נאך פרעהליכער געמאכט.

— פאטער, — האט זי געפרעגט, — ווען קומט אוים מיין קאנפירמאציע? ליזכען און גרעטכען וועלען שוין אין ניעכען געהן צו קאנפירמאציע.

אליה'קע האט א ציה געגעבען מיט'ן פלייצע און א מאך געטהון מיט דער האנד, דערמיט האט ער גערעכענט, וועט ער זיך אוועקמאכען פון דער פראגע. אבער דאס נייגיעריגע מיידעל האט זיך ניט בעגנוגענט מיט דעם פאטער'ס שטומער מינע. זי האט ווידער איבערגע'חזר'ט איהר פראגע.

— דו, טאכטער'ל. וועסט קיינמאל ניט געהן צו קאנפירמאציע, — איז דעם פאטער אויסגעקומען צו צושטערען די האפנונג פון זיין טאכטער.

די לעצטע האט זיך אזוי שנעל און האסטיג א חאפ אויף געגעבען, אז זי איז שיער ניט ארויסגעפלויגען פון פוהר'ל.

— פארוואס? — האט זי געפרעגט ערשראקען און האט זיך מיט'ן גאנצען קערפער אויסגעדרעהט צום פאטער.

— דערפאר — דו בינסט דען א דייטשקע? ביי אונז, יודען,

איז קיין קאָנפירמאַציע ניטאָ פאַר מיידלעך מעהר נישט פאַר יונג-לעך—אויפ'ן דרייצעהנטען יאָהר.

— ס'אַראַ שאָדען!— האָט דאָס מיידעל אַרויסגעזאָגט, ברע-כענדיג די הענד און האָט זיך שיער ניט צעוויינט.—איך וואָלט אָנגעטהון אַ ווייסע מוסעלין קליידעל מיט ווייסע בענדער, כ'וואָלט בעקומען בלומען און אַ „געזאַנג-בוך" מיט גאָלדענע ברעגען. אַלע וואָלטען אונז גראַטוליערען, אַפילו דער אַלטער שולץ און זיין גוטע שולצעכע, וואָס קאָן אויסבאַקען זעלטענע קוכענס אויף האָניג און אינבער...

מאַשינקע האָט נאָך אַ צייט לאַנג אויפ'ן קול פאַנטאַזיערט וועגען דעם, נור דער פאָטער האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ און געשוויגען, ר'האָט ניט געוואָלט מיט עפּיס אַ אונפּאַסענדען וואָרט אָדער אַ בעמערקונג צו שטערען די חלומות פון זיין קינד. ער האָט עס ליעבער געוואָלט זעהן בעשעפטיגט מיט די וויטעסטע טרוימען, ווי צו זעהן עס אַ וויינענדיג און פערטרויערט. און אום צו לאָזען דאָס קינד „פריי שפּיעלען", איז ער אַראָב פון פוהר'ל און איז אַוועק צופוס, צוזאַמען מיט'ן פוהרמאַן, וואָס האָט געשאָלטען זיינע שוואַכע פערדלעך און האָט זיך דערפאַר ניט צוגעזעצט אויפ'ן וואָגען, און אַגב איז טאַקי קיין אָרט ניט אויסגעקומען פאַר איהם.

אַרום האַלבען טאָג איז דאָס פוהרל אָנגעקומען אין נאָהנטען שטעדטיל און האָט זיך אָבגעשטעלט ביי דער קרעטשמע, וואו דער געוועזענער שיינקער האָט זיין ערשטען דעביוט געמאַכט אַלס אַר-טיסט, און דוקא מיט אַנ'ערפאָלג: אויסער דעם, וואָס ער און זיין טאָכטער האָבען געהאַט צו עסען און טרינקען, האָט ער בעקומען נאָך ביי אַ רובל מזומן פאַר דער וייטערדיגער רייזע.

פינף יאָהר זענען אַריבער. קענטיג, אַז די פינף יאָהר זענען ניט אומזיסט אַריבער פאַר דעם געוועזענעם שיינקער: ס'האָט איהם געגאָלטען און ר'איז אַריין אין פעדערען. דער מאָגערער, איינגע-הויקערטער, בלאַסער און שרעקענדיגער יודעל איז געוואָרען גע-זונד, אָבגעגעסען, מיט רויטע באַקען, אַ פעסטער יונג מיט אַ גע-גאָלטען באָרד און וואוילעריש פערדרעהטע וואָנצעס, מיט קורץ געשאָרענע האָאָר און דעם היטעל פאַצעטיש אָנגעבויגען אויף אַ זייט, אין אַ קאָליערטער קימאַטש בלוזע און פלושעווע שאַראָוואַרעס און אַ קאָזאַקין, מיט איין וואָרט: ר' איז געוואָרען אַ דורכגעטריעבענער

וואַנדער-אַרטיסט, אַליין לוסטיג און מאַכט פרעהליך אַנדערע, וואָס יעדער טאָג איז פאַר איהם — אַ יום-טוב מיט הוליאַנקעס, מיט ליע-דער און געשלעג. ער איז שוין אויסגעווען אין אַלע גרעסטע גו-בערנסקע שטעדט פון מערב-קאַנט און דרום, האָט שוין פערמאָגט דריי שאַרמאַנקעס, וואָס האָבען צוזאַמען געהאַט אַ רעפערטואַר פון זעכציג פיעסען, ערנסטע און פרעהליך-לוסטיגע, ר'האָט געקאָנט מיט אַ פייפעל, וואָס ר'האָט געהאַט בעהאַלטען אונטער דער צונג, אַרויסווייזען אונגעוועהנליכע „קונסט-שטיק אין נגינה", וואָס פלעגען פערוואונדערען און אין גרויס התפעלות אַריינברענגען אַלע דיענ-סטען, אַמען, קעכינס, בעדיענער, און דאָס גאַנצע „געעהרטע פובּ-ליקום", וואָס פלעגט פאַר „אליה'קע דעם באַנדיט" ניט קאַרגען קיין פיאַטאַקלעך און אַפילו ניט קיין גריוונעס. די פיאַטאַקלעך און די גריוונעס פלעגען אָבער ניט לאַנג אַיינליעגען ביי דעם „באַנדיט" אין די קעשענעס: ער פלעגט זיי אַזוי לייכט פערשווענדען, ווי לייכט ער פלעגט זיי צונויפקלויבען. און דעריבער האָט ער, ביי אַלע זיינע פערדיענסטען, זיך שטענדיג גענויטיגט אין אַ רובּל.

מאַשינקע אויך האָט מקיים געווען איהר וואָרט: זי האָט פערשפראָכען צו זיין אַ שענהייט — איז זי עס געוואָרען. זי האָט אויפגעבליהט. ווי אַ שענער בלום, און אַלע פלעגען שטוינען צו-קוקען איהרע פיינע געטאָקטע גליעדער, איהר קלאַסיש ריכטיגען, בלאַס-מאַטאָווען עטוואָס טונקעלן פנים און דעם אונגעוועהנליכען גלאַנץ פון איהרע שוואַרצע פערנעבעלטע אויגען אונטער די לאַנ-גע ברעהמען. קיינער האָט ניט געקאָנט לאַנג אויסהאַלטען איהר ברענענדען, דורכדרינגענדען בליק, אין וועלכען ס'האָט זיך געפיהלט אַ עלעקטראָ-מאַגניט קראַפט. מיט דעם בליק פלעגט זי איינעהמען די סאַמע חוצפא'דיגע מאַנספערזאָנען, וואָס פלעגען זיך ערוועגען איהר אין פנים אַריינצוקוקען צו-העזה'דיג. דערצו האָט זי נאָך גע-האַט זעהר אַ קלינגענדע און אָנגענעהמע שטימעלע, וואָס פאַסט זיך זעהר צו זינגען ליעדער און ראָמאַנסען, וועלכע זי האָט זיך אויסגעלערנט ביי פערשיעדענע וואַנדער-אַרטיסטען און אַרטיסטינס, וועלכע זי פלעגט בעגעגענען אויף איהר וואַנדער-וועג מיט איהר פאָטער מיט דער שאַרמאַנקע. דעם דאָזיגען טאַלענט איהרען האָט זי, לויט דעם פאָטער'ס בעגעהר און לויט איהר אייגענער ליעבע צו קונסט און צו די שבחים, וואָס דאָס פובליקום זאָל אויף איהר

זאָגען,— שוין אָנגעהויבען אויסצונוצען—לויט מעגליכקייט און אין די גרעניצען פון אָנשטענדיגקייט. אין דעם איז זי זעהר שטרענג גע- ווען לויט איהר נטיה צו אָנשטענדיגקייט פון געבוירען אָן און אויך אַ דאנק דער ערציהונג, וואָס זי האָט בעקומען אין דער פאַמיליע פון דעם דייטשען דאָרפס=מאַן, וואָס האָט געפיהרט אַ גוטען סטאַט. זי פלעגט ניט בעגלייטען דעם פאָטער אין זיינע עקסקורסיעס איבער די גאַסען מיט דער שאַרמאַנקע. זי פלעגט זיך בעוויזען נור דאָן, ווען מ'פלעגט איינאָרדנען אַ הוליאַנקע אין אַ פּריוואַט הויז אָדער אין אַ אָבגעזונדערטער פערוויילונגס=אַנשטאַלט.—און די הכנסה פלעגט דעמאָלט זיין זעהר גרויס. די געסט פלעגען אויסער זיך זיין פון דעם גוואַלדיגען שאַרמאַנקע-שפּיעלער און זיין טאָכטער די זינגערין, וואָס „איז נאָך דערצו רייצענד, ווי אַלע זיעבען עבירות צוזאַמען“. אַזוי, אַלענפאַלס, פלעגען זאָגען לייט, וואָס זענען מבינים אויף עבירות.

V.

אַ גלענצענדע פאָרשטעלונג פון אליה'קע פּרוסאַק אויף אַ יריד

אין אַ העלען, וואַרימען פריה=מאָרגען אין יוני מאָנאַט, אַריבערפאָהרענדיג פון איין שטאָדט אין אַ צווייטע, האָט אליה'קע פּרוסאַק מיט זיין טאָכטער און דער שאַרמאַנקע זיך אָבגעשטעלט אין אַ גאַנץ היבשען שטעדטיל, וואו ס'איז אין דעם טאָג אַ גרויסער יריד געווען.

— דאָ ווועלען מיר געבען אַ „גרויסע פאָרשטעלונג“ און וועלען צונויפקלייבען אַ סך גראָשענס,—האָט ער צו זיין טאָכטער געזאָגט, אַראָבקריכענדיג פון פוהר'ל.—דאָס איז אַ האַנדעלס-שטעד- טיל, ניט קיין אָרימע, און דערצו נאָך אויף אַ יריד זענען מענשען געוועהנליך ניט קיין קאַרגע.

— זאָל זיין אַזוי,—האָט מאַשע געזאָגט און איז אַראָב פון פוהר'ל און פערריכט איהרע פערקעמטע האָהר, וואָס האָבען זיך פון ליגען צופּודעלט.

— האַלאָ, פּריץ, אַלאָ, מאַרשע!—האָט דער שאַרמאַנקע-

שפּיעלער קאָמאַנדירט צים אַלטען ווייסען הונד, וואָס איז געלעגען אויפ'ן פּוהר'ל, האָט זיך פיול געצויגען און הויך געגעניצט אַזוי גרייט אַז ער האָט שיער ניט אויסגעליינקט דאָס מויל, ער וואָלט קענטיג צופריעדענער געווען, ווען מ'זאָל איהם ניט בעאונרוהיגען אַזוי פריה און לאָזען איהם ליעגען בהרחבה אויפ'ן פוהר'ל ביז פריהשטיק. ער האָט זיך דעריבער ניט ווייסענדיג געמאַכט פון דעם בעל-הבית'ס רופען, ר'האָט מיט די פאָדערסטע פיס גענומען לאַנג-זאַם און רחבות'דיג צו גלעטען זיינע אויערען און די באַקענבאָר-דען, האָט זיך אויך פערנומען מיט דער נאָז, רעכענענדיג געהיס, אַז דער בעל-הבית וועט דערזעהן, דאָס ער איז דאָך בעשעפטיגט, וועט ער איהם ניט שטערען אין זיין פריה-מאָרגענדיגען צופוצען זיך.

— פריץ,—האָט דער שאַרמאַנקע-שפּיעלער אויסגעשריען שוין בייז. נור פריץ האָט מיט אַ נאָגעל אַ ראַץ געטהון די נאָז, האָט ער נור אָנגעהויבען צו ניסען, און האָט זיך פון אָרט ניט גערירט.

— פריצכען!—האָט מאַשינקע אויסגעשריען מיט איהר מע-לאָדישער שטים, מיט ליעבע און פאָרוואורפע צוזאַמען.

דאָס מאָל איז דער אַלטער פּוילער שנעל אויפגעשפרונגען, האָט ווי געוועהנליך זיך אויפגעטרייסעלט—איינס, צוויי, און מיט איין שפרונג איז ער געוואָרען נעבען זיין ווירטהין און האָט איהרע הענד געלעקט.

— נו, קום שוין אין קרעטשמע, דו אַלטער פוילער,—האָט דער שאַרמאַנקע-שפּיעלער אַרויסגעזאָגט און איז אַוועק צום גאַניק פון דעם ערשטען שטעדטילישען האָטעל, וואָס האָט געהאַט אַ שילד מיט עפּיס אַ משונה'דיגער ציעג, וועלכע האָט דוקא גע'שמט פאַר „אַ רויטען הירש".—היינט וועט זיין אַרבייט פאַר דיר אויך, היינט וועסטו שוין ניט עסען אומזיסט.

מ'דאַרף וויסען, אַז ניט מעהר, ווי מיט אַ מאָנאַט צוריק, דאָס הייסט פאַר דעם בייזען אָווענד, ווען זיין פריהערדיגער בעל-הבית האָט איהם פערשפּיעלט דעם שאַרמאַנקע-שפּיעלער, האָט דער אַלטער פריץ אָנגעהערט צו אַ חשוב'ען פערסאָנאַל פון אַ מאַלפּען-טעאַטער, איז געווען דרעסירט אויף פערשידענע קונצען און האָט בכבוד'יג געאַרבייט אויף זיין אַרטיסטישען געביעט, און דעריבער איז אין דער גרויסער פאָרשטעלונג זיין בעטהייליגונג פער-

שטעהט זיך גאַנץ נויטיג געווען. פונקט ווי פערשטעהענדיג דעם ריכטיגען מיין פון די ווערטער, וואָס דער שאַרמאַנקע־שפּיעלער האָט איהם געזאָגט, און פונקט ווי ער וואָלט וועלען געבען איהם צו פערשטעהן, אַז אויף איהם קען מען זיך איננאַנצען פערלאָזען, אַז ער וועט ניט אַריינפיהרען אין בזיונות, איז פריץ אַריין אין קרעטשמע אויף די הינטערשטע פיס, איז צוגעגאַנגען צום בופעט, האָט גענומען אַ זעמיל און האָט זיך העפליך פערניגט צו דער פערקויפערין פון בופעט, האָט דאָס זעמיל אַ שפּאַר געגעבען אין מויל אַריין, אַז די פערקויפערין האָט זיך דערשראָקען, מיינענדיג, אַז דאָס איז עפּיס אַ לץ אָדער אַ מחבל.

— גאָט מיינער! — האָט זי אויסגעשריען, בלאַס ווערענדיג און כאַפּענדיג זיך פאַר'ן ברוסט.

— דאָס איז מיין הונד, — האָט אליה'קע קאַלטבלוטיג געזאָגט: שרעקט אייך נישט, פאַר'ן זעמיל וועל איך בעצאָהלען.

ער האָט אין האָטעל אָבגעדונגען אויף אַ גאַנצען טאָג אַ גרויסען צימער,—ר'האָט געשיקט דאָ איינגעאָרדענט אַן'עסטראַדע פון ברעטער, וואָס האָבען זיך געוואַלגערט אויפ'ן הויף, האָט אויף איין פענסטער פון „טעאַטער" אויסגעהאָנגען אַ פאָהן פון צוויי צונויפגענייהטע שטיקער פוליאַר אַ רויטען און אַ בלאָהען, האָט זיין איינגען פנים אויסגעשמירט אין רוס, זיך אָנגעטהון אין אַ משונה'דיגען פערשיעדענפאַרביגען און פאַנטאַסטישען קאָסטיום, מאַשינקען האָט ער אָנגעטהון אין טריקאָ פון לייב־קאָליער, קורצע קליידלעך און אַ רויטען שפּענצער מיט פליטערלעך, אויסגעבלויזט ביז גאָר,—און צוועלף דעם זייגער ביי־טאָג האָט ער אָנגעהויבען זיינע פאָרשטעלונגען.

דער עולם האָט זיך מענגענווייז אַלאָז געטהון אין טעאַטער פון „דעם נעגער פון פאַריז", ווי אליה'קע האָט געהייסען אין האָטעל אָנצורופען איהם. דאָ זענען געווען עקאָנאָמען, עקאָנאָמקעס שליאַכטעס, מענער און פרויען, יונגע און אַלטע, פויערים און זעלנער, פויערטעס, און אויך ניט וועניג פאָרשטעהער פון דער „העברער געזעלשאַפט", קליינע גוט־בעזיצער, אקציז־בעאַמטע, טאַקסאַטאָרען, פעלדשערעס, שרייבערס פון הויפען און זאָגאַר דער סטאַנאָוואָי פריסטאַוו גופא. איין מענגע פלעגט אומבייטען די אַנדערע, און די גריוועס האָבען זיך געשאָטען און געשאָטען. דער „נעגער"

האָט געשוויצט פון פערגניגען און האָרעווענדיג על-פּי יושר" אום צופרידען צושטעלען דאָס פּובּליקום. ער האָט וואונדער געוויזען מיט זיין שפּיעלען אויפ'ן שאַרמאַנקע און מיט'ן פּייפעל, און מאַשינקע האָט געזונגען, ווי אַ סאָלאָווי, האָט געטאַנצט אַזוי שען און גראַציעז, אַז אַלע זענען נתפעל געוואָרען. פריץ האָט אויך ניט אָנגעטהון קיין בזיונות: אָנגעטהון ווי אַ מאַרקיז פון לודאָוויק דעם XIV צייטען האָט ער פּינקטליך דורכגעמאַכט אַלע זיינע קונצען, וועלכע מ'האָט איהם אויסגעלערנט, און פון דער ערשטער פאָרשטעלונג איז ער אַ ליעבּלינג געוואָרען בּיים פּובּליקום. מ'האָט צו איהם אופ'ן עסטראַדע געוואָרפען צוקער-קאַנדעל, לעקעכלעך און נים. ער פלעגט עס אויפקליבּען און העפליך זיך נויגען צום פּובּליקום און די אַלע מתנות פלעגט ער מיט אַ טיעפען רעוועראַנס צוטראָגען צו זיין ווירטהין. דאָס פּובּליקום האָט אַזש נעקרעכטשעש פון אַזאַ שכל פון דעם פיער-פיסיגען אַרטיסט און האָט זיך די הענד אָבּגעקלאַפּט פון אַפּלאָדיסמענטען.

בּעת די אַנטראַקטען צווישען איין פאָרשטעלונג און אַ צווייטען פלעגט אַליה'קע צוגעהן צום בּופעט, אויסטרינקען אַ קעלישאָק בּראַנפען אָדער אַ גלאָז בּיער און פלעגט אַרויסגעהן אויפ'ן גאַניק צונויפצורופען מיט זיין פּייפעל דאָס פּובּליקום צו אַ צווייטער פאָרשטעלונג.

אין איינעם פון די דאָזיגע אַרויסטרעטונגען פון דעם „נענער פון פּאַריז”, וועלכע זענען שוין פאַר זיך גופא געווען אַ אינטערעסאַנטע פאָרשטעלונג פאַר דעם מין פּובּליקום אַרום האָטעל, וואָס פערמאָגט ניט קיין איבּעריגע גריוונעס און קאָן ניט אַריינגעהן אין „טעאַטער” אינעווייניג, — איז צו איהם צוגעגאַנגען איינער אַ הערר פון הויכען וואוקס, מיטעלע יאָהרען, מיט אַ געזונדטען, דרייסטען און בּעזויפּען פּנים. ער איז געווען אָנגעטהון אין אַ פערפוצטען זומער-קאָסטיום פון לייכטע גראָהע צייג, וואָס איז אויף איהם געווען ווי אויסגעגאָסען, און אויפ'ן קאָפּ אַ טוך-היטעל אַ העל-בּלאָהע מיט ווייסע קאַנטען און מיט אַ קאָקאַרדע. קענטיג געווען, אַז ס'איז אַנ'אויסגעדריענטער מיליטער-קאַוואַלעריסט.

— דער פאַן ראָטמיסטר, דער פאַן ראָטמיסטר... — האָט מען אָנגעהויבּען צו זשומען צווישען פּובּליקום, וואָס האָט איהם אפּנים געקאָנט. און ס'איז קיין חידוש ניט: אַלס אַ דערבּייאינגער

גוט־בעזיצער, אַ מוטווילינער און אַ פערבּרענגער, איז ער שטאַרק בּעקאַנט געווען אין גאַנצען קאַנט אַרום און ס׳איז כּמעט קיין איין מענש ניט געווען, וואָס זאָל איהם ניט קענען מיט׳ן נאָמען אין פּנים. יונגע פרויען, דערזעהענדיג איהם פון דערווייטענס, פלעגען זיך בּעהאַלטען אין די הויפען, אָדער זיי פלעגען אַרום־קרייזען אַרום און אַרום, אום ניט אָנצוטרעפען זיך איהם אויף די אויגען, ווייל ער האָט קיינעם ניט דורכגעלאָזט.

ער האָט פאַמיליער אָנגענומען דעם שאַרמאַנקע־שפּיעלער פאַר׳ן אָקסעל און אַ זאָג געטהון:

— לאָמיר זיך צוזעצען, קאָלעגאַ, און אַ שמועס טהון.

— דער ליעבּער הערר געהט אויך אַרום מיט אַ שאַר־מאַנקע? — האָט אליה׳קע פערוואונדערט געפרעגט, וואָרום ער האָט דאָס וואָרט „קאָלעגאַ״ פערשטאַנען אין פּשטות.

— ווי דען זשע, —האָט דער ראָטמיסטער געענטפערט מיט אַ לוסטיגען שמייכעל, — שוין וויפיעלטער יאָהר, ווי איך געה אַרום מיט דער שאַרמאַנקע—אָדאָ (ער האָט אָנגעוויזען אויף זיין קאָפּ), דרעהט זיך און ס׳קעהרט, ס׳פּייפט און ס׳קלאַפּט, ווי אין צעהן שאַרמאַנקעס מיט אַמאָל, און קיין טאָלק איז ניטאָ.

— אַ־האַ! — האָט אליה׳קע אויסגעשריען און זיין גאַנצער פּרצוף, דער אָנגעשמירטער אין רוס, האָט זיך צוקרימט אין אַ צופריעדענעם שמייכעל.—איצט פערשטעה איך.

— ווייל אַ „נעגער פון פּאַריז״ הייסט אַ מענש מיט שכל און מיט אַזאַ מענשען איז אַ פערגניגען דורכצושמועסען זיך. דו ביזט דאָך אַ דורכגעטריבּענער יונג, דו האָסט זיך שוין גענוג אָנ־געזעהן.

— אָ—הא — האָט דער שאַרמאַנקע־שפּיעלער צופריעדען בּעשטעטיגט און, לויט דער איינלאַדונג פון ראָטמיסטער, האָט ער זיך צוגעזעצט אויף אַ הילצערן בּענקעל אויפ׳ן גאַניק. — וואו איז שוין אליה׳קע פרוסאַק ניט אויסגעגעווען און וואָס נאָך האָט ער ניט אָנגעזעהן!

— אַוועק פון גאַניק! — האָט דער ראָטמיסטער אָנגעשריען אויפ׳ן המון, וואָס האָט זיך אָנגעשטויסען צום גאַניק־צו, וואָס איז נייגיעריג געווען צו וויסען, ווענען וואָס און אויף וועלכער שפּראַך

רעדט עס דער ראַטמיסטער מיט דעם „נעגער״—איך וועל הייסען אָבגיסען אייך מיט ברודיגע וואַסער.

דער המון האָט שנעל זיך אָבגערוקט פון גאַניק, וויסענדיג, אַז מיט׳ן ראַטמיסטער געהען ניט אָן קיין קונצען.

— אַ טאָכטער איז ביי דיר, צום טייוועל, פון ערשטען סאָרט, אַ צימעס׳ל, עהרען־וואָרט, — האָט זיך דער ראַטמיסטער געווענדט צום שאַרמאַנקע־שפּיעלער און האָט איהם מכבד געווען מיט אַ טייערן ציגאַר פון זיין גאָלד־בלאַנקענדער ציגאַרען־פושקע.

— אַ דאַנק, ליעבער הערר, פאַר׳ן קאָמפּלימענט, — האָט אליה׳קע געזאָגט, אויפשטעהענדיג און פערנייגענדיג זיך און האָט פערדרויכערט דעם ציגאַר פון דער שוועבעלע, וואָס דער ראַטמיסטער האָט אָנגעצונדען.

— וואָס פאַר אַ קאָמפּלימענט, צו אל־די רוחות? איך זאָג דעם ריינעם אמת. דאָס ערשטע מאָל אין לעבען בעגעגען איך אַזאַ שענהייט. עפּיס גלויבט זיך מיר ניט.

— אַ טאָכטער, אַן איינענע טאָכטער, אַן איינציגע טאָכטער פון מיין ביילע, ע״ה; איך קאָן דעם ליעבען פריץ ביי דער תורה שווערען, און אויסער דעם, איז דאָך אין פּאַס אויך אַזוי פערשריעבען.

— פערשריעבען צי ניט פערשריבען, נור פאַר אַזאַ שען מיידעל איז אַן עבירה צו זיין אַ קאָמעדיאַנטין. פאַר איהר פּאַסט צו זיין אַ פריטצ׳טע, אַ מאַגנאַטין, און דיר פּאַסט אויך ניט ארומצוגעהן מיט אַ שאַרמאַנקע און חוזק מאַכען פאַר לייטען.

— מה... איך ווייס עס אליין,—האָט דער שאַרמאַנקע־שפּיעלער ארויסגעזאָגט, און האָט זיך מהודר׳דיג דערפריהלט פון דעם ראַטמיסטער׳ס גוטע ווערטער,—נור וואָס זאָל מען טהון? די נויט... אָרעמקייט... ביי אַ יידינגער קעשענע איז שווער אַ פריץ צו זיין— זאָגען פּויערים.

— בינסטו דאָך גאָר אַ תם, הערר ייידעקטאָר,—האָט דער ראַטמיסטער געזאָגט און האָט אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד מיט אַ פערראַכטענדער גרימאַסע.—דו קאָנסט ניט אָבשאַצען ניט זיך, ניט דיין טאָכטער, אָדער ווייס איך ווער זי איז, און דו רופסט זיך נאָך אָן „אַ נעגער פון פּאַריז!״.

און דער ווײלע האָט זיך אויפ׳ן גאַניק בעוויזען מאַשינקע.

און האָט דערמאָנט דעם פאָטער, אַז ס׳איז שוין צייט אָנצוהויבען די פאָרשטעלונג, וואָרום אין זאַל איז שוין אַ אָנגעפּאַקטעס פּובליקום. דער שאַרמאַנקע־שפּיעלער איז אויפגעשפרונגען פון אָרט און אַוועקגעפלויגען נאָך דער טאָכטער אין „טעאַטער“ אַריין. דער ראָטמיסטער איז אויך אַריינגעגאַנגען נאָך זיי.

אין די שפּעטערדיגע אַנטראַקטען האָט דער ראָטמיסטער ווידער אַ געשפּרעך געפיהרט מיט׳ן שאַרמאַנקע־שפּיעלער, נור ס׳איז קענטיג געווען, אַז וואָס צו מאָל, ווערט דער געשפּרעך אַלץ ערנסטער. דעם ראָטמיסטער׳ס געזיכט האָט געפלאַמט, און דאָס געזיכט פון׳ם שאַרמאַנקע־שפּילער איז געווען פערפינסטערט און צוזאַמען מיט׳ן רוס אויף זיין פּנים האָט עס איהם צוגעגעבען אַנ׳אויסזעהן פון עפּיס אַ גרויסזאַמער בריאה. דער ערשטער האָט וועגען עפּיס ענערגיש גע׳טענה׳ט, מיט אַ ברען, מיט אַ היץ, מיט האַסטיגע בעוועגונגען, פלעגט אָפּט אויפשפּרינגען פון אָרט און ווידער זיך צוזעצען; און דער צווייטער האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ, פלעגט מעהרסטען טייל שווייגען, אָדער ער פלעגט אָבענטפער׳ן מיט איין וואָרט, פלעגט דער...יי אַ בלאָז טהון פון זיך, מאַכען גרימאַסען און אַבפאָכען מיט די הענד. די ערנסטע געשפּרעכען האָבען זיך אונגינסטיג אָבגערופען אויף אַלע ווייטערדיגע פאָרשטעלונגען: דער „נעגער“ איז געווען צערשטרויט, בייז, ר׳האָט דעם עולם ניט געקיצעלט מיט זיינע לוסטיגע וויצען, ר׳האָט פויל געשפּיעלט אויפ׳ן שאַרמאַנקע, און אָן דאָס פּיפּעל האָט ער אַזוי ווי איינגאַנצען פערגעסען קענטיג, אַז ער האָט איבערגעלעבט אַ שווערן אינערליכען קאַמפּף אין דער נשמה. און זאָגאַר דאָס פול געפּאַקטע פּובליקום און דער גרויסער ריוח האָט איהם ניט געפרעהט, און ער פלעגט איטליכע ווילע קוקען אויפ׳ן זייגער, צו איז שוין ניט צייט אינגאַנצען צו פערענדיגען די פאָרשטעלונגען.

ביים לעצטען אַנטראַקט פאַר דער לעצטער פאָרשטעלונג האָט ער קענטיג אָנגעהויבען צו בערוהיגען זיך, אַ פּנים, אַז זיי זענען צווישען אַנאַנד דורכגעקומען אין זייערע געשפּרעכען. דער צופריעדענער ראָטמיסטער איז אויפגעשפּרונגען און האָט געוואָלט אַרומנעהמען דעם שאַרמאַנקע־שפּיעלער, נור אוים בושה פאַר׳ן פּובליקום, וואָס איז דערביי געווען, האָט ער איהם נור פעסט די האַנד געדריקט.

— זעה זשע, זאָלסט מיך נים אָבנארען,—האָט ער דעם שאַר־מאַנקע־שפּיעלער אין אויער אַריינגעזאָגט,—אַניט, װעל איך דיך צוהיטען, װעל דיך חאַפּען און אָבקאַטעװען מיט נאַגייקעס, אָדער איך װעל דיך דערשיסען, עהרען־װאָרט!

— זענט רוהיג—אליה'קע פּרוסאַק'ס װאָרט איז הײליג,—האָט דער שאַרמאַנקע־שפּיעלער געענטפערט פעסט, נור אַנגערוקט נים ערװעגענדיג זיך צו קוקען איהם גלײך אין פּנים.

— געדענק זשע,—האָט יענער צוגעגעבען ביים צושיידען זיך—ניין דעם זייגער... מיין קאַרעטע װעט אויף אייך װאַרטען הינטערן שטאָרט... װעט איהר זיך אַריינזעצען, און אין צװאַנציג מינוט אַרום װעט איהר זיין ביי מיר אין פאַלװאַראָק. נאָך דיין שאַרמאַנקע אין די איבעריגע בעביכעס װעל איך צושיקען אַ פוהר. פון מיר װעט איהר שוין װייטער פאָהרען. מיינע מענשען זענען שטיל, װי פיש, זיי האָבען נים ליעב צו פּלאַפּלען, דערצו האָב איך זיי שוין אין דער הינזיכט דרעסירט, װי געהעריג. אַדיע!...

דער ראָטמיסטר איז אַראָבגעשפּרונגען פון גאַניק, האָט זיך אַריינגעזעצט אין פוהריל, װאָס האָט איהם אָבגעװאַרט און האָט זיך אַלאַז געטהון צו זיך אין פאַלװאַראָק, װאָס איז געװען אין הויף פינף װיאָרסט פון שטעדטיל, צוצוגרייטען זיך צום אויפנאַהם פון די געסט—דעם שאַרמאַנקע־שפּיעלער און זיין טאָכטער.

די פּאַנאַ יוסטינאַ, דעם ראָטמיסטר'ס עקאָנאָמקע, אַ הויקער, האָט זיך גענומען עוסק'ן מיט די שליעסלעך. אין קיך האָט אָנגעהויבען צו ברענען אַ פרעהליך פייעריל, און פון קעלער האָט מען אָנגעטראָגען פערשיעדענע פלאַשען מיט פערשיעדענע משקאות.

VI.

נאָך דער דאָזיגער נאַכט.

ס'איז געװען זעקס דעם זייגער אין דער־פריה, װען דעם ראָטמיסטר'ס „געסט" זענען אַרויסגעפאָהרען פון זיין פאַלװאַראָק ביים דעם געביל פון אַ גאַנצע מחנה הינד, װאָס זענען בעזונדערס אויפגערייצט געװען פון דעם אַלטען פּריצ'ס העזה און חיצפּא,

וואָס איז אויפ'ן פוהר געשמאַגען און זיי געזידעלט און חשק געהאַט אויך אַראָבצושפּרינגען פון דער הויך וואָגען און פערגעבען זיי די דאָזיגע דאָרפ'ס הינד. ניט קוקענדיג אויף זיין עלטער, זענען זיינע צייהן געווען נאָך גאַנץ שאַרפע. און דעריבער האָבען די הינד זיך געהאַלטען גאַנץ וויט פון וואָגען, און פלעגען זיך שטענדיג לאָזען לויפען, ווי נור זיי פלעגען בעמערקען, אַז פריץ האָט בדעה זיך דערנעהנטער'ן צו זיי.

מאַשינקע, איינגעוויקעלט אין אַ פלעד און דאָס פנים פערדעקט מיט אַ טיכעל, איז אונבעוועגט אויפ'ן פוהר געלעגען און אין דער שטיל געוויינט. זי וואָלט וויינען הויך, אויפ'ן קול, נור זי האָט זיך געשעמט פאַר'ן פוהרמאַן, וואָס האָט שוין אַזוי אויך נייגעריג זיך אומגעקוקט אויף דאָס וויינענדע מיידעל און געדריקט מיט די פלייצעס. צייטענווייז פלעגט זי אויפהערען צו וויינען, צומאַכען די אויגען און פערטיעפען זיך אין מחשבות וואָס פלעגען איהר האַרץ צוזאַמענפרעסען. אין איהר האַלב פערשלאָפענעם דמיון פלעגען דאַן קומען אַזעלכע פערנעבעלטע בילדער און געשטאַלטען, וועלכע זי האָט ערגיץ אַמאָל געזעהן און וועגען וועלכע זי קאָן זיך ניט קלאָר דערמאָנען.

... אַ גרויסער, העל בעלויכטענער זאַל מיט אַראָבגעלאָזטע גרינע שטאָרען... אין מיטען—אַ רונדער טיש, אָנגעשטעלט מיט פאַרפאָר-וואַזען, זילבער, פאַיאַנס, בלומען און פרוכטען... אין ווינקעל—די שאַרמאַנקע... אין איין ווינקעל, אין צווייטען, אין דריטען אין אַלע ווינקלען—שאַרמאַנקעס, און אונטער די שאַרמאַנקעס—פריץ, פינף פריצען, הונדערט פריצען... זי... ניין, דוכט זיך ניט זי, נור פריץ הויבט אָן זינגען „פלאָווצי".

„בראַוואָ!" — שרייט עמיצער און אַפלאָדירט.

„טרינק אויס, מיין טייערע, אַביסעל ליקיאָר, נוטען ליקיאָר, רינאַער"—זאָגט איהר פריץ. ער איז אין אַ הוסאַרען-ראָק, די וואָנצעס פערדרעהט, און די האָאָר אויפ'ן קאָפ זענען העל-בלאָנדע... טרינק טאָכטער'ל,—זאָגט דער פאָטער,—אָט זעהסטו, איך טרינק אויך אַ זעלטענער ליקיאָר, פון שאַמפאַן, אַ שטאָדט אַזאַ אַ גרויסע, מיר וועלען פאָהרען אַהין, אויב דו וועסט וועלען. דער פאַן ראָטמיסטר וועט אונז געבען זיינע פערד. ער וועט פאַר אונז גאָרנישט ניט זשאַלעווען. דערנאָך... אַ קלינגערייַ. ס'טאַנצט דער טיש, ס'טאַנצען

די שפּיגלען, די לאָמפּען, די שאַרמאַנקעס, פּריץ, דער פּאָטער און די סטעליע, און זי מיט דעם פּאַסטאָר׳ם גרעטכען הוידען זיך אין דעם וואַכער׳ל וואָס אַרום דעם פּאַרקאַן פון בית-עולם, און זי פּאַלט פון די הוידעס גלייך אין וואַסער׳ל אריין. דערנאָך... דער-נאָך געדענק זי שוין ניט, וואָס ס׳איז געווען... נאַכט... בעגינען... אָה, מאַמינקע, מ׳האָט דיין טאָכטער אומגליקליך געמאַכט!...

זי ערעפענט די אויגען, וויל אַראָפּשפּרינגען פון פוהר׳ל און וואַרפען זיך אונטער די פערד, זי רייסט די האָאָר אויף זיך. נור בעגעגענענדיג דעם פאַרשעמענדען בליק פון פוהרמאַן, וואָס געהט אַ הינטער׳ן וואָגע, ווערט זי רויט, פערדעקט דאָס פּנים מיט׳ן טיכעל און וויינט ווידער אין דער שטיל, סקריהענדיג מיט די ציינער.

דער שאַרמאַנקע-שפּיעלער זיצט אויפ׳ן פוהר׳ל מיט׳ן פּנים צו די פערד און רויכערט זיין לולקע. זיין פּנים איז בלאַס, פערפיני-סטערט, און אויפ׳ן האַרצען איז עקעלהאַפט—צו פון דעם געכטי-גען שכור׳ן, צי פון דעם ניט-שלאָפען אָדער פון עפּים אַנדערס?.. אָפט ציהט ער אַראָב דעם הוט פון קאָפּ און לאַנג און שטאַרק ראַצט ער אַ הינטער׳ן אויער, און דאָס געזיכט זיינס צוקרימט זיך בעת-מעשה, די נאַזלעכער ציטערען אויף, און זיינע ליידענשאַפט-ליכע ליפּען ווערען צוזאַמענגעפּרעסט ווי אָט-אָט וועט ער אָנהויבען וויינען. און ווירקליך, די אויגען זיינע זענען רויט און פייכט, האָטש ערווישט זיי איטליכע ווייל מיט די גאַנצע הענד.

אז דער פוהרמאַן האָט זיך אָבגעשטעלט ביי אַ קרעטשמע, אָנצוזעטיגען און אָנטרינקען די פערד און ער איז אַוועק זוכען אַנ׳עמער, האָט זיך מאַשינקע פּלוצלונג אויפגעהאַפּט, האָט זיך אַוועקגעזעצט און אַראָבגעוואָרפען פון זיך דעם פּלעד און מיט אַ הייזעריגען קול פון וויינען האָט זי אַ געשריי געטהון אַ הינטער דעם פּאָטער׳ס פּלייצע, וואָס האָט זיך פון אָרט ניט גערירט.

— זאָג, וויפיעל האָסטו בעקומען, וויפיעל האָסטו גענומען פאַר דיין טאָכ-טע-ריל?

דער שאַרמאַנקע-שפּיעלער ציטערט, ווי אַ בלאַט, ר׳לאָזט אַראָב נאָך מעהר דעם קאָפּ, ר׳שווייגט און קעהרט זיך ניט אום אפילו.

— זאָג זשע, וויפיעל ?—פרעגט מאַשינקע ווידער,—אַניט— שפּרינג איך אַראָב פון פּוהר׳ל און כ׳וואַרף מיך אריין אין ברונעם.

די לולקע פאַלט אַרויס בײם שאַרמאַנקע-שפּיעלער פון מויל, און אין איין הרף-עין שטעהט ער שוין אויף די קניה פאַר זיין טאָכטער, ר׳ווײנט, ברעכט די הענד און קושט איהרע פיס.

— זײ מיר מוחל, קינד מײנס,—בעט ער, ניט ערוואַגענדיג אויפצוהייבען זיינע אויגען צו איהר.—שדים האָבען מיך גע-טראָגען.

מיר האָט זיך קיינמאָל ניט גע׳חלומט אפּילו, אַז איך זאָל ווערען אַזאַ מנוול. אָה, די פערפלוכטע בראַנפען!...

— אָה, דאָס פערשאָלטענע געלד!—האָט די טאָכטער פער-ריכט.—זאָג, וויפיעל?

— וואָס מאַכט עס אויס וויפיעל? צו וואָס פרעגסטו זיך נאָך?

— זאָג, וויפיעל? — איז דאָס מיידעל דוקא בעשטאַנען אַניט... און זי האָט געוואָלט אַראָבשפּרינגען פון פּוהר׳ל.

— פינף הונדערט רובל!—האָט דער שאַרמאַנקע-שפּיעלער בעשווינד אבגעענטפערט.

— דער פּעטער פלידערמאַן וואָלט עס אויך זיין ליזבען פערקויפען פאַר פינף הונדערט פערשאָלטענע רובלם?

מעהר האָט זי גאָרנישט ניט געזאָגט. זי האָט זיך איינגע-וויקעלט אין פלעד און האָט זיך ווידער אויסגעצויגען אויפ׳ן וואָגען און האָט דעם גאַנצען וועג מיט׳ן פאָטער קיין איין וואָרט ניט אויסגערעדט, ביז וואָנען זײ זענען אין שטאָדט אריינגעפאָהרען האַלבע נאַכט.

— הער,—האָט זי אָנגעהויבען, ווען דאָס פּוהר׳ל האָט שוין אָנגעהויבען צו קלאַפּען איבער׳ן צוּבראָכענעם ברוק פון פער-שלאָפענעם פאָרשטאָדט, — מאָרגען גלייך זאָלסטו פערקויפען דיין פערפלוכטע שאַרמאַנקע און מאַך זיך עפּיס אַ געשעפט. גענוג אונז ווי די ציגיינער, די ציגיינעריי וועט אונז דערפיהרען גאָט ווייסט צו וואָס. און אויב עס געפעהלט דיר זעהר מיהאַלקע דעם משומד׳ס פרנסה, איז געה זיך וואוהין דו ווילסט, און איך וועל דאָ בלייבען און וועל זיך שטעלען דיענען: כ׳וועל זיין אַ גוטע דיענסט. עסען

און אָברוהען וועל איך האָבּען וואו—און מעהר דאַרף איך ניט. אלענפּאלס, וועט מיין געוויסען רײן זיין פאַר גאָט און פאַר מיין מוטער עליה-השלום.

ווי דעם שאַרמאַנקע-שפּיעלער איז ניט שווער געווען צו שיידען זיך מיט׳ן אַרט לעבּען פון אַ וואַנדער-אַרטיסט, האָט ער דאָך גערן ערפילט דעם רצון פון זיין טאָכטער, פאַר וועלכער ער האָט זיך שולדיג געפיהלט אויף דאָס גאַנצע לעבּען. ער האָט געעפענט אַ באַקאַליי-קרעמיל און, לויט דעם ווילען פון זיין טאָכטער, האָט ער חתונה געהאַט מיט אַ נוטמוטיגער אַלמנה אָהן קינדער, וואָס איז פאַר מאַשינקען געווען ניט קיין שטיף-מוטער, נור אַ מוטער.

איבּריגענס איז מאַשינקע געווען אַזאַ שטילע, אַזאַ קלוגע און פון נאַטור אַזוי טאַקטיש, אַז אפילו אַ בייזע פרוי אַ הולטייקע וואָלט צו איהר גאָרנישט געקאָנט האָבּען.

אליה׳קע פּרוסאַק׳ס באַקאַליי-געשעפט איז געגאַנגען ניט גאָר גוט, ווייל די שטאָדט איז געווען ניט קיין גרויסע, אַנ׳אָרימע און אָן אַ זייט פון דער באַהן, און דעריבּער האָט די גאַנצע פאַמיליע בּעשלאָסען איבּערצופאָהרען אין דער שטאָדט נ. אַ גרויסע און אַ רייכערע שטאָדט, וואו מ׳האָט געקאָנט גיעכער אויפזוכען אַ גוט געשעפט. אין דער שטאָדט נ., וואו עס קומט פאַר דאָס, וואָס מיר בּעשרייבּען דאָ, האָט אליה׳קע לכתחילה געעפענט אַ טיי-הויז, וואָס איז גלייך אַוועק ניט שלעכט; נור אַז ס׳איז פריי געוואָרען איינער פון די היגע בּופעטען, ווייל דער בעל-בית האָט באַנקראָטירט, האָט אליה׳קע אָבּגעדונגען דעם בּופעט, האָט אין איהם גרויסע רעפאָרמען געמאַכט, איינגעפיהרט נייע פּאָראָנדקעס, האָט עס אַ נאָמען געגעבּען „פּאַריז". דאָס געשעפט איז אַוועק גוט. צו דער צייט איז מאַשינקע אויסגעוואַקסען, האָט זיך ענטוויקעלט און איז געוואָרען אַ שענע פריילין מאַניע, האָט איבּערגענומען דעם בּופעט אין איהר רשות, און איבּער איהר גלאַנץ און ציציהונגס-קראַפט איז עס געוואָרען די בּעליבּטעסטע פערוויילונגס-אַנשטאַלט אין דער שטאָדט נ.

איצט, דוכט זיך, איז פערשטענדליך, פאַרוואָס אליה׳קע פּרוסאַק האָט רעספּעקט פאַר זיין טאָכטער און האָט אפילו עטוואָס מורא פאַר איהר.

VII.

דער פּריקאַזשציק מאָטקע און זיינע פינאַנציעלע און הערצליכע אַנגעלעגענהייטען.

דער שטאָדט=זייגער האָט געשלאָגען האַלב=צוועלף, ווען דער פּריקאַזשציק מאָטקע אָדער מאַרקוס איז צוגעפאָהרען צום איינגאַנג פון „פאַריזער בופעט", וואָס איז בעלויכטען געווען מיט צוויי רויטע לאַמטערנעס, און די גרויסע פענסטער האָבען וויט אַרום די גאַס בעלויכטען. ער איז געשיקט אַראָבגעשפּרונגען פון פוהר'ל, האָט דעם פוהרמאַן אַ וואָרף געטהון אַ פונפצעהן-קאָפּיקענע און איז אַרויפגעפלויגען אויף די געדרעהטע טרעפּ, אַריבערשפּרינגענדיג איבער עטליכע טרעפּ מיט אַמאָל. אויפ'ן העכסטען טרעפּיל פאַר די גלעזערנע טהירען אין בופעט אַריין האָט ער זיך אויף אַ ווײלע אָבגעשטעלט, האָט אַ געשווינדען בליק געוואָרפען אויפ'ן קאָנצערט=זאַל דאָרטען טיעף און איז אַוועק אויף רעכטס אין אליה'קע פּרוסאַק'ס אינעווענינגסטע צימערען". די דאָזיגע אינעווענינגסטע צימערען זענען בעשטאַנען פון אַ קליינעם פיער=קאַנטיגען צימער פאַר דער גאַנצער פאַמיליע פונ'ם בופעט-אייגענטימער און דערבײַ אַ קליינעם לענגליכען קאַמער'ל אויף איין פענסטער — פאַר זיין טאָכטער. אין דער ווײלע איז קיינער פון די פּרוסאַק'ס ניט געווען אין די אינעווענינגסטע צימערען, זיי זענען אַלע געווען אין בופעט. אפילו די דיענסט פון שטוב, וואָס האָט קיין שום שייכות ניט געהאַט צום בופעט, איז אויך דאָרטען ערגיץ געשטאַנען, צוהערנדיג די אונגעהויערע אַפּלאָדיסמענטען און אונגעוועהנליכע געשרייען „ביז" אויף די קופּלעטען פון אַ פּרימאַדאָנע. דאָס קליין לעמפּיל, וואָס איז אַראָבגעהאַנגען פון דער סטעליע, האָט פון אונטער'ן מאַטאָווען דעקעל דונקעל בעלויכטען דעם פאַמיליען=צימער, וואָס איז גאַנץ בעשיידען מעבלירט געווען, ווייל דאָס בעסטע פונ'ם מעביל האָט מען אָבגעגעבען אין בופעט אַריין. אַפילו די בלומענטעפּ, וואָס מאַניע האָט זעהר ליעב געהאַט, האָט מען אַהין אַריבערגעטראָגען פון פאַמיליען=צימער יעדעם אָווענד, אַז זיי זאָלען וועלקען אין דעם פעררויכערטען לופט און זאָלען דיענען אַלס אַשענבעכערס פאַר די רויכערער.

מאַרקוס, אַלס אַנ׳אײגענער מענש (ער איז געווען עפּיס אַ קרוב פּרוסאַק׳ן), האָט זיך גאַנץ ווייניג געקימערט, וואָס די בעלי-בתּים זענען דאָ נישאָ, און ר׳האָט זיך אין דעם פאַמיליען-צימער אויפגעפיהרט, ווי בײ זיך אין דער-היים. ער האָט פון זיך אַראָב-געוואָרפען דעם מאַנטעל. האָט פון די קעשענעס אויסגעליידיגט אַלץ, וואָס ער האָט אָנגעהאַפּט אין מאַגאַזין און האָט בעהאַלטען אין שאַפּקעלע, וואָס איז אין אַ ווינקעל געשטאַנען, דערנאָך איז ער אַוועק אין מאַניעס צימער, האָט זיך איבערגעטהון אין אַ פּאַ-צעטישען ראָק און איז צוריק אַריין אין פאַמיליען-צימער פערקע-מען די האָאר און אויספּוצען זיך בײם שפּיעגעל. בײ דער דאָ-זיגער אַרבײט האָט איהם געטראָפען אליה׳קע, וואָס איז מיט אַ זײטיגער טהיר פון בופעט אַריינגעקומען אַ הער.

— אַ, מאַרקוס׳ל! — האָט ער בעגריסט זיין אָפטען חצות-גאַסט.

— גוטען אָוועגד, ר׳ אליה,—האָט דער פּריקאַזשציק גע-ענטפערט, ניט אומקעהרענדיג זיך און וויטער געאַרבייט בײ זיין טואַלעט.

אליה׳קע איז גלײך צוגעגאַנגען צום שאַפּקעלע, וואָרום ר׳האָט שוין געוואוסט, אַז מאַרקס האָט געוויס עפּיס וואָס געבראַכט, וואָרום ר׳פלעגט זעלטען קומען מיט ליידיגען. און דעריבער איז מאַרקוס אלע מאָל געווען אַ געווינשטער גאַסט, אַלענפאַלס פאַר אליה׳קען אַליין, וואָס האָט לויט דער אַלטער רגילות גרויס חשק געהאַט צו משקאות און נאַשערייען, און איז דעריבער צופרידען געווען פון מאַרקוסעס מתנות. וואָרום חאָטש אליה׳קע איז געזען דער בעל-הבית פון „פאַריזער בופעט", האָט ער אָבער פּאַקטיש אַ קליינע ראָלי געשפּיעלט דערבײ, און די הויפּט-פיהרערין איז גע-ווען מאַניע צוזאַמען מיט דער שטיעף-מוטער, וואָס האָט מעהר צוטרוי געהאַט צו דער שטיעף-טאָכטער, ווי צום מאַן, וואָס זי האָט זיך געגוג אָנגעהערט וועגען זיין פערדעכטליכער פערגאַנגענ-הייט. נאָך מעהר: דעם „רעכטען בעל-הבית" האָט מען אין אַ צוים געהאַלטען איז זיין אייגענעם הויז, מ׳פלעגט פון איהם פער-שליעסען אלע נאַשערייען, וואָרום בײדע פרויען האָבען גוט גע-וואוסט, וואָס פאַר אַ נאַשער ר׳איז דער געוועזענער אַרטיסט, און

אז מ׳זאָל אויף איהם ניט אַכטונג געבען מיט ביידע אויגען, װעט ער דאָס בעסטע פון בופעט אויפעסען און אויסטרינקען: די פינף־זעקס יאָהר לעבען פראַנק און פריי האָבען אין איהם ענטװיקעלט אַזעלכע רגילות׳ן און אַפּעטיטען, װאָס פּאַסטען גאָרניט פאַר זיין איצטיגען פאַמיליען־לעבען און קאָמערציעלער לאַגע, און קאָנען עס נור איינגאַנצען צורואינירען. דערפאַר איז ביי איהם אַזוי אָנגעלעגט געװען, װאָס ער קאָן בעפריעדיגען זיינע געװאוינהייטען אָהן שאָדען פאַר דער אייגענער קעשענע און אָהן מחלוקת מיט זיינע שטרענגע „הערשערינס״, פאַר װעלכע ער האָט גאַנץ היבש מורא געהאַט״. ר׳האָט דעריבער דעם געפעליגען פּריקאַזשציק געהאַלטען פאַר אַ אמת׳ן בעל־טובה און פלעגט אויף איהם װאַרפען מיט אומגעדולד. דער פּריקאַזשציק אָבער האָט זיינע חסדים ארויסגעװיזען ניט אַזוי אליה׳קעס „שען פּנים׳ל״, װי צוליעב דעם שען פּנים׳ל פון אַנ׳אַנדער פּערזאָן, װעגען װעלכער ער האָט געטרוימט ביי־טאָג און גע׳חלום׳ט ביי־נאַכט און געהאָפט אויף אַ ערפאָלג, װען ער זאָל נור בעקומען אַ פּראָטעקציע פון איהרע עלטערן. דאָס בעװייזט אָבער נור, אַז ער האָט ניט געװאוסט ניט מאַניעס כאַראַקטער, ניט די בעציהונגען צװישען איהר און דעם פאָטער.

— װאָס איז עס, ראָס?—האָט אליה׳קע געפרעגט, בעקוקענדיג די נייע מתנה פון זיין „קינפּטיגען איידים״, װי ער פלעגט רופען דעם פּריקאַזשציק אין אַ שפּאַס אָדער צוליעב חניפה.

— ראָס,—האָט מאַרקוס געענטפערט און האָט פערריכט דעם געפּרעסטען קראַגען פון זיין ציצען־העמד און אויסגעבונדען זיין בלאָהען שניפּס, װאָס האָט זיך איהם גערוכט. אַז ס׳קליידט זעהר צו זיין טונקעלען פערברענטען פּנים.

— און איך האָב דיך, דוכט זיך, געבעטען װעגען קאָניאַק, דו געדענקסט?—האָט אליה׳קע אַרויסגעזאָגט מיט עטװאָס פאַרװאורף אין דער שטים.

— גלויבט מיר, ר׳ אליה,—האָט דער פּריקאַזשציק זיך פערענטפערט, — גלויבט מיר, אַז מ׳האָט בשום אופן ניט געקאָנט: איצט זענען ביי אונז נור געצעהלטע פלאַשען, ביי׳ם סוף שוין.

אַט באַלד וועלען מיר בעקומען אַ פרישען טראַנספּאָרט, וועט זיין לעבעדיג, דעמאָלט...

אליה׳קע האָט זיך געמוזט בענגנוגענען מיט׳ן ראַם. ר׳האָט שנעל געעפענט די פלאַש, האָט אָנגענאָסען אַ קעלישאָק׳ל, האָט עס אַ ווײַלע געהאַלטען אויפ׳ן שיין פון לאָמפּ, ווי פערגניגענדיג זיך דערמיט, און האָט עס שנעל אַריינגעקעהרט אין מויל אַריין, אונ־טערהאַלטענדיג די פּאַטילניצע מיט דער לינקער דלאַניע, פּונקט ווי ער זאָל געווען בעוואָהרענען, אַז די טײַערע משקה זאָל זיך ניט ארויסזײַען, האָטשי די פּאַטילניצע איז ניט געווען קיין דורכגע־לעכערטע און ניט פון לעש־פּאַפּיער. אוּ־פוּ!—האָט ער אָבגעבלאָ־זען, האָט אַ קנאַק געטהון מיט די פינגער און צוקרימט זיין פנים. אַ טײַוולאָנישער ראַם, צו אל־די רוחות! אַ דאַנק דיר, ברודער! אין אַלע גליעדער צוגאַנגען.

— אַ—האַ, גוט!—האָט מארקוס געפרעגט, דערפרעהענ־דיג זיך, וואָס דער ראַם איז געפעלען געוואָרען.

— מיט איין וואָרט—ערשטער ראַנג-—האָט אליה׳קע גע־ענטפערט, צולעגענדיג אַ פינגער צו די ליפען און טשמאַקענדיג.— זאָל גאָט געזונד געבען דיין פּרינציפּאַל, ר׳איז, קענטיג, אַ קלוגער מאַן, ווארום ער האַלט נור גוטע סחורה.

ער האָט געמאַכט אַ פּאַפּיראָס, האָט פעררויכערט און האָט זיך צוגעזעצט אויפ׳ן סאָפקע. באַלד האָט זיך מארקוס אויך צו־געזעצט, ווען ער האָט פּערענדיגט זיין טואַלעט. וואָס האָט בײַ איהם היינט געדויערט לענגער, ווי אַלע מאָל. ער האָט אויך פּער־רויכערט אַ פּאַפּיראָס און האָט זיך, קענטיג, גאָר ניט געאײַלט אַווי אין בופעט, וואו ס׳איז געווען די, וועלכע ער האָט מיט אַזאַ פײַ־ער, אָבער אויך מיט אַ שרעק און כמעט אָהן אַ האָפנונג פּערגע־טערט, און ציהט צו איצט די בליקען און הערצער פון אַלע געסט, וואָס דאָס פּלעגט איהם געוועהנליך וואַרפען אין היץ און אין קעלט.

דאָ האָט זיך אַ זײַטיגע טהירעל פון בופעט פון זיך אַליין אויפגעעפענט, און אין פּאַמיליען־צימער, וואו ס׳זענען געזעסען דער קינפּטיגער שוועהר מיט׳ן איידים און האָבען געררויכערט, האָט זיך ווי אַ ים־פּאַליע אַריינגעריסען אַ טומעל, אַ רעש פון די פיעלע

געסט און אַ פּײַפּענדיג קול׳כעל פון עפּיס אַ יונגער זינגערין, וואָס האָט געזונגען אונטער׳ן אַקאָמפּאַניטענט פון אַ ראָיאַל און צוויי־דריי האַרפּעס. וואָס זענען לאַנג קאַליע געוואָרען:

דו ביסט פּעררוקט, מיין קינד,
מוזט נאָך בער—לין,
... וואו די פּעררוקטען זינד,
דאָרט מוסט דו הי—ין...

— בראַוואָ! בראַוואָ! חאַ, חאַ, חאַ; פּאַמאַ—אָם!

— וואָס זיצסטו דאָ עפּיס, מאַרקוס, האָט זיך אליה׳קע אָבגערופען און האָט דעם פּריקאַזשציק אַ שטופּ געגעבען מיט׳ן עלענבויגען אין זייט.—גײה אַריין אין בופעט, דו הערסט, ס׳אַרא פרעהליכקייט דאָרט איז ?

— מיר איז גאָר ניט דערצו׳ ר׳ אליה,—האָט דער פּרי־קאַזשציק געענטפערט מיט אַ זיפץ.—איך בין היינט געקומען ריי־דען וועגען אַ ענין.

— זעהר וואויל, רײד, איך וועל הערען,—האָט אליה׳קע געזאָגט, אויפהויבענדיג זיך פון זיין אָרט און געהענדיג צו דער שאַפע. דו וואַרט נור אַ ווײַלעטשקע, איך וויל זיך נור עטוואָס אָבפרישען...

און ער האָט שנעל דורכגעמאַכט מיט׳ן טײוולאָנישען ראָם די זעלבע צערעמאָניע, ווי פריהער.

— איצט, לעג אַרויס,—האָט ער געזאָגט אָבהוסטענדיג זיך און האָט זיך צוגעזעצט אויף זיין פריהעריגען אָרט.

— וואָס איז דאָ פאַרהאַן וואָס אַרויסצולעגען?—האָט דער פּריקאַזשציק אויסגעשריען כמעט און האָט צושפּרייט ביידע הענד.— דער ענין איז אַ בעקאַנטער, איך האָב אייך שוין ניט איין מאָל געזאָגט וועגען דעם. דריי הונדערט רובל איז פאַרהאַן ביי מיר, דריי הונדערט—ביי אונזער ווײַנער, בסך־הכל זעקס הונדערטער.

— דאָס איז אָבער קנאַפּלעך אויף צו עפענען אַ געשעפט— האָט אליה׳קע מיושב׳דיג בעמערקט. — דאָס וועט קוים קלעקען אויף אַ דירה צו דינגען, אויף בילעטען און אַ פּאַטענט און אויף איינאָרדנונג. און אָן סחורה, משקאות האָט איהר שוין גאָר פער־געסען ?

— און קרעדיט? — האט דער פריקאזשציק געפרעגט. — די מעקלערם לאָזען ניט צורוה: „עפענט א געשעפט, וועלען מיר אייך אנטראָגען געלד, וויפיעל איהר וועט אליין וועלען". ווייל זיי ווייסען, אז דאס געשעפט וועט ביי אונז אוועקגעהן, ווי געשמירט. די קונדען פון אונזער מאגאזין וועל איך אריבערציהען צו זיך, און זיי וועלען צו מיר גערן געהן, ווייל זיי האבען מיך זעהר ליעב. פאר מאטקען וועלען זיי קיין זאק ציבעלעס ניט נעהמען, איהר פרעגט זיי נור וועגען מיר. אויף מיר האלט זיך דער גאנצער מאגאזין, ווייל — איך קאן קאווירען יעדעם: כ'ווייס יעדעריגס קאפריז, יעדערנס גוסט, וואס ווער האט ליעב, און וואס ווער ס'קאן ניט סובל זיין, און דאס איז א פריץ געפעלען. איהר מיינט, אז די פריצים געהען צו ר' משה גרונימוס, אדער צו דער דיקער גרונימוסובע? זיי געהען צו מיר. ווי נור איך זאל אוועקגעהן פון מאגאזין - וועלען זיי מיט א פוס ניט אריינטרעטען.

— א — הא, ס'ארא חוואט דו ביגסט! — האט אליה'קע געלייבט דעם בערהימער דעם פריקאזשטשיק און האט איהם א פאטש געגעבען איבער'ן פלייצע.

— און מכה משקאות — האט דער לעצטער צוגעגעבען לעבעדיגער אלץ, — איז עס א קלייניגקייט. מיר וועלען פון ריגא אויסשרייבען צוויי פעסער וויין, איינעם רויטע, און א צווייטען — ווייסע, און אונזער וויינער וועט עס אזוי צוריכטען, אונטערזיסען און צופארבען און צוגיסען אין פלאשען, אז ביי אונז וועט ווערען אי חערעס, אי לאפיט, אי מאדערע, און סאטערן, און מאלאגע, און אפילו טאקייסקע און באָרדאָ.

— אזעלבע הענקערם, פאלשע געלד-מאכערם זענט איהר! — האט אליה'קע אויסגעשריען, אי געלויבט אי פאָרוואורף געמאכט צו דען ווילט זיך אייך אין טורמע, אדער גלייך אין סיביריען?

— וואס פאר א טורמע, סיביר! — האט דער פריקאזשציק אבגעענטפערט מיט א פעראכטונגס-גרימאסע. — אלע טהוען אזוי, אויף דעם שטעהט די קאָמערציע. און ווי האט איהר גערעכענט, פון וואס ווערען רייך וויין-הענדלער, בויען הייזער און ווערען סוחרים ערשטע גילדיע? הונדערט פראָצענט ריוח — דאס איז א כלל, נור עס גיעט אויך מעהר. פערשטעהט זיך, ווען אין קעלער זיצט א גוטער וויינער, וואס פערשטעהט זיין עסק. און אונזער וויינער איז

א מייסטער פון ערשטען ראַנג. צעהן יאָהר בײ שיזיינפורטען אָבּ־געהאַלטערט זיך, איז ער אַלע קונצען דורכגעגאַנגען. ער וועט אײך כ'חיים פון וואָס קאָניאַקען מאַכען און שאַמפּאַניער. ער איז נור אַ שוטה, ר'ווים ניט זיין ווערטה, בעגנוגענט זיך מיט פיער רובל אַ וואָך שבירות, און דעם בעל־הבית ברייננט ער איין טויזענדער מיט זיין אַרבּייט, נריניטוס איז פון איהם רייך געוואָרען. אָט וואָס פאַר אַ ווײנער בּײ מיר וועט זיין.

— אויב אַזוי, איז וואָס לענסטו עס אָב? עפען אָב אַ גע־שעפט, און זאָל דיר גאָט גליק געבּען!

דער פריקאַזשציק האָט אַ ווײלע געשוויגען, דערנאָך האָט ער עטוואָס אַראָבּגעלאָזט דעם קאָפּ און האָט אָנגעהויבּען עטוואָס שטילער:

— אָט וועגען דעם בין איך טאַקע צו אײך געקומען, ר' אליה. עפענען איז קיין קונץ ניט, כ'קאָן די קינפּטיגע וואָך שוין עפענען דאָס געשעפט. אַנ'אָרט האָב איך שוין אָבּגעזוכט, פּאָלי־צעס און שילדען זענען שוין בעשטעלט, און דער ווײנער טרייבּט מיך אונטער. נור... איהר פערשטעהט דאָך אַליין... וואָס פאַר אַ סוחר קאָן זיין אַ בחור? ווער וועט צו איהם צוטרוי האָבען? וועלכער שוטה וועט עס געבּען קרעדיט אַ בּחור? און דעריבּער דאַרף איך קודם־כל... דאַרף איך...

— חתונה האָבּען?

— נו, יאָ. איהר פערשטעהט עס דען ניט?

ר' אליה האָט זעהר גוט פערשטאַנען אי „דאָס", ד. ה., אַז דער קינפּטיגער סוחר דאַרף חתונה האָבּען, און אויך דאָס, מיט וועמען דער סוחר האָט עס חשק חתונה צו האָבּען. נור דער לעצטער פונקט האָט איהם אין גרויס פערלעגענהייט געבּראַכט, וואָרום מיטצוהעלפען דעם גוטען מאַקס'ן אין דעם דאָזיגען פונקט איז געווען ניט אין זיין יכולת. און דעריבּער האָט ער, אָנשטאָדט ענטפער, שטיל און מעלאַנכאָליש זיך אויפגעהויבּען פון סאָפקע, איז אַוועק צום שאַפע און האָט ווידער זיך גענומען פאַר'ן מיוו־לאָנישען ראָם, האָפענדיג, אַז דאָס וועט איהם קלוג מאַכען, וואָס צו זאָגען און וואָס פאַר אַנ'עצה צו געבּען דעם בּחור, צו וועלכען ער האָט גרויס מיטלייד געהאַט. — וואָס־זשע זאָגט איהר מיר גאָרנישט, ר' אליה? — האָט דער פריקאַזטשיק טרויעריג

געפרעגט, פיהלענדיג, אז ס'איז ניט קיין גוטער סימן, וואס דער איינגענטימער פון „פאריזער בופעט" שווייגט אזוי.

— וואס זשע זאל איך דיר זאגען? — האט אליה'קע ענטפערט, צוקענדיג די פלייצעס און צושפרייטענדיג די הענד. — איך זאג אייך, אז קודם־כל דארפסטו חתונה האבען, ווארום א סוחר אהן א פרוי — איז גאר קיין ענין ניט. מ'קען קיין שום אנזעהן ניט האבען. און ווי פיהרט מען עס א געשעפט אהן א פרוי? מעהר גיט, אז די טייטשען אין גינשפריק (קעניגסבערג) האנדלען אהן די פרויען, נור א טייטש — נאר, ס'איז דאך אנ'אל־טער כלל.

— אט זעהט איהר, פערשטעהט איהר דאך אליין, אז איך רייד צום ענין, — האט ד"ר פריקאזטשיק געזאגט, דער פרעהענ־דיג זיך, וואס אליה'קע געהט אריין אין זיין לאגע. — און דערי־בער רעכען איך, וועט איהר נ'ט אין כעס ווערען, ווען איך וועל ביי אייך פרעגען, צו האט איהר שוין דורכגעשמועסט... מיט איהר?

— מיט מאניען? מהו... מיט מאניען, פערשטעהט זיך, האב איך גערעדט, כ'האב איהר געזאגט, אז דו ווילסט עפענען א געשעפט.

— און זי וואס?

— זי... וואס קאן זי זאגען? זי האט געזאגט, אז ס'איז גוט, אז דו טהוסט זעהר גלייך. ווארום ניט אייביג איז מען א פריקאז־טשיק, שוין צייט אליין א געשעפט צו האבען.

— נו, און ווייטער, מכח... איהר פערשטעהט דאך?

— מכח דעם ענין, דעם אמת זאגענדיג, האב איך גאר ניט גערעדט, ווארום דו ווייסט דאך אליין, וואס פאר א האנאראווע זי איז, א קאפריזנע, א שטאלצע. ווי דו זעהסט מיך א יודען, איך האב מורא איהר אנצומוטהען וועגען דעם.

— איהר האט מורא? וואס הייסט? איהר זענט דאך א פאטער.

— און אז א פאטער, איז וואס? קינדער זענען איצט קליגער פון די עלטערן. מיר האבען פאר זיי מורא, ניט זיי פאר אונז.

— און איך האב זיך געהאט פערלאזען אויף אייך, ווי אויף אנ'אייגענעם פאטער. וואס זשע זאל איך איצט טהון? דאט דער פריקאזטשיק ארויסגעזאגט, פערברעכענדיג די הענד.

— טהו א שמועס מיט איהר דו אליין. ווי איך בין א יוד.

אַז דאָס וועט זיין דאָס גליכסטע. און דאַן, אַז דו וועסט שוין אָנהויבן, דאַן וועל איך אויך... מיט'ן גרעסטען פערגניגען. איך וויל דיך דען ניט פאַר אַנ'איידים? קיין בעסערן חתן דאַרף זי גאָר נ־ט, ווי איך רעכען. וואָס פעהלט דיר? אַ יונגער, אַ שענער אַ געזונדטער, אַ קלוגער, פערשטעהסט מסחר, און צום אַלעם דעם אַ קרוב אויך אונזערער.

דער פריקאַזטשיק איז געזעסען אַ ווייַלע שטיל, אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ און פערטיעפּט אין אַ מחשבה. דערנאָך איז ער שנעל אויפגעשפרונגען פון סאָפקע, האָט זיך אויסגעגלייכט, צוגעגלעט די האָאר אויפ'ן קאָפּ. האָט פערדרעהט זיינע קליינע וואָנצעלעך און האָט מיט אַ פלוצימדיגער און פערצווייפעלטער ענטשלאָסענהייט אין דער שטים אַרויסגעזאָגט:

— יא, איהר זענט גערעכט, ר' אליה. וואָס ס'וועט זיין, זאָל זיין, איך וועל אַליין דורכריידען מיט איהר היינט, אט שוין. אַלענפאַלס וועל איך וויסען, וואָס קעהרט זי וועגען מיר, צו האָב איך אויף וואָס צו האָפען אָדער... און מיט איין שפרונג איז ער געוואָרען ביי דער טהיר פון בופעט.

— וואַרט אויף אַ ווייַלע, מיין טייערער, וואַרט! — האָט איהם אליה'קע אָבגעהאַלטען. — טרינק אויס איין קעלישאָק'ל חאַטשי אויף מוטה.

— ע—עך, — האָט דער פריקאַזטשיק אַרויסגעזאָגט, האָט מיט פעראַכטונג אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד און איז שוין אַריבערגעטראָטען די שוועל. —ניט אויסגעטרונקענערהייד דרעהט זיך מיר שוין דער קאָפּ. און בנוגע צו מיטה, וועט עס נאָך קלע־קען ביי מיר: מאַרקום איז ניט פון די שרעקענדיגע. איך שרעק מיך נישט פאַר גרעסערע פריצים, וועל איך זיך ניט שרעקען אויך פאַר מאַניען, זי וועט דאָך מיך ניט אויפעסען.

— ווי דו פערשטעהסט, ווי דו פערשטעהסט,—האָט אליה'קע נאָכגעזאָגט דעם פריקאַזטשיק, וואָס איז שוין אַוועק פון איהם. און אַפּנים, אום צוצוגעבען זיך אַליין מוטה, האָט ער אַריינגעקיעהרט איין קעלישאָק און אַ צווייטען. דאָס מאָל אָהן אַ שום הפסקה. ער־מוטיגט, האָט ער פערדזיכערט אַ פּאַפּיראָס און איז אויך אַוועק אין בופעט — אַ קוק צו טהון, צו טהוען די קעלנערשעס זייער אַרבייט אָדער זיי פערגעניצען זיך אויף די זונגערינס.

י. לעהמנדע

VIII.

ר׳ משה גרונימס שלאפלאזיגקייט און וואס דערפון איז ארויסגעקומען.

אין דער זעלבער צייט, ווען דער פערליעבטער פריקאַזשציק פון וויין-קעלער אויף קאָלאָקאָלנע גאס האָט צוגעהיט די רעכטע ווילע און גע׳פועלט בײַ מאַניען, דער הערשערין פון זיין האַרץ דורכצושמועסען זיך מיט איהר און דערגעהן ענדליך, וואָס טראַבט זי וועגען איהם, — האָט זיין פרינציפּאַל ר׳ משה גרונימוס, אין בעט ליגענדיג, זיך געקעהרט אויף די זײַטען, געקנייטשט די קאָלדרע, געקרעכטשט און געהויסט, געפּײַניגט פון שלאָפלאָזיגקייט. ס׳איז שוין געווען האַלב צווײַ דעם זייגער נאָך האַלבער נאַכט. אין גאַנצען הויז האָט מען שוין לאַנג געשלאָפען. די פייערלעך זענען שוין אומעטום געווען אויסגעלאָשען, אַפילו אין קעלער, וואו דער וויינער קאַרפּעל האָט מיט אַ האַלבע שעה צוריק פערענדיגט „צוגיסען“ דעם וויין און האָט זיך ניט אויסגעטהונענרהייט אַ וואָרף געטהון אויפ׳ן מאַטראַץ, וואָס איז דאָ צווישען די פעסער און זיפען געלעגען, האָט זיך איבערגעדעקט מיט זיין באַי-מאַנטעל און האָט גלייך אָנגעהויבען צו חראָפּען. נור אין אויבער שטיבעל מיט׳ן ווענעציאַנישען פענסטער צום הויף צו האָט נאָך געלויכטען אַ פייערל און מ׳האָט געהערט, ווי עמיצער שפּיעלט פלייסיג און מיט געדולד אויף אַ פיעדעל מיט אַ גאַנץ היבשער טעכניק, וואָס דער אונערמיעדליכער שפּיעלער האָט שוין ערוואָרבען.

אָבער ניט די דאָזיגע דענערווירענדע קלאַנגען האָבען שלאָ־פען ניט געלאָזט אונזער סוחר. ער און אַלע איינוואוינער פון דעם הויז האָבען זיך שוין לאַנג צוגעוועהנט צו די נאַכט־איבונגען פון דעם דאָזיגען קינסטלער פון אויבער־שטיבעל, און ס'האָט שוין אויף זיי קיין שום בעזונדער איינדרוק ניט געמאַכט, און יעדערער פלעגט נור לייכטער איינשלאָפען בײַ די אײַנטאָניגע אומגעלומ־פערטע גאַמען־קלאַנגען. ר' משה גרונימוס'ן האָבען שלאָפען ניט געלאָזט ניט די קלאַנגען פון אויבער־שטיבעל, נור די געדאַנקען וואָס האָבען זיך טײַוולאָניש צושפּיעלט בײַ איהם אין קאָפּ.

ער איז בײַ טאָג געווען אין דער גובערניע־פערוואַלטונג בײַ די אויקציאָנען, וואָס זענען דאָרט פאָרגעקומען, מ'האָט פאַר חובות פערקויפט א גרויסע הויז אין א גוטען פונקט, וואָס טראָגט אײַן הכנסה,—און דאָס איז אָנגעקומען נחום ברײַנים.

— דאָס איז שוין דאָס דריטע הויז, וואָס ער קויפט — טראַכט אַליין ר' משה גרונימוס דעם גאַנצען טאָג און אויך איצט, ווען ער וואָלט בעדאַרפט שלאָפען. — דאָס ערשטע הויז האָט ער געקויפט, ווען ער האָט אין לײַפּציג אָבגענאַרט א דײַטש אויף זיע־בעציג טויזענד טאלער, דאָס צווייטע—ווע ער האָט אין לאָנדאָן אָבגענאַרט אַן'ענגלענדער אויף אַכציג טויזענד, און איצט... איז נאָך ניט אַריבער קיין גאַנצע צוויי יאָהר, ווי ער האָט דאָ אין שטאָדט באַנקראָטירט אויף פינף און זעכציג טויזענד, האָט בעראַ־בעוועט, קאָן מען זאָגען, אַלמנות און יתומים, און, פונקט ווי גאָרנישט, ער קויפט א דריטע הויז. וואו איז בושה, וואו איז יושר?

ר' משה גרונימוס איז שטאַרק אויפגעבראַכט פון דער אונ־פערשעמטקייט און אונעהרליכקייט פון ר' נחום ברײַנעס.

— און ווי גרינג דאָס געהט איהם אַראָב! — טראַכט ער ווײַטער, קעהרענדיג זיך פון רעכטען זײַט אויפ'ן לינקען — ר'האַנ־דעלט אָב א יאָהר—צוויי, בעקומט ער, דער רוח ווייסט ווי אַזוי— גרויס קרעדיט, פונקט ווי ער זאָל זײַן דער סאמע סאָלידער קאָ־מערסאַנט,—און מיט אמאָל באַסטאַ! „ב'קען ניט צאָהלען, איך בין א אונפערמעגליכער בעל-חוב, א אומגליקליכער באַנקראָט". א יאָהר צײַט דערנאָך קנײַטשט ער זיך, בויגט ער זיך, פונקט ווי ער גיט

אוים דעם לעצטען רובל, אז ס'נעהמט אָן זוש אַ רחמנות צו־קוקען, און פלוצלונג — ר'איז דאָ! נחום'קע קויפט אַ הויז, צע־שפּרייט די פליגלען און מאַכט ווידער דעמזעלבען קונץ. שווימט, שווימט, און פלוצלונג טהוט ער זיך אַ טוקע איין... דוכט זיך טאַקי, אז דער מענש איז אַראָב צום דעק, אָבער ער, דער רוח, האָט עס נור אַ שפּאַס געמאַכט און קומט אַרוים אויפ'ן צווייטען ברעג טרוקען און גאַנץ, און קויפט ווידער אַ הויז אָדער ער צעהלט אָב צוועלף טויזענדער נדן פאַר אַ טאָכטער. אָט איז אַ בלוט־איגער, אַ באַנדיט!

— און דער גרעסטער חידוש איז — טראַכט ער ווייטער, אומדרעהענדיג זיך שוין פון לינקען זייט אויפ'ן רעכטען, — וואָס דער רעפּוטאַציע זיינער שאַדט עס גאָר ניט, מען האַלט איהם נאָך אַלץ פאַר אַנ'אָנשטענדיגען מאַן, אַ פרומען יודען און זאָגאָר פאַר אַנ'עהרליכען מאַן. אין גאַנץ שטאָדט האָט ער גרויס כבוד. אין שוהל שטעהט ער אין מזרח, נעבען רב, אויפ'ן צווייטען אָרט פון אָרון־קודש. קומט ער אַריין—שטעהן אַלע אויף, נויגען זיך, גיבען אָב כבוד. האָט ער געוואָלט אַ גבאי זיין אין שוהל — האָט מען איהם אויסגעקליבען איינשטימיג. אויף חברה'שה אַסיפות, — איז זיין דעה די ערשטע, די תקיפ'סטע. און וואָס פאַר אַ שדוכים האָט ער מיט זיינע קינדער געטהון! ווער וויל עס דען ניט מתחתן זיין זיך מיט איהם? יעדערער האַלט עס פאַר אַ גרויסען כבוד, וואָרום ער איז דאָך דער „גביר". און פון וואַנען איז צו איהם די גבירות געקומען, וועגען דעם וויל קיינער ניט טראַכטען, מ'זעהט עס צו פערגעסען, ניט צו געדענקען, האָטשי אַלע ווייסען עס זעהר גוט און געדענקען.

ר' משה גרונימוס קערפּיהלט אַ קעלט, עס טרייסעלט איהם ווי אין פיבער, האָטשי אין שלאָף־צימער איז דוקא צו־וואַרעם. ער הויבט זיך אויף טוואָס, זוכט אויף נעבען זיך זיין שלאָף־ראָק און דעקט זיך אָן אויפ'ן קאָלדרע.

— אז מ'זאָל אַ טראַכט טהון, ווער איז ער אַזעלכער, וואָס איז ער געוועזען מיט אַ יאָהר צעהן־פופצעהן צוריק! — האָט ער שיער ניט אויסגעשריען פון אונטער'ן קאָלדרע, ווען ער האָט זיך שוין דערוואַרעמט.—ווער געדענקט עס ניט זיין פאָטער—אַ מלמד

און אַ שדכן? חתונה האָט ער געהאַט מיט אַנ׳עלטערער קלייד שטעטעלדיגע מויד, אַ געשטופּעלטע אַ קרום-אייגעלדיגע, וואָס? — זי האָט געהאַט הונדערט און פופציג קאַרבאָוואַנצעס נדן, פאַר אַזאַ בעהעלפער איז הונדערט און פופציג קאַרבאָוואַנצעס אַ גרויס קאַפּיטאַל געווען, אַ מיליאָן, ראָטשילדס אייגענס!.. איך בין שוין דאַן געווען סוחר פון 2-טער גילדיע, האָב געשעפט געהאַט מיט פּעטערבורג, ריגאַ און וואַרשוי, ווען ער איז נאָך געזעסען אין זיין שטיקעל קרעמיל נעבען שוהל-הויף און געהאַנדעלט מיט טשוועקעס, אַלטע שלעסער, הילצערנע לעפעל, בעזימער און לאָפּעטעס. און מיט אַמאָל, דער רוח ווייסט פון וואַנען און פון וואָס, האָט ער, ווי אַ טויג אויף גוטע הייוועז, אָנגעהויבען צו וואַקסען העכער און העכער, האָט פערפיהרט געשעפט אויף אויסלאַנד, און איצט איז ער—אַ גביר, ר׳ נחום, הערר בריינים, אַ גאַנצער פריץ.

ר׳ משה גרונימוס׳ן האָט דורכגענומען בייזקייט און שטאַרקע קנאה. ער איז גרייט געווען צו וויינען.

— אָט האַנדעל איך, — האָט ער פאַר זיך גערעדט כמעט מיט טרעהרען אין די אויגען — איך האַנדעל שוין דרייסיג יאָהר, אויב ניט נאָך מעהר. וואָס זשע האָב איך אויסגעהאַנדעלט? וואָס פאַר אַ פערמעגען האָב איך? אמת, איך האָב אַ הויז פון צוויי שטאָק, וואָס מ׳שאַצט אין פינף-און פערציג טויזענד. נור דאָס האָב איך דאָך בירושה בעקומען. און צי ברענגט עס מיר איין אסך הכנסה עפּיס? אַ העלפט פון דעם הויז פערנעהם איך אַליין — אַ דירה, דאָס געשעפט און דער קעלער, און די צווייטע העלפט געהט אַוועק אויף אַס קוראַנץ, רעמאָנט, אָבצאָהל׳ען א. ז. וו. מיין פיהר איז אַ בעשיידענער, קיין קאַרטע האַלט איך ניט, קיין בעלער מאַך איך ניט. קינדער זענען ביי מיר אויך ניט קיין סך: איינגאַנצען איין זוהן און צוויי טעכטער, זענען זיי נאָך ניט בעזאָרגט. רח(ל)קען און ברכה׳קען איז שוין לאַנג אויסצוגעבען, נור... טהו זיך נור אַ ריהר. וועלען גלייך אַפּליה טהון צוואַנציג טויזענדער, דאָס איז שוין דאָס קלענסטע אין מיין סטאַט, מ׳איז דאָך עפּיס פאָרט אַ סוחר פון 1-טע גילדיע, און זיי וועלען דאָך אויך אַבי מיט וועמען ניט חתונה האָבען. זיי ווילען דאָך דוקא אָדער דאָקטורים אָדער אדוואָקאַטען, און אַזעלכע יונגע לייט לאָזען זיך ניט אָהן געלד. מאַג דאָס מיידעל זיין אפילו מיט הערנער, וויל זיי זענען ביי אונ

איצט גרויסע תקיפים, זיי פערדיענען א סך, חאטשי פיעל פון זיי זענען אין תוך ארײן קיין גראשען ניט ווערטה. ניט מיט זייער שכל, ניט מיט זייער חאראקטער. נור וואס זאל מען טהון? ס'איז א מאדע, דערצו קאן מען היינטיגע צייט ניט געהן אנטקעגען קינדער: זאל מען זיי ניט חתונה מאכען מיט דאקטורים, וועלען זיי אליין ווערען דאקטורים, וועלען זיי אנטלויפען קיין פעטערבורג, און דער טייוועל וויסט, וואס פון זיי וועט ארויסקומען, טפוי!.. גוט נאך, וואס מיט בעני'ן קאן מען נאך אבווארטען אביסעל, חאטשי ער איז עלטער פון די טעכטער, ווייל מיט בחורים איילט מען זיך ניט היינטיגע צייטען. דעם אמת זאגענדיג אבער, איז שוין איהם אויך צייט איינצושפאנען. א ניט—וועט פון איהם גארנישט ווערען. שפיעלט אליץ אויפ'ן פיעדעל און וועט אזוי צולאזען ווערען פון גארנישט טהון און ליידיג אומגעהן.

נאר וואו נעהמט מען זיך אן נדנ'ס פאר אלע דריי? דאס איז העכער פון דרייסיג טויזענד מזומנים — דאס איז ניט קיין שפיטלכעל, אזא סומע איז ניט נאך מיינע כוחות נאך, ווארום איך בין אין מיין גאנצען לעבען קיינעם קיין קאפיקע ניט שולדיג געבליעבען, נעהאנדע־ט עהרליך, געצאהלט אלע מאל אין דער צייט, האב זיך אבגערעכענט מיט בעלי־ה־בית רעיעל—א־חא־חא!—האט דער סוחר געקרעכטשט אויף זיין עהרליכקייט, אויף זיינע פינקטליכע אברעכענונגען מיט בעלי־חובות, עס האט איזם איצט דערויף קענטיג פערדראסען, ווי אויף א אונפערצייהליכען פעהלער, א גרויסען גרייז, וואס מ'האט עס געקאנט אויסמיידען.

ס'האט איהם ערביטערט און פערדראסען, וואס נחום'קע ברײנים איז א שווינדלער, און וואס ער אליין איז ניט קיין שווינדלער, און רעכענענדיג, אז די שלאפלאזיגקייט וועט איהם נאך לאנג מאטערן, איז ער אויפגעשטאנען פון בעט. האט אין דער פינסטער אויפגעזוכט די שוועבעלעך, פאפיראסען און דעם מונדשטוק, האט פעררויכערט א דיקען פאפיראס און האט זיך ווידער צוגעלעגט. ער האט לאנג גערויכערט, א פאפיראס נאך א פאפיראס, נור דאס האט ניט פעריאגט זיינע פינסטערע מחשבות, נור מ'האט זיי נאך בולט'ער און שארפער געמאכט. איהם האט זיך אנגעהויבען צו דוכטען, אז עפים איבער א מאדנער מיספערשטענדניס האט ערזיך ביז אהער אויפגעפיהרט נאר ניט מעשה

סוחר, אין דעריבער האָט ער גאָרנישט ניט אויסגעפיהרט, ד. ה. ער פערמעגט ניט קיין העלפט אפילו פון בריינ׳סעס אייגענס, וואָס פיהרט זיך וואהרשיינליך מיט שכל, טאַקי אַזוי „ווי מ׳דאַרף“. די ספיקות האָבען געבּרענט זיין מאַרך און געקיהלט זיין האַרץ, וואָס האָט פערנומען, ווי פון אַ פּיזישען וועהטאָג...

— שרה־רבקה! שרה־רבקה!—האָט ער אָנגעהויבען צו וועקען זיין דיקע פרוי, וואָס האָט זיך געטוקט אין פערינעס ביי דער צווייטער וואַנד פון שלאָף־צימער.—דו שלאָפסט שרה־רבקה?

— האַ! ווער? וואָס? אַ שריפה? גנבים? גוואַלד!—האָבען זיך פלוצלונג פון אונטער דער פערינע דערהערט אָפּגעהאַקטע אויסגעשרייען פון דער ערוואַכטער פרוי.

— פו, דו משוגענע!—האָט דער מאַן זי בערוהיגט און האָט שנעל אָנגעצונדען אַ ליכט.—וואָס פאַרא שריפה! וואָסערע גנבים? דאָס בין איך.

— דו, משה? טפוי, טפוי, טפוי! ווי איך האָב זיך עס דערשראָקען! מיר האָט זיך אָפּגעדוכט... מיר האָט זיך גע׳חלומ׳ט..., כ׳האָב אפילו אַ רויך געשפירט.

— דאָס האָב איך גערויכערט,—האָט משה ערקלעהרט, פון וואַנען נעהמט זיך עס דער רויך אין שלאָף־צימער.

— דו האָסט גערויכערט?—האָט שרה־רבקה געפרעגט, האָט אַרויסגערוקט דעם קאָפּ און האָט זיך פערוואונדערט אומגעקוקט אויף איהר מאַן.—דו האָסט די גאַנצע צייט ניט געשלאָפען?

— ניין, ס׳שלאָפט זיך עפּיס ניט.

— דו פיהלסט זיך עפּיס ניט גוט?

— ניין, ניט דאָס, נור רעיונות עפּיס זענען מיר אַרויפגעקומען, וואָס האָבען מיך ניט געלאָזט אַנ׳אויג צו מאַכען.

— געפונען אַ צייט אויף צו מאַטערען דעם קאָפּ! וועניג האָרעוועסטו ביי־טאָג? מ׳קאָן דאָך, חלילה, פון זינען אַראָב.

— איך האָב דיר פערגעסען צו זאָגען,—האָט ר׳ משה גרוּבּימוס אָנגעהויבען, פונקט ווי ער וואָלט ניט געהערט דעם פאַרוואורף פון זיין פרוי,—איך האָב דיר פערגעסען צו זאָגען, אַז דאָס הויז

וואס מ'האט היינט פערקויפט פער אויקציאן, איז אנגעקומען נחום'ען.

— ווידער אט דעם בעהעלפער?—האט שרה-רבקה אויס-געשריען, און ס'האט איהר שטארק פערדראסען, וואס ליגענדיג אונטער'ן פערינע האט זי ניט געקאנט א פאטש טהון מיט די הענד ביי דעם פאל.

— ווייל ער האט געגעבען מעהר.

— פארוואס זאל ער ניט געבען מעהר? ער גיט דען זיינע פרעמדע דאך! מא וואס זאל ער זשאלעווען?

— איינענע צי פרעמדע, דערוויל האט ער איצט דריי גרויסע הייזער, וואס וועלען איהם איינטראגען, צום ווענינגסטען, פיערציג טויזענד ריינע הכנסה א יאהר. ניט ריידענדיג שוין פון פראצענט אויפ'ן מזומן קאפיטאל, וואס ער פערמאגט, ווי מ'זאגט, ביז הונדערט טויזענד.

— וואס וועט איצט זיין קרום-אויגעלדיגע גיטל טהון מיט אזא קיפע געלד? וואס, וועט זי אויף זיך אנטהון נאך א קראם פון גאלדוואריג? און ווען אפילו זי זאל אנטהון וועט זי שוין אויך קיין גלייכע ניט ווערען.

— אט האט א מענשען אביסעל אבגעגליקט;—האט ר' משה אויסגעשריען, דורכגראזענדיג די ריין ווייבערישע בעמערקונג פון זיין פרוי.—און מיר...

— און מיר—זענען שוטים, אט וואס,—איז שרה-רבקה אריינגעפאלען אין דעם מאנס רייד.—שוטים, וואס מ'לאכט פון זיי אין די הויפענס, האטשי דו האלסט זיך פאר א חכם. א סך האסטו אויפגעטהון מיט דיין חכמה?

— ביי יעדעם שוטה וועט שכל קלעקען דערויף, וואס נחומ'קע טהוט.

— ניט ביי יעדעם.

— מ'דארף ניר וועלען...

— דערויף דארף מען אויך שכל: א נאר ווילט זיך עס ניט. ער פערשטעהט ניט, וואס צו וועלען.

— מ'קאן ניט וויסען, א נאר קאן אויך קלוג ווערען.

— הלואי, נור ס'גלויבט זיך מיר ניט.

— פאַרוואָס?

— ווייל אַ נאַר און אַ פחדן זיצען אַלע מאָל אין איין גוף.

— ניט ווילענדיג מוז מען זיך דערשרעקען, ווען דאָס געוויסען הויבט אָן צו טענה'ן, און מ'שעמט זיך אויף פאַר לייטען.

— פאַר וואָס שעמט זיך ניט נחומקע? פאַר וואָס איז יענקיל מאַטלעס, מאיר באַטקעס, אפרים חאָנעס, דוד קאַפאָטקע, שמחה פרינץ, לייזער טאָלסטאָנאָזשקע—דער גאַנצער מזרח-וואַנד אין שוהל פאַרוואָס איז ניט מיאוס? און ווער קומט זיי צו שעמען? אדרבה, אַלע גיבען זיי אָב כּבוד, וואָרום—ווענמען אַרט עס?.. דערויף איז עס דאָך מסחר..

— מסחר! מיין פאָטער, עליו-השלום, איז פופציג יאָהר אַ סוחר געווען און איז געשטאָרבען, ניט פערשולדיגט קיינעם קיין האַלבען גראָשען. און מיין זיידע אויך אַזוי.

— נו, ווען ס'איז געווען! פאַר'ן מלך סאָבעצקא, אַ פּנים דאַן איז געווען אַנ'אַנדער צייט, און איצט—זיי דער אַנ'אַנדער צייט. ווערסטו ניט אָנזעצען, וועט מען דיר אָנזעצען. ס'מאַכט ניט אויס, מ'וועט זיך ניט פוילען.

— אויף מיין מזל, איז מיר קיינער גאָרנישט ניט שולדיג: מיין גאַנץ קאַפּיטאַל איז אין געשעפט. איך מאַך קיין הלואות ניט קיינעם, ווייל מיינע מזומנים זענען נאָך פאַרלויפיג ערגיץ אין קאַזנאַטשייסטווע, אָדער אפשר אין רייכס-באַנק, אָדער אפשר גאָר נאָך אין דער עקספּעדיציע פון די רייכס-פּאַפּירען.

— די מאָגסט פיהרען שפּאַס, וויפיעל דו ווילסט, אַ קבצן בלייבט נור שפּאַס צו פיהרען. נחומקע אָבער פיהרט ניט קיין שפּאַס—און ער פערמעגט דריי פּאַלאַצען און זיין גיטל קוקט אויף מיר ווי אויף אַנ'אביונ'טע. זי זיצט אין שוהל אויף דער ערשטער באַנק, ביי די סאַמע גראַטקעס, הערט יעדעס וואָרט פון חזן, און איך זיץ אויף דער פיערטער באַנק, צווישען אַלע שלעפּער, וואו מ'הערט ניט אַ וואָרט פון שוהל, מ'הערט נור אַ בומעל.

דאָס געעהרטע פּאָר-פאָלק האָט זעהר לאַנג געשמועסט צווישען זיך וועגען דעם. דער מאַן האָט זיך אַלץ געוויצעלט, און דאָס פרוי האָט אויפגערייצט און געצווינגען דירעקט צו דער זאַך: ווען עס האַנדעלט זיך וועגען עפּעס מאַטעריעלעס, דאַן האָבען פרויען ניט ליעב שפּאַס צופיהרען, חאָטשי אונז, מאַנספּערזאָנען, איז עפּים אַנגענעהם צו זאָגען, אַז פרויען האָבען דערהויפּט אידעאַלע שטרעבונגען. זעלטען וועלכע פרוי וועט בעזועגען, בעניימטערן איהר מאַן אויף אַ ערהאַבענעם טהאַט פון גרויסמוטיגקייט, אונאייגענוציגקייט. און נאָך זעלטענער איז, אַז אַ מאַן זאָל בײַ זיין פרוי קיין תוקף און הסכּמה ניט בעקומען, ווען ער האָט בדעה צו בעריהרען אַ פרעמדע קאַסע, נעהמען שוחד, אָבנאַרען דאָס געזועלשאַפטליכע אָנטרוי, גנבה׳נען, בעראַבעווען און דעסגלייכען, וויל די אַזוי גערופענע „ניט-ערדישע וועזענס" זענען אין תוך אַריין אַזעלכע פּראָזאַאישע, אַז ווען די מאַנספּערזאָנען אַליין זאָלען זיך ניט מאַכען קינדיש און זיך אָבגעבען מיט „חלומות", וואָלט אויף דער וועלט און אין לעבען גאָר וועניג פּאָעזיע און אידעאַלע שטרעבונגען געווען. אַזאַ מיינונג וועגען פרויען האַלט מען פאַר באַרבאַריש, פּאַסט זיך פאַר די מזרח-מענשען. נור דער מזרח-מענש מיט זיין אונמיטעלבאַרער, גאַנצער און העכסט פּראַקטישער נאַטור קען בעסער דאָס פרוי. ער רעכענט זי ניעדריגער פון זיך, וויל די נאַטור האָט ווירקליך איהם העכער אוועקגעשטעלט. די מענשליכע טעאָריעס, וואָס זענען געגרינדעט אויפ׳ן וואַקלענדען באָדען פון דער מענשליכער ציוויליזאַציע, גיבען צו אַ זאַך אַנ׳אַנדער אויסערליכען קאָלאָריט, נור דעם תוך פערענדערן זיי ניט, וויל די נאַטור איז שטאַרקער פון אַ מענשען.

— ס—ס... ווער קוויטשעט דאָס? — האָט שרה-רבקה פלוצלונג אויסגעשריען און האָט זיך צוגעהערט אַרום.—אהאַ, דאָס איז אונזער סקריפּער! — האָט זי מיט פעראַכטונג צוגעגעבען, ווען אין שלאָף-צימער איז פאָלשטענדיג שטיל געוואָרען און ס׳האָבען זיך דייטליכ׳ער געלאָזט הערען פון אויבער-שטיבעל די קלאַנגען פונ׳ם פיערעל. — צי דען שלאָפט ער נאָך אַלץ ניט?

— אַ פּנים.

— איך ווייס שוין ניט, וואָס טראַכט ער זיך, וואָס ועט פון איהם זיין, — האָט שרה-רבקה אַרויסגעזאָגט מיט אַ זיפץ און

פּאַרדרוס.—וואָס ווילט זיך איהם אַ כּלי־זמר זיין? ביי אונז אין דער משפּחה איז קיינמאָל ניט געווען קיין כּלי־זמר׳ם. דו ווייסט אָבער, וואָס איך וועל טהון?

— וואָס?

— איך וועל נעהמען זיין פיעדעל און כ׳וועל עס אין פייער אריינוואַרפען. זאָל ער זיך ניט פערנעהמען ניט מיט זיין זאַך. וואו איז דאָס געזעהן געוואָרען, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אז אַ סוחר׳ס אַ זוהן זאָל כּסדר דריפען אויף דער סקריפּעריי?

— וואָס דען זאָל ער טהון?

— וואָס זאָל ער טהון? האָט שרה־רבקה איבערגעפרעגט און איהר דריי־גאָרנדי־גער גיידער האָט זיך צוטרייסעלט פון אויפ־רעגונג,—זאָל ער זיצען אין קראָם, צוקוקען זיך צום געשעפט, לערנען זיך בוכהאַלטעריע.

— ער האָט ניט ליעב ניט קיין געשעפט, ניט קיין בוכ־האַלטעריע.

— וואָס זשע האָט ער האָלט? ביי־טאָג ארומגעהן ליידיג, און גאַנצענע נעכט צו סקריפּען, און מענשען ניט לאָזען שלאָפען

— אַלץ בעסער, ווי ער זאָל זיך אַרומשלעפּען איבער די פעטען, נעלט פטר׳ן און חבר׳ן זיך מיט שלעכטע לייט. זינדיג ניט, מיין ווייב. אַ דאַנק גאָט דערפאַר אויך, וואָס ער איז ביי אונז אַ שטילער, אַ בעשיידענער, פיהרט זיך אויף גוט, ניט אַזוי ווי פיעל אַנדערע בחורים, וואָס קאָנען נור פּראַנטעווען, לאָזען ניט ארויס דאָס פּאַפּיראָס׳ל פון מויל, שלעפען זיך אַרום איבער קאַפע־הייזער, קאָנדיטאָרייען, ביער־האַלען און... דער רוח ווייסט אין וואָס נאָך פאַר אַ בייזע ערטער. אי, וואָס, דאָס פיעדעל — איז וואָס איז דאָס אומגליק, אז ער וועט קאָנען שפּיעלען? אדרבה, דאָס איז זעהר גוט, וואָרום יעדע קענטנים איז בעסער ווי ניט־קענען. און די פּריצים, וואָס הערען זיין שפּיעלען, זאָגען מיר שטענדיג, אַז ווען ער וועט זיך נאָך אַביסעל צו־לערנען, וועט ער זיין אַ גרויסער קאָנצערטיסט, אַ צווייטער קאָנטסקי.

די דיקע שרה־רבקה האָט געפלאַצט פון די דאָזיגע שבחים בנוגע צו איהר „סקריפּער״.

— איך דאַרף ניט. איך וועל גיטאָון כ׳וויל ניט דערלאָזען, אז מיין זוהן זאָל זיין אַ צווייטער, אַ צעהנטער, אָדער אפילו

א צוואנציגסטער קאנסטקי!—האט זי אויסגעשריען מיט כעס, ארויס־רוקענדיג פון אונטער דער קאלדרע איהר גרויסען כמעט פיער־קאנטיגען קאפ.—דו הערסט, משה? איך וויל ניט! איך וויל, אז מיין זוהן זאל זיין אזוי, ווי אלע. אזא, ווי גאט האט געבאטען. איך דארף ניט, אז ער זאל געבען קאנצערטען, איך דארף, אז ער זאל ברויט געבען א פרוי, ווען דער לעבעדיגער וועט העלפען חתונה צומאכע איהם אין א גוטער אין א גליקליכער שעה. אין וועמען איז ער געראטהען, קאן איך גאר ניט פערשטעהן.

— אין מיר געראטהען,—האט דער מאן א זאג געטהון אי שפאס אדער ערנסט.

אין די—יר?—האט שרה־רבקה איבערגעפרעגט און האט פון איהרע הויכע קישענס אראב אבגעמאסטען איהר מאן מיט א בליק פון שפאט און האט זיך שיער ניט צולאכט,—דו בינסט, אפשר, אין דער יוגענד אויך געווען א קאנצערטיסט?

— יא א קאנצערטיסט, ניט א קאנצערטיסט, אבער אין דער יוגענד, געדענק איך, האב איך זעהר ליעב געהאט צו הערען מוזיק און כ'האב מיך שיער ניט אנגעהויבען צולערנען שפיעלען אויף א פלייט, נור... די חתונה, אהער־אהין בין איך געבליעבען א גוי און האב זיך ניט אויסגעלערנט שפיעלען אויף קיין אינסטרו־מענט ניט.

— אנ'אומגליק א ביסעל! — האט שרה־רבקה איראניזירט, אומשאקלענדיג ב'ט'ן קאפ און צוקלאפענדיג מיט די ליפען. — כ'האב זיך ניט אויסגעלערנט שפיעלען אויף קיין שום אינסטרו־מענט! א קלייניגקייט עפיס! אט קאן נחימקע אויך ניט שפיעלען אויף קיין שום אינסטרומענטען, און פונדעסטוועגען... זעה, וואס פאר א קאנצערטען ער גיט אב! ער גיט אב א קאנצערט, — און בעקומט אהויז, גיט ער נאך איינעם — איז ווידער דא א הויז. אזא שפיעלען איז עפיס ווערטה, אבער אויפ'ן פיעדעל וואס וועסטו אויכפיעדלען?

די פראקטישע שרה־רבקה, קענטיג. האט א געניטקייט גע־האט אין דער „הייטינער מוזיק". פארוואס האט זי ביז אהער פון איהרע קענטנים ניט מיטגעטיילט אויך איהר תמימות'דיגען מאן;— פערשטעהען מיר לחלוטין ניט. מיר ווייסען נור, אז אין דער חילע האט זי בעשלאסען אנצוציהען פאר די פערלארען געגאנגענע

צייט און ענערגיש זיך גענומען צוצוגרייטען דעם מאַן, אַז ער זאָל אין דעם יאָהר טאַקי קאָנען אָבגעבען שוין זיין ערשטען „קאָנצערט". אמת, זי האָט ניט זעהר שטאַרק געהאַלטען פון זיינע מוזיקאַלע פעהיגקייטען, ווייסענדיג, אַז ער איז אַביסעל טעמפּ, שלעפּעדיג, שרעקעדיג, און די פינגער זענען ביי איהם ניט גאָר קיין מוזיקאַלע, וועניג „צוגעפּאַסטע" צום שפּיעלען, נור וואָס איז דען צו־שווער פאַר אַ גוטען רבי צוּמאַכען זאָגאַר פון ניט זעהר אַ גוטען תלמיד? און זי האָט זעהר פיעל געהאָפט אויף איהרע פּעדאַגאָגישע פעהיגקייטען און מיטלען, און וועלכע פרוי פיהלט עס ניט אין זיך די פעהיגקייט און בערוף מדריך צו זיין איהר מאַן און דרעסירען איהם אויף אל־די פיער? שרה־רבקה האָט דעריבער גאָרניט געצווייפעלט, אַז איהר וועט געלינגען, און גאָר אין גיכען אויסצולערנען איהר מאַן דאָס, וואָס איז נויטיג פאַר אַ „קאָנצערט".

— פוגדעס־ווטגען, איז שוין צייט צו שלאָפען, — האָט זי געזאָגט, אײַננורענדיג זיך ווידער אין איהרע פערינעס. ר' משה האָט פערדרויכערט זיין לעצטען פּאַפּיראָס, האָט ער אויסגעלאָשען דאָס ליכט, האָט צוויי מאָל אַ געניץ געטהון און — האָט אין איין הרף־עין איינגעשלאָפען. דער אומרוהיגער „סקריפּער" האָט אָנגעהויבען צו שפּיעלען אַ קאָנצערט־פּיעסע פון בעריאָ, און אינטער די זיבע און ווייכע קלאַנגען פון דעם צאַרטען, מעלאַנכאָלישען און פערטראַכטען קאָמפּאָזיטאָר האָט דאָס גאַנצע הויז פון אונזער סוחר, פון דעם אויבער שטיבעל ביז דעם הינטישען ביידעל ביים טויער, אַזוי שטאַרק און אַזוי זיס געשלאָפען. זאָגאַר דער צופּידעלטער הינד אויפ'ן הויף, „פּאַיאַץ" וואָס ווי נור ער פלעגט דערהערען געוועהנליך דאָס בעקאַנטע פידלען, פלעגט ער אָנהויבען הויך צו בילען, און ווער ווייסט איהם, וואָס ער וויל דערמיט זאָגען, צו ס'געפעלט איהם אָדער ס'געפעלט איהם ניט דאָס שפּיעלען פון דעם „סקריפּער". וועלכען ער האָט אייגענטליך ליעב געהאַט, און אפשר האָט ער איהם אויך געהערט, ווייל ער איז קאַנדידאַט אויף קאָנצערטאַנט אין דער צוקונפט; אפילו „פּאַיאַץ" האָט אויך אײַנגענורעט דעם קאָפּ אין די שטרוי אונטער זיך, האָט שטאַרק געשלאָפען און האָט זיך ניט בעוועגט. און האָט די שמירה פון דעם הויז, וואָס איז איהם געווען אָנגעטרויט, אין בערגעלאָזט פאַר דער וואַך אויסערען הויז.

דער שמאדט-זייגער האט אבגעשלאגען האלב-זעקס, און
דער גרויסער גלאק פון דאמיניקאנער קאסטיעל האט אנגעהוי-
בען הויך צו רוישען אין דעם פריה-מארגענדיגען נעבעל.

.IX

ר' משה גרונימוס דערגעהט זיין פאסיוו.

ס'איז שוין לאנג טאג געווארען. שרה-רבקה האט אויף
דער-גיך אבגעטרונקען טיי, האט מיטגענומען איהר דיקען, אין
רימען געבונדענעם און רעכט פערשמאלצענעם „קרבן מנחה“ און
איז אוועק אין מאגאזין, צו גאט בעטען און אן זיך ניט פערגע-
סען אויך. זי האט שוין זאגאר צייט געהאט, אין די הפסקות צווי-
שען איין תפילה און א צווייטער, צווי מאל צושרייען זיך אויפ'ן
גאנצען מאגאזין וועגען דער מערקווירדיגער צערשטרויקייט פון
דעם פריקאזטשיק מאטקע: דאס ערשטע מאל ווען ער האט אנ-
שטאט א פונט צוקער, אריינגערוקט עפים א פריהען קונה א דריי-
פונטיגע וואג, און דאס צווייטע מאל, ווען ער האט בעדארט עפים א פלאש
אראבנעהמען פון אנ'אויבערשטע פאליצע, האט ער ארויפגעקלע-
טערט אויפ'ן לייטער, האט זיך אנגעשפארט אויפ'ן פאליצע און
האט דא, קענטיג, איינגעשלאפען מיט אפענע אויגען (דער נעב-
טיגער אויפנאהם ביי מאניען האט א פנים איננאנצען דערשרויפט
עם בחור). גימנאזיסטען מיט די בענדלעך אויף די פלייצעס און
מיט אנגעשטאפטע קעפ פון איינגע'חזר'טע לעקציעס האבען גרוי-
פעס וויז צו פינף-זעקס נפשות אדער איינציגוויז געאיילט צו
זייערע קלאסישע פיין, און ר' משה גרונימוס האט נאך געשלאפען
מיט'ן שטארקען פריה-מארגענדיגען שלאף, וואס קומט נאך א
שלאפלאזער נאכט. אין שטוב זענען אלע ארומגעגאנגען אויף די
שפיצען פינגער און אין דער שטיל זיך גע'סוד'עט, וויל שרה-
רבקה פאר איהר אוועקגעהן אין מאגאזין האט שטארק אנגעזאגט
די שטוביגע, אז זיי זאלען ניט פילדערען און זאלען שלאפען לא-
זען דעם „בעל-הבית“ ביז וואנען ער וועט אליין ניט ערוואכע-
טראמץ דעם, וואס זי האט איהר מאן געהאלטען פאר א תם, און
אפשר איז עם מיט א סמך געווען, און זי האט איהם געהאלטען אונ-

טער איהר, ניט נאָר פּינעם, פּאַנטאָפעל, האָט זי פּונדעסטוועגען,
לויט דעם פאַמיליען-רעזשים פון דעם אַלטען יודישען דור, וואָס
שטאַרבט שוין אָב, זיך פערהאַלטען צו איהם מיט גרויס אַכט
און רעספּעקט, ווי צו אַ מאַנספּערזאָן בכלל און ווי צו דעם
עלטסטען אין דער פאַמיליע בפרט. פיהלענדיג איהר בכורה אין
מאַגאַזין, וואו אַלץ כמעט פלעגט געטהון ווערען לויט איהר רצון,
האָט זי די בכורה אין שטוב איבערגעלאָזט פאַר איהר מאַן, און
געטהון האָט זי עס ניט אוים וועלכע ס'איז חשבונות, נור לויט
דעם אַלט-אָניגען פיהר, וואָס ווערט שוין איצט אוים מאָדע,
איצט ווערט שוין אויך אין יודישע פאַמיליעס אַ נייער מנהג איינ-
געפיהרט, אַז דאָס ערשטע פידעל שפּיעלט ניט דער בעל-הבית
נור די מאַדאַם. און אַזוי ווי די מאַדאַם, אַלס אַ ניט-ערדישע ווע-
זען פיהרט אוים שלעכט איהר ניט-געוועהנליכע און ניט פּאַ-
סענדע ראָלי, איילען שוין איהר צו הילף, אַממעגליכסטען, די
יונגערע מיטגליעדער פון דער פאַמיליע — די קינדער, אָדער
נאָר זייטיגע פּערזאָנען, וואָס האָבען ליעב אָנצופיהרען, עצות גע-
בען, — און פון אַזאַ אַקאָמפּאַנימענט קומט אַרויס אָפט אַזאַ
פּראַכטפולער קאָנצערט, אַז... מ'דאַרף פון שטוב אַנטלויפען.

אין יעס-צימער ביי אַ רונדען טיש, אויף וועלכען ס'איז גע-
שטאַנען אַ גרויסער כאַמאָוואַר און אַנדערע טיי-געשיר, זענען גע-
זעסען און פויל טיי געטרונקען פון קאַפּע-טעסלעך רח(ל)קע און
ברכה'קע אָדער ראַשעל און בריגיטאַ, ר' משה גרונימוס טעכטער,
צוויי בליהענדע בלאָנדינינס, מיט פּראַכטפולע האָאָר, מיט וועל-
כע בלאָנדינינס צייכענען זיך אוים אַלע מאָל, מיט קליינע, ניט
זעהר ריכטיגע, אָבער זעהר אויסדריקליכע, קאָקעטישע, רייצענדע
פּנים'לעך. ביים טיי טרינקען האָבען זיי צווישען זיך אין דער
שטיל געפיהרט עפּיס אַ לוסטיגען געשפּרעך. און יעדע ווילע
פלעגען זיי אין דער שטיל אויך צולאַכען זיך. זיי זענען אַזוי
עהנליך געווען איינס אויף דאָס אַנדערע אי אין וואוקס, אי און
דער שלאַנקייט, מיט'ן אֵברים פונ'ם קאָפּ, פון פּנים און דער גאַנ-
צער פיגור, אַז מען פלעגט זיי אָננעהמען פאַר אַ צווילינג, און
אָפט מאָל פערביטען אויך איינס אויף דאָס צווייטע, סיידען
זעהר אַ געוועהנטעם אויג האָט אונטערשיידען געקענט איינס פון
אַנדערן, לויט די צייכען פון דער נאַטור זעלבסט אויף זייערע פּנים'-

לעך: ביי ראשעל'ן איז דאָס בראָדאָווקע געווען אויף דער רעכטער באַק, און ביי בריגיטען—אויפ'ן קיהן, און זי האָט דערפון ניט ווענינ צער געהאַט, ווייל זי האָט געהאַלטען, אַז דער קיהן איז גאָר ניט קיין פּאַסענדער אָרט פאַר אַ בראָדאָווקע, און ניט זעלטען פלעגט זי דעריבער רעכענען, אַז די נאַטור האָט איהר בעליידיגט גאָר אָהן יושר. דאָס האָט דאָך אָבער גאָר ניט געשטערט איהר צו זיין אַזאַ זאָרגלאָזע, לוסטיגע, לייכטזיניגע און וויסט מיידעל, ווי איהר עלטערע שוועסטער, וועלכע איז איבריגענס עלטער געווען פון איהר נור מיט איין יאָהר און עטליכע וואָכען: ראַשעל'ן איז געווען 19 י. ד. ה. 21 יאָהר, און איהר איז געווען 18 ד. ה. 20 יאָהר: אין דעם עלטער פון 16 ביז 24 יאָהר זענען פרויענצימער געוועהנליך זיך טועה אין השבון פאָרלויפיג נור אויף צוויי יאָהר, און ווייטער ווערט דער טעות גרעסער, לויט די צוגעקומענע יאָהרען, און ווען זיי קומען אַלזאָ צום ציפער 30, האָפען זיי אַראָב אין כלל אַ האַלבע אָדער, אויב די אומשטענדען פאָדערען, אַ גאַנצען צעהנדליג יאָהרען. נאָר וואָס אַרט עס אונז? ווי זשאָרזש זאַנד וויל האָבען — איז יעדעס מענשיגן אַזויפיעל יאָהרען, וויפעל מ'קאָן איהם שאַצען לויט דעם אויסזעהען, און זשאָרזש זאַנד איז, אפשר, בעצם גאַנץ גערעכט.

אַזוי ווי ראשעל און בריגיטאַ ריידען צווישען זיך אין דער שטיל און מעהר מיט די אויגען, מיט דער מימיק, ווי מיט ווערטער, דעריבער וועלען מיר ביי אונזער גאַנצער אָנשטרענגונג ניט קאָנען אונטערהערען זייער געשפּרעך. צו אונזער אויער דערגרייכען נור אָבגעהאַקטע אויסגעשרייען: וואָלאָדיאַ, קאָליאַ. מיר שטויסען זיך אָן אַפילו, אַז דאָס מיינט מען לעבעדיגע ברואים, און גראָד מאַנספּערזאָנען, פונדעסטוועגען הייסט עס. איז אונז פאָרלויפיג גאָרנישט ניט בעוואוסט, ניט בנוגע צו די פּרטים וועגען די דאָזיגע לעבעדיגע ברואים און ניט וועגען דער ראָלי, וואָס זיי שפּיעלען אין דעם געשפּרעך פון אונזערע לאַכענדיגע מיידלעך. נור מיר האָפען ווייטער, אַז בייציטענס וועלען מיר עס אַלץ דערגעהן וואָרום קוים זענען מיר שוין אַריין אין אַ שטוב, וואָס האָט צוגעצויגען אונזער אויפמערקזאַמקייט, וועלען מיר שוין פון דאָרט ניט אַרויס כל־זמן מיר וועלען ניט דערגעהן אַלץ פון אונטער'ן נאָגעל

אַרום האַלב צעהן דעם זייגער האָט זיך פון שלאָף־צימער,

וואָס איז פון עס-צימער געווען אָבגעטיילט מיט אַ קליין לענגליכען קאַמער, וואָס האָט געדיענט פאַר אונזער סוחר אלס קאַבינעט און פאַר דער גאַנצער פאַמיליע—אלס גאַרדעראָב, און עדות דערויף זענען די דריי קליידער-שאַפעס, וואָס זיינען דאָ געשטאַנען,—פון שלאָף-צימער האָט זיך דערהערט ר' משה גרונימוס'ס פריה-מאָרגענדיגער הויסטען, וואָס איז אַזוי בעקאַנט געווען אין שטוב און ס'האָט בעדייט, אַז ער האָט שוין ערוואַכט און האָט שוין זאָגאַר אָנגעטהון דעם שלאָף-ראָק און די פאַנטאָפעל. ווי נור די מיידלעך האָבען דערהערט דאָס הויסטען, האָבען זיי זיך אַ חאַפּ געטהון, ווי דערשראָקענע פויגעלעך, האָבען אָבגעהאַלטען זייער לוסטיגען געשפּרעך, האָבען אויפ'ן קאָפּ פעררינכט זייערע נאַכט-הויבען, און חעלבע זיי פלעגען קיינמאָל ניט שלאָפען, נור זיי פלעגען עס אָנטהון אין דער-פריה על-פּי „באַזאר", זיי האָבען פערשפּילעוועט און פערגאַרטעלט זייערע מאָדישע בלוז-עס און לויט דעם שטובּיגען פיהר זענען זיי אַוועק בעגריסען דעם פאָטער.

די ערשטע איז אַריין ראָשעל, די עלטערע אויף אַ יאָהר מיט עטל.. וואָקבען.

— גוט... מאָרגען, פּאַפּאַ!—האָט זי אויסגעקריירהט, צולויפענדיג צום פאָטער. האַנד און אָנקושענדיג עס דריי מאָל.—דו וועסט דאָ טרינקען טיי, צי אין עס-צימער?

— אין עס-צימער, ראָחינקע,—האָט דער פאָטער געענטפערט צערשטרויט און אַ קוש געטהון דער טאָכטער אין שטערן.— „צעהן טויזענדער"—האָט זיך איהם דורכגעטראָגען אין קאָפּ, ווען ראָשעל האָט איהר'ס אָב'געפּטער'ט, איז אַרויסגעפלויגען פון שלאָף-צימער, אָבטרעטענדיג דעם אָרט דער שוועסטער.

— גוטען מאָרגען, פּאַפּאַ!—האָט אויך בריגיטאַ אויסגעקרייט און האָט דאָס זעלבע אָבגעאַרבייט מיט'ן פאָטער'ס האַנד, ווי די עלטערע שוועסטער.—דו וועסט טיי טרינקען דאָ צי אין עס-צימער?

— אין עס-צימער, בראָכינקע, אין עס-צימער,—האָט ער איהר געענטפערט און האָט איהר בעלוינט מיט אַ קוש על-פּי נוסח.—„צעהן טויזענדער",—האָט זיך ביי איהם ווידער דורכגעטראָגען אין קאָפּ, ווען די יונגערע טאָכטער, אָבטרעטענדיג איהרם, איז אויך אַוועק פון וואַנען זי איז געקומען.

ר' משה האָט אויסגעריבען זיינע פערשלאָפענע אויגען, איז

צוגענאנגען צום מעשענעם האנדוואש ביים וואנד, האט זיך גע-נומען וואשען, מאדנע ענערגיש שפריצענדיג ארום.

— „און נאך צעהן מיזענדער"—האט זיך דורכגעטראגען אין זיין מחשבה, ווען ער האט גענומען ענערגיש אויך ארומווי-שען מיט א האנדטוך זיין פנים, דעם קאפ און די הענד. די צעהן טויזענד האבען שוין געהערט צו דעם אונערמידריכען „סקריפער" אויפ'ן אויבער-שטיבעל, וואס האט נאך געשלאפען און וועט שלא-פען ביז האלבען טאג, אלס אמת'ער קינסטלער, ארטיסט, וואס איז כמעט מחויב צו פערברענגען זיין לעבען אין אונארדנונג פער-וואנדלען די נאכט אין טאג, און דעם טאג אין נאכט, וואך זיין, ווען אלע מענשען שלאפען, און שלאפען, ווען אלע זענען וואך. איבעריגענס, איז דאס נור דאס איינציגע געווען זיין ארטיסטישע אונארדנונג, אין אלגעמיין אבער האט ער געלעבט מיט א סדר, ווי אלע געוועהנליכע אנשטענדיגע לייט.

— סך-הכל דרייסיג טויזענד רובל מזומן · האט ר'משה א סך-הכל געמאכט אהן א שום טעות, חאטשי ער איז געווען אזוי צערשטרויט, אז ער האט נאכ'ן וואשען פערגעסען אנצוטהון די יארמאלקע און איז מיט א בלויזען קאפ אוועק אין עס-צימער טיי טרינקען, וואס ער וואלט עס קיינמאל ניט געטהון ביי א נארמא-לען צושטענד.

אין עס-צימער איז אין דער ווייל ניט געווען ניט ראשעל און ניט בריגיטא: צוגרייטענדיג אלץ פאר'ן פאטער און אנגיסענדיג פאר איהם א גלאז טיי אויך, זענען זיי אוועק אין זייער „בודואר", נאך אביסעל פלאפלען און לאכען און דערנאך זיך נעהמען פאר'ן טואלעט—א בעשעפטיגונג, פון וועלכער זיי האבען גרויס פערגני-גען פענומען און דעריבער האבען זיי דערויף טאג טעגליך אבגע-געבען זעהר פיעל צייט, וואס זיי האבען ניט געהאט וואו אהין צוטהון. זייער בילדונג האבען זיי „פערענדיגט" ביי פערשיעדענע שטובּיגע גובערנאנטינס, הלכות בעל-הבתישקייט האבען זיי אלס „פריילינס" פעראכטעט, האבען זיי ניט געוואוסט, וואס צו טהון מיט די שעות, וואס האבען זיך געצויגען אזוי אומגעלומפערט און לאנגווייליג פונ'ם ערוואכען אין דער-פריה ביז דעם איינשלאפען א פטמאל נאך האלבער נאכט. צו לעזען האבען זיי קיין חשק ניט געהאט, און ווי זאל מען עס לעזען אהן די עלעמענטארסטע ידיעות

פון געשיכטע געאָגראַפיע, ליטעראַטור, מאַטעמאַטיק און נאַטור־וויסענשאַפט? און צו מוזיק, וואָס זיי האָבען יאָ געהאַט געלערענט, פלעגען זיי זיך אַ חאַפּ טהון זעלטען ווען, און דאָס אויך נור לפנים, פאַר די חתנים די „נעענדינגטע״, בעשליסענדיג אַז נאָך דער חתונה איז פאַר זיי איבעריג די גאַנצע מוזיק. צו וואָס? חתונה גע־האַט, האָבען זיי שוין זייערם אַלזאָ ערדייכט, איז אַ סוף.

צוזעצענדיג זיך צום טיש, האָט ר׳ משה מעכאַניש אויפגע־הויבען דאָס גלאָז פון טעסיל, האָט עס אָבגעשטעלט און גענומען בלאָזען אין טעסיל, ניט בעמערקענדיג, אַז דאָס איז לער־ליידיג. ערשט ווען ער האָט אויסגעצויגען די ליפּען און געוואָלט אַ זופּ טהון, האָט ער בעמערקט זיין טעות און האָט אַליין אַ שמייכעל געטהון פון זיין צערשטרויקייט. דאַן איז ער צו זיך געקומען—פוי,—האָט ער ארויסגעזאָגט. ציהענדיג מיט די אַקסלען,—פון וואָס האָב איך דאָס דעם קאָפּ פערלאָרען? איך... און מיט אַ מאָל האָט ער זיך געחאַפּט, אַז ער זיצט מיט אַ בלויזען קאָפּ. דאָס האָט איהם זאָגאַר בייז געמאַכט, ער האָט פון פערדרוס אויסגעשפּיגען, האָט זיך שנעל אויפגעחאַפּט פון שטוהל, איז אַוועק אין שלאָף־צימער נאָך דער יאַרמאָלקע און איז צוריקגעקומען מיט אַ בעדעקטען קאָפּ און האָט שנעל גענומען טרינקען דעם טיי שוין ביים פאָלשטענדיגען דעת.

— אַך, ווי שפּעט ס׳איז!—האָט ער אויסגעשריען, אַ קוק געבענדיג אויפ׳ן וואַנד־זייגער אין ווינקעל פון צימער.—און איך האָב נאָך ניט געדאַווענט! שרה־רבקה וועט מיך אויפעסען, אַז זי זאָל זיך דערוויסען.

און אום שרה־רבקה זאָל אידם ניט אויפעסען, האָט ער גע־וואָרפען דאָס טיי טרינקען, איז אַוועקגעפלויגען אין קאַבינעט, האָט פון אַ טשוואָק אַראָבגענומען זיין טלית און תפלין־זאַק און האָט דעם דאַווענען שנעל געמאַכט. אין אַ האַלבע שעה צייט איז ער פערטיג געוואָרען און האָט צוריק אויפ׳ן טשוואָק אויסגעהאַנגען זיין טלית און תפלין־זאַק.

נאָכ׳ן דאַווענען האָט ער זיך אָנגעטהון, האָט פערויכערט אַ ציגאַר, האָט אָנגעטהון די ברילען, אַרויסגענומען פון קעשענע זיין דיקען בריעפטאַש און דאָס נאָטיץ־ביכעל, און האָט זיך צוגעזעצט צום שרייב־טיש.

— לאָמיך אָקאָרשט אַ קוק טהון אויף וואָסער וועלט איך בין,—האָט ער אַרויסגעזאָגט פאַר זיך און האָט פון נאָטיץ־ביכעל אַרויסגעריסען אַ בלעטיל און אין דער האַנד גענומען אַ בלײפעדער צו פערצײכענען אויפ'ן פּאַפּירעל די ציפערען, וואָס זענען נויטיג געווען פאַר דער נײער קאָמבינאַציע. ער האָט זיך פערטיעפט אין דעם נאָטיץ־ביכעל. די בלײפעדער האָט שנעל געאַרבײט אויפ'ן פּאַפּירעל, האָט אויסגעשטעלט ציפערען און ציפערען, גרויסע און קלײנע. אָה, ווען די נאַרישע ציפערען, וואָס האָבען בעדײט די פערמעגענס פון צעהנדליגער פערזאָנען, וועלכע האָבען זײער אײגענס אָנגעטרויט דעם עהרען־וואָרט פונ'ם געהערטען ר' משה גרונימוס, — אָה, ווען די ציפערען זאָלען וויסען, צוליעב וואָס מען איז זײ מטריח פון דעם נאָטיץ־ביכעל, וואו זײ איז אַזוי הײמליך און בעקוועם געווען, און ס'שטעלט זײ אויס אויפ'ן שטיקעל פּאַפּירעל, וואָלטען זײ געוויס פאַר'ן באָרד און פאות אָנגעהאַפּט דעם געעהרטען סוחר, וואָס בעטראַכט זײ אַזוי אַכזריות'דיג און דורשטיג, ווי אַ קצב אַ פאַרטיע קעלבער. זײ האָבען אָבער דערפון גאָרנישט ניט געוואוסט, און האָבען דעריבער געשוויגען, רוהיג, פערטרויענדיג זיך דער בלײפעדער און האָבען קײן שום בײז ניט חושד געווען.

אז ר' משה האָט פערענדיגט אויסצושרײבען די גרויסע רײה ציפערן, האָט ער צוזאַמענגערעכענט דעם סך־הכל.

— טפוי!—האָט ער מיט כעס אויסגעשפּיגען און די בלײפעדער אָבגעוואָרפען, ווען ער האָט דערזעהן דעם סכום פון דעם סך־הכל.—צו פונפצעהן טויזענד אַפילו דערגרײכט עס ניט!

ער איז אויפגעשפּרונגען פון שטוהל און האָט אָנגעהויבען אַרומצולויפען איבער'ן קאַבינעט הין און צוריק און האָט זיך אַלץ מעהר און מעהר אויפגערעגט.

— קײן פונפצעהן טויזענד אַפילו האַפּט ניט!—האָט ער געשריען און די הענד געבראָכען פון פערדרוס און פערצווייפלונג. וואָס בײ זײן יעהרליכען אומזאַטץ פון צוויי ביז דרײ הונדערט טויזענד איז בײ איהם דער פּאַסיוו געווען אַזאַ קנאַפּ״ר, אַזאַ גאָרנישט!—בײ אַ ליאַדי קרעמעריל, אַ פּודעלניק, אַ וואַסער־פיהרער קאָן דאָך ניט זײן קײן קלענערער פּאַסיוו!—האָט ער מגזם געווען;— און מען איז דאָך עפּיס, גאָט צו דאַנקען, אַ סוחר פון ערשטער

נילדיע, באַלד וועל איך שוין בעקומען דעם טיטעל עהרען־בירגער לדורות! און ווי גרויס איז עס ביי דיר, סוחר מיינער, דער פּאַסיוו אין דיין באַלאַנץ? 11056, ד. ה. עלף טויזענד מיט זעקס און פופציג רובל — פּונקט, ווי ביי עפּיס אַ בעדערין, כּפּוי!..

ס'איז אָבער געווען אַזאַ צייט, ווען ער אַליין איז שטאָלץ געווען מיט אַ'אַ צושטאַנד פֿון זיין באַלאַנץ און ער האָט זאָגאַר בעטרוימט און געהאָפט פון דער גליקליכער ווילע, ווען ער וועט מיט זיין אייגענער האַנד אונטער'ן פּאַסיוו אַוועקשטעלען אַ נול־הונדערט, טויזענד נולען, אַ גאַנצע בלעטיל פערשיעדענאַרטיגע נולען. נור די דאָזיגע צייט איז אינגאַנצען אַוועק, און צוגלייך אויך — אַלע פריהעריגע חלומות, האָפנונגען און אידעאַלען. איצט איז געוואָרען אַנ'אַנדער צייט, מיט אַנדערע מנהגים, טרוימען און אידעאַלען, וואָס האָבען זיך פאָרגעשטעלט אונזער סוחר אין דער געשטאַלט פון נחומקע בריינעס דריי גרויסע מויערען, וואָס האָבען זיין ברוסט געפּרעסט מיט זייער גאַנצער שווערקייט. ער האָט געוואוסט, ער האָט געפיהלט, ער איז איבערצייגט געווען, אַז כּל־זמן ער וועט זיך ניט פערגלייכען מיט ר' נחומקען, וועט ער קיין רוהע ניט האָבען, וועט ער אַלץ זיין פערדאגה'ט, געפּייניגט און געקרענקט. פלעגמאַטיש אויסערליך, לויט זיין לאַנג פּראַקטיצירטע רגילות ניט צו האַווען, נור האַלטען זיך מיט רעספּעקט, ווי עס פּאַסט פאַר אַ אָנגעזעהענעם סוחר, אַ זוהן און אַ אייניקעל פון סוחרים, איז ער אָבער אינערליך געווען אַ קאָכיגער, און איז פון דער נאַטור געווען אַ בעל־מקנא, אַ בעגעהרער. אָט פאַרוואָס אַזאַ פּאַסיוו „ווי ביי עפּיס אַ בעדערין", וואָס האָט זיך אַזוי ווייניג געפּאַסט דערצו, וואָס ער האָט אויפגעטראַכט אין דער נאַכט, אונטערגעהעצט פון זיין פרוי, האָט איהם אַזוי איבערראַשט, בעליידיגט און אין כּעס אַריינגעבראַכט. וואָרום, וואָס וועט ער טהון מיט אַזאַ מאוסען פּאַסיוו'ל? וואָס פאַר אַ ווערדע האָט פאַר איהם אַ צעהן טויזענד? אַזויפיעל כּמעט שרייבט ער דאָך אַראָב אַלע צוויי יאָהר כּמעט אַלס פערפאַלענע חובות פון די, וועלכע ער באָרגט אָן, און דאָס איז אַ גאָרנישט פאַר זיינע אומזאַטצען. פון אַזאַ מאָגערן פּאַסיוו קאָן מען ניט פעט ווערען, מ'וועט זיך נור די פינגער פערשמוצען. דאָס איז קלאָהר.

— און ווי אויף להכעיס, זענען עס אַלץ היעגע, קיין איינער

גים פון אויסלאנד, אדער חאטשי פון אנ'אנדער שטאדט!—האט ער געזאגט, צוגעהענדיג צום טיש און צוקוקענדיג זיך צום אויסצוג.

די ווערטער האבען געהערט צו די קרעדיטארען, וואס זענען אלע געווען היגע, שטעדטישע איינוואוינער. אין דעם אבער איז ער אליין שולדיג געווען: אלע מאל פלעגט ער קרעדיט זוכען נור אין זיין אייגענער שטאדט. זיין פאטער ר' ישראל גרונימום האט עט־ליכע יאהר פאר'ן טוידט איהם איבערגעגעבען זיין געשעפט און האט איהם אנגעזאגט:

— הער נור, מיין זוהן, אויב דו ווילסט, אז דאס געשעפט זאל ביי דיר געהן, ווי גאט האט געבאטען, זאלסטו ווי ווייט מעג־ליך אויסמיידען קרעדיט. לכתחילה דוכט זיך אפ אמענשען, אז קרעדיט איז זעהר א גוטע נאשעריי, און לכוף שטעלט זיך ארויס, אז קיין שום זאך פערשאדט ניט אזוי דעם מסחר און דעם סוחר, ווי אט די נאשעריי, וואס זעלטען ווען עס געהט איבער גלאטיג. דעריבער איז מיין עצה, אז סחורה זאלסטו אלע מאל קויפען פאר מזומן. דער געווינס איז דערביי זעהר גרויס. ערשטענס, וועט מען דיר אלע מאל געבען די בעסטע סחורה, ווייל ביי די גראסיסטען איז טייער א סוחר אויף מזומן און זיי גיבען איהם ניט קיין בראק. צווייטענס, וועט מען דיר ביליגער רעכענען—איך האב פיעל מאל פערגליכען מיינע פרייזען מיט די, וואס עס צאהלען סוחרים, וואס נעהמען אויף קרעדיט, און דער אונטערשיעד איז געווען אויף 20—25 פראצענט. דריטענס, וועט מען דיינע בעשטעלונגען שנעל ערפילען, רעיעל, אהן פעהלערען, אהן טעות'ן, וואס די גראסיסטען ערלויבען זיך בנוגע צו די סוחרים אויף קרעדיט, ווייל זיי רעכע־נען, אז דארט וועט עס דורכגעהן. פיערטענס—וועסטו שטענדיג גאר אנ'אנדער רעספעקט האבען מצד די גראסיסטען. די ריגא'ער און ווארשויער דייטשען זענען זעהר א דעליקאטער עולם און קלוגע סוחרים, זיי ווייסען מיט וואס צוצוציהען זייערע קליענטען. זיי ווילען דיך גראטולירען מיט יום־טוב, מיט געבורטס־טאג, מיט א פאמיליען־שמחה, און זיי גראטוליערען ניט מיט ווערטער, נור מיט פרעזענ־טען: א פעסעל סאמע בעסטען וויין פון זייערע אייגענע פאמיליען־קעלערס, א קעסטיל זעלטענעס ליקיאר, א פעקילע נאשערייען פון די בחיר. פון אזעלכע פרעזענטען האב איך שוין ניט איין הונדער־

טער אויסגעלייזט, ווארום איך וועל זיך דאך ניט זעצען אויפעסע און אויסטרינקען אזעלכע אנטיקען.

אט דאס הייסט קויפען פאר מזומן. און ווען עס קלעקט ניט אמאל קיין מזומן געלד, זאלסטו אויסלייהען ביי א מלוה, וועסטו חאטשי וויסען, וויפיעל פראצענט דו צאהלסט. ווען אבער די גראָסיסטען וועלען דיר פראצענטען רעכענען, ווערסטו פערפאלען פון איינע פראצענטען, און סחורה דארפסטו שוין נעהמען, וועלכע מ'גיט דיר אהן טענות ומענות, ווארום דו נעהמסט דאך אויף קרעדיט, וואס הייסט כמעט אזוי ווי אומזיסט, און אויף אומזיסטע איז מען קיין בעל-דעה ניט. געדענק, וואס עס זאגט דיר אן'אלטער ערפאהרענער סוחר. איך האב מיין גאנץ לעבען אזוי דאס געשעפט געפיהרט, און כ'האב קיין חרטה ניט. דאס פערמעגען, וואס איך האב פון פאטער גע'ירש'נט, האב איך אין-דרייען פערגרעסערט. וואס ווילשע נאך קאן מען פערלאנגען ביי אזא קאנקירענץ? דעם עיקר האב איך דיר פערגעכען צו זאגען, אז האנדלענדיג מיט הונדערטער מענשען, בין איך קיינעם ניט שולדיג געבליעבען קיין האלבען פפעניג ניט. איך בין מיט אלעמען קוויט און אויף יענער וועלט וועט זיך קיינער ניט בעקלאגען אויף מיר אויף א האאר. אין מיין צוואה איז איינגע שריבען א פונקט, אז ווען דעם אויבערשטעם ווילען וועט זיין צונעה מען מיך פון דער זינדיגער וועלט, זאל מען די אלע קוויטלעך, וואס ליגען אין דעם אויבערשטען שופלאדעל פון קאמאד, אוועקלעגען צו מיר אין קבר אריין, צו-קאפענס. דאס איז פאר א סוחר דער בעסטער שבח-צעטיל אויף יענער וועלט...

די דאזיגע צוואה האט ר' משה גרונימוס אבגעהיט ביז איצט און האט שטענדיג אנערקענט, אז זיין פאטערס עצה איז א גוטע. איצט אבער ביי זיין פראיעקטירטער אפעראציע וואלט ער זעהר פיעל געגעבען, ווען זיינע קרעדיטארען זאלען זיין עפיס פון ריגא, פון ווארשוי, אדער נאר אויסלענדישע סוחרים, נור ניט קיין היגע בעלי-בתים, מיט וועלכע עס וועט זיין, ווי ער האט עס געוואוסט, א סך אומהאוועניש און אונבעקוועמליכקייט. ניט היגע פערהאנדלען מיט די באנקראטירטע אויפ'ן פאפיער אדער דורך בעפאלמעכטיגטע און דורך געריכט, דאס הייסט, ביי געוויסער העפליכקייט, אבער היגע בעלי-בתים קאנען אמאל פערגלוסטען אליין צו פיהרען די אינטערהאנדלונגען, וואס עס ברענגט צו גרויסע אונבעקוועמליכ

קיטעז און סקאנדאלען, און סקאנדאלען האט ער ניט ליעב געהאט, ר'האט זיך דערפאר געשראקען, ווי יעדער אנשטענדיגער מענש. אמת, אום אויסצומיידען די אונבעקוועמליכקייטען און סקאנדאלען, קאן מען לכתחילה מאכען עפּיס א רייזע וואוהין, ווי פיעל אנדערע טהוען עס אין אזעלכע פעלען, נור ער איז געווען שווער אויפ'ן טראט און האט ניט ליעב געהאט קיין נסיעות. און וואוהין זאל ער עס פאהרען? וואס וועט ער טהון אין דער-פרעמד, אהן דער פאמיליע, מיט וועלכער ס'איז איהם שווער צו שיידען זיך אויף א טאג אפילו? אפשר וואלט שוין גאר גלייכער געווען פארלויפיג אינגאנצען אפּלעגען די אפּעראציע אויף א צייט, און אין דער צייט שוין אומענדערן אויך דעם געשעפטס-פיהר, אז דער קרעדיט זאל זיין פון אויסווערמה, ניט פון היע? די אומענדערונג איז זעהר לייכט און מעגליך, ווייל ער האט א גוטען שם אין אלע גרויסע האנדעלס-צענטרען אין דער מדינה, און יעדע פירמע וועט איהם מיט פערגניגען געבען קרעדיט אונבעגרענצט, ווען ער זאל נור וועלען. אמת, ס'איז פערדראסיג, זעהר פערדראסיג איז אין איין טאג אנצעווערען א גוטע רעפּוטאציע, וואס מ'האט זיך ערווארבען אין פערלויף פון צעהנדליגער יאהרען, נור... נחומקע בריינים דריי מויערען? צו איז עס ניט א גענוגענדער פרייז פאר דער בעסטער רעפּוטאציע?

זיצענדיג ביים שרייב-טיש מיט פערמאכטע אויגען און דעם קאפּ אנגעשפּארט, איז ר' משה גרונימוס אזוי פערטיעפט געווען אין זיינע מחשבות, אז ער האט ניט געהערט ווי אין קאבינעט איז אריין דער יונגסטער פריקאזשציק, וואס איז געשטאנען א הינטער איהם און האט איהם שוין צוויי מאל גערופען.

X.

בעני און „די מוהמע אננא".

— הא? ווער? וואס? — האט משה גרונימוס אויסגעשריען און איז אויפגעשפּרונגען פון שטוהל, ווען דער יונגסטער פריקאזשציק האט איהם צום דריטען מאל א רוף געגעבען אין, מיינענדיג, אז דער בעל-הבית האט איינגעשלאפען ביים שרייב-טיש, האט ער זיך ערוואגט לייכט אנצוריהרען מיט'ן פינגער זיין פּלייצע. — יאכקע? —

האָט ער געפרעגט און האָט זיך איינגעקוקט דעם יונגעל אין פנים אריין, ווי ער וואָלט נאָך געצווייפעלט, צו איז דאָס דער אָרער אנ'אַנדערער.—דו בינסט צו מיר געקומען? וואָס דאַרפסטו, יאָסקע?

— די בעל־הבית'טע האָט געשיקט פרעגען, צי וועט איהר באַלד קומען אין מאגאזין? — האָט יאָסקע געזאָגט, מיט שרעק ארומקוקענדיג זיין בעל־הבית, וואָס האָט אויסגעזעהן פערפינסטערט און כמעט בייז.

— אָה, אין מאגאזין!... א מאַגאַזין זאָגסטו? וואָס פאַר א מאגאזין?—האָט ער געפרעגט נאָך אַלץ צורידערט.

דאָס יונגעל האָט נאָך מעהר אויסגעשטעלט זיינע פער־וואונדערטע אויגען אויפ'ן בעל־הבית, האָט א ציה געטהון מיט די אַקסלען און געשוויגען, ניט ווימענדיג, וואָס אָבציוענטפערן אויף אזא משונה'דיגע פראַגע. דערווייל איז ר' משה צו־זיך געקומען.

— טפוי, טפוי, טפוי!—האָט ער דריי מאָל אויסגעשפּיגען.— אָט האָב איך זיך עס אַביסעל פערטראַכט! וואָס האָסטו דאָ מיר געזאָגט, יאָסקע? איך האָב ניט איינגעהערט.

יאָסקע האָט איבערגעחזרט.

— גוט, באַלד, גלייך,—האָט ר' משה געזאָגט און האָט פער־שפּילעוועט אַלע פיער קנעפּ פון סורדוק.—זאָג דער דיענסט, אז זי זאָל מיר צוגרייטען מיינע קאַלאָשען און א וועלכען ס'איז רעגען־שירם. וואָס איז היינט דרויסען -- א שניי, א רעגען?

— א שניי מיט א רעגען.

אז ר' משה איז אַריינגעקומען אין מאַגאַזין, האָט ער דאָס ערשטע אָבגעגעבען דער פרוי דעם אויסצוג פון זיין נאָטיץ־ביכעל. אויסער שרה־רבקה איז אין מאַגאַזין דאַן קיינער ניט געווען.

— וואָס איז דאָס?—האָט זי א פרעגט געטהון, נעהמענדיג דעם פערשריבענעם שטיקעל פּאַפּיער.

ר' משה האָט איהר ערקלעהרט. זי האָט אָנגעטהון איהרע ברילען און האָט אויפמערקזאַם דורכגעקוקט דעם אויסצוג.

— טפוי! — האָט זי אויך א שפּיי געטהון, ווען זי האָט דער־זעהן דעם סך־הכל. אָבער אזא קליינינקייט איז ניט כדאַי צו פער־שמוצען זיך. וועניגער ווי זעכציג—זיעבציג טויזענד איז אונמעגליך. „אויב חזיר עסען, איז האָטשי פעטען".

— איך רעכען אויך אזוי,—האָט ר' משה געזאָגט, קראַ-צענדיג די פּאַטילניצע,—נור... וואָס טהוט מען?

— וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען?—האָט שרה-רבקה נאָכגעקרימט איהר מאַן, שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ און מאַכענדיג העויות.—דו פערשטעהסט ניט, וואָס מ'דאַרף טהון? אויך מיר אַ סוחר פון 1-טער גילדיע!

— פאַרוואָס זאָל איך ניט זיין קיין סוחר, אַז איך צאָהל גילדיע?

— אָט זעהסט דאָך, האָט שרה-רבקה געכעסט אויף דעם מאַנס תמימות,—מ'קאָן צאָהלען גילדיע, רופען זיך סוחר, און ניט וויסען וואו איין און וואו אויס.

— נו, גוט,—האָט ר' משה אַרויסגעזאָגט הכנעה'דיג,—לאָמיר אָננעהמען, אַז איך ווייס ניט, וואו איין און וואו אויס, דער-פאַר האָב איך דאָך אַ פרוי—זאָל געזונד זיין!—וואָס ווייסט אַלץ, פערשטעהט אַלץ, מיט איין וואָרט—אַ מיניסטר! זאָג זשע דו, וואָס דאַרף מען טהון?

— רופען די מעקלערס און זאָגען, אַז זיי זאָלען טראָגען געלד, און וואָס מעהר, איז אַלץ בעסער.

— מהו... דאָס אַפילו איז ניט שווער צו טהון. די מעקלערס בעטען זיך ביי מיר שטענדיג, נור איך ענטפער זיי אַלע מאָל: איך דאַרף ניט. אָבער ווען איך זאָל אָנהויבען פאָדערן, קאָנען זיי דאָך אַמאָל אַ פרעג טהון, צו וואָס בעדאַרף איך עס פּלוצלונג אַזוי-פיעל געלד?

— אַך, ס'אַרא תם דו בינסטו!—האָט ווידער אויסגעשריען די ערפינדליכע און אומגעדולדיגע שרה-רבקה. דיר דאַרף מען אַלץ צוקייען און אין מויל לעגען, און פון זיך אַרבייט גאָר ניט דיין אָקפּ. וועט מען פרעגען, וועסטו זאָגען: מיר עפענען נאָך אַ גע-שעפט, אַ אַנגראָ-געשעפט פון נאַפט, אָדער פון ליכט, אָדער פון צוקער, און כ'ווייס וואָס נאָך.

— אַ מ'זאָגט—אַ מיניסטר,—האָט ר' משה לוסטיג אַרויס-געזאָגט, דערפרעהט, וואָס זיין קלוגע פרוי האָט איהם אַלץ קלאָהר געמאַכט.—איך וועל זיי טאַקי אַזוי ענטפערן, אַז מען וועט פרע-גען און...

אין דער ווייל האָט זיך פון ביער-קראָם דערהערט אַ גע-

קלאַפּערײַ פון געשיר, וואָס איז אויפ׳ן פּאָדלאָגע אַראָפּגעפאַלען,
שרה־רבקה, ניט קוקענדיג אויף איהר דיקקייט, איז ניט טויט ניט
לעבעדיג אַוועקגעפלויגען אַהין, ווי אַ פייל פון בויגען. נאָך איהר
איז אויך געלאָפען ר׳ משה. מיר וועלען זיך אָבער בענוצען דער־
מיט און וועלען זיך צוריקקעהרען צום סותר אַהיים.

אין עס־צימער דערוויסען מיר איצט צוויי נײַע פּערזאָנען: אַ
שענעם און אַ שלאַנקען יונגען־מאַן פון אַ יאָהר צוויי־דרײַ־און
צוואַנציג און אַ חנודיג ווײַבעל פון מיטעלע יאָהרען, וואָס איז בע־
שיידען, אָבער זויבער און מיט געשמאַק געקליידט. דער יונגער־
מאַן איז — בעני, גרונימוסעס בן־יחיד, וואָס איז שוין עטוואָס בע־
קאַנט דעם לעזער מיט׳ן נאָמען „דער סקריפּער״, און די פרוי
איז — חנה, אָדער, ווי מ׳רופט זי אין שטוב, די „מוהמע אַננאַ״
שרה־רבקה׳ס אינגערע שוועסטער. בײַ בענין איז אַ אמת׳ע אַר־
טיסטיש פּנים: אַ לאַנגליכע, אַ מאָגערעס, בלאַס, נור זעהר אויס־
דריקליך, אינטעליגענט און סימפּאַטיש, חאָטשי זעהר אַ ערנ־
סטעס, כמעט פערזאָרגט, עטוואָס בעוואַקסען ערשט די אויבערשטע
ליפּ, אַ הויכער גלאַטער שטערן און אַ הויפען קאַשטאַנען־האָאָ־
רען, וואָס גרײַזלען זיך עטוואָס בײַ די שלייפען, פעריקעמטע אַהינטער
די אויערען און דערלאַנגען איהם ביז די אַקסלען. פון זײַן געבלויזטע
וועסט האָט זיך אַרויסגעזעהן אַ שען אויסגעהאַפטע „מאַנישקע״
פון שניי־ווייסען העמד, מיט אַן׳אָבגעלייגטען קראַגען, מיט אַ שמאָ־
לען בלאָהען שניפּס, קינציג אויסגעבונדען זײַן מאָדישער ראָק האָט
אויך געצייגט, אַז דער אַרטיסט איז ניט גלײַכגילטיג צום טואַלעט
און ער ווייסט, וואָס עס פּאַסט איהם צו. די „מומע אַננאַ״ איז גע־
ווען אַקוראַט דער היפּך פון איהר שוועסטער פרוי גרונימוס, פאַר
וועלכער זי איז יונגער געווען מיט צעהן־צוועלף יאָהר. אַנטקעגען
דער זעהר דיקער שרה־רבקה׳ן האָט מען זי שוין געקאָנט רעכענע
פאַר צו־מאָגער, נור איהר מאָגערקייט האָט האַרמאָנירט מיט איהר
קליינעם וואוקס און מיט׳ן גאַנצען בוי פון איהר פיגור, וואָס איז
געווען עלאַסטיש און גראַציעז. איהר פּנים וואָס האָט נאָך ניט אין
גאַנצען פערוועלקט, האָט נאָך געהאַט אויף זיך קענטיגע שפּורען
פון אַמאָליגער שענהייט, וואָס האָט זיך דערהויפּט אויסגעדריקט
אין ריכטיגע ליניען און שטריכען, אין דער דינער און
דורכזיכטיגער הויט און אין׳ם אונבעשטימטען נור שטאַרקען

רייץ פונ'ם אויסדרוק. און אַזוי ווי ס'איז שווער געווען
פאַרצושטעלען זיך די דיקע שרה=רבקה מיט'ן כּמעט מאַנ=
בּילשען פּנים און שטים—ניט קיין סוחר'טע, ניט קיין געשעפטס=
ליכע און פּראַקטישע פרוי, פּונקט אַזוי האָט זיך ניט געוואָלט גלוי=
בען, אַז איהר חנ'דיגע שוועסטער. וואָס האָט אויסגעזעהן, ווי אַ
פריילין טראָטץ איהרע פיערציג יאָהר זאָל האָבּען אַ שייכות צו
געשעפט און צו אַנדערע פּראָזאַאישע עסקים פונ'ם פּראַקטישען
לעבען. „די מוהמע אַננאַ" האָט ווירקליך זעהר אַ קנאַפּע שייכות
געהאַט צו דעם אַלעם, וואָס רופט זיך פּראָזע. פּראַקטישע לעבען.
מיט אַ יאָהר צוואַנציג—צוויי און צוואַנציג צוריק, ווען זי איז שוין
געווען אַ דערוואַקסענע און גאָר ניט קיין נאַריש מיידעל, האָט זי
גאָר ניט פערשטאַנען און איז ניט אַיינגעדרינגען אין דער פּראָזע,
און זעענדיג אַ מאַכטעד פון פערמעגליכע עלטערן מיט אַ היבּ-
שען נדן דערצו. האָט זי—אַך ווי אונפּראַקטיש!—גענומען און זיך
פערליעבּט... אין אַ לעהרער פון אַ קאַזיאָנער יודישער שול, אין
אַנ'שטענדיגען, אַ געבּילדעטען, אָבער פערשטעהט זיך, אַ אָרימען
מענשען און האָט מיט איהם חתונה געהאַט געגען דעם ווילען פון
די עלטערן און אַלע קרובים, וואָס האָבּען דעם שדוך געהאַלטען
פאַר אַ—סקאַנדאַל. האָט זי אָבער בעצאָהלט פאַר איהר אונפּראַק=
טישקייט!.:. דאָס הייסט, אַלע האָבּען גערעכענט, אַז זי האָט בּע-
צאָהלט דערפאַר, חאָטשי זי האָט די גאַנצע צוואַנציג יאָהר פון
איהר פאַמיליען-לעבען זיך געפיהלט, ווי אין אַ גן=עדן. טראָטץ די
בּעגרענצטע לעבּענס=מיטלען. דאָס הייסט, אַז דאָס גליק קומט אַ
מאָל אויך צו ניט רייכע לייט. דאָס איז אַ חדוש אָבער אַזוי איז עס,

נור עמיצער, און אפשר האָט עס דאָס גורל זעלבּסט זיך
מתקנא געווען אָן דעם לאַנג=דויערענדע גליק פון די אָרימע מענ-
שען, וואָס האָבּען עס אַזוי בּיליג און לייכט בּעקומען. די שול
האָט זי פערמאַכט—און אַנאַ'ם מאַן איז אויסען געבּליבּען, וואָס
פאַר אַזעלכע בּעאַמטע, ווי יודישע רעהרער הייסט עס צו בּלייבּען
אָהן אַ שטעל און אויך אָהן לעבּענס-מיטלען. דער לעהרער אוי=
סערן שטאַט, אָבּמאַטערענדיג זיך אַ צייט, האָט זיך צולעצט בּע=
נוצט מיט די רעכט און זכיות פון זיין דעמיס'ע—און אין אַ שע=
נעם פריה=מאָרגען האָט מען איהם געפונען אַ אויפגעהאַנגענם אין
זיין אוניפאָרם, מיט דעם לעהרער=דיפּלאָם אין בּוזעם-קעשענע

און מיט זיינעם אַ פערפאַסטען לעהר־בוך אין אַ טאַש. וואָס האָבען בעדייט די דאָזיגע משונהדיגע סמנים? צו דאָס, אַז דער אָרימער מענש האָט זיך עפּיס געשראָקען, אַז אָהן די דאָקומענטען וועט מען איהם אויף יענער וועלט אויך ניט אָננעהמען אויף אַ שטעל אָדער עפּיס אַנדערש האָט עס בעדייט? בעוואוסט איז נור, אַז קיינער האָט ניט געהערט, ווי ער איז אויפגעשטאַנען, ווי ער האָט זיך אָנגעטהון, און קיין שום חשד האָט ניט געקאָנט זיין, אַז ער זאָל עפּיס אַ מחשבה האָבען וועגען זעלבסט־מאָרד. פערקעהרט, מיט אַ טאָג פריהער איז ער לוסטיג געווען, ווי אַלע מאָל, האָט דעם מיטה ניט אָנגעוואָהרען, האָט געטרייסט און בערוהיגט זיין אַננאַ׳ן, איהר פערזיכערט, אַז ער וועט אונבעדינגט אַ שטעל בעקומען, וואָרים ס׳קאָן דאָך ניט געמאָלט זיין, אַז ער, וואָס האָט געוויסענהאַפט אָבגעדיענט העכער פון צוואַנציג יאָהר, האָט ניט איינמאָל בעקומען פון נאַטשאַלסטווע שריפטליכע דאַנקבאַרקייט פאַר זיין געוויסענהאַפטע מיה און זעלטענעם אַרט לערנען, זאָל אויף דער עלטער. קאָן מען זאָגען, פערבלייבען אָהן אַ שטיקעל ברויט; ווי אַזוי זשע האָט ער עס געקאָנט פּלוצלונג זיך בעשליעסען אויף אַזאַ פערצווייפעלטען שריט? אָדער אין זיין שטענדיגער און הייסער מחשבה וועגען דער, וואָס איז איהם אונגעהויער טייער געווען, אויפשטעהענדיג. און זיך אנטהונדיג, אום צו געהן ערגיץ בעטען מיט טרעהרען און צו די פיס פאַלען איז ער אַזוי צערשטרויט געווען, אַז אַנשטאָדט אַרויסצוגעהן אויפ׳ן גאַס, האָט ער מעכאַניש, אונבעוואוסטזיניג, פאָרפיהלענדיג, אַז קיינע בקשות וועלען ניט העלפען, אַ קניפּעל געמאַכט און אָנגעטהון אויף זיך? ווער קאָן זיי וויסען די לעצטע געדאַנקען פון אַ אומגליקליכען זעלבסט־מערדער? און צי האָט ער גאָר בכלל אין דעם פריהמאָרגען וועלכע ס׳איז געדאַנקען געהאַט? אפשר האָט דאָ אויסגעפעהלט יעדער געדאַנק, און געווירקט האָט נור עפּיס אַ אונדייטליכער אינסטינקט, אַ ביזע סטיחיע? אַ שפּאַס איז עס דען, וואָס די טיעפער לייד טהוט אָב אין די שווערע מינוטען פונ׳ם לעבען?

אָט אַזוי איז אַננאַ געבליעבען אַ ביטערע אַלמנה אָהן שום לעבענס־מיטלען, נור מיט אַ דערוואַקסענער טאָכטער, וואָס האָט איהר געהאָלפען בעקלאָגען איהר אומגליק. נור די טאָכטער האָט געענדיגט גימנאַזיום, און גוטע לייט האָבען זי אָבגעשיקט קיין פּע=

מערבורג אין קאָנסערוואַטאָריע, אַזוי ווי בײַ איהר האָט זיך אַרויסגעוויזען גרויס טאַלאַנט צו מוזיק, און אַננאַ'ן האָט פרוי גרונימוס צו זיך גענומען, רחמנות האָבענדיג שוין אויף איהר „לייכטזיניגע“ אָבער עהרליכער און אָנשטענדיגער שוועסטער. אַננאַ איז ניט געווען פשוט אַ קעסטניק בײַ גרונימוס אין שטוב: זי האָט אין איהר רשות איבערגענומען די גאַנצע בעל-הבתישקייט דער שוועסטערס און אַרײַנבריינגענדיג אַ שטרענגע אָרדנונג, פלעגט זי יעהרליך אײַנשפּאָרען ניט איין הונדערטער פאַר דער פאַמיליע. זי האָט אַלזאָ איהר ברויט פערדיענט. אדאַנק איהר גוטען כאַראַקטער און איהר טאַקט צו בעגעהן זיך מיט מענשען, האָבען איהר הײם געליעבט און געאַכט אַלע אין שטוב, פון דעם בעל-הבית ביז דער דיענסט. פאַר דער „מומע אַננאַ“ האָבען זיך אַלע אין דער פאַמיליע געבוקט. נור זי פון איהר זײַט איז צו קיינעם ניט געווען אַזוי צוגעלאָזט, ווי צו איהר פלימעניק בעני, וואָס איז געווען איהר ליעבלינג. אַליין אידעאַליסטיש געשטימט און מיט פּאָעטישע שטרעבונגען האָט זי ניט געקאָנט ניט צוגעבונדען ווערען צו דעם אַרעלען יונגען מאַן, וואָס איז אינגאַנצען פרעמד געווען פון דעם מסחר-גייסט פון זײַנע עלטערן און פון דער לײַכטזיניגקייט און האַוועניש פון זײַנע שוועסטער, וועלכע זענען בעצם גאַנץ פּראָזאַאישע געווען אין געוויסער מאָסען זאָגאַר גראָבע נפשות מיט בעל-הבתישע געשמאַק און פערלאַנגען. אויסער דעם, האָט דאָך בעני זיך אָבגעגעבען צו מוזיק, ד. ה. דער קונסט, מיט וועלכער ס'האָט זיך בעשעפטיגט איהר פרעדעריקא אויך, איז אַלזאָ דאָ נאָך אַ טעם געווען צו ליעבען איהם.

אין דעם דאָזיגען פריה-מאָרגען איז בעני געזעסען בײַם טיש און געפרישטיקט מיט גרויס אַפּעטיט. אין אייניגע טריט פון איהם, בײַם טיש אויך, נור אין אַ זײַט איז געזעסען די מוהמע אַננאַ און אַ זאָק געשטריקט פון רויטע וואָל. בײַ בעני'ס פריהשטאָקען, וועלכע אַננאַ זעלבסט פלעגט געוועהנליך צוגרייטען און דערלאַנגען, פלעגט זי אויך דערבײַ זײַן, ווייל דאָס איז געווען די סאַמע בעקוועמע צײַט דורכצושמועסען מיט'ן פלימעניק אָהן אַ שום שטערונג. די אַלטע גרונימוס'ס פלעגען דאַן זײַן געוועהנליך אין מאַגאַזין, און די אויסגעציערטע טעכטער פלעגען אומלויפען אין די גאַסען איבער די גאַ-

לאנטעריי־קראַמען, און די דינסטען זענען דאָן בעשעפטיגט מיט'ן צוגרייטען דעם מיטטאָג.

— די מוהמע אננאַ איז היינט עפּיס פערטרויערט ווי מאָצאַרט'ס marche funébre, — האָט בעני געזאָגט, מישענדיג אין זיין גלאָז קאַפע. — וואָס האָט זיך שוין ווידער געטראָפען?

אננאַ האָט אַ ווײַלע געשוויגען, דאָן האָט זי עטוואָס אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט טיף אָבגעזיפצט און געזאָגט:

— דאָס זעלבע אַלץ. פרעדעריקאַ שרייבט נישט. גאָט ווייסט...

— וואָס ווייסט? — האָט בעני איבערגעריסען. — ס'האָבען זיך אָנגעפאַנגען די לעקציעס, איז זי זעהר פערנומען, דעריבער שרייבט זי נישט.

— דו ווייסט דאָך אָבער, בעני, אַז זי איז זעהר פּינקטליך ווי אַ גוטער זייגער, זי קוקט נישט אויף איהרע בעשעפטיגונגען, איך געדענק, יעדעם 1־טען און 15־טען שרייבט זי אָן, מעהר־ווענינער. און איצט איז שוין העכער ווי אַ מאָנאַט, אַז מ'הערט פון איהר קיין וואָרט נישט. כ'האָב מורא, אַז ס'איז נישט אומזיסט.

— וואָס זשע קאָן דאָרט זיין?

— ווער ווייסט, וואָס? אָט איז דער הערבסט געקומען, אין פּעטערבורג איז שוין פון לאַנג אָן געוויס קאַלט, און זי האָט נישט קיין וואַרימען בגד. צי אַסך דאַרף מען דאָס צו פערקיהלען זיך און אַוועקלעגען זיך?

— בײַ אייך איז גלייך — פערקיהלט, זיך אַוועקגעלעגט און אָך ווי ס. בײַ אייך, מוהמע, איז דאָס זעהר גיך. אָבער בײַ אונזערע יונגע לײַט איז עס אַזוי נאָר נישט גיך. און דערצו איז די קוזינע פרעדעריקאַ אַ פעסטע, געזונדט מיידעל, זי וועט זיך צעהן מאָל פערקיהלען, איידער זי וועט איין מאָל קראַנק ווערען. נור וועגען אַ וואַרימען בגד דאַרף מען יאָ עפּיס טהון. אָט וואָס. קיין גרויסע קאַפּיטאַלען האָב איך נישט, נור דרייסיג רובל זענען דאָ. און די טעג ענדיגט זיך בײַ מיין אָפּיציער דער מאָנאַט, וועל איך בעקומען פונפצעהן רובל, איז עס אַ סך־הכל פון פינף־און פערציג רובל. נור אַזוי ווי דאָס איז קנאַפּ, וועל איך מאַכען אַ אינערליכע הלואה בײַ די שוועסטער אויף אַ רובל פונפצעהן, צוואַנציג — וועט שוין רעכט זיין.

— ניין, בעני,—האט אננא אָבגעענטפערט, — איך וויל עס ניט, איך וועל ביי דיר קיין געלד ניט נעהמען.

— נעהמט ניט. איך וועל עס אליין אָבשיקען. וואס וועט איהר דאן טהון?

— כ'וועל דיר אָנדרעהען דעם אויער, קיין פרישטיק ניט געבען.

— דרעהט, וויפיעל איהר ווילט, לאָזט מיך הונגערן, אָבער איך וועל ניט לאָזען דער קוזינע פרערעריקא ארומשפאציערען ווינטער אין א זומער-מאנטעל, און נאָך אין פעטערבורג!

— זי וועט האָבען א ווארימען קאָסטיום, איך וועל ביי דער מוטער בעטען.

— ביי דער מוטער?—האט בעני א קוק געטהון מיט פאַרוואונדערונג. — ביי דער מוטער כאָנ מען, און ביי מיר ניט? זאָגט זשע מיר, מאראם, ווער בין איך עס איך, האַ?

— דו דאַרפסט דאָך אָבער פערשטעהן, דו ווילד-פרעמדער,— האט אננא איהם געגומען בעזוהינען, — אז פון מיין זייט וואָלט זעהר ניט פיין געווען צו בענוצען זיך מיט דיין גוטסקייט. דו ווילסט א בעל-צדקה זיין, דאן, ווען דו אליין בינסט געגויטיגט. זאָג, איז עס עפעס א שטייער?

— יא, ווען עס זאָל נור געווען ריכטיג אזוי, אָבער איך בין גאָר ניט געגויטיגט. וואס פעהלט מיר דען? זאס און אויסגעקליידט, מאַשען-געלד בעקים איך, א לעקציע האָב איך, און איך וועל נאָך איינע בעקומען. בין איך דען ראָבשילד? פאַרוואָס זאָל איך מיר ניט ערלויבען דעם פערגניגען צו שענקען א קליינע מתנה'לה ביין איינציגער קוזינע?

— דו האָסט וועמען צו געבען מתנות, אויסער דער קוזינע,— האט אננא ארויכגעזאָגט.

— וואס?—האט בעני אויסגעשריען, איז רויט געוואָרע און איז זאָגאר אויפגעשפרונגען איף זיין שטוהל.—און דאס זאָגט איהר, מוהמע אננא. צי דען ווייסט איהר ניט, אז זי האט מיר שטרענג פערבאָטען צו קלעהרען זאָגאר וועגען מתנות, און אויב איך וועל נור אמאל ניט פאָלגען אין וועל איהר ברענגען דאס מינדעסטע, וועט אלץ אויס צווישען אונז?

— בלומרשטם, — האָט אננאַ בעמערקט מיט אַ סקעפּטישער מינע.

אויב איהר צווייפעלט אין איהר אויפריכטיגקייט, הייסט עס, אַז איהר קענט איהר ווייניג, אָדער איהר קענט איהר גאָרניט.

— דעם אמת זאָגענדיג, קאָן איך זי טאַקי ניט גוט בעגרייפען, זי איז פאַר מיר אַ רעטעניש, אַמאָל טראַכט איך פון איהר אַזוי, און אַ מאָל — אַנדערש. פון איין זייט — איהר אָבשטאַמונג...

— פון ווען אָן, מוהמע אננאַ, האָט איהר עס געקראָגען די אַריסטאָקראַטישע שטיק? — האָט בעני איבערגעריסען.

— ניין, בעני, — האָט זי אונגעדולדיג אָבגעענטפערט, — די בעגריפען וועגען דער אָבשטאַמונג — דאָס איז גיט קיין ווייסטער פּאַראורטייל. נור אַ בעגרינדעטע מיינונג, וואָס ווערט יעדעס טאָג דערוויזען אויך אין דער פּראַקטיק. פערשטעהסט זיך, ס'זענען דאָ אויסנאַהמען, אָבער דאָס איז זעלטען. אויף אַ שטעכיגען בוים (טאַנען) וואַקסען בערעלעך, אָבער ניט קיין פּאָמעראַנצען, פון שלעכטע עלטערין קומען אַרויס שלעכטע קינדער. אַלזאָ פון איין זייט — איהר אָבשטאַמונג, איהר פערגאַנגענהייט, איהר איצטיגע סביבה, וואו זי געפינט זיך... און פון צווייטען זייט — אַזאַ כאַראַקטער, אַזעלכע געפיהלען אין אַזאַ טאַקט צום האַלטען זיך! ווי שטימט עס? איינס פון די ביידע: אָדער זי איז אַ זעלטענע אויסנאַהם, אָדער...

— אָדער וואָס?

— אָדער זי איז פון יענע געשיקטע און רמאות'דיגע אינטריגערינס אין שווינדלערינס, מיט וועלכע אַזאַ גוטמוטיגער און אונערפאַהרענער בחור, ווי דו דאַרף זיך גאָר ניט קענען און ניט נאָך האָבען מיט איהר אַ וועלכע ס'איז ערענסטע בעציהונג. און ביי דיר, אויב איך האָב ניט קיין טעות, האַנדעלט זיך דאָך וועגען אַ ערענסטען געפיהל, יאָ?

— געוויס, פאַרוואָס אָבער קאָן עס ניט זיין, אַז פון איהר זייט איז דאָ אויך אַ ערענסטעס געפיהל?

— פון איהר זייט קאָן עס זיין אַ איינפאַכער חשבון פון אַ גוטער. אין איהר לאַגע, זאָגאַר אַ גלענצענדער פּאַרטיע, האָטש איך זעה ניט אַרויס די קלענסטע מעגליכקייט, אַז די פּאַרטיע זאָל ווירקליך געשלאָסען ווערען. דו קענסט דאָך דיינע עלטערן. ווען זיי אָדער דיינע שוועסטער זאָלען דעם קלענסטען חשד האָבען ווע-

גען דיין ראמאן, וואלט זיך דא אויפגעהויבען אזא גוואלד, אז מ'וואלט פון שטוב בעדארפט אנטלויפען.

— די זאך איז אבער, אז זי ניט זי רעדט און ניט זי טראכט פון דעם, וואס ס'רופט זיך אין בעל־הבתישען ארט א גוטע פארטיע: איהר געפעהלט עס גאר ניט צו זיין א „רייכע סוחר'טע“, דאס רופט ארוים ביי איהר עקעל.

— נור א התן האט זי זיך אנגעפיקט פון די רייכע סוחרים.

— פאר איהר איז אבער טייער אין מיר ניט דער סוחרישער זוהן, נור דער קינפטיגער ארטיסט. אט דא די טעג טאקי האט זי מיר אפען געזאגט: „אויב איהר האט חאטשי די מינדעסטע כונה, אדער איהר זעהט ארוים, אז די אומשטענדען וועלען אייך, געגען אייער ווילען, צווינגען צו פערנעהמען זיך מיט קאמערציע, איז בעסער, אז מיר זאלען זיך איצט צושיידען. ווארום איך בין בשום אופן נישט איינשטימיג צו ווערען א סוחר'ם א פרוי איך האב אייך ליעב בעקומען און וועל אייך אייביג ליעבען—מיט דעם איינציגען תנאי נור, אז איהר זאלט זיין מיין חבר אין קונסט, וואס איז פאר מיר טייערער און העכער פון אלץ. אויב דער תנאי איז פאר אייך צו־שווער... וועל איך אוועק מיט מיין וועג, כ'וועל זעהן פערגעסען אייך, ווי שווער דאס זאל ניט זיין פאר מיר“. אט דאס האט זי מיר געזאגט די טעג ערשט פאר אונזער פראפעסאר און ביי איהם אין הויז.

— דאס דערמאנט מיר מיינע אייגענע מיידעל־חלומות— האט אננא בעמערקט מיט א זיפץ.—איך האב אויך אבגעווארפען אלע „גוטע“ פארטיעס, כ'פלעג ניט קאנען אהן שפאט און פעראכטונג זאגאר קוקען אויף די האלב ווילדער סוחרישע בחורים און כ'האב מיר בעשלאסען התונה צו האבען נור מיט א געבילדעטען, זאגאר אנ'ארימען בחור. איך פערשטעה און שעץ איהרע געדאנקען אלס בעוויז פון העכערע, אידעאלע, אבוואהל ניט גאר פראקטישע, שטרעבונגען. אבער וואס ווערסטו טהון מיט דיינע עלטערן? זייערע אידעאלען זענען דאך דיר בעקאנט.

— אייך, מוהמע אננא, איז דאך בעקאנט אויך אונזער פלאן, ווי נור מיר ביידע וועלען דורכמאכען די ערשטע שטופע פון אונזער מוזיקאלער בילדונג, וועלען מיר אהן ווערטער, גלייך נעלם

װערען פון שטאָדט און—מיר װעלען אַװעקפליהען קיין איטאַל-יען אָדער קיין פראַנקרייך זיך פערפאַלקאָטען.

— און מיטלען?

— זי האָט מיר געזאָגט: איך זאָל זיך ניט בעזאָרגען װע-גען מיטלען, ניט טראַכטען אפילו: מיטלען װעלען זיין.

— הייסט עס, אַז זי האָט דיך באמת ליעב, אָהן שום זייטיגע חשבונות?

— איך האָב אין דעם ניט געצווייפעלט פון אונזער ערש-טער ערקלעהרונג אָן. ווי זי איז קלוג, איז זי אָבער אויך אויפריכ-טיג און אָפענהערציג. ווי אַ קינד. רמאות, אנשטעלעניש, זאָגאַר די געוועהנליכע פרויען-קאָקעטעריי איז איהר פרעמד. דערצו, דאַרפט איהר וויסען...

נור אין דער וויילע זענען מיט אַ שטורם אַריינגעלאָפען אין עס-צימער די פריילין ראַשעל און פריילין בריגיטאַ, וואָס האָבען זיך שוין צוריקגעקעהרט פון זייער עקסקורסיע איבער די מאָדע-מאַ-גאַזינען פאַר מיטאָג.

— מוהמע אַננאַ! מוהמע אַננאַ!—האָבען זיי אָנגעהויבען צו קלאַפּען, אַרויסרייסענדיג ביי איהר פון די הענד די זאַק און האָ-בען זי געטרייסעלט.—מיר האָבען פאַר אייך אַ גרוס, טויזענד גרוסען, און ווייסט איהר פון וועמען?

— פון וועמען?

— פון הערר'ן... הערר'ן... איהר זאָלט אָבער ניט רויט ווע-רען, מוהמע אַננאַ, פון הערר'ן רויב—מאַ—אַן, הערט איהר? פון רויב—באַגען!

— איז וואָס זאָל איך רויט ווערען?—האָט אַננאַ געפרעגט, ציהענדיג מיט די אַקסלען.

— אָ, מיר ווייסען, פאַרוואָס ה׳ רויבמאַן שיקט פאַר אייך טויזענד גריסען—האָבען די ליבזינגע מיידלעך געשטיפּט.—ער איז אין אייך שטאַרק פערליעבט, איהר ווייסט דאָס, נור איהר פער-בעהאַלט עס. אָ, איהר זענט אַ קליגינקע, מוהמע אַננאַ!

— און איהר זענט נאַרעלעך,—האָט בעני אַ וואָרף געטהון איז אויפגעשטאַנען פון שטול און איז אַוועק צום טהיר.

XI.

וואו און ווי אזוי בעני איז בעקאנט געווארען מ׳ט איהר.

ווער איז עס די דאָזיגע זי, וועגען וועלכער אננא און בעני האָבען געפיהרט זייער א׳נטימען געשפּרעך, ניט דערמאָנענדיג קיין איין מאָל איהר נאָמען,—ווערען מיר זיך גלייך דערוויסען.

אין דער זעלבער שטאָדט נ. האָט געוואוינט איינער פון די פּוילישע עמיגראַנטען פונ׳ם יאָהר 1831, וואָס האָבען זיך בענוצט מיט דער אַמניסטיע פונ׳ם יאָהר 1856. דאָס איז געווען אַנ׳אַלטער מאַן פון אַ יאָהר זיעבציג, אָבער נאָך אַ גאַנץ מוטיגער, אַ פעסטער, האָטשי עטוואָס געבויגען, מיט אַ לאַנגען ברייטען גראָהען באָרד, מיט נאָר אַ בלויזען קאָפּ, וואָס איז דעריבער שטענדיג בעדעקט געווען מיט אַ רויטער פעסקע, מיט אַ לאַנגער נאָז אויפ׳ן מזרח־שטייגער און טונקעל־גראָהע אויגען, וואָס האָבען נאָך פון אונטער די לאַנגע און געלבליכע ברעמען צייטענווייז גאַנץ העלע פונקען געשאָסען. דער פּעריל־קאַנט און דאָס גאָלדענע פּרענזיל פון טערקישער פעסקע האָבען בעדייט אויך אויף זיין טיטעל, „קאַפּיטאַן פון געוועזענער פּוילישער אַרמעע“. פון זיינעם אַ נאָהענטען קרוב, אַ מאַגנאַט פלעגט ער בעקומען אַ נוטע יעהרליכע פענסיע און ער האָט זיך געלעבט אין פערגניגען און האָט די צייט פערבראַכט אין תפלות, אין הייליגע נאָהנטע בעקאַנטע, דערהופּט פרויען מיט האָמעאָפּאַטיע און מיסטיק לויט דעם פּוילישען נביא טאָוויאַנסקי, אין וועלכען ער האָט איינגעגלויבט אין פאַריז זענענדיג, און אויף אַלע קונסטען, דערהויפּט אויף מוזיק, וועלכע ער האָט פאָלשטענדיג געקענט און פאַנאַטיש ליעב געהאַט.

איינמאָל אויף אַ היימישען קאָנצערט אין אַ רייכער פאַמיליע, ווען בעני האָט זיין נומער געענדיגט, און דער זאַל איז פערהילכט געוואָרען פון בראַוואָ־פּאַטשערייען נאָך זיין ווירקליך מייסטער האַפטען אין דורכגעפיהלטען שפּיעלען, איז צו איהם צוגעגאַנגען דער דאָזיגער עמיגראַנט, האָט איהם אָנגענומען פאַר אַ האַנד און האָט איהם אַריינגעפיהרט אין אַנ׳אַנדער צימער, וואו זיי האָבען זיך ביידע אָוועקגעזעצט איינער געגענאיבער דעם אַנדערן.

— יונגער־מאַן, וואו האָט איהר מוזיק שטודיערט ? — האָט אָנגעהויבען דער עמיגראַנט, פריינדליך אַ פּאַטש געבענדיג בענין אויפ׳ן קניה.

— דאָ, בּיי אונז אין שטאָדט.

— בּיי וועמען ?

— בּיי פערשיעדענע לעהרער.

— אָט דאָס איז עס, וואָס בּיי פערשיעדענע לעהרער, האָט דער עמיגראַנט איסגעשריען צוקנאַקענדיג מיט די פינגער, — ס׳איז גלייך קענטיג, אַז עס פעהלט אַ ריכטיגע שול. יונגער־מאַן, בּיי אייך איז דאָ טאַלאַנט, בּיי אייך זענען דאָ אַלע אָנגאַבען, אום צו ווערען אַנ׳אַרטיסט, און אפשר אַ מפורסם. בּיי אייך איז דאָ אַ געהער, אַ געשמאַק, אַ געפיהל און אַ גאַנץ ענטוויקעלטע טעכניק. נור דאָס אַלץ נעהט לאַבוד, ווייל ס׳איז ניטאָ די עקספּרעסיע, די מאַטעמאַטישע פּינקטליכקייט און קלאַסישע ריכטיגקייט, וועלכע מ׳בעקומט אויסשליעסליך נור פון אַ גוטער שול. איהר שפּיעלט, ווי מען זאָגט, מיט די נערווען, אָבער ניט מיט די הענד. דער אינסטרומענט הערשט איבער אייך, און ניט איהר איבער איהם, דעריבּער ציהט ער טענער פון אייך, און ניט איהר פון איהם. אַ גוטער אַרטיסט דאַרף אָבער זיין אַ בעל־הבית, און ניט אַ קנעכט פון זיין אינסטרומענט. דער לעצטער דאַרף זיין אין זיינע הענד, ווי ליים בּיי דעם קנעטער, אָננעהמען ניר די פאָרם, וועלכע דער קינסטלער וויל בעוואוסיניג מאַכען פון דעם. און דאָס איז גאַנץ נאַטירליך — וואָרום די אינסטרומענטאַלע מוזיק איז פריהער פון אַלץ און מעהר פון אַלץ — אַ האַנדווערק אין סאַמע איינפאַכסטען זין; כל־זמן דער האַנדווערקער וועט זיך ניט אויסלערנען צו בעהערשען זיינע געצייג און אָנפיהרען מיט דעם, ווי געהעריג, וועט ער בּיי זיין בעסטען געשמאַק און געפיהל אַרבּייטען ניט ריין, ווי אַ פּאַרטאַטש. די הענד און די פינגער בּיי אינסטרומענטאַלע ווירטואָזען זענען דאָס זעלבע — ווי צוואַנגען און אַ האַמער: אָן דעם קלאַפּ און צוואַנג ווענדט זיך דאָס גאַנצע שפּיעלען. פּאַגאַניני, ערנסט און אַנדערע בעריהמטע פידעלשפּיעלער זענען דעריבּער אַזוי גרויס געווען, ווייל זייערע פידלען זענען געווען אַזוי אויסגעלערנט, אַז זיי האָבען די העזה ניט געהאַט אַ פּיפּס צו טהון אָהן דער ערלויבניס פון זייער מייסטער. אָבער

בײ מיטעלמעסיגע אָדער ניט־ערפאַהרענע ווירטואָזען זענען די אינסטרומענטען גאַנץ צולאָזען, ניט־דיסציפּלינירט, זײ זינגען וואָס אין ווי זײ פערגלוסט זיך, זײ נאַרען אַרײן אײך די ווירטואזען אַלײן און אויך דאָס פּובּליקום, וואָס פערשטעהט ווייניג אַזאַ שפּיעלען. דאָס איז אָבּער אַ שפּיעלען פון צופאַל, אָבּער ניט יענע ריכטיגע, קלאַסישעס שפּיעלען, וואָס איז ראוי און פערפליכטענד פאַר יעדעם ערנסטען אַרטיסט. איהר האָט מיך פערשטאַנען?

— פאָלשטענדיג, איך פערשטעה אַלײן, אַזאַ מײן שפּיעלען פעהלט עפּיס און דוקא עפּיס זעהר וויכטיגעס, איך פיהל אַלײן, ווי איהר האָט זיך זעהר געלונגען אויסגעדריקט, אַז דאָס פיעדעל פיהרט מיך, און ניט איך דאָס פיעדעל, נור וואָס זאָל איך טהון?

— איך וועל שוין פאַר אײך עפּיס טהון, זענט רוהיג,—האָט דער אַלטער געזאָגט און האָט איהם פרײנדליך אָנגענומען פאַר'ן אקסעל.—איך וועל אײך אַרײננעהמען אויף אַ יאָהר אין מײן שול אַרײן. איך בין אַ צײט געווען פּראָפעסאָר אין ברימעלער קאָנסערוואַטאָריע. מײן מעטאָדע, ווי מען זאָגט, איז ניט קײן שלעכטע. פון מײן שול איז אַרויס ניט אײן אַרטיסט, וואָס האָט דערנאָך קראַנצען בעקומען אין אײראָפּאַ און אַמעריקא. און אױב איהר בעזיצט ווירקליך טאַלאַנט, ווי איך רעכען, וועל איך מיט פערגניגען טײלען מיט אײך מײנע קענטניס.

— אָ, ווי איך בין אײך דאַנקבּאַר, ה' קאַפּיטאַן!—האָט אויסגעשריען דער יונגער־מאַן, געריהרט, און כמעט מיט טרעהרען אין די אויגען האָט ער זיך געוואָרפען קושען די הענד פון דעם בכבודיגען אַלטען.—עס קלעקען מיר ניט קײן ווערטער אויסצודריקען די אונבּעגרענצטע דאַנקבּאַרקײט, וואָס איך וועל פיהלען צו אײך אין מײן גאַנצען לעבּען:

— מדאַר'ף ניט קײן ווערטער, מ'דאַר'ף ניט קײן דאַנקבּאַרקײט,—האָט דער אַלטער געזאָגט, אויפשטעהענדיג פון אָרט, אום צוריקצוקעהרען זיך אין זאַל. איהר זענט אַ ליטוואַק, דעריבּער איז מײן חוב, מײן פפליכט נוצליך צו זײן אײך מיט וואָס איך קאָן.

די לעצטע ווערטער האָבּען עטוואָס דערשראָקען דעם יונגען מאַן, וואָס האָט גערעכענט, אַז דעריבּער האָט זיך דאָס דער אַלטער

אליין אויסגערופען מיט זיין טובה. ווייל ער האט זיך טועה געווען אין זיין נאציאנאליטעט, בפרט, אז ער האט גערעדט גוט פויליש, ער האט אבער ניט געוואלט, אז די לאגע זאל זיין א פאלשע פון אנפאנג אן, און ער האט געאיילט צוצוגעבען:

— נור, ה׳ קאפיטאן, איהר וואהרשיינליך... ס׳הייסט, איך בין... גלייך געזאגט...

— אנ׳אלט-גלויביגער, ווילט איהר זאגען? — האט דער קאפיטאן געטראפען.

— יא.

— מילא. איך האב עס פריהער געוואוסט. איהר זענט דאך אבער א געבארענער אין היגען קאנט, יא?

— געווים.

— הייסט עס, איהר זענט א ליטוואק, א לאנדסמאן און מעהר איז ניטא וואס צו ריידען דערפון. קומט אריין צו מיר האטש מארגען, וועלען מיר, מיט גאטעס הילף, אנהויבען אונזערע בעשעפטיגונגען.

און דער יונגער גרונימוס האט אנגעהויבען צו געהן צום קאפיטאן דריי מאל אין וואך צו לערנען זיך מוזיק. און אזוי ווי דער לעהרער און דער שילער האבען זיך פלייסיג בעשעפטיגט, איז דער ערפאלג געווען א גלענצענדער: בעני האט געפיהלט, ווי מיט יעדען טאג בעקומט ער אלץ מעהר שליטה איבערן אינסטרומענט, און ער האט שוין מעהר ניט געצווייפעלט, אז מיט דער צייט וועט ער איינגאנצען בעהערשען דאס פיעדעל און וועט שוין מעהר ניט שפיעלען מיט די נערווען, נור מיט די הענד.

— גוט, גוט, בעניסלאווע, — פלעגט דער אלטער ווארטשען אין באָרד אריין, ארומגעהענדיג איבערן צימער, די הענד פערלעגט אהינטער און צוהערנדיג אויפמערקזאם דאס שפיעלען. דער יונגער שפיעלער פלעגט בגנבה א בליק ווארפען אויף דעם איינגעבויגענעם רוקען פון זיין פראפעסאר — און די העלע רויטקייט אויף זיינע איינגעפאלענע און בלאסע באקען האט בולט בעוויזען, ווי טייער איהם איז און ס׳שמייכעלט איהם, וואס זיין שפיעלען געפעהלט אזא קאמפעטענטען און שטרענגען מוזיקער.

— איצט, בענצי, גרייטען מיר זיך צום פינאַל,—זאָגט דער אַלטער, ער הערט אויף אַרומצוגעהן און שטעלט זיך געגענאיבער דעם פּיופּיטר, ביי וועלכען בעני שפּיעלט. דער לעצטער נעהמט דאָס פידעל אונטער׳ן אָרעם, גיעהמט אַרוים דאָס טיכעל, ווישט אָב דעם פערשוויצטען שטערן און די הענד, ציהט אָ שטייף די קווינטע, שטעלט אָן דאָס פידעל אונטער׳ן קין, שטעקט אַריין די אויגען אין די נאָטען און וואַרט אויף אַ סיגנאַל. דער פּראָפעסאָר פערריכט די פּעסקע אויפ׳ן קאָפּ, שטעלט פונאַנדער די פיס, פער־קאַטשעט די אַרבעל, פערדרעהט זיינע לאַנגע וואָנצעס און הויבט אָן די קאָמאַנדע:

— די פיס אין פּאָזיציע!.. דאָס ברוסט פאָראויס!.. די האַנד מיט׳ן פידעל—אָט אַזוי!.. די האַנד מיט׳ן כמיטשעק פריי, פון זיך!... איינס—צוויי—דריי! טלי—טי—טי-—טי—טאָ... טאָ—טי—טי—טי—טאָ!

און ער דיריגירט ניט נור מיט די הענד, נור מיט די פיס אויך, מיט׳ן קאָפּ, מיט׳ן באָרד, מיט די אויגען,—מיט׳ן גאַנצען קערפּער. ס׳גיעהט אָן אויף איהם אַ מוזיקאַלער עקסטאַז: ער מאַכט גרימאַסען, וואַרפט אום מיט די הענד, מאַכט אויסגעשרייען, שפּרינגט אויף, זינגט אונטער, זידעלט און אין אַ ווילע אַרום שיקט ער לופט־קושען, פערגלאָצט די אויגען, איז גרייט אָנהויבען צו וויינען, קלאָגען, ער רייסט אַראָב פון זיין בלויזען קאָפּ די פּעסקע און פּאָ־בעט דערמיט אין דער לופטען, מיט איין וואָרט, ער איז אויסער זיך, ווי אַזאַ איינער, וואָס איז משוגע.

— פו, זאָל דיר זיין... וואַרפט ער זיך אָבגעמאַטערט אויפ׳ן סאָפּקע און עטעמט שווער, ווען בעני ענדיגט, לאָזט אַראָב דאָס פידעל און קוקט ערשראָקען אויף די נאָטען, ווי איינער, וואָס מעסט אָב אַ טיעפען תהום, איבער וועלכען איהם איז אָקאָרשט ערשט געלונגען בשלום איבערציעשפּרינגען,—אַ, ווי איך בין מיעד! ווייסט דען, פוינעלע מיינער, אַז אָט פּאַר דעם פּאַסאַזש האָט הענריך וועניאַווסקי די ערשטע פּרעמיע בעקומען אין פּאַריזער קאָנסערוואַ־טאָריע! און דו האָסט עס איצט אַ קלאַפּ געטהין, כ׳לעבען, ניט ערגער פון הענריך׳ן. איך בין דאָך אַליין געווען אויף דעם יום־טוב און כ׳געדענק גוט דאָס שפּיעלען פון אונזער לאַוראַט. קום אָקאָרשט אַהער, גזלן!

און דער גזלן נעהם צו צים דיוואַן, לאָזט זיך אַראָב אויף די קניה, און דער אַלטער דריקט שטאַרק זיין קאָפּ צו זיין ברוסט, ווערט פערגליווערט א ווײלע, דערנאָך טהוט ער איהם אַ קוש אין קאָפּ און לאָזט איהם אָב

אזעלכע סצענעס צווישען דעם לעהרער און דעם שילער פלעגען תּאַרקומען אָפט.

איינמאָל, ווען בעני איז צו דער לעקציע געגאַנגען אויף די טרעפּ פון דעם קאַפּיטאַנ׳ס קוואַרטיר, איז מיט די זעלבע טרעפּ אַראָבגעגאַנגען אַ יונגע און מאָדיש געקליידטע פרוי מיט אַ פּעקיל נאָטען אין איהרע קליינע, פיינע הענד. דורך דעם גאַנץ דיקען בואַל איבער איהר גאַנצען פּנים האָט ער דאָך בעמערקט, אַז זי איז אַ שענהייט.

— אַ—זוי, ה׳ פּראָפעסאָר, — האָט ער אָנגעהויבען, אַריינקומענדיג אין זאַל, וואו ער האָט געטראָפען דעם לעהרער ביים צונויפלעגען נאָטען אויפ׳ן פּיאַנאָ.—אָט אַזוי גאָר! יונגע דאַמען געהען צו אייך!

— ערשטענס,—האָט דער קאַפּיטאַן געענטפערט,—איז עס געווען ניט קיין דאַמע, נור אַ פרײלין. און צווייטענס, מיינסטו, אַז נור פאַר יונגע קאָבערס איז דאָ מילבינס? אַמאָל איז ביי אונז אויך אַ שמחה. וואָס, דו בּנסט מקנא?

— אפשר, נור וואָס איז דאָ מקנא צו זיין?

— האָסטו ניט גוט אַרומגעקוקט.

— ניט גאָר גוט: די בואַל האָט געשטערט. נור דורכ׳ן בואַל איז אויך קענטיג, אַז זי איז ניט קיין מאוסע.

— ניט נור ניט קיין מאוסע,—האָט דער אַלטער פעריכט, — זי איז אַ ווירקליכע שענהייט!

— אַזוי גאָר;—האָט בעני אויסגעשריען און האָט זיך שוין פעראינטערעסירט מיט דער אונבעקאַנטער.—ווער איז זי עס?

— דו קענסט זי גאָר ניט? — האָט זיך דער אַלטער פערוואונדערט,—און דו האַלטסט זיך נאָך פאַר אַ יונגען מאַן! אַ האַלבע שטאָדט לפּחות קען דאָך איהר.

— געהער איך אָן אַלזאָ צו יענער האַלבער שטאָדט, וואָס קען איהר ניט.

— און דעם „פּאַריזער בופעט“ ווייסטו?

— כ'וויים, אז ביי אונז אין שטאָדט איז דאָ אזא בופעט.

— און נאָר?

— וואָס נאָך?

— און דו אליין קומסטו נים אריין אהין?

— ניט דאַרטען און נים אין אנדערע בופעטען: איך האָב עס ניט ליעב, און כ'האָב קיין צייט נים.

— א שוטה! זאָלסטו וויסען, אז די שענהייט, וועלכע דו האָסט בעגעגענט אויף די מרעפ — איז א טאָכטער דעם איינענטימערס פון „פאריזער בופעט", און נים פשוט א טאָכטער, נור זי אליין שטעהט ביים בופעט.

— אויב אזוי דאַרף מען אמאָל אריינקימען אין בופעט.

— ס'וועט שוין קלעקען: וועסטו נור איין מאָל אריינקומען, וועסטו שוין געהן כסדר.

— דאָס וועלען מיר זעהן, נור וואָס האָט זי דאָ ביי אייך געטהון?

— זי נעהמט ביי מיר לעקציעס פון געזאַנג.

— צו וואָס דאַרף זי געזאַנג?

— און צו וואָס דאַרפסטו פּיעדעל-שפּיעלען?

— איך וויל זיין אַנ'ארטיסט.

— און זי וויל זיין אַנ'ארטיסטין.

— א בופעט-מיידעל און—אַנ'ארטיסטין!—האָט זיך בעני פערוואונדערט און געצויגען מיט די אַקסלען. — אידר פיהרט עס ניט קיין שפּאָס?

א האָר נישט.

— פערמאָגט זי דאָס אַלץ, וואָס איז נויטיג צו ווערען אַנ'ארטיסטין?

— אַלץ: א שטים, א געשמאַק, געפיהל און אייזערנע געדולד. אויסער דעם, וועט עס פּאַר איהר קיין נ"עס ניט זיין צו ווערען אַנ'ארטיסטין. ווייל, ווי זי האָט מיר דערצעהלט, האָט זי שוין אמאָל געארבייט אַלס ארטיסטין.

— וואו אַנ'ערך, אין א באַלאַגאַן?

— ניט אינגאַנצען, נור לפי-ערך. דער פּאָטער איהרער איז געוועזן א שאַרמאַנקע-שפּיעלער. האָט זי עטליכע יאָהר געזונגען ביי דעם אקאָמפּאַניעמענט פון דער שאַרמאַנקע.

— טפוי! — האָט זיך דער יונגער-מאַן ניט געקאָנט אָבהאַלטען פון כּעס. ער איז זאָגאַר רויט געוואָרען פון פערדרוס. — איבריגענס, — האָט ער שוין דערנאָך צוגעגעבען רוהיגער — אויב איך געפעהלט עס שפּאַס צו פיהרען, אָבצונאַרען מיך, מילא: וועל איך מאַכען דעם אָנשטעל, אַז איך נעהם עס אָן ערנסט אַלץ, וואָס איהר וועט זאָגען וועגען דער אַרטיסטין דאָס בופעט-מיידעל.

דער אַלטער האָט מיט פאָרוואורף אַ שאָקעל געטהון דעם קאָפּ.

— אי, אי, בעני, ס'אַרא בייזער דו בינסט, — האָט ער מיט'ן פינגער געמאַכט איבער'ן נאָז. — איך זעה, אַז דיך פערדריסט, וואָס עפּיס אַ מיידעל פון דער גאַס האָט די העזה צו וועלען זיין אַנ'אַרטיסטין. וואָס זשע איז אָבער, אַז דאָס דאָזיגע מיידעל פון דער גאַס האָט דאָך טאַלענט? דו פערגעסט, וואָס איז די געריהמטע ראַשעל געווען אין די קינדער-יאָהרען?

— דאָס איז דאָך אָבער עפּיס ראַשעל...

— און דאָ איז מאַניע, — האָט דער אַלטער אונטערגעחאַפּט, — דער אונטערשיעד איז נור אין'ם נאָמען און אויך אין דעם גראַד פון טאַלענט. נור צי דען די טאַלענטען פון ערשטען ראַנג האָבען דאָס רעכט צו זיין די כּהנים פון קונסט? ווען דו זאָלסט זיין בעקאַנט מיט דער געשיכטע פון קינסט, וואָלסטו געוואוסט, אַז די טאַלענטען פון ערשטען ראַנג, די אַזוי גערופענע גאונים שטעהען הויך און איינזאַם. טראָגען זיך איבער שנעל איבער דער וועלט, אָפטמאָל ניט איבערלאָזענדיג קיין שפּור, ווי גלענצענדע מעטעאָרען, אַמאָל בעצייכענען זיי די אידעאַלען, מעהרסטענטהייל בלאַנקען זיי, ווי דימענטען מיט זייער גלאַנץ, אָבער זיי ערוואַרימען ניט. אָבער דאָס הייליגע פייער פון קונסט ווערט אויפגעהאַלטען און ענטוויקעלט דערהויפּט דורך די טאַלענטען פון צווייטען און דריטען גראַד. זיי זענען — לוויים אין טעמפּעל פון קונסט, זיי פּאָפּולאַריזירען, מאַכען עס צוטריטליך פאַר אַלעמען, צוטראָגען עס אין די ווייטעסטע ווינקעלעך פון דער מענשליכער געזעלשאַפט, פערפיינערנדיג און פערשאַפענדיג פערגניגען מענשען — און די ראָלי זייערע איז פרוכטבאַרער פאַר דער מענשהייט, ווי די גלענצענדע ראָלי פון די גאונים, וועלכע איבערראַשען מעהרסטענטהייל, אָבער זעלטען זענען זיי פרוכטבאַר. און דעריבער, וואָס פאַר אַ טאַלענט ס'איז ביי אַ מענשען, איז ער אַלע מאָל נוצליך. וואָס אָנבעלאַנגט מיין בופעט-מיידעל, דאַרף

איך דיר זאָגען, אַז בּײַ איהר איז דאָ טאַלענט, און ניט נאָר קײן קלײנער, אַלענפֿאַלס... ניט קלענער, ווי בּײַ דיר.

די לעצטע ווערטער האָבּען עטוואָס פֿערשטאָכען דעם יונגען מאַן. נור עהרענדיג דעם אויטאָריטעט פֿון זײַן לעהרער, האָט ער זיך ניט אַ קרים געטהון, האָט אַראָבּגעשלונגען דעם „פֿערדרוס“ און האָט נור אַרויסגעזאָגט:

— איהר, ה' פּראָפֿעסאָר, האָט מיך ניר פֿעראינטריגירט מיט אײַער שילערין, אַז מיר וואָלט זיך זעהר וועלען בּעקענען זיך מיט איהר.

— זעהר רעכט, — האָט דער פּראָפֿעסאָר געזאָגט, — קומט אַרײַן צו מיר אין אָװענד, וועלען מיר צוזאַמען ציגעהן אין בּופֿעט און איך וועל דיך בּעקאַנט מאַכען מיט איהר. מיט דעם מײדעל איז בּכלל כּדאַי צו בּעקענען זיך, זי איז אַזאַ וואוילע, אַ קלוגע!..

אין יענעם טאָג אין אָװענד איז בּעני צוזאַמען מיט זײַן לעהרער אַרײַנגעקומען אין „פּאַריזער בּופֿעט“. און דערזעהענדיג די קינפֿטיגע אַרטיסטין אין דער ראָלי פֿון אַ בּופֿעט-מײדעל, איז ער ערשטוינט געוואָרען פֿון איהר שענהײט. ער וואָלט זעהר פֿיעל געגעבען, ווען מ'זאָל איהם ערלויבען צו שטעהן, קוקען בּעגײסטערט אויף דער גראַציעזע שענהײט, וואָס האָט דוכט זיך געהערשט איבּער די הערצער פֿון די אַלע, וואָס האָבּען זיך דערנעהנטערט צו איהר, נור דער „אימגעלומפּערטער“ פּראָפֿעסאָר האָט איהם אַוועקגעשלעפּט און דורך דעם קאָנצערט-זאַל האָט ער איהם אַוועקגעפֿיהרט אין אַ זײַטיגען קאַבּינעט, וואו ער פֿלעגט געוועהנליך טרינקען זײַן אָװענד-פּאָרציע בּיער. זײ האָבּען זיך אַוועקגעזעצט בּײַ אַ קלײנעם טישעל מיט אַ שאַך-בּרעט פֿון אויבּען — און גלײַך האָט מען פֿאַר זײ אַוועקגעשטעלט צוויי גלאָז בּײַערן-בּיער, די בּעליעבּטעסטע משקה דעם פּראָפֿעסאָר'ס.

— ווי אַזוי וועט איהר אונז בּעקענען? — איז דער יונגער מאַן אונגעדולדיג געווען און האָט געוואָלט, וואָס גיכער דערהערען די שטים פֿון יענער, וואָס האָט איהם אינגאַנצען פֿערנומען פֿון זײַן ערשטען בּליק אויף איהר. — זי איז דאָך אַזוי בּעשעפֿטיגט.

— ס'מאַכט נישט אויס, — האָט דער פּראָפֿעסאָר געזאָגט און האָט גענומען די גלאָז אין דער האַנד, זי וועט באַלד אַלײן קומען אַהער, זי קומט אַלע מאָל צו מיר גריסען זיך און אַ שמועס טהון.

און ווירקליך, אין עטליכע מינוט אַרום איז מאַניע אַריינגעקומען אין קאַבינעט און, דערלאַנגענדיג אַ האַנד דעם פּראָפעסאָר, האָט זי מיט איהר קאָנטר־אַלט אויסגעזונגען: „גוטען אָוועגד, מיין ליעבער פּראָפעסאָר“.

דער לעצטער האָט מיט ביידע הענד געדריקט איהר האַנד, האָט איהר פאָרגעשטעלט דעם יונגען מאַן אַלס זיין שיהלער און קינפטיגען אַרטיסט—פידעל־שפּיעלער. דער קינפטיגער אַרטיסט איז פון אָרט אויפגעשפרונגען, ר׳האָט אינגאַנצען פערגעסען, אַז פאַר איהם איז דאָ—„אַ בופעט־מיידעל“, „אַ גאַסען־מיידעל“, און ער האָט איהר מיט אַזאַ כבוד געגריסט, ווי אַ מיוחס׳דיגער אַריסטאָקראַטין. דאָס בופעט־מיידעל האָט איינפאַך און פריי אַ טריט געמאַכט צו איהם, האָט איהם אַ האַנד דערלאַנגט און האָט איהם דערביי אָנגעקוקט מיט אַזאַ צאַרטען גלעטענדען בליק, אַז דער קאָפּ האָט איהם פערשווינדעלט און אין האַרצען האָט איהם אַ קלאַפּ געטהון.

— צי גיט מיט אייך האָב איך היינט אין דער־פריה דעם פערגעניגען געהאַט צו בעגעגענען זיך ביי אונזער פּראָפעסאָר אויף די טרעפּ?—האָט זי געפרעגט, קוקענדיג גלייך דעם יונגען מאַן אין פנים.

— מ—מיט מיר,—איז דער יונגער מאַן רויט און בלאַס געוואָרען און ניט געוואוסט, וואו אַהינצוטהון זיינע אויגען, וואָס זענען נאָך ניט געוועהנט געווען צו דעם בעצויבערענדען מאַגנעטיזם פון איהר בליק.

— זעהט איהר, איך האָב אייך דערקענט,—האָט דאָס בופעט־מיידעל אונטערגעזונגען מיט אַ לוסטיגען שמייכעל.—איך האָב אפילו געטראָפען, אַז איהר זענט אַנ׳אַרטיסט,

— פון וואַנען האָט איהר עס גענומען?—האָט בעני געפרעגט, צו זיך קומענדיג און האָט זיך אויף זיין אָרט געזעצט לויט דער איינלאַדונג פון מאַניען, וואָס האָט זיך אויך צוגעזעצט צום טישעל.

— איך וויים אַליין ניט פון וואַנען, נור אַרטיסטען דערקען איך פון ערשטען בליק, אויף זייערע פנים׳ער איז דאָ עפּים אַ בעזונדער...

— דאָס איז ביי יעדעם פּראָפעסיאָנאַל,—האָט בעמערקט

דער פּראָפעסאָר, וואָס האָט ביז אהער געשווינען,—ווייל יעדע ספּעציעלע בעשעפטיגונג, יעדע פּראָפעסיע לענט אוועק א שטעמפּעל אויף דעם פּראָפעסיאָנאַל. אויף דער נאָס דערקען איך אלע מאָל, ווער ס'איז א שניידער און ווער א שוסטער, ווער איז א בעקער און ווער עס שלאָגט אָפּ פּשוט די שטיינער פון ברוק.

די יונגע מענשען האָבען זיך צולאַכט.

— הייסט עס, האָט בעני אָנגעהויבען, דערפיהלענדיג זיך מיט אמאָל בעזונדערס לייכט אין דער געגענוואַרט פון דער, פאַר וועלכער ער האָט מיט א ווײלע פריהער זיך געשראָקען און געשעמט,—הייסט עס, פריילין, אז מיר זענען מיט אייך שוין אלטע בעקאַנטע...

— נאָך ווי אלטע!—האָט מאַניע לוסטיג אונטערגעחאַפּט.— שוין צוועלף שעה, ווי מיר זענען בעקאַנט.

— און דער-צו נאָך שול-חברים.

— אוודאי.

— און דעריבער... ערוואַג איך מיך צו בעטען אייך, צי וועט איהר מיר ניט ערלויבען... האָטשי ווען ס'איז צו קומען אויף אייערע לעקצ'יעס?

— אָ, אויב דער ה' פּראָפעסאָר וועט ניט זיין דערגעגנען...

— איך האָב גאָרנישט דערגעגנען,— האָט דער פּראָפעסאָר א זאָג געטהון אין זיין גלאָז ביער אריין.

— איז פאַרוואָס ניט? איך שרעק מיך נישט פאַר פּובליקום: איך בין שוין צו דעם געוועהנט. און דערצו בין איך ניט קיין גדלנ'טע. איך וויים אליין, אז איך זינג דערווייל זעהר שלעכט, אמת, ה' פּראָפעסאָר?

— ניט זעהר, נור פּשוט שלעכט,—האָט בעשטעטיגט דער פּראָפעסאָר, וואָס האָט ליעב געהאַט אָנצורופען א זאַך מיט'ן ריכטיגען נאָמען.

— איך האָף אָבער, אז מיט דער צייט וועל איך זינגען גוט.

— ניט גוט, נור זעהר גוט, — האָט דער פּראָפעסאָר בעשטעטיגט.

— טאָ, וואָס זאָל איך מורא האָבען פאַר א ווײטיגען מענשען

אויף מיינע לעקציעס, אויב ער האט חשק אויסצושטעהן די פיינ־ליכע איבונגען?

בעני האט בעדאנקט מאניען פאר די ערלויבניס.

— פאר וואס דאנקט איהר? — האט זי געפרעגט. — איהר־וועט דאך פון אייער זייט אויך ערלויבען מיר ווען ס'איז צו הערן אייער שפיעלען?

— א, מיט'ן גרעסטען פערגניגען.

— הייסט עס, זענען מיר קוויט.

זי איז געזעסען נאך עטליכע מינוט, דערנאך איז זי אויפגע־שפרונגען, האט דערלאנגט איין האנד דעם פראפעסאר און די צווייטע בענין און האט זיך צוזעגענט מיט'ן לעצטען אויך, ווי מיט אנ'אלטען בעקאנטען. דעם יונגען פיעדעל־שפיעלער האט זיך אויך געדוכט, אז ער איז שוין יאהרען־לאנג בעקאנט מיט דעם וואויל מיידעל, וועלכע ער האט היינט אין דער־פריה געזעהן דאס ערשטע מאל. אזוי פשוט, אונגעקינסטעלט עפיס האט זי זיך געהאלטען מיט מענשען.

— און פאר אייך, ה' פראפעסאר, אריינשיקען אייער צווייטען פלאש און א ציבעק? האט זי געפרעגט ביים אוועקגעהן, פערוואנד־לענדיג זיך פלוצלונג אין א בופעט־מיידעל, וואס דארף קענען די געוועהנהייטען און געשמאק פון די שטענדיגע געסט.

— נו.

— און וועלכע טאבאק ווילט איהר, אמעריקאנער צו טער־קישען?

— היינט וואלט איך חשק געהאט א טערק צו זיין, — האט זיך דער פראפעסאר געוויצעלט און האט צוגעוואונקען מיט א מיין.

דאס מיידעל האט פערשטאנען דעם ניט־בעשיידענעם וואונק, האט שטיפעריש א שמייכעל געטהון, זיך אנגעבייזערט מיט א פינ־גערל, — ווי געזאגט. „אך, דו אלטער בעל־עבירה'ניק!“ און איז פערשוואונדען אהינטער דער פארטיערע פון קאבינעט.

XII.

די אימפּראָוויזאַציע פון דעם ארטיסט און דער עקספּראָמט פון דער ארטיסטין.

ווען מאַניע איז אַוועק, איז בעני'ן מיט אַ מאָל געוואָרען זעהר טרויעריג און ס'האָט איהם עפּיס באַנג געטהון, פּונקט ווי ער וואָלט אָקאָרש ערשטט אָנגעוואָהרען זעהר אַ שאַצבאַרע זאַך, צו וועלכער ער האָט זיך פון לאַנג אָן שוין צוגעוועהנט און קאָן ניט אויסקומען אָהן דעם. ער האָט זיך שטאַרק דערשראָקען, דערפיהלענדיג, אַז דאָס מיידעל האָט ביי איהר אַוועקגעהן מיטגענומען די גרעסערע העלפט פון זיין וועזען. האָב איך זיך דען פערליעבט?— האָט ווי אַ בליץ אַ שיין געטהון ביי איהם אין קאָפּ,—און ער איז בלאַס געוואָרען.

— נו, וואָס, בענציע,—האָט דער פּראָפעסאָר זיך געווענדט צו איהם.

— גאָרנישט,—האָט ער אַרויסגעזאָגט שטיל, ניט ערוואַגענדיג זיך די אויגען אויפצוהויבען, אום ניט צו ענטדעקען זיין געהיימניס, וועלכע, ווי ער האָט געמיינט, קאָן מען לייכט איבערלייענען אין זיינע אויגען. אין דעם „גאָרגישט", וואָס איז אַרויסגעזאָגט געוואָרען אויסערליך גאַנץ גלייכגילטיג, איז פערבאָרגען געווען זעהר פיעל, כמעט „אַלץ": בעני איז געווען, ווי מ'זאָגט, שוין איינגאַנצען „פערטיג". ער האָט עס געפיהלט, ער האָט עס אַנערקענט, אַז אין די צוואַנציג מינוט איז אַרויסגעקומען עטוואָס אַזוינס, וואָס קאָן האָבען אַ גרויסען, ענטשליעסענדען איינפלוס אויף זיין גורל, און אפשר אויף זיין גאַנצען לעבען!... און צי דען איז אַ סך נויטיג פאַר אַזאַ קינדיש-אונשולדיגען, פיהלבאַרען און עמפּפינדליכען יונגען מאַן, ווי בעני, וואָס האָט נאָך קיינמאָל ניט געליעבט, וואָס האָט, ניט קוקענדיג אויף דער פּראָזע אין דער-היים, געלעבט ביז אָהער האַלב פערטרוימט אין אַ וועלט פון קלאַנגען, האַרמאָניע, פּאָעזיע און פאַנטאַסטישע חלומות? איין פּאָר פרויען-אויגען—און דאָס גורל פון אַזעלכע אונפּראַקטישע יונגע טרוימער איז ענטשלאָסען. היינט ווער רעדט נאָך וועגען אַזעלכע אויגען אין אַזאַ פיינער איינפאַסונג, ווי ביי דער צויבערין מאַניע!

— ס'אַרא איינפאַכקייט! ס'אַרא נאַטירליכקייט! — האָט ער

געטראַכט אויפ׳ן קול, דערמאַנענדיג אַלץ, וואָס איז אָקאָרשט ערשט פאָרגעקומען אין צימער. אין זיינע אויערען האָבען נאָך געפלאַטערט די צאַרטע קלאַנגען פון איהר שטים, וואָס האָט דוכט זיך געגלעט, בערוהיגט, פערוויגט דעם געהאָרך, שטיל און פאָרזיכטיג אַריינגלימשענדיג זיך אין האַרצען און ערוואָרעמט עס מיט אַזאַ וויכער פריהלינגס-וואַרעמקייט.—אַלע מאָל איז זי אַזאַ?—האָט ער מיט דער פראַגע דירעקט זיך געווענדט שוין צום פּראָפעסאָר.

— אַלע מאָל און מיט אַלעמען,—האָט דער לעצטער גע-ענטפערט, פעררויכערענדיג די גרויסע ליולקע מיט אַראָמאַטישען טערקישען טאַבאַק, וואָס מאַניע האָט איהם אַריינגעשיקט.—איינער פון מיינע בעקאַנטע ... פו, פו, פו... איינער מיינער אַ בעקאַנטער רופט זי טאַקי פשוט: יונגער מאַן! „גוטען מאָרגען, יונגער-מאַן! ווי געהט עס, ברודער?״ וואָרום דאָ, זאָגט ער, איז ניטאָ קיין שום קרימעניש, קאָקעטעריי און הועיות, נור פשוט—אַ יונגער מענש, און אַ סוף. מ׳קאָן מיט איהר ערנסט שמועסען— אָ—האָ, ווי ערנסט! וואָס פערשטעהט זי דיר ניט? זי איז שוין אַ דורכגעטריבענער מענש,—מיט אַ פרעהליכען ווערטיל, אויף אַלץ אַ מזיק. דעריבער געהט מען עס אין „פּאַריזער בופעט״, ווי צו אַ גוטען פריינד אויף אַן אָווענד, ס׳איז פרעהליך און היימליך. אַזאַ בופעט-מיידעל אין פּאַריז וואָלט מיליאָנען אָנגעזאַמעלט.

די לעצטע ווערטער האָבען עטוואָס דערווידערט דעם יונגען מאַן און ער האָט זיך אַ קנייטש געטהון, וואָרום אין זיינע אויגען איז מאַניע שוין געוואָרען אוים בופעט-מיידעל, נור עפּיס אַ העכערע, אידעאַלע וועזען—אַן׳אַרטיסטין, מיט אַלע רעכט דערויף, ווי ער האָט געמיינט. ער האָט נאָך אַפילו ניט געהערט איהר זינגען, נור לויט דעם טעמבר און די האַרציגקייט פון איהר שטים אין אַ געוועהנליכען געשפּרעך, האָט ער אַלס מוזיקער, בעשלאָסען שוין, אַז מיט דער צייט קאָן זי ווערען אַ היבשע אָפּערא-זינגערין, און אפשר נאָך אַ בערירהמטע זינגערין. ער האָט זיך איצט גראָד דערמאָנט אַ פאַקט, וואָס האָט דאָ ניט לאַנג פּאַסירט מיט אַנ׳אָרים-מיידעל, אַ בעדיענערין אין אַ וואַרשויער האָטעל, וואָס איינער אַ דורכרייזענדער גאַסט האָט צופעליג דערהערט איהרם אַ געזאַנג, האָט ער זי אָבגעפיהרט קיין פּאַריז. האָט זי געלאָזט שטודירען,—און איצט

מאכט זי א פוראָר אויף די גרעסטע לירישע סצענעס אין פרייסען און עסטרייך. ביי איהם אין אַלבאָם זענען דאָ פאָטאָגראַפישע ביל- דער פון דער דאָזיגער פריהעריגער דאַמעל-בעדיענערין און איצט א פרימאַדאָנע אין די ערשטע אָפּערא-ראָלען. פאַרוואָס זשע זאָל אונמעגליך זיין, אַז דאָס בופעט-מיידעל זאָל ווערען אַנ׳ארטיסטין. און ווידער אויך, ווען אין דעם זאָל זיין עטוואָס א צווייפעל, וואָלט דער „פּראָפעסאָר" איהר נימ אָבגעבען זיין צייט, וואָרום דאָס לער- נען מוזיק איז ביי איהם גאָר נים קיין פּראָפעסיע, ער טהוט עס נור אוים ליעבע צו דער קונסט, ער בעארבייט טאַלענטען, ווי ער אַליין דריקט זיך אוים, און ער נעהמט נים דערפאַר קיין לוין. ווייטער, פון דער קורצער אָבשילדערונג פונ׳ם פּראָפעסאָר מאַניעס כאַראַקטער האָט ער פערשטאַנען, פאַרוואָס האָט ער אין איהר געגענוואַרט פון דער ערשטער ווייל׳ע פון דער קענטשאַפט זיך גע- פיהלט אַזוי לייכט און פריי, וואָס איהם, פון דער נאַטור א שרעי- קעדיגער און א שעמעוודיגער, פלעגט עס נים געלינגען אין דער געגענוואַרט פון אַנדערע פרויען, ווען אָפילו בעקאַנטע שוין פון לאַנג אָן. ער האָט כמעט אינגאַנצען זיך בערוהיגט וועגען דעם נייעם געפיהל, וואָס ער האָט מיט א ווייל׳ע צוריק דערשפירט אין זיך. „אַזא יונגען מענשען ליעב צו האָבען — האָט ער איצט גע- טראַכט—איז נים קיין עבירה און נים קיין געפאהר: ער וועט מיך נים אומברענגען, מיט איהם קאָן מען זיין אָפענהערציג בנוגע די בעציהונגען צווישען אַנאַנד. יאָ, איך פאָדער נים קיין שום בעזונ- דערע בעציהונג: איך פערלאַנג נור זיין פריינדליכקייט, כוויל איהם זיין א פריינד. א חבר — און נים מעהר. ער וועט מיר געוויס נים ענטזאַגען אין דעם, ווייל, ווי ס׳איז קענטיג פון פּראָפעסאָרס רייד, ענט- זאָגט ער קיינעם נים אין דעם. אָה, ווי אָנגענעהם ס׳איז ביים דיענען דער קונסט צו האָבען אַזא קלוגען און סימפּאַטישען פריינד! א גן-עדן!

בעני האָט אָנגעהויבען צו בעזוכען מאַניעס לעקציעס, צו איין מאָל אין וואָך, אום נים צו ערוועקען קיין חשד און קיינע מחשבות נים ביי איהר און נים ביי איהם, ביים פּראָפעסאָר. אָ, די ליעבע איז רמאות׳דיג, פאָרזיכטיג, דיפּלאָמאַטיש. און כאָטשי די גאַנצע זענען אָפילו פאַר א מוזיקער נים אינטערעסאַנט, פונדעסטוועגען פלעגט ער עס צוהערען ווי א גלענצענדע מוזיקאַלע פּאַרטיע, וואָרום איהם איז אַמהעכסטען אינטערעסאַנט געווען די עצם שטים, מאַניעס

שטים, אַמאָל אַזאַ ווייכע גלעטענדע, און אַמאָל אַ קלינגענדע, ווי גלעקעלעך. ער האָט זיך אַלץ מעהר און מעהר פערליעבט אין דער שטים און אין דאָס מיידעל, ניט בעמערקענדיג און ניט וועלענדיג מודה צו זיין זיך זעלבסט אין דעם; ער האָט פרעטענדירט נור אויף „פריינדשאַפט“.

— ערלויבט מיר אַ אונבעשיידענע פראַגע,—האָט בעני אַמאָל געזאָגט צו זיין „חבר“, ווען זיי זענען ביידע אַהיים געגאַנגען פון דער לעקציע,—וואָס איז דאָס אייך פלוצלונג איינגעפאַלען צו לערנען זיך מוזיק?

— גאָר ניט פלוצלונג,—האָט מאַניע געענטפערט, —איך האָב אַלע מאָל ליעב געהאַט מוזיק. מ׳קאָן זאָגען, אז איך בין געבאָרען געוואָרען און דערוואַקסען מיט די קלאַנגען פון מוזיק, אמת נור פון אַ שאַרמאַנקע, אָבער ווען ס׳איז ניטאָ קיין בעסערס, איז אַ שאַרמאַנקע אויך מוזיק. איך האָב פיעל מאָל געזעהן, ווי מענשען האָבען געוויינט פון די טרויעריגע קלאַנגען פון דער שאַרמאַנקע, הייסט עס, אַז ס׳איז אויך אימשטאַנד צו וועקען די געפיהלען, ביי וועמען זיי זענען דאָ. דערנאָך אַ איך האָב זיך געלערענט אין אַ שול אין פרייסען, פלעג איך מיט מיינע חבר׳טעס זונטאָג געהן אין קירכע. פון אַ דריטען, אַ פירטען מאָל פלעג איך שוין פערגעדענקען אַ מעלאָדיע. שפּעטער בין איך עטליכע יאָהר געווען, ווי די דייטשען רופען עס, א „נאַטור-זינגערין“, כ׳פלעג פון געהאָרך זינגען ליעדער, אַריעס און זאָגאַר גרויסע שטיקער פון אָפּערעס. איך האָב ניט געוואָלט אָבשטעלען זיך דערויף, איך האָב געוואָלט ערנסט שטודירען מוזיק, נור די אומשטענדען האָבען געשטערט. איצט, אז זיי שטערען ניט, פיהר איך אויס מיין אַלטען פלאַן, וואָס איז ביי מיר געווען, בעת איך בין נאָך געגאַנגען מיט מיין פאָטער׳ס שאַרמאַנקע. וואָס זעגט איהר פלוצלונג רויט געוואָרען?—האָט זי געפרעגט, בעמערקענדיג, ווי דער יונגער מאַן האָט זיך שנעל פערענדערט אויפ׳ן פנים.

— גאָר.., נישט, אַזוי,—האָט זיך בעני פערשעמט און האָט ניט געוואָגט צו קוקען זיין חבר גלייך אין פנים. נור די קלוגע מאַניע האָט זיך אָנגעשטויסען די סיבה דערפון, וואָס דער יונגער „אַריסטאָקראַט“ האָט זיך פערשעמט.

— איך שעם זיך ניט פאר מיין פערגאנגענהייט.—האט צוגעגעבען מיט דער פריהעריגער רוהיגקייט, נור מיט א מעלאנכ=לישען שמייכעל אויף איהרע דינע ליפען – איך בעהאלט קיין סוד ניט פון מיינע פריינד, אז איך בין אמאל געווען א שארמאנקע-שפיי=לערין. וואס האבען מיר געזאלט טהון, ווען ביי אונז איז קיין אנ=דער מיטעל ניט געווען צום לעבען. מיר זענען דעמאלט זעהר ארעם געווען, אינגאנצען צורואינירט. איך רעכען אבער, אז ווען גאט וועט העלפען, איך וועל ערדרייכען מיין ציעל, וועט קיינער מיר ניט אויפווארפען, וואס איך בין אמאל געווען א גאסען-זינגערין. לאזט מיר נור פערענדיגען שטודירען, „איינצושטעלען די שטים ריכטיג”, ווי דער פראפעסאר זאגט,—וועט איהר זעהן, ווי לייכט און שנעל ביי מיר וועט אלץ אוועק. אויסצולערנען א פיעסע איז מיר ניט שווער און דויערט ניט לאנג. איך האב שוין פרובירט, נור דער פראפעסאר האט אויף מיר געשריען און ערלויבט ניט: „וועסט נאך ... האבען”, זאגט ער. מ'דארף איהם פאלגען, ער איז דאך מיר א פראפעסאר. אבער זינגען קאן איך, איך שווער, אז איך קען! די גאנצע וועלט וועט זאגען, אז איך קען! איהר וועט זעהן!

די לעצטע ווערטער האט זי ארויסגעזאגט מיט אזא זיכער=הייט, מיט אזא טיעפער אינערליכער איבערצייגונג, אז דער גרעסטער סקעפטיקער וואלט איהר ווארט געגלויבט, ניט ווייסענדיג אז ער האט דא צו טהון מיט א בערעכענטען, מיושבדיג, ניט קיין היציג מיידעל, ניט קיין בערידהמערין, נור אזא, וואס זאגט אפען, וואס זי הייס און פיהלט. בעני האט געוואלט זיך קניהען פאר איהר און מחילה בעטען, נור זיי זענען געווען אויף דער גאס, וואו אזא פייערליכע חרטה איז אונמעגליך געווען. נור ביים געזע=גענען זיך מיט איהר האט ער דאך איהר האנד געדריקט פעסטער, ווי געוועהנליך און האט אויף איהר א קוק געגעבען מיט אזא גע=בעט, און זי האט צו איהם א שמייכעל געטהון מיט איהר ליכטיגען גוטען שמייכעל.

ס'זענען אריבער עטליכע מאנאטען. מאניע האט גרויס פאר=שריט געמאכט אין דער קונסט, וואס זי האט שטודירט, נור בעני האט נאך ווייטערע פארשריט געמאכט אין זיין ערשטען **געפיהל,**

וואָס איז מיט יעדעם טאָג געוואַקסען. ער האָט נאָך אָבער אַלץ טיעף אין הארצען פערבאָרגען דאָס געפיהל, ווייל די איינפאַכע בעציהונג פון דעם געליעבטען מיידעל האָט איהם קנאַפּע האָפנונג געגעבען אויף ליעבע אויך פון איהר זייט. ער האָט שוין ניט געצוייפעלט, אַז זי פיהלט זיך צו איהם, ווי אַ פריינד, אָבער פריינדשאַפט האָט איהם שוין ניט בעפריידיגט, ער האָט געפאָדערט, ער איז גענויטיגט געווען אין עפּיס מעהר אין שטאַרקערס. און דאָס לעצטע האָט ער אויף מאַניעס לויטערן און פריינדליכען פּנים ניט בעמערקט. דאָס האָט איהם בעאונרוהיגט, געמאַכט פערזאָרגט און אומגליקליך. ער האָט ניט געוואַגט אָפען צו ערקלעהרען זיך מיט איהר, ער האָט זיך געשראָקען, אַז זי זאָל איהם גלייך ניט זאָגען, דאָס זי ליעבט איהם ניט, קאָן איהם ניט ליעבען און וועט איהם קיין מאָל ניט ליעב בעקומען. בעסער איז שוין די אונערפאַהרענקייט, די טרוימען, ווי צו וויסען דעם בלויזען אמת, וואָס איז זעהר ביטער.

איין מאָל, ווען בעני איז געקומען צום פּראָפעסאָר אין דער צייט פון מאַניעס לעקציע, האָט ער זי אַליין געטראָפען אין זאַל, דער פּראָפעסאָר איז ניט געווען אין דער-היים, ער איז אַוועק צו אַ קראַנקער אַלטיטשטקע, וואָס האָט זיך ביי איהם געהיילט דורך האָמעאָפּאַטיע. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל פאַר די גאַנצע צייט פון זייערע קענטשאַפט, אַז זיי זאָלען זיך געפינען איינע אַליין.

— זעהר גוט, — האָט מאַניע בעמערקט, אָבלענענדיג די נאָטען אָן אַ זייט און האָט זיך רעכט אַוועקגעזעצט אויפ'ן דיוואַן. — איצט וועל איך האָבען די געלעגענהייט צו הערן אייער שפּיעלען, איך האָב זיך דאָך נאָך איין מאָל ניט בענוצט מיט מיין רעכט צו בעזוכען אייערע לעקציעס: ס'איז אַלץ קיין צייט ניט געווען. איצט אָבער בעשטעהע איך דערויף, כ'וועל אָבנעהמען פאַר די גאַנצע צייט, וואָס איך האָב זיך ניט בענוצט מיט מיין רעכט. כּל-זמן דער פּראָפעסאָר וועט ניט קומען, וועט איהר שפּיעלען, שפּיעלען און שפּיעלען, איהר הערט?

בעני איז געווען צופריעדען און ניט צופריעדען. צופריעדען איז ער געווען צו טהון, וואָס זי בעגעהרט, און ניט צופריעדע

איז ער געווען, ווייל דאָס שפּיעלען נעהמט אַוועק פון איהם די מעגליכקייט צו ערקלעהרען זיך מיט איהר איצט בײַ אַזאַ גינסטיגען צופאַל, וואָס גאָט ווייסט, ווען דאָס קאָן ווידער אַמאָל געשעהן. ווידער אויך האָט ער אין די ווערטער „שפּיעלען, שפּיעלען און שפּיעלען״ געפיהלט אַ אָנצוהערענים, אַז ריידען וויל זי ניט, ווייל ס׳איז ניטאָ פון וואָס צו ריידען. דאָס האָט נאָך מעהר זיין מוטה דערשלאָגען. נור, פערפאַלען, מ׳דאַרף פאָלגען. ער האָט גענומען זיין פידעל, איז צוגעגאַנגען צו דער עטאַזשערקע מיט די נאָטען. האָט דאָרט געזוכט, נור ער האָט גאָר נישט גענומען, ר׳האָט זיך אַוועקגעשטעלט בײַם פּיופּיטר, וואו ס׳איז געלעגען אַ בלעטיל נאָטען, וואוהין ער האָט זאָגאַר ניט אַריינגעקוקט. האָט אָנגעשטעלט דאָס פידעל און האָט אַ וואָרף געגעבען עפּיס אַ ערנסטען, טרויעריגען, פערצווייפעלטען בליק אויף דאָס מיידעל, וואָס איז געגענאיבער געזעסען און האָט אָנגעהויבען צו שפּיעלען.

שטיל, שרעקעדיג און לאַנגזאַם איז דאָס שפּיעלען געווען פון אָנפאַנג, ווי עפּיס „אָנגעפיהרטע שטריכען״ נור פון אונבעשטימטעס. די שטריכען זענען געווען ריכטיגע, גלייכע, אָבער בלאַסע, קוים מערקבאַרע, ווי מיט אַ טעמפּען בלייפעדער דורכגעפיהרט. ביסלעכווייז זענען די שטריכען העלער געוואָרען אויפ׳ן ווייסען פאָן און ס׳איז קענטיג געוואָרען דער „פּלאַן פון דעם קינפטיגען בנין, אָבער ס׳איז נאָך ניט בעוואוסט געווען, וואָס פאַר אַ גרויס און וואָס פאַר אַ סטיל, נאָך אַ ווײַלע—און די שטריכען האָבען זיך בעדעקט מיט אַ רינער פאַרב, אַמאָל הימעל-בלאָה, און אַמאָל בלאַס-ראָזעווע קאָליער. ס׳האָט זיך שוין דערפיהלט דער קאָלאָריט פון דעם בנין אין די אַלגעמיינע שטריכען.

מאַניע איז אונבעוועגט געזעסען, די הענד צונויפגעלעגט אויפ׳ן ברוסט און האָט אָנגעשטרענגט נאָכגעקוקט די קלענסטע בעוועגונגען פון דעם מוזיקאַלען געדאַנק, וואָס איז איהר נאָך ניט אינגאַנצען פערשטענדליך געווען, נור ביסלעכווייז איז עס אַלץ קלאָרער געוואָרען און די קאָנטורען זענען אַלץ בעשטימטער געוואָרען.

פעסט, ענטשלאָסען און ענערגיש האָט צוויי-דריי מאָל אַ קלאַפּ געגעבען דער סמיטשעק איבער די סטרונעס—און ווי דורך אַ צויבער, האָט פון דער ערד, פון אַ פעסטען פונדאמענט זיך גענומען דער-

הויבען און שנעל וואַקסען אַמאָל עטוואָס גראַנדיעזעס, פּראַכטפּולעס אַ העלעס, ווי אַ גרויסער פלאַקער און אַ שטורמדיגעס, ווי אַ שטורם אין סטעפּ, ווי אַ ים־פּאַליע, וואָס רייסט זיך אומצעוואַרפען, פער־ניכטען, פערפלייצען, פערשלינגען, אַ וואַרף געבען אין דער גרעס־טער הויך, אָדער לאָזען עס פערזינקען אין אַ תהום, אַ בייזע, ווי אַ צורייצטע חיה, גרויזאַם, ווי דונער און בליצען,—און אַמאָל עטוואָס שפּלעס, הילפלאָזע, וואָס בעהאַלט זיך, קריכט אום אין שטויב, שפּרייט אויס הענד און בעט, וויינט, קלאָגט וועגען רחמנות און מחילה. די שאַרפע איבערגאַנגען זענען געווען אַזוי שנעל, אונ־ערוואַרטעט, פּלוצלונג, אַז דער געדאַנק און געפיהל האָבען עס קוים גטקאַנט נאָכיאָגען, סיידען מיט דער גרעסטער אָנשטרענגונג און ביי אַ גאַנץ ענטוויקעלטען מוזיקאַלען געהאָרך.

דער אַרטיסט איז געווען וויים, ווי לייוואַנד, זיין פּנים איז געווען צוקרימט, האָט אויסגעדריקט טיעפע ליידען, ווי פון אַ ברע־נענדען פיזישען וועהטאָג, פון זיין הויכען שטערן האָט שווייס גע־גאָסען, זיינע לאַנגע האָאָר האָבען זיך צושאָטען און צעשויבערט, אָפטמאָל בעדעקענדיג אינגאַנצען זיין פּנים. ער האָט קיינמאָל ניט געשפּיעלט מיט אַזאַ געפיהל, מיט אַזאַ היץ, ער איז אויסער זיך געווען און האָט דוכט זיך ניט געוואוסט, וואו ער איז און וואָס עס טהוט זיך מיט איהם. טראָטץ דעם פּראָפּעסאָר׳ס פּרינציפּ, האָט דער אינסטרומענט איהם אינגאַנצען בעהערשט און האָט איהם פער־פיהרט אין אַ־עלכע אונבעקאַנטע מרחקים, וואו ער האָט אונבעו־וואוסטאיניג זיך אומגעדרעהט, געשטויסען און געוואָרפען פון אַ אונ־בעקאַנטער מעכטיגער קראַפט. נור די גרעסטע ליידענשאַפט קאָן אַזוי פערוואַנדלען אַ מענשען אין קונסט און קונסט אין אַ מענשען,— און אונזער אַרטיסט האָט פון אַזאַ ליידענשאַפט געוואוסט. מאַניע, וואָס האָט נור געהערט און געזעהן, האָט זיך ניט בעוועגט, ניט געפלאָטערט. זי איז אויך בלאַס געווען, ווי לייוואַנד, יעדע ווייל־פלעגט איהר דער אָטעם פערהאַפּען און אויף די אויגען פלעגען זיך טרעהרען בעוויזען, וועלכע זי האָט ניט אָבגעווישט, כדי ניט דורכצולאָזען די קלענסטע נאָטע אין דער צויבער־שפּיעלען, וואָס האָט אַמאָל ווי אַייז קאַלט געמאַכט, און אַמאָל געמאַכט זידען דאָס גאַנצע בלוט אין די אָדערען. די אַרטיסטין אַליין האָט מיט די נערווען איבערגעלעבט די האַרציגע דראַמאַ, וואָס האָט זיך אויסגע־

שפּיעלט אויף די סטרונעס פון דעם אויסדריקליכסטען מוזיק־אינסטרו־מענט. נאָך אַ קלאַפּ מיט׳ן סמיטשעק—און די קווינטע האָט מיט אַ גע־רויש געפּלאַצט.

— אַך,—האָט מאַניע אויסגעשריען און האָט אַ ציטער גע־טהון, ווי ערוואַכט פון טיעפען שלאָף דורך אַ שווערן קאָשמאַר.

בעני האָט כמעט אַ שלײדער געטהון דאָס פידעל אויפ׳ן ראָיאַל און איז צוגעפאַלען אויף אַ נאָהנטען שטוהל. ער האָט שווער געאָטעמט, זיין פּנים, די האָר און די הענד זענען נאַס געווען, ווי ער וואָלט זיך ערשט טובל געווען. ער האָט אַרויסגענומען אַ נאָז־טיכעל און אָבגעווישט דאָס פּנים און די הענד. ס׳האָט געדויערט גוטע פינף מינוט ביז ער האָט זיך בערוהיגט, האָט אין אָרדנונג געבראַכט זיינע האָר און ער איז צו זיך געקומען. מאַניע איז אויפגעשטאַנען, איז צוגעגאַנגען צום פידעל־שפּיעלער, וואָס האָט אָבגערוהט, און ניט רײדענדיג קיין איין וואָרט, האָט זי שטאַרק־שטאַרק איהם די האַנד געדריקט און האָט צו איהם געשמײכעלט מיט איהר בעצויבערנדען ליכטיגען שמייכעל, און איז שווייגענד צוריק אַוועק אויף איהר אָרט און האָט זיך פערטראַכט.

— וועגען וואָס האָט איהר זיך פערטראַכט, פרײלין?—האָט בעני געפרעגט, בעוואונדערנדיג איהר פייערליכעס שווייגען און דעם צו־ערנסטען אויסדרוק אויף איהר שטענדיג פרעהליכען און זאָרג־לאָזען פּנים.

זי האָט אַ ציטער געטהון, האָט אויף איהם אַ קוק געטהון און האָט זיך לײכט פערדרויטעלט.

— ה׳ בענוא, אַלע מאָל בעגײסטערט אײך אַזוי דאָס שפּיעלען?—האָט זי געפרעגט, ניט קוקענדיג איהם גלײך אין פּנים אַרײן.

— ניט אַלע מאָל, נור צײטענווײז, און ווען איך צוהיץ מיך שפּיעל איך אָפט ביז אונמאַכט.

— האָט די קווינטע אַלזאָ בײצײטענס געפּלאַצט, און איך בין דערפון זעהר צופריעדען. יאָ, וואָס פאַר אַ פּיעסע איז עס געווען?

— איך ווייס אַליין ניט. אייגענטליך, איז עס ניט געווען קיין פּיעסע, נור אַ עקספּראָמט, אַ אימפּראָוויזאַציע, אַ ווילדע פאַנטאַזיע פון אַ פרייען קינסטלער, קורץ, איך ווייס אַליין ניט, וואָס איך האָב דאָרט אָנגעפּידעלט.

— און איך ווייס,—האָט מאַניע געזאָגט שטיל, געהיימניספול, שמייכלענדיג און שפּיעלענדיג...

— אויב איהר ווייסט, טאָ זאָגט זשע, וועל איך אויך וויסען.

מאַניע האָט אויפגעהערט צו שמייכלען און איז ווידער ערנסט געוואָרען. אַ ווײַלע איז זי געווען פערטראַכט, איהרע ברעמען זענען געווען אָנגערוקט, קענטיג, אַז זי האָט עפּיס בעטראַכט און מיט זיך אַליין געראַנגעלט זיך. דערנאָך איז זי שנעל אויפגעשפּרונגען פון דיוואַן, איז צוגעלאָפען צו בענין און, אַזעקלענדיג, בײדע הענד איהם אויף די אַקסלען, האָט זי אָנגעפאַנגען פייערליך, לאַנגזאַם, אַזוי ווי אונטערשטרייכענדיג יעדעס וואָרט:

— הערט נור, הערר בענוא! אָדער איך בין זיך שרעקליך טועה—און דאַן האָט איהר דאָס רעכט צו לאַכען פון מיר, וויפיעל איהר גלוסט,—אָדער דאָס, וואָס איהר האָט ערשט געשפּיעלט, איז ניט געווען, ווי איהר זאָגט, אַ אימפּראָוויזאַציע, אַ עקספּראָמט, אַ פאַנטאַזיע, נור..

— נור וואָס?

— אַ ודוי!

— אַ ודוי?—האָט דער יונגער מאַן אויסגעשריען און איז אויפגעשפּרונגען פון זיין אָרט און איז שטאַרק רויט געוואָרען.

— אַ ודוי פון ליעבע! פון ליעבע! האָט דאָס מיידעל פעסט אַרויסגעזאָגט און האָט גלייך אין פּנים אָנגעקוקט דעם פערשעמטען יונגען מאַן. אָ, אין דעם פּרט איז זיך אַ פרויענצימער קיינמאָל ניט טועה! איך לייען אייער ליעבע ביי אייך אויפ'ן פּנים.

דער יונגער מאַן איז געשטאַנען, ווי איינגעגראָבען, מיט אַן אַראָבגעלאָזטען קאָפּ און איינגענורעטע אויגען, ווי אַ גנב בעת מ'חאַפּט איהם פאַר'ן האַנד. ער האָט געשוויגען און געוואַרט אויפ'ן פּסק.

— נור אַ ודוי פאַר אַ ודוי—האָט דאָס מיידעל צוגעגעבען מיט'ן זעלבען פייערליכען טאָן,—איך זאָג אייך גלייך און אָפען: איהר... מען אויך געליעבט, איהר זענט געליעבט פון דער מינוט אָן טאַ-

קי, ווען איהר זעלבסט האָט אָנגעהויבען צו ליעבען, ד. ה. פון אונזער ערשטער קענטשאַפט.

— איז עס דען מעגליך?—האָט דער יונגער מאַן אויסגעשריען, אויסער זיך פאַר פרייד און האָט די הענד אויסגעשטרעקט צום מיידעל, וואָס איהר פּנים איז קיינמאָל אזוי ערענסט ניט געווען, ווי אין דער ווילע.

— אָט איז דיר מיין האַנד—אויף לעבען און טוידט,—האָט זי געזאָגט און העל צופלאַמט האָט זיך איהר מאַטע פּנים, וואָס איז נאָך אַלץ געווען ערנסט און פייערליך.

דער יונגער מאַן האָט זי ווילד אָנגעחאפּט בּיי דער טאַליע, האָט איהר אַרומגענומען און היים און לאַנג איהר געקושט אין שטערן און אין די האָאר מאַניע האָט ניט דערווידערט.

די יונגע פּאָר איז אַזוי פערנומען געווען מיט'ן ערשטען יום-טוב פון זייער ליעבע, אַז זיי האָבען ניט געהערט, ווי דער פּראָפעסאָר, וואָס איז צוריקגעקומען פון שטאָדט, איז אַריין אין זאַל.

— טע, טע, טע!—האָט ער אָנגעהויבען, שטעהענדיג אויפ'ן שוועל און צופריעדען צוקוקענדיג דאָס בּילד פון גליק, וואָס האָט בּיי איהם קענטיג חן געפונען און האָט איהם דערמאָנט זיינע אייגענע אַמאָליגע נצחונות.—אָט מיט וואָס פאַר אַ מוזיק איהר בּעשעפטיגט זיך? גוט, גוט. דאָס איז אַפּנים מעהר אינטערעסאַנט, ווי גאַמען, חע, חע, חע.

די יונגע פּאָר האָט זיך שרעקליך פערשעמט און איז זיך צולאָפען אין פערשיעדענע זייטען. בּעני האָט זיך אינגאַנצען פערלאָרען, ר' האָט זיך אַ וואָרף געגעבען אין אַ פּאָטער-שטוהל אין אַ ווינקעל און האָט דאָס פּנים מיט די הענד פערשטעלט. נור מאַניע איז זעהר גיעך צו זיך געקומען און מיט איהר געוועהנליכער אָפענהערציגקייט איז זי צוגעגאַנגען צו בּעני'ן, האָט איהם פאַר אַ האַנד אָנגענומען און צוגעפיהרט צום פּראָפעסאָר, וואָס איז נאָך אַלץ געשטאַנען אויפ'ן שוועל און האָט אַרויסגעזאָגט:

— מיר האָבּען די עהרע צו רעקאָמענדירען זיך: חתן-כּלה, די קינפטיגע פאָר טערעסקאָ.

— דאָס פאָר-פאָלק טערעסקאָ?—האָט דער פּראָפעסאָר געפרענט ערשטוינט,—וואָס איז דאָס פאַר מין פויגעל?

— דאָס האָבּ איך שוין צוגעטראַכט אַ פסעוודאָנים פאַר די

אפישען פון אונזערע דעביוטען,—האט מאניע ערקלעהרט.

— אלזא, בעניסלאווא, טראכסטו ערנסט צו ווערען אנ'אר־טיסט, און ניט קיין קאמערסאנט?

— וועגען קאמערציע האב איך קיינמאל ניט נעטראכט און וועל ניט טראכטען,—האט ער נעענטפערט פעסט און ענטשלאסען. איך וועל זיין אנ'ארטיסט! דאס איז שוין פאלשטענדיג בעשלאסען, און אנדערש וועט עס ניט זיין.

— אויב אזוי, האב איך גאר נישט געגען אייער ליעבע,— האט דער פראפעסאר געזאגט, אריינטרעטענדיג שוין אינגאנצען אין זאל אריין.—אזוי האב איך מורא געהאט, אז מיין זינגעריין זאל חלילה ניט, אנשטאדט דער סצענע, אריינפאלען אלס פרימא־דאנע אין א באקאליי־קראם, וואס ס'וואלט זעהר פערדראסיג געווע און אויך אונפאסענד.

— עס וואלט אבער זעהר פאסענד געווען, ווען איהר, אונ־זער טייערער פראפעסאר, זאלט אונז אייער ברכה געבען,—האט מאניע געזאגט צונייפלעגענדיג די הענד תחנונים'דיג.

— מילא, מיקאן. לאזט מיר נור עמוואס אברוהען. איהר האט זיך דא טאקי ארומגענומען און געקושט, און איך האב אין דער צייט געראטעוועט פון היסטעריק א נערוועזע אלטיטשקע. דאס איז אביסעל מעהר טרחא, ווי האלוען זיך און קושען זיך—ווי רע־בענסטו וועגען דעם, דו ־יונגער־מאן" אין פרויען-קליידעל?

— איך וויים שוין, ווי איך רעכען,—האט דאס מיידעל גע־זאגט מיט א רמאות'דיג שמייכעל,—רוהט אייך אב, זיידעניו. הערר בענוא, דערלאנגט אהער דעם פאטער־שטוהל. און איך וועל דער־לאנגען דאס פוס־ביינקעלע.

די יונגע פאר האט אוועקגע'יעצט דעם אלטען אין גרוים הרחבה און האבען זיך ביי איהם איבערגענומען, ווי געפיסצעטטען קינדער ביי א גוטער באבען. דער אלטער האט געלויכטען פון דער ליעבשאפט און צערטליכקייט.

— איצט, קינדער—צום ענין,—האט ער געזאגט אברוהענ־דיג און זיך אויפהויבענדיג פון שטהל.—בענציא, שטעל אוועק דעם שטוהל אנטקעגען היילינען בילד און ברענג אהער די „באבעשי" די באבעשע פלעגט ער אנרופען זיין וויאלאנטשעל, אויף וועלכער

ער האָט אין דער יוגענד קאָנצערטען געגעבען). און דו, מאַניע, געהם די נאָטען Ave Maria.

— צו וואָס נאָטען?—האָט מאַניע געזאָגט,—איך געדענק עס אויסווענינ.

— מילא, ווי דו ווילסט.

— און איך זאָל נעהמען דאָס פיעדעל?—האָט בעני געפּ־רעגט, אריינבּרענגענדיג פון קאַבינעט דעם וויאָלאָנטשעל.

— איך מיין, אז ניט קיין קאַטשערע.

דער אַלטער האָט זיך אוועקגעזעצט מיט זיין וויאָלאָנטשעל און האָט מאַניען אָנגעוויזען צו שטעלען זיך—רעכטס, און בעני׳ן—לינקס, און לויט זיין סיגנאַל האָבען זיך אין זאָל צוטראָגען הילכיג און פייערליך די בנעימות׳דיגע קלאַנגען פון דעם גייסטליכען הימן. מאַניעס שטים האָט עטוואָס וויבּרירט פון אינערליכער צערודער־קייט, געמישט מיט עהרפורכט פאַר דאָס הייליגעס, געטליכעס, נור צוזאַמען מיט די שווימענדע שטריכען פון דעם פיעדעל און די גע־דיכטע קלאַנגען פון ווילאָנטשעל איז עס אויסגעקומען א האַרמאָ־נישער טריאָ, אַנ׳אַרטיסטישער, וואָס ערהויבט דאָס האַרץ און די נשמה, און בּפרט, אַז דער אַלטער פלעגט אַריבער פון אַקאָמפּאַני־מענט צו סאָלאָ און פלעגט די וועגד ערשיטערן מיט וויינענדע אַקאָרדען, וועלכע ער פלעגט אַרויסבּעקומען פון זיין בּעליעבּטען אינסטרומענט, אויף וועלכען ער האָט שטענדיג געשפּיעלט מיט יוגענד־התפּעלות,

דער נערוועזער, פּיהלבּאַרער בּעני איז אַזוי ערשיטערט גע־ווען פון די וויינענדע אַקאָרדען, אַז ווען דער קאָנצערט האָט זיך געענדיגט, האָט ער זיך אויף די קניה אַראָבּגעלאָזט פאַר זיין לעה־רער, ר׳האָט דעם קאָפּ געבּויגען און שטיל געוויינט, מאַניע האָט איהם נאָכגעטהון. דער אַלטער האָט צוגעדריקט די קעפּ פון די יונגע לייט צו זיין שווער אָטעמענדען בּרוסט און איז, דוכט זיך, פערשטאַרבּען אין דער דאָזיגער פּאָזע. דערנאָך האָט ער שנעל אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט אין דער הויך דערהויבען זיינע פייכ־טע אויגען און האָט אַרויסגעזאָגט מיט אַ ציטערענדער און אויפגע־רעגטער שטים:

— וואַנדאַ, וואַנדאַ! מיר האָבען גוט געקאָנט גליקליך זיין... זיי אַ גוטע בּעטערין, זאָלען די קינדער גליקליך זיין... דאָס זעגען

מיינע קינדער, פון דער געטליכער קונסט, וועלכער איך וועל דיענען ביז׳ן קבר...

ער איז אויפגעשטאַנען, האָט די יונגע לייט אָנגעקושט אין שטערן און שווער סאָפּענדיג און זיך אָבבלאָזענדיג אונטער דעם איינדרוק פון עפּיס אַנ׳אַלטער, טרויעריגער עראינערונג, איז ער וואַקלענדיג, אַוועק אין זיין קאַבינעט און האָט די טהיר פערשלאָסען נאָך זיך.

די יונגע לייט זענען אַוועק.

XIII.

די „געענדיגטע" און זייערע אויסזיכטען אויף „איינאָרדנונג".

— מיינע העררען, איהר האָט געזעהן די לעצטע ביכער „רוסקי וועסטניק"?—האָט געפרעגט אַ יונגער־מאַן מיט בלאָנדע קורץ גע־שאָרענע האָאָר אויפ׳ן קאָפּ און אַזעלכע באַקענבאָרדען אויך, וואָס האָבען אַרומגעקרייזט זיין אויסדריקליכע, אינטעליגענטע און גאַנץ אָנגענעהמעס פנים, מיט קיים מערקבאַרע זומער־שפּרענקלעך. דאָרט דרוקט זיך איצט אַ פּראַכטפולער ראָמאַן „אַנאַ קאַרענינאַ" פון גראף טאָלסטאָי.

— פון אייער מיניסטר?—האָט אַ צווייטער געפרעגט, אַ ברונעט מיט פּרעטענזיעז פּערדרעהטע וואָנצעס, מיט אַ ענגלישען טייל אויפ׳ן קאָפּ און אין אַלגעמיין געקליידט ווי אַ פראַנט.

— וואָסער אונזער מיניסטר!—האָט אָבגעענטפערט דער באַקענבאַרדען־מענש, אַ פּראָפעסיאָנעלער לעהרער, מיט אַ אונגעדולדיגע און פּערראַכטענדע מינע. אונזער מיניסטר שרייבט ניט קיין ראָמאַנען. ער האָט אָנגעשריעבען אַ היסטאָרישע ערפאָרשונג. ער איז אַ גע־לעהרטער, אָבער ניט קיין בעלעטריסט.

— אָ, דאָס איז דער גראף טאָלסטאָי, וואָס שרייבט ליעדער? האָט געוואָלט טרעפען אַ דריטער יונגער מענש מיט אַ ברייטען שטערן און אַ שמאָלען קין, וואָס האָט זיך נאָך שמעלער, אָבגעדרוקט איבער דעם געלבליכען בערדיל, ווי ביי אַ באָק.

דעם באַקענבאַרדען־מאַן האָט עס אַ צופ געטהון, ער האָט

א ציה געגעבען מיט די אקסלען און האט זיך נאך מיט מעהר פער-אכטונג צוקרימט, ווי איינער זאגט: „געה רייד מיט אזעלכע עם-הארצים".

— ליעדער,—האט ער ארויסגערעדט לאנגזאם און מעשה לעהרער—שרייבט גראף א. ק. טאלסטאי, און ראמאנען—גראף ל. נ. טאלסטאי, דער אויטאר פון „מלחמה און שלום". נור א קשיה אויף א מעשה, אפשר ווייסט איהר אויך ניט פון א-דעם ראמאן, וואס איז אויף דער גאנצער וועלט פערשפרייט?

— נו, דא איז שוין צופיעל,—האט דער ברונעט ארויסגע-זאגט, האט א טרייסעל געטהון זיין קאפ מיט'ן ענגלישען טייל און א דרעה געגעבען זיין רעכטע וואנץ. אין דעם ראמאן בין איך פער-שכורט געווען, ווען איך בין נאך א גימנאזיסט געווען. איצט אבער, דעם אמת זאגענדיג, גיב איך ניט אכטונג אזוי אויף ליטעראטור.

— אומזיסט, אומזיסט—האט דער בלאנדין גע'טענה'ט,— א גוטער דאקטאר דארף ניט פרעמד זיין פון ליטעראטור, פון דער שענער ליטעראטור, פערשטעהט זיך.

— צו וואס דארף א דאקטאר די שענע ליטעראטור? ער בעדארף אנאטאמיע, פיזיאלאגיע...

— און פסיחאלאגיע,—האט דער בלאנדין אונטערגעזאגט.

— פסיחיאטריע, ווילט איהר זאגען?

— ניין, ניט פסיחיאטריע, נור דוקא פסיחאלאגיע, האט דער בלאנדין גע'טענה'ט. איך האב מיך ניט אויסגערעדט גלאט אזוי. פסיחיאטריע איז—א לעהרע וועגען דער נשמה אין איהר פאטאלא-גישען צושטאנד, א לעהרע פארלויפיג פון השערות, ווי מיר דוכט זיך, אדער אליענפאלס, א אויסנאהמע, מיט וועלכער ס'דארפען זיך בעשעפטיגען נור ספעציאליסטען. אבער פאר י ע ד ע ם דאקטאר' פון יעדעם ספעציאליטעט, איז פיעל וויכטיגער צו קענען פסיחא-לאגיע ד. ה. די לעהרע וועגען די אייגענשאפטען פון דעם מענ-שענס נשמה אין איהר נארמאלען צושטאנד, ווייל מיט אזא נשמה האט ער צו טהון יעדע שעה, יעדע ווייל. און די שענע ליטע-ראטור, בעלעטריסטיק איז—א פראקטישע שול פון פסיחאלאגיע, וואו ס'איז לייכט צו שטודירען האראקטערען, בעוועגונגען, דעם צושטאנד און געגענזייטיגע בעציהונגען פון מענשען, פאר וועלכע א דאקטאר איז פריהער פון אלץ און דערהויפט א גוטער ראטה-

געבער Konsuliarzem, ווי די פּאָליאַקען דריקען עס אויס זעהר ריכטיג, און ניט אַ דאָקטאָר, אַ רופא אין דעם פּשוטס'טען און גע־גרייזטען זין פון'ם וואָרט: אַ מענש אַ מענשען קאָן ניט היילען, ס'היילט נור די נאַטור, די צייט. נור אום צו זיין אַ גוטער ראַטה־געבער, דאַרף מען זיין אַ קלוגער, ערפאַהרענער און געבילדעטער מאַן, וואָס פערשטעהט דאָס לעבען, די וועלט און מענשען. ווען ניט, איז דער דאָקטאָר, בּיי אַלע זיינע ספּעציעלע קענטניס—זעהר אַ שלעכטער בעל־מלאכה, וואָס ס'איז גאָר שווער זיך פאָרצושטע־לען, ווי שעדליך ער איז.

— אַזוי גאָר!—האָט דער בּרונעט אויסגעשריען מיט אַ שמי־בעל און האָט אַ קנאַק געטהון מיט די פינגער.—און דו, יוריסט, בּינסט געניטיגט אין שענער ליטעראַטור?—האָט ער זיך געווענדט צו דעם מענשען מיט'ן בּערדיל, ווי בּיי אַ בּאָק, און האָט איהם מחותנת'דיג אַ פּאַטש געגעבען איבּער'ן פּלייצע.

דאָס בּערדיל, וואָס האָט די גאַנצע צייט געבּלעטערט אַ גרויסען אַלבּאָם און האָט זיך, קענטיג, זעהר ווייניג אינטערעסירט מיט'ן געשפּרעך דאָ אַרום, האָט גאָרנישט ניט געענטפער־ט, האָט נור זויער אַ קרים געטהון זיך און האָט פּעראַכטענד אַ מאַך געגעבען מיט דער האַנד, ווי איינער זאָגט: „אַ יוריסט דאַרף שוין גאָרנישט, אויסער אַ גוטע פּראַקטיק. צום טייוועל דאַרף ער ליטעראַטור“.

אָה, אַ יוריסט דאַרף אַלץ,—האָט פאַר דאָס בּערדיל אָבּגע־ענטפערט דער לעהרער. וואָס האָט, קענטיג, ליעב געהאַט דעם גרעסטען טייל אין אַ געשפּרעך צו נעהמען פאַר זיך און איז געווען אַ גוטער בעל־ויכוח און אַ פשטלעך־זאָגער. אויף אַ יוריסט איז אַלץ חל: אַלע שפּראַכען בּמעט, וויסענשאַפטען, און קונסט און האַנד־ווערק אַ צונאָב דערצו. אַ יוריסט דאַרף זיין אַ ענציקלאָפּעדיסט. אין אַנדערע לענדער יוריסטען—זענען עס די קווינט־עסענץ פון דער אינטעליגענץ פון גאַנצען לאַנד. פון זייערע רייהען ווערען גענומען מיטעלע און העכערם בּעאַמטע, מיניסטאָרען, רייכס־לייט, דיפּלאָ־מאַטען, קורץ, זיי זענען דער אָנפיהרענדער קלאַס און זיי דאַרפען אַלזאָ שטעהן אויף דער העכסטער שטופע פון דער ציוויליזאַציע פון דער צייט.

דאָס בּערדיל האָט אַ קרעכטש געגעבען און האָט, קענטיג, געוואָלט עפּיס זאָגען, נור דערמאָנענדיג זיך, אַז פּאָלעמיזירען מיט

איהם — איז אַ שווערער ענין, האָט ער ליעבער נאָך אַמאָל אַ קרעכטש געטהון און געשוויגען, בלעטערנדיג ווייטער דעם אַלבאָם.

דער דאָזיגער געשפרעך איז אַמאָל אין אַ אָוועּד פאָרגעקומען אין בעקוועמען און רייך מעבליערטען גאַסט-ציכ[ער] ביי ר' משה גרונימים. דאָ אויפ'ן דיוואַן ביים טיש איז געזעסען די מוהמע אננאַ און האָט עפּים געשטריקט מיט הילצערנע פרענטלעך, צוהערענדיג זיך צום געשפרעך פון די יונגע לייט, נור זי אַליין האָט זיך אין דעם ניט בעטייליגט. די פריילין ראַשעל און די פריילין בריניטאַ האָבען זיך דאָ ארומגעדרעהט ווי צודולטע, איטליכע ווילע אַרויסלויפענדיג און אַריינלויפענדיג, צושפרינגענדיג אָפט צו דער מוהמע אַננאַ, אַריינצוזומען איהר עפּים אין אויער אריין, אַ קוש טהון איהר און זיך צולאַכען, ערנסט רעכענענדיג, אַז דאָס דאָזיגע ארומדרעהענ'ס מאַכט זיי שרעקליך אינטערעסאַנט אין די אויגען פון די יונגע לייט.

איינער פון די יונגע לייט, דער באַקענבאַרדיסט, איז, ווי געזאָגט, אַ לעהרער געוועזען און פלעגט פון צייט צו צייט בעזוכען דאָס הויז צוליעב דער קענטשאַפט מיט אַנאַ, ווייל ער איז צוזאַמען מיט איהר פערשטאָרבענעם מאַן לעהרער געוועזען אין אַ יודישער שול. אויף די איבעריגע צוויי יונגע מענשען וועלען מיר זיך עטוואָס לענגער אָבשטעלען, ווייל זיי בעזוכען דאָס הויז פון אונזער סוחר אָפטער, ניט ווייניגער ווי דריי מאָל אַ וואָך, און איבער אַ גרינדליכערער סיבה, ווי די קענטשאַפט מיט אַ אינטערעסאַנטער אַלמנה.

דער ערשטער פון זיי, דער פאַצעטישער ברוניעט וולאַדימיר פעדאָראָוויטש מלמד איז געוועזען אַ פריש-געבאַקענער דאָקטאָר, און דער צווייטער, דאָס צאַפען-בערדיל ניקאָליי גריגאָריעוויטש לאָקשין — א פריש-געבאַקענער יוריסט. דער ערשטער האָט לאַנג, אין דער צייט, ווען ער איז נאָך אַ סטודענט געוועזען, ניט ווייניג זיך געקלעמט פון זיין פאַמיליען-נאָמען, וואָס האָט גלייך אָנגעוויזען אויף זיין יודישער און אָרימער אָבשטאַמונג, און האָט ערנסט געטראַכט וועגען דעם, צי זאָל ער זיך ניט אָבשמד'ן, אום צו האָבען דאָס רעכט אָנצורופען זיך איוואַנאָוו, אַרחיפּאָוו אָדער טערענטיעוו, נור ענדליך האָט ער זיך בערוהיגט דערמיט, וואָס ער האָט אָנגעהויבען אונטערצושרייבען און צו רעקאָמענדירען זיך: „מעל-אַמעד",

וואָס האָט עפּיס געקלונגען טערקיש אָדער פּערסיש, אָבער ניט יודיש. דער צווייטער איז זעהר צופריעדען געווען פון זיין פאַמיליען-נאָמען, בפרט נאָך, אַז מאַכענדיג דערבײַ דעם טראָפּ אויפ'ן סוף וואָרט, איז שווער געווען אָנצושטויסען זיך, אַז עס שטאַמט פון אַ נאַציאָנאַל-יודישען שבת-געריכט, און דעם איינעם, וואָס האָט אַזאַ פאַמיליען-נאָמען, האָט מען לייכט געקאָנט אָננעהמען פאַר אַ געבירטיגען, שיער ניט פונ'ם אַדעל. אין אַ סביבה, וואו אַ מענש ווערט אויפגענומען לויט זיין אָנגעקלעבטער עטיקעטקע, איז עס גאָר קיין שפּאַס ניט, און מ'קאָן דעריבער ניט זיין גלייכגילטיג דערצו, ווי מען רופט זיך אָן. נ'ר בײדע יונגע לייט זענען מעהר בעקאַנט געווען אין שטאָדט, וואוהין זיי זענען בײדע מיט אַ יאָהר צוריק אָנגעפאָהרען—איינער פון צפון, און דער אַנדערער פון דרום, מיט'ן נאָמען „צווי איאַקסען", ווייל זיי האָבען צוזאַמען געלעבט, אומעטום צוזאַמען אַרומגעגאַנגען און האָבען בײדע איין גורל געהאַט: דער דאָקטאָר האָט קיין פּאַציענטען ניט געהאַט, און דער יוריסט—קיין קליענטען. אמת, די ערשטע צייט האָבען זיך צום דאָקטאָר מעל-אַמעד אָנגעהויבען צו בעווייזען פּאַציענטען, און צום יוריסט—קליענטען, נור אַז ס'איז גלייך קלאָר געוואָרען, אַז זיי זענען אַזעלכע „געענדיגטע", אַז זיי וואָלט נאָר ניט געשאָדט זיי זאָלען ווידער פון אָנפאַנג אָנהויבען, האָט מען צו זיי אויפגעהערט צו געהן און זיי צורוה געלאָזט. די יונגע לייט האָבען אַ צייט אַזוי קלוג ניט געקאָנט זיין און פערשטעהן, פאַרוואָס האָט זיך עס פּלוצלונג איבערגעריסען? נור ענדליך האָבען זיי זיך געחאַפּט, אַז שולדיג איז דאָס—איינקומעניש: ווען בײַ זיי זאָל די וואוינונג זיין רייך מעבלירט, וואָלטען זיי האָבען פּראַקטיק. פון וואַנען אָבער זאָל מען עס נעהמען אַ בעסערע איינקומעניש? וולאַדימיר פּעראָראָוויטש האָט געלעבט פון די געמיינע מיטלען, וואָס ס'האָט פאַר איהם געשאַפען זיינע אַ כלה אַ פערהאָרעוועטע יתומה-מיידעל, וועלכע איז ערגיץ אַ גובערנאַנטין געווען און האָט זיך אַבאָניערט אויף איהם, ווען ער איז נאָך געווען אויפ'ן צווייטען קורס פון אַקאַדעמיע. און ניקאָלאַיי גריגאָרעוויטש'ן האָבען זיינע עלטערן, בעלי-מלאכות, צוגעשיקט דאָס לעצטע, אום ער זאָל האָבען די מעגליכקייט צו ווערען אַ „סענאַטאָר", ד. ה. צו דיענען אין סענאַט אָדער אין ערגסטען פאַל—צו זיין אַדוואָקאַט: די אָרימע לייט האָט

מעהר פערנומען דער רויטער קאַנט, ווי די טויזענדער פּרנסה פון אַדוואָקאַטען, אַזאַ האַראַקטער-שטריך איז זעהר געוועהנליך פאַר „די געלד-גיעריגע יודען". פערשטענדליך, אַז די מיטלען, וואָס די ביידע יונגע לייט צוזאַמען האָבען בעקומען, האָבען ניט געקלעקט ניט נור אויף אַ בעסערע, נור אויך אויף אַ פיעל-ווייניגער אָנשטענדיגער איינקומעניש, און זיי האָבען זיך בעדאַרפט בעגנוגענען מיט אַ ליאַדי צימעריל אין אַ וועלכען ס'איז האָטעל און מיטטאָג עסען אין אַ ביליגער גאַרקיך, וואו אַ זופּ דערמאָנט שטאַרק אָן די ברוד-וואַסער פון אַ קיך און די קאָטלעטען — אָן צוגעבראָטענע שטיקער ברויט. פונדעסטוועגען זענען אונזערע יונגע-לייט ניט אַראָבגעפאַלען ביי זיך: דאָס בעוואוסטזיין, אַז זיי בעזיצען דיפּלאָמען, וואָס גיט זיי, לויט זייער מיינונג, דאָס רעכט אויף כל-טוב אויף דער וועלט, האָט אין זיי אויפגעהאַלטען די האָפנונג, אַז פריהער-שפּעטער וועט צו זיי דאָס כל-טוב קומען, און זיי זענען זיך רוהיגערהייד געזעסען און געוואַרט. דאָס הייסט ניט, אַז זיי זענען דערוויל געזעסען און זיך בעשעפטיגט מיט זייער ספּעציאַליטעט, נור זיי האָבען געשפּאַנט איבער'ן שטאָדט — איינער מיט זיינע וואוילעריש פערדרעהטע וואָנצעס און דעם ענגלישען טייל אויפ'ן קאָפּ, און דער צווייטער מיט זיין בערדיל, האָבען געשפּיעלט אויפן ביליאַרד, האָבען געפייפט אַריעס און קופּלעטען, האָבען ווי ס'איז פערבראַכט די צייט אין דער ערוואַרטונג אויף אַן „איינקומעניש", וואָס האָט זיך זיי פאָרגעשטעלט ווי אַ סגולה צו גרענצענדען ערפאָלג אין זייער פּראָפעסיע.

אויף איינער אַ עפענטליכער פערוויילונג האָבען זיי זיך בעקענט מיט די פּיקאַנטע פריילינס גרוגימוס, וואָס האָבען פאָרמעל אַ געיעג געמאַכט אויף „געענדיגטע" — און די אינבעגרענצטע פרייע צייט פון אונזערע יונגע לייט האָט בעקומען אַ מעהר פּראַקטישע אַנווענדונג.

— דו ווייסט וואָס, קאָליאַ, — האָט אַמאָל אין אַ פריה-מאָרגען געזאָגט מעל-אַמעד, זיצענדיג ביים איינציגען טיש אין צימער און זיך פערקעמענדיג ביי דער שפּיגעלע אין אַ בלעכענע ראַהם, — ס'וואָלט גאָר ניט געשאַדט צו מתקרב זיין זיך צו די פריילינס, מיט וועלכע מיר האָבען זיך די טעג בעקענט. זיי זענען רייכע כלות און, ווי איך פערשטעה, וואָלטען זיי גאָר ניט דערגעגען זיין. און

דערצו איז דער פּאָרטרעט אויך נישקשה׳דיג, אַ פּאַסענדער: בּלאָנ־דינינס, חנורינע און פּלאַפּלען פראַנצויזיש, וואָס זאָגסטו?

— טילאָ, איך בּין מסכּים,—האָט זיך פון דעם איזערנעם בּעטיל אָבּגערופען קאָליע, ד. ה. דער יוריסט לאָקשין, אַ גלעט געבּענדיג זיין בּערדיל און האָט אויפגעהערט צו פייפען זיין גע־ליעבּטע Juristen-Polka, וואָס ער האָט עפּיס גערעכענט, אַז שטרויס האָט עס אָנגעשריעבּען לויט דער בּעשטעלונג פון צווייי רוסישע אַדוואָקאַטען, וועלכע האָבּען דורך אַ מוזיקאלער פּיעסע גע־וואָלט פערא״בּיגען רעם אָנדענקען וועגען אַ גרויסען פערדיענסט, וואָס זיי האָבּען געהאַט פון אַ קלינגענדען פּראָצעס.

— איך ווייס, אַז דו בּינסט מסכּים. נאָך ווי מסכּים! ס׳איז דאָך אַ—אײנקומעניש!... אָבּער איך, איך דער בּעל־יסורים, וואָס זאָל איך טהון? בּיי מיר, ווייסטו דאָך, איז דאָ אַ פּעקיל, אַ כּלה אויף די פּלייצעס, צעהנערס שיקט מען, און איך נעהם צו, וויל—מ׳דאַרף דאָך עסען.

— וואָס איז, רעכען צונויף, וויפיעל האָסטו בּיי איהר אָנ־גענומען, שטעל צו נאָך אַ צוויי־דריי הונדערטער אויפ׳ן חשבּון פּראָצענט און בּעצאָהל עס, און—קוויט.

— און דאָס פערשפּרעכען חתונה צו האָבּען?

— האָסטו איהר דען אַרויסגעגעבּען אַ שריפטליכע התחיבות?

— קיין שום התחיבות. בּיי אונז האַלט עס אויף אַ עהרען־וואָרט. ווי האַלסטו. יוריסט, קאָן זי מיך אין געריכט אָנקלאָגע? יאָ, איך האָבּ דיר פערגעסען צו זאָגען, אַז אין אונזערע בּריעף, פערשטעהט זיך, געפינט זיך ... רעדט זיך וועגען אויסזיכטען אויף דער צוקונפט, וועגען חתונה און דעסגל. פרעגט זיך, צו קאָן זי אויפ׳ן סמך פון די פּריוואַטע בּריעף און ליעבּע־ערקלעהרונגען פּערפיהרען געגען מיר אַ פּראָצעס?

— קאָנען, קאָן זי, נור וואָס וועט זי דערמיט אויספיהרען? חתונה צו האָבּען לויט׳ן אורטייל פון געריכט וועט זי געווים אַליין ניט וועלען, וואָרום זי איז, דוכט זיך, אַ געבּילדעטע פריילין, אַ גו־בּערנאַנטין, האָט געענדיגט גימנאַזיע. ס׳איז דאָ אַלזאָ פיעל שאַנסען, אַז זי וועט וועלען פערענדיגען די זאַך בּשלום, בּעקומענדיג צוריק [illegible] שאָדען.

— אָבּער מיר איז אַ רחמנות אויף איהר, — האָט מעל־אָמער

ארויסגעזאָגט מיט אַ זיפץ, אויפהערנדיג צו פערקעמען זיך — ניט אַזוי ווי איך ליעב איהר. וואָס פאַר אַ ליעבע קאָן דאָס זיין? מיר זענען זיך צוגויפגעקומען אויסגערעכענטערהייד. איך האָב ניט געהאַט מיט וואָס צו פערענדיגען דעם קורס, און זי האָט געוואָלט צו אַ תכלית קומען — אָבער אַ מיידעל האָט אַזויפיעל יאָהרען געוואַרט, געגרעבענט דערויף, געשיקט איהר פערהאָרעוועט געלד און מיט אַמאָל — וויל איך דיך ניט קענען! אָט דאָס איז אַ רחמנות!

— פערשטעהט זיך, ס'איז אַ רחמנות און ניט פיין, אָבער צוריק, איז אַ אייגענע העמד נעהנטער. דו בינסט אַן'אביון און זי איז אַן'אביונטע, וואָס פאַר אַ תכלית איז אייער חתונה צווישען אַנאַנד? דו בעדאַרפסט געלד, אַ איינקומעניש, אָהן דעם איז אוממעגליך צו בעקומען פראַקטיק. און וואו ועסטו עס נעהמען, אַז דו וועסט חתונה האָבען אויף אביונ'טע? אַ קאַריערע — איז ניט קיין קליינינקייט:

און ווי אונזער דאָקטאָר האָט ניט פערדראָסען אויף זיין אָרימער כלה, וועלכע ער האָט טיעף אין האַרצען געעהרט, אַלס אַ גוטע, ערנסטע און געבילדעטע מיידעל, און ווי ער האָט ניט אַנערקענט, אַז עס בינדט זיי צוזאַמען עטוואָס מעהר, ווי אַ איינפאַכע אויסרעכענונג, האָט ער פונדעסטוועגען איבער זיין לייכטזיניגקייט און האַרטקייט אַנגעהויבען צוזאַמען מיט זיין חבר צו בעזוכען גרונימוס'עס הויז, לאָזען זיך דערנעהנטערן צו פריילין ראַשעל, איבערלאָזענדיג לאָקשינען די פריילען בריגיטאַ, און קוקען אויף זיך, ווי אויף אַ חתן פון אַ רייכער כלה, וואָס וועט איהם איינשאַפען די נויטיגע איינקומעניש. די יונגע פריילענס האָבען זעהר צופריעדען אויפגענומען די יונגע לייט, בענשענדיג דאָס גורל וואָס האָט זיי אָהן בעזונדער מיה און זאָרג צוגעשיקט „געענדיגטע", דעם אידעאַל פון זייער מיידעלשען טרוים, און זיי האָבען מיט אונגעדולד ערוואַרטעט דעם טאָג, ווען זייערע לאַנג־אָניגע האָפנונגען וועלען פערווירקליכט ווערען און אַ פאָרמעלער תנאים. די תנאים אָבער האָבען זיך לאַנג געלאָזט וואַרטען, ווייל די יונגע לייט האָבען זיך מתקרב געווען, האָבען פיעל קאָמפּלימענטען געמאַכט, נור זיי האָבען געשוויגען מכח דעם עיקר, וואָרום זיי האָבען ניט נעתאוסם, ווי גרויס איז דער נד[illegible]י אלטע [illegible] [illegible] האָבען קיין

צייט נים געהאט און האָבען אַלץ אָבגעלעגט דעם ענין, צו שרייבען האָט מען זיך ניט געווענדט, און די מוהמע אַגאַ, וואָס די פּינר־אינטערעסירטע צדדים האָבען געהאט אויסגערעכענט אויף איהר פערמיטלונג, האָט זיך דערפון אָוועקגעמאַכט. אָוועקגעמאַכט האָט זי זיך דערפון, ווייל די יונגע לייט זענען איהר ניט געפעלען גע־ווען, אַלם וויסטע, אונגעראַטענע און ניט קיין גרויסע קענער אין זייער פאַך, זי האָט דעריבער גערעכענט, אַז איהרע פּלימעניצעס וועלען דאָ קיין גליק ניט בעקומען, איז צו וואָס זאָל זי מיטהעלפען אין אַזאַ שדוך? דעריבער האָט זי זיך פערהאַלטען צו די יונגע לייט העפליך, אָבער קאַלט. אויף זייערע אַנצוהערענישען, אַז זי זאָל זיי שדכנען, פלעגט זי פּשוט ענטפערן: „איך בין ניט קיין שדכנ׳טע״.

— בריגיטאַ,—האָט זי געזאָגט, ווען דער אויבען־געבראַכטער געשפּרעך האָט זיך פערענדיגט אין דער לעהרער האָט אַ קוק געטהון אויף זיין זייגער, איז אויפגעשטאַנען פון זיין אָרט און האָט גענומען דעם קאַפּעליוש.

— וואוהין איז עס?—האָט זי געפרעגט.—זיצט, מ׳וועט דערלאַנגען טיי. בריגיטאַ, טהו אַ קלונג.

בריגיטאַ האָט אַ פריהער אַ טאַנץ געטהון אויפ׳ן אָרט, וואו זי איז געזעסען. איז אונטערגעשפּרונגען צום גלעקיל און האָט אָנגעקלונגען.

— איך קאָן ניט,—האָט דער לעהרער געזאָגט, אַ קוק גע־בענדיג נאָך אַמאָל אויפ׳ן זייגער,—ביי מיר איז אַ לעקציע, און איך האָב שוין אַזוי אויך פערשפּעטינט אויף פינף מיוט.

— אין די ביכער „רוסקי וועסטניק״ וועט איהר מיר ברענ־גען, ווען זיי וועלען פריי ווערען?

— פערשטעהט זיך: איך בין דאָך אייער געשוואָהרענער ליפעראַנט פון ליטעראַטור.

— פאַרוואָס ווילט איהר ניט זיין אויך מיין ליפעראַנט? האָט ראַשעל קאָקעטיש געפרעגט.

— צוויי הארען דיענט מען ניט, דערצו וויל איך ניט קאָנ־קורירען מיט וולאַדימיר פעדאָראָוויטש, — האָט דער לעהרער גע־זאָגט און האָט זיך געזעגענט.

— אָהָ, וולאַדימיר פעדאָראָוויטש איז זעהר ניט קיין לי־

בענסווירדיגער קאוואליער, — האט ראשעל זיך געשפיעלט מיטן צוקינפפטינגען. — ער ברענגט מיר גאר ניט צום לעזען.

— און „איזאבעלא", אדער די געהיימניסען פון מאדרידער הויף?" — האט איהר וולאדימיר פעדאראוויטש דערמאנט.

— א, דעם ראמאן האב איך שוין לאנג געענדיגט.

— פאר וואס זשע האט איהר מיר ניט געזאגט? איך וואלט אייך ברענגען אנ'אנדער ראמאן פון דעם זעלבינגען אויטאר; „עוגעניא, אדער די געהיימניסען פון פראנצויזישען הויף".

— צו וואס ניט איהר איהר לייענען אזעלכע נארישע און... אונפאסענדע ביכלעך? — האט אננא געפרעגט מיט כעס און עקעל אין דער שטים.

— ענטשולדיגט, מאדאם, — האט זיך פערטיידיגט דער דאקטאר אהן פאציענטען, — דער גענעראל פרים... די שפאנישע רעוואלוציע... א היסטארישער ראמאן.

— סקאנדעליעזע כראניק איז אויך — היסטאריש? — האט זי געפרעגט, אנקוקענדיג דעם דאקטאר פערוואונדערט און ערשטוינט, ווי געזאגט: אדער דו מאכסט זיך אונוויסענד אדער דו ביסט טאקע אזוי?

— דער אדוואקאט אהן קליענטען האט דערפיהלט, אז זיין חבר איז דא אריינגעפלען, האט ער צו איהם צו הילף געאיילט, מיט א סטראטעגישען גאנג.

— ווער איז עס אט דער הערר? — האט ער געפרעגט. שנעל צוריקקוקענדיג אננא'ן דעם אלבאם און אנווייזענדיג אויף א פאטאגראפישעם בילד, וואס האט איהם כלומרשט שטארק פעראינטערעסירט.

— מיר דוכט, אז עפיס א פאבריקאנט, א דייטש, — האט אננא בעפרידיגט די כלומר'שטע נייגיערינקייט פון דעם ארוואקאט, וואס איז אין געוועהנליכען לעבען אפט זעהר געשיקט געווען, וואס מיט איהם פלעגט עס ניט געשעהן ווען ער פלעגט אויף זיך נעהמען די ראלע פון א שטיצער פון אלמנות און יתומים.

— און ער זעהט אויס גאר ווי א ענגלישער לארד, א דעפוטאט פון פארלאמענט, — האט ער בעמערקט, צופריעדען מיט

זיין געלונגענעם איינפאַל, וואָס האָט זיין חבר געראַטעוועט פון אַ גרויסער מפּלה

אויף אַ גרויסען זילבערנעם טאַס האָט מען טיי אַריינגעבראַכט — און דער געשפּרעך, אין וועלכען עס האָבען זיך שוין לעבעדיג בעטהייליגט אויך ביידע מיידלעך, איז אַריבער אויך צו די טאָגס־נייעס, שטאָדטישע רכילות, טעאַטער און אַנדערע געוועהנליכע טעמען. ביי דעם אַדוואָקאַט זאַגאַר, וואָס האָט ביז אַהער געשוויגען, האָט זיך אויך די צונג אָנגעהויבען צו בעוועגען, ווארום געבונדען האָט ער זיך געפיהלט נור אין דער נעגענוואַרט פון דעם לעהרער, וועלכען ער האָט ניט ליעב געהאַט או מורא געהאַט פאַר איהם, אַלס פּעדאַנט, אַ „קריטיקירער" און אַ „מליצה־זאָגער", ד. ה. אַזאַ איינער, וואָס האָט איהם שוין ניט איין מאָל געלאָזט פיהלען, ווי גייסטיג העכער ער איז פון איהם מיט זיין איניווערזיטעטען־בילדונג, מיט'ן קאַנדידאַטען־דיפּלאָם וועהרענד דער לעהרער האָט געענדיגט נור אַ מיטעלע שול.

בעת'ן טיי איז אַריינגעקומען אַ נייער גאַסט: אַ מאַנס־פּערזאָן פון מיטעלע יאָהרען פון מיטעלען וואוקס מיט גרויסע בולט'ע אויגען, אַ גוטמיטיגען פּנים, אַ שוואַרץ געשאָרען בערדיל, רייך געקליידעט, מיט בריליאַנטענע שפּאָנקעס און אַ דיקע גאָלדענע קייט צום זייגער, אָבער ניט געגוג מאָדיש.

— אַ, ה' רויכמאַן! — האָט די גאַנצע קאָמפּאַניע פרעהליך בעגריסט, און דעם אויך אננאַ. — און אונז האָט מען געזאָגט, אַז איהר זענט אַוועקגעפאָהרען קיין פּעטערבורג.

— אמת, איך בין געפאָהרען און ערשט מיט אַ שעה צוריק זיך אומגעקעהרט,—האָט רויכמאַן געענטפערט, דריקענדיג די הענד כּסדר אַלעמען און ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ פריי געמאַכטען אָרט נעבען אַנאַן.

— האָט איהר ניט געזעהן מיין פרידעריקאַ?—האָט אַנאַ געפרעגט אַזוי זיך, ווארום זי האָט גאָר ניט חושד געווען, אַז דער גוטער און איהר איבערגעגעבענער מאַן זאָל עקסטראַ פאָהרען קיין פּעטערבורג, אַ קוק צו טהון אויפ'ן אָרט, פאַר וואָס פרעדעריקאַ שרייבט ניט אַזוי לאַנג און פערשאַפט דערמיט איהר מוטער אַנגסט און שלאָפלאָזע נעכט.

— ניט נור געזעהן, איך בין פון איהר ניט אַוועק, ביז

וואַנען זי האָט מיר ניט געגעבען בריעף צו אייך.

— ס'אַראַ גוטער איהר זענט, ה' רויכמאַן! האָט אויסגע־שריען די ערפרעהטע אַנאַ און האָט איהם שטאַרק די האַנד גע־דריקט. - גיט אַהער, גיט גיעכער. פאַרוואָס האָט זי ניט געשריע־בען? זי איז קראַנק געווען?

— וואו קראַנק? — האָט רויכמאַן געזאָגט, אָבגעבענדיג אַנאַ'ן אַ בריעף. — זי איז געזינדטער פון מיר מיט אייך. זי זאָגט, אַז זי האָט קיין צייט ניט געהאַט צו שרייבען, ווייל ס'זענען רעפעטיציעס געווען צו עפּיס אַ קאָנצערט אָדער אַ פאָרשטעלונג: גרוים־פירסטינס דאַרפען די טעג בעזוכען די קאָנסערוואַטאָריע.

אין דער צייט, וואָס אַנאַ האָט דעם בריעף געלעזען, האָט ראַש"ל מיט בריגיטאַ זיך איבערגעקוקט און צוגעוואונקען צו די יונגע לייט, און די יוגענד איז שטיל און איינציגווייז אריבער אין זאַל „אום ניט צו שטערען דעם פערליעבטען פּאָר'ל", כאָטש זיי האָבען אַלע געוואוסט, אַז די פערליעבטקייט איז דאָ נור מצד רויכמאַנען, און אַנאַ איז אינגאַנצען גלייכגילטיג צו דעם רייכען אלמן און זיין שרכ'נען זיך צו איהר.

— יאַ. — האָט אַנאַ געזאָגט, דורכלייענענדיג דעם בריעף און אוועקלעגענדיג איהם אויפ'ן טיש, — זי שרייבט, אַז זי איז געווען פערנומען, איז עס דען אַ תירוץ? האָט זי דען פאַר די גאַנצע צייט ניט געקאָנט אָברייסען אַ פיערטיל שעה, אָנצושרייבען, לפחות, אַז זי לעבט און איז געזונד? אָ, קינדער, קינדער, ווי ווייניג זיי בעזאָר־גען זיך פאַר די רוה פון זייערע עלטערען! איך פלעג דאָ פון זינען אראָב, כ'בין שיער ניט קראַנק געוואָרען פון אַנגסט און אַלערליי שרעקען, און זי האָט רעפעטירט! זי האָט רעפעטירט די גאַנצע פיער און צוואַנציג שעה אין מעת־לעת!

— און דעריבער, — האָט רויכמאַן בעמערקט מיט אַ זיפץ און שפּילענדיג מיט זיין קייטעל, — וואָלט דאָס בעסטע געווען, ווען איהר זאָלט וואוינען אין פעטערבורג און די טאָכטער זאָל זיין נעבען אייך.

— אָבער, ה' רויכמאַן, איהר ווייסט דאָך, אַז דאָס איז פאַר מיר אונמעגליך.

— פאַרוואָס עפּיס אונמעגליך? קיין אונמעגליך איז אויף דער וועלט ניטאָ. זאָלט איהר נור וועלען — וועט עס מעגליך זיין. דאָס ווענדט זיך נור אָן אייך אַליין.

אַנאַ האָט אויף איהם פרעגענדיג אַ קוק געטהון. ער האָט זיך עטוואָס אײנגענורעט און האָט צוגעגעבען:

— איהר שטויסט אײך אָן געװיס, װאָס איך מײן: איך בין ניט אײנמאָל אַזוי דרייסט געװעזען צו זאָגען אײך װעגען דעם. צוליעב אײך בין איך גרייט איבערצופיהרען אַלע מײנע געשעפטען אין פעטערבורג און זיך בזעצען דאָרט. אַלס ס׳חי פון ערשטער גילדיע האָב איך רעכט דערויף. בעפעהלט נור—װעל איך זיך גליקליך פיהלען צו בענוצען זיך מיט דעם דאָזיגען רעכט.

אַנאַ איז רויט געװאָרען, האָט דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזט און אַ װײלע געשװיגען. פון זאַל האָט זיך דערהערט אַ דינינקע און פאַלשע שטימעלע פון פרײלין ראַשעל, װאָס האָט געזונגען בײ אַ קאָמפּאַנעמענט פון דער פּיאַנאָ: „מ׳זאָגט, אַז איך בין אַ קאָקעטין".

— ה׳ רויכמאַן,—האָט אַנאַ געזאָגט,—אמת, איהר האָט מיר ניט אײנמאָל געגעבען אָנצוהערעניש װעגען דעם, נור איך איז דאָך בעװאוסט מײן מײנונג. אָפען געזאָגט, האָב איך גאָרנישט געגען אײך. פערקעהרט, איך שעץ אײך זעהר, אַלס עהרליכען און גוטען מענשען. איך שװעהר אײך, אַז בײ דעם קלענסטען פערלאַנג, בײ דעם קלענסטען בעגעהר חתונה צו האָבען אַ צװײטען מאָל, װאָלט איך גאָר קײן בעסערע פּאַרטיע ניט געזוכט. אָבער איך האָב בעשלאָסען צו דערלעבען שוין מײן ביסעל יאָהרען אַן־אלמנה.

— דערלעבען?—האָט רויכמאַן אויסגעשריען מיט אַ שמאַרקען פראָטעסט אין דער שטים, איהר זענט נאָך יונג, שען און פול קרעפטען. איהר דאַרפט נאָך לעבען, ניט דערלעבען. פאַר אײך איז פריה, צופריה נאָך צו פערשרײבען זיך צװישען אַלטיטשקעאַלע װעלען דאָס אײך אַזוי זאָגען.

— זאָלען אַלע זאָגען, װאָס זײ װילען, אָבער איך װײס און פיהל, אַז מײן לעבען איז שוין אָבגעלעבט. אין איך דערלעב נור איצט: איך לעב נור פאַר מײן פרעדעריקאַ, און דאָס קלעקט פאַר מיר. װעגען אַ נײעם לעבען, נײע פליכטען און בעציהונגען װיל איך גאָר ניט טראַכטען.

— פאַרװאָס װילט איהר עפּיס ניט טראַכטען, פאַרװאָס איז עס עפּעס אַזאַ פינסטערע שטימונג? איהר האָט נאָך פאַרויס אַ גוטע העלפט פון אײער לעבען. לעטב אײך איהר קאָנען צוליעב אײער

פרעדעריקאַ, נור צו דען דאַרפט איהר דאָן לעבען דוקא אין אַזעלכע בעדינגונגען, און גיט אין אַנדערע?

— איך בין צופריעדען מיט די בעדינגונגען פון מיין לעבען.

— איהר לעבט ביי פרעמדע.

— ניין, ביי אייגענע. די שוועסטער זשאַלעוועט ניט פאַר מיר. און וויפיעל דאַרף איך דען?

— איהר וואָלט דאָך אָבער געקאָנט לעבען זעלבשטענדיג, מיט אַ אייגענער בעל הבתישקייט, ווי אַ פריצטע, אין רייכקייט און כל-טוב.

— איך האָב מיך קיינמאָל ניט נאָכגעיאָגט נאָך עשירות און כל-טוב, און אויך יעצט יאָג איך זיך ניט נאָך דעם. מיינע קרובים ענען זעהר גוט צו מיר, זיי האָבען מיך ליעב און איך האָב זיין ליעב. איך לעב שטיל, רוהיג, כ'בין בעשעפטיגט, און ווען ס'איז ניטאָ קיין בעשעפטיגונג, פערגעהם איך מיך מיט אַ בוך אָדער מיט פרייען-אַרבייט. וואָס נאָך זאָל איך וועלען ביז וואַנען מיין פרעדע-ריקאַ וועט ענדיגען די קורסען און וועט ווערען זעלבשטענדיג? ווער וועט איהר דאַן אָבהיטען און פיהרען, ווען איך זאָל מיך ווידער לאָזען פערבינדען? פערגעסט ניט, אַז דער וועג פון אַנ'אַרטיסט איז—זעהר אַ גליטשיגער, דערהויפט פאַר יונגע, אונערפאַהרענע און... שענע פרויען. און מיין פרעדעריקאַ איז דוקא אַ שענהייט!..

אַ ווייל**ע** שטיל.

פון זאַל האָט זיך איצט דערהערט דאָס דינינקע און פאַלשע שטימעלע פון פריילין בריגיטאַ, וואָס האָט געזונגען ביים אַקאָמ-פאַנעמענט פון דערזעלבער פיאַנאָ: „פאָהר ניט אָב, מיין טייערער"

— אַנאַ, ליעבע אַנאַ,—האָט דער פערליעבטער אַלמן איבער-געריסען דאָס שטיל שוויגען, אָנכאַפענדיג איהר האַנד און געדריקט זענט מיר מוחל, וואָס איך רוף אייך אָן אַזוי. איך ווייס, אַז איך האָב דערויף קיין שום רעכט ניט, נור דאָס האַרץ, און נאָך אַזאַ האַרץ, ווי מיינס, קוקט נישט אויף קיין רעכט. ערלויבט מיר צו האָפען... צו לעבען מיט דער האָפנונג, אַז דאָס איז ניט אייער לעצט וואָרט. אפשר וועט איהר זיך נאָך בעדענקען און איהר וועט אומענדערן אייער בעשלוס. פרעדעריקאַ דאַרף אייך נאָרניט בע-אונרוהיגען: אין שוועהר אייך, אַז איך וועל איהר זיין דער סאַמע צאַרטער פאָטער-פערזאָרגער, פון דער ערשטער פרוי זענען ביי

מיר דאָך קיין קינדער ניטאָ. וועט זי מיר אַנ׳אייגען קינד ווערען. מיר וועלען לעבען, וואו איהר וועט וועלען: דאָ, איז דאָ, אין פּעטערבורג — איז אין פּעטערבורג. און בנוגע דעם גליטשיגען וועג פון אַרטיסטען, איז צו וואָס דאַרף זי עס גאָר אינגאַנצען? אַ צעהנדליג-צוויי צעהנדליג טויזענד רובל נדן פאַר איהר וועט זיך ביי מיר אַלע מאָל געפינען. איך בין דאָך רייך, זעהר רייך. מיר וועלען זי אויסגעבען פאַר אַ גוטען מענשען — אַט איז אייך אַ תכלית. חילוט איהר, וועל איך מאָרגענדיגען טאָג אויף איהר נאָמען אין באַנק אוועקלעגען צוואַנציג טויזענד רובל. צו וואָס וועט זי שוין דאַן דאַרפען קאָנצערטען אָבגעבען אָדער זינגען אויף דער סצענע? מענשען טהוען עס דאָך פון נויט, וויל זיי האָבען ניט קיין בעסערס. איבעריגענס, זאָג איך עס אַזוי גלאַט. איהר, אַלס מוטער, פערשטעהט עס בעסער. ווי איהר וועט זאָגען, אַזוי וועט זיין. איך וועל ניט דערווידערן, קיין מוזיק פערשטעה איך גיט. און דעריבער איז מיין מיינונג ניט וויכטיג. נור אין גאָטעס נאָמען, שטויסט ניט אוועק פון זיך אַ איינפאַכען, ניט זעהר קיין געבילדעטען, אָבער אַ אָפענהערציגען און אַ עהרליכען מענשען, וואָס לעגט אייך פאַר פּשוט, אָפען, אָהן קאָמפּלימענטען און שענע מליצות — זיין האַרץ, זיין האַנד, זיין פערהאָרעוועט פערמעגען און לעבען. יאָ, ליעבע אַנאַ, איך ווייס ניט, ווי ווערט עס אויסגעדריקט אין די ביכער, נור איך פיהל, אַז איך בין גרייט דאָס לעבען אָבצוגעבען פאַר אייך. מיט מיין ערשטער פרוי — עליה-השלום! — בין איך ניט געווען גליקליך, און איך שווער אייך, אַז ניט איך בין אין דעם שולדיג געווען, נור איך בין עפעס פעסט איבערציינט, אַז מיט אייך, ליעבע, גוטע, קלוגע אַנאַ, וועל איך גליקליך זיין, אַזוי גליקליך...

ער האָט ניט געקאָנט ווייטער ריידען, וויל פון שטאַרקען געפיהל האָט ער זיך צעוויינט. אַנאַ האָט אויך געוויינט, געריהרט פון זיין איינפאַכער, אונבעגרענצטער ליעבע און איבערגעבענהייט. זי האָט געוואָלט עפּעס ענטפערן, נור אין דער ווייל זענען אין צימער אַריינגעפלויגען ראַשעל און בריגיטאַ.

— ליבינקע, גוטע מוהמע אַנאַ, האָבען זיי ביידע איהר גע־גלעט, ווי קליינע מיידעלעך — איהר זאָלט אונז ניט ענטזאָגען, שפּיעלט אונז אַ קאַדריל, מיר וועלען טאַנצען, מיר האָבען שוין אַזוי לאַנג ניט געטאַנצט! אַ צייט ניט געטאַנצט, שוין צוויי וואָכען!

אַנאַ, אַ צופריעדענע, װאָס די פּלימעניצעס האָבען ניט בעמערקט איהר צוטראָגענקײט, האָט זיך ניט געלאָזט לאַנג בעטע און איז אַװעק אין זאל, װאו ס׳האָבען זיך באַלד דערהערט די קלאַנגען פון אַ קאַדריל אויפ׳ן מאָטיװ „מיר אַלע בעגעהרען די ליעבע״.

.XIV

דער אבמאַך אין קעלער אנטקעגען דעם אבמאַך אין צװייטען עטאזש.

אין דערזעלבער צייט, װען די יוגענד בײַ גרונימוסעז אין זאַל האָט געטאַנצט קאַדריל, פּאָלקע און װאַלסען בײַ די קלאַנגען פון פּיאַנאָ, האָבען זיך עטליכע קלאַפּטער אונטער דער פּאָדלאָגע, אין קעלער, אונטער דעם שטײנערנעם, שטאַרק פּערױכערטען געװעלב, זיך געלאָזט הערען גאָר אַנדערע מיני קלאַנגען. אין קעלער, צװישען דעם מישמאַש פון פּעסלעך, צעבערס, פּילטרען שטױסלעך, קעסלעך, מעסטלעך, פלעשעלעך און גלעזלעך, אויף דער ציעגעל־פּאָדלאָגע אויף עפּעס ברודיגס און הארטעס, װאָס האָט זיך פונדעסטװעגען אָנגערופען מאַטראַץ איז געלעגען אַ געזונדטער יונג מיט אַ אָקסען קאָפּ, מיט אַ רונדען רויטען פּנים, װאָס האָט געגלאַנצט פון שװייס, מיט ברייט אויפגעעפּענטע פּייכטע אויגען װאָס זענען, דוכט זיך, גרייט געװען אַרויסצושפּרינגען פון זייערע לעבער. לויט דער רחבות, װי ער איז געלעגען אויסגעשפּרייט און דעם ברייטען שמייכעל, װאָס האָט זיך געצויגען פון די װינקלעך פון מויל ביז די סאַמע שלייפען, בעדעקענדיג דאָס גאַנצע פּנים, און אין דעם אויך די גרויסע פלײשיגע נאָז, איז קענטיג געװען, אַז דער יונג האָט זיך איצט געפונען אין דעם גליקליכען צושטאַנד, װאָס ניט יעדעם אָנגעװײפּטען דײטש דאָס רעכט צו זינגען פון געטהע׳ס „פויסט״:

„מיר איז קאַניבאַליש װאויל״.

דער יונג אָבער, חאָטש ער איז געװען אַ דייטש, האָט ער ניט געזונגען פון „פויסט״, נור אַריינשטעקענדיג די הענד אין זײנע געדיכטע, אויפגעשױבערטע און ביז עקעל אָנגעשמירטע בלאָנדע האָהר און קלאַפּענדיג טאַקט מיט די שטיװאַלעס אָן דער הילכי־

נער דעק פון א ליידיגער פאס, וואס איז ביי זיינע פיס געלעגען, האט ער גערעוועט משונה'דיגו

א, טאנענבוים, א. טאנענבוים,
ווי גרין זינד דיינע בלעטער;
דו בליהסט צו יעדער יאהרעס צייט
אונד אויך ביי יענגליכעם וועטער
א!!! טאנענבוים!"

— דו וועסט אויפהערען, דו פערפלוכטע דייטשורע?— האט געשריען קארפעל, וואס איז געשטאנען אויף די קניה מיט פערקאטשעטע ארבעל, אין א לעדערנעם שירץ ביי דעם אייזערנעם אייוועלע און האט אין א קעסעל געקאכט עפעס א פליסיגקייט.— שלאף דארט, אז דו האסט זיך אנגעזויפט. ווי א שוויין, און בומקע ניט.

חא, חא, חא!— האט זיך יענער צולאכט, האפענדיג זיך פאר די זייטען און האט ווייטער „געבומקעט".

— קארלו!—האט קארפעל אויסגעשריען נאך שטרענגער— איך שווער דיר, אז איך וועל דיך אבבריהען מיט די זודיגע. עס דרעהט מיר אזוי אויך דער קאפ גאנץ געגוג, און ער האט זיך נאך צוזונגען דא מיט זיינע הינטישע ליעדער.

קארפ'פכען!—האט קארל אבגעענטפערט—גאט גרים דיך, קליינעס, שווארצעס, משוגע'נעס קארפפכען. און ער האט זיך ווידער צושריגען:

„דער קארפפען איזט איין פיש,
איין פויגעליין—דער שפאטץ;
געדעקעט איזט דער טיש,
ניכט בלייבע אוים, מיין שאטץ!"

— אך, דו וועסט זיך נאך זידלען, האט גע'כעסט דער גוטער נור היציגער קארפעל, וואס האט געמיינט, אז קארל האט עס אויסגעזונגען זעהר א בעליידיגענדעס ליעדעל וועגען איהם, איך וועל דיר שוין ווייזען, וואס פאר א פיש איך בין! איך וועל דיר שוין א פעפער טהון!

ער האט געלאזען דעם קעסעל, איז צוגעשפרונגע צו קארלען, האט זיך אויף איהם אנגעווארפען און גענומען איהם קלאפען. קארל האט געשריען, זיך געשלאגען, געביסען, געדראפעט, נור, צולעצט, ווען ער איז אבגעשוואכט געווארען.

האָט ער אָנגעהויבן מחילה בעטען.

— נו, וואָס, דו וועסט „בומקען" און זידלען זיך, האָ? — האָט געפּרעגט דער צובייזערטער קאַרפּעל, וואָס האָט דעם שכור געיילאָגען, וואו ער האָט נור געטראָפען.

— גענוג נו, קאַרפּכען, קאַרפּושינקע, — האָט קאַרל גע־קרעהט, שיער ניט דערשטיקט אונטער דעם שווערען דיקען ווינ־גיסער. איך וועל שוין ניט מעהר—ניין!

— זעה נאָר,—האָט קאַרפּעל אָנגעזאָגט, אויפהויבענדיג זיך פון מאַטראַץ,—אַ ניט. וועל איך דיך ווידער אָנקלאַפּען און כ'וועל דיך בינדען אַזוי ווי איירנעכטען.

דער דייטש האָט שוין מעהר ניט גערעוועט, נור ער האָט אָנגעהויבן צו שלוכצען, און ר'האָט אַזוי געשלוכצעט ביז ער איז שטאַרק איינגעשלאָפען. קאַרפּעל האָט דעם שלאָפענדען צוּ־געדעקט מיט אַ פעלץ, כּדי ער זאָל זיך ניט פערקיהלען אין דעם קאַלטען און פייכטען קעלער.

קאַרפּעל און קאַרל זענען שוין פון לאַנג אָן געווען גרויסע גוטע פריינד. זיי זענען געווען אַזוי צו זאָגען שול־חברים אין דעם ערלערנען די ווינעריי־קונסט אין ריגאַ. חאָטשי קאַרל איז געווען עטוואָס געבילדעט און האָט עטוואָס געוואוסט פון חעמיע און דעריבער האָט ער פיעל בעסער פערשטאַנען די ווינעריי, ווי דער אונוויסענדער קאַרפּעל, וואָס האָט דעם פאַך דערלערנט נור פּראַק־טיש. און חאָטשי ער האָט ביי זיין בעל־הבית אַ ווייןהענדלער־אַ דייטש, בעקומען דאָפּעלט געהאַלט אנטקעגען קאַרפּלען, פונ־דעסטוועגען איז ער דאָפּעלט אָרימער געווען פון איהם. וואָרוּע, אַלס בחור און מיט אַ תאוה צו שכרות, פלעגט ער זיין פערדיענסט אויסברענגען לייכטזיניג און אָהן אַ תכלית, ר'האָט זיך קיינמאָל ניט געזאָרגט וועגען דעם מאָרגען, ווערענד דער ניכטערער קאַרפּעל און אַ פאַמיליען־מענש האָט יעדע קאָפּיקע פון זיין קאַרגע געהאַלט אויסגעגעבען פאָרזיכטיג און שטרענג אויסגערעכענט, וויסענדיג, אַז ווען די קאָפּיקע וועט אויספעהלען, וועט אויסקומען צו הונגערן איהם און זיין פאַמיליע. אויף די גוט־הערציגקייט פון ר' משה גרונימוס האָט ער זעהר ווייניג געהאָפט, וואָרום ר' משה גרונימוס האָט ניט ליעב געהאַט צו טראַכטען וועגען דער לאַגע פון זיינע משרתים. דאָס געהאַלט, וואָס די רעצטע בעקומען, האָט ער גע־

רעכענט, אַז ניט זיי פֿערדיענען עס מיט זייער מיה, און דעריבער קומט עס זיי, נור עס איז אַ נדבה, אַלזאָ איז ער שוין געניג גוטהערציג דערמיט. וואָס ער גיט זיי אַרויס, וויפֿיעל עס איז אָבגערעדט, ד. ה. וויפֿיעל ער האָט בעשטימט לויט זיין איינזעהן. דער ניט־אויסגערעכענטער קאַרל וואָלט איינגאַנצען פערפאַלען געוואָרען ביי זיין שכרות אין הולאַנקעס, ווען ניט קאַרפעל, וואָס האָט זיין חבר געשטיצט מאָראַליש און מאַטעריעל, ר'האָט איהם אָמטעגליכסטען אָבגעהאַלטען פֿון משוגעת'ן, האָט איהם געשיצט פֿון זיך זעלבסט. פלעגט איהם צו זיך נעהמען אין הויז, ווען ער פלעגט אָנוועהרען אַ שטעלע, פלעגט שלום מאַכען צווישען איהם און דעם בעל־הבית אין אַבזונג געבען אויף איהם בעת אַ קראַנקהייט. קאַרל האָט אָנערקענט, וואָס פאַר אַ גוטען מלאך ער האָט אין דעם „קליינעם, שוואַרצען קאַרפלען" און האָט איהם ליעב געהאַט, ווי אַ ברודער. אַזוי איז צווישען די צוויי ווייגערס געוואָרען זעהר אַ שטאַרקע, צאַרטע פריינדשאַפט. עס פלעגט קיין איין טאָג ניט אַריבער, אַז זיי זאָלען זיך ניט זעהן, לפחות, צוויי־דריי מאָל: אַמאָל זיצט קאַרל ביי קאַרפלען אין קעלער, און אַמאָל קאַרפעל — ביי קאַרלען אין קעלער. יום-טוב צייט אָדער ווען אין קעלער איז ניט געווען קיין שנעלע אַרבייט, פלעגען זיי זיין צוזאַמען. נור אַז קאַרל פלעגט זיך אָנשכורן און אָנהויבען צו טומלען אָדער שטערן קאַרפלען אין דער אַרבייט, פלעגט דער לעצטער איהם שלאָגען און איינשטילען מיט אַלע מיטלען, זאָגאַר מיט שטריק — און קאַרל פלעגט עס אָננעהמען, אַז אַזוי דאַרף עס זיין, האָט דערפאַר קיינע פרעטענזיעס ניט געהאַט און פלעגט זאָגאַר בעדאַנקען זיין חבר פאַר זיין „בעזאָרגען זיך" וועגען איהם.

— אַ דאַנק, ברודער, — פלעגט ער זאָגען, אויסניכטערנדיג זיך און אויסהערנדיג קאַרפעלס ערצעהלונג, ווי אַזוי ער האָט איהם בערוהיגט — דו זאָלסט מיך, ווי עפּיס. וואָס שטאַרקער בינדען, וויל אָך בין אַ מנוול, איך ווייס אַליין. ווען דו וועסט אויף מיר ניט אַכטונג געבען, איז ווער וועט אַכטונג געבען? איך בין דאָך איינער אַליין אויף דער וועלט.

אין דעם דאָזיגען אָווענד איז קאַרל געווען ביי קאַרפלען אין קעלער ניט מיט אַ געוועהנליכען וויזיט, נור וועגען אַ ענין. דער

עין איז געווען, וואָס צוויי פעסלעך ווין זענען אזוי קאַליע געוואָרען, אַז קאַרפעל האָט זיך מיט זיי געעוסק'ט פון סאַמע פריה מאָרגען, האָט פּראָבירט אַלע בעוואוסטע מיטלען, האָט אויסגעבראַכט א סך שפּירט וויעדים און ד. גל.—און אַלץ אומזיסט: דאָס ווין איז צושיט, זויער און דער קאָליער איז עפּעס אזא מאָרנער. אַז חאָטש וואַרף עס אַרויס. און דעריבער האָט ער אויף א קאָנסיליום אַרויסגערופען זיין מעהר נענטסטען חבר. דער חבר האָט אויך לאַנג מיט'ן קאָפּ געאַרבייט, האָט פּראָבירט פילטרירען, זידען, מיט קויהלען, געשטויסענע צוקער און ז. ח. און אַלץ אומזיסט. ענדליך איז ער אויסגעפינען צו זיך, האָט געחאַפּט זיין בוך, געזוכט עפּיס אין גיכער-בירט—און אין א קאַרגע שעה אַרום האָט מען שוין בעקומען א גאַנץ גוטע גלאָז ווין. אורא! האָבען די ווינערס אויסגעשריען, און פון פרייד האָט קאַרל עטוואָס אויסגעטרונקען, איז שיכור געוואָרען, איז צונעפאַלען אויפ'ן מאַטראַץ, האָט אָנגעהויבען „ביטקען". האָט ער פון קאַרפלען בעקומען זיין געוועהנליכע פּאָרציע, האָט ער גענחיצעט און איז איינגעשלאָפען. און קאַרפעל האָט זיך ווייטער געאַרבייט, זינגענדיג א חנישען ניגונדל, וועלכען ער האָט אָהן רחמנות צוקאַלעטשעט, נור ער איז אינגאַנצען זיכער געווען, אַז ער זינגט, ווי מ'דאַרף, נור ער לאָזט דורך טריללען, אויף וועלכע ער האָט איצט קיין צייט ניט, אַז דערצו איז ער נאָך פון נעכטען אַן אביסעל הייזעריג, ניט ביי דער שטים.

צייטענווייז פלעגט ער אויפהויבען דעם קאָפּ פון קעסיל, אַנווענדען די אויגען צו יענעם ווינקעל, וואו קאַרל ליעגט. פלעגט אויפמערקזאַם און בעזאָרגט זיך צוהערען, צי שלאָפט ער רוהיג, צי אָטעמט ער, ווייל ער איז עפּיס איבערצייגט געווען, אַז קאַרל וועט שטאַרבען פּלוצלונג, פון אַפּאָפּלעקסיע, וואָרום „ביי זיין פאָלקייט, קורצער האַלז און אָפטע שכרות קאָן עס ניט זיין אַנדערש".

— א וואוילער יונג און א גוטער חבר,—טראַכט ער פאַר זיך,—אין ס'וועט פון איהם גאָרנישט זיין. האָלט ער חתונה געהאַט, האָלט ער אפשר מיישבדיג געוואָרען. נור וועלכע מיידעל וועט עס מיט איהם חתונה האָבען? הויל, ווי א פּיסטויל, און דערצו נאָך אין חובות. און וואָס פאַר א געהאַלט בעקומט ער? ס'וואָלט געקלעקט פאַר צוויי פאַמיליעס, און ער, ווען ניט איך,

חאַלט ער אָפט געהונגערט... עפּיס אַ כאַ־נער עולם! מענשען גוטע, קלוגע, נור ווי אַזוי צו לעבען—פערשטעהען זיי ניט. געלד האָבען זיי ליעב ניט וועניגער, ווי מיר, אָבער פערהיטען עס קענען זיי ניט, ווילען ניט. ווי נור דער רובל איז דאָ, פּטר'ען זיי עס ווי אַלע נאַרישקייטען, פו! איך שוועהר, אַז ס'איז ניט כדאי צו בעדויערן זיי, ווייל זיי אַליין בעדויערען זיך ניט.

נור ער קאָן טויזענד מאָל שוועהרען, אַז ס'איז ניט כדאי צו בעדויערן, און ער בעדויערט קאַרל'ן פון גאַנצען הארצען. און דער ווייל טראַכט ער זאָגאַר פון דעם, ווי אַזוי מאַכט מען עס, אַז בעת קאַרל וועט בעקומען די שכירות זאָל ער זיך קויפען אַ פּעלציל, אום ער זאָל ניט פריהרען אין זיין צוריסענעם פּאַלטאָ און זאָל זיך ניט פערקיהלען, וואָרום אויף דער גאַס זענען שוין פרעסט.

אַרום צעהן דעם זיינער אין אָוועגד האָט זיך דורך דער כהיר אין סטעליע אַראָבגעלאָזט אין קעלער דער פריקאַזשציק מאַבקע.

— וואָס איז ביי דיר אַזוי פינסטער? —האָט ער געפרעגט, אַריינפאַלענדיג אין פינסטערן קעלער, וואָס האָט זיך עטוואָס נור בעלויכטען פון דער הייצענדער אייוען. פאַרוואָס צינדסטו ניט אָן קיין לאָמפּ?

— איך האָב ניט בעמערקט, אַז זי האָט זיך אויסגעלאָשען, — האָט קאַרפּעל געענטפערט און האָט זיך גענומען פאַר'ן לאָמפּ וואָס איז געשטאַנען אויף אַן'אומגעקעהרטען פעסיל. — וואָס איז, איהר פערשליעסט שוין דעם מאַגאַזין?

— ניין,— האָט דער פריקאַזשטיק געזאָגט, האָט זיך צוגעזעצט אויף אַ קעסטעל און האָט פערדרויכערט אַ פּאַפּיראָס, — איך האָב זיך עס נור אויף אַ ווייל אַרויסגעריסען, דורכצושמועסען מיט דיר וועגען אַ ענין. לאָז אָב אַ ווייל דיינע קעסלעך! האָט ער אָנגעשריען געטהון, זעהענדיג, אַז קאַרפּעל האָט אָנגעצונדען די לאָמפּ און האָט זיך ווידער גענומען פאַר זיין אַרבייט. זעץ זיך און הער. ס'איז זעהר אַ וויכטיגער ענין.

קאַרפּעל האָט פון קעסיל אַריבערגעגאָסען אין אַ פאַרצעלאַנעם שיסעל און האָט עס איבערגעדעקט מיט אַ בויגען פּאַפּיער, האָט צו דעם אָרט, וואו מאַטקע איז געזעסען, צוגערוקט אַ האָלץ אויף דער פּאָדלאָגע און האָט זיך אויף דעם געזעצט, אַרומגעהמענ-

ריג די קניה מיט די הענד, אום אויפצוהאַלטען די גלייכגעוויכט.

— נו, רייד, איך הער,—האָט ער געזאָגט, אויסשטעלענ־דיג אויף דעם פריקאָזשציק זיינע גרויסע, גוטע אויגען.

— ביי אונז איז דאָ גרויסע נייעס צו הערן,—האָט ער אָנ־געהויבען, לאַנגזאַם שאָקלענדיג זיך און גלעטענדיג זיינע קניה.

— נייעס? — האָט קאַרפעל געפרעגט און זיינע אויגען האָבען זיך נאָך בריימער אויפגעעפענט.

— זעהר גרויסע און וויכטיגע. די בעלי־בתים וועלען אָב־שטעלען דאָס געשעפט.

— אָבשטעלען דאָס געשעפט! — האָט אויסגעשריען דער איבערראַשטער קאַרפעל, אַראָבלאָזענדיג זיינע קניה פון די הענד, אַז ער איז שיער ניט אַמגעפאַלען.—ווער האָט עס דיר געזאָגט?

— קיינער ניט, נור איך האָב דען אַליין קיין אויגען ניט? איך זעה אַליין.

— וואָס זעהסטו פאָרט?

— איך זעה, אַז זיי האָבען דעם מאַגאַזין אָבגעלאָזט פון די הענד, קוקען אריין אהער נור אוים רגילות, בעוויזען נור די נאָז און געהען אוועק, און דעם גאַנצען טאָג פיהרט מען זיך אַרום מיט מעקלערס און מיט מלוה׳ס.

— איז וואָס? מסתמא, זענען זיי גענויטיגט אין געלד צו־שיקען קיין ריגאַ אָדער קיין ווארשוי.

— די מעשה איז אָבער, וואָס זיי שיקען גיט ניט קיין ריגא און ניט קיין ווארשוי, כאָטשי מ׳האָט זיי שוין געלד אָנגעטראָגען גאַנצענע זעק. אַ סך גוטיגע אַרטיקלען האַלטען שוין ביים סוף, אַ סך זענען שוין אינגאַנצען אויסגעגאַנגען, און מען שרייבט ניט אוים קיין נייע טראַנספּאָרטען. איך זאָג זיי אָן אַלע טאָג, אַז דאָס איז ביי אונז ניטאָ, דאָס וועט באַלד אויספעהלען. קינים קומען, פרעגען וואָס, זענען בייז, ווען מ׳גיט זיי ניט, וואָס זיי פערלאַנגען, איינער אַ פאַלקאָווניק האָט מיך נעכטען אויסגעזידעלט זאָגאר, וואָס ס׳איז ניטאָ קיין באַליק — און וואָלט עס זיי גאָר געאַרט! ס׳איז קלאָהר, אַז צו ניי־יאָהר וועלען זיי דאָס געשעפט אינגאַנצען פער־מאַכען אָדער זיי וועלען עס וועמען איבערגעבען.

— ווייסטו ניט, פאַרוואָס פערמאַכען זיי דאָס געשעפט? גע־וויס, ברענגט עס זיי גרויס שאָדען?

— וואס פאר א גרויס שאדען? מיר פערקויפען דען מיט אנטועהר? אויף אלע יודען געזאגט געווארען אזא געשעפט, זוי אונזערס.—

— פארוואס זשע פארט ווילען זיי עס פערמאכען? ווער לאזט עס א פרנסה?

— מיין סברא איז: זיי וועלען עפענען אנ'אנדער געשעפט, עפיס א אנגרא לאגער צי וואס.

— דאס איז דיין השערה אדער דו האסט עפיס געהערט?

— אי איך שטוים מיך אן אי איך האב עפים געזעהן. אונזער גראבע פיהרט אלץ די מעקלערס איבער די שטאהלען און טעה'ט אלץ: „א סקלד", א „סקלאד", וועט עס א פנים זיין טאקי א סקלאד. און איבריגענס, וואס זענען מיר מחויב דעם קאפ צוברעכען דערויף, וואס זיי זעלען טהון? מיר דארפען טראכטען וועגען דעם, וואס מיר זאלען טהון.

אין דער ווילע האט זיך פון מאטראץ אין קעלער דערהערט א שווערער הויסט.

— ווער איז דא?—האט מאטקע אומרוהיג געפרעגט, אויפשפרינגענדיג פון ארט.

— דאס איז קארל. ער איז שכור, ער שלאפט. קארל, דו שלאפסט?

קיין ענטפער איז ניט געווען.

— ער שלאפט שמארק,— האט קארפעל ארויסגעזאגט און האט א מאך געטהון מיט דער האנד אין דער זייט, וואו דער מאטראץ איז געלעגען. ווי געזאגט: מיר קאנען ריידען ווייטער.

— וואס זאלען מיר טהון?—האט דער פריקאזשטשיק געפרעגט בערוהיגט אין זעצענדיג זיך אויף זיין ארט.

— כ'וויים וואס—מיר'ן מאכען א געשעפט.

— מיט דריי הונדערט רובל?

— און דיינע דריי הונדערט? מיר וועלען דאך זיין שותפים?

— אונטער דער פירמע: „אביון עט דלכון"?

— מיר'ן האבען קרעדיט.

— מיר'ן האבען קרעדיט, אז מיר'ן האבען א געשעפט. און מיט זעקס הונדערט רובל עפענט מען ניט קיין געשעפט: דאס גאנצע געלד וועט אוועק אויף א וואוינונג און פאטענטען.

— וואָסושע זאָלען מיר טהון?—האָט שוין קאַרפּעל גע־פרעגט.

— פאַראַטען מאַכען,—האָט מאָטקע ארויסגעזאָגט קורץ, שטיל און געהיים, אַנבויגענדיג זיך איבער׳ן אויער צו קאַרפּלען, וואָס איז בײ זיינע פּיס געזעסען.

— פאַרראַטען?—האָט יענער געפרעגט, ניט פערשטעהענ־דיג, פאַרוואָס האָט עם מאָטקע די לעצטע ווערטער ארויסגעזאָגט געהיים און מיט א וואונק.—וואָס פאַר א פאַרראַטען?

— פאַרראַטען פון משקאות,—האָט מאָטקע אַרויסגעמור־מעלט שטיל איז נאָז און האָט פערקנייטשט דעם שטערן.

— דו זאָגסט דאָך אָבער, אַז דאָס געלד וועט קלעקען נור אויף א וואוינונג און פּאַטענטען. אויף וועלכע געלד וועלען מיר עס אײנקייפען משקאות?

— און וואָס איז דאָס?—האָט מאָטקע געפרעגט, אָנווייזענ־דיג מיט דער האַנד אויף די פעסער וויין און פלאַשען מיט פער־שיעדענע משקאות דאָ אין קעלער.

די שטימונג פון דעם תמואַטען ווײנער איז אַלץ גרעסער געוואָרען.

— איך פערשטעה ניט וועגען וואָס רעדסטו,—האָט ער אָפּענהערציג געזאָגט צו זיין חבר, וואָס זיין פּנים האָט איצט בע־קומען א בייזען און גרויזאַמען אויסדרוק.

— דו פערשטעהסט ניט, וויל דו בינכּט א גרויסער קאָפּ.

— רייד קלאָרע דבורים, וועל איך פערשטעהן.

— העגד האָסטו?—האָט דער פריקאַזשטשיק אָנגעהויבען א הסברה.

— כ׳האָב.

— און פלאַשען מיט וויין זענען דאָ?

— דו זעהסט דאָך, אז ס׳איז פאַרהאַן.

— איז נעהם די פלאַשען אין די הענד—וועלען בײ אונז זיין פאַרראַטען,—פערשטעהסטו, יונגערמאַן, וואָס מען רעדט צו דיר?

— מה... אזוי גאַר!—האָט דער ווײנער ענדליך פערשטאַנען און גענומען קראַצען די פּאַטילניצע. — נור דאָס איז דאָך אָבער, דוכט מיר, אַביסעלע יענע...

— גנבה, מיינסטו? קיין שום גנבה. דו פערשטעה מיך נור גוט. מיר אַרבייטען, ווי די אָקסען, צו זעכצעהן שעה אין מעת-לעת, פון 7 פריה ביז 11 ביי-נאַכט. און אַז ס'זענען דאָ אַ סך קונדען, זיצען מיר נאָך שפּעטער, ביז 2—3 דעם זייגער נאָך האַלבער נאַכט. אַפילו שבת און יום-טוב זענען מיר אויך ניט אינגאַנצען פריי: ווי נור נאָך הבדלה עפענען מיר שוין דעם מאַגאַזין און מיר זיצען כמעט אַ גאַנצע נאַכט. מיר האָרעווען, און וואָס פאַר אַ געהאַלט גיבען זיי אונז. פאַר אונזער גאַנצער מיה?

— אַ גאָרנישט, וואָס קלעקט נור אויף ברויט, און ווען ניט אַזאַ זעלטענע בעל-הבית'טע, ווי מיין יענטיל — זאָל געזונד זיין — וואָלט אויף ברויט אויך ניט קלעקען, וואָרום ס'איז דאָך אַזאַ יקרות.

— אָט זעהסטו, — האָט דער פריקאַזשטשיק זיך צוהיצט, צופריעדען, וואָס דער תמאוואַטער ווינער האָט אונטער זיין געדאַנק. — וואָס בינסטו ערגער פון קאַרל'ן? און וואָס פאַר אַ געהאַלט בעקומט ער, און וואָס דו? ווען ער זאָל ניט שכורן, וואָלט זיין בעל-הבית ניט געקאַרגט פאַר איהם אויך אַ גרעסערע געהאַלט. אַ, ווען דו זאָלסט געווען דינען ביי פרייס-ער'ן, וואָלט ער דיך אויף די הענד געטראָגען און דו וואָלסט אַרומגעהן אין גאָלד, וואָרום דו בינסט ניט קיין שכור, אַן'אַרבייטס-יונג און פערשטעהסט דיין פאַך. זאָג מיר אָבער, וואָס פאַר עהרע האָסטו פון ר' משה גרונימוס און פון זיין דיקער שרה רבקה?

— וועגען דעם איז אָבגערעדט, — האָט דער ווינער געזאָגט, אַ מאַך געבענדיג מיט דער האַנד, — אַ שמאַטקע בין איך ביי זיי, איך ווייס עס דען ניט?

— נו, זעהסטו, — האָט דער פריקאַזשטשיק צוגעגעבען, פערדריבערענדיג ווידער אַ פּאַפּיראָס, — מיר האָבען אַזוי פיעל יאָהרען צוגעדיענט, ניט דערעסען, ניט דערשלאָפען, און וויפיעל האָבען מיר פאַר דער צייט, גראָשען צו גראָשען אָבגעשפּאָרט אויף אַ שלעכטע צייט? סך-הכל צו דריי הונדערט רובל, איז דאָס אויך ניט פון אונזערע שכירות — אונזערע שכירות קלעקט קוים צום לעבען — נור ביי דיר פערדיענט דיין יענטיל אויך פון נייהען און האַפטען, און איך האָב מתנות פון קונדען, וועלכע איך שטעל צופריעדען און שטעה אוים זייערע גראָבהייטען, זייער שפּיי אין פּנים און פעטש זאָגאַר, וואָרום וואָס קאָן מען מאַכען מיט אַ שכור?

פע־שחיינט מען, און אויף מארגען גלעט ער דיך איבערן פּלייצע
און שענקט א רובל, ר'איז דאך א פּריץ, ניט פון ביין האט ער דיך
בעליידיגט, נור אזוי גלאט, אין א שבּס, פון פריד, וואס ער האט
אויסגעטרונקען. א רובל צו א רובל — האב איך אנגעקליבען דריי
הונדערט רובליאקעס. אבער ווען ניט די זייטיגע פערדיענסטען,
איז זאל רב משה מארגען פערשליסען דעם מאגאזין, וואלטען
מיר מארגען גלייך בעדארפט די ציהען לעגען אויפ'ן פּאליצע. איז
עס א יושר?

— וואו איז דא יושר! — האט דער ווייגער ארויסגעזאגט,
ציהענדיג מיט די אקסלען.

— נור ס'איז דא אויף דער וועלט א גלייכווארט: „אז מען
גיט ניט, וואס ס'קומט, נעהמט מען אליין מיט א פּראצענט נאך".
דאס איז איינס. און צווייטענס, אז דאס געשעפט ביי אונזערע ועט
ווערען ליקווידירט, וועלען זיי אלע רעשטלעך פון די סחורות,
אבגעבען, געוועהנליך, פאר א גארנישט. איז פרעג איך דיך: צו
וואס זאלען זיך דערמיט בענוצען זייטיגע, פרעמדע לייט, און ניט
מיר? מיר האבען דאך דערויף געהארעוועט! און וואס בעטרעפט
פאר אזעלכע גבירים אויסצולייזען ביי דער ליקווידאציע מיט אפּאר־
צעהנדליג רובל מעהר אדער ווייניגער? גארנישט. דער רוח ועט
זיי ניט נעהמען! זיי וועלען ניט ארעם ווערען.

— אך, זאלסטו... האט קארפּעל ארויסגעזאגט מיט א שמיי־
בעל און האט פריינדליך א פּאטש געגעבען איפ'ן קניה דעם פּרי־
קאזשטשיק דעם איינריידער. אנ'אמתר שטן איצר־הרע, דו רעדסט,
ווי א מזמור. געריבט בינסבו, מיר וואלטען אין בית־דין אויך אויס־
געשפּיעלט. נור... איך וועל זיך אפריהער מישב זיין מיט מיין פרוי.

— ע, וואס איז דא פאראן וואס צו מישב זיין זיך, — האט
מאטקע זיך צוקנייטשט און האט געמאכט א אונגעדולדיגע בעוועגונג, —
א יורענע פערשטעהט א סך.

— א, מיין יענטיל, — האט קארפּעל זיך אנגענומען פאר זיין
פּלונית. מיין יענטיל איז ניט עפּיס אזוי א יורינע.

— ס'קאן זיין, אז זי איז ניט ווי אלע, — האט דער פּריקאז־
טשיק נאכגעגעבען זיין חבר, וואס האט אזוי געשעצט זיין פרוי, —
נור אין קאמערציע פונדעסטוועגען פערשטעהט זי גארנישט, ווייל
ס'איז ווייבערשער שכל. די קליגסטע יורענע איז אנטקעגע

אַ מאַנזביל אַ קינד, אַ קליין קינד. דעריבער האָסטו ניט וואָס צו ריידען מיט יענטלען, בעסער אַז דו זאָלסט איהר גאָר ניט זאָגען וועגען דעם. דו האָסט אַליין קיין שכל ניט?

— דו ווייסט אָבער, — האָט קאַרפּעל געשמאַמעלט, קראַצענדיג דאָס בערדיל,—ס'איז דאָך פאָרט עפּיס אַ שרעק.

— וואָס איז די שרעק? ס'איז איצט בײַ אונז אַזאַ גערודער, אַז מ'ווערט נאַרנישט ניט בעמערקען.

— און... דער יושר.

— דאָס איז אַ קלייניגקייט, איך נעהם די עבירה אויף זיך.

— אויף זיך טאַקי?

— אינגאַנצען אויף זיך.

— עהרן ע-וואָרט?

— איך זאָג דאָך דיר, איך נעהם די עבירה אויף זיך. וואָס נאָך ווילסטו? איך זאָל דיר בײַ אַ ספר-תורה שווערען אָדער איך זאָל דיר אַ כתב אַרויסגעבען?

— נו, אויב אַזוי, —האָט דער ווינער געזאָגט מיט אַ בערוהיגטען געוויסען,—איז דו פאַראַנטוואָרטליך, און איך וועל אַלץ טהון, וואָס דו וועסט מיר הייסען. נור געדענק, אַז די עבירה איז אויף דיר.

— אויף מיר, אויף מיר! האָט מאָטקע געשריען, אוממאַכענדיג מיט די הענד. איך זאָג זיך ניט אָב פון מיינע ווערטער. און וואָס זאָל איך דיר טויזענד מאָל איבערקייען אײנס און דאָס זעלבע? לאָמיר בעסער בעטראַכטען, ווי מאַכט מען עס אַלץ אין דער שטיל. ווייל איך וויל זיך אויך ניט אַריינכאַפּען: מ'זאָל מיך רופען גנב און שלעפּען אין פּאָליציי. אויף יענער וועלט וועל איך שוין ווי ס'איז פערענטפערן זיך, און ווען מען שמייסען, איז אויך קיין בייז ניט: ווען מען שמייסט מען דאָרט ניט? קיין איין מענש איז ניטאָ אָהן אַ עבירה. אָבער אויף דער וועלט דאַרף מען זיין אָבגעהיט, ווייל אויף דער וועלט האַפּען זיך אַריין נאַראָנים נור, און מאָטקע האַלט זיך ניט פאַר אַ נאַר. גיב דו אָקאָרשט אַן עצה, ווי אַזוי מאַכט מען עס, אַז פאָררעטען זאָלען בײַ אונז זיין און מיר זאָלען זיך ניט אַריינכאַפּען.

קאַרפּעל האָט געצויגען מיט די אַקסלען.

— בײַ מיר פרעג בעסער ניט. וואָס בין איך? אַ ווינער, איך היט מיין זאַך, און ווײַטער פערשטעה איך גאָרנישט. ווי קום

איך עצות צו געבען! דו האסט די גאנצע זאך אויפגעטהון, זיין שוין דו דער בעל-יועץ.

— איך האב עס געוואוסט, אז איך וועל פון דיר אזא ענט־פער בעקומען,—האט ד'ער פרי־אזשטשיק ארויסגעזאגט צופריעדען, אנערקענענדיג, ווי קליגער ער איז פון דעם תמאוואט ן וויינער.—נור דו קאנסט רוהיג זיין, איך האב שוין געטראכט פאר מיר און פאר דיר, ווי און וואס מען דארף. הער נור! דו זעהסט אט די איזערנע שטאקעט?—האט ער געזאגט, אנזייענדיג אויף א גראט־קע, דורך וועלכער ס'האט אין קעלער קוים אריינגעדרונגען ד טאג־שיין.

— כ'זעה.

— זי עפענט זיך אויף?

— ניט ז', נור די האלצערנע ראהם עפענט זיך.

— א פלאש געהט דא דורך?

— חאטשי טויזענד.

— איז וואול. אהינטער דער גראטקע איז א הויפעל פון אנ'ארימער אלמנה פון א בעאמטען, א טויב־שטומע. ביי איהר איז דא א נוטער קעלער, וואס איך האב שוין אבגעדונגען פאר א סקלאד פאר אינזערע משקאית.

— שוין אבגעדינגען?—האט דער וויינער זיך געוואונדערט.

— אט איז דער שליעסעל פון איהם. יא, ביי־נאכט ווען אלע אין שטוב וועלען שלאפען, וועסטו עפענען די ראהם או ארויסשטעלען פלאשען, און פון יענער זייט גראטקע וועט שוין שטעהן אנגעגרייט א קעסטיל מיט היי, וואו די פלאשען וועלען גלייך איינגעפאקט ווערען.

— ווער וועט זיי עס צונעהמען און איינפאקען?

— ווער? פערשטעהט זיך, איך, און ניט ר' משה גרונימוס.

— צי וועט די אלמנה ניט חושד זיין עפ'ס?

— זי לעגט זיך שלאפען, ווי נור אוועגד, און דערצו איז זי נאך א טויב־שטומע, זי הערט גארנישט. און בכלל וואס ארט עס איהר!

— מילא, זאל זיין, ווי דו ווילסט,—האט דער וויינער ארויס־געזאגט שטיל און אינערליך אומרוהיג.

— דאס איבערפעקלען וועלען מיר אנהויבען פון מארגע

בײ־נאַכט,—האָט מאָטקע געזאָגט, אױפשטעהענדיג פון קעסטיל און אויסגלײכענדיג זיך. איך װעל אפריהער אָדער אַרײנלױפען צו דיר אָדער כ'װעל אָנקלאַפּען אין גראַטקע. צו יענער צײט זאָל בײ דיר אַלץ זײן פאַרטיג, דו הערסט? פון יעדעם זאָרט קלױב אָב צו צװײ—דרײ פלאַש. מיר װעלען נעהמען צו ביסלעכװײז, ס'איז נאָך דאָ גענוג צײט...

מאָטקע האָט זײן קונפּטיגען שותף די האַנד דערלאַנגט אױף מול און האָט געשװינדט אַרױפגעקלעטערט אױפ'ן לײטער, בעאױגרוהיגט, צי האָבען די בעלי־בתים ניט בעמערקט, אז ער איז ניט אין מאַגאַזין און צי זוכט מען איהם ניט.

XV.

מאָטקע און קאַרפּעל פאַר דער נאַכט־עקספּעדיציע.

אױף מאָרגען אין אָװענד אַרום האַלב־עלף דעם זײנער אי! מאָטקע װידער געזעסען בײם װײנער. קאַרל איז אין קעלער ניט געװען, ער איז געװען אַרײנגעקומען, נור קאַרפּעל האָט איהם משלח געװען. דער פּריקאַזטשיק איז געװען אָנגעטהון, װי בײם אװעקגעהן אַהײם, װאָרום דער מאַגאַזין איז שױן געװען געשלאָסען, די לעצטע צײט האָט מען אָנגעהױבען גאַנץ פריה צו פערשליעסען דעם מאַגאַזין: די גרונימוס האָבען עפּעס אױפגעהערט צו זיצען אין געשעפט ביז האַלבע נאַכט און פלעגען זעהן בעסער פריהער אין דער־הײם צוקומען.

— איך בין שױן הײנט געװען דאָרט, — האָט דער פּריקאַזטשיק געזאָגט, האָט אַ געניץ געטהון און זיך אַ ציה געגעבען.

— װאו דאָרטען? — האָט דער װײנער געפרעגט, אױסװישענדיג די הענד מיט אַ האַנדטוך.

— אין אונזער קעלער, — האָט דער פּריקאַזשציק געזאָגט, האָט געקנאַקט מיט די פינגער און האָט װידער אַ געניץ געטהון. — כ'האָב דאָרטען אַװעקגעלעגט זעקס פונט צוקער אױף אַ התחלה.

— אַ גוטער סימן, — האָט דער װײנער נביאות געזאָגט, — מיר הױבען אָן מיט זיסען.

— מאָרגען, אם ירצה־השם, װעל איך אַהין אַריבערטראָגען אַ גאַנצע קעפּיל צוקער. דאָס שטעהט שױן בײ מיר צוגעגרײט פון

עטליכע טעג, אין ווינקעל פערדעקט מיט א ראָגוזשע. די בעלי־בתים בעמערקען נים.

— הלואי.

— ביסלעכווייז, ניט געאיילט, וועל איך צו זיך אריבערציהען אויך אַנדערע באַקאַליי. דאָס וועט שוין זיין מיין זאַך. נו, און ווי איז עס מיט דיין פּאַרטיע?

— שטעהט גרייט — האָט דער וויינער געענטפערט, אָנ־ווייזענדיג אויף ד' פלאַשען אין א ווינקעל קעלער, פערקאָרקעוועטע, פערזיעגעלטע און מיט עטיקעטקעס, — און ס'וואַרט אויף דעם טראַנספּאָרט.

— מיר'ן עס טראַנספּאָרטירען, ווען די צייט וועט קומען. זאָל מען זיך נור שלאָפען לעגען. וויפיעל האָסטו אנגעגרייט?

— א טוץ. ס'איז ניט גענוג?

— ניין, פאַר'ן ערשטען מאָל גענוג. צו ביסעלעך, צו קאַפּעלעך. וואָס לאַנגזאַמער, איז בעסער, וואָס פאַר א זאָרטען?

— פערשיעדענע זאָרטען.

— און דער „סאָם־פּאַן" (שאַמפּאַניער) איז דאָ?

— ווי זשע דען! דער רעכטער פריץ זאָל ניט זיין!

— פון גוטען זאָרט?

— צו פינף רובל א פלאַש וועל איך פערקויפען.

— גוט. אַך, יאָ, כ'האָב דיר פערגעסען צו זאָגען... אין א וואָך אָדער אין צוויי וואָכען אָרום זאָלסטו קיין גאָר ניט זיין און אָנזאָגען דעם בעל־הבית, אז די וויין האַלט ביים אויסגעהן, ס'איז שוין קנאַפּ געבליעבען, מ'דאַרף אויסשרייבען. א גייעס טראַנספּאָרט, דאַרף מען רעכענען, וועלען זיי ניט אויסשרייבען. נור דו האָסט דיינס געטהון, דערמאָנט. דערנאָך וועט מען זיך חאַפּען, אז ס'איז גיכאַ קיין וויין, אָדער עס איז זעהר קנאַפּ, איז מען אַליין שולדיג: דו האָסט דאָך אָנגעזאָגט און זיי האָבען ניט בעוואָהרענט. פערשטעהסט?

— נאָך ווי!

— און פאַר אונז וועט קלעקען?

— אַ־האַ, ס'וועט אין אונזער קעלער ניט אריין. דאָ איז נאָך פאַרהאַן משקאות אויף עטליכע טויזענד רובל, אָדער מעהר. הלואי, זאָלען מיר עס אין אונזער אייגענעם קעלער פערמאָגען אין

פינף יאָהר אַרום, וואָס ס'איז דאָ אין דעם איצט. אַפילו ביי פּרייסנער'ן איז דאָ ניט מעהר, ווי ביי אונז, און ביי פּרייסנער'ן איז דאָך אַ וויי-קעלער פון ערשטען ראַנג.

— און די משוגעים איז איינגעפאַלען אומצובייטען אַזאַ גאָלדענע, אַ״אַ פּרנסה'דיג געשעפט אויף עפּיס אַ נייעס, אַ אונבעקאַנטעס וואָס קאָן זיין מיט שאָדען — האָט מאָטקע אויסגעשריען, ציהענדיג מיט די פּלייצעס, וואָרום ער האָט אויף דעם אופן פערשטאַנען דאָס, וואָס זיינע בעלי-בתים האָבען איצט אַזוי אָבגעקיהלט צו זייער געשעפט און פיהרען זיך אַרום מיט מעקלערס. וועגען „קאָנצערט" וואָס גרייט זיך ביי די נרונימוסעס האָט ער גאָר ניט חושד געווען, און ווי אַזוי האָט ער עס געקאָנט חושד זיין, ווייסענדיג, ווי זיי זענען רעיעל אין צאָהלונגען און ווי זיי זענען דערויף שטאָלץ. ווען מ'צער זאָל איהם זאָגען, אַז זיינע בעלי-בתים האָבען בדעה צו מאַכען אַ באַנקראָט, וואָלט ער יענעם געשפּיגען אין פּנים און וואָלט איהם אָנגערופען ליגנער אָדער שוטה. אַזוי ווייט זענען זיינע מחשבות ווייט געווען דערפון, מיט וואָס ס'זענען איבערפילט געווען זיינע בעלי-בתים, וועלכע ער האָט געהאַלטען פאַר קאַרגע, פאַר אומגערעכטע בנוגע צו זייערע אָנגעשטעלטע, אָבער כלל ניט פאַר אונעהרליכע רויבערס און ניעדערטרעכטיגע, וואָס וועלען זיך ערקלעהרען פאַר אונפערמעגליכע, פּשוט אום אַריינצוקריעגען עטליכע צעהנדליג טויזענד רובל פרעמדע געלד. און דעריבער, ווען ר'איז געקימען צום געראַנק צו בימלעכווייז בעגנבה'נען זיינע בעלי-בתים, ד. ה. זיין אַ רויבער, ניעדערטרעכטיג, האָט ער זיך דערויף ניט לייכט בעשלאָסען. דאָס געוויסען האָט איהם שטאַרק געפּייניגט, גענאַגט. ער האָט עטליכע נעכט ניט געשלאָפען, האָט אָנגעוואָהרען דעם אַפּעטיט, איז מאָגער און בלאַס געוואָרען, האָט געוואַקעלט, זיך געראַנגעלט, נור ענדליך האָט ער זיך בעשלאָסען אויף די ניעדערטרעכטיגקייט, ווייל ער האָט ניט געקאָנט בייסטעהן זיין ליידענשאַפט צו מאַניען, אַ ליידענשאַפט, וואָס איז געשטיעגען פון טאָג צו טאָג, האָט אַלץ מעהר און מעהר בעהערשט זיין גאַנץ וועזען און האָט זיין פערשטאַנד פערדונקעלט. ער האָט געטראַכט און איז איבערצייט געוועזען, אַז מאַניע, „דאָס דאָזיגע בופעטען-מיידעל און געוועזענע שאַרמאַנקע-זינגערין" — ענטזאָגט זיך פון איהם נור דערפאַר.

ווייל ער איז אָרעם, ר'האָט אינגאַנצען קוים אָנגעקליבענע דריי הונדערטער. נור ווי נור זי וועט זעהן, אַז ער פערמעגט אַ גאַנץ פיינעם געשעפט, וועט זי מיט פרייד איהם אָבגעבען איהר האַנד, וואָרום פאַרוואָס זאָל ער דאַן ניט זיין פאַר איהר אַ פאַרטיע? -צי דען קאָן א בופעט-מיידעל, אַ שאַרמאַנקע-זינגערין וואָס האָט עסקים מיט פריצים, רעכענען אויף א בעסערע פאַרטיע? 'איז קלאָהר, אַז מ'דאַרף קענען אַ „געשעפט" — און ער האָט בעשלאָסען רוים גנב'נען, זעלבסט אַ-ערקענענדיג די גאַנצע געוויכטיגקייט, נידערטרעכטיגקייט און פערברעכען פון דעם בעשלום און האָט כלל ניט געגלויבט אין די אַלע תירוצים און חשבונות, וואָס ער האָט אַרויס-געזאָגט דעם תמאוואַטען קאַרפּלען. דאָס האָט ער אַזוי געזונגען נור אום איינצושלעפער'ן קאַרפּעלס געוויסען. אָבער זיין אייגענע געוויסען האָט זיך פון דעם ניט איינגעשלעפערט און זיין האַרץ האָט זיך אויף שטיקער געריסען. און אַז ס'איז געקומען די צייט אויף אויסצופיהרען זיין בעשלום, איז ער געווען טרויעריג, פערפינסטערט, האָט איטליכע ווילע געגעניצט און די פינגער געקנאַקט אים אויפצומונטערן זיך און צו פערטרייבען די טרויעריגע מחשבות. און גערעדט האָט ער איצט ניט געדן, נור אים ניט אַרויסצוווייזען זיך פאַר קאַרפּלען אין אַזא צושטאַנד. קאַרפּעל האָט בעדאַרפט מיינען, אַז דאָס, וואָס זיי וועלען איצט טהון, דאַרף אַזוי זיין, און קאַרפּעל איז אין זיינע תמימות רוהיג געווען, בפרט נאָך, אַז מאָטקע האָט די עבירה גענומען אויף זיך. ער האָט גאָר ניט הושר געזען, ווי זיין חבר איז געבויגען אונטער דער שווערער לאַסט און אַז נור מאָגיעס פערפיהרענדע געשטאַלט ערלייכטערט איהם עטוואָס די שווערקייט. אין גאַנצען וואָלט ער זיך תיכף אָבגעזאָגט פון פערברעכען און וואָלט זיין חבר ניט דערלאָזט דערצו, און ס'וואָלט איהם אויך ניט שווער געווען, ווען עמיצער זאָל איצט אין דער ענטשליסענדער מינוט נור אַ פּיפּס טהון דעם פריקאַזשציק — וואָלט ער אָבגעלאָזען זיין בעשלום, וואָרום ער האָט ניט פון געבוירען פערמאָגט אַ נטיה צו גנבה, נור די אומשטענדען האָבען איהם אַראָבגעפיהרט פון עהרליכען וועג, אויף וועלכען ר'איז געגאַנגען ביז זיין ליעבע צו מאָגיען.

— געדענק מיין וואָרט, קאַרפּעל, — האָט ער געזאָגט.

ארויפלעגענדיג זיין האנד דעם חבר אויפן אקסעל, — קיין גוטס וועט זיי ניט ארויסקומען דערפון, זיי וועלן האלז און אקען ברעכען אין זייער נייעם געשעפט.

— איך רעכען אויך אזוי — האט דער וויינער מסכים געווען.

— און שולדיג איז — די גראבע, זי העצעט איהם אויף. און ער פאלגט זי אין אלץ. דאס איז א אבת׳ער גלייכווארט, א „וואו דאס ווייב איז די פיהרערין, איז דער שטן א טענצער״. און אויף ר׳ משהן פערדריכט מיך: ער איז א פעטפאלענער.

א ווילע האט מען געשוויגען. כאטקע האט ארויסגענומען דעם זייגער.

— עלף דער זייגער — האט ער ארויסגעזאגט — צוטראגענדיג דעם זייגער צום אויער — פריהער פון צוועלף קאן מען ניט, און מיר חילט זיך אזוי שלאפען! נור פערפאלען, מ׳מוז ווארטען.

ער האט פערוויכערט א פאפיראס, ר׳האט זיך אנגעשפארט אויף א וויין-פעסעל דא דערביי און האט זיך פערטראכט. אין א ווילע ארום האט זיך פון זיין ברוסט ארויסגעריסען א זיפץ אדער א קרעכטש.

— וואס זיפצסטו אזוי, מאטקע? — האט קארפעל געפרעגט מיט מיטלייד.

— ס׳איז דא געניג פון וואס, — האט דער פריקאזשציק געענטפערט און האט א קנאק געגעבען די פינגער, — וועניג צרות האב איך ביי מיר אין הארצען?

— וואס פאר א צרות?

— וואס? מאנקע! טאג אין נאכט טראכט איך פון איהר, און זי וויל אין מיין זייט ניט קוקען. זי האט מיך שוין אויסגעטריקענט, די גולנ׳טע!

— עך, שפיי אויס! — האט קארפעל געזאגט און ענערגיש א מאך געטהון מיט דער האנד. — געפינען טאקי א גרויסע דאגה! ס׳הייסט, אויף דער גאנצער וועלט איז דא נור איין מאנקע פארהאן. וועניג שענע מיידלעך זענען דא אין שטאדט אויסער מאנקען?

— איך ווייס, אַז ניט ווייניג, אָבער וואָס טהוט מען מיט'ן האַרץ, אַז עס פּאָלגט דיך ניט? מיך ציהט נור צו איהר, און דו זאָלסט נור וויסען, ווי אַזוי עס ציהט! דו וועסט עס ניט פערשטעהן.

— וואָס איז דאָ פאַרהאַן צו פערשטעהן? ס'איז אַ בעוואוסטע זאַך: אַ מיידעל ציהט צו אַ בחור, און אַ בחור — צו אַ מיידעל. מיך האָט צו יענטלען אויך געצויגען.

— אָ'ן ס'איז אַ שרוך געוואָרען.

— אַ דאַנק גאָט, נור אויב ניט, וואָלט איך אויך מיינע אויגען ניט אויבגעווייגט. וואָרום ווען ניט יענטל, וואָלט זיך אַן'אַנדערע געפונען, יעדער ווערט דאָך נעבאָרעקט ז מיין בעשערטער און מען רופט אוים אויפ'ן הימעל: „דער און די“. איז מאַנקע דיין בעשערטע, וועט זי דיר אָנקימען, ווען זי זאָל עס אפילו ניט וועלען, וואָרום געגען דעם אויבערשטענס ווילען טהוט זיך גאָרנישט. און איז זי ניט דיין בעשערטע, איז ווען אפילו זי זאָל וועלען, וועט זי דיר אויך ניט אָנקומען, וואָרום מ'וועט אויבען זאָגען: ניין, קאָנסטו גאָרנישט ניט אויספיהרען. איז וואָס האָסטו דיר דאָ אַזוי דעם מח צוטריקענען און אויף די ווענד קלעטערן? וואָס עס דאַרף זיין, וועט זיין.

— זי האָט מיך בכשופ'ט, די גזלנ'טע, — האָט דער פּריקאַזשציק אַרויסגעזאָגט מיט אַנ'אַראָבגעלאָזטען קאָפּ, — איך וועל שווערען, אַז זי האָט מיך בכשופט, וואָרום איך פיהל, אַז איך ליעב זי גאָר ניט מענשליך. מיר זענען דאָך ביז איצטער געפעלען געווען פיעל אַנדערע מיידלעך. פלעגט געפעלען זיין אַ מיידעל, רעדט מען מיט איהר. פערברייננגט מען, מ'שפּאַסט איין מאָל, אַ צווייטען, — און דערנאָך פערגעסט מען, אַז ס'איז דאָ גאָר אַזאַ איינע, און בעגעגענט מען זיך צופעליג, פוילט מען זיך זאָגאָר צו בעגריסען, פונקט ווי מען וואָלט קיינמאָל ניט געווען בעקאַנט... און זי... ניט נור אויפ'ן וואָהר, אויף יעדעם אָרט, וואו איך זאָל ניט שטעהן און זיצען און וואָס איך זאָל ניט טהון, איז זי שטענדיג פאַר מיינע אויגען און אין מיינע געדאַנקען, נור אויך אין חלום איז נור זי און זי. און איך פיהל, אַז דאָס בלוטה זידט אין אַלע מיינע אָדער'ן און דער מח דרעהט זיך אום אין מיין קאָפּ, ווי איך טהו נאָר אַ טראַכט, אַז אפשר וועט זי ניט זיין מיי־

נע! איז עס דען ניט א כשוף? דו געדענק מיין ווארט, קארפעל, אויב איך וועל מיט איהר ניט חתונה האבען, איז... וועל איך מיט מיין טויט ניט שטארבען, כ'וועל זיך אליין דאס לעבען נעהמען.

— ביים דיר אב די צונג! — האט קארפעל ביז אויסגע־שריען, איז אויפגעשפרונגען פון זיין ארט און האט זיך האסטיג א לאז געטהון צום פריקאזשטשיק, ווי ער זאל איהם ווערען אנ־שלאגען. — הלואי, אין א גוטע שעה צו ריידען, און א בייזע שעה צו שווייגען. אט זענען עס אביסעל שטותים. טפוי! שעמען זיך דארפסטו! דו בינסט פון זינען אראב?

איך פיהל, אז ס'איז שוין ניט וייט פון דעם, — האט מאטקע אומעטיג און פערטרויערט געזאגט. — דו ווייסט ניט און קאנסט ניט וויסען, ווי טיעף דאס מיידעל איז ביי מיר אין הארצען! נור איך וועל דיר בעסער דערצעהלען. ביי זיי איז פארהאן אנ'אלטער הונד, גאר אנ'אלטער, שוין כמעט אין גאנצען בלינד און קוים וואס ער שלעפט די פים. מרופט איהם פריץ. וועסטו מיר גלויבען, עס איז דאך א בושה צו זאגען, נור איך שווער דיר, אז איך בין מקנא אט דעם אלטען הונד, ווייל ער געפינט זיך שטענדיג נעבען איהר, טרעט ניט אב פון איהר אויף איין שריט, לעקט איהר די הענד, און זי, קענטיג, האט איהם זעהר ליעב, גלעט איהם דעם קאפ, גיט איהם צו עסען פון איהרע הענד, און איך וואלט, עהרען־ווארט, גערן געביטען זיך מיט איהם. וואס וועסטו זאגען אויף דעם?

— איך וועל זאגען — האט קארפעל געענטפערט — אז ווען ס'זאל איצט ניט זיין אזוי שפעט אין דער נאכט, וואלט איך דיך אבגעגאסען מיט א צעבער קאלטע וואסער, ווארום דו בינסט אמת משוגע. אזוי דארף ריידען א משוגענער. מקנא זיין — א הונד! טפוי! —

— און סארא פערדרוס עס איז! האט מאטקע צוגעגעבען, ניט לענענדיג קיין אכט אויף זיין חבר'ס בעמערקונג. — וואלט זי מיך אוועקגעטריבען, געזאגט: געה ניט מעהר, איך קאן דיך ניט סובל זיין אדער ווי מען זאגט עס. אלענפאלם וואלט איך געוואוסט, כ'וואלט פערקירעוועט דעם דישעל, און מיט דער צייט וואלט די שטות אפשר פערשוואונדען, איז דאך ניין. פערקעהרט· זי איז צו מיר גוט, צוגעלאזט, בעט, אז איך זאל אפטער קומען, איז מיך

מכבד מיט איינגעמאכטס, פרעגט זיך נאך וועגן מיינע געשעפטען, גיט מיר עצות, מיט איין וואָרט, ס׳איז קענטיג, אז איהר ערווידערט ניט פון מיר. אלא וואָס. ווי איך מאך נור א אונצוהערענים וועגן חתונה, הויבט זי אָן גלייך צו ריידען וועגן עפּיס אַנדערס. פרעג איך דיך, ווי דאַרף איך עס פערשטעהן?

קאַרפּעל האָט אויסגעטהון דעם הוט פון קאָפּ, האָט אַ קראַץ געגעבן די פּאַטילניצע און די שלייפען און האָט אַרויסגעזאָגט:

— איך מיין, אַז זי, די גנב׳טע, פּראַוועט רמאות.

— וואָס הייסט רמאות??

— פּשוט, רמאות: זי זאָגט אַזוי, און מיינט עפּיס אַנדערס. א פרויען זענען אַ רמאות׳דיגער עולם, דערהיפּט מיידלעך, ווען זיי זוכען אויף חתנים. מיין יענטל זאָגט אויך, אַז זיי זענען מיט רמאות. זיי דאַרף מען אַלע מאָל פערשטעהן פערקעהרט, ווען אַ מיידעל זאָגט, אַז זי האָט דיך ליעב, הייסט עס, אַז דו בינסט פאַר איר ביטערער ווי אַ רעטעך, און אויב זי שפּייט אויף דיר, ווייל אין דיין זייט ניט קוקען, זאָלסטו וויסען, אַז זי צאַנקט נאָך דיר. מיט די הינטישע שטיק נעהמען זיי עס אַריין אונזערע לייטעלעך אין זייערע הענד אַריין, וואָרום, וואָס ס׳קומט אָן שווער, ווי אַנ׳אוצר, נאָך דעם יאָגט מען זיך, אַזוי איז שוין אונזער טבע און ס׳איז פערפאַלען.

— מה... אפשר איז דאָס אַלץ ריכטיג--האָט בעמערקט מאָטקע, וואָס האָט געוואָלט, אַז דעם ווייגערס טעאָריע וועגן פרויען בכלל און וועגן מיידלעך בפרט זאָל זיין ריכטיג,—נור ווי זאָל איך עבּ אָבטרעפען די מחשבית פון מיין גזלנ׳טע?

קאַרפּעל האָט אַ ווײַלע געשוויגען, דערנאָך האָט ער אַ קנאַק געטהון מיט די פינגער און געזאָגט:

— אָט וואָס דו טהו, געה אַריין צו דער טרעפערען.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ טרעפערין?

— אין פאָרשטאָדט וואוינט א פרוי, עפּיס אַ דייטשיכע, צי א דייטש,—וואָרום, מען זאָגט, אַז איין חדש איז זי אַ מאַנספּערזאָן, און דעם אַנדער חדש—אַ פרויענצימער, הקיצור אַ מכשפה. איז אָט די דאָזיגע מכשפה, און אפשר דער מכשף, טרעפט אַזוי אויסגעציכענט אויף קאָרטען, אַז זי לייענט דיר אוים, ווייסט אַלץ פון אונטערן נאָגעל, זאָגט וואָס איז געווען, וואָס איז איצט און וואָס

ס'וועט זיין, פון איהר ווערט גאָרנישט פערבאָרגען, ביי דער גרעס־טער רמאות.

— אַזוי נאָר?

— איך זאָג דיר אמת, איך האָב עס אַליין אויסגעפּרובט, וואָס פאַר אַ זעלטענע וויסערקע זי איז, און דאָס האָט מיך גע־קאָסט נור איין צוואַנציגער.

— איך וועל ניט זשאַלעווען קיין צעהן צוואַנציגער, זאָל זי מיר נור זאָגען די ווירקליכקייט, וואָס טראַכט מאַניע וועגען מיר.

— זי וועט זאָגען, — האָט קאַרפּעל פערזיכערט זיין חבר, — זי וועט פון דיר גאָרנישט ניט פערבאָרגען, זי וועט דיר אַלץ זאָ־גען, ווי ס'איז געוועזן מיט מיר. דו הערסט נור, ווי עס איז געווען.

דער אַבערגלויביגער פּריקאָזשציק האָט אויסגעגלאָצט די אויגען און האָט די אויערן אָנגעשטעלט, ער זאָל קיין איין וואָרט ניט דורכלאָזען פון דעם, וואָס דער ווינער וועט דערצעהלען, וועלכער איז אויך געווען אַבערגלויביג און דערצו נאָך נאַריש.

— ווען איך האָב זיך געשדכנ'ט פאַר מיין יענטלען, — האָט ער אָנגעהויבען, — בין איך אויך זעהר אומרוהיג געווען, וואָרום איך האָב אויך ניט געוואוסט אויף־געוויס, וואָס מיט מיר איז. אַמאָל דוכט זיך מיר, אַז זי האָט מיך ליעב, און אַמאָל — אַז ניט. און זי איז מיר שרעקליך געפעלען געוואָרען און ס'האָט מיך שרעקליך געצויגען צו איהר, פּינקט, ווי דיך צו מאַניען.

מאָטקע האָט זיך צוקנייטשט און האָט פערראַכטענד אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד, ווי געזאָגט: אַ משל, להבדיל! קיינער אויף דער וועלט האָט אַזוי ניט געליעבט, קיינער האָט ניט געקאָנט און קאָן ניט אַזוי ליעבען, ווי איך — מאַניען.

— נור ווי ס'זאָל דיך ניט ציהען צו אַ מיידעל, — האָט דער זיינער צוגעגעבען, ניט איבערטראַכטענדיג פון דעם פּריקאָז־שציקס מינע, — ווי דו זאָלסט זי ניט ליעב האָבען, פונדעסט־וועגען ווילט זיך ניט, ס'איז אַ שרעק און אַ פערדרוס אויך, התונה צו האָבען מיט איהר, ווען זי קעהרט אָב פון דיר דעם קאָפּ.

— זי פלעגט דען אָבקעהרען פון דיר דעם קאָפּ?

— מהו... יאָ, — האָט קאַרפּעל געשטאַמעלט שעמעוודיג האַפענדיג זיך, אַז ער האָט צופיעל אויסגעפּלאַפּלט. — כמעט

אַזוי איז עס געווען, ד. ה. מיר האָט זיך געדוכט, אַז זי איז בלומרשט... הער אָבער, וואָס דערנאָך איז געווען. איך האָב זיך אויך געפּייניגט. דעם קאָפּ געבראָכען, ווי אַזוי צו דערגעהן יענטל׳ס מחשבות. איך גערענק ניט, ווער האָט עס מיר געראַטהען צו געהן צו דער טרעפערין. איך האָב מיך אַ לאַנגע צייט געקליעבען, ביז איך בין אַוועק. געקומען. אין הארצען האָט מיר אַ טיאַבק געגעבען, וואָרום איך האָב דערזעהן — אַ פרויענצימער מיט שוואַרצע וואָנצעס! דאָס הייסט ניט גאָר קיין וואָנצעס, נור ס׳איז זעהר קענטיג, אַז זי גאָלט זיי און אַז זיי זענען ביי איהר שוואַרצע. אַ שרעק, און טאָמער איז עס גאָר עפּעס אַ איבערגעטהונענע זאַך? וואָרום זי איז געווען אויך פון גרויסען וואוקס און מיט ברייטע פּלייצעס. זי, ד. ה. אפשר איז עס גאָר ער, וואָס ווייס איך? איבריגענס, אַזוי ווי זי איז אַלע מאָל אָנגעטהון, ווי אַ פרוי, וועלען מיר זאָגען, אַז זי איז אַ פרוי. הייסט עס, האָט זי מיך געבעטען זיצען. האָב איך זיך געזעצט און איך וואַרט, און זי קוקט אויף מיר, אַזוי שטאַרק, אַזוי שטרענג אַז איך ווער רויט און לאָז אַראָב די אויגען. „עפּיס אָנגעוואָהרען״ — פרעגט זי שנעל און בייז. — ניין — זאָג איך — ניט אָנגעוואָהרען, גאָר פערקעהרט, — „כ׳ווייס — זאָגט זי, אַז ניט אָנגעוואָהרען, נור כ׳האָב שפּאַס געפּיהרט״. זי האָט אויפגעדעקט דעם טיש, — און דער טיש איז ביי איהר אינגאַנצען בעצייכענט געווען מיט שוואַרצע און רויטע קרייזען, אותיות, ציפער, שלאַנגען, עקדיסען און נאָך פערשידענע מורא׳דיגע חיות, — זי האָט גענומען אַ טאַש קאָרטען, ניט אַזעלכע, ווי ביי אונז, נור עפּיס אַזעלכע משונה׳דיגע, האָט געשעפּצעט און פונאַנדערגעלעגט. לעגט זי פונאַנדער די קאָרטען, קוקט אויף מיר פון אונטער די ברעהמען און ווינקט צו מיר מיט איין אויג אַזוי רמאות׳דיג, שמייכעלט צו מיר. — וואָס שמייכעלט איהר? — פרעג איך. — די קאָרטען ווייזען, אַז דער יונגער-מאַן איז פערליעבט. — יאָ, זאָג איך, די קאָרטען ליגען ניט, יאָ אַ ליעבע, אַ שרעקליכע, אַ גרויל, איך ברען, איך פלאַקער; נו, און ווער, למשל, האָט עס מיך ליעב! — מיר, זאָגט זי, ווועלען דאָס אויך באַלד דערזעהן. זי האָט מיט אַ פינגער אָנגעהויבען צו פיהרען איבער די קאָרטען, און אָבשטעלענדיג זיך אויף איין פיגור, האָט זי געזאָגט: „איך האָט ליעב אַ בלאָנדינע מיט בלאָהע אויגען״.

— דיין יענטל איז דאָך גאָר אַ שוואַרצע מיט שוואַרצע אויגען, — האָט מאַטקע בעמערקט.

— איך זאָג עס איהר אויך — האָט דער ווינער געענטפערט — וואַרט אויס, יונגער=מאַן, זאָגט זי, שלאָגט מיך ניט איבער, מיר'ן אַלץ אויסזאָגען מיט דער צייט, ביי זיך וועלען מיר גאָרנישט ניט איבערלאָזען. אייך האָט ליעב אַ בלאָנדינע, נור איהר ווייסט גאָר ניט פון דעם, ווייל זי איז זעהר אַ פערבעהאַלטענע. נור אייך האָט אויך ליעב איינע אַ ברונעטין, און ווי גען דער ווייסט איהר שוין און ווילט מיט איהר חתונה האָבען, זי איז אייך פונקט אויפ'ן האַרץ אויסגעפאַלען. יענע שטעהט פון דער זייט, און די איז אויסגעפאַלען אויפ'ן האַרצען. אַט קוקט אַליין". איך קוק — פונקט אויפ'ן האַרצען אויסגעפאַלען, האָט מיין קאָרט צוגעדעקט איינגאַנצען, — „אַ ברונעטין, זאָגט זי. האַנדעלט איך אַ קראָם?

— יענטל איז דאָך אָבער אַ נייטאָרין געווען, — האָט מאַטקע בעמערקט מיט אַ צווייפעל אויפ'ן פנים.

— איך זאָג איהר אויך דאָס זעלבע: אַ נייהטאָרין. — עך, זאָגט זי, וואָס איז ניט אַלץ איינס צו אַ נייהטאָרין קומט מען אויך צו קויפען, הייסט עס אַקראָם. אַ מאַגאַזין, אַ קראָם, אַ וואַרשטאַט— דאָס איז אַלץ אַ געשעפט. — ני, און ווייטער וואָס? — פרעג איך. — „ווייטער, זאָגט זי, וואָלט זי מיט'ן גרעסטען פערגעניגען חתונה האָבען מיט אייך, טאָג און נאַכט טראַכט זי פון אייך, מיט אונגעדולד וואַרט זי אויף דער חתונה, נור מען שטערט זעהר אין דעם מען אינטריגירט, ס'רעדט אָן איינע זעהר אַ פאַלשע פרוי, כמעט אַנ'אייגענע מוהמע.

— ביי יענטלען זענען, דוכט זיך, ניטאָ קיין מוהמעס, — האָט ווידער בעמערקט דער פריקאַזטשיק, וואָס האָט אַלץ מעהר געצווייפעלט אין דער טרעפערין, — איך האָב איהר דאָס אויך געזאָגט. — „וויים איך, זאָגט זי, דאָס רעדט זיך נור אַזוי אַ מוהמע, ביי אונז רופט זיך אָן יעדע בעקאַנטע פרוי, יעדע פריינדין אַ מוהמע, ווייל אַפטמאָל האָט אַזאַ מעהר געפיהל פאַר דיר, ווי אַ איינענע מיהמע אָדער זאָגאר אַ שוועסטער". און די קאָרטען האָבען דאָך אמת געוויזען. דער נאָך, אין אַ צייט אַרום נאָך דער חתונה, האָב איך זיך דערוואוסט, אַז ניט אַ מוהמע, נור שיינקע די

פאַרבעריִן האָט אַלץ אָנגערעדט יענטלען, אַז זי זאָל מיט מיר ניט חתונה האָבען, ווייל איך בין אַזאַ און אַזאַ, אַ נאַר, און ניט קיין שענער, און אַ גרויסער עם־הארץ. און אָנגערעדט האָט זי, ווייל זי האָט געוואָלט, אַז איך זאָל חתונה האָבען מיט איהר געשטופעלטער ראָנקע, נור יענטל האָט איהר ניט געהערט און האָט חתונה געהאַט מיט מיר. נו, זעהסטו? יאָ, איך האָב דיר פערגעסען צו זאָגען, אַז די טרעפעריִן האָט מיר געזאָגט, אַז סוף־כל־סוף וועלען מיינע פערלאַנגען ערפילט ווערען, אַז איך וועל חתונה האָבען מיט דער, וועלכע איך וועל פעראַנגען. און ס'איז אויסגעקומען פונקט אַזוי, ווי זי האָט געזאָגט. וואָס נאָך ווילסטו?

— ניין, קאַרפעל, — האָט מאָטקע אָבגעענטפערט פערצווייפעלט און אַ מאַך געבענדיג מיט דער האַנד. — איך וועל ניט געהן צו דיין וויסערקע, כ'וועל ביי איהר קיין אמת ניט דערגעהן. זי איז אַ אָבנאַרעריִן, אַ שווינדלעריִן און גאַר. זי האָט דיר געדרעהט אַ קאַפּטור, גור דו, אַ תם, האָסט עס ניט בעמערקט, און ווידער אויך, וועלען אַנטקעגען מאַנקען ניט העלפען קיין שום טרעפעריִנס, קיין שום קאָרטען. זיי קאָנען דיר טויזענד מאָל זאָגען: חתונה, און זי וועט זיך פער'עקשענען און וועט ניט חתונה האָבען: זי איז מיט אַ כאַראַקטער, מיט אַמביציע, ניט ווי — דו זאָלסט אויף מיר קיין פעראיבעל ניט האָבען — ווי דיין יענטעל, כאָטשי דיין יענטעל — דעם אמת זאָגענדיג — איז אַ וואוילע פרוי, אַ קלוגע.

אָ, הלואי, וואָלט איך אַ העלפט פון איהר שכל געהאַט! האָט זיך דער ווינער ריכטיג געווינשט, אַליין ווייסענדיג, אַז דער וואונש זיינער איז ווייט־לויפיג.

— צו מאַניען דאַרף מען גאָר אַנדערע מיטלען.

— וועלכע, דהיינו?

— איך האָב געהערט – האָט מאָטקע צוגעגעבען פערטראַכט, איך האָב געהערט פון מענשען, וועלכע מען קאָן גלויבען, וועלכע וועלען קיין ליגען ניט זאָגען, אַז ס'איז דאָ אַזאַ גראָז, וואָס רופט זיך „ליעבלינג“. ווען מ'זאָל די גראָז אויסקאָכען און געבען עס טרינקען אַ מיידעל, מאָגסטו זיין אַפילו אַ גולם, אַ מאַלפע, וועט דאָס מיידעל דיר נאָכלויפען, ווי אַ הונד נאָכ'ן ווירטה, זי וועט דיך ליעב בעקומען אַזוי שטאַרק, אַז זי וועט אויף די וועגד

געקלעטערען. אָט, װען איך זאָל דאָס גראָז קריגען, װאָלט איך געװען דער גליקליכסטער מענש אױף דער װעלט.

— מילאָ, געהט מען אין אַפּטײק און מען קױפט.

— אין אַפּטײק איז ניטאָ אַזאַ גראָז, איך האָב שױן געפרעגט בײ פּראָװיזאָרער, — זײ זאָגען, אַז ס'איז ניטאָ, און אױב ס'איז דאָ, װעט מען עס אַרױסגעבען, מ'הײסט ניט. נור בײ דאָרפישע פּױערן, בײ װײסערקעס קאָן מען עס בעקומען. װאָלט איך װעלען דיך בעטען, איבעררײדען מיט יענטלען: זי געהט דאָך אױפ'ן מאַרק, בעגעגענט זיך מיט פּױערטעס, צי װעט זי ניט אָנגעהמען זיך צו דערגעהן, װאו מ'קאָן דאָס גראָז קריגען?

— רעכט, — האָט דער װײנער מסכים געװען, — איך װעל עס איהר זאָגען, זי װעט ניט זשאַלעװען איהר טרחא.

— אָ, איך װעל איהר דערפאַר דאַנקבאַר זײן כל־זמן איך װעל לעבען. זאָג איהר, אַז זי װעט ניט דאַרפען יום־כפּור פאַסטען, זי װעט אַ מענשען פון טױט ראַטעװען, װאָרום איך פיהל, אַז איך װעל דאָס ניט איבערלעבען, איך װעל שטאַרבען פון אַנגסט אָדער... איך װעל זיך אַלײן דאָס לעבען נעהמען.

— דו בינסט װיעדער מיט דײן משוגעת! — האָט דער װײנער אָנגעשריען, אױפהױבענדיג די האַנד. — מיר האָבען דאָך אָבער געװאָלט הײנט עפּיס טהון, — האָט ער צוגעגעבען, אום אָבצעװענדען די געדאַנקען פון דעם יונגען מאַן אױף עפּיס אַנדערס.

— אָך יאָ, — האָט זיך מאָטקע דערמאָנט און האָט אַקוק געטהון אױף זײן זײגער. — ס'איז שױן כמעט צײט איך װעל געהן, און דו װאַרט, ביז איך װעל דיר געבען אַ צײכען.

ער איז אױפגעשטאַנען, האָט פערשפּילעט דעם מאַנטעל און איז פון קעלער אַרױס דורכ'ן הױף. אין אַ פערטיל שעה אַרום האָט ער דרײ מאָל אָנגעקלאַפּט אױף דער אײזערנער גראַטקע. דאָס פענסטעריל האָט זיך שטיל אױפגעעפענט און פון קעלער, װאו דאָס פײער איז אױסגעלאָשען געװען, האָבען זיך בעװיזען פלאַשען, אַרױסגעשטעלט דורך אַ אונגעזעהענע האַנד. די נאַכט איז געװען אַ שטאָק פינסטערע —

XVI

די גרונימוס מאכען א רעוויזיע.

האלבע נאכט. מיר זענען ווידער בײ אונזערע סוחרים אין שלאף-צימר. פון אונזער ערשטען וויזיט אין אין שלאף-צימער איז אריבער העכער פון צוויי מאנאטען. דאן איז אין דרויסען געווען א פייכטער הערבסט, מיט רעגענס און שנײ, איצט איז אין דרויסען — א שוואכער ווינטער, מיט שנײ און רעגען די לעצטע צייט זענען די וועטערן עהנליך צו אונזערע הייטיגע מענשען: אויך אזוי צובראכען, אונבעשטימט און נעוואקעלט. די נאטור-קרעפטען האבען א פנים אנגעהויבען צו צופאסען זיך צו די מדות פון מענשען, צו איז עס ניט א בעוויז אויף די פיזישע אבנעלעבטקייט פון אונזער פלאנעטע בכלל, און דערהויפט אויף די גייסטיגע צוקראכענקייט פון איהרע איינוואוינער? נור ווי אזוי ווייסט מען דאס, וואס מען ווייסט ניט? נור, ווען פאר מענשען וועט ענטפלעקט ווערען דאס פערבארגענע, וועלען מיר עטוואס דערוויסען זיך אויך וועגען דעם.

פאר די צוויי מאנאטען איז א סך וואסער אריבער. דאס וואס איז מיט צוויי מאנאטען צוריק נור א פראיעקט געווען, האט שוין איצט אנגעהויבען צו פערווירקליכט ווערען. ווי נור אונזער קאמערסאנט האט א פיפס געטהון, האט מען צו איהם אנגעהויבען צוטראגען געלד פון אלע זייטען, ווי אין א גרויסע באנק. געשעהן איז עס אין יענער צייט, ווען דאס געלד-געשעפט האט שוין אריינגערונגען אויך אין דער פראווינץ, ווען די פראווינציאלען האבען זיך אויך משונה א לאז געטהון אויף דיסקאנט-אויסלייהען געלד אויף „סוחרישע" פראצענט, ווען מיט דער ירידה פון דעם ווירקליכען האנדעל און אינדוסטריע, איז דער קרעדיט געשטיגען אלץ העכער און העכער, שטיצענדיג זיך אויף די קרעדיט-אנשטאלטען, וואס האבען זיך אלץ ערעפענט. דאס איז גראד פאסענד געווען פאר ר' משה גרונימוס: אין פינף-זעקס וואכען צייט האט ער צונויפגענומען און אוועקגעלעגט אין זיין אייזערנער שאפע פיעל, וואס ער האט אליין ניט געוואוסט וויפיעל.

אין דעם אווענד האט ער בדעה צו מאכען א ארדנונג און

צודערגעהן דעם סכום פון דעם איינגעזאמעלטען, אום צו וויסען צו איז שוין צייט אויפצוהערען אדער מ׳דארף נאך זוכען נייע קרבנות. די ארדנונג וועט געמאכט ווערען אין שלאף־צימער, ערשטענס דערפאר, וואס ס׳איז א פערבארגען ארט, זעהר א פאסענדער פאר די געהיימניסען, צווייטענס דערפאר, וואס דא געפינט זיך אויך די אייזערנע שאפע.

ר׳ משה איז געווען אנגעטהין אין זיין זיידענעם וואטאווען שלאפראק, דער קאפ ארומגעוויקעלט מיט א האנדטוך, אז פון ווייטען האט ער זיך אויסגעדוכט ווי א טערק. זיין פרוי איז געווען אין א אלט מאדישען יאק, און די האלז ארומגעוויקעלט מיט א וואלענעם געשטריקטען שארף. זיי האבען זיך עס אזוי משונה־מאדנע אנגעטהון דערפאר, ווייל, ווי זיי האבען נאך אין אנפאנג אוועק געמעלדעט, איהם טהוט וועה דער קאפ פון טשאד און איהר טהוט וועה אין האלז פון א פערקיהלונג. אין אמת׳ן זיינען זיי ביידע קיין חולאים ניט, און די דאזיגע קראנקהייטען זענען געווען אנגעשטעלטע, אום צוזשטערען די טעכטער צו פראווען היינט זייער געוועהנליכען אווענד מיט „פערענדיגטע“, וועלען די שטובינגע לייט פריהער שלאפען גיהן, און דאס וועט געבען אונזערע קאמערסאנטען די מעגליכקייט צו רעווידירען די קאסע אונגעשטערט. ס׳זענען פארהאנען מענשען, וואס זיי איז זעהר גיט אנגענעהם, ווען זייטיגע מענשען זענען דא בעת זיי עסען אדער זיי צעהלען געלד — דאס פאר־פאלק גרונימוס זענען געווען פון דעם ארט מענשען.

דער שלאף־צימער איז בעלויכטען געווען ניט נור מיט דער לאמפ אינטער׳ן גרינעם קאלפאק, וואס איז אראב געהאנגען פון דער סטעליע, נור אויך מיט צוויי סטעארין־ליכט, וואס זענען געשטאנען אויף א קארטען־קישעל. וועלכען דאס פאר־פאלק האט מיט א פאר מינוט צוריק אין דער שטיל עס אריבערגעטראגען פון גאסט־צימער. אויפ׳ן טישעל איז געלעגען א קרייד און א בארשט. מ׳האט געקענט מיינען, אז דער בערטשאדעמיער ר׳ משה און זיין פרקיהלטע פרוי ווילען זיך אמוזירען מיט א פרעפעראנס מיט „א נאר“ איינענטליך, עס איז אזוי געווען. דאס פאר־פאלק האט זיך איצט ווירקליך געקליבען צו שפיעלען, נאר ניט אין פרעפעראנס. נאר אין א׳ג׳אנרער „קאמערציע“-שפיעל, און ניט מיט

אַ נאַר, נור מיט „נאַרען“, וואָס האָבען זיי אָנגעטרויט זייערע קאַפּיטאַלען, און מיט אַ זיכערען חשבון צוברענגען אין רעמיז צו לאָזען פערשפּיעלען אַנ'אַנדערן, וואָס איז דאָ דערביי ניטאָ. אָט דאָס וועט זיין אַ סיורפּריז! — האָבען זיי זיך געטראַכט. אָט וועט זיין אַ געוויין און אַ צייהן-סקריהעריי! וואָלטען זיי געזאָגט, ווען זיי וואָלטען חאָטשי עט'יאָס אַריין אין דער לאַגע פון די, וועלכע דאַרפען פלוצלונג און אומגעריכטערהייד פערשפּיעלען.

ווען די גרויניטמוס האָבען משער געווען, אַז די שטובּיגע זענען שוין אַיועק שלאָפען און זיי שלאָפען שוין וואַהרשיינליך, איז ר' משה, לויט דעם צייכען פון זיין פרוי, אויפגעשטאַנען פון בעט, וואו ער איז געזעסען, די הענד אויפ'ן ברוסט איבערגעפלאָכטען, און איז צוגעגאַנגען צו דער אַייזערנער שאַפע. אַ ווילע איז ער געשטאַנען מיט'ן שליסעל און געטראַכט, ווי אַזוי מאַכט מען עס, אַז בּיים אָבשליעסען זאָל זיך ניט הערען דער געוועהנליכער גערויש פון די ספּראָנזשינעס, ער האָט אָבער גענען דעם גאָר ניט געקאָנט טהון: די ספּראָנזשינעס האָבען אָבגעקלונגען אַזוי פיעל מאָל, ווי ס'איז פאַר זיי אָנגעבאָטען געווען אויף דער פאַבּריק, וואו זיי זענען אויסגעאַרבייט געוואָרען.

אַך, ס'אַראַ מטמון געלד! — האָט ער זיך ניט געקאָנט אָבהאַלטען פון דעם פרייד-געשריי, און ער האָט דערזעהן די דיקע פעקלעך אַסיגנאַציעס, וואָס זענען אָהן אַ סדר געלעגען אין פערשיעדענע ערטער און ווינקלעך פון שאַפע. די קבלות זענען געווען אַזוי אָפּט, אַז ס'איז קיין צייט ניט געווען צו סאָרטירע' זיי און פונאַנדערצולעגען זיי אין אָרדנונג, און מ'האָט זיי געוואָרפען, ווי ס'האָט זיך געמאַכט.

שאַ, גיב קיין עין-הרע ניט, — האָט שרה רבקה אָבגעשטעלט דעם מאַן, צולעגענדיג אַ פינגער צו די ליפּען. וואַרף אַהער — האָט זי געזאָגט, אונטערשטעלענדיג איהר וואָלענעם שירץ.

ר' משה האָט איהר אָנגעוואָרפען אַ פולען שירץ און זי האָט די בּרעגען צוגעהאַלטען מיט די הענד און מיט די צייהן. איהר דריי-גאָרדיגער קיהן האָט זיך אָנגעהויבען צו שאָקלען און די בּלייענע אויגען האָבען זיך פערגלאָצט פון גרויס נחת, וואָס זי האָט אין אַלע איהרע גליעדער דערפיהלט פון דער לייכטער אַנגענעה-

מע״, טייערער און וואַרימער משא, מיט וועלכער זי וואָלט, דוכט זיך, קיינמאָל ניט צושיידט, זי וואָלט מיט דעם זיך שלאָפן געלעגט און אין קבר מיטגענומען היינט, זאָגאָר אין דער ווילע. פאַר ליידענשאַפטליכע, בעגיעריגע און אייגענציגע נאַטורען — איז געלד טייערער פון לעבען, ס׳איז טייער אַן און פאַר זיך, ניט נור אַלס מיטעל צום לעבען, נור אַלס אַהעכערע ציעל. צווישען פרויען־סוחר׳טעס פון אונגעבילדעטע זענען אַזעלכע נאַטורען ניט זעלטען; זייער גיערינקייט צו געלד איז אונגעוועהנליך. נור דוקא צווישען „סוחר׳טעס״, אָבער ניט צווישען אָרימע מאַרק-הענדלערינס: די לעצטע זענען אין דעם פּרט אַריסטאָקראַטינס אין פערגלייך מיט די ערשטע.

שרה רבקה האָט זיך צוגעזעצט צום לאָמבער-טישעל און האָט אָבגעלאָזען פון מויל די ברענען פון שירץ. איהרע ענטציקטע אייגען האָבען אַ צייט לאַנג אָנגעקוואָלען ציקוקענדיג דאָס בעריל אַסיגנאַציעס אויף איהרע קניה.

— איצט וועלען מיר ציילען, — האָט זי ענדליך געזאָגט, פריי מאַכענדיג דעם האַלז פון שאַרף און אָנטהוענדיג ברילען. ר׳ משה האָט אויך אָנגעטהון זיינע ברילען און האָט זיך געזעצט אַנטקעגען דער פרוי. זי האָט פון שירץ אַרויסגענומען אַ דיקען פעקיל פערשמאָלצענע און צוריבענע אַסיגנאַציעס און האָט מיט אַ פינגער פון דער רעכטער האַנד גענומען פּאָרזיכטיג און לאַנגזאַם צו ציילען די פּאַפּירלעך, וואָס פלעגען איבער זייער גרויס פערשמאָלצענקייט זיך צוקלעפּען אַמאָל צום פינגער און אַמאָל איינס צום אַנדערען. שרה רבקה פלעגט בעהוטזאַם בלאָזען אויף זיי, ווי מ׳בלאָזט אויף אַ וואונד, ווען מ׳נעהמט אַראָב אַ קלעבינגען פלאַסטיר.

— גיב מיר אויך אַ פעקיל, האָט ר׳ משה געבעטען, פערקאַטשענדיג די אַרבעל פון זיין שלאָפראָק און אויסקנאַקענדיג די פינגער, אַז זיי זאָלען זיין בעוועגליך צום ציילען.

ניין, כ׳וועל ניט געבען, — האָט שרה רבקה געענטפערט — דו נעהם בעסער אַ קרייד און פערשרייב, אַניט, וועלען מיר זיך טועה זיין אין חשבון.

ר׳ משה האָט געמאַכט אַ אונצופריעדענע מינע, וואָרום ער האָט אויך געוואָלט הנאה האָבען פון דעם געלד ציילען, וואָס פיעלע מענשען האַלטען עס גראָד פאַר לאַנגווייליג. נור וואָס זאָל

מען טהון — ער האָט גענומען אַ קרייד און האָט אָנגעהויבּען שרייבּען.

שרה רבקה האָט אָבּגעאַרבּייט אַ שעה צייט און האָט זיך דערפיהלט פערמאַטערט. זי האָט געהאַפּט אַ שוויץ, דער קאָפּ איז איהר שווער געוואָרען, און די אויגען — שלעפעריג. זי האָט זיך אָנגעשפאַרט אויפ'ן ווענדטיל פון שטוהל, האָט אָבּגעעמעסט, און אָראָבּלאָזענדיג די אָנגעדראָלענע העגד, האָט זי ווי אָנגעהויבּען אומצוואַרפען און מאַכען בּעוועגונגען.

— ווי אַ מענש איז שוואַך, זאָל נור דער לעבּעדינער רחמנות האָבּען! — האָט זי אַרויסגעזאָגט פרום, — אַפילו געלד צייהלען ווערט מען אויך אָבּגעמאַטערט. און וואָס, דוכט זיך, איז גרינגער און אָנגענעהמער פון דעם? איך האָבּ געמיינט, אַז איך וועל קענען פיער און צוואַנציג שעה נאָכאַנאַנד געלד צייהלען — ערשט נאָ דיר! כ'האָבּ איין שעה געצייהלט, האָבּ איך זיך פערשוויצט און בּין אָהן כחות געבּליבּען, אָח—חאָ—חאָ! — אוי! — האָט זי פלוצלונג אויסגעשריען, ווי געבּיסען פון אַ שלאַנג, זי איז אויפגעשפרונגען פון אָרט, האָט זיך מיט'ן גאַנצען קערפּער אָנגעוואָרפען אויף די בּערגלעך אַסיגנאַציעס אויפ'ן טיש, ווי זי וואָלט געוואָלט שיצען „איהר אייגענס". שאַ! — עמיצער געהט אַרום אין זאַל... די טיהר האָט געסקריפּעט...

ר' משה איז בּלאַס געוואָרען און, פערהאַלטענדיג דעם אָטעם, האָט ער אָנגעהויבּען זיך צוהערען.

— דאָס האָט זיך דיר אַ פּנים אָבּגעדוכט, — האָט ער געזאָגט, ניט הערענדיג קיין שום גערויש און שאָרך פון זאַל. — ווער וועט עס איצט אַרומגעהן? אַלע שלאָפען שוין לאַנג, און די טהיר אין פאָדער-צימער איז פעררינגעלט, איך אַליין האָבּ צוגעשלאָסען. ס'האָט זיך נור אָבּגעדוכט.

— ניין, ניט אָבּגעדוכט, — האָט שרה רבקה געשעפּצעט, ניט אויפהויבּענדיג זיך פון טיש און ציטערענדיג אינגאַנצען.

— איך האָבּ געהערט אַ שאָרך. דו הערסט דאָך שלעכט. געהם אַ ליכט און טהו אַ קיק, וואָס טהוט זיך דאָרט אין זאַל.

ר' משה האָט אַ ווילע געקווענקעלט, וואָרום ער האָט מורא געהאַט, נור אָננעהמענדיג זיך מיט מוטה, האָט ער שנעל געהאַפּט אַ ליכט פון טיש און איז דרייסט אַוועק אין זאַל, קלאַפּענדיג עק-

סטראַ מיט זיינע שטעק־שיך און קרעכצענדיג אויפ׳ן קיל, כּדי דער „רוצח", אויב ער איז דאָ נור אין זאַל, זאָל בּאַצייטענס בּשלום אַרויס פון דאַנען, אַזוי ווי ער איז אַריין. זיין האַרץ האָט שטאַרק געקלאַפּט, דער לייכטער האָט בּיי איהם אין דער האַנד אַרומגע־טאַנצט און די צייהן האָבּען געקלאַפּט. נאָך אַ ווײַלע — וואָלט ער פון גרויס דרייסטקייט זיך אויסגעציינגט אויפ׳ן שוועל פון זאַל און וואָלט געשריען: גוואַלד, ראַטעוועט!

— אין זאַל איז קיינער ניטאָ, — האָט ער געזאָגט, צוריק־קערענדיג זיך בּשלום פון זיין געפעהרליכער שליחות — איך האָבּ אויסגענישטערט אַלע ווינקעלען און אונטער דעם מעבּיל אַ קוק געגעבּען. קיינער ניטאָ און ס׳קאָן גאָר ניט זיין. איך האָבּ דאָך גע־זאָגט, אַז ס׳האָט זיך דיר אָבּגעדוכט, אָדער אפשר. האָט זיך אַ מויז זיך אַ דראַפּע געגעבּען — בּיי אונז זענען דאָ אַ סך מייז.

— אוף! — האָט שרה רבקה אָבּגערוהט, האָט זיך אַוועק־געזעצט אויף איהר אָרט און האָט צוגעהאַלטען איהר בּרוכט, וואָס האָט נאָך שטאַרק געקלאַפּט פון שרעק. זי האָט זיך אָנגע־בּויגען און גענומען אויפקלייבּען די פּעקלעך ניט־געצעהלטע אַסיג־נאַציעס, וואָס זענען אַראָבּגעפאַלען אויף דער פּאָדלאָגע. — נאַ, צעהל דו אויך, — האָט זי אַ וואָרף געגעבּען דעם מאַן עטליכע פּעקלעך — אַניט, וועלען מיר דאָ בּיז אין דערפריה ניט פערענ־דיגען, ס׳איז שוין צוויי אַ זייגער.

די ציפּערען אויפ׳ן גרינעם געוואַנד פון טישעל האָבּען שוין בּעוויזען איבּער פיערציג טויזענד, און ניט־געצייהלטע אַסיגנאַציעס זענען נאָך בּערבּליעבּען מעהר ווי אַ העלפט.

בּיי ר׳ משה׳ן מיט זיינע דינערע און בּויגזאַמערע פינגער האָט די אַרבּייט געבּרענט. ער האָט שנעל געצעהלט, און די פּעק־לעך פלעגען דוכט זיך צוגעהן בּיי איהם אין די הענד. אין אַ האַל־בּע שעה צייט איז די אַרבּייט געווען פערענדיגט, און דער סך־הכּל האָט בּעוויזען נ י י נ צ י ג ט ו י ז ע נ ד. צונויפגענומען האָט מען מעהר, נור עטליכע טויזענד איז אַוועק אויף קורטאַזש פאַר די מעקלערס און אויף פּראָצענט פאַר עטליכע מאָנאַטען פאָראויס.

— אַ רעכטע סומע, — האָט ר׳ משה אַרויסגעזאָגט, אָנקוי־קענדיג די אויסגעלעגטע אַסיגנאַציעס אויפ׳ן טיש און גלעטענדיג

דעם באָרד. פערשטעהט זיך, ווען מ׳זאָל איינגעהן אויף אַנ׳אָבמאַך מיט די בעלי־חובות...

— אַנ׳אָבמאַך? — האָט שרה רבקה איבערגעפּרעגט און האָט צוקרימט דאָס טויל און דעם גאַנצען פּרצוף, וואָס איז אַזוי אויך ניט איבעריג גראַד געווען. איך וועל דיר באַלד לאָזען איינצוגעהן אויף אַנ׳אָבמאַך, האָסטו געהערט? קיין שום אָבמאַך, דו הערסט, משה? אַז עסען חזיר, איז אַ פעטס. דעם כלל זאָלסטו האָבען. און וואָס פאַר אַ נוץ וועט זיין די בעלי חובות, ווען דו וועסט זיי שיין אַ שמיר טהון אויפ׳ן ליפּ, וועסט געבען צו צעהן קאָפּיקעס פאַר׳ן רובל? פון די צעהן קאָפּיקעס וועלען זיי ניט רייך ווער׳ען, און דו וועסט אַלץ איינס בלייבען אין זייערע אויגען אַ אָנזועצער.

— דאָס איז טאַקי אמת, — האָט ר׳ משה געזאָגט, וואָס האָט קיינמאָל ניט געקאָנט בּיישטעהן אַנטקעגען די טעמים פון זיין פרוי׳ טעמים, וואָס זענען אַלע מאָל געווען מיט זעהר פיעל לאָגיק, אָבער מיט זעהר וועניג יושר, — אָבער דאָך געפינען זיך צווישען אונזערע נייע בעלי־חובות אַזעלכע, מיט וועלכע מ׳דאַרף זיך אויסגלייבען על־פּי יושר, ניט צו צעהן, נור לפחות צו פופציג קאָפּיקעס, וואָרום זיי האָבען אונז אָבגעגעבען זייער גאַנצעס פערמעגען און זיי לעבען דאָך נור מיט דעם פּראָצענט פון דעם פערמעגען.

— ווער איז עס אַזעלכע? יאַחנע־באַשע, פייגע־לאה, אסתּר־מלכּה, חיים דבורה׳ס, יענקיל ליפּמאַן?

— נו, יאָ, די און נאָך עטליכע אַזעלכע?

— ע, ס׳איז נאַרישקייט, — האָט די סוחר׳טע אַ מאַך געגעבען מיט דער האַנד. — זיי וועלען גאַנץ זיין, פון הונגער וועלען זיי ניט שטאַרבען. גאָט וועט זיי העלפען. ער פערלאָזט קיינעם ניט. זאָלען זיי מאַכען עפּיס אַ געשעפט. וואָס עפּיס נור פּראָצענט און פּראָצענט, פרעסען דעם צווייטענס? וואָס זענען זיי קראַנקע צי קאַליקעס? אַז בּיי זיי וועט ניט זיין קיין קאַפּיטאַל, וועלען זיי זיך נעהמען פאַר אַ בעשעפטיגונג. וועלען זיי אַרבייטען, האָרעווען, און ניט זיצען צונויפגעלעגט די הענד, רעכענען פּראָצענט און לעבען אויף דעם אַנדערנ׳ס חשבון. פאַרוואָס עפּיס האָרעווע איך פון אין דער־פריה ביז בּיי־נאַכט, איך אַרבּייט שווער, צוריים זיך דעם האַלז, ברעך דעם קאָפּ, איך דערעס ניט,

דערשלאָף ניט, און זיי — גאָרנישט, מ'זיצט זיך אין דער וואַרעם, מ'עסט, מ'שלאָפט און מ'גערט שפּאַציערען, צו מאַכען אַפּעטיט פאַר'ן עסען און שלאָפען. זיי לאָזען ארויס פון קאָמאָד עטליכע צעהנדליג רובל — דאַרפסטו זיי דערפאַר שאַפען אַלץ, וואָס זיי איז גוטיג. דאָס איז אַ יושר?

מיט איין וואָרט, עס איז אויסגעקומען אַזוי, אַז די סוחר'טע האָט נור געוואָלט פּראַקטיש פּערענטפערן די פראַגע פון יושר, און אַז זי וויל נור אויסראָטען דעם פּאַראַזיטיזם און נאָך אַזעלכע פּעהלערען פון פּערשיעדענע לאה'ס, פיינעס, יענקל'עך און חיים'ס. פאַרוואָס אָבער פּערש'יעס זי די קאַפּיטאַלען אין איהר אייזערנע' שאַפע, — אויף דער פראַגע שטעלט זי זיך ניט אָב אין איהר מוחשבה.

— מ'ילא, — האָט ר' משה געזאָגט, וואָס איז דאָס מאָל קענטיג געבליעבען ניט איגנאָנצען איבערציינט פון זיין פרוי'ס טעמים, — וועגען דעם וועלען מיר נאָך צייט האָבען א טראַכט צו טהון, דאַן וועלען מיר זעהן, וואָס מ'קאָן און וואָס מ'קאָן ניט. ווען אפילו ס'זאָל אויסקומען ארויסוואַרפען עטליכע הונדערטער אָדער טויזענדער, אַז מ'זאָל ניט זעהר שטאַרק שרייען, איז אויך קיין אומגליק ניט, מיר וועלען דערפון ניט אָרעם ווערען. די סומע איז אַ גרויסע, מיט די פריהערדיגע בעטרעפט עס ביז הונדערט טויזענד. לאָמי'ר בעסער אַ קלעהר טהון, וואָס טהוט מען איצט, פון וואָס הויבט מען אָן?

— פריהער פון אַלץ — זענען די קינדער, — האָט געענטפערט די ליעבענדע מוטער, — מ'דאַרף אונזערע מיידלעך אויסגעבען, שוין צייט, און חתנים זענען אויך פאַרהאַן.

— די געענדיגטע?

— יאָ, אומזיסט וואָס בעזוכען זיי אונזער הויז? היינט — מאָרגען וועלען זיי שוין אָפיציעל זיך שדכנען.

— ווייסט וואָס איך וועל דיר זאָגען, שרה רבקה? — האָט ר' משה אָנגעהויבען אונענטשלאָסען, קראַצענדיג אין רעכטען שלייף, — מיר געפעלען עפּיס ניט די געענדיגטע.

— פאַרוואָס? איינער איז דאָך אַ דאָקטאָר, און דער אַנדערער — אַ יוריסט. וואָס דאַרף מען בעסערס? און אונזערע טעכטער וועלען דאָך קיין אַנדערע, ניט קיין געענדיגטע, ניט וועלען,

זיי זענען דאָך עפּיס געבילדעטע פרייליגס, זיי ווילען דאָך ניט קוקען אויף בחורים פון סוחרים־שטאַנד, איך האָב עס שוין בעמערקט. און דעם אמת זאָגענדיג, וואָס איז דאָ אַזוינס פאַר אַ גוטס אין אַ סוחר? ניט קיין טיטעל, ניט קיין מונדיר מיט בלאַנקענדע קנעפּ. און אַ געענדיגטער איז דאָך פאָרט עפּיס אַ פּריץ, אַ מין בעאַמטער, ניט קיין פשוט'ער יהודי.

— אָבער, — האָט ר' משה אָבגעענטפערט, — ערשטענס גאָט ווייס, פון וואָס פאַר אַ פאַמיליע זיי זענען, ווער זענען זייערע עלטערן? ווי דאָס איז, מאָג זיך דער איידים זיין אַ גרויסער פּריץ־פונדעסטוועגען איז ניט אַנגענעהם צו האָבען קרובים, אַזויצוזאָגען מחותנים... גאָט ווייסט ווער, אפשר עפּיס אַ שוסטער אָדער אַפּרוזירער. און די דאָזיגע געענדיגטע שטאַמען דאָס רוב נור פון אַזעלכע. אָט צו דיין פאָטער און צו מיין פאָטער פלעגט מען ניט שרייבען „וואַשע בלאַהאָראָדיע“, און פונדעסטוועגען זיינען זיי געווען אמת'ע אדעל־לייט. אין אונזערע פאַמיליעס זענען געווען אַ געריהמטע רבנים, אַ גרויסע גבירים, אַ פרנסים, מיט איין וואָרט — יחסנים. קיין טיטלען האָבען זיי ניט געהאַט, וואָרום מיר זענען דאָך אין גלות, נור מיר זענען אַדעל־לייט, און מתחתן זיין זיך אַבי מיט וועמען פון המון איז פאַר מיר זעהר און זעהר ניט אַנגענעהם.

— יאָ, טאַקי, — האָט שרה רבקה מסכים געווען, וואָס איז אויך געווען ניט גאָר גלייכגילטיג צו איהר יחוס — נור וואָס זאָל מען טהון? איצט איז שוין אַזאַ צייט: קיינער קוקט ניט היינטיגע צייטען אויף יחוס, מ'קוקט נור אויפ'ן ברויט, אַז ס'זאָל זיין אַ זיכערער שטיקעל ברויט.

— וועגען אונזערע געענדיגטע קאָן מען אָבער דאָס אויך ניט זאָגען, — האָט ר' משה בעמערקט, — וואָרום וואָס איז עס פאַר אַ דאָקטאָר און וואָס איז עס פאַר אַ יוריסט? גאַנצענע טעג געהען זיי אַרום איבער די גאַסען, און אין אָווענד זיצען זיי אָפּ ביי אונז, לייז־ליידינע. וואָס איז דאָ פאַר אַ זיכערע ברויט? אַרומגעהענדיג לייז־ליידיג פערדיענט מען ניט קיין ברויט. איך וועל זאָגען, ווי דו זאָגסט: „איז עסען חזיר — איז אַ פעטס“. ווען מיר אָלען שוין אויסגעבען פאַר געענדיגטע, איז לפחות פאַר אַזעלכע, וואָס פערדיענען אַ סך געלד. אונזערע טעכטער, גאָט צו דאַנקען,

פערמאָגן נדן, יעדע איינציגע וועט אונז, ווענינגסטענס, קאָסטען פּיפּצעהן טויזענד רובל, אויב ניט מעהר. איז וואָס זשע זאָלען מיר נעהמען עפּיס א שלעפער? וואָס פאַר א נויט איז אונז?

— די נויט איז — האָט שרה-רבקה געענטפערט, וואָס אונזערע טעכטער איז שוין לאַנג צייט געווען חתונה צו האָבען: זיי זענען שוין איבער צוואַנציג. מיר קאָנען שוין ניט לאַנג וואַרטען און אויסקלייבען: זיי זאָלען זיך, הלילה, ניט פערזעסען. אַלזאָ האָבען זיך געמאַכט חתנים היינט-מאָדישע, ווי אַלע מיידלעך פערלאַנגען איצט, דאַרף מען ניט לאַנג קלייבען: וואָרום אויף זיי ווילען זיך געפינען אַנדערע בעלנים און ווילען זיי גאָר אָבציהען פון אונז. וואָרום איצט האַפּט מען דאָך אויס די געענדיגטע, מען שלאָגט זיך פאַר זיי. און וואָס אונזערע יונגע לייט פערדיענע, איצט קנאַפּ, איז עס דערפאַר, וואָס זיי זענען דאָ נייע מענשען ניט-היעגע, קיינער קען זיי ניט אין שטאָדט. אָט אָבער, אַז מיר ווילען פאַר זיי אויסגעבען אונזערע טעכטער, און זיי ווילען זיך איינאָרדנען ווי געהעריג, מיט שיק, ווילען זיי גאָר אַנ׳אַנדער רעספעקט בעקומען אין שטאָדט און זיי ווילען קריגען א גוטע פּראַקטיק. פון אַנ׳אָרעמאַן אַנטלויפט מען דאָך, אפילו א פּאַציענטמאַג דעם דאָקטאָר זיין זאָגאר א פּראָפעסאָר.

— ווייל מ׳איז נאַראָנים.

— איך מיט דיר ווילען שוין די וועלט ניט איבערמאַכען. און פאַר אונזער דאָקטאָר ווילען מיר זיך משתדל זיין, אַז ער זאָל בעקומען א שטעלע אין מיליטער-שפּיטאָל.

— פאַרוואָס עפּיס דוקא אין שפּיטאָל?

— ווייל דאָרט איז מיט א מונדיר. דו ווייסט, איך וואָלט זעהר ווילען, אַז מיין איידים זאָל זיין אָנגעטהון, ווי אַנ׳אָפיציר מיט שליפעס און שפּאָרען.

ס׳אַרא שטותערייען ביי דיר איז אין קאָפּ.

— ס׳זענען גאָרניט קיין שטות׳ערייען: דאָס איז פיעל בעסער. וואָרום א דאָקטאָר אין א געוועהנליכען סורדוט רוקט מען אריין אין האַנד פופצעהן קאָפּיקעס אָדער א צוואַנציגער, אָבער א דאָקטאָר אין א מונדיר — זעהסטו, איז שוין מאַרגען-פריה.

— אויב אַזוי איז רעכט. אָבער גאָר אַזוי פלוצלונג — שליע-

פעס! נו, און ווייטער וואס וועלען מיר טהון?—האט ער געפרעגט, גלעטענדיג זיין בארד.

— ווייטער — האט שרה־רבקה געענטפערט, אנווייזענדיג מיט'ן פינגער אויפ'ן מאנ'ס קאפ, ווייטער... איז פריהער פון אלץ... נעהם אראב דעם האנדטוך פון קאפ. די קאפ־שמערצען זענען שוין, געוויס, ביי דיר אריבער?—האט זי צוגעגעבען מיט א רמאות־דיג שמייכעל.

— טפוי, איך האב גאר פערגעסען, — האט ר' משה גע־חאפט און אראבגעווארפען פון זיך דעם האנדטוך.—נו, און ווייטער וואס?

— און ווייטער דארפסטו די טעג זיך זעהן מיט נחום'ען.

— מיט וועלכען נחים'ען?

מיט וועלכען?—האט איהם שרה רבקה איבערגעקרימט. — ביי אונז זענען דא דען א סך נחומ'ס? מיט נחום בריינים.

— צו וואס?

צו ריידען מיט איהם, זיך דורכשמועסען, זיך בעראטהען.

— בעראטהען זיך מיט אט דעם בעהעלפער;—האט ר' משה אויסגעשריען און האט אינגאנצען געציטערט פאר כעס, האס און פעראכטונג צו דעם דאזיגען כראנישען אנזעצער.

— וואס ארט עס אונז, וואס ער איז פריהער געווען?—איצט איז ער אבער א מיליאנער און קאן אונז צונוץ־קומען, דארף מען זיך זעהן מיט איהם.

— איך וועל אבער צו נחומ'ען ניט געהן, חאטשי שנייד מיר.

— דו וועסט צו נחומ'ען יא געהן, חאטשי איך וועל דיך ניט שניידען.

— כ'וועל ניט געהן!

— דו וועסט געהן.

— שרה־רבקה!

— משהו

דו ווייסט דאך אבער, אז איך בין ניט סובל א דעם מנוול.

— איך שיק דאך דיך ניט קושען זיך מיט איהם. אהן איהם וועלען מיר ניט אויסקומען. ער איז אין די זאכען א געניטער. קאן ער א גוטע עצה געבען, אנווייזען, ווי און וואס צו טהון. אהן

זיין עצה וועסטו מיט דיין גרויס שכל אזוי אנפלאנטערן נאך, אז מ'װעט דערנאך ניט קאנען פעריכטען. דו בינסט דאך ביי מיר א גרויסער חכם! איך קען דיך ניט, וואס? א דאנק גאט, שוין ניט דער ערשטער צעהנדליג יאהר.

ר' משה האט זיך מיט ביידע הענד אנגעשפארט אויפ'ן טיש, האט זיך אנגעבלאזען, ווי א אינדיק און האט א ווײלע געשוויגען

— מ'איז שוין אבער צייט שלאפען — האט ער געזאגט. ער איז צוגעגאנגען צום האנדוואש, האט אבגעוואשען די שפיצען פינגער, האט זיך געזעצט אויפ'ן בעט און אין דער שטיל „קריאת־שמע“ געזאגט. שרה־רבקה האט אויך דאסזעלבע געטהון. איהר דארפט וויסען, אז אונזער סוחר און אונזער סוחר'טע זענען גע־ווען זעהר פרום.

נאך „קריאת־שמע“ האבען זיי דאס געלד אין שאפע אוועק־געלעגט, אויסגעלאשען די לאמפ און די ליכט, האבען זיך שלא־פען געלעגט און זענען איינגעשלאפען שטארק און געשמאק.

XVII

אין מעזאנין.

אין דער זעלבער צייט, ווען די גרוינימוס זענען געזעסען אין שלאף־צימער און האבען געציילט זייער, ד. ה. ניט זייערס, נור פרעמדע געלד, וואס זיי האבען שוין גערעכענט ווי זייערס, — איז די מוהמע אנג... אין איהר קליין, געמיטליכען און זויבערן צומערל אויף איין פענסטערל, געלעגען אין איהר שניי־ווייסען בעט און האט געציילט די שעה'ן און מינוטען, ווען דער געבענשטער שלאף וועט זיך שוין ערבארימען אויף איהר און וועט בערוהיגען איהר אויפגערייצטען מח און צובראכענעם הארץ. געוועהנליך פלעגט זי איינשלאפען לייכט, שנעל, נור היינט האט איהר געפייניגט א הארטע שלאפלאזינקייט, נענען וועלכער זי האט זיך געראנגעלט שוין עטליכע שעה, און שלאפען האט איהר ניט געלאזט דאס־זעלבע טאקי, וואס האט היינט אזוי וואך געמאכט שפעט נאך האלבער נאכט איהרע קרובים: זייער פארשטעהענדער באנקראט.

ווי געהיים, בעהאלטען און פארזיכטיג די גרוינימוס האבען געפיהרט זייערע הכנות צו דעם פראיעקטירטען „געשעפט“, דאך

זענען פון דעם דורכדרינגענדען בליק פון דער קלוגער אננא נים פער־באָרגען געווען י מחשבות פון איהרע קרובים. פריהער האָט זי נור משער געווען, און דערנאָך האָט זי שוין אינגאַנצען אָבגע־טראָפען אין וואָס עס האַנדעלט זיך. זי האָט די שוואַרצע, נידער־טרעכטיגע מחשבה פון איהרע קרובים איבערגעלייענט אויף זייע־רע צוקרימטע און פאַלשע פנים׳ער, — זי האָט עס איבערגעלייענט און האָט זיי פערהאַסט פון טיעפען הארצען. עס איז ניטאָ קיין גרעסערע פערדעטער, ווי דאָס פנים זעלבסט פון אַ פערברע־כער אין דער צייט, ווען ער גרייט זיך ערשט צו אויסצופיהרען זיין אויפגעטראַכטען פערברעכען. אין ווען מענשען זאָלען זיך בע־סער צוקוקען צו די פנימער פון זייערע נאָהענטע און זאָלען קאָ־נען לייענען דאָס, וואָס ס׳איז אָפט אָנגעצייכענט אויף זיי מיט גאַנץ קלאָהרע שטריכען, דאַן וואָלט מען פיעלע פערברעכענס געקאָנט בייצייטענס בעוואָהרענען. נור מענשען אין אַלגעמיין זענען קורצזיכטיג און זיי קאָנען נים לייענען געוויסע שריפטען. פאַר אננאַ׳ן איז עס נאָך לייכטער געווען צו לייענען די אויפשריפט, ווייל פיעלע זאַכען האָבען איהר נים ווילענדיג אָנגעשטויסען אויפ׳ן לייענען...

אמת, זי פלעגט קיינמאָל נים צוקוקען זיך צו די פרטים פון זייער געשעפט, זי האָט זיך זאָגאַר ווענינ אינטערעסירט מיט זיי און איז אינגאַנצען בעשעפטיגט געווען מיט׳ן שטוב מיט דערווירט־שאַפט, נור זי האָט דאָך געוואוסט, אז דאָס געשעפט געהט גאַנץ גוט און אז ס׳איז קיין שום סבה ניטאָ צו אַ אָנזעץ. הייסט עס, אז די גרונימוס ווילען מאַכען אַ אָנזעץ בלויז נור אויס בעגיערינ־קייט, ווייל זיי ווילען זיין רייכער, ווי איצט. דאָס האָט נאַטירליך אויפגעבראַכט איהר עהרליכע נאַטור און זי האָט אָנגעהויבען טיעף צו ליידען פון דעם געדאַנק, אז איהרע קרובים געהען צו טהון אַ גרויסע נידערטרעכטיגקייט, און זי איז נים אומשטאַנד צו שטערען אין דעם. זאָגען די מעקלער, אז די גרונימוס נאַרען זיי אָב מיט זייערע בלומר׳שט פראָיעקטירטע אַנגראָ־סקלאַדען—שיקט זיך עס נים, דאָס איז עפיס אזוי ווי פעלשען אין אייגענע, און אגב, וועלען נאָך די מעקלערס נים גלויבען, וואָרום ר׳ משה גרונימוס איז דאָך זיין גאַנץ לעבען געווען אַן׳עהרליכער סוחר, וואָס וועט ער עס אויף דער עלטער ווערען אַ שווינדלער? איז

דיען זיין מאַגאַזין ניט דער ערשטער אין שטאָדט? לייזט ער דען ניט מעהר, ווי אַלע זיינע קאָנקורענטען? דורכשמועסען זיך מיט זיי, מיט די גרוינימוס, זאָגען זיי פּשוט, ערקלעהרען זיי, אַז זיי האָבען אויפגעטהון זעהר אַ מיאוס שפּיעל, וואָס פּאַסט זיך גאָר ניט פאַר זיי, — איז אויך אונמעגליך: זיי וועלען בייז ווערען, וועלען איהר אויסזידלען, זאָגען, אַז זי מישט זיך אַריין אין פרעמדע עסקים, וועלען איהר פאָרוואַרפען, וואָס זי איז אונדאַנקבאַר פאַר זייער ווינקעל, וואָס זיי האָבען איהר געגעגעבען, פאַר זייער ברויט. עס וועט אַרויסקומען אַ פאַמיליען־סקאַנדאַל. און די גרויני־מוס וועלען זיך טהון דאָס זייעריגעס.

וואָס טהוט מען? ווי טהוט מען? ווי פערבלייבט מען אין אַ הויז און אויף אַ טיש ביי מענשען, וועלכע מ'האַסט, מ'פעראַכ־טעט? ווי איז מען ביים אויספיהרען אַ פערברעכען, וואָס מאַכט אויפגעבראַכט דאָס גאַנצע וועזען, — און מ'זאָל שווייגען, און די פערברעכער זאָלען דעריבער מיינען, אַז דו בינסט איינשטימיג, צום ווענינגסטענס ניט דערגענען זייער פערברעכען? צו הייסט עס ניט נאָכגיביגקייט, געמיינזאַמקייט, אונדירעקטע בעטייליגונג אין דעם, וואָס דו אַליין האַלסט פאַר אַ פערברעכען, וואָס דאַרף בע־שטראָפט ווערען...

און דאָ איז ניטאָ אפילו פאַר וועמען אַרויסצוזאָגען דאָס אָנגעוועהטאָגטע האַרץ, בעראַטען זיך, צוטראַכטען עפּיס, ווי אַזוי צו בעוואָהרענען דאָס אומגליק, די בזיונות, וואָס שטעהט פאַר דער גאַנצער פאַמיליע, וואָרום אויסער די בזיונות האָט אַננאַ גאָרניט גיט ערוואַרטעט פון דער אָפּעראַציע, וואָס די גרוינימוס האָבען אויפגעטראַכט. ראַשעל און בריגיטאַ, תּמימע און לייכטזי־ניגע מיידלעך, בעמערקען גאָרנישט, וואָס עס טהוט זיך אין שטוב, זיי זענען איינגאַנצען פערנומען מיט זיך, מיט זייערע טואַלעטען און מיט זייערע „געענדיגטע“! און ווען זיי זאָלען אפילו בעמער־קען, וואָלטען זיי אויך ניט געוועזען דאַגעגען. און ווער ווייסט — אפשר וואָלטען זיי זאָגאַר צופריעדען געוועזען מיט דעם אָנזעץ, וואָס וועט רייכער מאַכען זייערע עלטערן, און דאַדורך וועלען זיי בעסערן נדן בעקומען. אויף דאָס מאָראַלע געפיהל פון איהרע פלימעניצעס האָט די מוהמע אַננאַ זעהר ווייניג גערעכענט. און זי האָט דערצו קענטיג, אַ פעסטען סמך געהאַט. בלייבט נור איין

בענק. נור דער דאָזיגער עהרליכער און אַדעלער בחור איז אינגאַנצען פערטהון אין זיין קונסט און זיין ליעבע, ר'האָט זיך בכלל קיינמאָל ניט אינטערעסירט מיט די געשעפטען פון זיינע עלטערן, ר'האָט וועניגער פון אַלץ בעמערקט זייערע קאָמערציעלע קאָמבינאַציעס און האָט גאָר ניט חושד געווען וועגען דעם פאַרשטעהענדען קלאַפּ פאַר דער אונבעפלעקטער עהרע פון זייער פאַמיליע. און דערצו איז ער איצט זעלטען ווען אין דער היים: דאָס איז ער ביים פּראָפעסאָר, אום צו זעהן זיך מיט מאַניען, ווייל אין „פאַריזער בופעט" האָט ער בעשלאָסען ניט צו געהן איבער פיעלע סבות, דאָס איז ער אויף זיינע לעקציעס, דאָס — אין די אַריסטאָקראַטישע סאַלאָנען — אויף הײמישע קאָנצערטען און דועטען. ער האָט זאָגאַר אויפגעהערט צו פריהשטיקען אין דערהיים, און אננא האָט דעריבער אָנגעוואָהרען די מעגליכקייט צו שמועסען מיט איהר פלימעניק אָפענהערציג און געמיטליך.

די אונמעגליכקייט מיטצוטיילען וועמען ס'איז וועגען די נעדאַנקען אין געפיהלען, וואָס האָבען איהר געפייניגט, האָבען די אָרימע אננא נאָך אומגליקליכער געמאַכט, און זי האָט די לעצטע צייט אָנגעוואָהרען דעם אַפּעטיט אין שלאָף.

זי האָט זיך אומגעדרעהט פון איין זייט אויפ'ן צווייטען פלעגט איבערלעגען און פעררייכטען די קישענס און בעמיהען זיך ניט צו טראַכטען פון דעם אָנזעץ, איינרײדענדיג זיך, אַז דאָס וועט ניט זיין' אַז זיי וועלען אין דער לעצטער מינוט חרטה האָבען, וועלען ניט וועלען בעשעדיגען זייער גאַנצע פריהערדיגע עהרע, זיי וועלען זיך דערמאָהנען אָן גאָט — זיי זענען דאָך אַזעלכע פרומע, זיי וועלען זיך דערמאָהנען אָן זייערע עלטערן, וואָס האָבען געלעבט און זענען געשטאָרבען עהרליכע, איבעראַל געעהרטע סוחרים, זיי וועלען זיך דערשרעקען פאַר די טרעהרען און קללות פון יתומים און אלמנות אין; פון אַלע אַנדערע בעלי-חובות, וואָס האָבען זיי אָנגעטרויט זייער פערמעגען, און זיי וועלען ניט ווערען אויף דער עלטער קיין גנבים, שווינדלער, רויבערס... די געדאַנקען אָבער פלעגען שנעל, ווי אַ רויך פערשווינדען, און אין איהר מה און הארץ האָט געגעבערט — דער אָנזעץ, דער בייזער אָנזעץ, מי אַ אויפגעפּעפּטען מויל, משנה'דיגע צייהן און גרוזאַמען גיפט.

זי האָט זיך עטוואָס אויפגעהויבען פון בעט, האָט אָנגעצוי-

דען אַ ליכט אויפ'ן טישעל ביי איהר צוקאָפּענס, האָט גענומען אַ בוך פון טישעל און געפּרובט לייענען... אומזיסט: די בלעטער דוכטען זיך איהר אָדער אינגאַנצען ריינע, ווייסע, אָדער בעדעקט מיט עפּיס מאָדנע, אינפערשטענדליכע אויפשריפטען: זי קוקט און זעהט גאָר נישט, זי לייענט און פערשטעהט ניט; יאָ, דוכט זיך, אַז זי האַלט דאָס בוך מיט'ן אויבען אַראָב.

— ניי', — זאָגט זי, צומאַכענדיג דאָס בוך און אַוועקלעגנדיג עס צוקאָפּענס, — איך קאָן ניט שלאָפען און איך קאָן ניט לייענען. איך ווער דערשטיקט, דער קאָפּ שפּאַלט זיך, און דאָס האַרץ נאָגט, קלעמט... איך מוז מיט עמ'יצען דורכשמועסען, דערצעהלען, אַ ניט פּלאַץ איך... בעני איז שוין געווים ביי זיך אין צימער. איך האָב דוכט זיך געהערט זיין שפּיעלען אויפ'ן פּיעדעל. ער וועט זיך דערשרעקען, ווען איך זאָל איצט אָנקלאַפּען צו איהם, נור פערפאַלען, איך מוז מיט איהם דורכריידען היינט, וואָרום מאָרגען וועל איך איהם גיט האָפען. מיר וועלען אָקאָרשט הערן, וואָס וועט ער דערויף זאָגען. ער איז ניט קיין נאַר, און דערצו עהרליך, מיט אַ האַרץ און אַ געוויסען, ניט אַזאַ. ווי זיינע שוועסטער..

זי איז אַראָב פון בעט, האָט זיך שנעל אָנגעטהון, האָט גענומען פון טישעל דאָס ליכט און איז אויף די שפּיצען פינגער דורכגעגאַנגען דעם זאַל, האָט שטיל אָבגערוקט דעם ריגעל פון טהיר און איז אַרויסגעגאַנגען אין קאָרידאָר.

שרה רבקה'ן אַלוּאָ האָט זיך עס ניט אָבגעדוכט, אַז זי הערט אַ שאָרך אין זאַל און אַ סקריפּ מיט דער טהיר. איהר שאַרפער געהאָרך, ווי ביי אַ רויב פויגעל, האָט איהר ניט אָבגענאַרט. און ווען ביי דעם פּחדן ר' משה'ן זאָל געווען קלעקען מוטה אויף אַ גרינגדליכערער ערפאָרשונג פון דעם אָרט, פון וואַנען ס'האָט זיך געהערט דער שאָרך און דאָס סקריפּען, וואָלט ער דערזעהן, אַז די טהיר אין פאָר-הויז איז אויף-האַלב אָפען און עס הייסט, אַז זמיצער איז אַריין אָדער אַרויס. צום גליק אָבער האָט ר' משה זיך געשראָקען און האָט זיך בעגנינגענט נור מיט'ן אַרומקוקען דעם זאַל, אַניט וואָלט אַננאַ'ן זעהר אונבעקוועם געווען, וואָרום מיט וואָס וואָלט זי ערקלערט איהר וויזיט צום פלימעניק אַזוי שפּעט ביי-נאַכט?

צום סעזאָנין, וואו ס'האָט געוואוינט אונזער פּיעדעל-שפּי-

לער, האָט מען פֿון קאָרידאָר בעדאַרפֿט אַרויפֿקלעטערן אויף גאַנץ משופּע'דיגע פֿינף'און צוואַנציג טרעפּ. חאַטשי אַננאַ האָט נעקלע־טערט אויף די טרעפּלעך לאַנגזאַם, פֿונדעסטוועגן האָט זי אויפֿ'ן לעצטען פּאָר'ן אַיינגאַנג אין מעזאָנין געמוזט זיך אָבשטעלען רוהען, ווייל ס'האָט איהר דער אָטעם פֿערחאַפּט און זי האָט געפֿיהלט, ווי ס'קלאַפּט איהר שטאַרק דאָס האַרץ און ס'טהוט וועה אין די שלייפֿען. זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן די שטאַקעטלעך און האָט אָבגעעטעמט. דאָס פּנים איז געווען בלאַס און צוטראָגען.

אין מעזאָנין איז געווען שטיל, מ'האָט פֿון דאָרט ניט גע־הערט קיין גערויש, קיין שאָרך. נור בעני האָט נאָך ניט געשלאָפֿען וואָרום פֿאַסען ליכט האָבען זיך אַרויסגעשלאָגען דורך די שפּאַ־רענעס פֿון דער ניט פֿעסט פֿערמאַכטער טהיר און האָבען זיך אָב־געשפּיגעלט אויף די פּאַרענצעס און אויף די בלעך פֿון דאַך. דער פּיעדעל־שפּיעלער, מיט די הענד איבערגעפֿלאָכטען אויפֿ'ן ברוסט, אָנגעטהון אין זיין קורצער אַרבייטס־העמדיל, איז געלעגען אויפֿ'ן סאָפֿע און האָט געטרוימט, פֿערשטעהט זיך, וועגען איהר, וועגען איהר, וועגען מאַניען. דאָס האָט ביי איהם געהייסען רוה פֿון אַר־בייט, חאַטשי דאָס טרוימען וועגען איהר פֿלעגט איהם אָבמאַטערן מעהר ווי די סאַמע שווערסטע מוזיקאַלע איבונגען — און די לעצ־טע צייט פֿלעגט ער אָפֿט אָנווענדען די אָבמאַטערנדע רוה. אין דעם גרויסען, נור ניט זעהר הויבען צימער, בעלויכטען פֿון אַ קליין אַרבייטס־לעמפּיל אונטער אַ ראָזעווען קאָלפּאַק, איז געווען האַלב פֿינסטער, וואָס האָט עטוואָס פֿערבעהאַלטען די אונאָרדנונג אין אַלע ווינקעלעך פֿון צימער. דוכט זיך, אַז קיינעם וועט ניט געלינגען אַזוי צו שטעלען און פֿונאַנדערצוואַרפֿען זאַכען אין אַזעלכע אונפּאַסענדע ערטער, ווי דאָס געלינגט אַנ'אַרטיסט, אַ פּאָעט. דאָס געהערט שוין נור צו די זכיות פֿון אויסנאַהם־נאַטו־רען. דעריבער איז גאָר קיין וואונדער ניט, וואָס אונזער אַרטיסטיש וואַש־טישעל איז געשטאַנען אין רעכטען מיטען צימער, די שוך־בערשטלעך מיט דער פּושקע שוה־וואַקס זענען געווען אויפֿ'ן טיש, וואָס איז געשטאַנען עפּיס מיט אַ זייט ביי דער סאָפֿע, אויף דער סאָפֿע איז אונמעגליך געווען צו זעצען זיך, ווייל ס'איז פֿערנומען געווען מיט אַ גרויסען טשעמאָדאַן, מיט וועש, מיט'ן שלאָף־ראָק מיט איין אַרבעל אַנ'אויסגעקעהרטען אויף לינקס, איין שטעק־שוך

און אין שטיוועל, די טרויב פון סאַמאָוואַר און דער קוימען־דעקעל, וואָס ווער ווייסט ווי אַזוי דאָס איז געוואָרען דאָ און ניט אין קוימען. אַ קערביל פון אַ קאַפּעליוש, וואָס איז געשטאַנען אויף דער פּאָדלאָגע, אַ ליידיגע פּושקע פון סאַרדינען און אַ זילבערן גאָפּעל אין אַזוי ווייטער און ווייטער. דאָס האָט אָבער גאָר ניט געשטערט אונזער יונגען מאַן צו טרוימען זיס און צו זעהן אויפ'ן וואָהר ענטציקענדע, פּאָעטישע חלומות. אַ לייכטער און דערשראָקענער קלאַפּ אין טהיר האָט איהם אויפגעוועקט פון די הלומות.

— ווער איז דאָרט? — האָט ער זיך אָבגערופען און איז אונרוהיג אויפגעשפּרונגען פון סאָפקע.

— איך, די מוהמע, עפען, בעני, — האָט זיך דערהערט אַננאַ'ס קול.

ער האָט זיך אַ לאָז געטהון צום טהיר און אויפגעעפענט.

— מוהמע אַננאַ?... אַזוי שפּעט?... איהר שלאָפט נאָך ניט? קיינער שלאָפט נאָך ניט ביי אונז? וואָס איז עס עפּיס? צי איז היינט ניט די תנאים ביי די שוועסטער מיט די „געענדיגטע”? האָט ער אָנגעהויבען אויסצופרעגען, וועהרענד די אַריינקומענדע האָט דאָס ליכט אַוועקגעשטעלט אויפ'ן פּיאַנאַ און האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ נאָהענטען שטוהל, ניט ענטפערענדיג דערווייל אויף די פראַגען פון איהר פּלימעניק.

— יאָ, איהר זענט עפּיס טרויעריג, צוטראָגען, אונרוהיג— האָט בעני צוגעגעבען מיט אַ געבראָכענער שטים, צוקוקענדיג זיך שטאַרקער אין אַננאַ'ס פּנים און דערשרעקענדיג זיך פאַר איהר מאָדנעם אויסדרוק. — וואָס איז מיט אייך? זאָגט גיכער, פּייניגט ניט.

— זעץ דיך, בעני, — האָט אַננאַ אַרויסגעזאָגט, אָנווייזענדיג אויף אַ שטוהל דערביי. איך וועל דיר דערצעהלען, וועגען דעם בין איך דאָך געקומען.

דער יונגער מאַן האָט די נאָטען אַראָבגעוואָרפען פון שטוהל און אוועקשטעלענדיג עס אַנטקעגען אַננאַ'ן, האָט ער זיך אַוועקגעזעצט און האָט איהר פערוואונדערט און אונרוהיג אָנגעקוקט.

נו, רעדט שוין, דערצעהלט — האָט ער געזאָגט און אָנגעכאַפּט איהר אייז־קאַלטע הענד און האָט זי געטרייסעלט מיט פּי־

בערהאפטען אומגערולד וואס איז ביי איהם געשטיגען פון מינוט צו מינוט.

אננא האט בעפרייט איהרע הענד, האט זיך אָבגערוקט פון איהר אויפגערעגטען פלימעניק, וואס האט, דוכט זיך, געוואלט איינשלינגען איהר מיט דער טרויעריגער בשורה צוזאמען.

— דו זיי ניט אומרוהיג, בעני, בערוהיג דיך און הער מיך אוים מיט קאפ, אניט איז אונמעגליך צו דערצעהלען און צו בעראטען זיך. דו זיי א ביסעל מעהר געלאסענער.

— יא, איך בין זעהר געלאסען, אינגאנצען רוהיג, — האט ער פערזיכערט, און נערוועז אויפגערעגט האט ער אינגאנצען געציטערט און איז בלאס געווען. — רעדט זשע גיכער. איך הער אייך.

— ביי אונז, בעני, — האט אננא אָנגעהויבען רוהיג אביסעל, —איז ניט גאר כשורה'דיג.

— וואס הייסט ניט כשורה, אין וואס ניט כשורה? — האט בעני געפרעגט, אויסגלאָצענדיג די אויגען.

— מיין ליעבע שוועסטער און דיין גוטער פאטער האבען אויפגעטראכט זעהר ניט קיין גוטע זאך, וואס עס וועט א בזיון זיין פאר אונזער גאנצער פאמיליע.

— וואס איז עס אזוינס?

— זיי וועלען זיך ערקלערען פאר אונפערמעגליבע, אויפהערען צו צאהלען.

— זיי זענען דען צורואינירט געווארען, האבען זיך פערשפעקולירט?

— כלל ניט צורואינירט, פערקעהרט, דאס געשעפט איז גלענצענד, קיינמאל, דוכט זיך, איז דאס געשעפט ניט געווען אזוי גוט, ווי איצט.

— הייסט עס, אז זיי קאנען צאהלען?

— יא, זיי קאנען, נור זיי ווילען ניט צאהלען.

— ווי הייסט, זיי ווילען ניט, אז זיי קאנען? — האט ער זיך געוואונדערט און האט ניט פערשטאנען, ווי אזוי קאן מען עס ניט וועלען צאהלען הובות, ווען עס איז פאראן מיט וואס צו צאהלען.

— די זאך איז אזוי — האט איהם אננא ערקלערט, — אמאל, ד. ה. ניט זעהר לאנג, נור מיט א יאהר צוואנציג, דרייסיג

צוריק פלעגען סוחרים אויפהערין צו צאָהלען, פלעגען אָנזעצען נור דאָן, ווען די געשעפטען זענען געווען שלעכט, ווען די קאַסע איז געווען ליידיג, קורץ ווען ס'איז קיין שום מעגליכקייט ניט גע־ווען צו צאָהלען. היינט אָבער בעגעהען זיך פיעל סוחרים פערקעהרט: דוקא דאַן, ווען דאָס געשעפט האַלט גלענצענד, ווען די קאַסע איז פול אָנגעפּאַקט, שטעלען זיי אָב די צאָהלונגען און, שטעלען אוים די בעלי־חובות אַ פייג.

— פאַרוואָס טהוען זיי עס אַזוי? — האָט ער נאאיוו גע־פרעגט.

— ווייל זיי ווילען זיין רייכער, לעבען מיט מעהר הרחבה און איינאָרדנען בעסער זייערע קינדער.

פאַר פרעמדע געלד?

— דאָס וואָס איז אריין אין זייער טאַש, האַלטען זיי שוין פאַר זייערס.

— דאָס איז דאָך אָבער ניט עהרליך, ניט קיין יושר ניע־דערטרעכטיג! דאָס איז גנבה, רויבעריי!

— נו, יאָ, אויף אַזאַ גנבה, איז אַ רויבעריי לאָזען זיך איצט דיינע עלטערן, די עהרליכע פירמע „גרונימוס".

— ס'קאָן ניט זיין! — האָט בעני אויסגעשריען און אין אויפגעשפרונגען פון זיין אָרט מיט צונויפגעדריקטע פויסטען. — דאָס הייסט, — האָט ער גלייך צוגעגעבען, — איך, מוהמע אַננאַ, גלויב איך, אַז איהר זאָגט, ווייסט איהר דאָס גענוי. איך האָב גע־וואָלט זאָגען, אַז דאָס וועט ניט זיין, איך וועל עס זיי ניט ערלויבען, איך וועל ניט דערלאָזען!

— וואָס וועסטו טהון?

— איך וועל אויפהויבען אַ געוואַלד אויף גאַנץ שטאָדט; — האָט ער געשריען, ארומלויפענדיג איבער'ן צימער, ווי משוגע, און אומזוארפענדיג מיט די פויסטען. — איך וועל דאָס גאַנצע הויז איבערקעהרען מיט'ן אויבען אראָב! דאָס איז ניעדערטרעכטיג דאָס איז עקעלהאַפט! ווי דערוועגען זיי זיך?! איך... איך... וואו זענען זיי? איך לויף גלייך צו זיי!

און ער האָט זיך געוואָרפען צום טהיר. נור אַננאַ איז אראָב־געשפרונגען פון שטוהל און האָט איהם דעם וועג פערשטעלט.

— וואוהין לויפסטו, מטורף? — האט זי געשריען, אנחאפענדיג איהם פאר די הענד און האט איהם אבגעשטויסען פון טיר. — ס'איז שוין צוויי דער זייגער אין דער נאכט. זי שלאפען שוין. זעץ דיך און זייַ רוהיג.

— איך קאן ניט! ס'קאכט אין מיר אינעווייניג! — האט בעני געשריען מיט שוים אויף די ליפען. — א אנזעץ מיט'ן בייזען ווילען! איהר פערשטעהט, וואס דאס בעדייט? דאס איז דאך גזלה, נור וואס זאג איך? דאס איז דאך ערגער פון גזלה, פון גנבה! ווארום א גנב, א רויבער ריזיקירט ניט נור מיט זיין עהרע, נור אויך מיט זיין לעבען, אין דעם איז דא, לפחות, העזה, דרייסטיגקייט. און א בייזער אנזעצער — איז פשוט א מנוול, א פערמאכטער פחדן, א עקעלהאפטער. בעשטראפען — איז פאר זיי א צוגרויסער כבוד, א תליה איז פאר גרעסערע מערדער. פאר געמיינע טאשען=גנבים'לעך קלעקט צו פאטשען זיי אין די באקען און שפייען זיי אין פנים. א בייזער אנזעצער איז דערזועלבער געמיינער טאשען=גנב, און איך וועל ר' משה גרונימוס'ן ניט דערלאזען דערצו. ווארום ער איז מיר א פאטער. זאל זיין וואס ס'וויל, איך וועל איהם ניט דערלאזען צו אזא ניעדעדערטרעכטיגקייט!..

די אויפרעגונג און כעס פון יונגען מאן זענען געשטיעגען, זיין פנים איז געווען בלאס, צוקרימט און האט זיך פיעבערהאפט געקניישט. ער האט אינגאנצען געציטערט, ווי אין פיעבער און האט זיך קוים אויף די פיס געהאלטען. אננא האט פעסט זיינע הענד געהאלטען און האט איהם ניט געלאזען א טריט צו מאכען. זי האט דערביי אנגעשטרענגט איהר לעצטע ביסעל קרעפטען.

— גוט... דערלאז ניט — האט זי ארויסגעזאגט מיט א שוואכען קול — נור... זעץ דיך אנידער. איך בעט דיך, זעץ זיך. דער קאפ שווינדעלט מיר פון שוואכקייט... נאך א ווייל — וועל איך חלש'ן. — בעני! דו ווילסט קיין רחמנות ניט האבען אויף דער מוהמע אננא?

— דער פארוואורף האט אויף איהם געווירקט מעהר ווי א בקשה. ער האט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן בייקעל, און אננא איז כמעט צוגעפאלען אויפ'ן שטוהל, שווער עטעמענדיג.

— צו וואס דארפען זיי גאר פרעמדע געלד? — האט ער שוין עטוואס רוהיגער געפרעגט. — וואס איז זיי אייגענע וועניג?

און פאַר וועמען קלייבען זיי עס? איך דאַרף ניט זייערע עשירות, אויב זיי ווילען נור, וועל איך ביים נאָטאַריוס זיך אָבזאָגען פון דער ירושה. און וואָס אָנבעלאַנגט די שוועסטער, וועט פאַר זיי נאָך קלעקען נדן. ווי מיינט איהר, מוהמע אַננאַ?

— ניט נור פאַר זיי, נור ווען ביי דיינע עלטערן זאָלען זיין נאָך צוויי טעכטער, וואָלט פאַר זיי אויך געקלעקט. זייער פערמעגען איז, גאָט צו דאַנקען, א היבשער.

— היינט וואָס ווילען זיי פרעמדע?

— די בעגירינקייט לאָזט זיך ניט אָנזעטיגען.

— האָט איהר ניט געפּרובט צו ריידען מיט זיי, ערקלערען זיי?

— ערשטענס, זענען זיי, דוכט זיך, גאָר ניט חושד, אַז איך חיים עפּיס וועגען זייער פּלאַן. צווייטענס, איז מיר אונבעקוועם צו ריידען מיט זיי וועגען דעם, און ס'וועט ניט העלפען אויך. איך ראַטה דיר אויך ניט צו ריידען, ס'איז אומזיסט, דאָס איז שוין ביי זיי אַ בעשלאָסענע זאַך און זיי וועלען זיך דערפון בשום־אופן ניט אָבזאָגען, דערהויפּט די מוטער דיינע, מיין שוועסטער. דו וועסט נור אַ סקאַנדאַל מאַכען, און זיי וועלען טהון זייערס, וואָרום זיי, ווי פיעל אַנדערע, האָט זעהר דערנומען דער ביישפּיעל פון אַנדערע בייזע אָנזעצער, וואָס זייער צאָהל ווערט די לעצטע צייט אַלץ גרעסער. אַ בייזער אָנזעץ איז איצט געוואָרען אַ געשעפט, ווי אַלע געשעפטען, און עס פערוואונדערט קיינעם ניט און רעגט ניט אויף. אונזער איינציגער טרייסט איז — וואָס זיי, אונזערע, זענען ניט די ערשטע און ניט די לעצטע אין דעם פּרט. פערשטעהט זיך, דאָס קאָן זיי ניט פערענטפערן: ניעדערטרעכטיגקייט בלייבט ניעדערטרעכטיגקייט, ווען אַפילו דאָס ווערט בעגאַנגען פון טויזענדער מענשען, דאָס בעווייזט נור, אַז דער סוחרים־שטאַנד פאַלט מאָראַליש, זינקט. ניט אומזיסט איז פון מיין סאַמע קינדהייט פיהל איך עפּיס אַ אינסטינקטיווע פעראַכטונג צו דעם שטאַנד, אויך דאַן זאָגאַר, ווען זיי האַנדלען עהרליך, ד. ה. ווען זיי בעשווינדלען און נאַרען אָב די קונדען אויפ'ן געזעצליכען אופ'ן. ווען איך האָב בעדאַרפט חתונה האָבען, האָב איך ליעבער אויסגעקליבען אַן אָרימען לעהרער, וואָס פערדיענט זיין ברויט מיט שווייס, ווי די רייכע סוחרישע זיהן, אויף וועלכע איך האָב שטענדיג געקוקט, ווי

אויף, אָנשטענדיגע עהרליכע″ שווינדלער און בייזע אָנזעצער.

— אָ, מוהמע אַננאַ, איהר זענט אַנ'איידעלע, הײלינע פרוי, — האָט ער אַרויסגעזאָגט אינגאַנצען בערוהיגט און האָט איהרע הענד געקושט. — איך בין שטאָלץ מיט אייך. ניט אומזיסט האָב איך אייך אַזוי ליעב און רעספּעקטיר אייד, — רעספּעקטיר אייך, עהרען-וואָרט, מעהר ווי מיין מוטער און אַלע אונזערע. וואָס זאָלען מיר אָבער טוהן? — כ'ווער אויסער זיך, איך ווער משוגע, ווען איך גיב אַ קלעהר, אויף וועלכע נידערטרעכטיגקייט מיינע עלטערן לאָזען זיך אויף דער עלטער.

— עס איז גאַנץ נאַטירליך, וואָס דאָס רעגט דיך אויף אַזוי, — האָט אַננאַ רוהיג בעמערקט. — אַנ'עהרליכער מענש קאָן ניט גלייכגילטיג צוקוקען, ווי פאַר זיינע אויגען ווערט בעגאַנגען אַ גרויזאַמע אומרעכט, אויף קיין אַנדער בעציהונג דערצו האָב איך זיך ניט געריכט פון דיר, מיין וואוילער בעני קאָן ניט בערעכטיגען דאָס, וואָס איז נידעריג און מאוס. אָבער זעהר אויפגערעגט צו זיין דאַרף מען ניט. דו האָסט דערצו קיין שייכות ניט. דו בינסט אַ' אַרטיסט, היינט-מאָרגען וועסטו אַ זעלבשטענדיג לעבען פערפיהרען אין אַ גאַנץ אַנדער סביבה און וועסט אַפילו אינגאַנצע אָבפאָהרען פון דאַנען. אַלזאָ וועסטו זיך ניט בענוצען מיט דעם אָנגעראַבירטען אייגענס. און פאַר דיינע עלטערן בינסטו נים פעראַנטוואָרטליך ניט פאַר לייטען, ניט פאַר דיין אייגענעם געוויסען. עלטערן זענען אָפטמאָל פעראַנטוואָרטליך און דאַרפען פעראַנטוואָרטליך זיין פאַר די מעשים פון זייערע קינדער, אָבער קינדער פאַר עלטערן — קיינמאָל ניט. דו קאָנסט אַלזאָ רוהיג און מיט אַ ריינעם געוויסען ווייטער געהן אין דיין וועג, וואוהין עס ציהט דיך דיין טאַלענט, דיין בערוף... איך אָבער, מיין לאַגע איצט איז די זאַמע קריטישע, אונערטרעגליכע.

— פאַרוואָס?

צי דען פערשטעהסטו ניט פאַרוואָס? צי דען פערשטעהסטו ניט, אַז ווען דאָס וועט פאָרקומען, דאַרף איך ניט און איך קאָן ניט פערבלייבען אין דעם הויז קיין איין ווײלע ניט? איצט שוין ברענט אונטער מיר די פּאָדלאָגע, איך ווערג זיך מיט יעדען ביסען, איצט שוין דוכט זיך מיר, אַז דאָס איז געגנבה'טע, אָנגעראַבעוועטע אָנגעווייקט פון פרעמדע טרעהרען. און וואוהין אָבער

אל איך געהן? איך בין אנ'ארימע אלמנה און א יתומה, פאר מיר איז דא איצט איין וועג נור: פון בריק אין וואסער!...

זי האט דאס פנים בעדעקט מיט א טיכעל און געוויינט. דעם יונגען מאן האט שטארק פערקלעמט דאס הארץ. צוזעהענדיג די פערצווייפלונג פון דער איינציגער פערזאן, וועלכע ער האט אזוי געליעבט און געעהרט אין זיין פאמיליע.

א, מערדער! — הא ער אויסגעשריען, איז אויפגעשפרונגען פון זיין ארט און געבראכען די הענד. אין דער ווילע האט ער געהאסט זיינע עלטערן. מיט שנעלע טריט איז ער ארומגעגאנגען אין צימער הין און צוריק, האט געשויבערט די האר און שווער געעטעמט. דערנאך האט ער זיך א ווארף געטהון אויפ'ן סאפקע.

— צי איז דען פאר אונז קיין שום אויסגאנג ניטא? האט ער געפרעגט און ווידער די הענד געבראכען.

—גארניט.

— און רויכמאן?—האט ער א פרעג געגעבען, וויסענדיג וועגען זיין ליעבע צו אננא'ן.

— רויכמאן האט דא ניט לאנג מיר געמאכט א פארמעלע פארשלאג, און איך האב ש'ער ניט מסכים געווען, נור איצט האב איך זיך בעדענקט און כ'האב בעשלאסען אין קיין פאל ניט הייראטען מיט איהם!...

— פארוואס?

— וייל ער איז א סוחר.

— וואס איז, אז ער איז א סוחר? ער איז, דוכט מיר, אנ'עהרליכער מאן.

— ווער ווייסט איהם זיין עהרליכקייט,—האט אננא געזאגט, א מאך געבענדיג מיט דער האנד,—מיר דוכט זיך, אז אלע סוחרים זענען עהרליך—ביז דעם ערשטען נסיון, ביז דער ערשטער ניערערטרעכטיגקייט: אז דיין פאטער ר' משה גרונימוס. וואס האט אזוי פיעל צעהנדליגע יאהרען געהאנדעלט עהרליך און איז שטאלץ געווען מיט זיין אונבעפלעקטער פירמע, בעשליעסט זיך אויף די עלטערע יאהרען צו ווערען א בייזער אנזעצער און פערשענדען זיך און זיין פאמיליע אויף דאס גאנצע לעבען, קאן מען אויך שוין ניט ערב זיין פאר די עהרליכקייט פון קיין סוחר. ניין, איך וועל מיט רויכמאן ניט חתונה האבען. דאס איז שוין פאלשטענדיג בע-

שלאָסען. ביי אונזער ערשטער בעגעגעניש וועל איך עס איהם גלייך זאָגען ער זאָל אויף מיר גאר ניט ריכטען זיך. איך וועל בעסער בעטלען געהן, ווי חתונה צו האָבען מיט א סוחר. איצט האָב איך אָנגעוואָהרען יעדע צוטרוי צו סוחרים און דאָס ביסעל אכטונג, וואָס איך האָב ביז אהער געהאַט פאר זיי. זיי האָבען אלץ אויסגעזעהן אלס אָנשטענדיגע לייט פיעל-ווינציג, חאָטשי זייער אָנשטענדיגקייט איז בעשטאַנען אינ'ם אָבנארען אין מאָס און אין וואָג, פערקויפען שלעכטע ווארע אָנשטאָדט גוטע און נעהמען דערפאר גוט געלד, איצט אָבער ווערען זיי פשוט רויבער: איז א פרעמדער גראַשען אריינגעפאלען אין טאַש, פערהאַלט מען איהם וואָס שטארקער. מיט ליכט דארף מען זוכען א סוחר, וואָס האָט קיין בייזען אָנזעץ ניט געמאַכט חאָטשי איין מאָל אויף זיין לעבען.

— ניין, בעני,—האָט זי איהר לאנגע רעדע פערענדיגט פעסט און ענטשליעסענד,—צוואנציג יאָהר האָב איך צוזאמענגעלעבט מיט אנ'עהרליכען, אדעלן און געבילדעטען מענשען, דעריבער וויל איך ניט איצט ווערען א פרוי פון א וועלכען ס'איז ווענינ-קענענדיגע סוחר'ל, וואָס, אויב ער איז נאָך היינט עהרליך, קאָן ער מאָרגען ווערען א מנוול.

א לאנגערס שטיל-שווייגען. אננא איז געזעסען פערוואָרפט און געשוויגען, און בעני איז געלעגען אויף דער סאָפע, האָט געשוויבערט זיינע האָאר און האָט געדרעהט די וואָנצעס, קענטיג בעטראַכטענדיג עפּיס.

— הערט נור, מוהמע אננא,—האָט ער פלוצלונג אויסגעשריען, צושפרינגענדיג צו אננאַ'ן,—אָט וואָס איך האָב איצט אָבגעטראַכט. ווען דאָס וועט פאָרקומען, וועל איך דאָך אויך אנטלויפען פון דעם פערפעסטעטען הויז,—וואָרום, ווי זאָל איך זיך עס בענוצען מיט אנגעראַבירטע?

— וואוהין זשע וועסטו געהן?

— איך וועל דינגען א דירה, און מיר וועלען זיך לעבען שטיל, רוהיג, וואויל!

— און מיטלען?

— מיטלען זענען דאָ. ערשטענס, האָב איך דריי לעקציעס, און ווען איך זאָל וועלען, בעקום איך נאָך. צווייטענס, וועל איך שפּיעלען אין אָרקעסטר. דער פאָן סטעמפּקאָוויטש רופט מיך שוין

פון לאנג, אז איך זאָל בײַ איהם דאָס ערשטע פיעדעל שפּיעלען ווייל בײַ איהם איז זעהר אַ שלעכטער סאָליסט. ער לעגט מיר פאַר זעכציג רובל אַ מאָנאַט. איז עס רען וועניג מיטלען בײַ אײַער אויסגעצייכענטער ווירטשאַפט?

— איבערגענוג, אָבער וואָס וועלען דערויף דײַנע עלטערן זאָגען?

— וואָס געהט מיך אָן, וואָס זיי וועלען זאָגען? און איך וועל זיי זאָגען: אַז איך שטעה אָן צו זײַן בײַזע אַנזעצער. איז פאַרוואָס זאָל מיר ניט אָנשטעהן צו צײַן סאָליסט אין מעאַטער־אָרקעסט? אַלענפאַלס שעלט מיך קיינער ניט און קיינער וויינט ניט איבער מיר.

— אמת.

— הייסט עס, זענט איהר מסכים?

— יאָ,—האָט אננא געענטפערט.

— אורא!—האָט ער פרעהליך אויסגעשריען, און האָט ארומגענומען און געקושט זײַן מוהמע.—איהר וועט זעהן, ווי וואויל עס וועט זײַן! און מאַניע וועט עס אַביסעל צופריעדען זײַן! מיר וועלען אײַך ניט אָבלאָזען, איהר וועט מיט אונז פאָהרען קײַן אויסלאַנד. מיר וועלען פרידעריקא'ן אויך מיטנעהמען, זי וועט דאָך היי־יאָהר ענדיגען קאָנסערוואַטאָריע, מיר וועלען נאָך דעם אַלטען פּראָפעסאָר אויך מיטנעהמען. שטעלט אײַך פאָר: מעצאָ־סאָפּראַנאָ, קאָנטראַלט, וויאָלאָנטשעל און פיעדעל! מיר וועלען עס אונטערוועגס קײַן אויסלאַנד אַזעלכע קאָנצערטען געבען, אַז אַ רויך וועט געהן!

קורץ, אַזוי ווי מיט אַ האַלבע שעה צוריק האָט ער שיערער אויף די ווענד געקלעטערט אוים פערצווייפלונג, אַזוי איז ער איצט משוגע געוועזען פון פרייד און גלענצענדע האָפנונגען אויף דער צוקונפט. בײַ נערוועזע נאַטורען זענען גאַנץ געוועהנליך אַזעלכע שאַרפע און האַסטיגע איבערגאַנגען, און אונזער אַרטיסט האָט נאָך לאַנג פאַנטאַזירט וועגען זײַן קינפטיגער אַרטיסטישער טעטיגקייט, ביז וואַנען אננא האָט איהם דערמאָנט, אַז ס'איז שוין צייט צו שלאָפען, און זי איז אַוועק צו זיך. און בעני איז אַרומגעגאַנגען איבערן צימער און האָט אָנגעקוואָלען פון נחת ביז סאַמע פריה־מאָרגען.

XVIII.

די ערשטע טריט צום אַגזועץ.

פערשטעהט זיך, אַז שרה־רבקה האָט איהר'ס אויסגעפיהרט: ר' משה איז פאָרט געגאַנגען צום געהאַסטען נחום בריינים בעראַטהען זיך מיט איהם וועגען דער פאַרשטטהענדער אָפּעראַציע. ר' נחום, אַ געניטער אין הלכות אַנ־עצען, האָט צופריעדען און העפליך אויפגענומען דעם אפרוחל. איהם הייסט עס, איז זעהר אָנגענעהם געווען אויפצונעהמען בײַ זיך אַנ'ערשטען מאָל דעם געעהרטען קאָמערסאַנט מיט אַ סאָלידער רעפּוטאַציע און מאָראַלען אויטאָריטעט. האָטשי ער איז פּ"ער מאָל רײַכער געווען פון ר' משה גרונים, האָט ער דאָך געפיהלט, אַז אין דער געזעלשאַפטליכער מיינונג שטעהט ער פיעל נידעריגער פון דעם סוחר, וועלכען ער האָט קיינמאָל ניט געקאָנט גלײַך אין די אויגען קוקען: דאָס ניט־ריינע געוויסען, בײַ דער גאַנצער בלומרשטער רוהיגקייט, פאַלט ניט ווילענדיג פאַר דער ווירקליכער עהרליכקייט. אַ מענש מיט ניט אַ ריינעם געוויסען און מאוסע מעשים מאַג וויפיעל ס'גלוסט זיך קוראַזש מאַכען איבער דער געזעלשאַפטליכער מיינונג, אָבער אין האַרצען אינעווייניג בויגט ער זיך דאָך דערפאַר און ליידט פון דער אונאַכטונג. ר' נחום בריינים, וואָס איז ניט קיין נאַר געווען, האָט גוט געוואוסט, וואָס פאַר אַ ווירקליכע ווערטה ס'האָט דער רעספּעקט, וואָס ער האָט אין דער געזעלשאַפט. ער האָט געוואוסט, אַז דער רעספּעקט און דער אײַנפלוס זענען בלויז נור אַ דאַנק זײַן עשירות, ווײַל פּיעלע זענען פון איהם מאַטעריעל אָבהענגיג. אויסער דער עשירות אבער וואָלטען איהם אַלט פערראַכעט... ער האָט עס גוט געוואוסט, און דעריבער וואָלט ער איצט גערן זיך געביטען מיט דעם ווייניגער רײַכען ר' משה גרונימוס, אַז ער זאָל, אַזוי ווי ער, דאָס רעכט האָבען צו קוקען יעדערן גלײַך אין די אויגען און ניט רויט ווערען בײַם וואָרט „אָנזועץ", „אָנזעצער", וואָס איינער זאָל אונגערן אַרויסזאָגען אין זײַן געגענוואַרט... ווען ער האָט פון די האַלבע ווערטער פון זײַן גאַסט ר' משה גרונימוס אָנגעהויבען משער צו זײַן, וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך, האָט ער לכתחילה זיך אליין נים געגלויבט;

דערנאָך אָבער, ווען ער האָט זיך איבערציינט, אַז פאַר איהם איז דאָ ניט מער, ווי אַ קאַנדידאַט אין אָנזעצער, האָט ער זיך אַזוי דערפרעהט, פונקט ווי איהם אַליין וואָלט געלינגען צו מאַכען נאָך אַ אָנזעץ, און דערביי בעקומען נאָך אַ גרויסען הויז.

הייסט עס, עס קומט צו נאָך איינער צו די „אונזערע", האָט ר' נחום אַ טראַכט געטהון צופריעדען. וואָס אַזאַ נעעהרטע פערזאָן, ווי ר' משה גרונימוס וועט פון איצט אָן פערנעהמען אין שטאָדט דעמזעלבען אָרט, וואָס ער. און ער האָט מיט אַ מאָל דערפיהלט צו איהם אַזאַ התקרבות, אַזאַ ליבשאַפט. אַז ער וואָלט איצט ניט געקאַרגט זיינע אייגענע עטליכע טויזענדער רובל, אַבי נור דער „ענין" זאָל געמאַכט ווערען. ער האָט זיך אַלץ געשראָקען, אַז גרונימוס וועט נאָך אפשר חרטה האָבען און וועט בלייבען אַנ'עהרליכער מאַן, און איהם איז אַזוי נויטיג זיין אָנזעץ: גרונימוס'עס אָנזעץ וועט בערעכטיגען זיינע אייגענע דריי אָנזעצען און זיין פלעק וועט בעדייטענד פערקלענערט ווערען.

ער האָט דעריבער גענומען אויפמונטערן דעם שעמעוודיגען קאַנדידאַט, בערוהיגען איהם, איינריידען און געבען איהם עצות.

ניטאָ, איז פערפאַלען,—האָט ער צו איהם געטענה'ט.— ניטאָ מיט וואָס צו צאָהלען, דאַרף מען ניט צאָהלען. די לעצטע העמד אָבגעבען בעלי־חובות—איז קיינער ניט מחויב. אַ פאַמיליע, קינדער... ווען גאָט וועט אייך העלפען, וועט איהר זיך אויסקוויטעווען... זאָל מען וואַרטען... אַלע טהוען אַזוי... איבער אָבגעשטעלטע צעהלונגען פון אַ סוחר וועט די וועלט ניט אונטערגעהן... און פון וואַנען זאָל מען עס איצט צאָהלען רעיעל? ס'זענען אַזעלכע שווערע צייטען! גלויבט מיר, ר' משה, מיר צאָהלט מען אויך ניט, און איך שווייג וואָרום מ'קאָן גאָרנישט ניט מאַכען.

— אָבער...—האָט גרונימוס אויסגעמורמעלט.

— נאַרישקייט—האָט ברייניס אָבגעענטפער'ט,—דערהויפט איז—די ביכער זאָלען זיין אין אָרדנונג, אַז נאָך די ביכער אייערע וועלען מיר מאַכען אין אָרדנונג, וועגען דעם מאָגט איהר שוין רוהיג זיין, ר' משה, איך קען קען דאָ איינעם, וואָס קאָן אויסגעצייכענט איינאָרדנען קאָנטאָר־ביכער. אַ בוכהאַלטער איז ער אין אַ באַנק, ער וויים, ווי מ'מאַכט באַלאַנצען, רעכענונגען, מיט איין

וואָרט, אַ מייסטער דערויף, אויב איהר ווילט, קאָן איך איהם היינט צושיקען צו אייך.

— נו, און... האָט ר׳ משה ווידער אויסגעברומט.

— און וואָס אָנבעלאַנגט אייער בעהעגלעכעס און אונבעהעגליכעס פערמעגען, דעם מאַגאַזין און דאָס איבעריגע, — האָט איהם ברייניס איבערגעריסען, — דאַרף מען עס וואָס גיעכער און בסוד־סודות איבערמאַכען אויף אַנ׳אַנדערס נאָמען, נו, חאָטשי אויפ׳ן נאָמען פון אייער שרה רבקה, זאָל לעבען.

— אויף די וועקסלען געפינט זיך אויך איהר אונטערשריפט, — האָט גרונימוס בעמערקט.

— דאָס איז, זאָלט איר מיר מוחל זיין, זעהר אונפּאָרזיכטיג געווען פון אייער זייט, — האָט דער געניטער אָנזעצער אויסגעערעדט, — דעם ווייבס אונטערשריפט דאַרף זיך קיינמאָל ניט געפינען אויף אַ וועקסעל — וואָרום מיר זענען דאָך אַלע לעבעדיגע מענשען און ווער ווייסט, וואָס מיט אונז קאָן פּאַסירען, צו וואָס נאָך דאָס ווייב אַריינפּלאָנטערן? נור, ס׳מאַכט ניט אויס, מיר׳ן עס פעררעכטען. מ׳קאָן עס איבערמאַכען אויף אַ פרעמדען נאָמען, אויף אַ קרוב, נו זאָל זיין אויפ׳ן נאָמען פון אייער שוועגערין, וואָס איז ביי אייך, די אַלמנה הנה, דוכט זיך? אָדער אויף אַ סוחר׳ס נאָמען. אויף וועמענס נאָמען, דהיינו!? — האָט ער זיך אַליין געפרעגט, צולעגענדיג אַ פינגער צום שטערן און האָט זיך פערטראַכט.

— איך האָב שוין איינעם ביי זיך בעמערקט, — האָט גרונימוס אַ גלעט געטהון דעם באָרד.

— איז גוט, — האָט ברייניס אַרויסגעזאָגט צופריעדען, וואָס ער דאַרף ניט ברעכען דעם קאָפּ אום אויפצוזוכען וועמען. — און די דאָקומענטען וועט אייך צורעכט מאַכען איינע אַ זיכערע פּערזאָן, וואָס מ׳קאָן אויף איהם פאָלשטענדיג זיך פערלאָזען. ער וועט מאַכען אַלץ, וואָס מ׳בעדאַרף, שנעל און רעיעל, מיט אַלע נויטיגע פאָרמאַליטעטען און — ניט טייער. איך וועל איהם צושיקען צו אייך. איהר וועט איהם אַרויסגעבען אַ פאָלמאַכט, איהר וועט איהם געבען די פּאַפּיערען — און איהר וועט איהם אין די אויגען ניט אָנזעהן ביז וואַנען ס׳וועט אַלץ פאַרטיג ווערען, שוואַרץ אויף ווייס׳ ער וועט זיך אַפילו ניט דינגען מיט אייך: איהר וועט שוין אַליין ווי געהעריג אָבשאַצען זיין מיה און וועט איהם בעפריעדיגען

איבערטען אַרבייט ער אָב גלאַט, וואָרום ער איז א בקי אין דעם. א גאָלדענער מענש איז ער, איהר וועט מיר דאַנקען פאַר דער רעקאָמענדאַציע.

מיט איין וואָרט — ר׳ נחום ברײנים איז קענטיג קאַפּאַבל געווען אויסצוציהען זיך פאַר די אינטערעסען פון ר׳ משה גרוני־מוס, וואָס האָט זיך אָנוואונדערן ניט געקאָנט פון דער גרויס גוט־פריינדשאַפט, וואָס ער האָט אָנגעטראָפען בײ אַ מענשען, צו וועלכען ער פלעגט ביז אַהער אַרויסווייזען בײ יעדער געלעגענהייט פעראַכטונג און שנאה. און ער האָט בײ זיך בעשלאָסען, אַז ער איז ביז אַהער אומגערעכט געווען בנוגע צו נחום׳ן, וואָרום חאָטשי נחים איז אַ ביסעלע אַ... נור אין תוך אַריין איז ער אַ גוטער, אַ אויפריכטיגער, אָהן קנאה, אָהן שנאה, און אַז ער איז אַ קלוגער, דאָס ווייסען דאָך אַלע. ר׳ משה האָט דאָס הויז פון דעם דרײ־גאָרנדיגען בײזען אָנזעצער פערלאָזט איינגאַנצען שלום׳דיג מיט־איהם און מיט זיין דרײ־גאָרנדיגען „אָבשטעלעז די צאָהלונגען״ אַזוי פשוט און גלאַטיג האָט ער איצט אָנגעהויבען אָנצירופעז דאָס, וואָס ער פלעגט פריהער אָנרופען בײזע אָנזעצען, רויבעריי. דער שד אין אינז איז אַ גרויסער בעל־פלפול: עס אַרט איהם גאָר ניט די ניט־אויסגעהאַלטענקייט, און בײ איהם איז היינט ווײס, ווענען וואָס ער האָט נעכטען געשריען, אַז ס׳איז שוואַרץ, און פערקעהרט דאָס גלײכען.

ביים נעזעגענען זיך האָבען אונזערע נײע ידידים גוטע פריינד לאַנג און פעסט די הענד געדריקט איינער דעם אַנדערן און האָבען זיך אַפילו צוקושט, פערשפּרעכענדיג פון איצט אָן אָפטער צו בעזוכען איינער דעם צווייטען, ווי ס׳פּאַסט פאַר גוטע פריינד.

אינ׳ם פערלאַנג צו שמיעדען דאָס אײזען כל־זמן עס איז הײם, איז ר׳ משה גלײך פון נחומ׳ן אַוועק צו עזריאל, וועלכען ער האָט אָנגעמערקט צום איבערשרײבען אויף זיין נאָמען דאָס פער־מעגען, כדי די בעלי־חובות זאָלען ניט האָבען פון וואָס צו מאָהנען.

ר׳ עזריאל, אַנ׳אַלטער סוחר אין דער עלטער־רוה, האָט געהערט צו די אָנגעזעהנסטע פערזאָנען פון שטאָדט. מיט עטליכע יאָהר צוריק האָט ער זיין גרויסען מאַנופאַקטור־געשעפט איבער־געגעבען זיינע זיהן, און אַליין האָט ער זיך איצט אָבגעגעבען צו תפלות, צו לערנען און צו צדקה־עניגים, און דער בער האָט טע

איהם געקאָנט זעהן אָדער אין קלויז, אָדער בײַ איהם אין קאַבינעט בײַ דער גמרא, אָדער אין די צדקה־חברות, וואו זיין דעה האָט גרויס תקיפות געהאַט. טראַטץ דעם, וואָס ער האָט זיך אינגאַנצען דערווייטערט פון דער פּראַקטישער, געשעפטס־וועלט, פונדעסטוועגען פלעגען געשעפטס־לייט אָפט ווענדען זיך צו איהם וועגען אַן עצה און אויך מכח אַ בירורות אין אַ סכסוך, וואָרום זיין גלייכער פערשטאַנד, זיין פיעל־יעהריגע סוחרישע ערפאַהרענקייט און פעסטע עהרליכקייט האָבען איהם ערוואָרבען גרויס צוטרוי פון אַלעמען. ער פלעגט קיינעם ניט אָבזאָגען אין אַ געפעלינקייט, פלעגט אַלעמען אויסהערען, אַן עצה געבען, אויסגלייכען סכסוכים, פשרות מאַכען. אויך וואהרענען פון ריזיקאַלע אָדער ניט גאָר ריינע געשעפטען, פלעגט פיעלע אַרויספּלאָנטערן פון אַ פערדרעהטער לאַגע, און די יודישע בעפעלקערונג האָט איהם דעריבער טיעף געעהרט און געליעבט.

ר׳ משה גרונימוס איז אויפ׳ן געדאַנק געקומען אַז ער זאָל זיך אויך ווענדען צו איהם. ווען ר׳ משה זאָל זיין עטוואָס קליגער וואָלט ער געוואוסט, אַז ר׳ עזריאל איז גאָרניט דער מענש, וועלכען מ׳קאָן פאָרלעגען דירעקט אָדער אונדירעקט מיטצוהעלפען אין אַ שווינדלעריי, ער וואָלט געוואוסט, אַז מיט אַזאַ מין פאָרשלאַג וועט ער שטאַרק בעליידיגען ר׳ עזריאל׳ן, רעכענענדיג אויף זיין מיטווירקונג אין אַזאַ ענין, וואָס מאַכט שוידערן דאָס געוויסען פון יעדעם עטוואָס אָנשטענדיגען מענשען, און בפרט נאָך אַזאַ עהרליכען און פרומען יודען, ווי ר׳ עזריאל. ר׳ משה איז אָבער, ערשטענס, בכלל קיין חכם ניט געווען, און צווייטענס האָט דער בעשלוס זיינער וועגען דעם אָנזעץ איהם אַזוי בלינד געמאַכט, אַז ער האָט אויפגעהערט צו פערשטעהן דאָס סאַמע איינפאַכסטע. און די קלוגע שרה־רבקה מיט איהר וועניג ענטוויקעלטען מאָראַלען געפיהל האָט געהאַט עפּיס מאָדנע בעגריפען וועגען עהרליכקייט און גערעכטינקייט, און זי האָט עס געהאַלטען פאַר אַ גוט־פריינדליכע געפעלינקייט, אַז ר׳ עזריאל, וואָס איז אַ פריינד, אַ חבר איהר מאַן פון דער קלויז, וואו זיי האָבען צוזאַמען אין דער יוגענד געלערנט, זאָל זיי איצט מיטהעלפען אין זייער געשעפט. דעריבער האָט זי אַליין אָנגעוויזען טאַקי אויף ר׳ עזריאל׳ן, און דער תם ר׳ משה האָט עס אָנגענומען.

איבער צוויי שעה צייט האָט ר׳ משה פערבראַכט ביי ר׳
עזריאל׳ן אין קאַבינעט. אין דעם קליינעם עס-צימער איז שוין
לאַנג דער טיש געגרייט געווען צו מיטאָג, די בעל-הבית׳טע חנה
־בורה איז שוין פינף מאָל צוגעגאַנגען צום טיש ערקונדיגען זיך,
צי איז אַלץ אָוועקגעשטעלט און אָוועקגעלעגט געוואָרען אויפ׳ן
עהעריגען אָרט און דריי מאָל האָט זי אָנגעקלאַפּט אין טהיר פון
קאַבינעט דערמאָנענדיג דעם מאַן, אַז ס׳איז שוין צייט צו מיטאָג
עהן, נור די טהיר האָט זיך ניט געעפענט. צווישען די אַמאָליגע
־ול-חברים איז קענטיג פאָרגעקומען זעהר אַ ערנסטער געשפרעך:
־יידע האָבען געשריען: „ר׳ עזריאל האָט גענעבען צו פערשטעהן,
פאָרווירפע געמאַכט, געבעטען, און ר׳ משה האָט אָבגעענטפערט,
גע׳טענה׳ט און זיך געשוואָהרען. איצט האָט ער שוין גוט פער-
שטאַנען, אַז ער האָט אָנגעטראָפען ניט וואוהין מ׳בעדאַרף, אַז ער
איז אַריינגעפאַלען און אין דער מחשבה האָט ער זיך אַליין פער-
שאָלטען. וואָס ער האָט געפאָלגט זיין צו-קלוגע ווייב. נור ס׳איז
שוין פערפאַלען, צוריק קאָן מען שוין ניט געהן, וואָרום ר׳ עזריאל
שטויסט זיך שוין אָן געווים וועגען דעם ווירקליכען כאַראַקטער
פון דעם אָנזעץ, צו „וועלכען די אומשטענדען האָבען מיטגע-
בראַכט״, און אין זיינע אויגען איז ער שוין קאָמפּראָמעטירט אויף
אַלע מאָל, ווען אַפילו ער זאָל זיך איצט אָבזאָגען פון זיין פּלאַן.
ער האָט דעריבער געאַרבייט מיט דער גאַנצער פערצווייפלונג
און האָט בעשלאָסען ניט אַרויסצוגעהן פון קאַבינעט כל-זמן ער
וועט ניט איבעררעדען ר׳ עזריאל׳ן. ער האָט געשוויצט, אין האַלז
איז איהם טרוקען געוואָרען פון די קולות, ליגענס און פאַלשע
שבועות, דאָס פנים האָט זיך איהם צוקרימט, די הענד האָבען גע-
טרייסעלט, און אין קאָפּ האָט געברענט און געראַוישט, און ער האָט
נאָך אַלץ אָנגעשטרענגט זיין גאַנצע ענערגיע, וואָרום איצט האָט
זיך געהאַנדעלט ניט אַזוי וועגען דעם גרוים געווינס — אין דער
מינוט וואָלט ער עס אַרויסגעוואָרפען פאַר׳ן טייוועל, — נור וועגען
־עטען זיין עהרע, ד. ה. צוציהען צו זיין פּלאַן די פּערזאָן, וועל-
בע ער האָט אַלע מאָל אַזוי טיעף געעהרט און וואָס איז איצט
אָך חשיב׳ער געוואָרען אין זיינע אויגען. ווען די פּערזאָן זאָל אונ-
דירעקט אַ שייכות האָבען צו זיין שווינדעל האָט זיך איהם געדוכט
אַז דאָס איז די בעסטע גאַראַנטיע, דאָס די געזעלשאַפטליכע מיי-

גונג וועט איהם ניט זײַהר שטרענג משפט'ן, וואָרום יעדערער וועט דאָך פערשטעהן, אז אויב ר' עוריעל, דער עהרליכער ר' עזריאל האָט איהם מיטגעהאָלפען, הייסט עס דאָך טאַקי, אַז זיינע אימ־שטענדען זענען ווירקליך שלים און ער איז אַנ'אימגליקליכער אָנזעצער, ניט קיין פאַרזיכטיגער, וועלכען מ'דאַרף בעדוערן, און ניט פעראַכטען, פערהאַסען און פערפאָלגען. און די געזעלשאַפט־ליכע מיינונג איז איהם טייער געווען און פאַר איהר משפט האָט ער מורא געהאַט, וואָרום ער איז דאָך אויסגעוואַקסען און האָט די גרעסערע העלפט פון זיין לעבען אָבגעלעבט מיט אַ גוטע־אונבעפלעקטען נאָמען, וואָס ער האָט געירשנט פון זיינע עלטערן און אור־עלטערן, און ער האָט עס ניט געוואָלט אָנווערען איצט, ווען עס דערנעהנטערט זיך די צייט, אַז ער זאָל זיין יחוס איבער־געבען צו זיינע קינדער.

אין פערלויף פון דעם געשפרעך מיט ר' עזריאל'ן איז געווען אַ ווײַלע ווען ר' משה האָט זיך מיאש געווען פון דער מענ־ליכקייט איבערצוריידען דעם עהרליכען מענשען און ער האָט שוין געוואָלט מיט אַמאָל חרטה האָבען, מודה זיין זיך אין אַלץ אָז אָבלאָזען זיין ניעדערטרעכטיגען פלאַן, און דערביי וואָלט איהם אפשר געלונגען צוריקציקעהרען זיין גוטע רעפוטאַציע זאָגאָר אין די אויגען פון דעם חבר, וואָס האָט איהם דאָ ערשט לערנען גע־קענט. אָבער די מחשבה „וואָס וועט שרה־רבקה דערויף זאָגען?“ האָט שנעל דערשטיקט אין איהם זיין גוטען פערלאַנג, און ער האָט זיך נאָך שטאַרקער געלאָזט צו זיין ציעל. — חנה־דבורה האָט גערעכענט, אַז זי וועלען נאָך לאַנג שרייען אין קאַבינעט, איז זי אַוועק אין קיך, האָט געזאָגט דער דיענסט, אַז זי זאָל ניט אַראָב־לאָזען דאָס פייער אין אייוען אוין, צוריקקעהרענדיג זיך אין עס־צימער, האָט זי זיך צוגעזעצט צום פענסטער, האָט אָנגעטהון איהרע ברילען און האָט זיך ווידער גענומען צו די וואָלענע זאָקען, וואָס זי פלעגט פון פריה־מאָרגען ביז'ן אָוונד און ביז סאַמע שלאָפען שטריקען פאַר די תלמוד־תורה־יתומים. די דאָזיגע מצוה האָט זי ניט אָבגעלאָזט פאַר קיין אַנדערע וואָלטעטיגע פרויען: די תלמוד־תורה־יתומים האָבען בעדאַרפט טראָגען נור איהרע וואַרעמע זאָקען, אויף די זאָקען פלעגט זי אין יאָהר אויסברענגען גאַנצע פודען וואָל אין איהר גאַנצע פרייע צייט. און זאָגאַר ווען

זי פלעגט זיין ניט איינגאַנצען געזונד און פלעגט זיצען אין בעט, פלעגט זי זיך אויך ניט שיידען מיט די זאָקען. און האָט כסדר געשטריקט, אָפטמאָל איינדרעמלענדיג ביי דער אַרבייט. גאַנצע קאָמאָדען זענען אָנגעפּאַקט געווען מיט זאָקען. און אַז מען לעגט איהר פרעגען: צו וואָס איז עס אַזוי פיעל אָנגעגרייט?, פלעגט זי ענטפער'ן:

— וואָס הייסט, נאָך הונדערט און צוואַנציג יאָהר, אַז די ביתינ׳פּלעך וועלען נאָך מיין מטה געהן אויפ'ן „הייליגען אָרט" וועלען זיי צו צוויי פּאָר זאָקען אָנטהון, גאַנצע, נייע, ניט קיין צוריסענע, זיי זאָלען חלילה זייערע פיסעלעך ניט פערפריהרען, וואָרום ס'וועט דאָך זיין אַ פראָסט. איך וועל פאַר'ן טוידט עזריאל'ן פערזאָגען, אַז למעה"ש צו צוויי פּאָר.

זי איז עפּיס זיכער געווען, אַז זי וועט שטאַרבען דוקא ווינטער־צייט און פריהער פון איהר מאַן.

— וואָס שרייען זיי עס דאָרט אַזוי לאַנג? — האָט זי איצט געטראַכט און שנעל געאַרבייט מיט די שפּיזלעך. — וואָס האָט זיך עס מיינער היינט אַזוי צושריען? ער האָט זיך דאָך געכטען בעקלאָגט, אַז איהם טהוט וועה אין ברוסט! ער היט זיך גאָר ניט אָב. און דעם אמת זאָגענדיג, לאָזט מען איהם ניט צורוה: דאָס קומט דער, יענער, מיט אַלעמען איבערריידען, און מיט דעם נאָך אויסשרייען זיך. ס'קלעקט טאַקי קיין קרעפטען ניט. ניין, עזריאל, ווי דו ווילסט זיך, אָבער די ברוסט־גראָזען וועסטו שוין ביי מיר טרינקען אַלע פריה־מאָרגען, אויס טיי, נור די גראָזען, און קאַפּע מיט מאַנדלען, אונבעדינגט מיט מאַנדלען, איך וועל אויך טרינקען מיט מאַנדלען. אַלץ איז — אַ געוויינהייט. צו וואָס נור וועט זיך אַ מענש ניט צוגעוועהנען? ווערט מען געוועהנט צו עפּיס, ווערט עס געשמאַק. אַ—חאַ—האַ! אַ מענש ווערט געוועהנט אַפילו צו זינדיגען, און דעריבער ציהט עס איהם אַזוי צו עבירות, צו נאַרישקייט, און וועגען יענער וועלט פערגעסט מען גאָר. אין „מנורת־המאור" שטעהט געשריעבען...

נור אין דער ווילע האָט זיך די טהיר אויפגעעפענט און פון קאַבינעט איז אַרויס ר' משה גרונימוס, סאָפּענדיג און בלאָזענדיג פון זיך, אַ רויטער און פערשוויצטער, ווי נאָך אַ היסער באָד, אָבער זיין פּנים איז ניט גאָר טרויעריג געווען. לויט דעם לייכטען

שמייכעל אויף זיין פערשוויצטען פנים איז געווען צו דערקענען, אז זיין ענין איז איהם טאקי געלונגען. דורכגעהענדיג האט ער דעם קאפ לייכט א שאקעל געטהון צו דער ווירטהין, וואס איז בײם פענסטער געזעסען, און איז שנעל און סקריפענדיג מיט די שיך דורכגעגאנגען אין עס-צימער און איז ארויס.

— וואס, עזריאל, ס'איז נאך ניט צייט מיטאג צו עסען? האט חנה דבורה געפרעגט, זעהענדיג, אז דער מאן איז נאך אליין פערבליעבען אין קאבינעט און בעוויזט זיך ניט אין עס-צימער.

— איך וויל איצט ניט עסען, — האט ר' עזריאל בײז געענטפערט און האט ווידער פערשפארט די טהיר פון קאבינעט.

— דער זופ וועט אפקיהלען, — האט חנה דבורה געשריען.

— וועסטו אנווארעמען, — האט ר' עזריאל געשריען אהינ-טער דער טהיר.

— די בראטענס וועט צובערענט ווערען.

— וועסטו עס ארויסווארפען!

— עזריאל, וואס ווארפסט זיך עפיס מיט גאטעס נאבי?

— איך בין בײז. איך בין אין כעס! דו רייד איצט ניט מיט מיר! לאז מיר צו זיך קומען, בעדענקען זיך.

חנה דבורה האט א מאך געטהון מיט דער האנד און איז אנטשוויגען געווארען, האט ווייטער געשטריקט און האט ניט גע-וואוסט וואס איבערצוטראכטען, וואס האט עס אזעלכעס געקאנט פארקומען צווישען איהר עזריאל'ן און ר' משה גרונימוס, וואס האט זיי ביידען קענטיג, צורודערט. נור זי איז געווען רוהיג, וויסענדיג, אז איהר עזריאל איז אנ'אויפגעהאפטער, אבער גלייך בערוהיגט ער זיך: אז די איפרעגונג וועט דורכגעהן, וועט ער אליין איהר דער-צעהלען, ווארום ער האט פון איהר קיינמאל גארנישט ניט פער-בעהאלטען און אפט-מאל בעראטהה ער זיך זאגאר מיט איהר, שעצענדיג איהר פשוט'ן און גלייכען פערשטאנד.

און אזוי איז עס ווירקליך געווען. אין א פירטיל שעה ארום איז ר' עזריאל ארויסגעגאנגען פון קאבינעט אינגאנצען כמעט א בערוהיגטער, אלענפאלס ניט קיין בײזער.

— איצט קאנען מיר מיטאג עסען, — האט ער געזאגט, צוגעהענדיג אין ווינקעל צימער צום טאבורעט, וואו ס'האבען זיך געפונען אלע מכשירים צו וואשען די הענד.

— דעם מיטאָג האָב איך אַרויסגעוואָרפען, ווי דו האָסט געהייסען, — האָט חנה דבורה זיך געוויצעלט, ניט ריהרענדיג זיך פון אָרט.

— אָבער א מאַריגירטער הערינג וועט זיך נאָך געפינען ביי אונז אין שטוב?

— אַפילו צוויי אויך.

— איז אַלזאָ פאַרהאַן וואָס צובייסען.

צווישען דעם זופּ און בראָטענס, אומביטענדיג די טעלער, האָט חנה דבורה, דערזעהענדיג, אז איהר מאַן האָט זיך שוין איינגעגאַנצען בערוהיגט, א פרעג געגעבען:

— דו האָסט זיך געקריענט מיט גרונימוס'ן?

— ניט נור געקריענט זיך, — האָט ר' עזריאל געענטפערט, — נור ווען איך זאָל ניט מורא האָבען פאַר גאָט און ניט געשעמט זיך פאַר לייטען, וואָלט איך ביי דעם אַלטען שוטה די באָרד און פאות אויסגעריסען.

— וואָס איז עפּיס? האָט חנה דבורה זיך פערוואונדערט.

— שטעל זיך פאָר, ער וויל מעלדען א אָנזעץ.

פריצים האָבען זעהר פיעל אָנגענומען אויף באָרג און צאָהלען נים. א גרויסער טראַנספּאָרט וויין איז אין קעלער זויער געוואָרען און ער פערקויפט עס אַלס עסיג. באַקאַלייען זענען צופוילט, קיילע געוואָרען און ער וואַרפט עס ארויס. מיט איין וואָרט, גרויסע נומגליקען און צרות. נור איך גלויב איהם ניט, ער זאָגט ליגען, נאָך זיינע אויגען נאָך זעה איך, אז ס'איז שקר.

— צו וואָס זאָל ער עס ליגען זאָגען? פון נחת וואָס ווערט א סוחר א אָנזעצער?

— חנה דבורה, חנה דבורה! — האָט ר' עזריאל אויסגעשריען מיט א טיעפען זיפץ און צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ, — דו זיצסט זיך אין דער-היים און שטריקסט זאָקען פאַר דיינע תלמוד-תורה יונגלעך, ווייסטו ניט, אין וואָס פאַר א מאוסער צייט מיר לעבען איצט. ס'איז איצט כלל ניט דאָס, וואָס אַמאָל איז געווען. אַמאָל פלעגט א סוחר ביי שווערע אומשטענדען זיך אַליין איינדריקען, פערקלענערען זיינע הוצאות, פלעגט שטילערהייד פערקויפען פון שטוב אַלע קאָסטבאַרע חפצים. דאָס זילבער, די מעשענע כלים, די יום-טוב'דיגע בגדים זיינע און דער פרוי'ס די ירושה-בריליאַנ-

טען, די פערינעס און קישענס אַפילו, אום נור אָבצורעכענען זיך עהרליך מיט די בעלי־חובות, וועלכע האָבען זאָגאַר קיין וועקסעלעך ניט געהאַט אויף איהם, נור א „שטר־חוב" אויף אַ פשוטען שטיקעל פּאַפּיער, אָהן שטעמפּלען און אָהן חתימות. און נור דאַן, ווען ביי איהם איז שוין קיין איין פּאָדים ניט איבערגעבליבען אין שטוב, פּלעגט ער ערקלערען: „ברידערלעך, אויב איהר ווילט, נעהמט די נשמה מיינע, מעהר האָב איך ניט"... אזוי פלעגען האַנדלען אמאָליגע סוחרים.

— איך נעדענק עס ניט, וואָס?

— נו, אין איצט איז גאָר אַנדערש. איצט בעוונותינו הרבים— איז זיך א סוחר מישב פון העלער הויט און הערט אויף צו צאָהלען חובות, ניט וויל דאָס געשעפט איז שלעכט, אָדער אַ אומגליק האָט פּאַסירט, נור פשוט וויל ער וויל ניט צאָהלען. ער האָט מיט וואָס צו צאָהלען, נור ער וויל ניט. ער לעבט ווי פריהער רייך, בהרחבה, ברענגט אוים טויזענדער, און פאַר בעלי־חובות איז קיין גראָשען ניטאָ. אַ מיטטאָג פון דריי־פיער געריכטען מיט וויינען, און דער בעל־חוב זאָל הונגערן. די פאַמיליע שיקט מען קיין אויסלאַנד אין די בעדער, מ'געהט אין טעאַטער און אין קלוב, מ'מאַכט בעלער, מ'נעהט זיך פוטערס, מ'גיט די קינדער גרויסע נדנ'ס, און בעלי־חובות שטעלט מען ארויס אַ פייג: נאַט אייך, טיילט זיך איין, מעהר וועט איהר ניט בעקומען. און אויב איהר וועט דערעסען, וועט מען אייך פון די טרעפּ אראָבוואַרפען". אַט וואָס פאַר אַ צייט ביי אונז איז איצט געוואָרען, בעוונותינו הרבים!

— סדום און עמורה! —האָט חנה דבורה בעמערקט, צושניידענדיג די דערלאַנגטע בראַטענס.

— יאָ, סדום און עמורה, —האָט ר' עזריאל מסכים געווען.— און אונזער גוטער ר' גרונימוס, א אייניקעל פון דעם גרויסען ר' שמחה'לע, ע"ה, וויל אויף די עלטערע יאָהרען ווערען אויך א סדום־בעל־הבית'ל! ווי געפעהלט עס דיר, האַ?

חנה דבורה האָט זיך צוקנייפּט און האָט פערמאַכטענד א מאַך געטהון מיט'ן מעכע... און גאַפּעל, ס'הייסט אז איהר געפעהלט עס גאָר ניט.

אָבער מיט וואָסער ענין איז ער עס צו דיר געקומען?

האָט זי געפרעגט, אַזעקלעגענדיג אויף זיין טעלער א בעסערן שטיק בראָטענס.

— ער איז געקומען בעטען,—האָט ר' עזריאל געענטפערט אָבשניידענדיג א שטיקעל זויערע אוגערקע צום בראָטענס,— ר'א ז געקומען בעטען, אַז איך זאָל איהם ערלויבען איבערצושרייבען אויף מיין נאָמען זיין גאַנץ פערמעגען, כדי די בעלי-חובות זאָלען צו דעם ניט קאָנען צוטרעטען, פערשטעהסט ?

— נו, און דו וואָס?

— פריהער, פערשטעהט זיך, האָב איך בשום אופן ניט געוואָלט מסכים זיין. איך האָב איהם אָבגעהאַלטען, עצות געגעבען, ווי אַזוי ארויסצופלאָנטערן זיך פון דער לאַגע, אויב זי א ז באמת א שלעכטע, כ'האָב פערשפראָכען איבערצוריידען מיט די בעלי-חובות, אַז זיי זאָלען ניט בעשטעהן אויף די טערמינען, אַז זיי זאָלען וואַרטען ביז דאָס געשעפט וועט זיך בעסערן און ער וועט אימשטאַנד זיין צו צאָהלען. איך האָב אַפילו פאָרגעלייגט ערב צו זיין די בעלי-חובית פאַר איהם. גור ער האָט ניט מסכים געווען. כ'האָב איהם אנגעהויבען פאָרוואַרפען, שעמען איהם, שרייען, דו האָסט דאָך געהערט, ווי מיר האָבען געשריען?

— נו, און דער סוף ?

— לסוף האָב איך אַ טראַכט געטהון און האָב מסכים געווען.

— וואָס?—האָט חנה דבורה אויסגעשריען אויפשפרינגענדיג פון איהר אָרט און די מעסער און גאָפעל זענען ביי איהר פון האַנד אַרויסגעפאַלען.—דו האָסט מסכים געווען א שותף צו זיין מיט איהם אין דעם אומרעכט? ווי אַזוי האָסטו עס געטהון? האָסטו אַ טראַכט געטהון? האָסטו א טראַכט געטהון, וואָס פאַר אַ עבירה דו נעהמסט אויף זיך און וואָס פאַר אַ חרפה דו ציהסט אַרויף אויף דיין נאָמען? אַ, עזריאל, דו האָסט זיך שוין גאָר אויסגעוועבט! דו דאַרפסט דערפון חרטה האָבען! איך וויל ניט, אַז דו זאָלסט אַ שותף זיין מיט אַ בייזען אַנזעצער, דו הערסט, עזריאל? אניט—וועל איך דיך רוהען ניט לאָזען קיין איין ווילע ניט, כ'וועל דיך גריזענען פון אין דער-פריה ביז דער נאַכט, אָדער איך וועל דיך אינגאַנצען פערלאָזען. איך וועל אַ גט פאָדערן אויף דער עלטער.

די גוטע אַלטיטשקע איז אויסער זיך געווען. זי האָט זיך אַראָבגעלאָזט אויפ׳ן טיש, האָט זיך בייז אָנגעבלאָזן, און איהרע אויגען האָבען זיך טרעהרען בעוויזען, ר׳ עזריאל האָט אויף איהר געקוקט און האָט רמאות׳דיג געשמייכעלט.

— הער, חנה דבורה,—האָט ער אָנגעהויבען, אָנריהרענדיג איהר האנד,—דו האָסט מיך ווען ס׳איז געהאַלטען פאַר אַ נאַר אָדער אַ מנוול?

— ניין,—האָט די אַלטיטשקע געענטפערט, ניט קוקענדיג אויפן מאַן,—אָבער איצט...

— איצט בין איך אויך גאָט צו דאַנקען ביים גאַנצען דעת און איך בין איבער אַ נאַכט ניט געוואָרען קיין מנוול.

— פאַרוואָס זשע ווילסטו מיטהעלפען דעם בייזען אָנזעצער?

— אז איך האָב גרונימוס׳ן געגעבען מיין הסכמה דערויף, ווענען וואָס ער האָט געבעטען, האָב איך געווים געוואוסט, וואָס איך טהו. ס׳איז דאָ אַ סיבה, און אַ גרויסע סיבה. דערווייל ווייסט דערפון נור גאָט און איך. מיט דער צייט ועסטו אויך דערוויסען, אין גאַנץ שטאָדט. דערווייל אָבער דאַרף עס זיין אַ סוד, איך קאָן דיר נור זאָגען, אז עזריאל וועט זיך מיט גאָט׳ס הילף קיין בזיונות ניט אָנטהון אויף דער עלטער, און בכן בלאָז זיך ניט אָן עס.

— דו זאָגסט אויף דיין עהרען־וואָרט, אַז ס׳וועט קיין בזיונות ניט זיין?—האָט חנה דבורה געפרעגט און האָט זיך איצט ערשט געווענדט מיט׳ן פנים צום מאַן.

— עהרען־וואָרט,—האָט עזריאל געזאָגט און דערלאַנגט זיין פרוי די האַנד.

חנה דבורה האָט זיך בערוהיגט, און דאָס אַלטע פּאָר־פאָלק האָבען מעהר ניט גערעדט פון דער אונאַנגענעהמליכקייט. חנה־דבורה׳ן איז נענוג געווען, וואָס איהר עזריאל האָט קיין שייכות ניט צו דער בייזען אָנזעצער. אי דער סוד... דער סוד וועט זיך מיט דער צייט ענטפלעקען. עזריאל האָט אָפט ליעב אַזעלכע שפּאַסען, לכתחילה פערשטעהט מען גאָר נישט, און מען קלעהרט איבער נאָך ווייסט וואָס, און לסוף שטעלט זיך אַרויס—אַ שפּאַס.

XIX.

„אַן׳אַלטער פריינד“.

ביז וואַנען ר׳ משה גרונימוס וועט אונטער דעם אָנפיהר
פון דעם ערפאַהרענעם נהום ברייניס מאַכען די געהעריגע הכנות
צום אָנזעץ, וועלען מיר דעם לעזער איינלאַדען אין „פאַריזער בו-
פעט“, וואו מיר זענען שוין אַזוי לאַנג ניט געווען.

אין בופעט איז פון אַ צייט שוין עפּיס ניט גאָר כשורה׳דיג.
קיין שום אומענדערונג איז קענטיג ניט פאָרגעקומען. אַלץ איז ווי
געווען, די געסט טרינקען, און אָפטמאָל ביז שכור, די זינגערינס
זינגען און ווינקען צו די, וואָס זיצען אין די ערשטע רייהען, און
די קעלנערשעס, ניט נור זיי ווינקען, נור זיי שעפּצען זיך אפילו
מיט די געסט און בעשענקען זיי מיט אַ ברייטען שמייכעל. פון וואָס
אַן׳אַנדער פינפציג-עהריגער בחור מיט אַ געבלויזטען קאָפּ און
אַ ייינגעשנעלטע צייהן צוגעהט פון תאווה׳דיגען נחת, מיט איין
וואָרט, אַלץ ווי ס׳דאַרף זיין. פונדעסטוועגען וואַרפט זיך אין די
אויגען יעדערן, ווער ס׳איז נור פעהיג צו בעמערקען עפּיס ארום
זיך, אַז די לעצטע צייט איז דאָ פאָרגעקומען אַ אומענדערונג אין׳ם
גייסט, אין דעם טאָן וואָס, איז ביז אהער געווען אין דעם בופעט.

דער בעל-הבית פון בופעט, דער זאָרגלאָזער, פריעהליבער
און ליסטיגער אלה׳קע פרוסאַק געהט אַרום פערזאָרגט מיט אַן-
אַראָבגעלאָזטען קאָפּ און די הענד פערלעגט אַהינטער. אין זאַל
הערט מען שוין ניט זיין הייך לאַכען און זיינע וויצלעך, גלייב-
לעך. ער שווייגט, מיט קיינעם ניט גערעדט, און ווען מ׳הויבט
אָן מיט איהם צו רעדען, ענטפערט ער אָב קורץ, זעהר ניט גערן
און מיט זיין הארטקייט אין דער שטים, ווי געזאָגט: „טרינקט
זיך אייער ביער און קריכט מיר ניט אין גרגרת מיט אייערע נאַ-
רישע געשפּרעכען“. מעהרסטענטהיילס אָבער געפינט ער זיך גאָר
ניט אין זאַל, דערווייטערנדיג זיך אין די צימערן פון זיין וואוינונג.
צט ער דאָרט איינזאַם און שווייגענד גאַנצע שעות, אָבלאָזענדיג
די גאַנצע אָרדנונג און דיסציפּלין, וואָס ער האָט
געהאַט איינגעפיהרט אין בופעט. די זינגערינס פון עסטראַ-
דע פּעקלען זיך אַריבער איינע נאָך דער אַנדערער אין
פאַרטער, זעצען זיך אַוועק ביי די טישלעך און צוזאַמען

מיט די נעכט זיפען זיי ביער, וויין און פונש, ביז זיי ווערען פאַלשטענדיג שכור און זיי זענען שוין ניט פעהיג צו קאָנצערטירען אַ גאַנצען אָווענד. די קעלנערשעס פערקלייבען זיך אויך מיט ווען ס'איז אין אַ ווינקעל, און זענען שוין דאן טויב צו די פאָדערונגען פון אלע איבעריגע געסט, און איינינע פערלאָזען דעם „געשעפט" מיט כעס און זידלעריי, פאַרוואָס מ'הערט זיך ניט צו, וואָס מ'פאָדערט, און אַנדערע געהען אוועק אָהן כעס און אָהן זידלעריי, נור ניט בעצאָהלט וואָס ס'קומט. קורץ—אַ געשעפט איז אַ גרויסע אונאָרדנונג געוואָרען. מאַניע... ס'איז איהר קום צו דערקענען איצט. וואו איז אַהין געקומען איהר זאָרגלאָזינקייט איהר פרעהליכקייט, איהר חנוריג רעדען מיט יעדעם, ווער ס'פלעגט צוגעהן צום בופעט. איצט שטעהט זי דאָרט, ווי דער פערקערפער-טע טרויער אַליין, מיט אַ געבויגען קאָפּ, אַראָבגעלאָזטע הענד, און אָפט פערטראַכט זי זיך אַזוי טיעף. זי איז בלאַס, כמעט געלב די באַקען איינגעפאַלען, און אויף די אויגען זענען קענטיג שפּורען פון שלאָפלאָזיגקייט אָדער טרעהרען. אַז די געסט ווענדען זיך צו איהר, מאַכט ער איהר אויפגערעגט: זי קנייטשט זיך און אַנשטאָדט ווערטער, ענטפערט זי מיט אַ וואונק, מיט אַ שאָקעל מיט'ן קאָפּ. די שטענדיגע געסט, איהרע פריינד און פערעהרער געלינגט איצט ניט צו ריידען מיט איהר אַ פּאָר מינוט נאָכאַנאַנד. אָדער זי ענט-פערט אָב קורץ, אָדער זי שווייגט אינגאַנצען אָדער זי טהוט אַ שמייכעל ביטערליך, מרה-שחורה'דיג, ניט אויפהויבענדיג די אויגען. אָפטער אָבער ווערט זי אינגאַנצען פערשוואונדען פון בופעט און בעווייזט זיך ניט אַ צייט לאַנג. דאַן זיצט זי פערשפּאַרט אין איהר צימעריל, ברעכט די הענד און וויינט אין דער שטיל. די שטענדיגע געסט קוקען זיך אָן און ציהען מיט די פּלייצעס און קאָנען ניט אָבטרעפען, וואָס פאַר אַ אומענדערונג דאָ איז פאָרגעקומען

וואָס פאַרט איז די סבה פון די אומענדערונגען? ווען האָבען זיי זיך אָנגעפאַנגען און ביי וועלכע אומשטענדען זענען זיי פאָרגעקומען?

מיר וועלען דערצעהלען, וואָס מיר ווייסען וועגען דעם.

מיט עטליכע וואָכען צוריק אין אַ אָווענד, ווען אין קאָנצערט-זאַל האָבען די זינגערינס געזונגען, די געסט האָבען געטרונקען און געדויכערט, און ביים בופעט איז ענג געווען פון די

צוביסענדע, איז אין „פּאַריזער בופעט“ אונבעמערקט אַריינגעקומען אַ הויכער מאַן מיט ברייטע פּלייצעס, מיט אַ ברייטען ברוסט מיט אַ ציקעמטער בלאָנדער באָרד, קורץ געשאָרענע האָר אויפ'ן קאָפּ און [illegible] פּנים [illegible] אַ רייכען לעבע-יונג. ער איז קענטיג געווען אַ אָנגעפאָ[illegible]ענער, [illegible] קיין היגער, וואָס איז דאָס ערשטע מאָל אַריינגעפאַלען אין פּאַריזער בופעט. וואָרום אין דער גאַנצער מענגע מענשען אַרום בופעט האָט ער ניט געפונען קיין איין בעקענטען, מיט וועמען ער זאָל זיך בעגריסען. אַ ווײַלע איז ער געשטאַנען אויף איין אָרט, זיך אַרומגעקוקט און געזוכט אַ דורכגאַנג אין זאַל, פון וואַנען עס האָט זיך געהערט געזאַנג און שטאַרקע אַפּלאָדיסמענטען. זעהענדיג, אַז פאָרלויפיג איז קיין שום מעגליכקייט ניטאָ דורכצוגעהן אין זאַל, האָט ער אָנגעטהון די פּענסנע און האָט אָנגעהויבען פלעגמאַטיש אַרומצוקוקען אַלץ אַרום. די אויגען האָבען פויל אומגעבלאָנדזשעט איבער דער געמאָלטער עטוואָס פערדרויבערטער סטעליע, איבער די ווענד מיט די אונגעוועהנליך שרייענדע אָביצעס, איבער די פערשיעדענאַרטיגע קעפּ און פּלייצעס פון דעם עולם אַרום בופעט, און אונטער'ן האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט אויף דעם ברען-פּונקט פון גאַנצען בופעט, וואו צווישען גרויסע פאַרצעלייען-טעפּ מיט בלומען צווישען קרישטאָלענע וואַזעס און עטאַזשערקעס מיט נאַשערייען האָט געפינקעלט דאָס שענע קעפּיל און לעבהאַפטעס געזיכט פון דער גראַציעזער מאַניע, וואָס האָט רעכטס און לינקס בעשאַנקען מיט צויבער-שמייכלען און פייערווערק פון לוסטיגע וויצלעך. קוים צוויי שריט מאַכענדיג פאָרויס צום בופעט, האָט דער נייער גאַסט שטאַרק גענומען קוקען אויף דאָס פּנים, וואָס האָט איהם פעראינטערעסירט.

— מהו... אַזוי גאָר! — האָט ער צו זיך געזאָגט. דאָס איז זי. אָדער מיר האָט זיך שוין אָנגעהויבען אָבצודובטען. איבריגענס, וועלען מיר עס באַלד זעהען. אָט איז אַ סורפּריז!

ער האָט אַראָבגענומען די פּענסנע און האָט מיט די הענד פאַר' זיך אַ וועג געמאַכט צווישען דעם עולם און איז דורכגעגאַנגען אין זאַל. אַרומקוקענדיג עס מיט אַ שנעלען בליק, האָט ער אין דער ערשטער רייה בעמערקט עטליכע ליידיגע שטוהלען, איז צוגעגאַנגען און זיך אַוועקגעזעצט דאָרט. די זינגערין אויף דער

בצענע מיט א גאַנצען טהורם מאָדנע פערפלאָכטענע האָאר, סטענגעס אין בלומען אויפ'ן קאָפּ און גאַנץ נאַקעט געקליידעט פון אויבען און פון אינטען און מיט ענטבלויזטע עלענבויגענס, האָט פערענדיגט איהר נומער מיט א גאַנץ אויסדריקליכער מימיק און בעוועגונגען.

— בראַוואָ! בראַוואָ! — האָט מען אין זאַל ענטציקט אַפּלאָדירט. ביס! — האָט דער נייער גאַסט געבאַסעוועט, דרעהענדיג די וואָנצעס. ער האָט זיך אומגעקוקט אַהינטער און האָט דערזעהן אליה'קען. — יאָ, ער איז דאָס! — האָט ער צו זיך געזאָגט, דרעהענדיג די וואָנצעס. — Zapeur! סטרעלאָק! פּיף-פּאַף! האָט מען געשריען אין זאַל פון פערשיעדענע זייטען.

פון די זינגערינס אויף דער עסטראַדע איז אַרויסגעגאַנגען צו דער ראַמפּע איינע, א פראַנצויזערין, קענטיג, און שיקענדיג פּאַרוים א קוש אַלע געסט, האָט זי אָנגעהויבען צו זינגען הויך און ענערגיש.

ווי די זינגערין האָט פערענדיגט דעם לעצטען קופּלעט, איז ביי איהר אין האַנד געוואָרען א טעלער און זי איז אַראָבגעשפּרונגען פון עסטראַדע און אַרומגעגאַנגען צווישען פּובליקום. דער נייער גאַסט האָט אויפ'ן טעלער אַוועקגעלעגט א בלאָהע אַסיגנאַציע. שפּעטער אויך האָט דער נייער גאַסט געלעגט אַלץ אויף די טעלער פינף-רובלדיגע. דאָס האָט צוגעצויגען די אויפמערקזאַמקייט ניט נור פון די זינגערינס, וואָס האָבען אָנגעהויבען צו שמייכלען צו איהם, נור אויך פונ'ם גאַנצען זאַל, און בעזונדערס פון די קעלנערשעס, וואָס האָבען זיך אָנגעהויבען אַרומצודרעהען אַרום איהם, ווי פליגען אַרום האָניג. אויף סטעפּקעס אַידע און לודוויסקע האָבען זיך פּלוצלונג בעוויזען שניי-ווייסע שירצען, וואָס האָבען זיך אַהינטער פערשפּיעלעוועט מיט בענדער פון ווייסען אַטלאַס, פון וואַנען ס'זענען אַראָבגעהאַנגען בלאָהע סטענגעס מיט שוואַרצע שפּיצען בעזוימט.

— א מאַגנאַט, — האָבען די זינגערינס צווישען זיך בעשלאָסען.

— א העכט, — האָבען די קעלנערשעס עס אויסגעדריקט אויף זייער לשון.

אויסהערענדיג קאָמישע קופּלעטען פון דעם קאָמיקער ביי

דער טרופע, איז דער גאַסט אריין אין אַ זייטיגען קאַבינעט, האָט אָנגעקלונגען אין געפאָדערט שאַמפּאַניער. די קעלנערשעס האָבען גלייך מודיע געווען דעם בעל־הבית וועגען דער פאָדערונג, וואָרום די איידעלע משקה האָט זיך געפונען אין רשות פון אליה׳קען און ער אליין זאָגאַר פלעגט עס דערלאַנגען די געסט, ווייל קיינער קען ניט, ווי ער האָט געמיינט, אָבצוקאָרקעווען שאַמפּאַניער מיט אַזאַ שיק, ווי ער. אין אַ הרף־עין איז אליה׳קע מיט פערקאַטשעטע אַרבעל געשטאַנען שוין פאַר׳ן גאַסט מיט דער ווייס־קעפּיגער פלאַש, פערוויקעלט אין אַ ווייסען סאַלפעט און, איינדריקענדיג עס צווישען זיינע קניה, האָט ער עס גענומען אָבצוקאָרקעווען.

— וואָס מאַכסטו, עפים? האָט דער גאַסט געזאָגט, פריינדליך אָנקלאַפּענדיג אליה׳קען אויפ׳ן אַקסעל. אליה׳קע האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט זיך איינגעקוקט דעם גאַסט אין פּנים און האָט געענטפערט:

— פּשעפּראַשאַם, פּריץ, איך האָב, דוכט זיך, די עהרע דאָס ערשטע מאָל צו זעהן דעם פּריץ.

— עך, אַ קאָפּ, אַ קאָפּ, — האָט דער גאַסט אַרויסגעזאָגט מיט פאָרוואורף, אַראָבלאָזענדיג זיך אויף דער קליינער סאָפקע און אויסציהענדיג זיינע לאַנגע פיס. צי דען דערקענסטו מיך ניט? קוק זיך גוט צו.

— בנאמנות, איך קען ניט דעם פּריץ, אַנ׳ערשטען מאָל זעה איך, — האָט אליה׳קע געזאָגט. פונדעסטוועגען האָט זיך אין זיין האַרצען פערגנבה׳ט עפּים אַ מאָדנע אונרוהיגקייט, פאָרפיהלענדיג אינסטינקטיוו, ווי עפּים אונאַנגענעהמעס.

— צי דען בין איך שוין אַזוי אַלט געוואָרען? אַזוי פערענ־ערט? — האָט דער גאַסט צוגעגעבען, פערדרויבערענדיג אַ פּאַפּיראָס. איבריגענס, איז גאָר קיין חידוש ניט: די באָרד האָט איינגאַנצען אומגעענדערט מיין געזיכט׳ אַ סך דערקענען מיך ניט, און דערצו בין איך אויך רעכט דיק געוואָרען. וואָס מאַכט עס אויס. איך וועל דיר אויסהעלפען... געדענקסטו דעם ראָטמיסטר פון „סאַסנאָווע קעמפּע“?

די לעצטע ווערטער האָבען ווי אַ דונער געטראָפען דעם בעל־הבית פון פּאַריזער בופעט. ער האָט זיך אינגאַנצען געטריי־

װעלט. און די פלאַש איז בײַ איהם שיער פון די הענד ניט אַרױס־געפאַלען.

— אַ, פאַן ראַטמיסטר! — האָט אליה'קע אַרױסגעזאָגט מיט אַ שװאַכער שטים, בלאַס װערענדיג, װי קאַלך און אַראָבלאָזענדיג די אויגען, — װילקאָמען, פאַן ראַטמיסטר.

— דו בינסט צופריעדען מיט מיר, קאָלעגאַ?

אליה'קע האָט אַ װײַלע געשװיגען און דערנאָך האָט ער אַרױסגעזאָגט מיט אַ זױערן און צוקרימטען שמײכעל:

— װי אַנדערש, צופריעדען, זעהר צופריעדען.

— נו, אַז צופריעדען, איז זעץ דיך אַנידער, װעלען מיר שמועסען, װי אַלטע פרײַנד. הײַם אָקאָרשט דערלאַנגען נאָך אַ גלאָז: לאָמיר אָבשפריצען אונזער אונערװאַרטעטע בעגעגעניש נאָך אַזאַ לאַנגען אָבשייד.

אליה'קע האָט זיך אַ קנײטש געטהון, דערמאָנענדיג זיך מיט אַ ברענענדען װעה אין האַרצען, צו װאָס פאַר אַ פערבּרעכען די שכּרות האָט איהם געבּראַכט מיט זיבען יאָהר צוריק.

— פשעפּראַשאַם, ה' ראַטמיסטר, — האָט ער געזאָגט, זעצענדיג זיך אויפ'ן שטוהל און האַלטענדיג נאָך אַלץ די פלאַש אין די הענד. — איך װעל ניט טרינקען: שוין עטליכע יאָהר, װי אויסער סעלטער־װאַסער, נעהם איך אין מױל ניט אַרײַן קײן שום משקאות.

— װאָס איז עפּים?

— אַ נדר געגעבען, — האָט ער געלײגט, ניט רויט װערענדיג דערבײַ, — און דאָס געזונד איז קאַליע געװאָרען, גאָר איני־נאַנצען.

— מילא זעלטער־װאַסער איז זעלטער־װאַסער, — האָט דער ראַטמיסטער געזאָגט אָנקלינגענדיג. װײַבּאַלד פאַר דיר איז עס שעדליך, װעל איך דיך ניט נױטען. איך װעל שוין אַלײן װי ס'איז פערטיג װערען דערמיט, און אפשר נאָך מיט אַ פלאַש אויך. עך, צרות מײַנע, צרות! — האָט ער קאָמיש געזיפצט. — מיר קומט אָפּט אױס צו לײַדען פאַר אַלעמען. װי רעכענסטו, פאַרװאָס בּין איך אַזױ אַלט געװאָרען, אַז אַמאָליגע פרײַנד דערקענען מיך ניט זאָגאַר? דאָס איז אַלץ דערפאַר. און מ'זאָגט נאָך, אַז מ'האָט מיך חענגען בעדאַרפט. די שכנים מײַנע זאָגען דאָס, האַ? װי געפעלט

עם דיר! יאָ, ניט די שכנים, נור די שכנות זאָגען אזוי, ווייל זיי זענען ווייבער. וואָס וועסטו מיט זיי מאַכען?

מ'האָט דערלאַנגט אַ פלאַש זעלטער-וואַסער. פערפאַלען, מ'בעדאַרף טרינקען, האָטשי אליה'קע האָט ניט געקאָנט סובל זיין די דאָזיגע ניכטערע משקה. ער האָט אָבגעקאָרקעוועט די שאַמפּאַניער, נור שוין אָהן שיק, און האָט אָנגעגאָסען פאַר דעם ראָטמיסטער, דערנאָך האָט ער אָבגעקאָרקעוועט די זעלטער-וואַסער און האָט אָנגעגאָסען פאַר זיך. זיי האָבען אָנגעקלאַפּט זייערע גלעזער איינס אָן דאָס אַנדערע.

— דו בינסט קענטיג רייך געוואָרען, — האָט דער ראָטמיסטער געזאָגט, אָבזופּענדיג פון גלאָז, דו פערמעגנסט אַזאַ געשעפט!.. זעהר היבש! און וויפיעל געסט! אַ פולער בעכער, ווי מ'זאָגט.

— גאָט צו דאַנקען, מ'דאַרף זיך ניט בעקלאָגען, ס'איז דאָ צום לעבען, — האָט אליה'קע געזאָגט, פערראָיכערנדיג אַ פּאַפּיראָס.

— ביי מיר איז אַ פּנים אַ גוטע האַנד, אַלע זאָגען, אַז אַ גוטע, — האָט דער ראָטמיסטער צוגעגעבען. — דו האָסט גוט געטהון, וואָס דו האָסט געוואָרפען דיין „שענע קאַטרינקע” און דו האָסט זיך גענומען פאַר געשעפט. וואָרום וואָס איז עס פאַר אַ לעבען אומצעוואַנדערן, ווי אַ ציגיינער?

— מיין טאָכטער, זאָל געזונד זיין! — האָט עס מיר די עצה געגעבען צו נעהמען זיך פאַר אַ געשעפט.

— אַ חכמה איז זי, ווי איך, זעה — האָט דער ראָטמיסטער געלויבט, ווידער אָבזופּענדיג פון גלאָז. — איך וואָלט איהר דערפאַר אין שטערן אַ קוש געטהון... ס'אַראַ פיינע פרוי זי איז געוואָרען — אַ נחת אָנצוקוקען.

— זי האָט שוין אַ חתן, — האָט אליה'קע אַ זאָג געטהון מיט אַ מיין. — מיר וועלען אין גיכען חתונה שפּיעלען.

— מה... אַ חתן... מזל-טוב... ווער איז ער?

— איצט איז ער אַ פּריקאַזשטשיק, נור גלייך נאָך דער חתונה וועט ער אַליין עפענען אַ קראָם.

— און דיינע... יאָ, ווי רופט מען זי? מאַניע — דוכט זיך?

— יאָ, מאַניע, דער פאַן ראָטמיסטער האָט ניט פערגעסען.

— און דיין מאַניע איז מסכים אַ קרעמער'קע צו זיין?

— מיט'ן גרעסטען פערגניגען.

דער ראַטמיסטער האָט זיך אַ קנייטש געטהון, געצווינגען די פּלייצעס און האָט אויף אַ מאָל אויסגעטרונקען פון גלאָז.

— דער פאַן ראַטמיסטער איז אויף לאַנג אין אונזערע קאַנ־טען? — האָט אליה׳קע אַ פרעג געטהון בכיון, אום אָבצווענדען דעם געשפּרעך אויף עפּיס אַנדערש, וואָס ווייטער פון זיין טאָכטער.

— איך ווייס דען? — האָט דער ראַטמיסטער געענטפערט פערדריסליך, אַ ביסעל האַסטיג. — איך בין דאָך, ווי אַ ציגיינער: היינט דאָ, און מאָרגען דאָרטען. קיין שום עסקים האָב איך ניט, און צייט און געלד איז דאָ גענוג. וואַנדער איך אַרום איבער דער וועלט. די לעצטע פיער מאָנאַטען האָב איך אין ווארשוי די גאַסען געמאָסטען. האָט דערעסען — בין איך אַהער געקומען. וועט דאָ דערעסען, וועל איך אַהעקפאָהרען קיין קיעוו. איך וועל דאָך ניט זיצען אין דאָרף און זיך עוסק׳ן מיט די עקאָנאָמען — ס׳איז לאַנגווייליג.

— איהר וואָלט, פאַן ראַטמיסטער, חתונה האָבען.

— ערשטענס, וועט קיין שום אָנשטענדיגע פרייליין מיט מיר ניט חתונה האָבען, ווייל, איך ווייס אליין ניט פאַרוואָס, נור איך האָב אַ נאָמען, אַז איך בין אַזאַ און אַזאַ, האָטשי איך בין נור אַ גוטער און אַ לוסטיגער מענש. צווייטענס, בין איך נאָך צו־יונג: איינגאַנצען ערשט פינף־און־דרייסיגסטער יאָהר.

— דאָס איז דאָך די בעסטע צייט טאַקי: ווי זאָגט דאָס שפּריכוואָרט אויך: „ווער ס׳איז ביז דרייסיג יאָהר ניט פערהייראַטעט"...

— יענער וועט הערנער בעקומען, חתונה האָבענדיג צו פערציג יאָהר?... ס׳מאַכט נישט אויס! איך האָב פאַר הערנער קיין מורא ניט. ביי מיר זענען דאָ שטאַהלען, זענען דאָ קאַנטשו־קעס... און אַ חוץ דעם, אַז איך וועל חתונה האָבען, דאַן וועל איך אַ מאַנספּערזאָן צו מיין הויז ניט דערלאָזען אויף אַ האַרמאַטען־שאָס ווייט. און מיר גלוסט זיך ניט בכלל חתונה צו האָבען. ס׳ווילט זיך נאָך אַ לעבען טהון אַביסעל, און פאַר אַ פערהייראַטען איז שוין אויס פערברענגען.

אַ לעבען איז בעת מ׳איז נאָך אַ בחור!

ער האָט אָנגעגאָסען די לעצטע גלאָז, האָט אויסגעטרונקען, האָט זיך אויפגעשטעלט און, אוועקלענענדיג אויפ׳ן טיש אַ רויטען

אַסיגנאַציע, האָט ער אָנגעהויבען זיך זעגנען.

— זדע, מיין פריינד, — האָט ער אליה׳קען אַ האַנד דערלאַנגט. — מיר וועלען זיך נאָר זעהען. אַ וואָך צייט וועל איך דאָ אַלענפאַלס פערברענגען. אַ גרוס מאַניען. זאָג, אַז... אַן׳אַלטער פריינד גריסט. כ׳האָב ניט געקאָנט פערזענליך, ווייל ס׳איז שווער געווען אַדורכצוגעהן צו איהר.

אויף מאָרגען איז דער „אַלטער פריינד“ געקומען אין בופעט פריהער פון אַלעמען און האָט שוין די מעגליכקייט נעהאַט פערזענליך צו גריסען מאַניען. מאַניע איז רויט און נאַכהער בלאַס געוואָרען און האָט זיך אינגאַנצען פערלאָרען, ווען דער ראָטמיסטער, וועלכען זי האָט לכתחילה ניט דערקענט, האָט איהר דערמאָנט וועגען זייער אַלטער קענטשאַפט... זי האָט שנעל די הענד צום קאָפּ דערהויבען, ווי זי וואָלט וועלען די האָאָר רייסען, נור בעמערקענדיג אין זאַל עטליכע געסט, האָט זי זיך געכאַפּט פאַר׳ן ברוסט, וואָס האָט שטאַרק אויפגעשלאָגען. די גרוילזאַמע נאַכט אין „סאָסנאָווע קעמפּע“, וואָס האָט זיך איהר געדוכט, אַז ס׳איז אינגאַנצען אָבגעמעקט און פערשוואונדען פון איהר לעבען און געדעכטניס און וועגען וועלכער זי פלעגט אַמאָל מיט אַ שוידער זיך דערמאָנען, ווי וועגען אַ שרעקליכען חלום, האָט זיך פלוצלונג פאָרגעשטעלט פאַר איהר אין דער גאַנצער עקעלהאַפט. „צו וואָס איז ער געקומען? צו וואָס האָט ער מיר דערמאָנט וועגען זיך?“ האָט זיך דורכגעטראָגען אין איהר קאָפּ און האָט איהר האַרץ אויף שטיקער צוריסען. זי האָט געפיהלט, אַז די פיס איהרע ציטערען און זי קאָן ניט שטעהן מעהר ביים בופעט. זי איז אַריינגעלאָפען אין אַ דערבייאיגען קאַמער, וואו ס׳זענען געשטאַנען געפעס אין כלים פון בופעט, און האָט די טהיר צוגעשלאָסען.

זעהענדיג, וואָס פאַר אַ דריקענדען איינדרוק זיין קומען האָט געמאַכט אויפ׳ן מיידעל, האָט דער ראָטמיסטער אַ דרעה געטהון די וואָנצעס, איז דורכגעגאַנגען אין זאַל און דעם גאַנצען אָווענד איז ער שוין מעהר ניט צוגעגאַנגען צום בופעט און איז זאָגאַר אַוועקגעגאַנגען, ניט געזעגענט ניט מיט מאַניען און ניט מיט אליה׳קען. נור פון דעם אָווענד אָן איז ער געוואָרען איינער פון די טרייעסטע בעזוכער פון דעם „פאַריזער בופעט“, ער פלעגט קומען פריהער און אַוועקגעהן שפּעטער פון אַלעמען, פלעגט וואַרפען מיט געלד.

געבען עסען און טרינקען כסדר פאר דער גאַנצע־טרופּע, פלעגט מאַכען דעם אָנשטעל, אַז ער פּערליעבט זיך אין דער אָדער אין יענ׳ר זינגערין, פלעגט פאר זיי איינאָרדנען בענעפיסען, קורץ, ר׳האָט זיך לוסטיג געמאַכט.

מאַניע און אליה׳קע האָבען זיך שוין געווען בערוהיגט און גאָט געדאַנקט, רעכענענדיג, אַז ער טראַכט שוין גאָר ניט וועגען זיי. נור זעהר גיך האָבען זיי זיך שרעקליך ענטוישט אין זייער השערה.

איין מאָל אין אַ פריה־מאָרגען, ווען אין בופעט איז, ווי געווענליך, קיינער נאָך ניט געווען, מאַניע איז אויך אין דער צייט אויף דער לעקציע געווען ביים פּראָפעסאָר און די דינסט איז געווען אין דעם אונטערשטען שטאָק אין די צימערען פון די דיענער — איז אין „פּאַריזער בופעט" אַריינגעפלויגען דער ראַטמיסטער שוין עטוואָס לוסטיג און, אָנחאַפּענדיג אליה׳קען פאַר׳ן האַנד, האָט ער איהם אַריינגעפיהרט אין קאָנצערט־זאַל און צוגעשלאָסען די טהיר.

— זעץ דיך, — האָט ער איהם געהייסען, און האָט זיך אַליין אויך אַוועקגעזעצט. — איך דאַרף מיט דיר דורכשמועסען.

— כ׳הער פּאַן, — האָט אליה׳קע אַרויסגעזאָגט מיט געמאַכטער רוהיגקייט, ווערענד דאָס האַרץ האָט אין איהם אַ טיאַכק געטהון.

— די קאָמעדיע האָט מיר דערעסען, צו אַל־די רוחות! — האָט ער כמעט אויסגעשריען, פערדרייענדיג אַ ציגאַר. — דו מיינסט אַז צוליעב דיינע געשמירטע און געמאָלטע מאַלפּעס נעה איך צו דיר און פּטר הונדערטער יעדעם אָווענד? זאָג, דו רעכענסט, אַז צוליעב זיי?

— פון וואַנען זאָל איך וויסען, צוליעב וואָס דער פּאַן ראַטמיסטער געהט צו מיר? — האָט אליה׳קע געזאָגט, ציהענדיג מיט די פּלייצעס. — דעם פּאַן ראַטמיסטער איז פרעהליך ביי מיר אין האַנדעל, דעריבער געהט דער פּאַן ראַטמיסטער.

— מה... פרעהליך, האָט דער ראַטמיסטער אַרויסגעזאָגט מיט אַ בייזען שמייכעל. — אַזוי פרעהליך, אַז איך בין גרייט צו דערשיסען זיך פון כעס. וואָס מיט אַלעמען איז זי פריינדליך ליעבליך, און אויף מיר וויל זי ניט אַ קוק טהון. איך רייד וועגען

מאגיען. זאָלסט עס וויסען, אז איך געה אהער צוליעב איהר.

— א דאנק פאר דעם כבוד, נור וואָס פערלאנגט פון אונז דער פאן ראָטמיסטר?

— ס'אַרא ניט פערשטענדיגער דו בינסט! דו ווייסט דען ניט, וואָס איז דער פערלאַנג? דיין זכרון איז גאָר קאַליע געוואָרען.

אליה'קעס פנים איז שטאַרק רויט געוואָרען און האָט זיך צוקרימט.

— איך בעט דעם פאן ראָטמיסטר ניט ריידען און ניט טראַכטען גאָר וועגען דעם,—האָט אליה'קע געזאָגט אויפגעהאַלטען, אָבער פעסט.—איצט וועט דער טייוועל אליין מיך ניט פערפיהרען. איך רייס די האָאַר אויף זיך ביז איצט נאָך, וואָס איך האָב זיך דאן געלאָזט פערפיהרען. אָבער איצט איז שוין ניט דאָס וואָס איז געוועזען.

— גאַנץ ריכטיג. איך פערשטעה אליין. אז איצט איז שוין ניט דאָס וואָס איז געוועזען. נו, וועל איך דיר איצט מוסיף זיין דאָפעלט מעהר, דריי מאָל אַזויפיעל. איבער געלד וועט קיין אָבהאַלט ניט זיין.

— פאן ראָטמיסטר!—האָט אליה'קע אויסגעשריען, אויפשפרינגענדיג פון אָרט מיט צונויפגעדריקטע פויסטען.—איהר זאָלט ניט וואגען צו ריידען מיט מיר וועגען דער נבלה! עס עקעלט מיך צו הערען עס פון אייך. איצט בין איך ניט קיין שאַרמאַנקע שפּיעלער, קיין אומוואַנדערער, איך בין א עהרליכער הענדלער, א בעל-הבית. און אויב איהר געהט אריין צו מיר מיט וועלכע ס'איז מאוסע געדאַנקען, בעט איך אייך, איהר זאָלט מעהר ניט אריינגעהן צו מיר! מיט די סחורה, וועלכע איהר זוכט דאָ האנדעל איך ניט! זאָל איהר עס וויסען איין מאָל פאר אלעז!

— א חוואַט, אליהקע, א חוואַט,—האָט דער ראָטמיסטר ארויסגעזאָגט מיט א גוטמוטיגען שמייכעל און האָט גלייכגילטיג געדרעהט זיין רעכטע וואָנץ.—אַנ'ארטיסט, צו אל-די רוחות, ס'פאַסט דיר נור אויף דער סצענע, אין דער ראָלי פון א אדעלען פאָטער; וואו האָסטו דאָס די קונסט געהאַפּט, דאָ אָדער ווען ד האָסט זיך נאָך ארומגעשלעפּט מיט דער שאַרמאַנקע?

אליה'קע האָט אויסגעגלאָצט די אייגען און האָט ערשטוינט געקוקט.

— וואס פאר א קונסט?—האט ער געפרעגט, ניט פער־שטעהענדיג, וועגען וואס מ'רעדט 'דא.

— צו שפּיעלען א קאָמעדיע.

— א קאָמעדיע? דאָס איז גאָר ניט קיין קאָמעדיע, בנאמנות אז איך שפּאס גאר ניט, איך זאָג אייך דעם ריינעם אמת. דעם פּאַן ראַטמיסטער גלויבט זיך ניט, אז בּיי מיר זאָל זיין האָנאָר, א געוויסען?

— צום טייוועל דאַרף איך דיין זשידאָווסקען האָנאָר און דיין זשידאָווסקע געוויסען! גענוג דיר שוין צו מאַכען דעם אָנ־שטעלן! דו רייד מיט מיר ווערטער. איך וועל דיר בעצאָהלען אי־פאר'ן האָנאָר, אי פאר'ן געוויסען, וויפיעל דו אַליין וועסט פער־לאַנגען און מיר וועלען עס פערענדיגען, ווי ד ע מ א ל ס ט,

— פּאַן ראַטמיסטער;—האָט אליה'קע אויסגעדונערט און האָט ווידער צונויפגעדריקט זיינע פויסטען און האָט זיך אָנגע־רוקט אויפ'ן ראַטמיסטער.—וואגט אייך ניט צו בעליידיגען מיך. וואגט ניט אין מיין הייז צו זאָגען מיר אזא חוצפּא! איך בין אַנ־עה־ליכער מענש!—האָט ער מיט שוים אויף די ליפּען געשריען און האָט זיך מיט די פויסטען אין ברוסט געקלאַפּט.—איהר הערט פּאַן ראַטמיסטער? איך בין אַנ'עהרליכער מענש! כ'האָב דאַן אייך פערקויפט מיין געוויסען, ווייל דאַן האָב איך געהונגערט, ווי א הונד איך און מיין קינד. אָבער איצט, אז בּיי מיר איז פאַרהאַן א קליין שטיקעלע ברויט און א ווינקעלע, וועל איך אייך מיין געוויסען פאר מיליאָנען ניט פערקויפען, פאר קיין בערג מיט גאָלד, וואָרום איך בין א עהרליכער מענש, עהרליכער פון א פּאַן! איהר הערט, פּאַן ראַטמיסטער?

— שווייג, זשיד!—האָט דער ראַטמיסטער אויסגעשריען, אויפ־שפּרינגענדיג פון שטוהל און סקריהענדיג מיט די צייהן.—עפּיס בינסטו מיר אזא חוואַט געוואָרען און האָסט זיך צושריען? איך קאָן דיר דיינע העלדישקייט אין איין ווילע צונישט מאַכען. היינט אין אָווענד טאָקי וועל איך צו וויסען געבען פאר'ן גאַנצען פּובּ־ליקום דאָס, וואָס ס'איז בעוואוסט מיר און דיר און דיין טאָכטער.

— יינער וועט אייך ניט גלויבען.

— ניט גלויבען? חא—חא—חא!—און דיין צעטעל? דו האָסט עס פערגעסען? דיין צעטיל איז בּיי מיר גאַנץ

— דאָס צעטיל!!—האָט אליה'קע ווען געשריען מיט א ווילדען, אונמענשליכען קול, חאַפּענדיג זיך פאַר'ן קאָפּ. איצט ערשט האָט ער זיך דערמאָנט וועגען דעם צעטיל, וואָס ער האָט אין דער בייזער מינוט אַרויסגעגעבען מכח דעם פּרייוויליגען אָבמאַך. ער האָט אָנגעהויבען אַרויסצולויפען איבערן זאַל, ווי א אונטערגעשאָסענער, האָט די הענד געבראָכען, זיך פאַר'ן ברוסט געחאַפּט, געשלאָגען מיט די פויסטען אין קאָפּ, געריסען די האָר אויף זיך. — אָ, גאָט, גאָט!—האָט ער געדעוועט מיט ביטערע טרעהרען.—וואָס האָב איך עס דאַן אָנגעטהון? וואו איז דאַן מיין שכל, מיין פערשטאַנד געווען?.. אָבער איהר וועט דאָס ניט טהון.—האָט ער זיך אָבגעשטעלט פאַר'ן ראַטמיסטער בעטענדיג.—איהר וועט אונז ניט אומבּרענגען! איך גלויב ניט, אז א מאַנגאָט זאָל זאָל וועלען חוזק מאַכען איבער אָרימע מענשען. און מיט וואָס האָבען מיר אזוי אַנטקעגען אייך פערזינדיגט, וואָס האָבען מיר אייך געטהון אַזוינס, וואָס איהר ווילט אונז מביש זיין,—אומבּרענגען? אָ, איצט זעה איך, אַז ס'איז דאָ א גאָט, וואָס געדענקט און דערמאָנט די אַלטע עבירות, וועלכע דער מענש האָט שוין אינגאַנצען געהאַט פערגעסען. עס ווערט מיר איצט דערמאָנט דאָס, וואָס איך בין בעגאַנגען מיט זיבען יאָהר צוריק. גאָט שטראָפט מיך דערפאַר, וואָס איך האָב מיין אומשולדיג קינד בעליידיגט. נור.. ס'איז דאָ א גאָט אויך איבער מאַנגאָטען. געדענקט מיין וואָרט, פאַן ראַטמיסטער! גאָט וועט אייך אויך שטראָפען.

דער ראַטמיסטער איז געוואָרען עפּיס אונבעקוועם פאַר זיין אייגענעם געוויסען. ער האָט אויך אָנגעהויבען אַרומצוגעהן איבער'ן זאַל אויף און אָב, דרעהענדיג די וואָנצעס און בעטראַכטענדיג עפּיס.

— הער אוים אליה'קע,—האָט ער געזאָגט, אַרויפלעגענדיג איהם די האַנד אויפ'ן אַקסעל.—איך וויל אייך ניט אומבּרענגען, איך בין דאָך ניט קיין מערדער, ניט קיין שלעכטער מענש. דאָס האַרץ מיינס איז א גוטע. ס'פערדריסט מיך זאָגאַר זעהר אויף אייך: נור האָט אויך מיטלייד צו מיר. איך זאָג זאָג דיר גלייך אין אָפען, אַז איך האָב מאַניען ליעב אַזוי אויפריכטיג, אזוי שטאַרק, אַז איך קאָן אָהן איהר ניט לעבען. איך שווער דיר מיט דעם הייליגען אָנדענקען פון מיינע פערשטאָרבענע עלטערן, אַז דאָס איז א ערנס-

טע, אײבּיגעס געפיהל. גלויב מיר, אז װען ס'װאָלט נור געװען אַ תאוה פון אַ װײלע, װאָלט בּײַ מיר געקלעקט דער װילען אױף אָבּצוזאָגען זיך דערפון: איך בּין דאָך שױן עפּיס ניט קײן יונגינ־קער און נאָך ניט אײנגאַנצען קײן פֿוסטער מענש. נור דאָס דאָזי־גע געפיהל װאַקסט אין מיר מיט יעדער שעה. איך שװעהר דיר אז איך אַלײן בּין דערמיט ניט צופֿריעדען, נור װאָס זאָל איך טהון? איך װער משוגע. פֿרעג, אין האָטעל, נעכטען בּין איך שױן גאָר גרײט געװען צום פֿאָהרען, כ'האָבּ פּערפּאַקט מײנע זאַכען און איך בּין שױן געפֿאָהרען אױפ'ן װאָקזאַל, כ'האָבּ שױן זאָגאַר אַ בּילעט גענומען, נור פּלוצלונג האָט מיך עפּיס אַ ריס געגעבּען צוריק—און איך האָבּ מיך צוריקגעקעהרט אין שטאָדט.

— אָ, גאָט, גאָט!—האָט אליה'קע אױסגעשריען, בּרעכענ־דיג די הענד און װײנענדיג.—װאָס זאָל איך טהון? אז מײן טײע־רינקע װעט זיך דערװיסען, װעל איך מיך דאַרפען דערטרינקען.

— איצט בּינסטו אױפגערעגט, װעסטו מיך דעריבּער ניט פֿערשטעהן,—האָט דער דאָ־־־סטער צוגעגעבּען מיט דעמזעלבּע ערענסטען טאָן.—נעכטיגע נאַכט איז מיר אײַנגעפֿאַלען אַ פּלאַן, װאָס, איך האָף, אז ער װעט דיר געפֿעלען װערען, נור איך װעל דיר עס זאָגען, װען דו װעסט זײן רוהיגער. איך װעל אַרײנקומען אַ הער מאָרגען, אין דערזעלבּער צײט, און מיר װעלען גענוי דורכ־שמועסען. דו װעסט זיך אִיבּערצײגען, אז איך מײן גאָר ניט חוזק צו מאַכען איבּער אײך, נור איך בּין אױסען אײער גליק. אַלזאָ, צום װידערזעהן,—האָט ער אליה'קען געדריקט פֿאַר'ן עלענ־בּױגען.—הײנט אָװענד װעל איך אַרײנקומען, און אפשר ניט. דײן האַנדעל האָט מיר דערעסען, און דײנע זינגערינס—נאָך מעהר, אַדיע!

ער איז אַװעק, איבּערלאָזענדיג בּײ סאַמע פֿינסטערע גע־גערדאַנקען און מחשבות דעם געװעזענעם שאַרמאַנקע־שפּיעלער, װאָס האָט זיך איצט אינים בּיטערן נסיון איבּערצײגט, אז קײן פֿערבּרעכען גע...ט ניט איבּער אַזױ גלאַט פֿאַר אַ מענשען, ער האָט חרטה געהאַט און האָט אַנערקענט, אז ער האָט די שטראָף פֿאָלשטענדיג פֿערדיענט.

מאַניע איז צוריקגעגאַנגען פֿון פּראָפֿעסאָר מיט אַ פּעקעלע נאָטען אונטער'ן אָרעם. און זי האָט גאָר ניט חושד געװען : ?

גאָר ניט פאָרגעפיהלט, וואָס ס'איז אין דערהיים פאָרגע־זומען
בעת זי איז דאָרט ניט געווען. דער טאָג איז געווען אַ פּראָסטי-
נער, אַ קלאָרער, און אין איהר נשמה איז אויך אַלץ קלאָר גע-
ווען: איהר לעקציע איז היינט דורכגעגאַנגען גוט, זאָגאַר גלענ-
צענד, און דער פּראָפעסאָר האָט איהר געלויבט, וואָס ס'פלעגט
איהר געוועהנליך פרעהן. אין דעם לויטערן וועטער האָט זיך גע-
גלוסט צו שפּאַצירען, און מאַניע האָט בעשלאָסען צו מאַכען אַ
קליינעם קרייז, אום דורכצוגעהן זיך אַ ביסעל, בפרט נאָך, אז אין
דערהיים האָט זי ניט געהאַט וואָס צו איילען.

געהענדיג לאַנגזאַם אין אַ שטילער גאַס איבער'ן טראָטואַר, וואָס
איז געווען מיט זאַמד בעשאָטען, האָט זי זיך אַלץ מעהר פערטראַכט
און איהר קאָפּ האָט זיך אַראָבגעבויגען און איהרע אויגען זענען
געווענדט געווען אויף איהר הערמעל'ן מופטע. פערטראַכט האָט
זי זיך וועגען איהרע לעקציעס, וועגען דער צייט, ווען זי וועט
זיך צושיידען מיט דעם בופעט און מיט איהר גאַנצער פערגאַנ-
גענהייט און וועט אָנפאַנגען אַ ניי לעבען, אין אַ נייער סביבה, ביי
נייע בעדינגונגען. מיט וואָס פאַר אַ אומגעדולד האָט זי ערוואַר-
טעט די צייט! זי האָט גערעכענט די טעג און די שעות, וואָס
האָבען זיך איהר אָבגעדוכט אַזעלכע לאַנגע און לאַנגזאַמע. נאָך
יעדער לעקציע פלעגט זי זיך פרעהען, ניט אַזוי פון די צוגעקו-
מענע קענטנים אין דער פערגעטערטער קונסט, ווי דערפאַר,
וואָס ס'האָט איהר אַלץ מעהר דערנעהנטערט צו איהר ציעל...
און דאָס ציעל איז דאָך אַזאַ איידעלע, אַזאַ ערהאַבענע! וואָס
איז ווערטה דאָס אַליין, וואָס זי וועט ניט דאַרפען אָטעמען מעהר
מיט דעם אַלקאָהאָל-לופט פון בופעט, דערמאָנען שטענדיג איהר
איינפאַכען, אונגעבילדעטען, אָבער דעםווירקליך גוטען און ליע-
בענדען פאָטער אָן דער שווערער זינד, וואָס ער איז בעגאַנגען,
געפינען זיך אין דער סביבה פון האַלב און גאַנץ שכור'ע פער-
שווענדער, אויסהערן זייערע נאַרישקייטען, גראָבהייטען און נבול-
פה און אָנגעהמען דאָס אַלץ פאַר אַ שפּאַס, אַ וויץ, עוסק'ן זיך
מיט חוצפּה'דיגע נאַחאַלען, מיט נאַרישע פאַטען און בעריהמטער
סקאַנדאַליסטען און אָבצוהאַלטען זיי פון אַ אונגעוועהנליכער העזה
און פון אַ אונגעהויערן סקאַנדאַל... דאָס אַלץ עקעלט איהר, ווען
זי איז גאָר אַנ'אַנדערע. פון די סאַמע קינדהייטס-יאָהרען ציהט

איהר צו עפּיס שענעס, ערהאבענס, זייבערעס און האַרמאָנישעס, — צו דער געטליכער קונסט, וואָס האָט שטענדיג אָנגעפּילט איהר גאַנצעס וועזען, פריהער אונבעוואוסטזיניג און איצט — אינגאַנצען בעוואוסטזיניג. און איצט — ווי גליקליך זי איז! — איז זי שוין נאָהנט צו דער פערווירקליכונג פון איהרע האָפנונגען, און דאָס אַלץ איז פאָרגעקומען אַזוי לייכט, אַזוי נאַטירליך, ווי עפּיס אַ גוטער מלאך וואָלט אונטערגעהערט איהרע פערבאָרגענע געדאַנקען און פערלאַנגען און ער פערווירקליכט זיי, אָהן בעזונדערער מיה און זאָרג פון איהר זייט. צו איז עס ניט איהר פערשטאָרבענע מוטער, וועלכע זי געדענקט, ווי דורכ'ן חלום, בעט פאַר איהר אין הימעל? האָט איהם דאָך עמיצער אַמאָל געזאָגט, אַז אַ מוטער שטאַרבט און לאָזט איבער אויף דער וועלט קליינע יתומים'לעך, בעזאָרגט זי זיך פאַר זיי אויף יענער וועלט. אַלס אַ אַרטיסטישע נאַטור, אַ ענטציקטע, איז זי געניינט צו וואונדער און צו איבערנאַטירליכעס, איז זי עטוואָס אַבערגלויבעריש, נור דאָס שטערט איהר ניט פונדעסטוועגען צו זיין קלוג און פּראַקטיש.

— אָט נעהט שוין אָוועק פעברואר מאָנאַט, — האָט זי געטראַכט, געהענדיג מעכאַניש און לאַנגזאַם, — נאָך פינף־זעקס וואָכען — פערענדיג איך שוין דעם קורס. דער פּראָפעסאָר האָט געזאָגט, אַז צו דער צייט וועל איך געווים פערענדיגען. און דאָרט קומט מאַי, דער לוסטיגער פריהלינג! דאַן וועלען מיר זיך אָוועקלאָזען אין וועג אַריין. ס'איז ניט לאַנג אויסצוקלייבען זיך, די הויפּט הכנות זענען שוין געמאַכט. ס'וועט נאָר זיין אַ ביסעל עסק מיט'ן פאָטער: ער ווייסט נאָך גאָר ניט פון מיין פּלאַן, איך קלויב מיך אַלץ צו ריידען מיט איהם, און כ'האָב נאָך ביז איצט ניט גערעדט. כ'וועל מיט איהם ריידען דאַן, ווען אַלץ וועט שוין זיין פעסטשטענדיג בעשלאָסען, ווען דער אויסלענדישער פּאַס וועט שוין זיין ביי מיר אין קעשענע. צוערשט וועט עס איהם איבערראַשען, נור איך וועל עס איהם ערקלעהרען, וועט ער פערשטעהן, ער איז אַ קלוגער. און ער אַליין, רעכען איך, מיינט אויך ניט, אַז איך זאָל דאָס גאַנצע לעבען זיין אַ בופעטען־מיידעל. דאָס איז פאַר מיר קיין קאַריערע ניט... דעם בופעט פיהרען וועט קאָנען די שטיף־מוטער אויך: זי איז אַ געשיקטע פרוי, אַ פערשטענדיגע, און קיין איבעריגע חכמות דאַרף מען ניט דערצו: דער אָרט איז

שוין אַנ'אייגעוועהנטער, געסט געהען און וועלען אויך וויטער געהן. שמאַרק שטערן מיין פלאַן וועט ער ניט: ער האָט קיינמאָל ניט דערווידערט מיין פערלאַנג, ער וויסט, אז אונמעגליכעס אָדער אונזיניגעס פערלאַנג איך קיינמאָל ניט... ווי לאַנג אָבער די צייט ציהט זיך! דריי מאָנאַטען; גאַנצע דריי אָדער פיער מאָנאַטען! ווי וויט איז נאָך יענע גליקליכע ווילע, ווען איך וועל מיך בע־פרייען פון די בופעט־קליינליכקייטען און וועל אָנהויבען צו לעבען פאַר דער קונסט און... פאַר בענין!

— Bonjour, Marie? — האָט אין דערווייל איהר בע־גריסט עפּיס אַ בעקאַנטע שטים. זי האָט אַ ציטער געטהון און די אויגען אייפגעהויבען: פאַר איהר איז געשטאַנען בעני, וועלכער איז אַזוי ווי פון אונטער דער ערד דאָ אויסגעוואַקסען.

— אוי, ווי דו האָסט מיך איבערגעשראָקען — האָט זי געזאָגט און האָט אויף איהם אַ פּאָכע געטהון מיט דער מופטע— פון וואַנען נעהמסטו זיך?

— גאָט אַליין, הייסט עס, האָט מיך אין דער איינזאַמער גאַס אַריינגעפיהרט, און ס'פרעהט מיך דוקא. און וואוהין געהסטו דאָס?

— איך שפּאַציער.

— ווערסטו אָננעהמען מיין אַקאָמפּאַנימענט?

— נור ביזן ווינקעל גאַס: איך האָב ליעב אַליין צו שפּאַציערען.

— אַ דאַנק דערפאַר אויך, — דו האָסט דאָך ניט ליעב צו צערטלען מיך.

— ווייל איך וויל ניט, אַז מיין יונגעל זאָל זיין אַ צופּיעכ־בשעטער.

— ס'אַראַ גליקליכער טאָג ביי מיר איז היינט, ס'איז פּשוט ניט צו בעגרייפען, — האָט בעני אויסגעשריען, אימטאַבענדי־מיט די הענד. — איין גליק נאָכ'ן אַנדערן! שטעל זיך פאָר: ערש־טענס, איז היינט אין דער־פריה מיין טייערער טי־סערוויז געוועזען אַראָבגעפלויגען אויף דער פּאָדלאָגע.

— ווייל דו האָסט איהם אַוועקגעשטעלט אויפ'ן פּיופּיטר.

— פון וואַנען ווייסטו דאָס? — האָט ער געפרעגט פער־וואונדערט און האָט זיין געליעבטער אין פּנים אַריינגעקוקט. —

עסיצער האָט עס דיר שוין דערצעהלט?

— קיינער האָט מיר ניט דערצעהלט, נור צי דען ווייס איך נים אליין, וואָס פאַר אַ זעלטענער בעל-הבית דו בינסט? און שטיים מיך אָן.

— דאָס איז דאָך טאַקי אמת אזוי. דו פערשטעהסט, איך האָב געוואָלט איבערשטעלען די עטאַזשערקע. האָב איך אַראָבגענומען דעם סערוויז און אויף אַ ווייל אַוועקגעשטעלט אויפ'ן פּיופּיטר, נעמט ער און פליהט אַראָב אויף דער פּאָדלאָגע, נור ס'האָט זיך ניט צעבראָכען, ווארום אויף דער פּאָדלאָגע איז דאַן גראָד געלעגען מיין גרויסע אויסגענייהטע קישען.

— אַלע מאָל ליעגט זי ביי דיר גראָד אויף דער פּאָדלאָגע?

— ניט גאָר אַלע מאָל, אָבער אָפט. ווארום — וואו זאָל זי ליעגען? אויפ'ן סאָפקע ביי מיר איז אַ גאַנצער וואַלד, אַ מישמאַש.

— און וואָס איז דיין צווייטעס גליק?

— מיין צווייטעס גליק איז דאָס, וואָס איך בין אַרויסגעגאַנגען אויפצוזוכען אַ קוואַרטיר, האָב איך אַקוראַט אָנגעטראָפען אויף אַזאַ, וואָס איז ווי אָנגעמאָסטען פאַר מיר. דריי צימערען — איינע אַ גאַנץ גרויסע — דאָס וועט זיין אַ זאַל, און צוויי זייטיגע, קלענערע, אויסער אַ קיך און אַ פאָרהויז.

— איך שטעל מיר פאָר, וואָס פאַר אַ זעלטענעם מישמאַש דו וועסט מאַכען אין דיינע דריי צימערען! אָרט וועט שוין קלעקען פאַר דיין צעשטרויאונג.

— און די מוהמע אננא?

— יאָ איך האָב גאָר פערגעסען. נור אויב אזוי, וועסטו זיך דארפען זעגענען מיט דעם אלעם, אָהן וואָס דו קאָנסט, דוכט זיך, ניט לעבען.

— וואָס זאָל מען טהון? מ'וועט מוזען.
האָט דיר היינט נאָך אין וואָס געגליקט?

— פערשטעהט זיך. געהענדיג מיט דער גאַס, האָב איך דיך בעגעגענט.

— נו, דאָס דאָזיגע גליק איז ניט אויף לאַנג: מיר זענען שוין אָט ביים ווינקעל גאַס. נור זאָג, דו האָסט ערנסט בעשלאָסען צו לעבען פאַר-זיך ביז אונזער אָבפּאָהרען?

— זעהר ערנסט. מ'דארף דאָך ביסלעכווייז געוועהנען זיך

צו אַ זעלבשטענדיגען לעבען. ס'האָט שוין מיר שרעקליך דערעסט־דאָס לעבען אויפ'ן בוידים אונטער טאַטע־מאַמעס השגחה און ס'איז שוין אויך קיין יושר ניט אין מיינע יאָהרען צו לעבען אויף זייער חשבון. איך בין דאָך שוין ניט קיין יונגעלע.

די ווירקליכע סיבה פון זיין בעשלוס האָט ער מאַניען ניט אויסגעזאָגט: ס'איז איה. שווער געווען אַפריהער אָנצוזאָגען זיין נעליעבטער וועגען דער חרפה, וואָס זיינע עלטערן אליין גרייטען צו פאַר זיך. ער וועט נאָך ריידען מיט איהר וועגען דעם.

— פאַר דאָס לויב איך דיך, — האָט מאַניע געזאָגט, דערלאַנגענדיג איהם אַ האַנד צים אָבשייד, אַזוי ווי זיי זענען שוין דערגאַנגען צום ווינקעל גאַס. — ס'איז שוין ווירקליך צייט, אַז דו זאָלסט לעבען מיט דיין אייגענעם שכל און פון דיין אייגענער מיה, טאַלענט און געזונד איז דאָ — צו וואָס זאָלסטו אָנקומען צו אַנדערע? און דאָס, וואָס דיינע עלטערן זענען רייך, בעפרייט דיך נאָך ניט פון דער פפליכט צו אַרבייטען און זיין זעלבשטענדיג.

דערביי האָבן זיי זיך צוזעגענט און זענען זיך פונאַנדערגעגאַנגען אין פערשידענע זייטען.

אַז מאַניע איז צוריקגעקומען אַהיים, האָט זי דערוויסט איהר פאָטער אין זאַל אויף דעמזעלבען אָרט, וואו דער ראָטמיסטר האָט איהם איבערגעלאָזט.

ער איז געזעסען מיט אַנ'אַראָבגעלאָזטען קאָפּ. און האָט שטיל געוויינט, פלעגט צייטענווייז די הענד ברעכען און שווער אויסזיפצען. קענענדיג דעם ראָטמיסטר'ס שטרענגען כאַראַקטער, איז ער זיכער געווען, אַז דער לעצטער וועט צושטערן, פערניכטען זיין איצטיגען מעמד, מיט וועלכען ער איז אינגאַנצען צופרידען געווען, וואו ער האָט זיך געפיהלט אַזוי רוהיג, גליקליך און גוט! ער וואָלט זיין איצטיגען מעמד אויף קיין אַנדערן בשום אופן ניט פערבייטען, ווארום וואָס קאָן זיין בעסער, ווי „אַ געליבטער און געעהרטער", ווי ער האָט עס גערעכענט, אייגענטימער פון „פּאַריזער בופעט"? ער האָט זיך שוין אַזוי צוגעוועהנט צו האַלטען זיך פאַר אַ עהרליכען, אַנשטענדיגען מאַן, אַ חשוב'ער סוחר און בעל־הבית, אַז ער האָט אָנגעהויבען צו מיינען, דאָס ער איז אַלע מאָל אַזאַ געווען און איז אַזאַ געבאָרען געוואָרען. און דאָ קומט אַ בייזער

מענש און וויל איהם עוקר זיין פון דער ראָזינער לאַגע, און אידם און זיין טאַטעס פערשטויסען אויפ'ן אונעהרליכען וועג, וועגען וואָס ער קאָן זיך נים דערמאָנען אָהן שוידער און עקעל!..

— וואָס איז דיר? — האָט איהם מאַניע געפרעגט בעמער־קענדיג זיין פערוויינט און צוטראָגענעם פנים. — וואָס האָט דאָ פּאַסירט?

אליה'קע האָט לאַנג געהאַט זיך אָפּגעהאַלטען פון דער פראַגע, ר'האָט געליגט, נור ענדליך האָט ער דעם גאַנצען אמת דערצעהלט.

— גאָט מיינער! — האָט מאַניע אייסגעשריען און האָט זיך פאַר'ן קאָפּ געכאַפּט. — ווידער אַמאָל דער פערפלוכטער! וואָס וויל ער פון אונז דער מנוול?

זי האָט זיך אַראָבגעלאָזט אויף אַ שטוהל און האָט זיך פערטראַכט.

— איצט איז אַדיע מיינע זיסע חלומות און האָפנונגען! —

האָט זי שטיל אַרויסגעזאָגט און טרעהרען האָבען זיך אין איהרע אויגען בעוויזען. זי האָט קיין איין וואָרט פון פאָרוואורף נים אַרויסגעזאָגט איהר פאָטער, וואָס איז אַנטקעגען איהר געזעסען, ווי אַ פער'משפּטער, מיט אַן אַראָבגעלאָזטען קאָפּ און האָט נים געוואָגט די אויגען אויפצוהויבען צו איהר. זי האָט געזעהן, זי האָט געפיהלט, ווי טיעף ער ליידט, ווי אויפריכטיג זיין חרטה איז, און זי האָט צו איהם זאָגאַר מיטלייד געהאַט.

— ער האָט געזאָגט, אַז מאָרגען אין דער־פריה וועט ער קומען מיט זיין פּלאַן? — האָט זי געפרעגט מיט אַ פערצווייפעלטען בעשלום אין דער שטים.

— יאָ.

— מאָרגען אין דערפריה זאָלסטו אין ערניץ אַוועקגעהן פון דער היים. איך וועל איהם אַליין אויפנעהמען און איך וועל אַליין דורכריידען מיט דעם פאַן.

ביי אליה'קען פון הארצען אין ווי אַ שווערער שטיין אַראָבגעפאַלען. ער האָט אזוי געגלויבט אין זיין טאָכטער'ס שכל, דאָס ער האָט גלייך אָנגעהויבען צו האָפען, אַז דער ענין וועט זיך ענדיגען בשלום. ער האָט אָבגערוהט און איז אפילו פרעליכער געוואָרען.

— טאָכטער׳ל! האָט ער אויסגעשריען — זײַ מיר מוחל!.. איך האָב שווער געזינדיקט קעגן דיר.. ביז אין קבר אַרײַן וועל איך פֿיהלען מײַן שווערע זינד.. נור...

— פֿאָטער! — האָט מאַניע געזאָגט פֿעסט און שטרענג. דו פֿערגעסט, אַז מיר האָבען אָבגערעדט, ניט צו דערמאָנען קיינמאָל וועגען דעם? איך האָב דיר שוין לאַנג מוחל געווען. אַלץ איז בעשערט... ווען ניט דאָס, וואָלטען מיר אפשר ביז איצט נאָך געהאַט אַרומגעוואַנדערט אַז פֿערפֿאַלען; ווערען אין דעם זומפּ פֿון ציגיינער-לעבען... געוויס, האָט גאָט אַזוי געוואָלט. איך ערוואַרט מיך ניט צו בעשולדיגען דיך. מעהר קיין וואָרט ניט וועגען דעם קיינמאָל ניט — דו הערסט? קיינמאָל ניט!

אויף מאָרגען אַ זייגער עלף אין דער-פֿריה האָט דער ראָטמיסטר אָנגעקלאַפּט אין דער צוגעשלאָסענער טהיר פֿון קאָנצערט-זאַל. די טהיר האָט זיך אויפֿגעעפֿענט — און פֿאַר איהם האָט זיך בעוויזען מאַניע. ער האָט זיך פֿערשעמט און זיך אָבגערוקט אַ הינטער.

— פּאַרדאָן, פֿריילין, — האָט ער פֿערצייהונג געבעטען שטאַמלענדיג. — מיר איז נויטיג דעם ה׳ פּרוסאַק. וואו קאָן איך איהם טרעפֿען?

— דער פֿאָטער איז אין דער-היים ניטאָ, — האָט מאַניע געענטפֿערט אַ בלאַסע און אַ ציטערנדע אינגאַנצען. איהר קאָנט אָבער אַרײַנגעהן. דער פֿאָטער האָט עס מ י ר אָנבערגעגעבען אַ בערצורייידען מיט׳ן פֿאַן ראָטמיסטר.

ר׳האָט אײַך איבערגעגעבען? — האָט ער געפֿרעגט שוין עטוואָס צו זיך קומענדיג, און איז אַרײַן אין זאַל. — דאָס איז אינטערעסאַנט, דאָס איז טשיקאַווע.

ער איז נאָך מאַניען דורכגעגאַנגען צו דעמזעלבען פֿענסטער וואו ס׳איז געבעטען פֿאָרגעקומען זײַן געשפּרעך מיט איהר פֿאָטער און לויט איהר אײַנלאַדונג האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אַנטקעגען איהר.

— אַלזאָ האָט אײַך ה׳ פּרוסאַק איבערגעגעבען אונזער נעכטיגען געשפּרעך אויף דעמזעלבען אָרט, וואו מיר זיצען איצט? — האָט ער געפֿרעגט אינגאַנצען שוין בערוהיגט.

— יאָ.

— איז אודאי גוט, אודאי גוט, — האָט ער אַרויסגערעדט גלעטענדיג די קניה און מיט תאוה אָנקוקענדיג דאָס בלאַסע, גרייזאַמע, אָבער זעהר אינטערעסאַנטע פּנים פון דעם מיידעל וואָס איז געגענאיבער געזעסען מיט צונויפגעפּרעסטע ליפּען און געשוויגען. — נו, וואָס וועט איהר זאָגען?

זי האָט אַ ווײַלע געשוויגען, דערנאָך האָט זי מיט שטאָלץ אויפגעהויבען דעם קאָפּ און האָט אַרויסגעזאָגט ענטשליסענער און פעסט:

— איך וועל אַט וואָס זאָגען, פּאַן ראַטמיסטער, אַז איהר זענט אַי אַ שלעכטער מענש, אַי נישט קיין קלוגער, אַ שלעכטער וואָס איהר זענט געקומען צו צושטערן דאָס גליק און רוה פון אָרימע מענשען, וואָס האָבען אייך קיין שום בייז ניט געטהון, און ניט קיין קלוגער — אַז איהר רעכענט מיט געוואַלד, מיט דראָהונ-גען צו נויטען אונז.

— אייך איז דאָך אָבער נאָך ניט בעוואוסט מיין פּאָרשלאַג.

— ניט בעוואוסט אין פּרטים, דער עיקר איז שוין בעוואוסט.

— דאָס הייסט דאָך דאָס, אַז ניט, פּאַננא מאַריא, — האָט דער ראַטמיסטער אַרויסגעזאָגט ערנסט און פייערליך. — איהר זענט זיך שטאַרק טועה, ווען איהר נעהמט מיך אָן פאַר דעמזעלבען לעבע יונג און לייכטזיניגען, ווי איך האָב זיך אַרויסגעצייגט פאַר אייך אין דעם ערשטען טאָג פון אונזער קענטשאַפט. אַלענפאַלס בנוגע צו אייך פיהל איך זיך אינגאַנצען ניי-געבאָרען, גאָר אַנ'אַנ-דערער, אַ נייער מענש.

— וואָס זאָגט אַרוים פאַר מיין פאָטער בנוגע צו מיר נייע חוצפא און געמיינהייטען!

— זענט מוחל, — האָט דער ראַטמיסטער געבעטען אינגאַנ-צען אויפריכטיג. — זענט מוחל, וואָס איך האָב אַזוי אונגעשיקט, אַזוי גראָב זיך גענומען פאַר אַ זאַך, וואָס איז פאַר מיר ניי, יאָ, פּאַננא מאַריא, דאָס וואָס איך פיהל איצט, איז פאַר מיר אינגאַנצען ניי. איך אַליין בעוואונדער מיך, איך דערקען זיך ניט. נור מיט יעדעם טאָג, מיט יעדער שעה, — קאָן מען זאָגען, — איבערצייג איך זיך אַלץ מעהר, אַז אין מיין האַרצען איז די לעצטע צייט פאָרגעקומען אַזאַ גרויסע אומענדערונג, אַזאַ ראַדיקאַלע איבער-

קעדהרענים, וועלכע קאָן ברענגען צו גרויזאַמעס, בפרט נאָך, אַז איך אין מיין ווילדקייט ווייס איך ניט, ווי אַזוי צו בעהערשען דאָס נייע געפיהל, וועגען וועלכען איך האָב ביז אַהער קיין שום בעגריף ניט געהאַט. ניין, דאָס איז ניט קיין קאַפּריז, ניט קיין בעגעהר פון אַ ווייל־ע, נור אַ ערנסטע, טיעפע און שטאַרקעס געפיהל, איך שווער אַז מיינע אויסזיכטען וועגען איך זענען סאַמע ריינע, איידעלע. כ׳וועל איך זאָגען קורץ און אָפען: כ׳האָב איך ליעב, פאַנאַ מאַריאַ, מיט דער גאַנצער נשמה, אויפריכטיג, ערנסט, פלאַמענדיג. איך קאָן ניט און וויל ניט לעבען אָהן איך. איך בין גרייט מיין לעבען אַוועקצוגעבען פאַר איך, פאַר איין גוט וואָרט פון איך. פאַר אַ פריינדליכען בליק, וואָס איז פאַר מיר נויטיג, ווי דאָס לופט.

אויף מאַניעס פנים האָט זיך בעוויזען אַ איראָנישער שמייכעלי

— איך איז לעכערליך מיין אומגעלומפּערטע ערקלערונג?— האָט ער טרויעריג צוגעגעבען, אָבווישענדיג דעם שוויים פון שטער־רען. — איהר גלויבט מיר ניט? יאָ, מיט מיין מאַסען אויפפיהר האָב איך פערדיענט, אַז קיין פרוי זאָל מיר ניט טרויען, ווען איך זאָג אפילו אמת—דאָס גאַנצע לעבען האָב איך אָבגענאַרט, ער־נידעריגט און בעליידיגט פרויען, לייכטזיניג און מאוס, און זיי האָ־בען דעריבער פאָלשענדיגע רעכט צו האַלטען מיך פאַר אַן אָב־נאַרער, אַ נידערטרעכטיגען. איך קאָן איך אָבער שוועהרען, אַז איך האָב קיינמאָל מיט קיין פרוי ניט גערעדט אַזוי אויפריכטיג, אַזוי אמת׳דיג, ווי מיט איך, ווארום צו קיין פרוי האָב איך ניט געפיהלט דאָס, וואָס איך פיהל צו איך, פאַנאַ מאַריאַ!

מאַניע האָט אַן׳אומגעדולדע בעוועגונג געמאַכט אויף איהר שטוהל.

— איהר גלויבט מיר נאָך אַלץ ניט? — האָט דער ראָט־מיסטר געפרעגט, אָנריהרענדיג מאַניעס האַנד.

— ווען איך זאָל אפילו גלויבען, וועט דערפון אויך גאָרנישט ניט אַרויסקומען,—האָט זי געענטפערט, אַראָבלאָזענדיג דעם קאָפּ.

— פאַרוואָס?

— דערפאַר, — כ׳וועל איך זאָגען קירץ און אָפען,— ווייל מיין האַרץ איז שוין פערנומען, איך האָב ליעב אַן׳אַנדערן.

— וועמען? אַ פריקאַזשטשיק?

— זאָל זיין אַ פריקזשטשיק

— ניין! — האָט ער אויסגעשריען, אויפשפּרינגענדיג אַ דריטער פון זיין שטוהל. — ס'קאָן ניט זיין! איך גלויב אייך ניט. איהר ערניעדעריגט זיך עקסטרא. פּאַנא מאַריאַ פּרוסאַקאָווּנאַ קאָן ניט ליעב האָבען אַ זשידאָווסקען בחור!

— און איך שוועהר, אַז איך ליעב אַ זשידאָווסקען בחור און אַז איהר זאָלט נאָך וויסען, ווי אַזוי איך ליעב איהם!..

— נאַרישקייט! שטות'ערייי! — האָט ער געשריען אַרומלויפענדיג איבערן זאַל אויסער זיך און צופּענדיג די וואָנצעס און באָרד. — ס'קאָן ניט און ס'וועט ניט זיין! איהר קאָנט ניט און דאַרפט ניט זיין אַ הענדלערקע, אַ פּערקויפערקע, אַ שאַכער־מאַכערקע!.. איך וועל עס ניט דערלאָזען! איך ערלויב ניט! איהר דאַרפט זיין אַ מאַגנאַטין.

— ביי אונז זענען ניטאָ קיין מאַגנאַטען, דעריבער קאָן איך ניט זיין קיין מאַגנאַטין.

— איז ביי אייך ניטאָ, איז ביי אונז פאַרהאַן. על־פּי טעות זענט איהר געבאָרען געוואָרען און איהר לעבט אין דער יודישער מילבען־קופּע.

— ניט מיר קאָנען פערריכטען די גרייזען פון דער נאַטור.

— און איך וועל דעם גרייז פערריכטען, צו אַל־די רוחות! האָט ער אויסגעשריען, אַ קלאַפּ געבענדיג זיך אין ברוסט. — הערט, פּאַנא מאַריאַ, — האָט ער צוגעגעבען, אָבשטעלענדיג זיך נעבען מאַניען, — איך בין זעהר צופרידען, וואָס מיר זענען ענדליך צוגעקומען צום עיקר ענין, וועגען וואָס איך בין היינט אַהער געקומען. אָהן לאַנגע הקדמות, זאָג איך אייך קורץ און קלאָהר: פּאַנאַ מאַריע פּרוסאַקאָווּנאַ, איך לעג אייך פאַר מיין האַנד, מיין הארץ, מיין נאָמען און דאָס גאַנצע פערמעגען, און זאָל מיך גאָט שטראָפען, אויב איך חיל אייך אין מיין הויז אַריינבריינגען ניט אַלס מיין געזעצליכע פרוי! קלאָהר?

זיין פּנים האָט געשיינט אין דער אַנערקענונג פון זיין עהרליכען בעשלום און ער האָט מאַניען אַ האַנד דערלאַנגט, נור אַ־ניע האָט די האַנד ניט אָנגענומען. טיעף פערנויגענדיג זיך און צולעגענדיג אַ האַנד צום ברוסט, האָט זי געזאָגט:

— פון גאַנצען האַרצען דאַנק איך אייך, ה' ראָטמיסטר, פאַר אייער פאָרשלאַג. וואָס מאַכט עהרע אייך און מיר. דער פאָר־

שלאָג, וואָס איך ערוואַג מיך ניט צו צווייפלען אין זיין אויפריכ־טיגקייט, ברענגט מיך כמעט אינגאַנצען שלום צו ווערען מיט אייך וועלבער וואָלט ביי אַנדערע אומשטאַנדען געקאָנט מיטברענגען שאַנד און אומגליק אויף מיין גאַנצען לעבען. נור איהר פערגעסט, אַז איך קאָן בשום אופן ניט ווערען אייער פרוי.

— פאַרוואָס?

— ווייל איך בין אַ יודיש קינד.

— איז וואָס? איז דען פאַר אייך, אַזאַ קלוגע און וועלטליכע פריילין, שווער צו צוצושיידען זיך מיט אייער אַבערגלויבער?

— דער פאָן ראָטמיסטער קאָן זיך האַלטען אונזער גלייבען פאַר אַבערגלויבעריי, — האָט מאַניע אָבגעענטפערט מיט פערדרוס אין דער שטים. איך האַלט עס אָבער ניט אַזוי, פאַר מיר איז עס הייליג, איבעריגענס, וועלען מיר וועגען דעם ניט ריידען: אין די ענינים פון גלויבען פערשטעה איך גאָרנישט. איך ווייס נור, אַז איך בין געבאָרען געוואָרען אַ יודיש קינד, אַז מיינע עלטערן און אור־עלטערן זיינען געווען יודען און אַז איך וועל דאָס גלויבען פון מיינע עלטערן ניט פערביטען ניט פאַר קיינע גליקען און ניט פאַר קיינע אומגליקען אין דער וועלט, און ביז דער לעצטער רגע פון מיין לעבען וועל איך בלייבען אַ יודיש קינד.

— איז ווי זשע? — האָט דער ראָטמיסטער אויסגעשריען אַנהאַפענדיג זיך פאַר'ן קאָפּ. — איך קאָן דאָך אָהן אייך ניט לע־בען!

— אין דעם בין איך ניט שולדיג.

— אָ, ניט איהר, — האָט ער שוין אָנגעפאַנגען אויסער זיך צו הערען, — נור יענער פארבעוואַטער בחור, וואָס האָט, צום מיוועל, פערכאַפּט שוין אייער האַרץ.

— ס'איז נאָך ניט בעוואוסט, — האָט דאָס מיידעל, בע־ליידיגט אין איהר געפיהל, אָבגעענטפערט אויסערליך קאַלטבלוטיג, אָבער פעסט. — ס'איז נאָך ניט בעוואוסט, ווער ס'איז מאָראַליש פארבעוואַטע, מיין בחור צי עמיצער אַנ'אַנדערער.

— פּאַניע פּרוסאַקאָוונאַ! — האָט ער אויסגעשריען אויסער זיך און סקריהענדיג מיט די ציינער. — איהר... פונדעסטוועגען פער־געסט ניט מיט וועמען איהר רעדט.

— אָ, ס'איז מיר זעהר נויטיג צו ריידען מיט אייך!.. איז

מאַגיע אויך איינגעפלאַמט געוואָרען. — איך רייד גאָר ניט מיט אייך. איך בין נור אַנשטענדיג און ענטפער אויף אייערע פראַגען. אָבער איך האָב דאָך נאָך אייך ניט געשיקט, אַז איך זאָל האָבען דעם כבוד און דעם פערגניגען צו ריידען מיט'ן וועלמאָזשני פאַן: איהר קאָנט אייך געהן און לאָזען מיך צורוה!

— צורוה וועל איך אייך שוין אַלענפאַלס ניט לאָזען, זאָלט איהר עס וויסען, — האָט דער ראָטמיסטר געזאָגט און גענומען זיין הוט.

— צום טייוועל, זענט איהר ניט מסכים אויף מיין איידעלען פאָרשלאַג, וועל איך אייך ניט שווינגען.

— שווינט נישט,

— עי, פאַנאַ פרוסאַקאָאַנאַ, ברענגט מיך ניט אַריין אין כעס, שפּיעלט זיך ניט מיט פייער!

— איך בין פערהאַרטעוועט געגען פייער, כ'האָב פאַר פייער קיין מורא ניט.

— איך וועל אייך אַזאַ שטיק מאַכען, אַז איהר וועט שרייען וועה. איך בין דאָך, ווי איהר געדענקט, אַ גרויסער סקאַנדאַלען-מאַכער!

— מיר זענען ניט אין אַ פערוואָרפען ווינקעל ערגיץ. דאָ זענען פאַראַן סקאַנדאַלען-מאַכערס נאָך גרעסערע. זיי וועלען שוין יעדערן אָנלערנען.

—דאָס וועלען מיר שוין זעהן, ווער וועמען וועט אָנלעהרנען. געדענקט אָבער איינס: אַז די סאַמע ברענענדע ליעבע קאָן זיך פערוואַנדלען אין אַ סאַמע בייזען האַס. און איהר זאָלט אייך היטען פון דעם האַס.

— כ'האָב קיין מורא ניט פאַר אייערע דראָהונגען. דאָס האָט מיין אַלטער פאָטער זיך דערשראָקען און געבעטען ביי אייך רחמנות פאַר די געמיינהייט, וואָס איהר זענט דער איינציגער און הויפּט גורם געוועזען דערפון. איך בין אָבער ניט קיין שרעקענדיגע: זאָלט איהר עס וויסען!

— איך צווייפעל ניט אין דעם, נור איך בין זיכער, אַז איהר וועט אין גיכען גאָר אַנדערס אָנהייבען צו זינגען און מיט גאָר אַן'אַנדער קול... אַדיע, צום ווידערזעהן.

— מעהר וועט איהר מיך ניט אָנזעהן.

דער ראַטמיסטר איז אַוועס ביז דרעהענדיג זיינע לאַנגע וואָנצעס.

XXI.

דער ראַטמיסטר און דער קאַפּיטאַן.

מאַניע'ן אָבער איז נור לייכט געווען צו זאָגען, אַז זי שרעקט זיך ניט פאַר דעם ראַטמיסטר'ס דראָהונגען, אין דער אמת'ן אָבער האָט זי יאָ מורא געהאַט. און געשראָקען האָט זי זיך ניט אַזוי דערפאַר, וואָס פון דעם אויסערצעהלען דעם בעוואוסטען עפּיזאָר פון איהר פערגאַנגענהייט קאָן זי קאָמפּראָמעטירט ווערען אין די אויגען פון איהרע בעקענטע און פערהערער — די דאָזיגע בעקאַנטע און פערעהרער האָבען איהר אייגענטליך זעהר וועניג אינטערעסירט, — געשראָקען האָט זי זיך מעהר דערפאַר, וואָס זי האָט ניט געוואוסט, ווי וועט דעם דאָזיגען עפּיזאָד אָנגעהמען איהר געליבטער, וואָס לויט זיין יוגנקייט און אונערפאַהרענקייט קאָן ער גאָט ווייסט וואָס אַ טראַכט טהון וועגען דעם, וואו זי איז נור געווען אַ פערפיהרטער קרבן, אַ שוצלאָזער, וועלכען מ'האָט אַ פריהער פער'שכור'ט. אפשר וועט ער זי בעשולדיגען און זיך אָבזאָגען פון איהר ביי זיין גאַנצער ליעבע צו איהר? און צופיעל פערענטפערן זיך, אַריינלאָזען זיך אין איבעריגע אויספיהרליכע און אונבעקוועמע ערקלעהרונגען וועט איהר שטאָלץ איהר ניט ערלויבען, איהר אייגענע זעלבסט-ווירדע און אַנערקענונג פון איהר אונשולד. אין אַזוי וועט זיך צווישען זיי אַלץ פערענדיגען... און ער איז דאָך איהר טייער און מיט יעדעם טאָג ווערט ער איהר נאָך טייערער. זיין ליעבע, זיין פערעהרונג זענען שוין געוואָרען די ערשטע בעדערפנישען פון איהר לעבען, אָבצוזאָגען זיך דערפון — קאָן זי שוין ניט. מיט בעניין פערבינדט אידר ניט נור דאָס צאַרטע, טיעפע געפיהל, וואָס פערגרעסערט זיך מיט יעדעם טאָג, נור אויך אַלע יענע ליכטיגע האָפענונגען, וואָס אָט איז שוין אַזוי נאָהנט אונמעגליך צו פערווירקליכען זיי! און אָט דאָס רעכענט זי אַלס אַ פערדיענטע בעלוינונג פאַר אַלץ, וואָס זי האָט איבערגעטראָגען אין איבערגעליטען ביז אַהער, — און איצט וועט קומען עפּיס אַ סקאַנדאַליסט און מיט איין וואָרט וועט ער הרוב מאַכען דעם גרויסאַרטיגען בנין, וועלכען זי האָט אויפגעשטעלט

מיט אַזױפיעל מיה, געדולד און איבערגעבענהײט! ר׳װעט חיוב מאַכען... יאָ, װאָרום אָהן בענין, אָהן דעם אידעלען פריינד, דעם חבר אין קונסט, װעט זי זיך ניט לאָזען אויפ׳ן גליטשיגען װעג; ס׳װעט בײ איהר ניט קלעקען קײן דרײסט, קײן מוטה און אײַנגעהאַלטענקײט, — דאַן װעט זי פערבלײבען דאָ בײם דעם בופעט, ניט אויספיהרענדיג דעם גרויסען פּלאַן.

אָט פאַרװאָס, װען זי איז צו זיך געקומען נאָך דעם ראַטמײַסטער׳ס אַװעקגעהן, האָט זי אָנגעהויבען צו ברעכען די הענד און שיער ניט צו רײסען די האָאר פון זיך, װאָס זי האָט מיט איהר אונפּאַסענדען בעם אינגאַנצען קאַליע געמאַכט.

— שלעכט, — האָט זי געענטפערט אויף דעם פאָטער׳ס פראַגע, װי איז זי דורכגעקומען מיט׳ן ראַטמײַסטער. — איך האָב זיך מיט איהם צוקריגט. ער איז אַװעק אַ אויפגערײצטער און ער װעט זיך נוקם זײן אָן אונז.

— און אפשר שרעקט ער עס נור אַזױ? — האָט אליה׳קע געזאָגט.

— נײן, — האָט מאַניע פערזיכערט, — פון אַזאַ מנוול און סקאַנדאַליסט איז ניטאָ װאָס צו ריכטען זיך אויף רחמנות.

דער ראַטמײַסטער האָט װײטער אויך בעזוכט דעם בופעט, האָטשי עטװאָס זעלטענער, נור אַלץ איז ניט געװען צו אָפּט פאַר אַ מענשען פון זײן לאַגע, פאַר װעלכען ס׳זענען אין שטאָדט געװען אַנדערע, אַנשטענדיגערע פערגעניגונגען, װי דהײנו, אַ טעאַטער קאָנצערטען, קלובען. פערברענגען און עוסק׳ן זיך מיט די זינגערינ׳ס האָט ער אויפגעהערט. ער פלעגט זיצען אויפ׳ן שטוהל און צוהערען דאָס געזאַנג שטיל, פערטראַכט, דרעהענדיג די װאָנצעס. ער פלעגט ניט טרינקען אין די זײטיגע קאַבינעטען. ער איז די גאַנצע צײט ניט אויפגעלעגט געװען. אַלע האָבען דאָס בעמערקט, נור קײנער האָט ניט געװאוסט די סבה פון דער אומענדערונג מיט דעם לוסטיגען ראַטמײַסטער. צײטענװײז פלעגט ער אַװעק אין אַ זײטיגען קאַבינעט, פלעגט אַרויסרופען צו זיך אליה׳קען און רײדען מיט איהם בײ אַ פערטעל שעה, און יעדעס מאָל, װען אליה׳קע פלעגט אַרויסגעהן פון דאָרטען, פלעגט ער װײער קנײטשען זיך און שטאַרק קראַצען די פּאַטילניצע אָדער די שלײפען. און מאַניע, װי זי פלעגט נור דערזעהן דעם ראַטמײַסטער

אין האַנדעל, פלעגט זי אַלץ וואַרפען און שנעל פערשוואונדען. אז פלעגט צוריקקומען צום בופעט נור דאַן, ווען דער ראַטמיסטר פלעגט אויסטרינקען זיינע צוויי גלעזער פונש און וואַרפען די זינגערין אַ פינף-רובלדינע און פלעגט אַוועקגעהן. און אַוועקגעהן פלעגט ער איצט פריה. אין קומען פלעגט ער, קענטיג, נור אום צו בעווייזען, אַז ער געפינט זיך נאָך דאָ אין שטאָדט, און ער רעכענט ניט אָבצוטהרען, כל-זמן ער האָט נאָך זיין ציעל ניט עררייכט.

אַזוי איז פערניפטעט געווען דאָס לעבען פון די, וואָס זענען אַ מאָל צו-גאַסט געווען אין „סאָסנאָווע קעמפע". זייעאיבעררע קעפ האָט די געפאַהר געשוועבט. דער ראָטמיסטער פלעגט אָפט אַנזאָגען אליה'קען, אַז ער וועט בשום אופן ניט אָבלאָזען זיין פלאַן, ער ציהט נאָר אָב און וואַרט, אפשר וועט זי זיך בעטראַכטען. נור ווען ביי איהם וועט זיך אויסנעהמען דאָס געדולד, — און אויסנעהמען וועט זיך, ווי ער רעכענט. זעהר גיך, — וועט ער פלוצלונג, ניט געוואָרענט נאָר, אויסשיסען מיט אַזאַ סקאַנדאַל, מיט אַזאַ געשיכטע, אַז ס'וועט ווערען אַ וועה-געשריי. צו דעם ציעל האָט ער שוין פון דעם גוט אויסגעשריבען דאָס קעסטעלע, וואו עס געפינט זיך דאָס בעוואוסטע „צעטעלע", און דאָס צעטעל טראָגט ער איצט שטענדיג מיט זיך אין דער טאַש. צו וויל ניט דער פאַן פרוסאַק אַ קוק טהון, צי איז ניט פערשוואונדען זיין אונטערשריפט מיט די גרויסע דייטשע בוכשטאַבען, פערציקט מיט אַ גרויסען טינט-פלעק?" פלעגט ער אָפט רייצען דעם אייגענטימער פון „פאַריזער בופעט", וואָס פלעגט בלאַס און פערצווייפעלט ווערען בלויז פון דעם דערמאָנען זיך אָן דעם ביזען צעטיל...

דאָס לעבען אין שטענדיגער מורא און אונרוה פאַר דער געפאַהר איז ענדליך אונערטרעגליך געוואָרען פאַר מאַניען, און בפרט, אַז בעני האָט אָנגעהויבען צו בעמערקען איהר טרויער, איהר אינערליכע אומרוה, איהר קרענקליכע בלייסנקייט און איינציהרונג. עס האָט עס אַפילו איינגעפונען פאַר זעהר אינטערסאַנט און צוגעפאַסט פאַר אַן'אַרטיסטין, ווייל ער און אַלע, וואָס ליעבען די קונסט קאָנען ניט סובל זיין די דיקע, אומגעלומפערטע פרימאַדאָנעס מיט רויטע באַקען, ווי די קעכענס, פונ-

דעסטוועגען האָט ער זיך געפּרובט צו דערגעהן די סבה פון דער אומענדרונג. זי פלעגט זאָגען, אַז זי פיהלט זיך עפּיס ניט געזונד, נור... אויב אַזוי, פאַרוואָס זאָל מען ניט אָבשטעלען אויף אויף אַ צייט די מוזיק-לעקציעס און זיך בעראַטהען מיט אַ דאָקטאָר? די שרעק פון איין זייט און די פראַגען פון דער צווייטער האָבען איהר אינגאַנצען צופּיינגט און זי האָט זיך קוים אויף די פיס געהאַלטען. איך די לעקציעס פלעגט זי שוין ניט געהן, נור פאָהרען, וואָרום פון געהן צופוס פלעגט איהר דער אָטעם פערחאַפּען. זי וואָלט זיך שוין אינגאַנצען צום בעט אַוועקגעלעגט, ווען ניט איהר יונגע און שטאַרקע נאַטור און די אונגעוועהנליכע ענערגיע, וואָס האָט איהר קרעפטען געגעבען צו ראַנגלען זיך געגען איהרע ליידען ביז דער לעצטער מעגליכקייט.

— ניין, — האָט זי זיך געזאָגט אַמאָל אין איינע פון איהרע שלאָפלאָזע נעכט. אַזוי איז אונמעגליך צו לעבען. מ'דאַרף דערמ'ט אַ סוף מאַכען... ער וועט מיר העלפען, ר'וועט מיך שיצען, רעטען... איך וועל איהם אַלץ דערצעהלען... ער וועט מיך פערשטעהן, וועט מיך ניט משפּט'ן, ער וועט מיר אויסשטרעקען זיין האַנד צוהילף. ער... אָדער מעהר קיינער ניט!

ער — דאָס איז דער פּראָפעסאָר, איהר וואָלטעטער, איהר פריינד, וועלכען זי האָט ליעב, עהרט און טרויט אָן מעהר, ווי איהר איינענעם פאָטער.

ווי נור בעגינען איז זי אַוועק צו איהם, צום פּראָפעסאָר.

ניט אין פאָרהויז און ניט אין קיך האָט זי קיינעם ניט געטראָפען, וואָרום די דיענסט איז אַוועק נאָך געבעקס צו טיי, האָט מאַניע שטיל אויפגעעפענט די טהיר אין זאַל און איז שטיל, אויף די שפּיצען-פינגער, אַריין. דאָ האָט זי געטראָפען דעם פּראָפעסאָר אויף די קניה שטעהענדיג פאַר דעם הייליגען בילד און האָט נאָך געבעטען, קלאַפּענדיג זיך אין דאָס ברוסט. זי האָט פאָרזיכטיג, גיט רווישענדיג מיט'ן קלייד, אום ניט צו שטערן דעם אַלטען אין זיין תפלה, זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ שטוהל און געוואַרט. אין צעהן מינוט אַרום, אַז דער פּראָפעסאָר האָט געענדיגט די תפלה, האָט ער לאַנגזאַם און קרעכטשענדיג זיך אויפגעהויבען פון די קניה און, אַרומקוקענדיג זיך, האָט ער דערזעהן מאַניען.

— מאַניע! — האָט ער פערוואונדערט אויסגעשריען, אָנ-

קוקענדיג דאָס מיידעל מיט׳ן אראָבגעלאָזטען קאָפּ און די הענד צונויפגעלגט איבער די קניה. — אזוי פריה עפּיס!

דאָס פערטראַכטע מיידעל האָט זיך אַ חאַפּ געטהון, איז אויפגעשפּרונגען פון שטוהל, איז צוגעלאָפען צום פּראָפעסאָר, האָט זיך פאַר איהר אויף די קניה געוואָרפען און, אויסשפּרייטענדיג די הענד צו איהם, האָט זי אויסגעשריען:

— ראַטעוועט מיך, ה׳ פּראָפעסאָר!..

דער פּראָפעסאָר האָט מיט אַ ציטער זיך אָבגערוקט.

— וואָס איז עס? — האָט ער דערשראָקען געפרעגט. — וואָס איז מיט דיר? דו שרעקסט מיך.

אָנשטאָדט צו ענטפערן, האָט דאָס מיידעל דעם פּנים פערשטעלט מיט׳ן טיכעל און האָט זיך ביטער צעוויינט.

— דו וויינסט? מאַניע וויינט? וואָס זעה איך עס! זאָג זשע, וואָס האָט אזוינס פּאַסירט?

— איך בין אזוי אומגליקליך! — האָט דאָס מיידעל גע־קלאָגט, ברעכענדיג ד׳ הענד, — אַלע מיינע האָפנונגען געהען פערלאָרען!...

— וואָס הייסט פערלאָרען? — האָט דער אַלטער גע־פרעגט, צוקוקענדיג זיך צום מיידעל. — איך פערשטעה דיך ניט, זאָג דייטליך, וואָס האָט פּאַסירט? אָבער שטעה אויף! — האָט ער צוגעגעבען, אויפהויבענדיג איהר פון די קניה — און דערצעהל מיט אַ סדר, וואָס האָט פּאַסירט?

— אַ אומגליק געשעהן, — האָט דאָס מיידעל געזאָגט, אוועקזעצענדיג זיך אויפ׳ן שטוהל, וואָס דער פּראָפעסאָר האָט פאַר איהר צוגעריקט.

— געווים עפּיס אַ נאַרישקייט. דו האָסט זיך צוקריגט מיט בענין? יאָ?

— אָך, ניין, ניט דאָס.

— וואָס זשע דען? דערצעהל.

— איך וועל אייך, ה׳ פּראָפעסאָר, אַלץ דערצעהלען, כ׳וועל פון אייך גאָרנישט ניט פערלייקענען. נור... איך האָב מורא, איהר וועט מיר נישט גלויבען. ר׳וועט מיך פער׳משפט׳ן, ר׳וועט מיך פון אייך פערשטויסען, תאַטשי, — איך שווער אייך — איך בין ניט שולדיג.

— און ווען אפילו דו זאלסט אין עפּיס שולדיג זיין, וועל איך דיך אויך ניט אבשטויסען, ווארום איך בין — א קריסט: מחילה, רחמנות, ליעבע צום צווייטען — איז אונזער היילינע פפליכט, און א גוטער קריסט ענטזאגט זיך דערפון קיינמאל ניט. און אלזא דרייסטער, קינד מיינס! שרעק דיך ניט, און דערצעהל וואס אויפ'ן הארצען. און וויפעל כ'וועל קאנען, וועל איך דיר אויסהעלפען, כ'וועל מיין לעבען ניט שוינען, ווארום איך בין לכתחילה איבערצייגט, אז דו בינסט ניט מסוגל צו בעגעהן עפּיס אונעהרליכעס, מאוסעס. איך קען דיך בעסער, ווי דו זיך אליין. דערצעהל נור.

אנגעהמענדיג דעם פראפעסאר'ס האנד און פעסט א קוש געבענדיג, האט מאניע אנגעהויבען צו דערצעהלען מיט אלע פּרטים די בעקאנטע געשעהעניש.

דער פראפעסאר, וואס איז געגענאיבער געזעסען און האט קיין אויג ניט אראבגענומען פון איהר בלאסען, ליידענדען פּנים, האט צוגעהערט מיט גרויס אויפמערקזאמקייט, ניט איבעררייסענדיג מיט קיין איין ווארט. זי האט דערצעהלט די פערגאנגענהייט פון איהר און פון איהר פאטער אזוי פליעסיג און מיט א סדר איין געשעהעניש נאכ'ן אנדערן.

— נידערטרעכטיגע! האט דער פראפעסאר אויסגעשריען, ווען מאניע, וויינענדיג און בעהאלטענדיג איהר פּנים אין טיכעל, האט אנגעהויבען צו דערצעהלען פון דעם בייזען אווענד אין „סאסנאווע קעמפּע", וואו זי, א קינד נאך כמעט, א אונערפאהרענע, א צוטרויליכע און צומישט פון וויין, איז א קרבן געווארען דורך דער תאוה פון איינעם און די געלד-גיעריגקייט פון צווייטען... — נידערטרעכטיג! — האט ער ווידער אויסגעשריען, סקריפּענדיג מיט די צייהן און צונויפדריקענדיג די פויסטען, ווען מאניע האט שוין דערצעהלט וועגען די געשעהענישען פון די לעצטע וואכען — דעם ראטמייסטער'ס פארשלאגען און דראהונגען.— דערשטיקען וועל איך איהם!... ווי ערוואגט ער עס!...

— כ'וואלט פאר זיינע דראהונגען און סקאנדאלען גאר קיין מורא ניט געהאט, — האט מאניע פערענדיגט. — איך וואלט רוהיג ערווארטעט, וואס וועט זיין דער סוף פון דעם אלעם, ווארום אלע קענען מיך און, איך האף, אז איך דארף זיך פאר קיי-

נעם ניט שעמען... אָבער בעני! איהר פערשטעהט... נאָט ווייסט, וואָס ער קאָן קלעהרען וועגען מיר און וועגען מיין פערגאַנגענהייט... איך קאָן איהם אינגאַנצען אָנוועהרען... און ער איז דאָך מיר אַזוי טייער, אַזוי טייער!... אָהן איהם קאָן איך ניט לעבען וואָרום ער איז אַזוי עהרליך, אַזוי עהרליך, אַזוי איידעל, אָפּען-הערציג;

— ר'איז גאָר אויף אַ יודען ניט עהנליך, אַזוי ווי דו. איך זאָג עס שטענדיג אלעמען. — האָט דער פּראָפעסאָר אַרויסגעזאָגט זיין געוועהנליכען אָריגינעלען קאָמפּלימענט.

— איך וועל זיך דאָס לעבען נעהמען, — האָט מאַניע צוגעגעבען ענערגיש און מיט טרעהרען אין די אויגען, — אָהן איהם, אָהן זיין ליעבע וועל איך ניט לעבען מעהר!

— דערצו וועט עס ניט דערגעהן — האָט דער פּראָפעסאָר בערוהיגט — דו וועסט ניט אָנוועהרען ניט איהם און ניט זיין ליעבע. איך וועל שוין די זאַך דורכמאַכען היינט, אַט גלייך. מיר וועלען נור טיי אָבטרינקען און וועלען אָבפריהשטיקען. פּראַקסעדאַ! — האָט ער אַרוף געטהון די דיענסט. — טראָג אריין דעם סאַמאָוואַר און צובייסען!

— אין זאַל גאַר? — האָט די אַלטיטשקע זיך אָבגערופען פון פאָר-הויז און האָט געצויגען מיט די אַקסלען.

— יא, אין זאַל.

די אַלטיטשקע האָט ווידער אַ ציה געגעבען מיט די אַקסלען און האָט אריינגעטראָגען כסדר דעם טאַס, דעם סאַמאָוואַר, די טיי-געשיר, אַ קיישעל מיט ברויט און געבעקס און טעלער מיט פערשיעדענע קאַלטע צובייסענס.

— און וואו איז דעם פאַן ראָטמיסטערס קוואַרטיר? האָט דער פּרפעסאָר געפרעגט, דערלאַנגענדיג מאַניען מיט איין האַנד אַ גלאָז טיי און מיט דער אַנדערער דאָס קיישעל מיט געבעקס.

— אין האָטעל „דרעזדען", נומ. 12.

— גלייך געה איך אַהין, איך וועל נור עטוואָס צובייסען, ס'זאָלען מיר קלעקען די כחות פאַר מיין שליחות.

דעמזעלבען פריהמאָרגען אַרום האַלב צעהן דעם זייגער איז עס געווען, ווען דער פּראָפעסאָר אין זיין יום-טוב'דיגער בלאָהער טשאַמאַרקע, מיט אַ אָפיציערען-קרייץ פון עהרען-לעגיאָן אויפ'ן

ברוסט. מיט אַ פּעלצענעם הוט אויף זיין רויטער פעסטע אויפן קאָפּ, מיט אַ גרויסען בערן־פּעלץ אויף די אַקסלען און אַ דיקען שטאָק אין דער האַנד, האָט אַנגעקלאַפּט אין נומער 12 פון דרעזדענער האָטעל. אויף דעם אָברוף entrez, האָט ער אויפגע־עפענט די טהיר און איז אַריין. דער ראַטמיסטר איז אין שלאָפ־ראָק נאָך געזעסען ביים טיי און האָט דורכגעקוקט די צייטונגען. אַראָוואָרפענדיג פון זיך ביי דער טהיר דעם הוט, דעם פעלץ און די קאַלאָשען, איז דער פּראָפעסאָר צוגעגאַנגען צום טיש לאַנגזאַם נור פעסט. קלאַפּענדיג אָן דער פּאָדלאָגע מיט זיין שטאָק און האָט זיך אויסגעגלייכט, ווי ווייט דאָס איז פאַר איהם מעגליך געווען און, צוויי פינגער צולעגענדיג צום רעכטען שלייף, האָט ער זיך רעקאָמענדירט מיט זיין באַס שטימע און חשוב׳דיג:

— קאַפּיטאַן פון געוועזענעם פּוילישען מיליטער, עמיגראַנט פון 1831 יאָהר און אויסגעדיענטער סובאַלטערן־אָפיציער אין 16־טען וואָווער פּאָלק.

דער ראַטמיסטר איז אויפגעשטאַנען פון דער סאָפע און האָט פון קאָמאָד אין אַ ווינקעל פון צימער אַרויסגענומען זיין טאַש און האָט איבערגעקליבען דעם פּעקיל אַסיגנאַציעס.

— בעאונרוהיגט זיך ניט—האָט דער פּראָפעסאָר אַרויסגע־באַסעוועט, פערשטעהענדיג די כונה פון דעם יונגען מאַן.—איך בין ניט נאָך אַ נדבה געקומען: אַ דאַנק דער פריינדיגקייט פון איינעם אַ אונזעריגען, בין איך אין גאָרנישט ניט געגויטיגט. איך בין צו אייך געקומען וועגען אַ ענין.

— אויב אַזוי, וועט זיך דער ה׳ קאַפּיטאַן צוזעצען?—האָט דער ראַטמיסטער געפרעגט, דערנעהנטערנדיג אַ שטוהל צום טיש.

דער קאַפּיטאַן האָט זיך שווייגענד אַ נויג געטהון און זיך אוועקגעזעצט. דער ראַטמיסטר האָט איהם פאָרגעלעגט טיי און אַ ציגאַר, נור ער האָט זיך פון די ביידע ענטזאַגט, און געבעטען אַ ערלויבנים צו רויכערן זיין לולקע, וואָס ער האָט אַרויסגענומען פון קעשענע פון טשאַמאַרקע. ער האָט אַ פּאָר מאָל דעם רויך דורכגעלאָזט, אָבגעגלעט זיינע לאַנגע וואָנצעס און ברייטע באָרד און האָט אָנגעהויבען:

— זענט איהר, ה׳ ראַטמיסטר, אנ׳אָרדעלמאַן?

— גרייט צו דיענען דעם פאַן קאַפּיטאַן, — האָט דער ראַטס־מיסטער געענטפערט, צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.

— ענטשולדיגט, איהר האָט מיך ניט אינגאַנצען פערשטאַנען, — האָט דער קאַפּיטאַן צוגעגעבען, דורכלאָזענדיג דעם רויך דורך די וואָנצעס, וואָס האָבען אינגאַנצען זיינע ליפּען בעדעקט. — איך פרעג אייך, ה' ראַטמיסטער: צו זענט איהר אַנ'אַדעלמאַן אין דער הינזיכט, דאָס איהר פיהלט, אַז איהר געהערט אָן צום ריטערישען שטאַנד, פאַר וועלכען די עהרע און אַדעליגקייט איז — העכער פון אַלץ אינ'ם לעבען, העכער פונ'ם לעבען וועלבסט!

— כ'האָף אַזוי.

— פאַרוואָס זשע בייגעהט איהר זיך... מעשה חם!

— ה' קאַפּיטאַן! האָט דער ראַטמיסטער איבערראַשט אויסגעשריען און איז אַ רויטער אויפגעשפּרונגען פון סאָפקע. נור דער קאַפּיטאַן האָט זיך גאָר ניט דערשראָקען און קאַלטבלוטיג, ווי פריהער, האָט ער צוגעגעבען:

— זענט אַזוי גוט, זעצט זיך און קאָכט זיך נישט, יונגערמאַן. איהר האָט ניט וואָס צו בעליידיגען זיך פון מיינע שאַרפע ווערטער: איהר אַנטקעגען מיר — זענט אַ אפרוח'ל. ווען איך האָב שוין געבראָגען עפּאָלעטען און שפּאָרען און האָב שוין מיין בלוט פערגאָסען פאַר דאָס פאָטערלאַנד, זענט איהר נאָך אויף דער וועלט ניט געוועזן. איך פּאַסט אייך פאַר אַ זיידען, און זיידעס, ווי בעוואוסט, וואָרטשענען, און וואָרטשענען נור אויס ליעבע צו זייערע קינדער, ווייל זיי ווינשען זיי אַל־דאָס גוטס. דערצו בין איך נאָך אַ מיליטער־מענש פון דער אַלטער שול: איך רייד, וואָס איך טראַכט און פיהל, און מיט די ווערטער, וואָס קומען מיר די ערשטע אויף דער צונג, שענע פראַזען צו מאַכען בין איך ניט געוועהנט. דעריבער זאָלט איהר קיין פעריבעל ניט האָבען. זעצט זיך אַוועק, הערט און בלאָזט אייך ניט, ווי אַ אינדעק. דאַן וועלען מיר בעסער פערשטעהן איינער דעם צווייטען און מיר וועלען גיכער קומען צו אַ גמר.

דער ראַטמיסטער האָט ניט־ווילענדיג אַ שמייכעל געטהון. זיין כעס איז אַריבער. ער האָט זאָגאַר דערפיהלט טיעפע עהרע און סימפּאַטיע צו דעם לעבעדיגען רעשט פון די אַמאָליגע צייי־

טען, צום הארטען אָבער געווונדטען און גאנצליבען סלאַוויענער טיפ, וואָס איצט בעגעגענט מען זיי נור אין די היסטאָרישע ערצעהלונגען פון קראַשעווסקי און אַנדערע שריפטשטעלער פון אַלט פוילישען לעבען. דעם קאַפּיטאַנ'ס שענע, ענערגישע, קלוגע און פּאַטריאַרכאַלע געזיכט האָט איהם דערמאָנט אָן די פּאַמיליען־פּאָרטרעטען און זיין בילדער־גאַלעריי — אין ער איז גרייט געווען צו וואַרפען זיך אויף דאָס מעבטיגע ברוסט פון דעם לעבעדיגען אָריגינאַל פון יענע פּאַמיליען־פּאָרטרעטען, פאר וועלכע ער האָט עהרפורכט געהאַט. אָבער אַ צוקאָלעטשעטער פון דער היינטיגער פאַלשער ציוויליזאַציע, ד. ה. פון דער אויסנאַהם פּריוויאַליטעט, האָט ער דערשטיקט אין זיך דעם איידעלען געפיהל און האָט נור אַ דריק געטהון דעם אַלטענ'ס האַנד און האָט זיך געזעצט אויף זיין פריהעריגען אָרט.

— אַליאָ — האָט דער קאַפּיטאַן צוגעגעבען — פרעג איך אייך: אויב איהר זענט אַ גיאַרדעלמאַן, איז פאַרוואָס בעגעהט איהר זיך, ווי.. קלייבט איהר אַליין שוין צו מעהר אַ דעליקאַטע וואָרט, אָבער פון דער עלטער בעדייטונג: אין דעם היינטיגען שטערן סאַלאָנע־סיראַפּ געמישט מיט כם פערשטעה איך גאָרנישט.. איך רייד וועגען מאַניען, ד. ה. וועגען דער פּאַנאַ מאַריאַ פּרוכאַקאָווגאַ.

ביי דעם נאָמען איז דער ראַטמיסטר ווידער רויט געוואָרען. ער האָט אַ קרעכטש געטהון, נור ער האָט געשוויגען. דער קאַפּיטאַן האָט צוגעגעבען:

— איך וועל ניט ריידען פון דער בעוואוסטער הוליאַנקע אין אייער גוט... ווער ווייסט עס ניט פון קיין זינד אין דער יוגענד? זאָל אייך גאָט משפט'ן, אין דעם בין איך ניט קיין שופט: איך אַליין בין אויך אין דער יוגענד קיין הייליגער ניט געווען, — כ'האָב אויך נאַרישקייט געטהון און געזינדיגט. איצט האָב איך חרטה: אויף דער עלטער וועט איהר אויך געוויס חרטה האָבען. נור, יונגער מאַן — דאָ איז דעם אַלטענס שטים העכער געוואָרען — ווי אַזוי אָבער קומט איהר איצט צו פרעמדע מעשען. וואָס האָבען אייך פערגעסען, און איהר שטעלט אַרויס צו זיי עפּעס מאָדנע פּרעטענזיעס און זכיות און איהר ווילט עס אויספיהרען דורך אַזעלכע ניעדעריגע מיטלען — ווי דראָהונגען? צי מיט אַזעלכע מיטלען האָבען יונגע לייט אין מיין צייט געזעהן צו פועלן די אויפ־

מערקזאמקייט און ליעבע פון זייערע דאמען? א, וואס ס'איז געווארען פון אונזער ריטערישען פאלק! מיר אלטע, פלעגען מיט'ן טייבעל-געברוס, מיט שטומען עהרפורכט אדער מיט פייערדיגע רייד, מיט דרייסטע נצחונות זעהן צו ערווערבען דאס הארץ פון א בעצייבערנדער פרוי, דעם פעריל פון גאטס וועלט, און היינטיגע יונגע לייט — ס'ארא בושה עס איז! — ווילען ער ווערבען דאס הארץ דורך מאוסע מטבעות, פעררעטערישע נארעריי. נאנייקעס!... צי דען די ניעדערטרעכטיגקייט, וואס איז אמאל בעגאנגען געווארען דורך איינעם אנ'ארימען, הונגעריגען יודעל גיט אייך דאס רעכט צו בעגעהן זיך אויך ניעדערטרעכטיג, געמיין, פעררעטעריש?... זאגט, או נאטעס חילען, צי זענט איהר אנ'אדעלמא, א פאליאק, א מיטגליעד פון דער סאמע, נאך די פראנצויזען, ריטערישער נאציע אין דער וועלט?

ער איז אויפ-געשטאנען און, אנוועגדענדיג אויפ'ן ראטמיסטר א פייערדיגען און שטרענגען בליק פון אונטער זיינע לאנגע און געדיכטע ברעהמען, האט ער געווארט אויף ענטפער. דער ראטמיסטר איז געזעסען מיט א נעבויגטען קאפ און צראבנעלאזטע אויגען. ער האט שוידערנד נעצויגען זיין רעכטע וואנץ, האט געשוויגען, ווי א בעשולדיגטער, וואס קאן זיך מיט גארנישט ניט פערענטפערן.

— אבער, ה' קאפיטאן, — האט ער ענדליך ארויסגעזאגט, זעהענדיג, או דער אלטער שטעהט און שווייגט אוןווארט אויף א ענטפער, — דראהען הייסט נאך ניט טהון. אמת, איך האב זיי געשראקען, אבער קיין בייז האב איך זיי נאך ניט געטהון. ס'קאן זיין, או איך האב נאך גאר ניט געטראכט זאגאר וועגען ערפילען מיין דראהונג.

— אבער אייער דראהונג נעהמט אוועק פון די ארימע מענשען זייער רוה, זייער שלאף און אפעטיט. זיי געהען ארום, ווי דערשלאגענע. מאניע זעהט שוין אוים שרעקליך, איהר פערצווייפלונג איז אהן א ברעג. צו וואס און מיט וועלכען רעכט לאזט איהר ליידען און פייניגט דאס דאזיגע גוטע, קלוגע און עהרליכע מיידעל? דאס איז ניט נור קיין יושר ניט, דאס איז אויך נאריש און לעכערליך: מיט גוואלד איז מען ניט ליעב און מיט סקאנדאליעזע צעטלעך צווינגט מען ניט א מיידעל צו ליעבען.

— איהר ווייסט שוין אפילו פון דעם צעטיל? — האט דער ראטמיסטר אויסגעשריען, חאפענדיג זיך פאר'ן קאפ, און איהם איז זעהר אונבעקוועם און פערדראסיג געווארען, וואס דעם אלטען קענטיג. זענען בעוואוסט אלע פרטים פון דער מאוסער געשיכטע, פארוואס ער האט זיך איצט אויפריכטיג געשעמט. — ס'איז אונ פונדעסטוועגען אינטערעסאנט צו וויסען, פון וואנען נעהמט זיך עס אזא צוטרוי מצד די פרוסאקאוו'ס צו אייך און פארוואס אינטערעסירט איהר אייך אזוי שטארק מיט די דאזיגע זשידעס?

דער קאפיטאן האט א גלעט געטהון זיין בארד, האט פערריכט זיין פעסקע אויפ'ן קאפ און געענטפערט:

— איך קאן בעפריעדיגען אייער נייגעריגקייט, נור צוערשט ענטפערט מיר אויף מיין פראגע: צי זענט איהר אנ'אדעלמאן, צי זענט איהר א פאליאק?

— יא, ה' קאפיטאן, — האט דער ראטמיסטר געענטפערט פערברענט און איז אויפגעשפרונגען אויף זיין ארט, — איך בין אנ'אדעלמאן, איך בין א פאליאק, איך בין א מאגנאט און שטאם פון מאגנאטען, און אויף עפיס געמיינעס, ניעדערטרעכטיגעס בין איך נים פעהיג. די ליידענשאפט צו דער דאזיגער רייצענדער יודישקע האט ווירקליך עטוואס פערדולט מיין קאפ און איך האב מיך די לעצטע צייט ווירקליך ניט גאר אנשטענדיג אויפגעפיהרט בנוגע צו איהר. נור ס'איז נאך זעהר וויים געווען צו א ענטשליסענדעם שריט, וואס איז אונפאסענד פאר א אנשטענדיגער פערזאן און א אדעלמאן. אויב איהר, ה' קאפיטאן, צווייפעלט עטוואס אין דעם, בעליידיגט איהר מיך. איך בין אנ'אדעלמאן אין סאמע העכסטען זין פון דעםווארט!

— אויב אזוי, — האט דער קאפיטאן ארויסגעזאגט, אויסשטרעקענדיג צום ראטמיסטר א האנד, — טא זענט מוחל ... דעם צעטעלע.

קיין איין ווילע ניט געוואקעלט, איז דער ראטמיסטר צוגעלאפען צום קאמאד, האט דארט ארויסגענומען דאס צעטעלע און אבגעגעבן דעם קאפיטאן. דער לעצטער האט פעסט די האנד געדריקט דעם יונגען מאן, ער האט דאס צעטעלע אוועקגעלעגט אין בוזעם-קעשענע פון זיין טשאמארקע און האט זיך צוגעזעצט.

— איצט — האט ער געזאגט — וועל איך בעפריעדיגען

איער ניינגיעריגקייט. איך אינטערעסיר מיך אזוי שטארק מ״ט ד.
פּרוסאק׳ס, ד. ה. אייגענטליך ניט מיט די פּרוסאקים, דער פאָטער
אינטערעסירט מיך ווייניג, מיך אינטערעסירט נור די פּאַנאַ פּ״ו-
סאַקאָוונאַ, ערשטענס, צוליעב קענטשאַפט, און צווייטענס דערפאַר.
וויל זי איז מיינע אַ שיהלערין.

— אייער שיהלערין? — האָט דער ראָטמיסטער פערוואונ-
דערט געפרעגט.

— זי לערנט בּיי מיר מוזיק, געזאַנג. זי וועט זיין אַנ׳אַר-
טיסט׳ן.

— אַנ׳ארטיסטין? — האָט זיך דער ראָטמיסטער נאָך מעהר
פערוואונדערט.

— און דוקא ניט קיין געוועהנליכע. בּיי איהר איז אַ זעל-
טענע שטים און אַ אונבּעדינגטער טאַלענט. זי וועט אַ כבוד זיין
פאַר אונזער קאַנט, וואו זי איז געבּאָרען געוואָרען און פאַר דעם
פאָלק, צו וועלכען זי געהערט אָן לויט איהר געבורטה.

— אָ, אויב אַזוי, וועל איך זיך צו איהרע פיס וואַרפען, בּיז
וואַנען זי וועט מיך ניט אויסהערען און וועט ניט איינשטימען אויף
מיין עהרליכען פאָרשלאַג.

— ס׳וועט ניט העלפען, ווייל איהר הארץ איז פערנומען,
זי ליעבּט אַנ׳אַנדערן.

— וועמען? אַ פּריקאַזשטשיק?

— אַ פּריקאַזטשיק? ווער האָט עס אייך געזאָגט, אַז אַ פּרי-
קאַזטשיק? דאָס דאָט מען אייך אַ ליגען געזאָגט. זי האָט ליעבּ
אַ זעלטענעם יונגען מענשען, אויך אַנ׳ארטיסט, אַ פּיעדעל-שפּיעלער.
אין עטליכע מאָנאַטען אַרום פאָהרען זיי אָבּ קיין אויסלאַנד פער-
פאָלקאָמען זיך — און די ארטיסטישע וועלט וועט אין גיכען דער-
הערן וועגען זיי. איך בּין אין דעם אַזוי איבּערצייגט, ווי אין דעם,
אַז איהר געהט אומזיסט אין „פאַריזער בּופעט“, בּעאונרוהיגט די
פּרוסאַקאָוו׳ס און מאַכט זיך אַליין אויפגערייצט. אייערע אויסזיכטען
אויף מאַניען האָבּען קיין שום בּאָדען ניט.

— וועל איך היינט מאַקי אָבּפאָהרען פון דאַנען, — האָט
דער ראָטמיסטער טרויעריג אַרויסגעזאָגט.

— איהר וועט עס זעהר גוט טהון. אויב איהר האָט דאָ
ניט אין שטאָדט קיין אַנדער ענין...

— כ'האָב דאָ קיין שום עסקים ניט.

— איז דאָס בעסטע — וואָס ווייטער פון פייער.

און זיי האָבען זיך צוזעגענט, פעסט דריקענדיג די הענד איינער דער גרעסטער עהרע איינער צום אַנדערן.

אַרויסגעהענדיג פון ראַבמיסטער, איז דער קאַפיטאַן אויף אַ שליטעל צוגעפאָהרען שנעל צום „פאַריזער בופעט“, וואָס גיכער צו ערפרעהען זיין שיהלע־ין מיט דעם גליקליכען רעזולטאַט פון זיין שליחות. מאַניע איז שיער ניט משוגע געוואָרען פאַר פרייד און התפעלות. ווען דער אַלטער האָט איהר אָבגעגעבען דאָס צעטעלע און האָט מודיע געווען, אַז דער ראַבמיסטער פאָהרט אָב היינט טאַקי פון שטאָדט. זי האָט זיך געוואָרפען צו איהר רעטער אויפ'ן ברוסט, האָט איהם געשטיקט אין איהרע אָרעמס, האָט איהם די הענד געקושט, געוויינט, געלאַכט און ניט געוואוסט וואָס צו טהון פון גליק, נחת און ענטציקונג, וואָס האָבען איצט פערפלייצט איהר אנגעוועהטאָגט האַרץ.

— איהר האָט געראַטעט, איהר האָט מיך אויפגעלעבט פאַר גליק, ליעבע און קונסט! — פלעגט זי יעדע ווילע אויסשרייען. — ביז אין קבר אַריין וועל איך דאָס ניט פערגעסען. איך בין אייך אַן'אייביגער בעל־חוב דערפאַר! נאָך גאָט, זענט איהר מיין ערשטער שיצער!

אליה'קע, וואָס האָט זיך צו דער גאַנצער סצענע צוגעהערט פון א דערבייאיגען צימער, איז אַרויסגעגאַנגען, האָט זיך צו דעם אַלטענס פיס געוואָרפען, האָט זיי דריי מאָל געקושט, איז אויפגעשטאַנען און אַרויסגעגאַנגען, קיין איין וואָרט ניט אַרויסריידענדיג.

XXII.

א אומרוהיגער קלאַנג.

ענדע אַפּריל מאָנאַט. דרויסען האָט זיך שטאַרק געשפּירט דער פריהלינג, און אין פיעל יודישע קעשענעס — איז לער און ליידיג געווען פון די גרויסע הוצאות אויף דעם אָקאָרשט פער־

גאַנגענעם יום־טוב פסח, דער דאָזיגער יום־טוב. וואָס האָט ליעב־רייצקייט און זיסבערקייט, רייניגט אוים היבש ניט נור די ווענד און ווינקלעך פון יודישע וואָינונגען, נור אויך די קאָמאָרען און קע־שענעס פון זייערע איינוואוינער. און פיעל אָרימע יודען, וואָס לעבען „פון חינד", הויבען אויף זייערע אייגען אין דער הויך נאָך יום־טוב און פרעגען: „מאין יבא עזרי"?... פון דער הארבער פראַגע קאָן מען, דוכט זיך, פון זינען אראָב, נור א יוד ווייסט, אז „עזרי מעם ד' עושה שמים וארץ", גאָט פון הימעל העלפט, און די האָפנונג אויפ'ן הימעל מאַכט זיי אויפגעמונטערט און שטאַרק, וויל אַלץ, וואָס איז אויף דער ערד איז זיי פרעמד, פיינדליך צו זיי, זעלטען ווען צוטריטליך, האָפען זיי נור אויף די הילף פון'ם „שעפער פון הימעל און ערד", ווארום די האָפנונג אויף א מענשע איז ניט זיכער און נאַרט אָב.

פיעלע פון ר' משה גרונימוס'ס בעלי־חובות. וואָס האָבען ספירה געצעהלט, האָבען מיט אומגעדולד ערוואַרטעט דעם ער־שטען טאָג פון מאַי מאָנאַט, ניט צוליעב די זונען־טעג, דאָס שמעקענדע לופט און וואַרימע רעגענס, נור צוליעב דעם, וואָס לויט די וועקסלען פון אונזער סוחר, איז אין דעם טאָג געווען בעשטימט דער צאָהלונגס־טערמין, ד. ה. דער טערמין אויף צוריק־צובעקומען די קאַפּיטאַלען, אָדער חאָטשי פּראָצענטען אין פאַל פון פּאָלאָנגאַציע. דעם טאָג האָבען זיי ערוואַרטעט ניט נור מיט אומ־געדולד, נור זאָגאַר מיט אונרוה, וויל ר' משה האָט אַלץ עפּיס ניט ערפענט די אנגרא סקלאַרען, פאַר וועלכע ער האָט עס אָנ־גענומען אַזויפיעל געלד, און האָט נאָך אַלץ געפיהרט זיין פריהערי־גען געשעפט, וואָס איז גאַר ניט געניטיגט געווען אין נייע, פרי־שע קאַפּיטאַלען. פיעלע האָבען דעריבער געשטוינט. פאַרוואָס לעגט ער עס אָב און הויבט ניט אָן דאָס נייע געשעפט. נור די דאָזיגע שטוינונג איז אין גיכען קלאָהר געוואָרען.

אין איין אַפּריל־פריהמאָרגען, ווען די פּריקאַזשציקעס און זייערע געהילפען אויף קאָלאָקאָלנע גאַס האָבען אָנגעהויבען אויפ־צושליעסען זייערע מאַגאַזינען און קראָמען, האָבען זיי זיך עטוואָס פערוואונדערט, וואָס גרונימוס מאַגאַזין, וועלכער פלעגט זיך געוועהנליך עפענען פריהער פון אַלע, איז נאָך צוגעשלאָסען. צו דען האָט מען זיך עס ביי די גרונימוס פערשלאָפען? נור מיט די גרו־

בימום טרעפט עס גאָר קיינמאָל נישט: ניעבער וועלען זיי ניט דערשלאָפען, ווי פערשלאָפען די פריקאָזשציקעס האָבען זיך נאָך מעהר פערוואונדערט, ווען זיי האָבען בעמערקט, אַז איבער דעם פערשלאָפענעם מאַגאַזין איז ניטאָ די גרויסע שילד מיט דעם הענגעל וו נטרויבען אין דער מיט. וואָס קאָן עס בעדייטען?—האָט מען געפרעגט איינער דעם אַנדערן צי האָט ניט געטראָפען ביי די גרונימוס עפּיס אַ פאַמיליען-שמחה, אָדער אַ פאַמיליען-טרויער? אָבער אַלעמען פון גרונימוס פאַמיליע האָט מען ערשט נעכטען געזעהן פאָלשטענדיג געזונד, די פריילין ראָשעל און די פריילין בריגיטאַ האָבען נעכטען אַלעמען אין די אויגען געפינטעלט מיט זייערע נייע דעמי-סעזאָנע קאָסטיומען פון עפּיס אַ גראָהע צייג, און וועגען אַ חתונה ביי גרונימוס אַ קינד האָט מען נאָך עפּיס גאָר ניט געהערט. פאַרוואָס זשע איז דער מאַגאַזין פערשלאָסען און די שילד איז פערשוואונדען?.. די שטימונג פון די פריקאָזשציקעס האָט אָבער ביז צו דער העכסטער מדרגה דערגרייכט, ווען עס האָט שוין צעהן דעם זייגער געשלאָגען, און דער מאַגאַזין האָט זיך אַלץ נאָך ניט אויפגעעפענט. די פריקאָזשציקעס זענען אַוועקגעפלויגען אַנצוזאָגען זייערע פרינציפּאַלען וועגען דער אונגעוועהנליכער ערשיינונג מיט גרונימוס מאַגאַזין, און די פרינציפּאַלען האָבען געוואָרפען דעם פריהשטיק און זענען אַרויסגעלאָפען הענדום-פענדום. פערדרויבערענדיג ציגאַרען און אַוועקלעגענדיג די הענד אין קעשענעס פון די הויזען, האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט ביי די טהירען פון זייערע מאַגאַזינען און האָבען זיך צוגעקוקט און געשטוינט.

מיט אַמאָל האָבען זיך אויפ'ן טראָטואַר ביי גרונימוס'ס הויז בעוויזען דער פריקאַזשציק מאַטקע און דער וויגער קאַרפּעל. דער פריקאַזשציק איז איצט ניט געווען אָנגעטהון אין דעם קרעמערישען קאַפּטעל און אין דעם אויסגעלומפּערטען הוט, נור אין אַ פּאַצעטישען ראָק און אין ווייסען קאַפּעליוש, אויף אַ זייט פערדרוקט, דאָס ריקע מעשענע זייגער-קייטעל, וואָס איז געווען אויסגעפוצט ביז צום בלאַנקע, האָט מיט גדלות זיך אומגעוואָרפען אויף זיין בויך, וואָס איז אונגאַטירליך אויסגעשטעקט געווען פון רעספּעקט וועגען. און אויך קאַרפּעל איז געווען אָנגעטהון גאַנץ אָרטיג, ווען ניט זעהר פּאַצעטיש, און דאָס פּנים איז ריין געווען פון רוס און די הענד זענען אויך געווען עטוואָס ריינער. ווי אַלע מאָל. מאַטקע

האָט אײן האַנד אָן דער זײט געהאַלטען און מיט דער אַנדערער געדרעהט די וואָנצעס, און קאַרפּעל האָט די הענד פערלעגט אהינ־טער און דעם קאָפּ אויסגעצויגען פאָראױס.

וואָס האָבען זיי אויפ׳ן טראָטואַר געטהון? אָט וואָס זיי האָבען געטהון. ווען צום מאַגאַזין פלעגט זיך דערנעהנטערן ווער ס׳איז פון די פריצים אָדער פון זייערע בּעדיענער, פלעגט מאָטקע גלייך צושפּרינגען צו איהם, אראָבּנעהמען דעם קאַפּעליוש און אריינרוי־מענדיג עפּיס אין אויער אריין, פלעגט ער איהם איבּערגעבּען צו קאַרפּלען. יענער פלעגט מיט איהם אין ערגיץ פערשווינדען מיט שנעלע טריט און אומפאָכּענדיג מיט די הענד, ווי א ווינדמיהל מיט די פליגלען. און אַזוי מיט איינעם מיט אַ צווייטען, מיט א דריטען און מיט די איבּעריגע קליענטען פון ר׳ משה גרונימוס.

שטאַרק פּ:ראינטערעסירט מיט דער דאָזיגער פּאַנטאָמימע אויפ׳ן טראָטואַר, האָבּען די קאָנקורענטען פון אונזער סוחר זיך איבּערגעקוקט צווישען אַנאַנד, זענען איבּערגעגאַנגען די גאַס און צוגעגאַנגען צו די יונגע לייט.

— וואָס איז אַזוינס בּיי אייך?—האָבּען די נייגעריגע געפרעגט, אַרומרינגלענדיג דעם פּריקאַזשציק פון אלע זייטען. — פאַרוואָס עפענט איהר ניט דעם מאַגאַזין?

— מיר וועלען איהם שוין ניט עפענען,—האָט מאָטקע גע־ענטפערט מיט אַ רמאות׳דיגען שמייכעל,—וויל מיר האָבּען איהם שוין אינגאַנצען פערמאַכט.

— וואָס הייסט, אינגאַנצען פערמאַכט?—האָבּען די קאָנקו־רענטען אַלע אין איין קול אויסגעשריען מיט ניט גאָר קיין פער־בּעהאלטענער פרייד.—דו פּיהרסט עס שפּאַס, מאָטקע?

— איך שפּאַס ניט. מ׳האָט פערמאַכט און אַ סוף.

— פאַרוואָס עפּיס?

— דערפאַר,—האָט דער פּריקאַזשציק דאָ גלייך שוין צוגע־טראַכט,—וואָס ר׳ משה איז שוין אויף די עלטערע יאָהרען, האָט ער געזאָגט: גענוג זאָל זיין צו האַנדלען — ער וויל פאָהרען מיט דער פאַמיליע קיין ארץ־ישראל—אָבּרוהען הייסט עס און גאָט דיענען, וואָרום ס׳איז דאָך דאָ אַ יענע וועלט אויך.

— אַזוי גאָר!—האָבּען די קאָנקורענטען אויסגעשריען, ענט־

ציקטע פון דער אָנגענעהמער בשורה.—און שרה־רבקה האָט דערויף מסכים געווען?

— זי אַליין האָט עס אַלץ איינגעזעהן, וואָרום זי האָט מורא פאַר'ן טויט און אַנ'אָרט אין גן־עדן ווילט זיך,—האָט מאַטקע גע־ליינט, ניט רויט ווערענדיג.

— גאָר אומגעריכט, ווי מיר זענען יודען, מיר האָבען זיך גאָר ניט געריכט! אָט נא דיר, קאָן מען עפּיס דן זיין וועגען אַ מענשען! שרה־רבקה פערזאָרגט זיך וועגען אַנ'אָרט אין גן־עדן!.. פּלאי־פּלאים! נו, און די קונדען וואוהין שיקסטו זיי עס אָב מיט אייער חיינער?

— צו זיך.

— וואָס הייסט דאָס צו זיך?

— אין מיין געשעפט, וואָרום איך, הייסט עס, האָב מיט גאָט'ס הילף אַ־איינענע געשעפט געעפענט. אָט, דאָס איז שוין מיין געדרוקטער אדרעס...

ער האָט שנעל אַרויסבעקומען פון זיין קעשענע דעם בריעף־טאַש און האָט אַרויסגענומען אַ קאַרטעל מיט פאָלגענדער אויפ־שריפט: „אַ געשעפט פון פערשידענע משקאות און אלערליי באַקאַליי, און אויך טיי, צוקער און קיעווער איינגעמאַכטס פון מ. בינדער עט קאָמפּ.“

— פּלאי־פּלאים! האָבען די קאָנקורענטען אַרויסגעזאָגט, האָבען אַ ציה געטהון מיט די אַקסלען און זענען זיך פונאַנדער־געגאַנגען. און אַ האַלבע שעה אַרום זהאָבען זיי ווידער ניט גע־וואוסט, וואָס איבערצוטראַכטען, ווען זיי האָבען דערזעהן, ווי צום טויער פון גרוניכום הויז זענען צוגעפאָהרען צוויי גרויסע פיהרען אויף וועלכע מ'האָט באַלד איינגעפאַקט פערשידענע מעבעל, אַ סאַמאָוואַר, מעשענע כלים, טשעמאָדאַנעס, קעסטלעך און פערשיע־דענע שטובינע חפצים, און בעל־הבתּ'טעווען האָבען דערביי בעני אָזן די מוהמע אַנאַ. בעני איז בלאַס געווען, און ביי אננאַ'ן זענען די אויגען געווען פערוויינטע.

נעבען די פוהרען, ווי געוועהנליך, האָבען זיך אָבגעשטעלט הייפלעך ליידיג־געהערס, וואָס האָבען זיך עפּיס מאָדנע צוגעקוקט צו דער אַרבייט פון די פוהר־לייט.

אין עטליכע מינוט ארום—זענען פון טויער ארויסגעגאנגען גרונימוס'ס אויסגעפראצטעוועטע בעלטער, האבען צוגעריפען א פוהרמאן און האבען זיך אין ערגיץ אוועקגעטראגען, לוסטיג בעגריסענדיג זיך מיט בעקאנטע.

— וואס בעדייט דאס אלץ?—האבען זיך אליין געפרעגט די סוחרים אויף די שוועלען פון זייערע מאגאזינען און האבען געצויגען מיט די אקסלען.

— ר' משה גרונימוס האט אנגעזעצט!—האט זיך פליצלונג א קלאנג צוטראגען צווישען די הייפלעך מענשען איפן מיטען גאס. דער קלאנג, א שטילער, א געהיימער, א אונזיכערער, האט זיך שנעל צוטראגען פון מיטען גאס צו די טראטוארען צו און האט געמאכט א שטארקען, אבער נאך א אונבעשטימטען רושם.

— איהר הערט?—האט מען אנגעהויבען איבערצורייידען זיך צווישען די קראמען און מאגאזינען,—גרונימוס האט אנגעזעצט! ר' משה גרונימוס האט אנגעזעצט!

— ווי אזוי? ווען?

— היינט, אט ערשט.

— אט איז א מעשה אביסעל! אי, אי! ווער װאלט זיך דערויף גערעכנט? ר' משה גרונימוס! א שפאס עפּיס?

— אזא סאלידער סוחר.

— אלע זענען ביי גאט אין די הענד!

— א שאדען, א גוטער מענש און א פרומער יוד.

— געוויס, א שאדען, אויב אזא איינער... איז װאס זענען מיר שוין?

— צייטען, יא!

— טאקי, צייטען. דו, לייזער, האסט היינט געהאט עפּיס א התחלה?

— א פינף רובל זילבער. א דויז קנעפלעך פערקויפט.

— זיינדיג ניט, לייזער, איך האב נאך דערווייל דאס אויך ניט געהאט.

— ניטא, מיין פריינד, פאר וואס צו זינדיגען: דאס איז א לייזונג געווען אויף קרעדיט.

— יאָ, אַלעבען...

— מ'דאַרף ליידען און וואַרטען און האָפען אויף בעסערס.

— נייה אַ זעקיל, און דערווייל לעג די צייהן אויפ'ן פּאָליצע.

— מיין הערר! מיין הערר! — האָבען אויסגעשריען צוויי מיידלעך, אַרויסשפּרינגענדיג האַסטיג פון ליזוערס קראָם, ווי פון אַ קייט זיך אָבגעריסען און אָנגעכאַפּט אַ פאַרביי־געהענדען אונטערשטעדטישען שליאַכטיטש אין אַ לאַנגען סורדוק אין אַ אַלטען געלב געוואָרענעם הוט.—קומט אַריין, פּאַנאָטשעק, צו אונז, ביי אונז איז דאָ אַלץ: סאַמעטקעלעך, קנעפּלעך, פרענג, קאַפּטלעך, טיכלעך, טול, שפּיצען און פערשיידענע סחורות.

— צום טייוועל איך מיט אייערע סחורות! טפו!—האָט ער אויסגעשפּיגען, האָט זיך ביי זיי פון די הענד אַרויסגעריסען און איז איבערגעשפּרונגען אויף דעם אַנטקעגענדיגען טראָטואַר—גלייך אין די אָרעמס פון אַנדערע צוויי מיידלעך, וואָס זענען אַרויסגעשפּרונגען פון אַנאַנדער קראָם.

ביז וואַנענט דער שליאַכטיטש האָט זיך דורכגעקליעבען צווישען די פערשיידענע קרעמערקעס אויף דער טומעלדיגער קאָלאָקאָלנע גאַס, איז די ידיעה וועגען גרונ'מוס'ס באַנקראָט פון קאָלאָקאָלנע גאַס אַריבער אויף די דערבייאיגע גאַסען, האָט זיך שוין צוטראָגען איבער גאַנץ שטאָדט, אַ קלאַפּ געבענדיג אָן טויזענדער הערצער און בלאַס מאַכענדיג טויזענדער פּנים'ער.

די ערשטע האָבען זיך אויפגערודערט און זענען אוועקגעפלויגען „אויפ'ן אָרט פון דער געשעהענים" די מעקלערס, סרסורים, דורך וועלכע די קאַפּיטאַלען זענען פון די מלוה'ס קאָמאָרען אריבער אין ר' גרונימוס אייזערנע שאַנק. אַזוי ווי זיי זענען זיך צונויפגעלאָפען צו אונזער סוחר'ס הויז אַלע כמעט אין איין צייט, האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט ביים טויער, אויסצופרעגען פּרטים ביי די שכנים און בעראַטען זיך צווישען אַנאַנד. די הענד האָבען ענערגיש אומגעפאָכעט, די פּנימער האָבען פערשיעדענע תנועות געמאַכט, שלייפען אין פאַטילניצעס האָט מען געקראַצט און באָרד און פּאות האָט מען געגלעט. יעדערער האָט געוואָלט קליגער זיין פון אַלעמען. אַלע האָבען גערעדט אויף אַמאָל און קיינער האָט נים געהערט. האָט איינער געזאָגט יאָ, האָבען אַלע געשריען

ניין, זענען אלע געווען פאר ניין, האט איינער געטענה'ט דוקא יא, קורץ ווי עס פיהרט זיך אויף יודישע אסיפות, אויסער די ני מאדישע פערזאמלונגען ביי די שטעדטישע וואהלען אדער אין קרעדיט-אנשטאלטען, וואו יודען, אזוי ווי אלע אנדערע אויסגע-לערנטע און פערגיטיגטע פון די קאך-לעפעלם און מנהיגים שרייען אין איין קול: „מיר זענען מסכים! מסכים! ניט ווייסענדיג אויף וואס זיי זענען מסכים, אויסער סיידען די צוגעזאגטע גאב...

VVIII.

געוויין און צארן.

אין דער צייט, ווען די מעקלערס האבען זיך בעראטען אויף דער גאס, איז ביי דעם פריש-געבאקענעם אגזעצער אין קוואטיר, וואס איז אבגערייניגט געווארען פון אלע טייערע חפצים, אין עס-צימער פארגעקומען פאלגענדעס:

ר' משה מיט א בלאסען אויסגעצויגענעם פנים, שוידערנדיג איינגאנצען און ברעכענדיג די הענד, האט איינגעבעטען שרה-רבקה, וואס איז ביים פענסטער געזעסען מיט א דיקען קרבן-מנחה אויף די קניה:

— האב רחמנות אויף מיר, גולנ'טע איינע! האב רחמנות, לאז מיך אב... איך וועל עס ניט אויסהאלטען... איך וועל שטאר-בען אונטער זייערע הענד, איך וועל חלש'ן.

— דו בינסט דאך גאר א יודענע!—האט שרה-רבקה אויפ-געווארפען איהר מאן מיט א בייזען שמייכעל.—וואס האסטו זיך דערשראקען? וואס וועלען זיי מיט געוועהר קומען אהער?

— אבער זיי וועלען דאך שרייען, זידלען און שעלטען...

— איז וואס? א ווארט געהט מיט'ן ווינד, פון דעם נעשריי-ווערט פון דיר גארנישט ניט אבקומען.

— איך בין אבער ניט געוועהנט דערצו!

— און איך בין דען געוועהנט? נור איך האף אויף גאט וואס שטארקט אלעמען, אז איך וועל אויסהאלטען.

— און איך וועל עס ניט אויסהאַלטען, איך פיהל, אַז איך וועל עס ניט אויסהאַלטען. איך וועל זיי די לעצטע העמד אָבגעגעבען, אַבי נור פּטור צו ווערען.

— איוף דיר קאָן מען עס גלויבען. אָבער ווי זאָגט מען — אַז מ'זאָל מורא האָבען פאַר וועלף, דאַרף מען אין וואַלד ניט געהן. קיין עשירות קומט ניט אומזיסט.

— דער טייוועל זאָל עס נעהמען! אַז איך וויל עס גאָרניט! איך דאַרף עס ניט!

— דו דאַרפסט ניט, און איך דאַרף. און בכלל צו וואָס זענען דאָ די טעניתָ? די זאַך איז שוין פערענדיגט, דער באַנקראָט איז שוין געמעלדעט. גאַנץ שטאָרט, רעכען איך, ווייסט שוין דערפון. נעהם בעסער א גלעזעלע בראַנפען, וועסטו מונטערער ווערען.

— יאָ מונטערער! אַז איך וועל נעהמען אַביסעל בראַנפען, וועל איך, פערקעהרט, אַזוי ווייך און גוט ווערען, אַז ווען זיי וועלען אַריינקומען, וועל איך איפעפענען דעם שאַנק און וועל זיי אָבגעבען דאָס גאַנצע געלד.

— דו האָסט דען פערגעסען. אַז אין שאַנק איז איצט קיין איין פּרוטה ניטאָ? אַז דאָס גאַנצע געלד האָסטו נעכטען אָבגעטראָגען צו ר' עזריאל'ן?

— אַך, יאָ,—האָט זיך דערמאָנט ר' משה, וואָס האָט זיך אינגאַנצען געזען פערלאָרען.—וואָס זשע זאָל איך טהון?

— לייד איבער אביסעל. איין וואָך, די צווייטע וועט מען שרייען, וועט אונאַנגענעהם זיין, אָבער דערנאָך וועט זיך אַלץ איינשטילען און מ'וועט עס פערגעסען.

— דו בערעכען אָבער, דו שלעכטס, אַז ניט נור א וואָך-צוויי — קיין פינף מינוט זאָגאַר וועל איך ניט איבערטראָגען דעם גיהינום!

— איז געה צו אַל-די רוחות!—האָט שרה-רבקה מיט כעס אויסגעשריען, איז אייפגעשפּרונגען פון אָרט אַנוואַרפענדיג זיך איפ'ן מאַן מיט איהר דיקעי קרבן-מנחה. — דו קאָנסט טאַקי אינגאַנצען איבערפירען. אוועק פון דאַנען — האָט זי שוין געטריעבען דעם מאַן,— שוין, כהרף-עין זאָלסטו דאָ ניט ווערען! איך וועל שוין ווי ס'איז אַליין אויסקומען. גאָט וועט מיר העלפען.

ר' משה האָט נור דערויף געוואָרט. ער האָט זיך אַלאַז

געשטאנען אין קאבינעט, האט פון אלמער ארויסגענומען א ספר און איז שנעל מיט די הינטער-טהיר דורכין קיך אוועקגעגאנגען אויפ'ן אויבער-שטיבעל, פון וואנען בעני האט זיך איצט ארויסגעצויגען נאך א קריעג מיט די עלטערן.

פערבלייבענדיג אליין אין עס-צימער, האט שרה-רבקה זיך אוועקגעזעצט אויף איהר פריהעריגען ארט, האט אנגעטהאן די ברילען, האט איפגעעפענט דעם קרבן-מנחה און האט גענומען דערזאגען די „מעמדות" און תהלים, בעטראכטענדיג דערביי, ווי זאל זי בעגעגענען דעם ערשטען אנפאל פון די בעלי-חובות.

ארום האלב צוועלף דעם זייגער האבען זיך פון פארהויז דערהערט שווערע טריט פון פיעל מענשען. די טהיר אין עס-צימער האט זיך אויפגעעפענט און ס'האבען אנגעהויבען אריינצוקומען, איינער נאכ'ן אנדערן, א צוואנציג מעקלערס, אז דער צימער איז אנגעפאקט געווארען.

— א גוט מארגען! גוט מארגען! — האבען זיי ארויסגעזאגט צו שרה-רבקה'ן, וועלכע האט אבגעענטפערט מיט א שאקעל מיט'ן קאפ און האט לפנים פאלשטענדיג רוהיג וויטער געלייענט די מעמדות און תהלים.

— וואו איז עס ר' משה? — האבען די מעקלערס געפרעגט.

— אוועקגעפאהרען, — האט שרה רבקה געענטפערט קורץ און רוהיג, ניט אבנעהמענדיג קיין אויג פון קרבן-מנחה.

— וואס הייסט? אוועקגעפאהרען? — האבען די מעקלערס זיך פערוואונדערט, אנחאפענדיג זיך ווער פאר'ן בארד, ווער פאר די פאות. — א נגאנצען אוועקגעפאהרען?

— אוועקגעפאהרען, — האט שרה-רבקה בעשטעטיגט, האט מיט איהרע גראהע אויגען שנעל א קוק געטהאן אויף די פערזאמעלטע און האט זיך ווידער פערטיעפט אין איהר פרומען לייענען.

די מעקלערס האבען זיך שארף איבערגעקוקט צווישען אנאנד, האבען א ציה געטהאן מיט די אקסלען און געשוויגען, קראצענדיג אין די שלייפען. אייניגע האבען זיך צוגעזעצט, אנדערע זענען נאך אלץ געשטאנען אויף זייער ארט, ווי איינגעגראבענע. אלע האבען אויף עפּים געווארט, אליין ניט וויסענדיג וואס. נור יעדערן האט אינסטינקטיוו געוואלט אבצוציהען די ווילע, ווען ער זאל דער-

הערן די בייזע בשורה. ס׳זענען אויך געווען אזעלכע, וואס הא-
בען נאך אלץ געהאפט, אז ר׳ משה גרונימוס׳עס אנזעץ איז א
אוממעגליכע זאך, אז דא איז גאר עפּיס אנדערש וואס. און וואס? —
דאס וועט זיי ענטדעקען שרה-רבקה, ווען זי וועט פערענדיגע-
איהר דאוונעי, ווארום צו דען וואלט זי געקאנט אזוי רוהיג דאוו-
נען, ווען אין שטוב וואלט געווען חאטשי עטוואס ענהליכעס אויף
א אומגליק? דאס האט בעדייט, אז זיי האבען קיין אהנונג ניט גע-
האט וועגען די שטארקייט פון די נערווען און וועגען דער עזות
פון דער סוחר׳כע.

איבערלייענענדיג אלץ, וואס ס׳איז נור מעגליך געווען, האט
שרה-רבקה א קוש געטהון די בלעטער פון קרבן-מנחה, האט
איהם צוגעמאכט און אוועקגעלעגט אויפן פענסטער. רוהיג און
ניט געאיילט האט זי אויסגעטהון די ברילען, אוועקגעלעגט אין
שיידעל, איז אויפגעשטאנען פון שט׳הל און צוגעגאנגען צום טיש
און, אנשפארענדיג זיך אויף איהם מיט צונויפגעדריקטע פויסטען,
ווי א רעדנער אין א פארלאמענט פאר א רעדע געגען זיינע געג-
נער, האט זי ארויסגעזאגט רוהיג און פעסט:

— וואס וועט איהר זאגען עפּיס גוטס?

די מעקלער, וואס זענען געזעסען, זענען אויפגעשטאנען,
און די, וואס זענען געשטאנען, זענען צוגעגאנגען צום טיש. הא-
בען איהם הארט ארומגעריגגעלט פון דריי זייטען, וויל ביי דער
פיערטער זייט איז געשטאנען די בעל-הבית׳טע.

— איבערמארגען איז — דער ערשטער מאי — האבען די מעק-
לער ארויסגעזאגט שטיל און אונבעשלאסען.

— איהר מיינט — דער צאהלונגס-טערמין? כ׳געדענק, כ׳גע-
דענק. ווער זאל שוין בעסער געדענקען די טערמינען, אויב ניט
דער ווער ס׳דארף צאהלען? נור, רבותי, איהר פערשטעהט דאך
אליין, אז די זאך איז ניט אין דעם טערמין, נור אין דער מעגליכ-
קייט צו צאהלען... יא, צאהלען. און צאהלען, רבותי, אך — חא —
חא!.. העלף נור גאט! און צאהלען זענען מיר איצט גאר ניט
אימשטאנדע!

א באמבע וואלט ניט שטארקער איבעראשען די מעקלער,
ווי די דאזיגע ווערטער. די מעקלערס האבען זיך א ווארף געטהון
אהינטער, האבען זיך פאר׳ן קאפּ געחאפּט, און א ווײַלע זענען זיי-

דוכט זיך פערגליווערט געוואָרען אין דער פערצווייפלונגס-פּאָזע. ביי פיעלע איז דאָס פּנים טוידט בלאַס געוואָרען, ביי פיעלע האָבען די פיס אָנגעהויבען צו ציטערן און זיי האָבען געמוזט זיך צוועצען אויף די שטוהלען דערנעבען און, ברעכענדיג מיט די הענד, האָבען זיי געזיפצט ווי פון אַ שווערן פיזישען וועהטאָג. ביי וועמען די נערווען זענען שטאַרקער און זיי זענען פריהער צו זיך געקומען, זענען זיי וויטער צים טיש צוגעגאַנגען, האָבען אַ גלעט געגעבען די באָרד. און, אָנשטעלענדיג אַ רוהיגע מינע האָבען זיי געזאָגט:

— זענט מוחל, שרה-רבקה, מיר האָבען ניט פערשטאַנען, וואָס איהר האָט אונז אָט ערשט געזאָגט. איהר קאָנט ניט צאָהלען! ס'איז לייכט צו זאָגען—מיר קאָנען ניט צאָהלען. פאַרוואָס זשע קאָנט איהר עס ניט צאָהלען. מ'דאַרף דאָך עס פערשטעהן מיט'ן שכל. ס'איז דאָך נאָך קיין האַלב יאָהר ניטאָ, ווי מיר האָבען אייך אָנגעטראָגען אַ שלל מיט געלד. איין גאָט ווייסט, וויפיעל שוויים דאָס האָט אונז געקאָסט!.. וואו האָט איהר אַהינגעטהון אַזויפיעל געלד? איהר האָט דאָך דאָס ניט אויפגעגעסען אין אַזאַ קורצע צייט, ניט פערשפּיעלט אין קאָרטען. וואו זענען זיי?

— זענט מוחל, רבותי, נעהמט שטוהלען און זעצט אייך אַוועק,—האָט שרה-רבקה געזאָגט, צורוקענדיג אַ שטוהל פאַר זיך.—איך וועל אייך דערצעהלען און ערקלעהרן, פון וואַנען עס נעהמט זיך אונזער חורבן.

— שומר ישראל!—האָט אין אַ ווינקעל פון צימער אויסגעשריען אַ מעקלער, ברעכענדיג די הענד און שאָקלענדיג זיך מיט'ן גאַנצען קערפּער פון איין זייט אין צווייטען.—זיי וועלען מ'ך אויף שטיקער צורייסען, הענגען, אויפעסען, אויף הייסע פאַנען וועלען זיי מיך בּרענען.

זיי, ד. ה. די קרעדיטאָרען, פון וועלכע ער, דער מעקלער האָט ניט ערוואַרטעט קיין רחמנות צו זיך.

— אוי, מיינע אומגליקען!—האָט אין אַ צווייטען ווינקעל געזיפצט אַנ'אַנדער מעקלער און האָט זיך מיט די פויסטען אין קאָפּ געשלאָגען.—וואָס זאָל איך טהון? כ'וועל מיך דאַרפען דערטרינקען, וויל זיי דאַרפען זיך לעגען און שטאַרבען'

זיי—דאָס זענען די אַלמנות און יתומים, וואָס דער דאָזיגער

מעקלער האָט דערהויפּט מיט זייער געלד זיינע אומזאָטצען געמאַכט, האָט מיט עטליכע מאָנאַטען צוריק דאָס גאַנצע געלד, ביז אַ לעצטע קאָפּיקע, אַריינגערוקט צו ר׳ משה גרונימוס אין די הענד, אין סאַמע זיכערע הענד, ווי ער האָט געהאַט געמיינט.

— ווי איך, רבותי, איז בעוואוסט—האָט שרה־רבקה אָנגעהויבען—האָבען מיר אַ סך געלד געפּאָרערט, וויל מיר האָבען געוואָלט עפּענען גרויסע סקלאַדען פון נאַפּט, צוקער, זייף און סטעאַרין ליכט. אַזוי ווי מיר זענען דאָס גאַנצע לעבען געוועהנט געווען צו קויפען סחורות פון דער ערשטער האַנד און אויף מזומן געלד, האָבען מיר געוואָלט אויך איצט אַזוי טהון. האָבען מיר אַלזאָ אַרויסגעשיקט אַגענטען אין פערשיעדענע ערטער און יעדערן פון זיי געגעבען אויף דער האַנד צו צעהן טויזענד רובל. זיי האָבען אונז געשריעבען—איך וועל אייך וויזען זייערע בריעף—האָט זי געלייגט, ניט רויט וועניגער—אַז זיי האָבען געפונען סחורה גאָר אַ בחיר און זעהר ביליג, אַזוי ווי זיי קויפען פאַר מזומן, און אויב מיר וועלען איצט נעהמען אַ גרויסע פּאַרטיע סחורה און אויך פאַר מזומן, וועט מען אונז אַראָבלאָזען מקח אויף 15 פּראָצענט אַזאַ הנחה, פערשטעהט איהר דאָך, איז ניט קיין קלייניקייט, וואָס פאַר אַ אַנגראָ־סוחר האָט עס אַ בעדייטונג. האָבען מיר כיטין מאָן לאַנג זיך מישב געווען, צו זאָלען מיר איינשטימען, צי ניט, ניר לסוף האָבען מיר זיך געלאָזט אָבנאַרען און— איצט ליידען מיר דערפאַר, איי, ווי מיר ליידען!

זי האָט אַרויסגענומען אַ טיכעל און עס צוגעטראָגען צו די אויגען, אום אָבצעווישען די טרעהרען, וואָס האָבען זיך געזאָלט בעווייזען, נור קיין טרעהרען האָבען זיך ניט בעוויזען, און זי האָט ניר אַ קרים געטהון איהר פּנים, אָבמקום טרעהרען, און הויבט אָנגעגעבען:

— מיר האָבען—אַרויסגעשיקט געלד, ד. ה. נאָך צו צוואַנציג טויזענד רובל יעדעם אַגענט. ווי נור מיר האָבען דאָס געלד אַרויסגעשיקט, האָבען די אַגענטען, פּונקט אַזוי ווי אָבגערעדט צווישען אַנאַנד, אויפגעהערט צו שרייבען צו אונז. וואַרטען מיר אַ וואָך, צוויי, דריי—ניטאָ קיין בריעף! שרייבען מיר, און דעפּעשירען. און ניט קיין ענטפער! האָבען מיר פונאַנדערגעשיקט מענשען, וואָס זאָלען זעהן אויפ׳ן אָרט, וואָס טהוט זיך עס מיט אונזערע אַגענטען,

פארוואס שרייבען זיי ניט און שיקען ניט ארויס די וואארע, האט מען זיי אבער אויפ׳ן ארט ניט געפונען. זיי זענען געזיען, האבען געפיהרט אונטערהאנדלונגען, דערנאך זענען זיי אוועקגעפאהרען.— וואוהין? ווייסט מען נישט. קיין שפור איז פון זיי ניטא. אפנים קיין אמעריקא אנטלאפען. נו, רבותי, וואס וועט איהר דערויף זאגען?

— מעשיות! בייקעס!—האט אויסגעשריען, א קלאפ געבענדיג מיט׳ן פויסט איבערן טיש איינער פון די מעקלערס, א הויכער מאנספערזאן מיט ברייטע פלייצעס, מיט א ענערגישען פנים און א ברייטע שווארצע בארד, ערטערווייז גראה.—אין אלץ, וואס איהר האט דא איצט דערצעהלט, איז קיין איין ווארט אמת ניטא! איהר פעררעדט אונז נור די צייהן. פשוט, איהר ווילט ניט צאהלען, אט וואס! איהר האט ניט קיין גאט אין הארצען! גאר אגענטען! וועמען האט איהר געשיקט! ווער זענען עם אייערע אגענטען?

— זיי זענען ניט קיין היגע, מ׳האט זיי אונז רעקאמענדירט,— האט שרה־רבקה געענטפערט אלץ נאך רוהיג, נור עטוואס שטילער.

— דאס איז אלץ — שקר, שרה־רבקה. איהר האט קיינעם ניט געשיקט נאך סחורה. מיר גלויבען אייך ניט, מיר זענען ניט קיין יונגלעך, איהר וועט אונז ניט אבנארען. דאס געלד ליגט ביי אייך אין שאנק איינגאנצען.

— נאט אייך די שליסלעך און טהוט א קוק, צו איז דארט פארהאן א קיפערנער גראשען אפילו.

— איז ניט אין שאנק, איז אין אנ׳אנדער ארט. ס׳זענען קיין ערמער ניטא, וואו געלד צובעהאלטען? גיט מיר הונדערט מיליאן, וועל איך זיי אייך אזוי פערבעהאלטען, אז קיין אויג וועט זיי ניט אנזעהן, רבותי! — האט ער זיך געווענדט צו די איבעריגע מעקלערס—מיר האבען דא ניט וואס צו טהון. איהר זעהט דאך שוין, וואו ס׳האלט. ר׳ משה גרוגימוס׳ן האט זיך אויף דער על־טער פערגלוסט א אנזועצער צו ווערען.: זאלען מיר אומזיסט קיין צייט ניט פערליערען. איצט איז יעדע מינוט טייער. זאלען מיר געהן צו די קרעדיטארען און דערצעהלען זיי אלץ, ווי ס׳איז. זאלען זיי אליין זיך נעהמען פאר זייער בעל־חוב, זאלען זיי זעלבסט ראטעווען זייער פערמעגען. ס׳מאכט נישט אויס, ס׳איז דא אדמי־ניסטראציע, ס׳איז דא א געריכט. אזוי גלאט וועט עס ניט אראב־

זעהן ר' משה'ן. ער וועט זיך בײַ אינז אָנזיצען אין טורמע. איהר זאָלט עס איהם אַזוי זאָגען.

ער איז גאָר אין שטאָדט ניטאָ, — האָט שרה־רבקה געזאָגט שווידערנדיג. אַ קראַץ געבענדיג אין איהר דרײַ גאָרנדיגען קיהן־באַק.

— מיר'ן איהם געפינען,—האָט זיך געפּלײַסט דער ענער־גישער מעקלער — ער איז דאָך ניט דורך דער ערד אַוועק. גלײַך וועלען צושיקט ווערען דעפּעשען אין אַרבע פנות עולם און מ'וועט איהם אין קײַטען געשמיעדט ברענגען. שען וועט עס זײַן, האַ? נו, רבותי, געהען מיר!..

די מעקלערס האָבען זיך אַריהר געטהון און זענען אַרויס־געגאַנגען פון עס־ציםער, זיפצענדיג, ציהענדיג מיט די פּלײצעס און ברעכענדיג די הענד. זײ זענען זיך פונאַנדערגעגאַנגען איבער גאַנץ שטאָדט, אײַלענדיג צו זײַערע מלוה'ס, וואָס האָבען זײ אונרוהיג און מיט אומגעדולד ערוואַרטעט, מיט אַ שוואַכער האָפ־נונג: אפשר, איז עס נאָך ניט אינגאַנצען פערפאַלען. ניר די מעקלערס זענען געקומען און האָבען אויסגעלאָשען אויך די דאָ־זיגע שוואכע האָפנונג.

אין שטאָדט איז אַ גערודער געווען, ווי בײַ אַ גרויסער שריפה אָדער אַ וואַסער־פערפלײצונג, ווי משוגעים, האָט מען זיך געוואָר־פען הין און הער, זוכענדיג רעטונג דאָרט, וואו ס'איז ניט און ס'האָט ניט געקאָנט זײַן, מ'איז בעפאַלען גרונימוס קוואַטיר, מ'האָט די הענד געבראָכען, געוויינט, די האָר פון קאָפּ געריסען, גע'חלשט, געפּרובט דאָס לעבען זיך נעהמען. אַהיגער, אַ שטאָדטיגער אָנזעץ אויף הונדערט טויזענדער אין אַזאַ פערוואָרפענער שטאָדט — איז קײַן קלײנינקײט ניט. דאָס האָט אַמשטאַרקסטען אָנגעריהרט הונ־דערטער פאַמיליעס און טויזענדער פערזאָנען. דאָס איז אַ חורבן געווען, פון וועלכען די שטאָדט וועט ניט אַזוי גיך צו זיך קומען. דאָס וועט מ'טברענגען הונדערטער קלײנע באַנקראָטען, פון וועלכע ס'וועלען דירעקט אָדער אונדירעקט לײַדען אויך אַזעלכע, וואָס האָבען קײַן שום שייכות ניט געהאַט גיט מיט גרונומוס'ן און ניט מיט דער האַנדעלס־וועלט בכלל. די פעדים פון יודישען לעבען אין תחום זענען אַזעלכע דינע און זענען אַזוי איבערגעפלאָכטען צווישענאַנאַנד, אַז ווען מען ריהרט אָן אײנס, הויבען זײ אַלע אָן

צו ציטערן, און אַזוי ווי דאָס גאַנצע געוועב האָט זיך נור על־פי נס אין דער לופטען אויף זעהר אַ דינעם האָר, קלעקט שוין אַ בלאָז פון אַ ווינדטעל, אַז דאָס גאַנצע געוועב זאָל זיך צוהוידען...

קורץ, גרונימוס'עס אַנזעץ האָט די יודישע בעפעלקערונג אין דער שטאָדט נ. געטראָפען, ווי אַ אומגליק אויפ'ן גאַנצען כלל... אַלע זענען אין דעם איבערצייגט געווען, און דעריבער האָט בײַ קיינעם קיין מוטה ניט געקלעקט... אַנצוקווועלען, — אַ פערגניגען, וואָס יודען, די אַלטע „רחמנים בני רחמנים", פערגינען זיך אַזוי לייכטזיניג, ווען דאָס אומגליק טרעפט ניט דעם כלל ישראל, נור אַ איינצעלנעם ר' ישראל. די אַפילו, וואָס האָבען גאָר קיין שום שייכות ניט געהאַט צו גרונימומ'עס באַנקראָט, האָבען זיך אויך ניט געפרעהט אין זיך, וואָרום ס'איז נאָך אונבעוואוסט געווען, ווי חייט אַרום דאָס אומגליק וועט פערהאַפען...

ווײַבאַלד ר' משה גרונומים האָט זיך ערקלעהרט אַלס באַנקראָט און זיין פרוי איז דערויף שטאַרק בעשטאַנען, האָבען די גרעסערע קרעדיטאָרען, וואָס האָבען איהם אָנגעטרויט צו עטליכע טויזענד, שוין גאָרניט געצווייפעלט, אַז זיי וועלען מיט איהם גאָרנישט מאַכען, וואָרום ער האָט שוין געוויס אַ פריהער בעזאָרגט זיין בעווענליכע און אונבעווענליכע פערמעגען, הייסט עס, אַז אומזיסט וועט זיין צו דערלאַנגען אויף איהם תביעות, דאָס וועט נור צו איבעריגע הוצאות ברענגען. זיי האָבען דעריבער בײַ אַ וואָך געזיפצט און געקרעכטשט און די הענד געבראָכען אויף זייער גרויס היזק, און דערנאָך האָבען זיי ווילענדיג־גיט ווילענדיג זיך צוגעוועהנט צום פאַקט, און אַפשיטא שוין, אַז דער פאַקט איז ניט געווען קיין אויסערגעוועהנליכער. די לעצטע צייט האָט עס אָנגעהויבען צופאַסירען אַלץ אָפטער און אָפטער און האָט זיי אויסגעלערנט צו פערהאַלטען זיך צו דעם קאַלט־בלוטיג און זאָגאַר הכנעה'דיג, ווי צו עפּיס בעשערטעם פון דער השגחה. אַ מענש ווערט צו אַלץ צוגעוועהנט און די גרעסטע אומרעכט הערט אויף צו מאַכען זיי אויפגעבראַכט, אויב נור דאָס ווערט אָפטער ווידערהאָלט און ס'ווערט אַזוי ווי אַ נאָרמאַלע ערשיינונג. די קרעדיטאָרען זענען אַלזאָ ניט זעהר אויפגעבראַכט געווען. זיי זענען נור נייגעריג געווען צו דערגעהן, אויף וועמענס נאָמען האָט עס גרוי־

נימוס פיקטיוו איבערגעגעבען זיין פערמעגען—און זיי זענען דער־גאנגען. לכתחילה האט זיי עפּיס אביסעל ווי א ראַץ געטהון די דאָזיגע סקאַנדאַליעזע זאַך, אז אזא מוסטערהאַפטער עהרליכער, פרומער און אָפּענהארציגער מאַן, ווי ר׳ עזריאל, זאָל איינ־שטימען זאָגאַר אונדירעקט מיצוהעלפען גרונימוס׳ען אין זיין שווינדעל. נור דערנאָך האט עס זיי אייפגעהערט צוואונדערן, זיי האָבען עס איינגעפונען פאַר נאַטירליך. ר׳ עזריאל — האָבען זיי בעשלאָסען — האט דאָ גאָר ניט אָבגעטהון מי יודע וואס, ער האט נור, אלס גוטער מענש א פריינד־ליכע טובה געטהון גרויינימוס׳ן, וואָס קיינער וואָלט איהם אין דעם ניט אָבגעזאָגט. אזא טובה איז די לעצטע צייט א מנהג געוואָרען, וואס האט קיינעם ניט פערוואונדערט. יעדערער פון גרו־נימוסעס גרויסע קרעדיטאָרן האט פאַר-זיך געוואוסט, אז ווען איהם אליין זאָל איינפאַלען א באנקראָט צו מאכען, — וואָלט איהם יעדערער געטהון די נויטיגע טובה, צו וועמען ער זאָל זיך ניט ווענדען: אי עזריאל, אי כּתריאל, אי רחמיאל. קורץ, ר׳ משה׳ס גרויסע קרעדיטאָרן האָבען אי דעם אָנזעץ, או אלץ ארום דעם אָנזעץ איינגעפונען פאַר נאַטירליך, האָבען די ערשטע צייט אָב־געטרויערט אויף זייער היזק, און האָבן ווייטער געמאַכט זייערע הלואות, ווי פריהער — מיט אזארט, אונפאַרזיכטיג, מיט דער אָפּטימיסטישער האָפנונג — אפשר וועט עס דורכגעהן בשלום.

גאַנץ אַנדערם אָבער האָבען זיך דערפיהלט די קליינינקע קרעדיטאָרען, וואס האָבן גרונימוס׳ען אָנגעטרויט נור זייערע דונ־דערטער און צעהנדליגע רובלס, נור פאר וועלכע די הונדערטער און צעהנדליגער זענען געווען זייער גאַנץ פערמעגען , זייער גאַנצער ביטער אָפּשפּאָר , אָן וועלכען ס׳האט זיך געווענדט זייער גאַנצע אָרימע עקזיסטענץ. די קליינינקע האָבן זיך ניט צוגעוועהנט צו דעם פאַקט, און זיי האָבען עס גאָר ניט געקאָנט. גרונימוס האָט ביי זיי דעם לעצטען שטיקל ברויט ארויס־געריסען און זיי דאַרפען הונגערן אָדער בעטלען געהן, אויב ניט צו שטאַרבען פון הונגער? דעריבער האָבען זיי פון פריה ביז נאכט בעלאַגערט די טהירען פון גרונימוס קוואַטיר, פלעגען זיך אריינ־רייסען אינוועניג, וויינען, בעטען, אויסדערצעהלען זייער ביטערע לאגע, שרייען, זידלען, שעלטען—נור אומזיסט. ר׳ משה פלעגט

זיך דאָס רוב בעהאלטען, און שרה-רבקה פלעגט פעסט אויסהאַל־
טען דעם אָנפאַל, פלעגט זיך אָבוועהרען מיט פאַלשע הבטחות,
מיט פאַלשע טרעהרען און מיט שבועות—און האָט זיך ניט אונ־
טערגעגעבען. „ניין, מיר קאָנען ניט צאָהלען, מיר זענען אינגאַנצען
צורואינירט”,—דאָס נור פלעגט זי טענה'ן טאָג אַיין, טאָג אויס
אויף פערשיעדענע אַרטען, און האָט פעסט אין די צייהן געהאלטען
דאָס אַריינגעחאפּטע.

XXIV.

די בענייטע אויסזיכטען.

אויף דער צווייטער וואָך נאָך גרונימוסעס אָנזעץ, אין איי־
נעם אַ פריה־מאָרגען, זענען אונזערע אַלטע גוטע בעקאַנטע, דער
דאָקטאָר מעל־אַמער און דער אַדוואָקאַט לאָקשין, געלעגען אין
זייערע בעטלעך אין אַ קליינעם צימעריל פון אַ ליאַדי דאַזעל און
האָבען פאַפּיראָסען גערויכערט, מיט דעם גאַנצען נחת־רוח פון די
יעניגע, וואָס האָבען ניט וואוהין זיך צו אַיילען. אויפ'ן טיש איז
געשטאַנען ניט גאָר קיין ריינער און שלאָשענער סאַמאָוואר מיט
גאַנץ געמיינע טיי־געשיר, וואָס איז, קענטיג, איינגעקויפט געוואָרען
אויפ'ן מאַרק ביי די אַלטוואַרג־הענדלער. אויפ'ן טיש זענען געזען
אָנגעשאָטען ברעקלעך און שטיקלעך פון דעם פריהשטיק, וואו
ס'האָבען איצט פלייסיג געאַרבייט גאַנצע מענגעס פליעגען, וואָס
האָבען זיך זעהר בעקוועם געפיהלט אין דעם ענגען, שטיקענדען
און שמוציגען צימער'ל פון אונזערע יונגע לייט. די לעצטע וואָך
פלעגען אונזערע יונגע לייט זעהר זעלטען אַרויסגעהן פון צימער.
ערשטענס, דערפאַר, ווייל זיי האָט אויסגעפעהלט זומער־גאַרניטור,
און צווייטענס, דערפאַר, וואָס גרונימוסעס טעכטער זענען איצט
אין שטאָדט ניט געווען. די עלטערן האָבען זיי ערגיץ אָבגעשיקט
ביז וואַנען דער טומעל וועט אַריבער. אַלזאָ, איז ניט געווען אין
וואָס זיך אויסצופוצען, און אויך ניט וועמען צומאַכען וויזיטען.
דעריבער האָבען זיי בעשלאָסען מעהרער אין דערהיים צו זיצען,
און אום די צייט צו פערטרייבען, האָבען זיי זיך פערנומען מיט
מוזיק: אמאָל זינגט מעל־אַמער, און לאָקשין פייפט איהם צו צום

טאַקט, און אַמאָל פייפט לאָקשין סאָלאָ, און מעל=אַמער האַלט איהם אונטער מיט זיין באַריטאָן. אין די אַנטראַקטען פלעגען זיי רויכערן זייערע אייגענע געמאַכטע פאַפּיראָסען און שפּייען אין דער סטעליע און אַזוי פלעגט די צייט אַריבער אונטערקבאַר און זאָגאַר פרעהליך לפי=ערך.

אין דעם דאָזיגען פריה-מאָרגען דערוויסען מיר אונזערע אַלטע בעקאַנטע, ווי זיי האָבען פערענדיגט דעם ערשטען טייל פון זייער פראָגראַם אין האָבען גענומען רויכערן, וואָס בעדייט — אַ אַנטראַקט. דער דאָקטאָר האָט שוין אויסגעזונגען היינט צוויי אַריעס: פון „פריישוטץ״ און פון „נביא״, און דער אַדוואָקאַט האָט שוין אויסגעפייפט זיין שטענדיגע „יוריסטען-פּאָלקע״ און „קאַמאַרינסקע״.

— הייסט עס טאַקי, אַז אונזער חשובער סוחר האָט אָבגעברענט? — האָט אָנגעהויבען מעל=אַמער, ציהענדיג זיך אויף זיין בעטיל און געניצענדיג.

— דייסט עס, — האָט אָבגעענטפערט לאָקשין, אָבלאָזענדיג דעם אַש פון זיין פאַפּיראָס.

— מיט די סוחרים איז עס אָבער אַלעמאָל אַזוי, — האָט דער דאָקטאָר צוגעגעבען, דרעהענדיג זיינע וואָנצעס. — קנאַקט און ליאַרעמט, און בלאָזט זיך און מיט אַמאָל — סטאָפּ, פערמאַכט דאָס קרעמעלע!

— ווייל אין מכדר איז כסדר — [illegible]נדעל, דורכאויס נאַרעדיי, האָט דער אַדוואָקאַט ערקלעהרט די סוחרישע קאַטאַסטראָפעס. — יעדערער מאַכט דעם אָנשטעל, אַז ער שאַרט גאָלד מיט לאָפּעטעס, און אין דער ווירקליכקייט איז עס נור מיסט געווען.

— אָבער אונזער נעעהרטער הערר גרונימוס האָט אַזוי אונפּאַסענד באַנקראָטירט! — האָט דער דאָקטאָר קענטיג, גאַנץ איפּריכטיג בעדויערט.

— יאָ, נאָר אונפּאַסענד — האָט דער אַדוואָקאַט איינגעשטימט, — די „איינאָרדנינג״ איז שוין דוכט זיך נאָר אין דער האַנד געווען, און פּלוצלונג איז עס אַרויסגעפלויגען, אָט איז אַ שאָדען!

— ניט נור דאָס איז אַ שאָדען, וואָרום באמת גערעדט, האָט די פריילין ראַשעל שוין אָנגעהויבען צו געפעהלען ווערען מיר, עהרען=וואָרט.

— דאָס מאַכט נישט אויס, דאָס איז אַ געוועהנהייט. איך האָב זיך שוין אויך צוגעוועהנט צו דער פריילין בריגיטאַ, האָטשי בלאָנדינען זענען מיר ניט גאָר צום הארצען. די זאַך איז אָבער ניט אין דעם, דער עיקר איז—די אײַנאָרדנונג... ס'איז שוין כמעט אין דער האַנד געווען, און איצט איז עס אַרויסגעפאַלען.

— אונז געהט ניט, ברודער—האָט דער דאָקטאָר געזיפצט— מ'זעהט אָן אַלץ, אז ס'געהט ניט.

— פונדעסטוועגען בין איך זיך ניט מיאש—האָט דער אַדוואָקאַט געזאָגט, פערויכערנדיג ווידער אַ פּאַפּיראָס.

— מאָל דיר, אַז איך בין אויך ניט פערצווייפעלט,—האָט דער דאָקטאָר אַרויסגעזאָגט שוין פרעהליכער, אָננעהמענדיג זיך מיט מוטה פון זיין חבר.—נור איך וועל אָבער מוזען אַ שטעל נעהמען אין פּאָלק, וואָרום דאָ וועל איך גאָרנישט ניט אויסזיצען. די שטאָדט איז אַ שמוציגע, דאָקטוירים—אַ שלל, דערצו האָבען אונזערע יודעלעך ליעב צו היילען זיך ביי פעלדשערם, רופאים און מומחים. וואָלט האָטשי געווען עפּיס אַ עפּידעמיעלע, אַ דיפּטעריטעל, צו וואָס, וואָלט שוין פאַר אַלעמען פּראַקטיק געקלעקט.

לאָקשין האָט זיך אַ קנייטש געטהון.

— פוי, ס'אַראַ ווילדע פערלאַנגען! האָט ער אַרויסגעזאָגט מיט פאָרוואורף.—ווי שעמסטו זיך ניט אַזוינס צו פערלאַנגען.

מעל־אַמער איז עטוואָס רויט געוואָרען, אָנערקענענדיג, אַז ער האָט זיך פערעדט.

— איך מאַך עס אַ שפּאַס, — האָט ער זיך פערענטפערט מיט אַ שמייכעל, — און דו האָסט דעם שפּאַס אָנגענומען פאַר ערנסט! דעם אמת זאָגענדיג, — האָטשי עס פּאַסט גאָרניט פאַר אַ דאָקטאָר—האָב איך פאַר אַ עפּידעמיע מעהר מורא, ווי יעדער פּשוטער מענש, ווייל יענער האָט ווייניגסטענס אַ האָפנונג, אַ גלויבען אין דאָקטאָר, איך אָבער, אַלס דאָקטאָר, ווייסט דאָך, אַז ביי דער קלענסטער עפּידעמיע איז סטאָפּ מיט דער גאַנצער מעדיצינישער וויסענשאַפט: מיר פערשטעהען דאָ גאָרנישט, און אַלץ, וואָס די מעדיקער טהוען דערביי איז—לויטער נאַרעריי.

— וואָס וועדט ניט שלעכט בעצאָהלט.

— דאָס פערשטעהט זיך זעלבסט: דאָס פּובליקום צאָהלט

קיינמאָל ניט אַזוי גערן און אַזוי גוט, ווי פּאָר שווינדעל. די זאַך איז אָבער ניט אין דעם. איך האָב נור געוואָלט זאָגען, אַז מיר וועט אויסקומען צונעהמען אַ שטעלע, וואָרום וואָס ס'איז, איז אויך בעסער, ווי גאָרנישט. ס'האָט שוין מיר דערעסען שטיצע צו בעקומען, צי הלוואות פון אַ אָרימער אַרבייטאָרין. שוין צייט אַ סוף צומאַכען דערצו.

— אַלזאָ, לאָזטו אָב אינגאַנצען דיין גובערנאַנטין?

— גאָר אינגאַנצען.

— זאָגאַר איצט, ווען אונזערע פּלענער זענען צופאַלען?

— זאָגאַר איצט, וואָרום חתונה האָבען מיט דער אָרימער האַלט ניט אוים קיין שום חשבון. און וואָס פאַר אַ נחת איז עס טאַקי אַרומצושלעפּען זיך מיט אַ פרוי פון שטאָדט צו שטאָדט, פון איין מיליטער־ראַיאָן אין אַ צווייטען? די גאַנצע שבירות וועט אַוועק אויף איינע רייזע־קאָסטען. קורץ, ס'טויג נישט. נו, און וואָס רעכענסטו צו טהון?

— איך וועל אויך זוכען אַ שטעל אין דער יוסטיץ אָדער אין אַדמיניסטראַציע.

— זעהר גוט, וואָרום אַלס אַדוואָקאַט געהט דיר ניט. אָ— האָ!—ס'אַראַ שענער וועטער ס'איז היינט! — האָט אויסגעשריען מעל־אַמעד, וואָס האָט צופעליג אַ קוק געגעבען דורך דעם איינציגען פענסטער אין צימער און האָט דערזעהן אַ שטיקעל לויטערן בלאָהען מאַי־הימעל. שטעה אויף, קאָליע, לאָמיר מאַכען אַ שפּאַציער, אַלענפאַלס וועלען מיר אויסלופטערן אונזערע ליידיגע קעשענעס, ס'איז דאָך זומער־צייט.

— דאָס איז אַ רעיון—האָט לאָקשין געענטפערט, אָבגלעטענדיג זיין בערדיל. נור דאָ איז פאַרהאַן אַ שטיקעל חסרון.

— וואָס? אונזערע מלבושים זענען ניט גאָר זומערדיג? נאַרישקייט! מיר זענען נאָך סטודענטען, מיר קאָנען אויםשפּאַצירען אין וואָס דאָס האַרץ גלוסט.

— דאָ איז איבער עפּעס אַנדערש.

— וואָס פאָרט?

— דו האָסט פערגעסען? אונזערע פּריילינס זענען געבעטען צוריקגעקומען.

— איז מילא?

— לויפען זיי שוין ווידער ארום איבער שטאדט. וועלען מיר זיך אקוראט אנטרעפען מיט זיי, וועלען זיך אנהויבען געשפרעכען, קאמפלימענטען, מ'וועט איינלאדען צו זיך, און צו וואס דארפען מיר עס איצט? און אבזאגען זיך פון א איינלאדונג איז אונבעקוועם.

— יא,ווירקליך, אונבעקוועם, — האט מעל-אמעד מסכים געווען, וואס ושע זאל מען טהון? מיר וועלען זיך דאך ניט לאזען דערשטיקט צו ווערען דא אין צימעריל, בעת אין דרויסען איז פריהלינג. טהו נור א קוק, די בוימער האבען זיך צולאזט...

— איז טראכט עפּיס צו, דו בינסט דאך ביי מיר א ערפינדער.

מעל-אמעד האט זיך א ווײלע פערטראכט, דרעהענדיג זיינע וואנצעס.

— אט וואס מיר וועלען טהון—האט ער ארויסגעזאגט בעגייסטערט, צוקנאקענדיג מיט די פינגער.—דו. מיין ליעבער זשויל פאבר וועסט נעהמען א פארטפעל אונטערן ארעם, אגב האסטו טאקי ניט קיין שטאק, וואס וואקסט ערשט אין ערגיץ און וועט נאך ניט אזוי גיעך אויסוואקסען. און איך וועל נעהמען א שירעם אין דער האנד: פאר א דאקטאר געהט ניט קיין פארטפעל. און אז מיר וועלען אונזערע גראציעס פון ווייטען דערזעהן, וועסטו אנהויבען צו איילען: דו איילסט, הייסט עס, אין געריכט, אין פאלאטע. און איך—טהו א שפרונג אויף א פוהרל און כ'פליה צו א געפעהרליכען חולה, אויף א קאנסיליום. ווי געפעלט דיר דער פלאן?

— איך זאג שטענדיג. אז אין דיר האבען מיר פערלארען א גרויסען אדוואקאט, אגרויסען דיפלאמאט, און אומזיסט האסטו אויסגעקליעבען פאר זיך די מעדיצין.

שפאסענדיג אזוי, זענען אונזערע יונגע לייט ארויסגעשפרונגען פון זייערע בעטלעך און האבען זיך פלייסיג גענומען צו זייערע טואלעטען. דערהויפט צו די קאפעליושען. מ'האט גענומען רייניגען, שפריצען, טרייסלען, מיט בערשטלעך און ריטלעך און אין דעם קליינעם אנגערויכערטען צימערל איז אזא שטויב געווארען. אז מ'האט בעדארפט אינגאנצען אויפעפענען די טהיר און דעם פענסטער

בעת די יונגע לייט האָבען אַזוי פערשוויצט געאַרבייט אויף זייערע טואַלעטען, איז אַריינגעקומען דער בריעפען-טרעגער און האָט דערלאַנגט צוויי בריעף, דעם דאָקטאָר מעל-אַמער און דעם אַדוואָקאַט לאָקשין. די בריעף זענען געווען היעגע. דער דאָקטאָר האָט דער ערשטער אויפגעעפענט און אָנגעהויבען הויך צו לייענען:

„געעהרטער הערר! אויב איהר זענט ניט זעהר בעשעפ־טיגט און אויב איהר האָט נאָך ניט אינגאַנצען פערגעסען אייער אַלטע בעקאַנטע"... דריי פינטעלעך. „וועלכע"... אַ סך פינטעלעך, „איז זענט אַזוי גוט אַריינצוקומען צו אונז היינט אין אָווענד. איהר וועט הערן אַ גרויסע און אפשר פאַר אייך אַ אינטערעסאַנטע נייעס"..· אַ סך פינטעלעך. „איבעריגענס, וועלען מיר זעהן"... ווייטער אַ סך פינטעלעך. „מיט איין וואָרט, דער האַריזאָנט ווערט לויטערער, ס'שמעקט מיט אַ יום-טוב". אַ גאַנצע שורה פינטעלעך. אונטערגעשריעבען: „ר. ג."

— ראַשעל גרונימוס,—האָט לאָקשין ערקלעהרט די בוכ־שטאַבען.

— וואַרט, וואַרט, ס'איז נאָך דאָ אַ „פּאָסטסקריפּטום". „אויב דער הערר דאָקטאָר וועט ניט קומען, וועל איך אויף איהם אַזוי ברוגז ווערען, אַזוי אין כעס ווערען"... ווייטער אַ סך פינ־טעלעך און אונטערגעשריעבען: „la méme" נו, און וואָס איז אין דיין דעפּעש?

— לאָקשין האָט אויפגעעפענט זיין בריעף, האָט אַ קוק גע־טהון און געזאָגט:

— אַ עהנליכע נאָטע, ס'איז נור אונטערגעשריבען: „ב. ג.".

— איך קאָן פּאָלקאָם רעכענען. אַז דאָס איז בריגיטאַ גרונימוס,—האָט איצט דער דאָקטאָר געטראָפען.—אָבער וואָס בעדייט דער חלום? טרעף אָקאָרשט, אויב דו קאָנסט. דו מיט דיין בערדיל, ווען זי איז ניט געשאָרען, בינסטו עהנליך אויף אַ טרעפער.

— וואָס איז דאָ פאַרהאַן וואָס צו טרעפען?—האָט זיך אָב־גערופען דער אַדוואָקאַט, געהמענדיג זיך ווייטער צום ריינינגען. די זאַך איז קלאָהר, ווי דער טאָג. מ'האָט אונז איינגעלאַדען, אַז מיר זאָלען מאַכען אַ פאָרשלאַג, און מ'וועט אונז, פערשטעהט זיך,

ניט ענטזאָגען. און אז מ'האָט אונז איינגעלאדען, איז מסתמא פאר־האָן דער צונאָב".

— „צו איז פארהאַן"?

— אָהן א שום צווייפעל, וואָרום מיט סוחרים פּאסירט עס אָפט אַזוי: דורכ׳ן זיך גאָר אין גאנצען צורואינירט, און א פּאָר טוי־זענדער האָט מען פונדעסטוועגען פערבעהאלטען פאר זיך.

— איז דאָך אודאי גוט, אודאי גוט, וואָרום וואָנדערן גלוסט זיך מיר גאָרניט. צו וועט מען אונז אָבער ניט אָבנארען?—סוחרים זענען דאָך אויף דעם—בריות!

— בריות זענען זיי, נור זיי וועלען גאָרנישט מאכען, וואָרום ניט דאָ איז דער אָרט. מיר וועלען צו דער חופּה ניט געהן, וואו מען וועט דעם צונאָב אויפ׳ן טיש ניט ארויסלעגען ביז א לעצטער קאָפּיקע. און וועלען זיי אָנהויבען צו דרעהען—זענען מיר היינט נישטאָ.

— אַלזאָ, זאָלען מיר געהן, אז מ'רופט?

— אָהן שום ספק.

אין אָוועגד זענען זיי אַוועק. ראשעל און בריגיטא זענען אנטקעגען זייערע „קינפטיגע" ארויסגעשפּרונגען אין פאָדער צימער און נאָך די ערשטע בעגריסונגען האָבען זיי שטיל און געהיים ארויסגעזאָגט:

— די עלטערן ערווארטען אייך אין גאַסט־צימער. זיי ווילען מיט אייך דורכריידען.

— וועגען וואָס?—האָבען די יונגע לייט געפרעגט.

— מיר ווייסען ניט,—האָבען די מיידלעך געענטפערט מיט א רמאות׳דיג שמייכעל,—איהר וועט דערוויסען, וועט איהר אונז זאָגען, וואָרום מיר וועלען איצט ניט געהן אין גאַסט־צימער. מיר וועלען אין אונזערע צימערן זיצען.

די יונגע לייט האָבען זיך צווישענאנאנד איבערגעקוקט און שנעל אויסבעסערענדיג זייער טואלעט, זענען זיי אריין אין גאַסט־צימער מיט א הארץ־קלאַפּעניש.

שרה־רבקה, אויסגעציערט מעהר, ווי געוועהנליך, איז איצט אין גאַסט־צימער געזעסען אויף א סאָפע ביים רונדען טיש און האָט א זאָק געשטריקט. אייגענטליך, האָט זי ניט געשטריקט

און ניט געטראַכט גאָר צו שטריקען, נור כּדי ניט צו זיצן מיט ליידיגע הענד, האָט זי כּלומרשט געשטריקט, בײַ אַ פּרוי שטריקען איז דאָסזעלבע — ווי בײַ אַ מאַנספּערזאָן רויכערן: דאָס איז עפּיס בעקוועמער צום שמועסען. און שרה־רבקה האָט געוואָלט שמועסען מיט די „פּערענדינטע". צוליעב דעם האָט זי זיי אײַנגעלאַדען צו זיך, די מיידלעך האָבען אײַנגערוימט די יונגע לײַט, אַז מ'וויל מיט זיי „דורכריידען". נור וואָס הייסט „דורכריידען"? האָבען דען די גרונימוס עפּיס אַ געשעפט מיט זיי? מ'וויל נור מיט זיי שמועסען, און שרה־רבקה וואָלט געזדעלט איהרע טעכטער, ווען זי זאָל וויסען, ווי זיי האָבען איבערגעגעבען איהרע שליחות.

ר' משה האָט געריכטעט אַ ציגאַר און איז אומגעגאַנגען איבער'ן צימער אויף און אָב, גלעטענדיג די באָרד זעהר פאַרטראַכט.

אַז די יונגע לײַט זענען אַריין און האָבען עטוואָס שרעקענדיג בעגריסט די בעלי־בתים, האָט שרה־רבקה עטוואָס זיך אויפגעהויבען פון איהר אָרט, האָט אַ קרים געטהון איהר פּנים, מיט דער כּונה צו מאַכען אַ גוטמוטיגען שמייכעל, נור אויסגעקומען איז אַ מין גענייץ פון אַ קאַץ. זי האָט אָבער הויך און פרעהליך אַרויסגעזאָגט:

— אָ, הערר דאָקטאָר און הערר יוריסט! ווילקאָמען, ווילקאָמען. זעצט זיך, וועט איהר זיין געסט.

די יונגע לײַט האָבען זיך אַוועקגעזעצט.

— איהר האָט געווים שפּאַצירען געוואָלט? — האָט שרה־רבקה צוגעגעבען, אַלץ נאָך מיט איהר גוטמוטיגען גענייץ (וואָס זי האָט גערעכענט פאַר אַ שמייכעל), ווי אַ קאַץ. — אַזאַ וואַרימער און לויטערער אָוועכד! איך האָב מורא, אַז מיר האָבען אײַך געשטערט.

— גאָרניט, — מיר וועלען נאָך צײַט האָבען. דער גאָרטען וועט ניט אַוועק, וועט וואַרטען.

— אונז, אַלטע, איז עפּיס אומעטיג געוואָרען. מיר געהען דאָך איצט אין ערגיץ ניט, און צו אונז געהט איצט אויך קיינער ניט. אָט, רעכענען מיר, וועלען מיר גאָר בעטען אונזערע יונגע לײַט, אפשר וועל'ן זיי על־פּי בעקאַנטשאַפט קומען שמועסען מיט אונז אַ אָוועכד.

— מיר האָבען שוין אַזוי אויך געוואָלט היינט אַריינקומען צו אייך, אָהן דער איינלאַדונג. — האָבען די יונגע לייט פון העפ־ליכקייט וועגען געלייגט.

— אַ דאַנק, אַ דאַנק, וואָס איהר פערגעסט אונז ניט. איך זאָג אַלע מאָל, אַז געבילדעטע, געשטודירטע זענען—גוטע מע שען. אָט דאָ ניט לאַנג נאָך, ווי איהר ווייסט, פלעגט מען צו אונ געהן, די שוועלען אָבשלאָגען, און איצט טרעט מען ניט אַריין מיט אַ פּיס! מ'האָט אונז אינגאַנצען פערגעסען, ווי מיר זענען שוין נאָר אויף דער וועלט ניטאָ. אי, מענ״ען, מענשען! אַז אַמענשען גליקט, דאַן זענען אַלע צו איהם צוגעלאָזט, ווי פליעגען אַרום צוקער, און ווי ס'טרעפט אַן'אומגליק, אַנטלויפען אַלע, ווי פון פעסט. קאָן מען שוין דען גלויבען אין פריינדשאַפט?... איהר האָט דאָך געוויס געהערט, וואָס ס'האָט מיט אונז געטראָפען די לעצטע צייט?

— מיר האָבען געהערט, — האָבען די יונגע לייט געענט־פערט, אַראָבלאָזענדיג דעם קאָפּ.

— אָ—חאָ—חאָ! — האָט שרה־רבקה געזיפצט און האָט שיער ניט אָנגעהויבען צו וויינען. — ווער האָט עס געקאָנט ער־וואַרטען, ווער האָט עס געקאָנט וויסען, אַז גאָט וועט אונז אַזוי שטראָפען?...

ר' משה איז נאָך אַלץ אומגעגאַנגען איבערן צימער אויף און אָב, און האָט נאָך שטאַרקער געהוסט, געשפּיגען, און אויך אַנדערס אויסגעדריקט זיין אומגעדולד, וואָרום איהם האָט ערוויי־דערט צו צוזעהן די „הינטישע שטיק" און אויסהערן די „פּוק־סענע רייד" פון זיין פרוי. ביי די לעצטע ווערטער איז ער שטאַרק רויט געוואָרען, האָט זיך האַסטיג אַ לאָז געטהון צום טיש און אויסגלאָצענדיג די אויגען אויף דער „שלאַנג" (אַזוי האָט ער איצט אין דער מחשבה אָנגערופען זיין פרוי), האָט ער, קענטיג. געוואָלט אויסשיסען אין איהר מיט האַרבע ווערטער. נור שרה־רבקה האָט פערשטאַנען די בעוועגונג פון איהר „נאַרישען" מאַן, און האָט שנעל צוגעגעבען:

— נור מיר פאַלען ניט אַראָב ביי זיך. מיר פערליערען ניט די האָפנונג, אַז מיר וועלען נאָך אויפגעריכט ווערען. דאָס איז ניט דאָס ערשטע מאָל. מיר זענען שוין פיעל מאָל געווען אויפ'ן פערד און אונטערן פערד. דאָס מזל איז, ווי אַ רעדעלע. און

מענשען זענען—די שפּיזלעך אין דעם ראָד. אַמאָל הויבּען זיי זיך אויף, אַמאָל לאָזען זיי זיך אַראָבּ. אָבּער אָנווערען די האָפענונג איז—נאַריש. משה גרונימוס איז געווען אַ גביר און ייעצט זיין אַ גבירו! מיר וועלען זיך ווידער אויפהויבען אין דער הויך—אונזערע שונאים אויף להכעיס!..

זי האָט אָנגעקלונגען און געהייסען דער דיענסט דערלאַנגען טיי, — און מ'האָט צו טיי געגרייט זילבּערנע אין קריסטאַל־עשיר, פיעל פערשיעדענע געבעקס, משקאות, פרוכטען, מיט דעם גאַנצען קנאַק פון אַ רייכען טוהרישען הויז, און די יונגע לייט. וואָס האָבען געהאָט געמיינט, אַז די גרונימוס שטאַרבען איצט שיער פון הונגער, האָבען זיך טאַקי שטאַרק פערוואונדערט.

זיי האָט אויך גענוג פערוואונדערט, וואָס ביים טיי האָט מען געשמועסט וועגען פערשיעדענע זאַכען, וואָס האָבען קיין שום שייכות ניט צו דעם ענין, וועגען וועלכען, ווי זיי האָבען געמיינט, מ'האָט זיי אַהער איינגעלאַדען. צו דען דערצו האָט מען זיי טאַקע איינגעלאַדען דורכצושמועסען זיך אַביסעל פון לאַנגווייליגקייט וועגען? — האָבען זיי געטראַכט, זיצענדיג, ווי אויף הייסע קויהלען און האָבען מיט אונגעדו׳ד ערוואַרטעט די ווײַלע, ווען זיי וועלען קאָנען אַרויסרייסען זיך פון די אַלטע, וואָס אינטערעסירען זיי לגמרי ניט. נאָכ'ן טיי אָבּער האָט דער געשפּרעך אָנגענומען אַנ'אַנדער ריכטונג. שרה־רבקה האָט אָנגעהויבען בּיסלעכווייז פונאַנדערצופרעגען זיי וועגען זייערע בעשעפטיגונגען, וועגען די פּלענער און אויסזיכטען אויף דער צוקונפט, און נאָך אַט דער „הקדמה", האָט זי אין פלוג אָהן אַ שום מיין, נור גלאַט אַזוי, פון נייגיעריגקייט וועגען, אַ פרעג געטהון: — פאַרוואָס זשע זאָלט איהר ניט חתונה האָבען? וואָס איז דער שכל צו זיצען אַ בחור?

די יונגע לייט האָבען זיך איבערגעקוקט צווישענאַנאַנד און האָבען מיט אַ שמייכעל געענטפערט:

— מיר וואָלטען אפשר ניט דערגעגען געווען, נור קיינער שדכנ'ט ניט.

— שדכ'נען איז אַ קלייניגקייט, — האָט שרה־רבקה אַרויסגעזאָגט און האָט רמאות'דיג אַ קרומען בּליק געוואָרפען אויף

די יונגע לייט, — אָנאַ איינער, ווי איהר, אַ „געענדיגטער", האלט זיך אין גרויס יקרות. גאָט ווייסט, אין וויפיעל איהר האָט זיך אָבגעשאַצט! אפשר איז עס אזא מקח, וואָס בייסט זיך זעהר?

— גאָר ניט קיין בייסענדער, — האָט לאָקשין געענטפערט פאַר זיך און פאַר זיין חבר. — איהר פערשטעהט דאָך אַליין, וואָס קאָן זיין וועניגער פון צוועלף טויזענד רובל? מיר דאַרפען דאָך זיך איינאָרדנען. אין אונזער לאַנד איז די איינאָרדנונג — אַלצדינג.

— נו, אויב נור דאָס, דאַן איז גאָר ניט שווער צו שדכ'נען, — האָט שרה־רבקה אַרויסגעזאָגט לוסטיג און אַזוי ווי געשפאַסט, — ווילט איהר, אַז איך זאָל אייך שדכ'נען?

— ביטע, ביטע, מאַדאַם. מיר וועלען זעהר צופרי דען זיין. איהר וועט אונז געוויס גוטע כלות אויס'שדכ'נען.

— געוויס! מיט ניט קיין גוטע וואָלט איך ניט געוואַגט צו שדכ'נען זיך צו אַזעלכע יונגע לייט, וואָרום איך ווייס אַפריהער, אַז מ'וועט מיר ענטזאַגען. און דערצו, קאָנען מיר אַליין אויך ניט נעפעהלען ווערען ניט קיין גיטע סחורה. אָה, איך האָב פאַר אייך סחורה פון ערשטען זאָרט, סופּערפיין.

— און אָהן נאַרערייי? — האָט מעל־אַמעד געפרעגט אין דעמזעלבען שפּאַסיגען טאָן פון דער ווירטהין.

— אָהן נאַרערייי און אָהן חסרונות. איהר הערט נור: מיידלעך שענע, קלוגע, געבילדעטע, שפּיעלען פּיאַנאָ און זענען פון אַ שענער פאַמיליע. האָט ביי אייך עפּיס אַ ווערטה אַ שענע פאַמיליע?

— זעהר אַ גרויסען ווערטה, — האָבען די יונגע לייט געענטפערט, ווייסענדיג וועגען וואָס פאַר אַ פאַמיליע עס רעדט זיך.

— פאַר דאָס האָב איך אייך ליעב. אַ גוטע פאַמיליע האָט אַ גרויסע בעדייטונג. טעכטער פון אויפגעקומענע גבירים איז, ווי זיי זאָלען זיך ניט אויסציערען, זעהען זיי פּאָרט אויס ווי די קע־בינס און זיי פיהרען אַ הויז ווי געמיינע בעלי־בתים, וואָרום זיי האָבען ניט קיין שום מאַניערען. ווייטער: ס'איז דאָ פון פינף ביז זיעבען טויזענד מזומן, אויסער אַ אָנשטענדיגע אויסשטאַטונג און דעסגלייכען. וועט עס אייך קלעקען?

— מעהר פערלאַנגען מיר ניט. דאָס איז פּונקט פּאַר אונז וועלכע זענען אָבער די פריילינגס, ערלויבט אונז צו פרעגען.

— איהר ווילט שוין וויסען, ווער זענען זיי? — האָט שרה-רבקה געשפּאַסט. — שטעלט אַוועק אָקאָרשט אַ פריהער משקה, און דאַן וועל איך זאָגען.

— ניין, מאַדאַם, אַ פריהער זאָגט אונז, און דאַן וועלען מיר שטעלען משקה.

— משה — האָט זי זיך געווענדעט צום מאַן און האָט איהם רמאות'דיג צוגעוואונקען, — ווי מיינסטו, קאָן מען זיי גלויבען אויפ'ן וואָרט?

— איך האַלט, אַז מ'קאָן, — האָט גרונימוס געענטפערט מיט אַ געצוואונגענעם שמייכעל. ס'איז קענטיג געווען, אַז דער גאַנצער ענין שרבנות איז איהם עפּיס ניט צום האַרצען געווען. און די יונגע לייט אויך, ווי בעוואוסט, זענען איהם ניט זעהר געפעלען געוואָרען, נור געהן אַנטקעגען דער פרוי האָט ער גע-רעכענט פאַר אונגוצליך, ווייל זי וועט סיי ווי סיי אויספיהרען, אַזוי ווי אַלע מאָל.

— ווי אָבער, אַז זיי וועלען אָבנאַרען? וועלען קיין משקה ניט שטעלען?

— מיר דוכט, אַז זיי זענען עהרליכע לייט, זיי וועלען ניט אָבנאַרען.

— דו בינסט ערב פאַר זיי?

— ערב.

— אַלזאָ בלייבט עס אַזוי, — האָט שרה-רבקה אַרויסגע-זאָגט אַלץ נאָך אין אַ שפּאַסיגען טאָן. — הערט זשע. וואָס קאָנט איהר, דהיינו, זאָגען, אויב מיר וועלען זאָגען, אַז די מיידלעך זע-נען — אונזערע טעכטער?

— אונז וואָלט עס זעהר געפרעהט, — האָבען די יונגע לייט געזאָגט, אַ גליעט געבענדיג — דער דאָקטאָר זיינע וואָנצעס, און דער יוריסט זיין בערדיל.

שרה-רבקה האָט אַפּינקעל געטהון אויפ'ן מאַן מיט אַ נצחון-בליק, ווי געזאָגט: „אָט זעהסטו, ווי געשיקט איך האָב דורכגעפיהרט דעם איידעלען ענין", און שוין מיט אַ ערנסטער מינע האָט זי אַרויסגעזאָגט:

— אויב אַזוי, קאָנען מיר איצט מיט אייך רײדען ערנסט און אָפען. הערט זשע יונגע לײט. חאָטשו אונזער לאַגע איז איצט ניט גאָר קיין גלענצענדע, נור צו אונזערע טעכטער האָט עס קיין שום שײכות ניט. וואָס זײ קימט, וועלען זײ בעקומען אינגאַנצען, מיר האָבען שוין לאַנג בעשלאָסען בײ זיך, אַז אונזערע טעכטער זאָלען אונז קאָסטען צו צערן טויזענד רובל יעדערע, און פון דער סומע וועט ניט געמינערט ווערען קיין איין קאָפּיקע. די סומע פאַר זײ איז שוין פון לאַנג אָן פערזאָרגט

— משה — האָט זי זיך געווענדעט צום מאַן—בעווייז זײ די דעפּאָזיטען פון אונזערע טעכטער.

משה האָט פון בוזעט אַרויסגענומען צוויי באַנק־צעטעלעך און האָט אַרויסגעלעגט אויפ'ן טיש. מעל־אַמער האָט אויף זײ אַ קוק געטהון פון ווייטען ניר, לאָקשין אָבער, אַלס יוריסט, האָט זײ בעטראַכט גאַנץ גענוי און אויפמערקזאַם, און אַ ווינק געבענ־דיג זײן חבר, אַז אַלץ איז אין אָרדענונג, האָט ער אַרויסגעזאָגט מיט אויטאָריטעט:

— ריכטיג.

— אַלזאָ, איז עס געשלאָסען אין אַ מזלדיגער שעה? — האָט שרה־רבקה געזאָגט, הערלאַנגענדיג די יונגע לײט איהרע ביידע הענד.

די יונגע לײט זענען אויפגעשטאַנען, האָבען געדריקט די הענד איהרע און געקושט. דאָסזעלבע אויך האָבען זײ געדריקט או געקושט גרונומוסעס הענד.

— איצט וועלען מיר אַרײנרופען אונזערע מײדלעך, — האָט שרה־רבקה געזאָגט, אויפשטעהענדיג און געהענדיג צו דער טהיר, מיר'ן הערען, וואָס וועלען זײ זאָגען.

אין אַ ווײלע אַרום זענען די מײדלעך שוין געשטאַנען אין גאַסט־הויז רויטע, מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען שעמעוודיגע, ווי עס פּאַסט פאַר מײדלעך, וואָס דערוויסען זיך צום ערשטען מאָל, אַז זײ זענען כלות.

— אָט דאָס זענען אײערע חתנים — האָט שרה־רבקה געזאָגט, אָנווייזענדיג די טעכטער אויף די יונגעלײט. — וועט איהר אונז ניט זידלען פאַר אונזער אויסוואַהל? איהר האָט גע־וואָלט „געענדיגטע“, גיבען מיר אייך אַזעלכע.

די מיידלעך זענען נאָך רויטער געוואָרען, האָבען זיך גע־שעמט און, ניט אויפהויבענדיג די אויגען, האָבען זיי געשוויגען.

— וואָס שטעהט איהר ווי איינגעגראָבענע? — האָט שרה־רבקה געפרעגט איהרע טעכטער. — געהט צו צו אייערע חתנים? — וואָס זשע שעמט איהר אייך?

זעהענדיג, אַז די טעכטער שעמען זיך נאָך אַלץ, האָט זי זיי פאַר די הענד אָנגענומען, און האָט זיי צוגעפיהרט צו די יונגע לייט און האָט זיי געבענשט, האָטיי אַ שטיים געטהון צו איהר מאַן, אַז ער זאָל זיי אויך בענשען און איז אַוועק אין קיך פערזאָרגען וועגען כבוד.

אין גאַסט־צימער האָט מען באַלד אַריינגעטראָגען אַ גרויסען זילבערנעם טאַס מיט פלאַשען ווייַן, טאָרטען, קאָנפיטור און פערשיעדענע נאַשערייען.

אין דערזעלבער צייט זענען פיעל פון די, וואָס זענען דורך גרונימוסעס בייזען באַנקראָט פעראָרעמט געוואָרען, געזעסען און דעם קאָפּ געבראָכען אויף דער פראַגע, וואָס האָט טאָג און נאַכט דעם מוח און דאָס האַרץ געענבערט: „פון וואַנען וועט די הילף קומען, פון וואַנען?" ביי גרונימוסעס פאַמיליע האָט זיך איצט ווייַן געגאָסען, און אין די פאַמיליעס, וואָס זענען דורך איהם פעראָרימט געוואָרען, האָבען זיך טרעהרען געגאָסען. און איבער די פרעהליכע און וויינענדע האָט די אויפגעהענדע לבנה אויפ'ן קלאָרען, לויטער'ן הימעל איהרע שטראַלען געגאָסען, זילבערנע ענטציקענדע און בעצויבערנדע.

XXV.

אגרויסער רעמיז.

ס'זענען אַריבער נאָך צווי וואָכען, גרונימוסעס מאַגאַזין האָט זיך אַלץ נאָך ניט אויפגעעפענט, די שליסעלעך זענען געווען ביי זיין איצטיגען פיקטיווען איינגענטימער ר' עזריאל און די גרונימוס זענען ניט געקומען אָבצונעהמען זיי. זיי האָבען זיך ניט גע־איילט: זיי האָבען אָבגעוואַרט, ביז די יודישע בעפעלקערונג

דאס איז אזוי אייפגערודערט געווארען פון זייער גרויסען באנק-ראט, זאל זיך בערוהיגען. און אין שטאדט איז ווירקליך בים-לעכווייז רוהיגער געווארען, די ארימע קרעדיטארען אפילו האבען אויך ווילענדיג, ניט-ווילענדיג אנגעהויבען צו בערוהיגען זיך.

און פלוצלונג, נאך א מעריב אין דער גרויסער שוהל, די מתפללים האבען געוואלט ארויסגעהן, איז אויף דער בימה ארויף דער אבער-שמש, האט דריי מאל א פאטש געטהון מיט דער האנד אן טיש און האט הויך אויסגערופען:

— הגביר, המופלג, המפורסם ר' עוזריאל-יעקב חנן סלכה הלל'ס, זאל לעבען! האט געהייסען מכריז ומודיע זיין, אז ר' משה גרונימוס קרעדיטארען, וואס האבען אויף איהם געזעצלי-כע און פארמעלע דאקומענטען, זאלען אריינקומען צו ר' עוזריאל'ן מארגען נאכ'ן דאווגען צעהן דעם זייגער אין דער פריה אויף א בעראטונג!

אבגעזאגט און אראב פון בימה. א ווילע האבען אלע גע-שוויגען, אונבעוועגט. דער אויסרוף איז ביי זיי געווען אזוי או-נערווארטעט און אונגלויבליך, אז ס'האט זיי איבערראשט. א ווייל-לע איז אין שוהל אזוי שטיל געווען, אז מ'האט געהערט דאס אבגעמאסטען אומוואקלען פון דעם פערפענדיקל פון דעם וואנד-זייגער אין ווינקעל. דערנאך, ווען מען איז צו זיך געקומען, האט מען זיך איבערגעקוקט צווישענאנאנד און געצויגען מיט די אקסלען. ביי די קרעדיטארען אבער זענען די פנימער אויפגעלויכטען גע-ווארען פון דער גוטער האפענונג.

— ס'וועט זיין א פשרה. גרונימוס געהט איין אויף אנ' אבמאך מיט די בעלי-חובות, — האט איינער ערקלערט זיין השערה, אבער שוואך און ניט גאר זיכער.

— יא, איהר זענט גערעכט, — האבען די דערביי-איגע אנגענומען די השערה. — גרונימוס וועט איינגעהן אויף א פשרה: דאס איז קלאהר, ווארום סאיז דאך ר' עוזריאל... — ר' עוזריאל וועט ניט דערלאזען אזא עולה, ער וועט ניט דערלאזען, אז מ'זאל א גאנצע שטאדט בעראבעווען. — זאל איהם גאט געזונד געבען! — האט עמיצער פרום צוגעוואונשען ר' עזריאל'ן.

ס'איז דאך טאקי נור א גזילה! האט עמיצער ביין אויסגע-שריען, — רייסען פון טויטע און פון לעבעדיגע און — אויסשטעלען

פינף פינגער! איך קען דיך ניט! נו, לפחות פינף-און זיבעציג פאר הונדערט!..

— איך וואָלט זיך בענוגענט מיט פופציג.

— און איך וואָלט נאָט געדאַנקט, ווען איך זאָל חאָטשי בעקומען פיערציג פאַר הונדערט.

— פערשטעהט זיך, וואָס ס'איז, איז אויך בעסער, ווי גאָרניט.

— גאָרנישט — איז שוין צו־ווענינ און זעהר פערדראָסינ.

— מ'דאַרף רעכענען, אז ר' עזריאל וועט אונז ניט לאָזען עולה'נען: ער איז אַן'אַלטער גביר, מיט יושר און גאָט אין הארצען.

— ניט ווי היינטיגע אויפגעקומענע.

— רוייבערס.

— מנוולים.

אַזוי האָט מען געשמועסט, פונאַנדערגעהענדיג זיך פון שוהל און צוטראָגענדיג איבער'ן שטאָדט די וויכטיגע נייעס, וואָס איז אומעטום אויפגענומען געוואָרען מיט גרויס פרייד. אייגענטליך האָט קיינער ניט געוואוסט, צו וואָס ר' עזריאל רופט זיי צונויף וואָס וועט ער זיי זאָגען, נור פונדעסטוועגען זענען אַלע עפּיס זיכער געווען, אז ער וועט זיי מיט עפּיס דערפרעהען. און דערי־בער האָבען פיעל פערביטערטע הערצער זיך דערקוויקט פון אַ גוטער האָפנונג און דאָס ערשטע מאָל פאַר די לעצטע דריי וואָכען צייט האָבען זיי זיך היינט שלאָפען געלעגט אָהן זיפצען און קרעכצען—ערוואַרטענדיג דעם מאָרגענדיגען טאָג.

אָרום האַלבע נאַכט איז די ידיעה דערגאַנגען אויך צו די גרוניבּוסעס, און זיי האָבען זיך דערויף שטאַרק פערטראַכט.

— וואָס זאָל עס בעדייטען? — האָבען זיי זיך געפרעגט, ציהענדיג מיט די אַקסלען. — צו דען איז דאָ ביי עזריאל'ן עפּיס אַ מחשבה געגען אונז? ס'גלויבט זיך עפּיס ניט. ס'קאָן ניט זיין!

און אום צו דערגעהן עס, זענען זיי גלייך אוועקגעפלויגען צו עזריאל'ן, נור עזריאל האָט זיי ניט אויפגענומען, האָט געהייסען זאָגען זיי, אַז אויב זיי ווילען, קאָנען זיי קימען מאָרגען, נור ניט פריהער, ווי זעקס—זיעבען דעם זייגער אָוועגדס, ווייל פריהער וועט ער זיי ניט אויפנעהמען, וואָרום ער וועט געווים זיין שטאַרק פערנומען. וואָס זאָל עס בעדייטען?

און דאָס ערשטע מאָל פאַר די לעצטע דריי וואָכען האָבען די גרונימוס'ס זיך שלאָפען געלעגט אין גרויס אומרוה—ערוואַרטענ-דיג דעם מאָרגענדיגען טאָג.

איך מאָרגען פון גאַנץ פריה איז דער הויף און דאָס פאָר-הויז פון ר׳ עזריאל׳ס קוואַטיר שוין אָנגעפּאַקט געוואָרען פון גרונימוסעס קלענערע בעלי-חובות. דאָ זענען געווען אַלטע לייט, מענער פון מיטעלע יאָהרען און בחורים, אַלטע יודענעס, ווייבער און מיידלעך, בעלי-מלאכות טלמדים, פּריקאַזשטשיקעס, משרתים, הענדלער פון אַלטוואַרג, שמשים, שדכנים, פאַקטוירים און ישיבה-בחורים, קרעמערקעס, נייהטאָרינס, זעמשערינס, גאַסען הענדלע-רינס, קעבענס, אַמען און זאָגאַר בעטלערקעס. גרופּעסווייז ופינף-זעקס פאַרשוין האָבען זיי זיך צושפּרייט איבערן גאַנצען גרויסען הויף, וואָס איז ניט ברוקירט געווען און איז בעוואַקסען געווען מיט געדיכטע גראָז, און מ׳האָט זיך הויך צו-שריען, צייגענדיג איינער דעם אַנדערן די „דאָקומענטען", וואָס קיינער פון זיי האָט ניט געקאָנט לייענען, אָבער יעדער ער פון זיי איז פיעל-ווינציג בעהאַווענט געווען אין זייער „געזעצליכער קראַפט און רעכט". וואָס זיי האָבען עס דערגאַנגען פון די פיעל „ווינקעל-אַדוואָקאַטען". בעדייטענד בעגרענצט אין די רעכט לויט׳ן שטאַנד, האָבען די יידען אַזוי גוט ווי זיך בעלוינט מיט׳ן ערלער-נען די רעכט לויט פערמעגען, און פיעל פון זיי ווייסען אויסווענ-די פּאַראַגראַפען פון עלפטען באַנד. אין דער לופט אַרום איז אַזאַ טומעל און געשריי געווען, דאָס מ׳האָט געקאָנט מיינען, אַז ביי ר׳ עזריאל׳ן אויפ׳ן הויף איז דער שטעדטילשער יריד אָדער אַנ׳אויקציאָן. ר׳ עזריאל׳ס דיענסט איז פיעל מאָל אַרויסגעגאַנגען און האָט אין נאָמען פון בעל-הבית געבעטען, אַז מ׳זאָל „שרייען עטוואָס שטילער", ווייל מ׳קאָן אין שטוב ניט איינזיצען פון די קולות, פלעגט אַ ווײַלע שטילער ווערען, נור באַלד פלעגט זיך ווידער אויפהויבען אַ געשריי און אַ געטומעל.

דריי פיערטיל צעהן זענען געקומען ר׳ משה גרונימוסעס וויכטיגסטע קרעדיטאָרען, גרויסע קאַפּיטאַליסטען. וואָס האָבען אַ פאַראַכטענדען בליק געוואָרפען אויף דעם „המון" אויפ׳ן הויף און זענען דורכגעגאַנגען גלייך אין קוואַטיר צו ר׳ עזריאל׳ן:

— לאָמיר געהן נאָך זיי!—האָט איינער פון פובליקום אויס-

געשריען, און די גאנצע מעננע האט זיך האסטיג א לאז געטהון נאך די קאפיטאליסטען און אין א ווײלע ארום האבען זיי אנגעפאקט אלע צימערען, קאמערען און אלע ווינקעלעך פון ר׳ עזריאל׳ס קוואטיר. חנה־דבורה האט זיך קוים געראטעוועט אין איהר מאנ׳ס קאבינעט, דער איינציגער ארט, וואס איז דערווייל פריי געבליעבען פון דער פערפלייצונג, א דאנק דעם ווארנונגס־טיטעל, וואס די טהיר איז געווען צוגעשלאסען.

פונקט צעהן דעם זייגער איז ר׳ עזריאל ארויס פון קאבינעט, האט זיך קוים דורכגעשפארט אין דעם געדיכטען עולם און איז דורכגעגאנגען אין זאל, טראגענדיג אין די הענד א גרויסע קעסטיל, א בערגעבונדען מיט א שטריקעל, און די ברעגען זענען צוגעהחמ׳עט געווען מיט גרויסע חתימות פון טריוואקס. אוועקשטעלענדיג דאס קעסטיל אויפ׳ן טיש, וועלכען מ׳האט ארויסגערוקט אין מיט׳ן זאל, האט ר׳ עזריאל ארויסגענומען א נאז־טיכעל, האט אבגעווישט דעם שווייס פון פנים.

— רבותי,—האט ער אנגעהויבען, אבהוסטענדיג.

— שא, שטילער! — האבען כמעט אלע אנגעהויבען צו שרייען. אומוואַרפענדיג מיט די הענד אין אלע זייטען, — און אין זאל און אין אלע צימערען איז אזא טומעל געווארען, אז מ׳האט געקאנט טויב ווערען.

— רבותי,—האט ר׳ עזריאל ווידער געפרובט אנצוהויבען ריידען.

— שא, שטילער! ר׳ עזריאל וויל עפּיס זאגען! לאזט הערן, וואס מ׳רעט! —האבען נאך העכער גענומען שרייען, און דאס מאל שוין אלע פערזאמעלטע, ניט פערשטעהענדיג, אז ווען יעדערער זאל אויף זיין חלק שווייגען און ניט בעזארגען זיך וועגען איינשטילען אלעמען, וועט אין זאל ממילא שטיל ווערען.

ר׳ עזריאל האט געזעהן, אז ס׳איז אונמעגליך אלעמען איבערצושרייען, האט ער א מאך געטהון מיט דער האנד און האט זיך אראבגעלאזט אויפ׳ן שטוהל, אבווארטענדיג, ביז וואנען עמיצען וועט געלינגען איינצושטילען דעם עולם. נור דאס וואלט געהייסען, ווארטען לפחות ביז אווענד, דען דער טומעל ווי אויך די געשרייען, אז ס׳זאל ווערען שטילער, זענען אלץ געשטיגען: יעדערער האט געמיינט, אז וואס העכער און ענערגישער ער וועט

שרייען, ס'זאל שטילער ווערען, וועט וואס גיעבער טאקי שטילער ווערען,—האבען אלע געשריען, ס'זאל ווערען שטילער. זעהענדיג אבער, אז ס'איז קיין סוף ניטא צום געפילדער, איז ר' עזריאל אויפגעשטאנען, האט אויפגעהויבען די הענד און האט מיט אלע קרעפטען אויסגעשריען אויפ'ן גאנצען זאל:

— איך בעט אייך, רבותי, צו שווייגען! אניט—וועל איך נאר אוועקגעהן און פריהער ווי אין א מאנאט ארום וועט איהר מיך ניט אנזעהן.

דאס אנשרעקען האט שטארק געווירקט, דערהויפט אויף די, וואס זענען געשטאנען דא נאהנט. איצט ערשט האבען זיי בעשלאסען צו שווייגען, איבערלאזענדיג די דאגה וועגען איינשטילען אנדערע. דאס שווייגען פון די נאהנטע האט געווירקט אויף די דערבייאיגע און אויך אויף די וייטערע, און דאן, ווען קיינער האט זיך ניט בעזארגט וועגען דעם איינשטילען, איז די שטילקייט שוין ממילא געקומען.

רב עזריאל האט אנגעהויבען:

— רבותי! בעוונותינו הרבים, האט די לעצטע וואכען די צאהל פון די באנקראטען זיך פערגרעסערט נאך מיט א אנזעץ. ר' משה גרונימוס, דער סאלידער און עהרליכער סוחר, וואס איז רעיעל געווען זאגאר אין די שווערסטע האנדעלס-קריזיסען, האט זיך אויך איצט ערקלעהרט אלס באנקראט.

— אזא באנקראט קאן מען ווינשען אלע גוטע יודען! האט עמיצער פון עולם בעמערקט אויפ'ן קול.

— שא! שטילער! רייסט ניט איבער!—האבען עטליכע שטימען צוזאמען אויסגעשריען.

ר' עזריאל האט אבגעהויסט און צוגעגעבען:

— באנקראטען זענען קיין נייעס ניט אין דער סוחרישער וועלט. זיי זענען אלע מאל געווען, נור, ערשטענס, פלעגען זיי ביז אהער פאסירען זעלטען, און צווייטענס—ביי גאנץ אונגינסטיגע אומשטענדען, וואס דער רעיעליסטער און עהרליכסטער סוחר האט ניט געקאנט ניבר זיין. איצט, בעוונותינו הרבים, האבען פיעל סוחרים אנגעהויבען אנצוזעטצען ניט דערפאר, דאס די לאגע איז שלעכט, נור דערפאר, וואס די לאגע איז א גוטע, און זיי ווילען, אז עס זאל זיין נאך בעסער. איצט איז א באנקראט

געוואָרען פשוט נאָר אַ געשעפט, וואָס פיעלע האָבען זיך דערצו געגומען אָהן שום יושר.

— אָה, פיעל, אַלע כמעט—האָט עמיצער געזיפצט.

— אַזעלכע געשעפטען אָבער,—האָט ר׳ עזריאל ציגענגעבען,—איז גאָט וויסט, צו וואָס זיי וועלען אונז דערפיהרען, ניט ריידענדיג שוין פון דער גרויסער זינד צו פערנעהמען פרעמדען אייגענם און דעם שלעכטען בייספיעל פאַר די יעניגע אפילו, ביי וועמען ס׳איז נאָך דאָ אַ פונק יושר אין האַרצען. ס׳קאָן קומען דערצו בערך: פריהער וועלען מיר כלומרשט בתור הלוואות בעראַבעווען איינער דעם צווייטען, און דערנאָך וועלען מיר אויפהער׳ן צו טרויען איינער דעם אַנדערן אויף אַ פרוטה. דאַן וועט פאַלען דער קרעדיט, וועט פאַלען דער מסחר, וואָרום מסחר אָהן קרעדיט איז אונמעגליך. און אונז וועט אויסקומען צו שטאַרבען פון הונגער.

— זאָל גאָט אָבהיטען!—האָבען אַ סך אויסגעשריען.

— און דעריבער,—האָט ר׳ עזריאל ציגענגעבען נאָך העבער,—איז זעהר טרויעריג צו זעהן, ווי גוטמוטיג מיר פערהאַלטען זיך צו בייזע באַנקראָטען, מיר זענען מוחל, די ראָזיגע שווינדלער, פאַר וועלכע ס׳איז קיין רחמנות ניטאָ. זיי האָבען דאָך קיין רחמנות ניט אויף אַנדערע. מוחל זיין די רויבערס איז אַ זינד.

— וואָס זאָל מען טהון מיט די רובערס?—האָבען פיעלע געפרעגט.

— ערשטענס,—האָט ר׳ עזריאל געענטפערט,—איז דאָס רוב דאָ אַ מעגליכקייט אָנצוקלאָגען זיי אין געריכט, אַרויסבעקומען פון זיי וואָס ס׳איז, אַלענפאַלס ניט לאָזען זיי רוהיג הנאה האָבען פון די אנגעראַבעוועטע. נור עפּיס בענוצט מען זיך ניט מיט די מיטלען און שויז, וואָס זענען דאָ לויט געזעץ, און מען בעגנוגענט זיך נור מיט׳ן ווײנען און קלאָגען, ברעכען די הענד און פיהרען אונטערהאַנדלונגען מיט די אָנזעצער. וואָס ס׳איז געוועהנליך אומזיסט, און אין בעסטען פאַל בעקומט מען עפּיס אַ פּראָצענט. צווייטענס, אויב זיי האָבען אַזוי אָבגעמאַכט דעם עסק, אַז דורכ׳ן געריכט קאָן מען זיי גאָרנישט ניט טהון, איז דאָך דאָ נאָך אַ געזעלשאַפטליכע מיינונג. די בייזע אָנזעצער דאַרפען אויסגעשלאָסען ווערען פון חברות, געזעלשאַפטען. וואו זיי זענען מיטגליעדער זיי דאַרפען ניט בעקומען קיין געזעלשאַפטליכע כבודים, קיין אַנ-

שטענדיגער מענש דאַרף זיי קיין האַנד ניט געבען, קיין פערקעהר האָבען מיט זיי, און זאָלען זיי פיהלען, אַז זייערע מאוסע געננ האָבען געגען זיי איינגעבראַכט די גאַנצע געזעלשאַפט, אַלע עהרליכע לייט. דאַן וועלען די, וואָס האָבען חשק אַריינצוחאַפּען פרעמדע, לאַנג קלעהרען ביז זיי וועלען זיך בעשליעסען אויף אַ באַנקראָט אַלס געשעפט. מיט איין וואָרט, רבותי, ווען מיר זאָלען ניט אָבזונדערן פון זיך די קרעטציגע שעפסען, וועלען מיר אַלע פערקרעטציגט ווערען,—און דאַן וועלען אַלע אויף אונז שפּייען!

ר׳ עזריאל האָט די לעצטע ווערטער אַרויסגעזאָגט אין אַזאַ אויפרעגונג, אַז דער אָטעם האָט איהם פערחאַפּט און ער איז אויף אַ היבשע ווײַלע אַנשווייגען געוואָרען. די פערזאַמעלטע האָבען געשוויגען און זיך ניט בעוועגט, ערווארטענדיג די וויטערדיגע רעדע, וואָס האָט אויף זיי אַזאַ טיעפען אײַנדרוק געמאַכט. אַלע האָבען געפיהלט, אַז ר׳ עזריאל רעדט צו דער זאַך. פאַר אַלע־מען זענען קלאָהר געוואָרען די רעזולטאַטען פון די אָנזעצען, וואָס האָבען זיך אויסגעגאָסען אין שטאָדט.

— רבותי!—האָט ר׳ עזריאל ווידער אָנגעהויבען,—ווען גרונימוס איז מיט דרייוואָכען צוריק געקומען צו מיר און האָט מיר ערקלעהרט וועגען זיין נעדריקטער לאַגע, און וואָס איך האָב ניט געגלויבט, און ער האָט געבעטען פון מיר אַ טיבה פון זיין באַנקראָט וועגען, בין איך לכתחילה שטאַרק ביז געוואָרען, כ׳האָב איהם געשטראָפט און געזידעלט זאָגאַר, און כ׳האָב בשום אופן ניט געוואָלט מסכים זיין אויף זיין בקשה. דערנאָך אָבער איז מיר פּלוצלונג אײַנגעפאַלען אַ געדאַנק, אַז יעצט מאַכט זיך מיר גראָד אַ גוטע געלעגענהייט צו בעווייזען אַ בײַשפּיל פאַר אַלעמען, ווי אַזוי מ׳דאַרף זיך בעגעהן מיט בייזע באַנקראָטען וועלכע פלעגען ביז אַהער בלײַבען אונבעשטראָפט. איך האָב אַזוי אַ טראַכט גע־טהון: ווען איך וועל גרונימוס׳ן אָבזאָגען זיין בקשה, וועט ער זיך ווענדען צו אַנ׳אַנדערן און יענער וועט מסכים זיין דערויף, און אַזוי וועט גרונימוס׳ן געלינגען צו בעראַבעווען די גאַנצע שטאָדט, און אַנדערע, בײַ וועלכע ראָס געוויסען איז ניט גאָר אַ פעסטער, וועלען זיך נאָך אָבלעהרנען פון איהם. ניין, טראַכט איך מיר— די קריכסט אַליין אין אַ אומגליק, איז זעהר רעכט,—און איך האָב מסכים געווען. גרונימוס האָט אויף מיין נאָמען אָבגעשריעבען זיין

גאַנץ פערמעגען, און אי'ט איז ער חירקליך אַנ'אביון און ער האָט קיין שום מעגליכקייט ניט אויסצוצאָהלען אייך אייער חוב. נור, רבותי,—האָט ר' עזריאל צוגעגעבען מיט אַ העכערער שטים און אויפהויבענדיג די הענד,—איהר זאָלט וויסען, אַז אייער בעל-חוב איז איצט ניט ר' משה גרונימוס, נור עזריאל יענקיל-חנן מלכה הלל'ס, און ער דארף אייך אומקעהרען אייער גוטס ביז אַ פרוטה!—

— או—ראַ! — האָבען די פערזאַמעלטע אויסגעשריען און האָבען זיך שיער ניט געוואָרפען ארומנעהמען איינער דעם אַנ-דערן.—אַפולע און געזונדטע יאָהר אייך, טייערער ר' עזריאל! איהר, ר' עזריאל, וועט שוין אום יום-כפור ניט דארפען פאַסטען: איהר האָט טויזענדער יודען פון הונגער און פון טויט געראַטע-וועט! הלואי, אויף יענער וועלט זאָלען אונזערע קעפ ליגען דאָרט, וואו אייערע פיס וועלען ליגען!... מיר און אונזערע קינדער וועלען אייביג גאָט בעטען פאַר אייך און פאַר אייער חנה-דבורהן—זאָל לעבען! — פאַר דער צדקנית, די אשת-חיל!...

חנה-דבורה, וואָס איז דאָ דערביי געשטאַנען, האָט מיט'ן שירץ איהר פנים פערדעקט און האָט אָנגעהויבען צו וויינען פון נחת. די גוטע און פרומע יודינע האָט זיך איצט פאָרווירפע גע-מאַכט, וואָס זי האָט מיט עטליכע וואָכען צוריק אויף איין ווילע זאָגאַר געקאָנט חושד זיין איהר עזריאל'ן אין זיין הסכם צו דעם דאַזיגען בייזען באַנקראָט, און זי האָט מיט אומגעדולד ערהאַרטעט די ווילע. ווען זי וועט קאָנען ביי איהם מחילה בעטען. די פרייד און שמחה פון די פערזאַמעלטע וואָלטען זיך אויף לאַנג פערצויגען, נור ר' עזריאל האָט נאָך ניט געענדיגט, האָט ער אויפגע-הויבען די האַנד, צו בעווייזען, אַז דער עולם זאָל זיך בערוהיגען און זאָל איהם ניט שטערן.

— שאַ, שטילער! — האָבען די גרויסע גבירים אָנגעהויבע איינצושטילען דעם עולם,—ר' עזריאל וויל אונז נאָך עפּ'ס זאָגען. לאָזט הערן! — דאָס מאָל איז גיך שטיל געוואָרען און ר' עזריאל האָט צוגעגעבען:

— דריי וואָכען צייט האָב איך אָבגעוואַרט, רעבענענדיג, אַז גרונימוס וועט קומען צו מיר און וועט מיך בעטען, איך זאָל מיט אייך דורכריידען וועגען איניגע הנהות. ער איז אָבער ניט

געקומען, הייסט עס — אַז ער וויל אַריינלעגן צו זיך אין קעשענע איינגאַנצען, וואָס ער האָט ביי אייך אוועקגענומען מיט רמאות. רבותי! מיט דעם אַנזעצער דאַרף מען זיך בעגעהן לויט דעם כּלל: ווי ער האָט געוואָלט בעהאַנדלען אַנדערע, אַזוי דאַרף מען איהם בעהאַנדלען.

— אמת, אַזוי, אַזוי — האָט מען דערהערט פון עולם.

— מיט אַ טאָג פריהער פאַר׳ן אַנזעץ, — האָט ר׳ עזריאל ווייטער געזאָגט, — האָט גרונימוס צו מיר געבראַכט דאָס דאָזיגע קעסטיל (ר׳ עזריאל האָט אין דער הויך אויפגעהויבען דאָס קעסטיל). וואָס דאָ איז פאַראַן — ווייס איך ניט. אפשר איז דאָ געלד, און אפשר — טייערע חפצים. ער האָט מיר גאַרנישט ניט געזאָגט, און דאָס קעסטיל איז פערשלאָסען און פערחתמ׳עט מיט זייערע חתימות. איצט וועלען מיר עס אויפעפענען און אַקוק טהון, וואָס דאָ איז פאַראַן. שמואל! — האָט ער אַרויף געטהון דעם שלאָסער, וועלכען ער האָט שוין פון פריהער געהאַט איינגעלאַדען. — קום אַהער און עפען אויף פאַר אונז דאָס קעסטיל.

פון עולם איז אַרויסגעטרעטען שמואל דער שלאָסער און, קלינגענדיג מיט אַ גרויסען בינדעל שליסלעך, איז ער צוגעגאַנגען צום טיש. בעקוקענדיג דעם שלאָס, האָט ער צוגעקליבען אַ שליסעל און האָט אויפגעעפענט דאָס קעסטיל.

— געלד! — האָבען אויסגעשריען די נאָהנטע, אַריינקוקענדיג אין דעם אויפגעעפענטען קעסטיל. — געלד! — האָבען אַלע אונטערגעכאַפּט, צופריעדענע. — אונזער פערהאַרעוועטעס גוטס!

— לאָמיר צוציילען, וויפיעל דאָ איז פאַראַן, — האָט ר׳ עזריאל געזאָגט, צוזעצענדיג זיך און פערקאַטשענדיג די אַרבעל. ס׳איז אַ שפּאַרעניש געוואָרען צום טיש, מ׳האָט זיך געשטיקט און געשוויצט, אָבער ס׳האָט הנאה געטהון, וואָס מ׳זעהט אַלץ, וואָס ס׳קומט פאַר אויפ׳ן טיש: און דאָרט האָט מען דאָך געלד געציילט. אין זאַל איז אַזוי שטיל געווען, אַז אַלע האָבען געהערט דאָס אַנגענעהמע גערויש פון די געצעהלטע אַסיגנאַציעס.

— זעכציג טויזענד! — האָט ר׳ עזריאל אַרויסגעזאָגט, אויסצעהלענדיג דאָס געלד.

— און מעהר ניט? — האָבען זיך פיל געוואונדערט. — ווייניג.

— גרונימוס האָט אָנגענומען איבער הונדערט טויזענד.—

דער המון האָט זיך דערפיהלט, ווי אויף אַ העלפט אָבגע־נאַרט אין די האָפנונגען.

— איהר פערגעסט אָבער,—האָט ר׳ עזריאל געזאָגט, אַז ס׳איז נאָך דאָ אַ מאַגאַזין, אַ הויז, אַ פערמעגען. ווען גרונימוס וועט דעם איבעריגען טייל פון חוב ניט בעזאָרגען, וועל איך דאָס אַלץ פערקויפען פער אויקציאָן. זיין פערמעגען איז איצט—מיינע אָדער אייערע.

— אַ, אויב אַזוי, וועלען מיר בעקומען איינגאַנצען. אַזאַ פערמעגען!... און דער עולם איז ווידער פרעהליכער געוואָרען.

— הערט, רבותי!—האָט ר׳ עזריאל זיך געווענדט צו די פערזאַמעלטע.—קודם־כל דאַרף מען דערגעהן, וויפיעל זענען אַלע חובות גרונימוס׳עס. דעריבער בעט איך אייך, איהר זאָלט דאָ אוועקלעגען אַלע אייערע דאָקומענטען. אַז מיר וועלען אַלץ דער־געהן און מאַכען אַ סדר, וועלען מיר וויסען, וויפיעל דאַרף יעדערער בעקומען אויף זיין חלק. און אום מ׳זאָל עס קאָנען היינט דורכ־פירען, בעט איך אייך, אויסצוקלויבען פון זיך צוויי־מענשען מיר צו הילף. איהר קאָנט זיכער זיין, אַז די חלוקה וועט זיין מיט יושר, אָהן אַ שום עולה בנוגע צו וועמען ס׳איז

— וואָס רעדט איהר, ר׳ עזריאל—מיר צווייפלען אין דעם? האָבען זיך קולות דערהערט פון אַלע זייטען.

— אַלזאָ, לעגט דאָ אַוועק אייערע דאָקומענטען און געהט אַיך, איהר זאָלט אונז ניט שטערן. אין צוויי שעה אַרום קאָנט איהר קומען נאָך אייערע חלקים. איהר געדענקט, אַז איצט בין איך אייער בעל־חוב און פון מיין האַנד וועט איהר צוריק בעקומען אייער איינגעם ביז אַ לעצטער פרוטה. דאָס איז מיין וואָרט, וואָס איך וועל ניט משנה זיין. גרונימוס מאָג אַנ׳יבין בלייבען, אָבער איהר וועט אייער געלד בעקומען איינגאַנצען. ניטאָ קיין רחמנות אויף אַ בייזען אָנזעצער: אפשר וועלען אַנדערע אויך נאָכטהון מיין ביישפיעל, — אין דאַן וועלען אויפהערן די בייזע באַנקראָטען, אַלענפאַלס, וועלען זיי פיעל ווייניגער ווערען.

די קרעדיטאָרען האָבען אָנגעהויבען איבערצוגעבען ר׳ עזריאל׳ן זייערע דאָקומענטען און אַוועקצוגעהן. אין קאָרגע צעהן מינוט איז דאָ קיין איינער ניט פערבליעבען, אויסער די דריי אויסגעקליעבענע

פערזאָנען. זיי צוזאַמען מיט ר׳ עזריאל׳ן האָבען זיך פלייסיג גע־
נומען צו דער אַרבייט.

אין קנאַפע צוויי שעה צייט האָבען זיי ר׳ משה גרונימוס
אָבגערעמיזיעט פונקט אויף אַזאַ סומע, אויף וואָסערע ער
האָט געהאַט גערעכענט, ווי אויף אַ געוויסען געווינס, פון זיין
קאָמערציעלע שפיעל... אין סך־הכל איז דער רעמיז אויסגעקומען
אויף הונדערט אין פופצעהן טויזענד.

— פאַר די איבעריגע פינף־אין־פופציג טויזענד וועט מיר
ערב זיין דער מאַגאַזין און זיין מויער, דער חוב איז פאַלשטענדיג
בעזאָרגט, — האָט ר׳ עזריאל אַרויסגעזאָגט, און האָט גלייך אָבגע־
געצעהלט זיינע מיטהעלפער די סומעס, וואָס זענען אויסגעקומען
אויף זייערע חלקים.

XXVI

דער סוף פון באַנקראָט.

אין דעם פריהמאָרגען זענען גרונימוס און גרונימוסיכע
געזעסען אין עס־צימער מיט אַראָבגעלאָזטע קעפ און צוטראָגענע
פנים׳ער. ס׳איז דורכאויס קענטיג געווען, אַז זיי האָבען דורכגע־
לעבט זעהר אַ אומרוהיגע נאַכט.

— איך קאָן גאָר אַזוי קלוג ניט זיין, — פלעגט שרה־רבקה טענה׳ן
איטליכע ווייל, צושפרייטענדיג די הענד. — צו וואָס רופט ער זיי
צינויף? איבעררייידען מיט זיי, — האָבען מיר דאָך איהם דערויף
ניט בעפאָלמעכטיגט. אפשר האָסטו איהם עפּיס אַריינגעזאָגט וועגען
דעם?

— וואָס טראַכסטו אויס? — האָט ר׳ משה געצויגען מיט
די אַקסלען. — שוין העכער פון דריי וואָכען, ווי איך האָב אַ הס
אין די אויגען ניט אָנגעזעהן. איך געה דאָך אין ערגיץ ניט אַרויס,
אין שוהל אַפילו קום איך ניט אריין, אָך, חאָ־חאָ!

— וואָס פאַר אַ עסקים האָט ער אָבער מיט אונזערע קרע־
דיטאָרען?

— אפשר וויל ער זיי זאָגען, אַז זיי זאָלען אונז קיין עגמת־
נפש ניט אָנטהון, וואָרום ס׳וועט ניט העלפען.

— חאַ—חאַ—חאַ! — האָט זיך שרה־רבקה גיפטיג צו־
לאַכט, אויפהויבענדיג דעם קאָפּ, און דעריבער האָט מאָדנע מאום
אויסגעשטעקט איהר דריי־גאָרנדיגער קיהן־באַק. —

א חכם בינסטו! ר׳ עזריאל וועט זיך נאָך זאָרגען, אַז קיינער זאָל דיר חלילה קיין בייז וואָרט ניט זאָגען! אָך, משה, משה! ווען וועסטו שוין קליגער ווערען און וועסט אויפהערען צו ריידען נאַרישקייטען?

ר׳ משה איז ניט בייז געוואָרען, וואָרום ער איז שוין געוועהנט געוועזען צו הערען פון זיין פרוי אַזעלכע קאָמפּלימענטען,

— צו וואָס זאָלען מיר איצט ברעכען דעם קאָפּ? — האָט ער גאַנץ ערנסט בעמערקט. — היינט וועלען מיר דאָך שוין וויסען, וואָס דאָ איז, אַזוי פיעל געוואַרט, וועלען מיר שוין וואַרטען נאָך אַ פּאָר שעה.

— אין עטליכע שעה קאָן שוין פיעל געשעהן, מיר וועלען זיך דערוויסען, ווען עס וועט שוין אפשר צושפּעט זיין.
דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עזריאל האָט עפּיס אַ בייזע כונה, אַניט — וואָלט ער אַפריהער זיך געזעהן מיט אונז, דורכגערעדט.

— וואָס זשע קאָן ער אונז טהון?

— ווער ווייסט וואָס! איך בין קיין נביא ניט און קאָן ניט אָבטרעפען, וואָס ער טראַכט. נור דעם אמת זאָגענדיג, בעאונרוהיגט מיך זעהר, וואָס ביי איהם איז אונזער קעסטיל.

— עס איז פערשלאָסען און פער׳חתמעט מיט זיינע חתימות.

— און אַ צעטיל האָסטו ביי איהם בעקומען.

— ניין.

— אָט דאָס איז דאָך עס. און אַז ער וועט דיר דערנאָך אַרויסשטעלען אַ פייג?

— ער וועט עס ניט טהון: ער איז אַן׳ערליכער מאַן. איך האָלט איהם מיליאָנען אָנגעטרויט אָהן אַ צעטיל.

— מ׳דאַרף גאָט דאַנקען, וואָס ביי דיר זענען קיין מיליאָנען ניטאָ, וואָרום אַזוי, וואָלסטו זיי מאַקע פונאַנדערגעשטעקט אין „זעהר זיבערע הענד", אין אַלץ אויף אַ „עהרען־וואָרט" אַן׳עהרליכער מאַן! עהרליכע לייט זענען איצט גאָר אויף דער וועלט ניטאָ. „האוחז בידי" איז די איינציגע תפלה, אין וועלכע אַלע גלויבען, אַפילו די וואָס דאַוונען קיינמאָל ניט! הלואי, זאָל איך זיך טועה זיין, ניר איך האָב מוראָ, אַז מיר וועלען אונזער געלד ניט אָנזעהן, אַזוי ווי אונזערע אויערן.

זי האט א זיפץ געטהון, האט די הענד געבראכען און האט שיער זיך ניט צעוויינט: עפּיס האט איהר געקלעמט א בייזעס פאר־געפיהל. דער תם אבער ר׳ משה האט נור געפיהלט, אז ער האט זיך היינט ניט אויסגעשלאפען, האט ער לאנגזאם אפגעגענעצט און האט מיט הנאה זיך געצויגען. שרה־רבקה האט מיט עקעל געקוקט אויף די זארגלאזיגקייט און רוהיגקייט פון איהר מאן.

א יונגער צעהן האט זי געשיקט רופען זייער טרייען און איבערגעגעבענעם מענשען און האט איהם קאמאנדירט צו ר׳ עזריאל׳ס הויז—אכטונג געבען, וואס וועט דארטען פארקומען. אום צו וויסען פון אלעם בייצייטענס, האט זי צו איהם צוגעשטעלט אויך דעם יונגסטען פריקאזשציק, מיט וועלכען יענער שליח האט איהר בעדארפט צושיקען די נייעס.

— ביי ר׳ עזריאל׳ן אויפ׳ן הויף האט זיך פערזאמעלט א גרויסער עולם—איז געווען די ערשטע בשורה.

— וואס טהוט מען דארטען?—האט שרה־רבקה געפרעגט.

— גארנישט,—האט דער שליח געענטפערט.—מען טומעלט, מ׳שרייט און מ׳בעווייזט עפּיס וועקסלען.

— וועמען?

— איינער דעם אנדערן.

אין א האלבע שעה ארום ווידער א אנזאג:

— דער עולם איז אריין אין שטוב. ר׳ עזריאל שטעהט אין מיטען און רעדט עפּיס.

— וואס?

— מיר ווייסען ניט: קיין זייטיגע לאזט מען ניט אריין אין שטוב, און אויפ׳ן הויף הערט מען גארנישט, חאטשי א פאר פענס־טער זענען אפען.

די דריטע בשורה איז געווען:

— ר׳ עזריאל בעווייזט דעם עולם עפּיס א קעסטעלע.

— א קעסטעלע!—האט שרה־רבקה אויסגעשריען אויסער זיך, האט א פאטש געטהון מיט די הענד און איז אויפגעשפרונגען פון שטוהל.—א, דערבארעמדיגער גאט! נו, משה, וואס האב איך דיר געזאגט? א, איך פערשטעה שוין!.. חצקאל!—האט זי אויסגע־שריען צום שליח—לויף שנעלער צוריק און זעה, וואס וועט עזריאל—טהון מיט׳ן קעסטיל. נא דיר אויף א פוהריל, אויף הין

און צוריק, וואָס גיכער קום צוריק. שטעל זיך ניט אָב דאָרט. איך וועל צייהלען די מינוטען. שלאָגען וועל איך דיך, אויב דו וועסט ניט צוריק קומען אין צעהן מינוט אַרום — דו הערסט?

דער שליח האָט פעסטער פערצויגען דעם רימענדעל אויף זיין טולופעל, האָט פערריכט דעם הוט אויפ'ן קאָפּ און האָט זיך אַרויסגעלאָזט פון שטוב.

— זעה נור, אין צעהן מינוט אַרום! — האָט שרה־רבקה איבערגעחזר'ט, אָניאָגענדיג דעם שליח אין פאָרהויז.

ס'זענען שוין אָבער אַריבער דרייסיג מינוטען, און דער שליח איז נאָך ניט צוריקגעקומען. שרה־רבקה איז אויסער זיך געווען, איהר אונגעדולד איז געשטיעגען פון מינוט צו מינוט. אַט שטעהט זי אויף, אַט זעצט זי זיך אַוועק, אַט געהט זי אַוועק איבערן צימער הין און צוריק, אַט לאָזט זי זיך צום פענסטער אַרויס־קוקען, צו פאָהרט ניט דער שליח. אין ברוסט האָט געברויזט און געקאָכט, ווי אין אַ זידענדען קעסעל, זי האָט געסאָפּעט און מיט די צייהן געסקריהעט. איהרע אויגען זענען געווען אויסגעגלאָצט און זענען אומגעשפרונגען, ווי ביי איינעם, וואָס געפינט זיך ביי אַ תהום, וואוהין מ'וויל איהם אַריינשטויסען.

— אָ, גאָט מיינער! — האָט זי געזיפצט, ברעכענדיג די הענד אין שוידער. — דער גזלן וויל אונז אומברענגען. דאָס איז קלאָהר. ווי דער טאָג. אין אַ בייזער שעה האָבען מיר זיך צו איהם געווענדט נאָך אַ טובה. מיר האָבען גערעכענט, אַז ער איז אַ גוטער פריינד, און ער איז גאָר אונזער ערגסטער שונא. נו, וואָס איז דיין עזריאל אַנ'עהרליכער מאַן אפשר, אַ פרומער יוד, הא? — האָט זי געזאָדען, ווענדענדיג זיך צום מאַן. וואָס איז דאָ דערביי געזעסען אַ דערשלאָגענער.

ר' משה האָט גאָרנישט ניט געענטפערט. ער האָט זיך געקניישט, געצויגען מיט די פּלייצעס, געקוקט אויף זיינע נעגיל און האָט קיין איין וואָרט ניט אַרויסגערעדט.

אַרום מיטטאָג איז אין צימער אַריינגעפלויגען דער שליח זעלבסט, פערסאָפּעט, פערשוויצט און טרויעריג.

— נו, האָס? — האָבען די גרונימועסעם זיך אָנגעוואָרפען אויף איהם. האָבען איהם אָנגעהאַפּט פאַר די קלאַפּעס פון זיין

איבער-מאנטעל.—וואס איז דארט געווען? נו, וואס איז מיט'ן קעסטיל?

— פרעגט שוין בעסער ניט,—האט דער שליח טרויעריג געענטפערט, ניט קוקענדיג אויף די גרוניטוסעס און זוכענדיג מיט'ן אויג א שטוהל, וואו ער זאל קאנען אפרוהען.

די גרוניטוסעס האבען איהם ארויסגעלאזען פון די הענד און געלאזט זיך זעצען.

— וואס איז דארט פארגעקומען פארט?—האבען זיי ווידער געפרעגט.

— דער שליח האט אראבגענומען דעם הוט און האט זיך געפאכעט אין פנים:

קורץ געזאגט, ר' עזריאל איז אפנים פון זינען אראב. ער האט גערעדט א זעלבע זאכען, אז מיר איז נישט גוט געווא-רען, און איך האב שיער ניט גע'הלשט.

— וואס זשע האט ער געזאגט?

— פאר איין מאל וועט מען דאס ניט איבערזאגען אלץ, וואס ער האט גערעדט. איהר זאלט עס גאר ניט פערלאנגען פון מיר. זאלען אייך אנדערע דערצעהלען, איך קאן ניט—חאטשי דער'הרג'עט—כ'קאן ניט!

— וואס אבער, ער האט אונז געזידעלט?

— אייך נור? ער האט אלעמען געזידעלט, אלע יודען! ער האט אלעמען אנגערופען בייזע נעזעצער, אויסגעקראכענע שעפסען און... מען קאן עס גערענקען אלץ, וואס ער האט געזאגט?

— אי, א נייער צורר ישראל — האט שרה-רבקה בעמערקט, שאקלענדיג מיט'ן קאפ.—ער איז דאך ניט קיין געביל-דעטער, איז פון וואנען קומט צו איהם דער קוראזש? ווען פרומע יודען זאלען אויך אנהויבען חוזק מאכען פון פאלק, איז וואס וועט שוין פון אונז זיין?

— און מ'האט איהם געשוויגען?—האט ר' משה געפרעגט

— ניט נור געשוויגען, נור מ'האט אורא געשריען, געדאנקט געבענשט, און שיער איהם די פיס געקושט.

— משונה-מאדנע!—האט ר' משה בעמערקט.

— איבעריגענס,—האט שרה-רבקה גזעאגט—וואס געהט

עס אונז אָן, איהם צו וויסען, איהם צו געניסען. זאָגט אונז בעּ־סער, וואָס האָט עזריאל געטהון מיט אונזער קעסטיל?

— ער האָט עס אויפגעשלאָסען.

— וואָס הייסט?!—האָבען די גרוגימוסעס אויסגעשריען, איבערקיקענדיג זיך צווישענאַנד אין בלאַס ווערענדיג. — ווי אַזוי האָט ער עס געטהון? ווי האָט ער עס געוואַגט? עס איז דאָך פערחתמעט געווען מיט מיין חתימה!

— ער האָט די חתימה אָבגעריסען, און דער שלאָסער האָט אויפגעעפענט מיט אַ שליעסעל.

— דאָס הייסט, אויפגעבראָכען;—האָט שרה־רבקה ריכטיג אָנגערופען ר׳ עזרירל׳ס טהאַט—ער וועט דערפאַר אין סיביר געהן!

— אין קעסטיל האָט מען געפונען זעכציג טויזענד רובל,—האָט דער שליח צוגעגעבען.

—יאָ, אַזויפיעל איז טאַקע געווען,—האָט ר׳ משה בעמערקט. זעכציג טויזענד, ווי איין קאָפּיקע.

— און אָט דאָס געלד—האָט דער שליח אַרויסגעזאָגט שוין דורכ׳ן נאָז און מיט אַנ׳אַראָבגעלאָזטען קאָפּ,—דאָס געלד...

— דאָס געלד—האָבען די גרונימוסעס מעכאַניש נאָכגעזאָגט מיט אויסגעגלאָצטע אויגען.

— דאָס געלד... מה... וועט איינגעטיילט ווערען צווישען אייערע קרעדיטאָרען!

— אַך!!—האָט שרה־רבקה אויסגעשריען, אָנהאַפּענדיג זיך פאַר׳ן קאָפּ. ווי עמיצער וואָלט איהר אַ קלאַפּ געגעבען.

זי האָט זיך פערלאָרען, זי האָט אַ טריט געמאַכט פאָראויס, און באַלד—צוריק, האָט זיך אַ שאָקעל געגעבען און איז שיער ניט אומגעפאַלען, נור גרונימוס און דער שליח זענען בייציי־טענס צוגעשפרונגען צו איהר, האָבען איהר אונטערגעהאַפּט און אַוועקגעזעצט אויף אַ שטוהל. זי האָט מיט תמ׳עוואַטע אויגען זיך אומגעקוקט אין צימער און איז געפאַלען אין חלשות.

— וואַסער! וואַסער! — האָט געשריען דער שליח און האָט זיך געלאָזט אין קיך אַריין.

צו זיבען דעם זיינער אָוועגדם איז אָבער שרה־רבקה אויף אַזויפיעל צו זיך געקומען, אַז זי איז אימשטאַנד געווען צוזאַמען מיט׳ן מאַן צוגעהן צו ר׳ עזריאל׳ן. זי איז בלאַס און געלב געווען און האָט אַ אונגעוועהנליכע שוואַכקייט און שווערקייט געפיהלט אין גאַנצען קערפּער. דער מאַן האָט איהר נעהאַט פאַרגעלעגט, זי זאָל בלייבען אין דער־היים, וואָרום ביי ר׳ עזריאל׳ן וועט זי זיך געחיים אויפרעגען און וועט זיך נאָך מעהר ערגערן, נור זי האָט דערפון ניט געוואָלט וויסען.

— איך דאַרף געהן, איך דאַרף איהם אין פּנים אַנשפּייען דעם עוכר ישראל, ווען אפילו דאָס זאָל מיר בעשטעהן אין מיין לעבען!—האָט זי אָבגעענטפערט.

ר׳ עזריאל׳ן און חנה־דבורה׳ן האָבען זיי דערוויסט ביי טיי־טרינקען.

— זעצט אייך אוועק, זעצט זיך, וועט איהר טיי טרינקען,—האָט מען איינגעלאַדען די גרונימוסעס.

ר׳ משה האָט זיך שטיל און אָנגעבלאָזען אוועקגעזעצט אויפ׳ן סאָפקע ביי דער וואַנד. און שרה־רבקה איז, מיט פערי־בראָכענע הענד און אַן׳אַראָבגעלאָזטען קאָפּ, עטליכע מינוט אַרום־געגאַנגען איבערן צימער אויף און אָב, גאָרניט אָבענטפערענדיג אויף חנה־דבורה׳ס איינלאַדונג צו זעצען זיך און טרינקען טיי. דערנאָך איז זי צוגעגאַנגען צום טיש, האָט זיך אוועקגעשטעלט אַנטקעגען ר׳ עזריאל׳ן און האָט אָנגעהויבען מיט פערדרוס און פאַרוואורף:

— אַזוי גאָר האָט איהר זיך בעגאַנגען מיט אונז, ר׳ עזריאל! אַזוי האָט איהר עס אונז אָבגעטהון, ווי אַ פריינד.

— מיך פערדריסט זעהר. וואָס ס׳איז אַזוי געשעהן, וואָס ס׳איז דערצו דערגאַנגען, נור אַנדערש האָט עס ניט געקאָנט זיין האָט ר׳ עזריאל געענטפערט, אָבשטעלענדיג אָן אַ זייט זיין גלאָז טיי.

— איהר זענט זיך בעגאַנגען מיט אונז, ווי אַ גזלן—האָט שרה־רבקה צוגעגעבען מיט דעמועלבען טאָן פון טרויער און פאַר־וואורף,—איהר האָט אונז געקוילעט, אונז און אונזערע קינדער. האָט איהר גאָר קיין רחמנות נים געהאַט אויף אונז?

— פאַרוואָס האָט איהר עפּיס קיין רחמנות ניט געהאַט אויף אַנדערע?

— איך האָבּען מיר דאָך אָבער קיין רעה ניט געטהון, איך האָט דאָך אָבער פון אונז גאָרנישט ניט אַרויסגעקומען.

— ניט מיר, איז אַנדערע אַרויסגעקומען. איך וועל ניט ער-לויבען אויך אַנדערע בּעראַבּעווען.

— וואָס נעהמט איהר זיך אָן עפּיס פאַר אַנדערע, וועל איך אייך פרעגען, — האָט שרה-רבקה אָנגעהויבּען צו קאָכען זיך.

— איך נעהם מיך אָן אזוי—האָט ר' עזריאל רוהיג געענט-פערט,—ווי עס קאָן און ס'דאַרף טהון יעדער עהרליכער מענש. אַז מען זעהט אַן עולה, דאַרף יעדער עהרליכער מענש ניט דער-לאָזען דערצו, ווי נור ער קאָן.

— און מ'האַלט נאָך אייך פאַר אונזערן אַ גוטען פריינד!

— טאַקע דערפאַר, וואָס איך בּין אייערער אַ גוטער פריינד, וועל איך אייך ניט ערלויבען, ניט דערלאָזען, אַז איהר זאָלט בּע-געהן אַזאַ שווערע זינד, פאַר וועלכע איהר וועט אַ סך דאַרפען אָבּקומען אויף יענער וועלט.

— אויף יענער וועלט וועט יעדערער פאַר-זיך אָבּקומען פאַר זיינע אייגענע זינד.

— אמת איז דאָס, אָבער אַ גנב, וועלכען מ'כאַפּט בּיי דער האַנד, ווערט בּעשטראָפט אויך אויף דער וועלט. דער גיהינום איז זיך אַ גהינום, און דאָס גע'גנבה'טע דאַרף מען גלייך צוריק אָבּגעבּען... איבּעריגענס, שרה-רבקה, האָבּ איך מיט אייך ניט וואָס צו טענה'ן, און ס'איז קיין צייט ניטאָ. איהר זענט אַ יודענע, און בּיי אייך איז ווייבּערשער שכל. איהר, ווייבּער, וועט קיינמאָל ניט פערשטעהן די סאַמע איינפאַכע זאַכען. איהר זענט ווי קינדער.

— איהר הערט, איהר הערט, חנה-דבורה, וואָס ער זאָגט אויף אונז?—האָט זיך שרה-רבקה געווענדעט צו דער ווירטהין, וואָס איז דאָן צוגעגאַנגען צום פענסטער נעהמען דאָרט איהר שטריקעריי. חנה-דבורה האָט אָבער גאָרניט געענטפערט און האָט נור אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד. ר' עזריאל האָט צוגעגעבּען:

— נעהמט איהר אייך עפּיס אַריין אין קאָפּ, וועט מען אייך דערפון בּשום אופן ניט אָבּריידען, ווען מ'זאָל מיט אייך טענה'ן אפילו אַ גאַנץ יאָהר. יאָ, נור וואָס האָבּ איך געוואָלט זאָגען? יאָ,

אָט וואָס. איך האָב מיט אייך קיין עסק ניט, שרה־רבקה. איך האָב נור אַ׳עסק מיט אייער מאַן. משה!—האָט ער זיך געווענדט צו גרונימוס׳ן—וואָס האָסטו זיך דאָרט אוועקגעזעצט? זעץ דיך אַוועק נעהענטער אַהער. איך דאַרף עפּיס איבעריידען מיט דיר, און ניט מיט דיין פרוי.

גרונימוס איז לאַנגזאַם, זיפצענדיג און ניט אויפהויבענדיג די אויגען, צוגעגאַנגען צום טיש און האָט זיך אַוועקגעזעצט נעבען ר׳ עזריאל׳ן.

— הער משה — האָט ער אָנגעהויבען, אַוועקלעגענדיג זיין האַנד גרונימוס׳ן אויף׳ן אַקסעל, — דו קאָנסט דאָך מיך, מיר זענען דאָך לאַנג־אָניגע חברים, ווייסטו דאָך, אַז איך האָב פיינדט האַלב אַרבייט. די זאַך איז נאָך ניט פערענדיגט.

— וואָס הייסט ניט געענדיגט?—האָט שרה־רבקה אויסגע־שריען.

—מ׳האָט געפונען זעכציג טויזענד,—האָט ער צוגעגעבען,— אָט דאָס געלד האָב איך פונאַנדערגעטיילט די קרעדיטאָרען.

—אָ—חאָ—חאָ!—האָט שרה־רבקה געקרעכטשט.—

— אָבער עס פעהלט דאָך אוים נאָך פינף און־פונפציג טויזענד רובל, און איך בין די קרעדיטאָרען ערב געווען, אַז דער חוב וועט זיי בעצאָהלט ווערען ביז אַ קאָפּיקע.

—ווער האָט אייך געשטערט ערב צו זיין, אז מ׳האָט אייך גאָרניט געבעטען וועגען דעם,—האָט שרה־רבקה בעמערקט, כאָטשי ר׳ עזריאל האָט זיך גאָר ניט צוגעהערט צו איהר.

— אַ ליגנער בלייבען וויל איך ניט. וועט מען בעדאַרפען בעצאָהלען אויך אָט די פינף און פונפציג טויזענד רובל.

— צאָהלט אָב, אויב ביי אייך איז דאָ איבעריגע געלד און איהר האָט חשק צו צאָהלען פאַר אַנדערע,—האָט ווידער שרה־רבקה בעמערקט.

— איז ווי זאָל זיין מכח דעם?—דריקען דיך ווילען מיר ניט, דו קאָנסט עס אויסצאָהלען ראַטעסווייז.

— ס׳אַרא גמילת־חסד ס׳איז!—האָט שרה־רבקה ביז אָבגעלאַכט. מיר וועלען עס אייביג ניט פערגעסען.

— איך וויל נור ווייסען, — האָט ר׳ עזריאל צוגעגעבען, — צו בינסטו מסכים מיט דיין גוטען ווילען צו צאָהלען און צו די פער־

שפרעכסט צו זיין רעיעל, אָדער דו מיינסט נאָך אַלץ אַרויסצו־דרעהען זיך מיט׳ן הירוץ, אַז דו בינסט צורואינירט?

— זענען מיר אפשר ניט צורואינירט? — האָט שרה־רבקה געפרעגט,—איהר האָט דאָך בײ אונז אָבגענומען, וואָס מיר האָבען געהאַט און איהר האָט עס צוטיילט. וואָס זשע דאַרפט איהר נאָך פון אונז?

— פון אייך קומט נאָך פינף און פופציג טויזענד.

— אָבער אַז בײ אונז איז ניטאָ, חאָטשי קײלעט?

— און דער מאַגאַזין? און דאָס הויז?

— אפשר וועט איהר נאָך פערלאַנגען אונזערע קישענס און פערענעס?

— ווען דער מאַגאַזין און דאָס הויז וועט ניט קלעקען אויף צו דעקען אינגאַנצען אייער חוב, וועלען מיר דערגעהן אויך צו אייערע קישענס און פערינעס.

— משה!—האָט שרה־רבקה אויסגעשריען, סקריהענדיג מיט די צייהן,—וואָס זיצטו דאָ, ווי אַ גולם? ענטפער איהם!

גרוניטום האָט אַ קרעכטש געטהון און, אָבגלעטענדיג די באָרד, האָט ער געזאָגט:

— בײ אונז איז נאָך דאָ צעהן טויזענד רובל מזומן. די סומע וועל איך מאָרגען צוטראָגען.

— וואָס?!—האָט זיך שרה־רבקה געוואָרפען צום מאַן מיט צונויפגעדריקטע פויסטען און מיט שוים אויף די ליפען,—דו וועסט צוטראָגען? אָט וועל איך דיר לאָזען! אך דו, אַלטער שוטה, נאַר, גולם!

— שטיל!—האָט גרוניטום פּלוצלונג אויסגעשריען אזוי דרייסט און ענערגיש, אויפשפּרינגענדיג פון שטוהל.—שטיל, אַז דער מאַן איז דאָ! אַניט—קומט דיר על־פּי־דין אַגט אָהן כּתובה!.. גענוג צו פיהרען די מאוסע הינטישע שטיק! אָט, וואו דאָס זיצט שיין בײ מיר!... הער, עוריאל, און אויך איהר, חנה־דבורה, ווי פאַר גאָט, שווער איך אייך מיט מיין חלק עולם־הבא, אויף וועלכען איך האָף, ווי יעדער עהרליכער יוד,—איך בין אין דעם אַלעם נאָר ניט שולדיג. דאָס האָט זי, די גזלנ׳טע, די בעגיערינע, פערמישט דעם גאַנצען מישמאַש! זי האָט זיך עס מתקנא געווען אָן פרעמדע, און האָט מיך דערצו צוגעצויגען, געצוואונגען דערצו, איך האָב

ניט געוואָלט, גאָט ווייסט, אַז איך האָב ניט געוואָלט נעהמען אויף זיך אַזאַ זינד. אַזאַ בושה, נור זי. די גזלנ'טע, האָט מיך געצוואונגען. ביז זי האָט מיך פונאנדערגעוזעגט;

— אַ מעסער אהער!—האָט זי געשריען, אומלויפענדיג, ווי משוגע איבערן צימער און ברעכענדיג די הענד.—איך וועל זיך קוילענען! איך וועל מיך טרינקען! איך בין אַ גזלנטע, און ער איז— אַ צדיק! ער האָט ניט געוואָלט, און איך האָב איהם געצוואונגען! אָ, וואָס שווייגט מען פון הימעל אויף אַזאַ עולה? איך בין שולדיג, און ער איז גערעכט! אָ, איך וועל עס ניט אויסהאַלטען! אַ—חאַ— חאַ! און זי האָט זיך געוואָרפען אויפ'ן סאָפקע און זיך געשלאָגען מיט די פויסטען אין קאָפּ.

— שרה-רבקה, גאָט איז מיט אייך,—האָט חנה דבורה גע- וואָלט איהר איינשטילען.—בערוהיגט אייך, נעהמט אייך ניט דאָס לעבען. מילא, וואָס עס טרעפט צווישען מאַן און ווייב? זיי זענען אַלע מאָל ביידע גערעכט און ביידע אומגערעכט. און איך פון מיינעם האָב גאָר ווייניג? אַזאַ גורל האָבען שוין די ווייבער.

— אָ, איך וועל ניט אויסהאַלטען, חנה-דבורה—האָט שרה- רבקה געזיפצט, ברעכענדיג די הענד.—איהר ווייסט ניט, ווי ס'פער- דריסט. אַך, אַך...

— ווי איך האָב געזאָגט, אַזוי וועט זיין, — האָט גרונימוס צוגעגעבען נאָך דרייסטער און ענטשליעסענדער. — די צעהן טויזענד וועל איך צוטראָגען מאָרגען. און די איבעריגע וועל איך אויס- צאָהלען מאָנאַטליך, ווי ס'וועט מעגליך זיין. איך וועל ניט דערעסען, ניט דערטרינקען, נור די קרעדיטאָרען וועלען זייערס בעקומען אינ- גאַנצען און מיט די פראָצענטען. משה גרונימוס איז אַלע מאָל געווען אַנ'עהרליכער מאַן און וועט אַזאַ שוין שטאַרבען. אַביסעל האָב איך מיך בענאַרישט, וואָס איך האָב נעהערט דעם שטן, נור איצט וועט דאָס ניט זיין.

— אָ, איצט דערקען איך אין דיר ווידער מיין חבר און פריינד. האָט ר' עזריאל אַרויסגעזאָגט, דערלאַנגענדיג איהם די האַנד.

— הייסט עס, שלום?—האָט דער לעצטער געפרעגט, אָנ- נעהמענדיג די אויסגעשטרעקטע האַנד.—דו עזריאל וועסט מיך ניט פעראַכטען, ניט האַלטען מיך פאַר אַ מנוול?

— שלום, שלום לקרוב ולרחוק—האָט ר' עזריאל פרעהליך אַרויסגעזאָגט, פּאַטשענדיג מיט די הענד.

די אַלטע האָבען זיך ארומגענומען און ציקושט, דערנאָך איז ר' עזריאל אויף אַ ווײלע אַוועק אין קאַבינעט, איז פון דאָרטען צוריקגעקומען מיט צוויי שליסלעך אין האַנד און, אָבגעבענדיג זיי גרונימוס'ן, האָט ער געזאָגט:

— אָט האָסטו דיר די שליסלעך פון מאגאזין. עפען אויף און האַנדעל מיט אַזאַ הצלחה, ווי פריהער, און זאָל גאָט העלפען דיר און אַלע יודען צו זיין עהרליכע סוחרים, בענוגענען זיך מיט די אייגענע און ניט פערלאַנגען קיין פרעמדע.

— אמן!—האָט גרונימוס פרום אַרויסגעזאָגט.

אַז די גרונימוסעס זענען צוריק אַהיים געקומען, האָט שרה־רבקה איהר גאַנצען כעס און ביטער אויסגעלאָזען צו איהר מאַן. נור אין דער ברוווזענדער סצענע האָט מיט איהר געטראָפען אַן'אַפּאָפּלעקסיע, און ביי איהר האָט אָבגענומען די לינקע האַנד און די לינקע פוס.

ביי דער בעט פון דער קראַנקער זענען די נאַכט געשטאַנען דער מאַן, בעני, ראשעל, ברעגיטא און די מוהמע אננא, און יעדע־רער פון זיי האָט פאַר זיך געטראַכט: „דאָס איז גאָטעס שטראָף“.

XXVII.

ליעבע און ארבייט.

— ווידער שוין אַוועק איבערן צימער!... ווידער שוין מאַטערן דעם מח!... אַ גאַנצען טאָג אַרבייטען, ווי אַנ'אָקס — פריהער אין שול און דערנאָך אויף פּריוואַטע לעקציעס; עסט ניט אַפילו ווי דער סדר איז, נור אָבגעהאַפּט, איילענדיג, ווי מ'וואָלט אַן אַקען געטריבען! און ביי־נאַכט איז ווידער קיין רוה ניטאָ: אָדער מיט אַ ביכעל, אָדער מיט אַ פעדער אין דער האַנד אַ גאַנצע נאַכט.. און צו וואָס האָרעוועט ער אַזויפיעל? צי דען אַ ווייב און קינדער בעטען ביי איהם עסען? ער איז דאָך איינער אַליין, און איך האָב מיך אויך דאָ צוגעקלעבט, — דאַרפען מיר דען אַ סך? איין מאָל אין אַ מעת־לעת איבערבייסען עפּיס, צוהאַפּען אַ ביסעל זופּ — איז שוין אונז גענוג, זענען מיר זאַט. מיר

זענען דאָך ניט קיין אויסבּרענגער, אָך—חאָ, חאָ— דו אַליין האָסט אויף זיך קיין רחמנות ניט, מיין יענקעלע, פּונקט ווי דו וואָלסט געווען פון אייזען...

אַזוי האָט פאַר זיך געמורמעלט אַ קליינע און שוואַכע אַלטיטשקע, אָרעם אָבער זויבּער געקליידט, זיצענדיג אין אַ קליינעם, אָבער בּעקוועמען און ציכטיגען צימערל און שטריקענדיג אַ זאָק. געווען איז עס עלף דעם זייגער אָווענדס. אויפ'ן טיש, וואָס אין געדעקט געווען מיט אַ קאָליערטען סערוועט, האָט געבּרענט ניט קיין גרויסע לאָמפּ אונטער אַ מילך=ווייסען קאָלפּאַק. די לאָדענס זענען געווען פערמאַכט, די פאָרהאַנגען אַראָבּגעלאָזט, נור די טהיר אין פאָרהויז אינגאַנצען אָפען—אויף דורכצולופטערן, וואָרום דרויסען איז געווען שטאַרק היים און אין צימער מיט'ן נידעריגען סופיט איז געווען שטיקענד, האָטשי אויף די פענסטער זענען געשטאַנען גלעזער מיט בּינדלעך פרישע מאַי-בּלומען. בּיים סאַמעשוועל איז אין אַ האַנד-קיישעל געלעגען אַ קליין קעצעלע און געשלאָפען. פון דעם דערבּייאיגען צימער אַהינטער דער טהיר מיט די ציצענע פאָרטיערען האָבּען זיך געהערט פעסטע און סקריפּענדע טריט פון אַ מאַנספּערזאָן, וואָס איז אַרומגעגאַנגען אויף און אָבּ.

— און אפשר האָט ער עפּיס אַ דאגה? — האָט די אַלטיטשקע ווייטער געטראַכט אויפן קול.—ער וועט דאָך מיר קיינמאָל ניט זאָגען, ווען ס'איז בּיי איהם דאָ עפּיס אויפ'ן האַרצען, ער האַלט עס אין זיך, און מיך היט ער אָבּ, פּונקט ווי מיר איז עפּיס לייכטער, ווען איך ווייס ניט, וואָס פאַר אַ אַנגסט ס'איז בּיי איהם. נור איך זעה, איך פיהל, ווי ס'נאָגט איהם און זויגט אויס. אָך—חאָ—חאָ! ניט גוט איז מיט קינדער, וואָס אַכטען ניט די עלטערן, אָבער ס'איז אויך קיין נחת ניט פון קינדער, וואָס לאָזען אויף דיר קיין שטויבּ ניט פאַלען. דאָס האַרץ איז כּסדר ניט רוהיג, קיינמאָל ווייס מען ניט, צי דאָס קינד איז צופריעדען, צי איז עס גליקליך, וואָרום עס שטעלט נור אָן אַ פרעהליך פּנים, און אויפ'ן האַרצען ווער ווייסט, ווי ס'איז... מיט יענקעלען איז אַלעמאָל אַזוי: אַלץ איז גוט און גוט. אָבער מיין מוטערליכע האַרץ פיהלט, אַ, ווי ס'פיהלט, אַז ס'איז ניט גאָר גוט, נור ער זאָגט נאָר ניט אַרויס, ער האַלט אין זיך. איך בּין אפילו ניט קיין גרוי-

סע בעל־שכל, און וואָס פאַר אַ שכל אומשטיינס געזאָגט איז דאָ ביי אַ פּשוטער יודינע?—פונדעסטוועגען האָב איך זיך שוין גענוג אָנגעזעהן אויף מיין לעבען, און פאַר קיין נאַר האַלט מען מיר אויך ניט,—וואָלט זיך טאַקי ביי מיר געפונען אַ מאָל אַן׳עצה פאַר מיין איין־איינציג קינד, ווען עס זאָל נור ביי מיר פרעגען... אַט איז שוין אַ שעה אויפ׳ן זייגער, ווי ער וואַרפט זיך אַרום פון איין ווינקעל אין אַנדערן, ער געפינט פאַר זיך קיין אָרט ניט, מסתמא טהוט איהם עפּיס באַנג, און איך דאַרף זיצען ווי אַ נאַר און שווייגען.

די טריט אין דעם דערביי־אינען צימער האָבען אויפגעהערט.

—שש... שטיל... האָט די אַלטע אַרויסגעזאָגט, צולעגענדיג אַ פינגער צו די ליפּען און צוהערענדיג זיך.—אַ פּנים, אַז ער האָט זיך געלעגט שלאָפען, אָדער ער האָט זיך געזעצט שרייבען. ווייניג נאָך אָנגעהאָרעוועט זיך פאַר אַ גאַנצען טאָג, ווייניג נאָך דאָס האַרץ געריסען מיט קינדער און מיט גרעסערע! דאַרף ער נאָך די אויגען פּטר׳ן מיט׳ן שרייבען די קליינע אותיות׳לעך...

זי האָט אַ זיפץ געטהון, האָט אַ שאָקעל געטהון מיט׳ן קאָפּ, זי האָט אַ ווײַלע געשוויגען און ניט געשטריקט די זאָק, צוהערענדיג זיך, וואָס טהוט זיך אין צווייטען צימער.

— מ׳דאַרף פונדעסטוועגען אַ קוק טהון, וואָס טהוט ער, צי האָט ער זיך געלעגט, צי ניט.

זי איז אויפגעשטאַנען און שטיל אויף די שפּיצען פינגער איז זי צוגעגאַנגען צום טהיר און צולעגענדיג אַן׳אויג צום שפּעלטיל פון שליעסעל, האָט זי זיך צוגעקוקט.

— ניין, ער האָט זיך ניט געלעגט און ער שרייבט ניט אויך. ער זיצט און טראַכט,—האָט די אַלטע געזאָגט, ניט אַוועקגעהענדיג פון טהיר.— אַט אַזוי וועט ער זיך אָבמאַטערן אַ גאַנצע נאַכט, און מאָרגען וועט איהם דער קאָפּ וועה טהון... מ׳דאַרף צו איהם אַריינגעהן בעטען, זאָל ער מיר עפּיס לייענען פון זיינע דייטשע ביכלעך. דאָס וועט זיין אומעט פערטרייבען, ער וועט אויפהערן צו טראַכטען און וועט זיך לעגען שלאָפען. געהן, צי ניט?

אַ פּאָר מינוט אין זי געשטאַנען און איבערגעטראַכט, קראַ־

צענדיג מיט'ן שפּיזעל אין שלייף, און דערנאָך האָט זי זיך בע-שלאָסען:

— יעקב'קע! יעקב'קע-קרוין!—האָט זי שטיל אָנגעקלאַפּט אין טהיר.—מ'קאָן צו דיר אריין?

— מ'קאָן, מאַמינקע, מ'קאָן,— האָט זיך געהערט אַהינטער דער טהיר, וואָס האָט זיך גלייך אויפגעעפענט, און די אלטע איז אריין:

דער צימער איז געווען עטוואָס גרעסער פון דעם ערשטען, נור מעבלירט איז ער געווען אָרימער און אָבגעלאָזענער. אַ גרויסע און ברייטע סאָפקע, מיט בלויהען ריפּס בעצויגען, אַ שרייב-טיש מיט אַ גרויסען פאָטער-שטוהל דערביי, צוויי שטוהלען, אַ קליידער-אַלמער, אַ וועש-טישעל אין איין ווינקעל און אַ טישעל אויף איין פוס אין אַ צווייטען ווינקעל. ביי איין וואַנד איבער דער גאַנצער ברייט האָבען זיך געצויגען פּיער פּאָליצעס, געדיכט אָנגעשטעל-טע מיט פערשיעדענע ביכער, און די איבעריגע ווענד זענען גע-ווען ארומגעהאַנגען מיט געאָגראַפישע בילדער, חראָנאָלאָגישע טאַ-בעלען און ליטאָגראַפישע פּאָרטרעטען פון פערשיעדענע צייטען און פעלקער. דער גאַנצער צימער האָט אויסגעזעהן, ווי אַן'אר-בייטס-קאַבינעט פון אַ אָרימען געלעהרטען, וואָס דאַרף זיך בעגי-גענען נור מיט דאָס נויטיגסטע. די אָרעמקייט שטערט אָבער ניט אזעלכע קאַבינעטען צו זיין די וואַרשטאַטען, פון וועלכע עס קומען אַרויס אָפטמאָל די רייכסטע ווערק פון דעם מענשליכען פערשטאַנד און גייסט, און די וואָס אַרבייטען אין זיי זעהען אָפטמאָל אויפ'ן וואָהר אזעלכע זיסע חלומות, אָן וועלכע עס קאָנען זיך מתקנא זיין פיעל רייכע, וואָס אין זייערע פיינע קאַבינעטען שטאַרבען זיי פון אומעט און גייסטיגער וויסטעניס: אַלזאָ, רעספּעקט פאַר די אָרימע קאַבי-נעטען! זיי זענען הונדערט מאָל רייכער פון די רייכסטע קאַבינע-טען פון די לייז-לאָדינע מיליאָנערען.

אויפ'ן פאָטער-שטוהל, וואָס איז עטוואָס אָבגערוקט געווען פון שרייב-טיש, איז געזעסען אַ הויכער יונגער מאַן, מיט בלאָנדע קורץ געשאָרענע האָר אויפ'ן קאָפּ און געדיכטע באַקענבאַרדען וואָס האָבען ארומגעקרייזט זיין אויסדריקליכען, אינטעליגענטען און גאַנץ אַנגענעהמען פנים מיט קוים קענטיגע זומער-שפּרינק-לעך, וואָס האָבען זיך זעהר געפּאַסט צו דער עטוואָס פערברענטער

הויט, און ס'האָט זיין צו־ערנסטען געזוכט צוגעגעבען עטוואָס א בילדען, גוטמוטיגען אויסדרוק. לויט אָט די פּיזישע סימנים ווע־לען די לעזער אפשר דערמאָנען זיך, אַז זיי האָבען איין מאָל גע־זעהן אָט דעם יונגען־מאַן ביי ר' גרונימוס'ן אין גאַסט־צימער, און טאַקי אין יענעם אָוונד, ווען ער האָט א געשפּרעך געפּיהרט ווע־גען ליטעראַטור מיט די „געענדיגטע", און איצט שוין חתנים פון פריילין ראַשעל און פריילין בריגיטאַ. דער יונגער מאַן איז גע־ווען יעקב איסאַאַקאָוויטש שווערזער, א לעהרער פון דער יודישער שול אין נ.

די אלטע וואָס איז אריין אין צימער, זיין מוטער פרומע האָט צוגערוקט א שטוהל צום טיש און האָט זיך אוועקגעזעצט אנטקעגען איהר זוהן.

— ס'איז מיר אומעטיג געוואָרען צו זיצען אַליין, — האָט זי אָנגעהויבען, ווי פערענטפערענדיג זיך. — נו, טראַכט איך מיר, דאַרף מען גאָר אריינגעהן צו דיר, אפשר וועסטו מיר עפּיס ליי־ענען פאַר'ן שלאָף. איך האָב דיר ניט געשטערט, האַ? דו שעם דיך נישט, זאָג דעם אמת. איך קאָן אוועקגעהן. — און זי האָט זיך געוועץ אויפגעהויבען פון שטוהל.

— ניין, מאַמע, זיץ דאָ, — האָט דער יונגער מאַן אַרויס־געזאָגט, אויפשפּרינגענדיג פון שטוהל און אוועקזעצענדיג צוריק די אַלטיטשקע. — דו שטערסט מיר גאָר ניט, אדרבה, איך בין זעהר צופריעדען, וואָס די בינסט אריין. איך האָב איצט גאָרניט ניט געטהון, איך בין נור גלאַט אזוי געזעסען און...

— און געטריקענט דעם מח?

— ס'הייסט געטראַכט, בעטראַכט עפּיס... וואָס קוקסטו אזוי אויף מיר, מאַמינקע?

— וואָס קוק איך? — האָט די אַלטע איבערגעפּרעגט, צושאָק־לענדיג מיט'ן קאָפּ. — ווי זשע זאָל איך ניט קוקען, אַז איך זעה, ווי די אַנגסט עסט דיך אויף, א דאגה נאָגט דיך, און דו שווייגסט!

— אַנגסט? דאגות? חאַ—חאַ—חאַ! — האָט זיך דער יונגער מאַן פרעהליך צולאַכט. — וואָס פאַר א אַנגסט? וואָס פאַר א דאגה? ווער האָט עס דיר געזאָגט?

— קיינער האָט מיר ניט געזאָגט. איך זעה אליין. איך

האָב דען קיין אויגען ניט? דו שלאָפסט ניט, דעם אַפּעטיט האָסטו אָנגעוואָרען, בינסט אַראָב פון פנים. אפשר ניט אַזוי?

— יאָ, אָבער דאָס איז גאָר ניט פון צרות, מאַמינקע, נור..

— פון וואָס זשע דען?

— פון פרייד.

— פון פרייד? נו גוט, זאָל זיין פון פרייד. הייסט עס, אַז דו דאַרפסט פון מיר אָט די פרייד בעהאַלטען? איך וועל עס ביי דיר אָבנעהמען? איך וועל עס פאַר זיך צונעהמען, יאָ? אַ שונא בין איך דיר? אַ שטיף־מוטער, צו אַ פרעמדע יודינע? זעהר פיין, זוהן מיינער. מ'דאַרף עס געדענקען, אַז איך בין דיר אַ פרעמדע.

זי האָט זיך אָנגעבלאָזען, האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ און האָט זיך צעוויינט.

— נו, זיי מיר מוחל. מאַמע,—האָט ער איהר אָנגעהויבען צו בערוהיגען און די הענד קושען.—ווי איך בין אַ יוד, אַז איך האָב דיר ניט געוואָלט אָנטהון קיין עגמת־נפש. דו קענסט דאָך מיך, אַז איך האָב ניט ליעב צו ריידען וועגען אַ ענין, וואָס איז ביי מיר נאָך ניט בעשלאָסען.

— קאָפּינע דער טאַטע,—האָט די אלטע בעמערקט מיט אַ זיפץ,—ער, עליו־השלום, פלעגט אויך אַלץ האַלטען אין זיך, סיי אַ שמחה, סיי אַ עגמת־נפש. נור אַז אַלץ געהט שוין דורך, דאַן טהוט ער זיך אַ זאָג. פרומטשע, דו ווייסט, פון וואָס איך בין יעדע וואָך צופריעדען געווען? פרומטשע, דו ווייסט פון וואָס איך האָב נעכטען אַ פערדרוס געהאַט? פונקט, ווי פרומטשען געהט עס גאָר ניט אָן. פרומטשע אָבער זעהט שוין אויפ'ן פנים די פרייד אין זי פרעהט זיך אויך, ניט וויסענדיג פון וואָס, און פרומטשע דערשפּירט אויך אַן'עגמת־נפש און געֶהט אוים פון אַנגסט.

— דו בינסט, מאַמינקע, גערעכט,—האָט יעקב בעמערקט, אָבגלעטענדיג זיינע באַקענבאַרדען,— נור אַ נאַטור קאָן מען ניט אוממאַכען. איצט, אמת, קאָן איך שוין דיר דערצעהלען,—און ער האָט זיך צוגעזעצט נעהנטער צו איהר און האָט איהר קליינע צוקנייטשטע הענטיל אַריינגענומען אין זיינע הענד.—דו געדענקסט דעם אינזשענער, ביי וועלכען איך האָב אַ לעקציע געגעבען, בעת מיר האָבען געוואוינט אין ב.?

— איך געדענט, איך געדענק,—האָט די אַלטע געענט־

פערד.—ווי זאָל מען עס ניט געדענקען אזא גוטען פריץ?! וויע־פיל מתנות האָט ער דיר אָנגעגעבען, ווען מיר זענען אריבערגע־פאָהרען אהער אויף דער שטעלע!

— איז אָט דער פריץ רופט מיך איצט צו זיך. ער האָט זעהר אַ גוטע שטעלע בעקומען ביי דער באַהן, שרייבט ער, אז איך זאָל צו איהם קומען, וועט ער פאר מיר אַ גוטע שטעלע שאַ־פען: טויזענד צוויי הונדערט רובל געהאלט און אַ דירה מיט בע־הייצונג און בעלייכטונג. אויסער דעם, וועל איך נאָך האָבען ביי איהם אַ לעקציע: זיינע יונגערע קינדער זענען אונטערגעוואַקסען און זיי איז שוין צייט צו לערנען, זיך פאָרבערייטען צו אַ שול. יאָ, האָב איך עס די טעג ארומגעטראַכט אלץ, צו זאָל איך עס אָננעהמען?

— וואָס הייסט?—האָט זיך די אלטע פערוואונדערט — ביי דיר איז נאָך אַ פראַגע, צי אָננעהמען אָדער ניט? וואָס איז דיין איצטיגע שטעלע אַ בעסערע דען?

— כ׳ווייס, אז ניט קיין בעסערע. אָבער איך ווייס ניט, צי וועל איך טויגען אויף דער נייער שטעלע? לעהרעריי—איז ביי מיר שוין אַ איינגעוועהנטע זאך: זיעבענצעהן יאָהר ווי איך בעשעפטיג זיך דערמיט, איך האָב עס שוין ליעב געקראָגען און איך ווייס, אז איך בין אַ גוטער לעהרער, איך ברענג נוצען און מיין ברויט איז ניט אומזיסט. אָבער דאָרט, אויף דער נייער שטעלע, נאָט ווייסט, צי וועל איך טויגען. און פערנעהמען אַ שטעלע אזוי זיך ניט אַ דאַנק זיך זעלבסט, דער אייגענער מיה און פעהיגקייטען, נור בלויז מיט׳ן חסד פון דעם פערוואַלטער, בעקומען געהאלט אומזיסט—דאָס וויל איך ניט, דאָס איז מאוס, מייןשטאָלץ ער־לויבט עס מיר ניט. דו ווייסט דאָך, מאַמינקע, אז איך בין שטאָלץ, און ווען איך וועל בעמערקען, אז איך האלט זיך אויף אַ שטעלע נור צוליעב עמיצענס חסד, וועל איך דאַן זיין דער אומגליקליכ־סטער מענש אויף דער וועלט!

— זוהן מיינער, אָבער וויבאַלד דער אינזשענער לענט דיר פאָר די שטעלע, מסתמא ווייס ער דאָך, אז דו טויגסט דערצו, ער קען דאָך דיך זעהר גוט.

— נו, לאָמיר רעכענען, אז יאָ,—האָט יעקב מסבים גע־ווען,— אָבער... אָבער... דו, מאַמינקע, וועסט געוויס פון מיר

לאבען, ווען איך וועל דיר זאָגען, אז ס'טהוט מיר פשוט באנג צו צושיידען זיך מיט דער לעהרעריי.

— וואָס' עפּיס? וואָס פאַר אַ נחת האָט עס דיר פערשאַפט.

— אָ, דו קאָנסט זיך גאָר ניט פאָרשטעלען, וואָס פאַר אַ פערגניגען דאָס איז, איבערצונעהמען אויף דיין השגחה אַ ווילדען קינד, פשוט אַ צווייפיסיגע חיה'לע, וואָס פערשטעהט נאָך גאָר נישט. און צוצוזעהן, ווי אָט דאָס חיה'לע ווערט פאַר דייגע אויגען ביסלעכווייז אַרומגעשליפט, ווערט לייטיש, הויבט אָן צו פערשטעהן, צו דענקען, צו טראַכטען און צו שטעלען דיר פלוצלונג אַזעלכע פראַגען, אויף וועלכע מ'דאַרף נאָך אליין דעם קאָפּ ברעכען, קירץ, עס ווערט אַ מענש, בײַ וועלכען מ'וועט נאָך אפשר מיט דער צייט דאַרפען זיך לערנען. און דאָס וויסען, אַז דו האָסט עס מיטגעבראַכט אָט די מענשליכע ענטוויקלונג פון דעם געוועזענעם חיה'לע, אַז דו האָסט דאָס אויפגערעקט. בעאַרבייט און אויף גאָטס וועלט אַרויסגעפיהרט פון איהם די פערשלאָפענע קראַפט און פעהיגקייטען, — אָ, דאָס איז אַ גרויסער פערגניגען. דאָס קאָן פערשטעהן און פיהלען נור אַ לעהרער, וואָס קוקט אויף זיין בעשעפטיגונג, ניט ווי אַ בעל-מלאכה.

די פשוטע פרומע האָט אין דעם גאָרנישט ניט פערשטאַנען און זי האָט פערוואונדערט געקוקט אויף איהר זוהן, האָט געצווינען מיט די אַקסלען און געשוויגען. יעקב אָבער האָט זיך דערהיצט פון זיינע אייגענע געדאַנקען, האָט ער ניט בעמערקט זיין מוטערס ערשטוינונג און ער האָט ווייטער גערעדט:

— אויסער דעם, וועט די נייע שטעלע געוויס אַוועקנעהמען בײַ מיר אַ סך צייט אויף פערשיעדענע קענטשאַפט און וועלטליכע העפליכקייט, איך וועל זיך מוזען צושיידען מיט מיין היימישער אַרבייט, וואָס שאַפט מיר אַזוי פיעל גייסטיגע בעפריעדיגונג. איך וועל מוזען וואַרפען די ביכער, וואָס ס'איז שוין בײַ מיר אַ נויטווענדיגקייט געוואָרען. ליטעראַטור, לעזען — דאָס איז מיין גאַנצע נשמה. און איך וועל ניט קאָנען ניט לייענען, ניט שרייבען — אָט וואָס ס'איז מיר אַ שאָדען!

— איז עס דיר אויך אַ דאגה,—האָט זיך ענדליך אָבגערופען פרומע, וואָס האָט געמיינט, אַז איצט האָט זי שוין פערשטאַנען וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך.—דו וועסט ניט קאָנען שרײַ

בען, װעסטו ניט שרייבען. ס׳אדא אומגליק דאָס איז! װעניג האָסטו זיך „אָנגעשריבען" ביז אהער? דאָס גאנצע לעבען דארף מען זיך עס לערנען שרייבען? מיר דוכט זיך, אז בײ דיר איז א כתב... אויף אלע יודען הלואי!

די װערטער פון דער פּשוט׳ער יודינע האָבען, װי מיט קאַלטע װאַסער אָבגעגאָסען דעם צעהיצטען יונגען-מאַן. איצט ערשט האָט ער זיך געכאַפּט, אז ער האָט דאָ גאָר ניט געהאַט פאר װעמען ארויסצורײדען זײנע פלאַמענדע װערטער. ער האָט, שמײכלענד, א מאַך געטהון מיט דער האַנד און געזאָגט:

— יאָ, דערצו איז דאָ א תרופה. איך האָף, אז מיר װעט געלונגען אײנצואָרדנען זיך אזוי, אז איך זאָל ניט אָבשטעהן אינ׳ם לעזען ביכער. נור דאָ איז פאַרהאַן נאָך א אומבעקװעמער פּרט, װאָס „טריקענט מיר מײן מח", װי דו האָסט ערשט זעהר גוט געזאָגט.

ער איז אויפגעשטאַנען און איז א פּאָר מאָל דורכגעגאַנגען דעם צימער, דערנאָך האָט ער זיך צוגעזעצט אויף זײן פריהערינען אָרט און געזאָגט:

— איצט, מאַמינקע, װעסטו פון מיר דערהערען א גרויסע נײעס. א נײעס, װעגען װאָס, דו האָסט שוין לאַנג ניט געטראַכט און ניט גערעכענט...

די אַלטע האָט אויסגעגלאָצט די אויגען און אָנגעשטעלט די אויערן.

— מאַמע, איך האָב בדעה... חתונה צו האָבען.

— װאָס? חתונה?—האָט די אַלטע פרעהליך אויסגעשריען, פּאַטשענדיג מיט די הענד און איהר פּנים האָט זיך גערוימעלט פון פרייד.—אָ, זוהן מײנער. גאָט אַלײן האָט דיר ענדליך אזא גוטע דעה געגעבען צו לעבען, װי אלע מענשען לעבען... איך אַלײן נור װײס, װי איך האָב זיך שטענדיג מצער געװען, װאָס די יאָהרען געהען אַװעק, און דו זיצסט א בחור, אָהן א פרוי, אָהן א היים... איך האָב שוין די האָפנונג געהאַט פערלאָרען צו דערלעבען דײן חתונה, זעהן דיך אַלס פאָטער, און איך זאָל זײן א שװיגער, א באָבע. איך פלעג אין זיך די טרעהרען שלינגען און שװײגען, װײל איך האָב דאָך אלײן געזעהן, אז בײ היינטיגען יקרות האָסטו ניט פון װאָס א בעל-הבתישקײט צו פיהרען. איצט אָבער—

זאָל נאָר גאָט געזונד געבען דעם גוטען פריץ—אַז דו בעקומסט אַזאַ גוטע שטעלע, וועט שוין אַ זונד זיין, אַז דו זאָלסט אַלץ בלײַבען זיצען ווי אַ „וואָקאָלאָק״ האָב חתונה, זוהן מײַנער, האָב חתונה, כל־זמן די צייט איז נאָך ניט אַריבער.

— מיט וועמען?

— מיט וועמען? קנאַפּ מיידלעך זענען פאַרהאַן? יעדערע וועט מיט פערגנינגען חתונה האָבען מיט דיר.

— אפשר, יאָ, אָבער מיר איז שוין פינף און דרייסיג יאָהר. חתונה האָבען מיט אַ יונג מיידעל טויג מיר ניט: אַ יונג מיידעל איז פאַר אַ יונג בחור, איך בין פאַר אַזאַ קיין פּאָר ניט. חתונה האָבען מיט אַנ׳אַלטע מויד איז קיין חשק ניטאָ — אַלטע מיידלעך זענען דאָס רוב עפּיס אַזעלבע מאָדנע. קאַפּריזנע און אַלע מאָל האָבען זיי אַ חשק צו ווערען די פיהרער פון זייערע מאַנען, און איך וויל עס כלל ניט. דעריבער האָב איך בעשלאָסען, אויב יאָ חתונה האָבען, איז מיט אַ פרוי אונעפעהר פון מיינע יאָהרען. אַזאַ פרוי קאָן מיט מיר זיין אַ פּאָר.

— אַ פרוי, איז אַ פרוי. ס׳זענען דאָ גענוג אַי אַלמנות, אין נע׳גט׳ע. מיר וועלען זוכען, וועלען מיר מיט גאָט׳ס הילף געפינען.

— איך האָב שוין אַליין געפונען אַנ׳אַלמנה, און דו קענסט איהר אויך.

— ווער איז זי?

— אננא סאַמאָילאָווגאַ.

— איך געדענק עפּיס גאָר ניט אַזאַ.

— נו חנהצקע, מיין חנהצקע, ווי דו פלעגסט איהר שטענדיג אָנרופען, בעת מיר האָבען נאָך געוואוינט אין ב. דער מאָדאַס גרונימוס שוועסטער, ווייסטו?

— אָ, מיין חנהצקע! — האָט זיך פרומע דערפרעהט. — אַ וואוילע פרוי, אַ קלוגע, אַ דעליקאַטע און אַ געלערנטע. זעהר גוט. נור, זוהן מיינער... זי איז, דוכט זיך, עלטער פון דיר.

— מיט פיער יאָהר, און זעהן זעהט זי אויס מיט צעהן יאָהר יונגער פון מיר. נור וואָס מאַכט עס אויס, עלטער צי יונגער, אַבי זי געפעהלט מיר, זי געפעהלט מיר אַזוי שטאַרק, אַז איך האָב בעשלאָסען חתונה צו האָבען אָדער מיט איהר, אָדער מיט קיינעם ניט

— איז האָב חתונה מיט איהר! איך בין מסכים.

— איך ווייס אָבער ניט, צי וועט זי מסכים זיין?

— אַזוי גאָר! זי וועט נאָך ניט וועלען? רעכענט זי דען נאָך אויף בעסערס?

— צי זי רעכענט, צי ניט—ווייס איך ניט, איך ווייס נור, אַז צו איהר שדכנ'ט זיך איינער אַ הינער סוחר, זעהר אַ רייכער, און זי האָט איהם פאָריגע וואָך לחלוטין אָבגעזאָגט.

— אפשר איז ער שוין אַ שוואַכער, אַנ'אַלטער?

— ניין, ניט קיין אַלטער, אין מיינע יאָהרען, עטוואָס נאָך יונגער פון מיר, איינער אַ ה' רויכמאַן.

— דאָס איז מאָדנע, עפּיס זעהר מאָדנע, — האָט די אַלטע זיך געוואונדערט. — איבריגענס, פרעגען מאָג מען, מ'דאַרף צושיקען אַ שדכן, וועלען מיר וויסען, וואָס זי טראַכט.

— ניין, מאַמינקע, דורך אַ שדכן איז אונבעקוועם. איך קען זי, מיט אַ שדכן וועט זי גאָר ניט וועלען ריידען, און איך וויל טאַקי אויך ניט, אַז דאָס זאָל געהן דורך אַ שדכן.

— איז אפשר אַליין? דו קומסט דאָך אַריין צו איהר?

— זעהר אָפט. זינט זי איז ביי איהר פּלימעניק, ביים יונגען גרוניצוסען, בעזוך איך איהר אַמאָל דריי אין וואָך. ס'איז אָבער... יעדעס מאָל, ווען איך וויל מיט איהר פערפיהרען אַ געשפּרעך וועגען דעם, נעהמט ביי מיר אָב די צונג, און אין האלז טריקענט מיר עפּיס, איך שעם מיך און שרעק זיך. און איך בין דאָך מיט איהר בעקאַנט שוין צוועלף יאָהר און זי איז צו מיר זעהר גוט געשטימט.

— וואָסזשע זאָל מען טהון? — האָט פרומע טרויעריג געפרעגט. זי האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ און האָט זיך פערטראַכט. יעקב איז אויסגעשטאַנען און איז וו־עדער אַוועק איבערן צימער, גלעטענדיג זיין קורץ געשאָרענעס קאָפּ. לאַנג האָבען די מוטער און דער זוהן געשוויגען. דער זייגער מיט'ן קוקו אין דערבייאיגען צימער האָט אָבגעשלאָגען צוועלף.

— אָט וואָס, זוהן מיינער,—האָט די אַלטע איבערגעריסען דאָס שווייגען, איז אויפגעשטאַנען און האָט יעקב'ן אָבגעשטעלט אין גאַנג.—איך וועל אַליין צו איהר אַריין, כ'וועל איהר מאַכען אַ וויזיט.

— נו ?

— און כ׳וועל מיט איהר דורכשמועסען אזוי... איידע-לערהייד.

— וואס, דהיינו, וועסטו איהר זאגען?

— כ׳וועל שוין וויסען. וואס צו זאגען. וואס וועלען ביי מיר ווערטער אויספעהלען? גאט וועט שכל געבען.

— צי פאסט עס אבער?

— פארוואס זאל עס ניט פאסען? מיר זענען דאך מיט איהר אלט-אניגע גוטע פריינד, אייגענע מענשען, וואס האבען אזוי פיעל יאהרען אבגעלעבט א טהיר ביי א טהיר. איך קאן מיט איהר ריידען אפען, פשוט.

— און אז זי וועט אבזאגען?

— א, ניין, זוהן מיינער, איך רעכען ניט, אז זי זאל מיר אבזאגען. איך וועל זי בעטען, כ׳וועל וויינען פאר איהר.

— ניין, מאמינקע!—האט יעקב אויסגעשריען, אומוואָרפענדיג מיט די הענד.—וואס דו ווילסט, נור ניט וויינען. דאס איז ניט פיין, מאוס פאר דיר און פאר מיר.

— נו, איז ניט. דאס רעדט זיך נור אזוי—וויינען. צו וואס וויינען? וואס זענען מיר עפיס ארימע לייט? מיר זענען, גאט צו דאנקען, ניט ערגער פון לייטען.

— פארפאלען, קיין אנדער מיטעל איז ניטא — האט יעקב ארויסגעזאגט, צוזעצענדיג זיך אויפ׳ן שטוהל. — ווען זשע וועסטו צו איהר אריינגעהן?

— ווען דו ווילסט, האטשי מארגען.

— רעכט, געה מארגען, ווארום דער אינזשענער ווארט אויף אנ׳ענטפער, און כל-זמן איך וועל ניט וויסען חנה׳ס בעשלום, קאן איך ניט ענטפערן דעם אינזשענער. די ביידע זאכען זענען פאר מיר איינס: זאל איך אננעהמען די שטעלע, דארף איך חתונה האבען מיט חנה׳ן, און ווען ניט חתונה האבען מיט חנה׳ן, וועל איך די שטעלע ניט אננעהמען, וועל איך דא פערבלייבען זיין דארטען, און דאס הארץ איבערלאזען דא—האט קיין שום זין ניט.

XXVIII.

פרומעס דיפלאמאטישע שליחות.

אויף מארגען איז פרומע אויפגעשטאנען גאנץ פריה, פרי-הער ווי געוועהנליך, יעקב, וואס פלעגט געוועהנליך פריה אויפ-שטעהן, האט נאך געשלאפען, ווען זי איז מיט איהר קרבן-מנחה אין דער האנד געשטאנען צו מזרח-וואנד און האט לאנג און היים, מיט טרעהרען, גערדאווענט. זי האט געבעטען, אז איהר שליחות זאל בעגליקען, ווארום דערפון האט זי ערוואַרטעט דאס גליק פון איהר גוטען בן-יחיד, וואס איז איהר טייערער געווען פון לעבען. יעקב האט איהר אפילו קיין סך ניט דערצעהלט פון זיין ליעבע צו חנה'ן, פונדעסטוועגען האט זי מיט איהר שארפען מוטערליכען געפיהל דערשפירט. אז דעם זוהן האט די אינטערעסאנטע אלמנה ליעב מיט זיין גאנצען פייער, און אן דעם איז זיין גליק אבהענ-גיג. און ער איז דאך אזוי ווערטה דאס גליק! פון צעהן יאהר אן האט ער שוין אנגעהויבען צו הארעווען ביז היינטיגען טאג, ניט תיסענדיג פון קיין גליק, פון קיין פרייד, פון קיין רוה! צי דען וועט איצט, ווען דאס גורל בעוויזט צו איהם זיין גוט שמייכעל און וויל איהם בעלויגען פאר די לאנגע יאהרען מיה און דחקות—צי דען וועט איצט זיין גליק צושטערט ווערען איבער א ווארט פון א פרויענצימער?.. ניין, דאס איז אונמעגליך! דער אויבערשטער וועט ניט דערלאזען, אז איהר גוטער זוהן, וואס בעזארגט איהר אויף דער עלטער, וואס האט זיין גאנצען לעבען געארבייט פאר זיינע ארימע עלטערן—אז דאס גליק זאל איהם אויסמיידען... חנה וועט איהם ניט אבזאגען... חנה קען איהם און ווייסט, ווי גוט איהר וועט זיין מיט איהם... חנה איז א קלוגע, א גוטע, אנ'איידעלע פרוי... חנה יאגט זיך ניט נאך עשירות, נאך א רייכען לעבען. פאר'ן ערשטען מאן האט זי אויך ניט געהאט קיין רייכען לעבען, און פונדעסטוועגען האט זי זיך געפיהלט גליקליכער פון די רייכ-סטע פרויען אין שטאדט... צי דען וועט איהר חנה אבזאגען, א י ה ר, פרומען, מיט וועמען זי האט אין ב. געלעבט אזוי נאהנט וועמען זי פלעגט פערטרויען אלע איהרע סודות און וועמען זי האט ליעב געהאט, ווי „אנ'אייגענע, ווי א מוטער, נאך מעהר ווי א מוטער?...

אזוי האָט נעבעך די אַלטע געטראַכט אַ גאַנצע נאַכט, קעה־רענדיג זיך פון איין זייט אויפ׳ן צווייטען, אזוי האָט זי איצט געטראַכט ביים דאַווענען און האָט געגאָסען מיט טרעהרען, וואָס זענען געפאַלען אויף די פערגעלבטע בלעטער פון דעם אַלטען קרבן־מנחה. אין דעם דאַווענען האָט זי קראַפּט און מוטה געשעפּט צו רעדען מיט חנה׳ן אזוי, אַז יענע זאָל פערשטעהן, דאָס פון איהר וואָרט איז אָבהענגיג דאָס גליק אָדער אומגליק פון צוויי נפשות, וועלכע זענען איהר אינגאַנצען איבערגעגעבען שוין פון לאַנג אָן.

אזייגער ניין, נאָכ׳ן טיי, ווען יעקב איז אַוועק אויף זיינע לעקציעס, האָט פרומע צוגעגרייט אלצדינג צום מיטטאָג און האָט זיך גענומען פאַר איהר טואַלעט. זי האָט גאָר ניט געצווייפעלט, אַז פאַר אַזאַ וויכטיגע און פייערליכע שליחות, ווי שדכנות, דאַרף זי זיך אָנטהון אָנשטענדיג, כמעט יום-טובדיג. די פראַגע איז נור געווען, וואָס זאָל זי אָנטהון, און די פראַגע איז גאָרניט געווען קיין לייכטע, וואָרום קיין גרויסע עשירות אין דעם האָט זי ניט געהאַט. אויסער איהר טעגליכען קאָסטיום, זענען ביי איהר געווען נאָך צוויי קליידען: א שוואַרצע אַ זיידענע, און אַ שוואַרצע אַלוסט־רינע, ביידע שוין זעהר אַלטע, נור גאַנצע נאָך. אמת, אין א פּאָר ערטער זענען געווען געלבע פלעקען פון פייכטקייט, אָבער ס׳מאַכט נישט אויס: די פלעקען זענען ניט קענטיג אונטער די פאַלדען. נור די זיידענע קלייד פלעגט זי אָנטהון נור צוויי דריי מאָל אין יאָהר, יום-טוב צו הזכרת־נשמות, איז איהר עס עפּיס מאָדנע געווען אָנצוטהון עס איצט אין אַ וואָכענדיגען טאָג און ביי א וויזיט אין אַ פּריוואַט-הויז, ניט אין שוהל... אָנטהון אָבער די שוואַרצע לוסטרינע קלייד אין א העלען זומער-טאָג וועט עס אויסזעהן ווי אַ טרויער, און זי געהט דאָך עפּיס וועגען אַ פרייד, א שמחה. דער שוואַרצער קאָליער וועט, חס־וחלילה, א שלעכטער סימן זיין פאַר איהר שליחות... איז ווי פאָרט?

לאנג איז זי געזעסען ביי איהר אַלט־מאָדישען, מיט אייזען געשמיעדטען, קאַסטען, וואו איהר גאַנצעס האָב און גוטס איז געלעגען, און זי האָט געטראַכט. וואָס זאָל זי טהון. ענדליך איז איהר איינגעפאַלען אַזאַ פּלאַן: זי וועט אָנטהון איהר לוסטרינע קלייד, נור אום ס׳זאָל ניט אויסזעהן, ווי א טרויער־קלייד, וועט ז

אויף זיך אָנטהון נאָך פיער שניערעלעך פעריל, וואָס זי האָט בירושה בעקומען פון איהר מוטער, און זי פון דער באָבען, און יענע—פון דער עלטער-באָבען, און וואָס זי ווידער האָט ברעה איבערצוגעבען עס דער שנור, ווען גאָט וועט איהר בעשערען. פעריל גיבען צו א השובען, א יום-טוב'דיגען אויסזעהן. יאָ, וועט זי אָנטהון פעריל... אָבער וואָס וועט זי אָנטהון אויפ'ן קלייד?... די וואַטענע קאָפטע אָדער די וואַרעמע טוך—איז אונמעגליך, וואָרום ס'איז דאָך זומער, און ווידער אויך, זענען זיי שוין ניט גאָר מהודר'דיג, פערפלעקטע און אין לאַטעס. יאָ, זי האָט נאָך א ווייסע, קאַשעמירער שאַל מיט גרויסע בלומען, נור די שאַל טהוט זי אָן נור יום-כפור, און קיין לייכטע טאַלמע האָט זי ניט. זי האָט אַלץ געוואָלט מאַכען זיך א טאַלמע און יעקב—זאָל איהם געזונד געבען—האָט איהר שוין וויפיעל מאָל דערמאָנט וועגען דעם. נור זי האָט זיך אַלץ ניט צוגעקליעבען. אין צוריק, צו וואָס האָט זי בעדאַרפט א טאַלמע? צו-גאַסט געהט זי דאָך ניט אין ערגיץ. פון וואַנען האָט זי געזאָלט וויסען, אַז איהר וועט אויסקומען צו געהן? נור... האָט זי ניט קיין טאַלמע, האָט עס א שכנה, קאָן מען ביי איהר בעטען, זי וועט ניט אָבזאָגען.

אין זי האָט געבעטען, און די שכנה האָט ניט אָבגעזאָגט. וועט דער טואַלעט הייסט עס זיין ווי געהעריג. א דאַנק גאָט!

אַרום מיטטאָג-צייט, ווען פרומע א אָנגעטהונענע, מיט'ן רענען-שירם אין דער האַנד האָט זיך שון געקליעבען אַוועקצוגעהן, איז צוריקגעקומען יעקב און האָט ערקלעהרט, אַז ער האָט בעשלאָסען צו בעגלייטען זי ביז אַננאַ'ם טהיר און ער אַליין וועט דעם בעשלום פון זיין גורל ערוואַרטען אויפ'ן הויף אָדער אויף דער גאַס, וואָרום ס'איז איהם שווער איצט צו געהן אויף די לעקציעס.

— זאָל זיין אַזוי,—האָט פרומע געענטפערט אויף דעם זוהנ'ס פאָרשלאַג.

און די מוטער און דער זוהן זענען אַוועק—זי מיט גלויבען און האָפנונג אויף גאָט, און ער—מיט שרעק און אונצוטרוי צו זיין גורל, וואָס איז ביז אַהער ניט איבעריגס העל געווען פאַר איהם...

אַננאַ איז געזעסען אין איהר גאַסט-צימער, וואָס איז געווען ניט רייך, אָבער ריין צוגעקליעבען, זי האָט עפּיס אויסגענייהט אין דער צייט, ווען די טהיר האָט זיך אויפגעעפענט און אויפ'ן שוועל האָט זיך בעוויזען פרומע.

— פרומע? די טייערע פרומע—האָט אַננאַ פרעהליך אויסגע-שריען, דערזעהענדיג די גאַסט און זי איז איהר אַנטקעגען געלאָפען.

פרומע האָט אַ פּאָר טריט פאָרויס געמאַכט, האָט אויסגע-שפּרייט איהרע אָרעמס און האָט אַרומגענומען אַננאַ'ן. ביידע פרויען האָבען זיך עטליכע מאָל צוקושט.

— ס'אַראַ גאַסט! ס'אַראַ טייערע גאַסט!—האָט אַננאַ גע-זאָגט, צופיהרענדיג איהר אַלטע גוטע פריינדין צום טיש... און איך האָב שוין געווען גערעכענט, אַז איהר האָט מיך אויפגעהערט ליעב צו האָבען און איהר האָט שוין אינגאַנצען פערגעסען אייער חנה'צקע, און איך האָב שוין אָנגעהויבען צו ברוגז'ן אויף אייך.

— עך, טאָכטער'ל — האָט די אַלטע אַרויסגעזאָגט, צוזע-צענדיג זיך אויפ'ן סאָפקע,—ס'איז אַ ג'עבירה פאַר גאָט צו טראַכ-טען אַזוי וועגען דיין אַלטער פרומען. פערגעסען! וואָס זענען דאָ ביי מיר עפּיס אַ סך חנה'צקעס? איינע נור גאָר און גאָר. די פרעג ביי יעקב'ן, יעדעם טאָג דערמאָן איך דאָך, וואָס מאַכט מיין חנה'לע?

— פאַרוואָס זשע זענט איהר צו אונז ניט אַריינגעקומען?

— פאַרוואָס? כ'ווייס... אַהין, אַהער. קיין דיענסט איז ביי מיר ניטאָ, אַלץ דאַרף מען אַליין אָבטהון. געהט אוועק די צייט אין אַרבייט, קומט ניט אויס צו-גאַסט אַריינצוגעהן. אגב, האָסטו געוואוינט ביי דער שוועסטער, די גבירה, און איך, דעם אמת זאָגענדיג, האָב זעהר ניט ליעב צו געהן צו גבירים.—כ'בין אַליין ניט רייך, איז...

— נו, רעכט,—האָט אַננאַ איהר איבער-געשלאָגען.—אַדאַנק, וואָס איהר זענט חאָטשי היינט אַריינגעקומען. וועט איהר טרינקען אַ גלאָז קאָפע?

— אַדאַנק, מיין טייערינקע, כ'וויל ניט, כ'האָב ערשט גע-טרונקען,—האָט די אַלטע זיך ערלויבט אַליגען צו זאָגען, וואָ-רום די פרומע אַלטיטשקע האָט גאָר היינט געפאַסט. כדי איהר שליחות זאָל זיך איינגעבען.

— נו, ווי איהר ווילט אייך,—האָט אננא ארויסגעזאָגט, צו־זעצענדיג זיך נעהנטער צו דער אַלטער. — איהר זאָלט אָבער ווי־סען, אַז איך וועל אייך שוין אַזוי גיך ניט אַוועקלאָזען פון מיר, מיר האָבען נאָך מיט אייך צו ריידען און צו ריידען!... שטעלט זשע אַוועק אייער רעגען־שירם, וואַרפט אַראָב אייער טאַלמע און זענט דאָ, ווי ביי זיך אין דער־היים. אַי, אַי!—האָט זי פערוואונדערט אויסגעשריען, ווען פרומע האָט פון זיך אַראָבגענומען די טאַלמע.— איהר זענט דאָך אין פעריל! איהר זענט ערגיץ אויף אַ „ברית" געוועזען, צו אויף אַן אַנדער שמחה?

ניין, טייערינקע,—האָט די אַלטע אָבגעענטפערט, עטוואָס פערשעמט.—איך געה עס גלייך פון דערהיים, און די פעריל האָב איך אָנגעטהון דערפאַר, וואָס איך בין היינט ביי דיר... ווי זאָגט מען עס היינטיגע צייטען—מיט אַ פאַראַדנעם וויזיט, דוכט זיך?

— מיט אַ פאַראַדנעם וויזיט?

— יאָ, מיט אַ פאַראַדנעם וויזיט. ביי אונז, חנה'לע זענען דאָ איצט גרויסע נייעס. מיר פאָהרען אָב פון דאַנען.

— איהע פאָהרט אָב?

— מיר פאָהרען אָב אינגאַנצען. יעקב בעקומט אַ זעלטענע שטעלע, ביי דער באַהן, טויזענד צוויי הונדערט רובל געהאַלט, אַ דירה מיט בעהייצונג, בעלייכטונג און דאסגלייכען.

— אָ, ווי עס פרעהט מיך! אָ, ווי עס פרעהט מיך!—האָט אננא אויסגעשריען, פאַטשענדיג מיט די הענד.—זאָל איהם גאָט גליק און הצלחה געבען אויף זיין נייער שטעלע!.. אָבער ס'אַרא פערבעהאַלטענער ער איז! אַזוי אָפט איז ער דאָ ביי אונז, און זאָל ער גאָר מיט אַ וואָרט דערמאָנען וועגען זיין נייער שטעלע!

— דו רעכענסט, אַז נור אייך האָט ער גאָרנישט ניט דער־צעהלט? מיר האָט ער אויך גאָרנישט ניט געזאָגט. מעהר נישט, נעכטען ביי־נאַכט האָב איך זיך צופעליג, קאָן מען זאָגען, דער־וואוסט וועגען דעם. נור דאָס איז נאָך ניט גאָר. ס'איז דאָ נאָך אַ נייעס, אַך, ס'אַרא גרויסע נייעס!

— וואָס פאַרט?

— יעקב וויל חתונה האָבען, ווערסטו עס גלויבען, ער וויל חתונה האָבען, אָט וואָס.

— וואָס איך הער!—האָט אננא פערוואונדערט אויסגעשריי־

אן.—יעקב האט ענדלעך בעשלאסען חתונה צו האבען? איך מוז זיך מודה זיין, אז איך האב זיך דערויף גאר ניט גערוכט פון איהם. איך האב געמיינט, אז ער וועט שוין אזוי בלייבען א בחור... נור יא, ביי אזא שטעלע מאג ער שוין חתונה האבען, פארהאן, מיט וואס אויסצוהאלטען א פאמיליע. מיט וועמען אבער האט ער חתונה, אויב ס'איז ניט קיין סוד?

— איהם איז געפעהלען געווארען דא א היגע פרוי... אנ' אלמנה, א גאנץ יונגע נאך, א קלוגע, א געלערנטע, א שענע.

— זעהר גוט, דאס וועט פאר איהם בעסער זיין, ווי ער זאל חתונה האבען מיט א יונג מיידעל.

— גוט איז עס א ודאי,—האט די אלטע ארויסגעזאגט מיט א זיפץ—איך אליין רעכען אויך, אז א יונג מיידעל איז פאר איהם קיין פאר ניט. נור, מיין ליעבינקע, ער ווייס אבער ניט, צי די אלמנה וועט מסכים זיין.

— קאן מען דאך ביי איהר פרעגען.

— געוויס, קאן מען, דורך שדכנים אבער וויל ער ניט אנפרעגען.

— טא זאל ער אליין אנפרעגען. ער איז דאך שוין ניט קיין קליינינקער.

— איך זאג עס איהם אויך אזוי, נור דו קענסט דאך איהם, ער איז דאך ביי מיר א שעמעוודיגער. ביי א ביכעל איז ער א חוואט, אי דרייסט, אי קלוג, און ווי דאס ביכעל אן דער זייט איז ער—ווי א קינד: שעמט זיך, שרעקט זיך' ר'קאן, דוכט זיך קיין צוויי זיט צייהלען. האב איך בעשלאסען, איך אליין זאל עס שדכ'ענען, ווארום ער זאגט, אז אויב יענע וועט ניט מסכים זיין, וועט ער די שטעלע ניט אננעהמען, און וועט בלייבען דא.

— אזוי גאר! הייסט עס, אז ס'איז גאר קיין שפאס ניט? און מיט אייער יעקב'ן האט עס פאסירט?

— וואונדערבאר, הא? נור ס'איז פארט אזוי. בין איך צו דיר, חנה'צקע, געקומען, אז דו זאלסט מיר העלפען איינצואר־דנען דעם ענין.

— מיט וואס זשע קאן איך אייך העלפען?

— א, אינגאנצען!... אהן דיר וועט גארנישט זיין. אן דיר ווענדט זיך זעהר פיעל, אז דו וועסט איהר זאגען, אז זי זאל

חתונה האָבען מיט יעקב׳ן, וועט זי חתונה האָבען, וועט זי פאָלגען.

— ווער איז זי עס? קען איך איהר?

— נאָך ווי דו קענסט איהר! מיר דוכט, אַז דו קענסט איהר זעהר גוט. זי איז דיינע אַ גוטע פריינד, קיין בעסערע פריינד קאָן שוין ניט זיין.

— ווער זשע איז זי?

— דו, מיין חנה׳צקע!—האָט פרומע פייערליך אַרויסגעזאָגט. אויפשטעהענדיג פון סאָפקע און אַוועקלעגענדיג אַ האַנד אויף חנה׳ס אַקסעל.—דו בינסט דאָס די אַלמנה, מיט וועלבע מיין יעקב וויל חתונה האָבען.

— איך?! — האָט אננא געפרעגט דערשראָקען און רויט ווערענדיג, און האָט זיך פאַר׳ן קאָפּ געכאַפּט. — פרומע, איהר, האָט עפּיס געזאָגט,—האָט זי זיך שטאַרק איינגעקוקט דער אַלטער אין פנים.—איך האָב אייך ניט פערשטאַנען?

— וואָס איז דאָ ניט צו פערשטעהן? איך רייד, דוכט זיך מיט דיר אויף יודיש. יעקב וויל מיט דיר חתונה האָבען. טאָג און נאַכט מראַכט ער נור פון דיר. אָהן דיר קאָן ער ניט לעבען. נו, וואָס, דו פערשטעהסט נאָך אַלץ ניט?

אננא, אַ פערשעמטע אַ געריוטעלטע און אַ שווידערנדע איג־נאַנצען איז געזעסען מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען און געשוויגען, און מיט די שווידערנדע פינגער האָט זי געצופּט דעם גאַרטעל, וואָס האָט פעסט אַרומגעגאַרטעלט איהר שלאַנקע פיגור און האָט איהר איצט, קענטיג, דעם אָטעם געדריקט.

— וואָס ענטפערסטו מיר גאָר ניט, טאָכטער׳ל מיינס,—האָט פרומע מיט אַ טרויער געפרעגט און איהר פנים האָט אויס־געדריקט פערצווייפלונג.

— וואָס זשע זאָל איך אייך ענטפערן?—האָט אננא געזאָגט, ניט אויפהויבענדיג די אויגען.—דאָס איז פאַר מיר אַזוי ניי, אַזוי מאָדנע עפּיס... לאָזט מיר זיך קומען... צונויפנעהמען די גע־דאַנקען.

און זי איז אויפגעשפּרונגען פון איהר אָרט און האָט זיך איבערגעזעצט צום פענסטער, בעהאַלטענדיג זיך אונטער דער שווערער גאַרדינע.

אַ, חנה'צקע!—האָט די אַלטע די הענד געבראָכען.—ברענג אונז ניט אום... דו בינסט דאָך אַזאַ גוטע!: צי דען איז דיר מיין יעקב ניט געפעלען און וועט דיר קיינמאָל ניט געפעלען ווערען?. ער איז דאָך אַזאַ גוטער, אַזאַ קלוגער, אַזאַ געלערנטער!.. ער וועט דיך אָבהיטען, ווי דאָס שוואַרץ-אָפּעל פון אויג, ער וועט דיך עהרליך האַלטען, ווי א מלכה און וועט דיך ליעב האָבען, ווי דאָס גליק.. פאַרוואָס זאָל ער איצט אומקומען, ווען דער אויבערשטער אַליין האָט אויף איהם רחמנות געהאַט און שיקט איהם צו אַזאַ גוטע שטעלע? חנה'צקע, ליעבינקע, גוטינקע! צי האָסטו גאָר קיין רחמנות ניט? צי דען וועסטו אָבזאָגען דיין פרומען, וועלכע האָט דיך אַלע מאָל ליעב געהאַט, ווי אַן'אייגענע טאָכטער, וועלכע האָט אַלע מאָל גאָט געבעטען פאַר דיין געזונד און גליק?.. איך וועל פון דיר ניט אַוועקגעהן, ביז וואַנען דו וועסט ניט זאָגען: יאָ. וואָרום ווי זאָל איך געהן צו איהם? וואָס וועל איך איהם זאָגען? דיין אָבזאָגען וועט איהם דערשלאָגען, וועט איהם אומגליקליך מאַכען אויף אַלע מאָל... און ער האָט דאָך, נעבעך, אַזוי וועניג גוטס געזעהן אין זיין לעבען!... און איצט אויך ניט אַ ביסעלע גליק און נחת... פאַרוואָס, רבונו של עולם, פאַרוואָס? מיט וואָס איז ער ערגער פון אַנדערע? ער איז אַזאַ גוטער זוהן!... חנה'צקע...

מעהר האָט זי ניט געקאָנט רײדען, איהר קול האָט זיך אָבגעהאַקט, וואָרום טרערען זענען איהר צום האַלז דערגאַנגען. זי האָט זיך אויף די קניע געוואָרפען פאַר אַננאַ'ן און, אַראָבלאָזענדיג דעם קאָפּ און ברעכענדיג די הענד, האָט זי אויפ'ן קול געוויינט.

די צורודערטע אַננאַ האָט געכאַפּט אויפצוהויבען די אַלטע און, צוויינענדיג זיך זעלבסט, האָט זי מיט אַ אָבגעהאַקטער שטים ארויסגעזאָגט:

— גאָט איז מיט אייך, פרומע... ווי שעמט איהר אייך נישט צו שטעלען זיך אויף די קניע?.. איין ווילע געדולד... איך האָב אייך דען אָבגעזאָגט? איך האָב דאָך אייך נור געבעטען צולאָזען מיר אַ ווילע בעטראַכטען... דאָס איז פאַר מיר אַזוי ניי, אַזוי מאָדנע... איך האָב וועגען דעם קיינמאָל ניט געקאָנט טראַכטען... מיר דוכט, אַז ער האָט אויך ניט געטראַכט פון דעם. און פלוצלונג, איז יעקב... שיקט איהם אַהער... איך וועל אַליין דורכריי-

דען מיט איהם... דאָ מוז זיין עפּיס אַ מיספערשטענדניס... שיקט איהם אהער.

אָ, גלייך, שוין טאַקי! האָט אויסגעשריען די ערפרעהטע אַלטיטשקע, אויפשפּרינגענדיג אויף די פיס.—ער איז דאָ, ער וואַרט דאָ אויפ'ן הויף, אַרער אויף דער גאַס.

און לייכט און שנעל, ווי אַ יונג מיידעל איז זי ארוים פון צימער.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום איז אַריינגעקומען יעקב. ער איז געווען ערנסט, ווי אַלע מאָל, נור בלאַסער, ווי געוועהנליך: אַננאַ איז דערוייל צו זיך געקומען, און זי האָט שוין איצט געקאָנט בעגעגענען איהר גוטען בעקאַנטען אָהן אַ בעזונדער צורודערונג.

— עפּיס מאָדנע זאַכען האָב איך דאָ געהערט פון אייער מוטער,—האָט זי געזאָגט נאָך די ערשטע בעגריסונגען.—איך גלייב פשוט ניט מיינע אויערן.

— דאָס איז גאָר ניט אַזוי מאָדנע, אַלענפאַלס פאַר מיר,— האָט יעקב געזאָגט, אַוועקזעצענדיג זיך אויף אַ שטוהל

— יעקב איסאַאַקאָוויטש, איהר דאַרפט אָבער מודה זיין, אַז איהר האָט מיך קיינמאָל ניט געלאָזט חושד צו זיין אָן עפּיס עהנליכעס.

— איך האָב מיין געפיהל פערבאָרגען, וואָרום איך האָב דערצו וויכטיגע סיבות געהאַט. איצט, אַז די סיבות זענען שוין ניטאָ, זאָג איך אייך אָפען, אַז איהר זענט פאַר מיר—די בעסטע בעלוינונג אין לעבען.

— ס'איז אָבער אינטערעסאַנט צו וויסען, ווי לאַנג האָט איהר אין זיך דערשפּירט אָט דאָס געפיהל? צי איז עס ניט אַ מאָ־מענט־געפיהל, אויף וואָס איהר וועט דערנאָך חרטה האָבען?...

— אויב איהר ווילט, קאָנט איהר זיך דערמאָנען, אַז בעת די שול אין כ. איז פערמאַכט געוואָרען, האָב איך די פאָלשטענדי־גע מעגליכקייט געהאַט צו עקזיסטירען אין דער שטאָדט אָהן דער שול, און פונדעסטוועגען בין איך אַריבערגעפאָהרען אַהער, גלייך נאָך אייך. דאָס בעווייזט, אַז מיין געפיהל צו אייך איז שוין פון לאַנג אָן. וועגען אַמאָמענט־געפיהל קאָן גאָר קיין רייד ניט זיין: איך בין שוין ניט קיין יונגער בחור. איהר מאָגט זיכער זיין, אננאַ סאַמאַילאָוונאַ, אַז מיין געפיהל איז — אַ ערנסט, אַ טיעפע... איך

פרעג אייך ניט וועגען אייער געפיהל, ווייל איך בין פעסט איבער-צייגט, אז איך וועל פערדינען דאס דאזיגע געפיהל, אויף וועל-כען איך האף... דערווייל פלעקט פאר מיר אייער פארמעלע איינ-שטימונג. און אייער הסכמה ווענדט זיך, צי איך זאל אננעהמען די נייע שטעלע, ווארום פאר מיר וועט זעהר שווער זיין צו געפינען זיך ווייט פון אייך. איך בין אין דעם איבערצייגט, אזוי ווי אין דעם אויך, אז אייער נאהנקייט מאכט שענער און אנגענעהמער מיין ארמען ארבייטס-לעבען דא איצט. אלוא, אננא סאמאילאוונא, ער-וואג איך מיך צו פרעגען אייך, צי זענט איהר מסכים צו פער-איינינגען מיט מיר אייער גורל?

ער איז אויפגעשטאנען, האט זיך אויסגעגלייכט און געווארט א ענטפער. אננא, וואס איז די גאנצע צייט געזעסען מיט אנ׳אראב-געלאזטען קאפ, האט א ווילע געשוויגען, דערנאך האט זי יעקב׳ן די האנד דערלאנגט און געזאגט:

— כ׳בין... דוכט זיך... מסכים.

יעקב האט מיט געפיהל געדריקט און א קוש געטהון איהר האנד און האט פייערליך ארויסגעזאגט:

— פון איצט אן בין איך דער גליקליכסטער מענש אויף דער וועלט. פון איצט אן וועט מיין גאנצעס לעבען אנגעהערן אייך, גוטע, קלוגע אננא סאמאילאוונא.

שטעהלט אייך פאר, מוהמינקע, — האט זיך אין גאסט-צי-מער דערהערט בעני׳ס לוסטיגע שטים, וואס איז ערשט געקומען פון שטאדט און איז אין צימ׳ר אריינגעפלויגען דורך זיין קאבינעט, וואו די טהיר איז געווע׳ן אינגאנצען אפען. — א, איהר זענט אויך דא? — האט ער צוגעגעבען, בעמערקענדיג יעקב׳ן.— גוטען מאר-גען, יעקב איסאאקאוויטש... שטעלט אייך פאר, א מעשה א ביסעל. איך געה אהיים, איך לויף אריין אין פארהויז, און פלוצלונג שפרינג איך ארויף אויף אנ׳אלטיטשקע. זי שטעהט ביי א וואנד, מיט׳ן פנים צום וואנד צו, זאגט עפיס אין דער שטיל, קלאפט זיך איפ׳ן הארצען און נויגט זיך, ווי אין דאווענען. שפרינג איך אונ-טער צו איהר און פרעג, ווער איז זי און וואס טהוט זי דא? מאכט זי מיר צייכענס און בעווייזט מיר, אז איך זאל א׳הר ניט שטערן איז דאווענען און מיט׳ן האנד בעווייזט זי אויף אונזער טהיר,

—אָ. דאָס איז דאָך מײַן מאַמינקע!—האָט יעקב אויסגעשריען אויפשפּרינגענדיג פון אָרט.—זי איז דאָרט מתפּלל פאַר מײַן גליק און זי ווייסט נאָך ניט, אַז איהר תפלה איז שוין אָנגענומען געוואָרען! ס׳איז עגאָאיסט איך בין!

און פייל פון בויגען האָט ער זיך געלאָזט פון צימער. אין אַ ווײַלע אַרום האָט ער אַרײַנגעפיהרט די אַלטיטשקע, וואָס איהרע אויגען זענען נאָך געווען פערוויינטע, נור אויף איהר פּנים איז שוין געווען פרייד און נחת. זי איז צוגעלאָפען צו אַננאַ׳ן, האָט איהר אַרומגענומען און האָט איהר היים געקושט אין פּנים און אין קאָפּ.

— בינסטו, טײַבעלע, מיינע? בינסטו, טאָכטער׳ל, אונזערע?

— אייערע, מוטער, אייערע, — האָט אַננאַ געענטפערט, אַרומנעהמענדיג און קושענדיג די אַלטע.—איהר זעהט, אַז גאָט האָט צוגעהערט אייער געבעט.

— וואָס בעדייט עס? — האָט בעני געפרעגט, וואָס האָט ניט פערשטאַנען די גאַנצע סצענע.

— דאָס בעדייט,—האָט אַננאַ געענטפערט, דערלאַנגענדיג יעקב׳ן אַ האַנד.—דאָס בעדייט, אַז יעקב איסאַאַקאָוויטש האָט מיר די עהרע געמאַכט און האָט מיר פאָרגעשלאָגען זײַן האַנד, און איך האָב קיינעם ניט געפרעגט און מסכים געווען.

— וואָס איך הער! איז עס מעגליך?—האָט בעני אויסגעשריען, פּאַטשענדיג מיט די הענד און שפּרינגענדיג פון פרייד.—אורא! בראַוואָ! פעטער׳ל! מוהמינקע! ליעבינקע! טייערע! — און ער האָט אָנגעהויבען צו האַלזען און צו קושען יעקב׳ן און אַננאַ׳ן,—אַ, ווי ס׳פרעהט מיך! סאַראַ וואוילע פּאָריל! גאָט אַליין דאַרף זיך פרעהען! עי, שאַמפּאַניער אַהער! מ׳ראַרף לחיים מאַכען!.. שרה! שרה!

אין טהיר האָט זיך בעוויזען די דיענסט.

— לויף שנעלער נאָך שאַמפּאַניער און נאָך באָקאַלען, אָדער ניין, איך וועל שוין אַליין אַ לאָף טהון. פאַר איין גאַנג וועל איך שוין אויך ברענגען מאַריעטען... זאָל זי זיך אויך פרעהען, זאָל זי זי זיך אויך בעטייליגע איז אונזער פאַמיליען-יום-טוב: זי איז דאָך שוין אויך שייך צו אונזערע פאַמיליע. אוראַ!

ער איז אַרויסגעלאָפען פון טהיר.

— מטורף דו, וואוהין בינסטו ארויסגעלאָפען אָהן א קאָפּעי־
ליוש? האָט איהם אננא אָבגעשטעלט.—נעהם דעם קאפּעליוש.
— נו, גיט.—האָט ער א חאַפּ געטהון דעם קאפּעליוש און
איז שנעל ארויסגעלאָפען פון צימער.

XXIX.

א האנדעל פון פערשיעדענע משקאות און אל־ערליי באקאליי.

„דער האנדעל פון פערשיעדענע משקאות און אלערליי באַ־קאַליי פון מ. בינדער און קאָמפּאַניע", ד. ה. פשוטער געזאָגט, דער „האַנדעל" פון געוועזענעם פריזקאַזשציק מאָטקע און דעם געוועזענעם ווייַנער קאַרפּעל האָט שוין דערגרייכט צום ענדע צווייטען מאָנאַט פון זיין עקזיסטענץ. דאָס געשעפט, קענטיג, איז פון אָנהויב אָן אוועק זעהר לעבעדיג. וואָרום דעם דורכגעטריבענעם פריקאַזשציק האָט געלונגען אַריבערצוציהען צו זיך זעהר פיעל, אויב ניט אלע קונים פון זיין געוועזענעם פּרינציפּאַל, דערהויפּט פון די קלענערע קונים, וואָס האָבען זיך זעהר דערפרעהט מיט'ן נייעם „האַנדעל", וואו זיי קאָנען אויף דאָס ניי אָנבאָרגען ביז — לעתיד לבא. די דאָזיגע קונים האָבען זיך עס אָנגעוואָרפען אויף די אַפּעטיט־סחורות פון אונזערע נייע קאָמערסאַנטען און האָבען עס שנעל צושלעפּט, לויבענדיג די פרישקייט און די קוואַליטעט און נביאות זאָגענדיג דער פירמע „מ. בינדער עט קאָמפּאַניע" פאַר א גלענצענדע צוקונפט, אַז מיט דער צייט וועט זיי מקנא זיין ניט נור גרונימוס, נור אויך גרעסערע סוחרים. צוהערנדיג אַזעלכע נביאות, האָט מאָטקע געאָחקעט, געהירזשעט און די הענד געריבען פון נחת, ר'האָט זיך ניעדעריג גענויגט און געדאַנקט זיינע שיצער פאַר זייער אויפמערקזאַמקייט און גוטען וואונש און ער האָט זיי געבעטען, ניט שעמען זיך, און נעהמען אין קרעדיט וויפיעל זייער האַרץ גלוסט. די שיצער האָבען זיך אַזוי אויך ניט געשעמט און האָבען גענומען—און די פּאָליצעס פון דעם קליינעם „האַנדעל" מיט דער גרויסער צוקונפט האָבען זיך שנעל אָבגעליידיגט פון די

שענע „פּאָרראַטען“, וואָס אונזערע קאָמפּאַניאָנען האָבען אַזוי מאוס אַריבערגעשלעפּט פון דעם גרויסען מאַגאַזין אויף קאָלאָקאָלנע גאַס אין דאָס קליינע קרעמיל אויף באַשענע גאַס. אין קאָרגע צוויי וואָכען צייט איז פון די פּאָראַטען איבערגעבליבען ווענינער, ווי אַ העלפט, און דער מזומנער פדיון איז געווען אַ גאָרנישט.

מאַטקע אָבער איז ביי זיך ניט אַראָבגעפאַלען ער האָט נור מיט אומגעדולד ערוואַרטעט דעם 20־טען, ווען זיינע קליענטען וועלען בעקומען געהאַלט און וועלען זיך מיט איהם פונאַנדערצאָהלען, דאַן וועט ער צוריק אָנפילען די לעכער אין זיין „האַנדעל“ און סוועט אַלץ זיין, ווי געהעריג.

אַלס אונערפאַהרענער סוחר, האָט ער אָבער ניט געוואוסט פון דעם סוד, אַז דעם 20־טען, דעם גרויסען „רעטונגס־טאָג“ דאַרף מען זעהר אויפמערקזאַם אָבהיטען. ערפאַהרענע סוחרים שטעהען אויף געוועהנליך אין דעם טאָג זעהר פריה, זיי איילען צו די קוועלע, וואו דער מן ווערט פונאַנדערגעטיילט אויף קיין איין ווייל־לע לאָזען זיי קיין אויג ניט אַראָב פון די מקבלים, געהען זיי נאָך פוס־טריט און שטעהען זיי פאַר די אויגען, ביז וואַנען זיי בעקומען ביט פון זיי עפּיס אויף זייער חלק, „אויפ'ן חשבון פון חוב“. אָהן אַזאַ אויפמערקזאַמקייט — איז פערפאַלען און מ'דאַרף האָפען אויף אַ צווייטען חדש, ווען מ'זאָל שוין קליגער ווערען און וויסען, ווי זיך צו בענעהן.

מאַטקע האָט עס אָבער ניט געוואוסט, און דעריבער איז ער אין דעם „רעטונגס־טאָג“ רוהיג זיך געזעסען אין קראָם, ערוואַרטענדיג זיינע בעלי־חובות מיט די מזומן־געלד אויף וועלכע ער האָט געהאָפט אויף־זיכער. אומזיסט אָבער האָט ער אָבגעוואַרט דעם טאָג, און צעהן טעג נאָכדעם, ביז דעם 1־טען פון נייעם מאָנאַט. די בעלי־חובות מיט'ן מזומן־געלד האָבען זיך ניט געוויזען און זענען זאָגאַר פאַרביי זיין קראָם ניט דורכגעגאַנגען, פונקט ווי זיי וואָלטען ערגיץ אַרויסגעפאָהרען און זיי זענען גאָר אין שטאָט ניטאָ. נאָכ'ן ערשטען האָבען זיי ווידער אָנגעהויבען, איינער נאָכ'ן אַנדערן, איינקויפען אין „האַנדעל פון פערשיעדענע משקאות און אַלערליי ־אַקאַליי“. זיי האָבען זיך פערענטפערט פאַר'ן ה' בינדער“ אויף זייער ניט־פּינקטליכקייט און האָבען פערשפּראָכען, אַז ווייטער וועלען זיי זיין פּינקטליכער. און אַלס בעשטעטיגונג האָ־

בען זיי ווידער אָנגעהויבען אָנצונעהמען אין קרעדיט. כדי אָבער עס זאָל זיין וואָס צונעהמען, האָט מאָטקע געמאַכט אַ קליינע הלואה אויף גרויסע פראָצענט און האָט „אויסגעשריבען אַ נייעם טראַנספּאָרט". דאָס הייסט אייגענטליך, אַז קיין שום טראַנספּאָרט האָט ער ניט אויסגעשריבען, ער האָט פשוט גענומען דאָס געלד, איז אַוועק צו די אַנגראָ־סוחרים און האָט אייַנגעקויפט, וואָס ס'איז נויטיג, נור צוליעב קיראַוש האָט ער געזאָגט זיינע קונים, אַז ער האָט בעקומען אַ „פרישען טראַנספּאָרט", וואָס ס'האָט זיי מעהר חשק צוגעגעבען אָנצונעהמען אין קרעדיט. מאָטקע האָט אינסטינקטיוו געפיהלט, אַז דאָס געשעפט געהט בּיי איהם ניט גאָר כשורה און אָפטמאָל פלעגט ער שטאַרק קראַצען דעם שלייף און די פּאַטיליציע, און זיין געזיכט פלעגט דערבּיי ווערען אַ ביטערע און אַ זויערע, ווי בּיי אַ פערשפּילטען שווינדלער, נור... מאַניע! שוין דאָס אַליין, וואָס די „גזלנ'טע" וועט זעהן אַז ער איז אַ זעלבּסטשטענדיגער סוחר, וועט זי ענדליך, אפשר, מסכים זיין חתונה צו האָבען מיט איהם — דאָס האָט איהם בעפריעדיגט פאַר די אייַנגענעמליכקייטען און שוועריגקייט, וואָס ער האָט איבּערגעטראָגען אין זיין „האַנדעל". ווען ניט מאַניע, וואָלט ער שוין אויפ'ן צווייטען מאָנאַט געוואָרפען זיין האַנדעל. וואָרום אַלס אַ יונג מיט שכל, האָט ער גוט פערשטאַנען, אַז מיט אַזעלכע קונים, וואָס ער האָט, וועט ער לאַנג ניט אויסהאַלטען. אָבער צוליעב דער פּרעמיע, צוליעב מאַניע'ן, האָט ער מוטה געפאַסט און בעשלאָסען צו האַלטען זיך בּיז דער לעצטער מעגליכקייט.

און קאַרפּעל — האָט געגענעצט, קראַצענדיג זיך און האָט ניט געוואוסט, צי זאָל ער צופריעדען זיין מיט זיין נייער לאַגע, צי ניט, וואָרום בּיי זיך אינעווייניג האָט ער געפיהלט, אַז ער איז ניט אויף זיין אָרט. פון איין זייט איז ער כלומר'שט אַ סוחר, אַ בעל־הבית, ניט קיין משרת, און פון דער אַנדער זייט — פערשטעהט ער קיין האָאר ניט אין דעם גאַנצען מישמאַש. זיין סביבה איז — אַ קעלער, ווייַנעריי, און בּיי זיי איז קיין קעלער ניטאָ. ער וויל אַרבּייטען, און קיין אַרבּייט איז ניטאָ. די „משקאות" בעקומט מען בּיי די אַנגראָסיסטען, ד. ה. פון דער צווייטער האַנד, שוין אין צוגאָסענע און פערקאָרקעוועטע פלאַשען—איז וואָס האָט ער דאָ שוין צו טהון? אַנ'עגמת־נפש נור. שטעהן בּיים קרעמער־טישעל — איז

אויך ניט קיין גרויסער נחת, וואָרום ניט קיין פּרייז ווייסט ער, ניט ווי צו בענעהן זיך מיט אַ קוגה. ער ווייסט נור ווייניגער, און קיין ווייניגער דאַרף מען דאָ ניט. כּדי צו ערמונטערן זיך אַ ביסעל, פלעגט ער דעריבער אָפט אַוועקגעהן צו זיין קאַרל'ן אין קעלער, פלעגט אַראָבוואַרפען פון זיך די „סוחרישע מלבושים“, אין וועלכע ער האָט זיך געפיהלט, ווי אין קייטען, פלעגט אָנטהון דעם אַרבייטער־הוט, פערקאַטשען די אַרבעל פון העמד — און פאַר דער אַרבייט!.. דעמאָלט פלעגט ער זיך דערפיהלען ביי זיך און פלעגט אָברוהען.

— אַדאַנק, קאַרפּפּכען, — זאָגט איהם קאַרל, ליגענדיג אויסגעצויגען אויף זיין בעטיל און נאָכקוקענדיג ווי די אַרבייט ווערט געטהון פאַר איהם. — קום אַריין מאָרגען אויך, מאָרגען וועט מען ביי אונז אויך דאַרפען אַ סך פונאַנדערגיסען, איך וועל עס אַליין ניט מאַכען.

— כ'וועל אונבעדינגט קומען, — ענטפערט קאַרפּעל, אַרבייטענדיג מיט פערגעניגען, פּונקט, ווי מ'וואָלט איהם בעצאָהלט פאַר דער אַרבייט. — אָהן מיר זאָלסטו ניט אָנהויבען, וואָרום דו קאָנסט נאָך אַליין אָבטהון, און מיר וועט גאָרנישט ניט בלייבען.

איינמאָל אַ שבת נאָך מיטטאָג האָט זיך מאָטקע שטאַרק אויסגעציערט און איז אַוועק אין „פּאַריזער בופעט“, אַ צוטראָגענער אַ אומרוהיגער, אָבער מיט אַ פעסטען בעשלוס דורכצוריידען מיט מאַניען אָפען. וואָרום ער האָט זיך דערוואוסט פון קלאַנגען, אַז מאַניע מאַכט גרויסע הכנות צום אָבפאָהרען,—וואוהין? ווייסט ער ניט. ער האָט זיך ביי פּיעלע נאָכגעפרעגט, ער האָט אליה'קען אַליין אויסגעפרעגט, נור קיין קלאָהרע תשובה האָט ער פון איהם ניט בעקומען, און ער אַליין האָט אויך ניט געוואוסט נעגוי, וואוהין פאָהרט עס זיין טאָכטער. דאַרף מען ריידען מיט איהר אַליין, זי וועט גלייך זאָגען, וואָס און ווען.

אויף דעם פאַמיליען־טייל פון הויז האָט ער געטראָפען די פרוי פּרוסאַק ביי אַ דיקען „צאינה וראינה“, לייענענדיג די סדרה פון דער וואָך. פּרוסאַק זעלבסט איז געלעגען אין אַ דערבייאיגען קאַמער'ל און האָט גערוהט נאָך דער שבת'דיגער סעודה. ער איז אפילו ניט געווען גאָר קיין פרומער און האָט זעלטען אַריינגע-

קוקט אין א שוהל, נור שבת און יום-טוב פלעגט ער זעהר שטרענג אָבהיטען, און דערהויפּט בנוגע צו דער סעודה. שבת און יום-טוב האָט מען בעדאַרפט צום טיש דערלאַנגען אַלע גע-וועהנליכע געריכטען און מאכלים, און ווען ס'פלעגט עפּיס אויס-פעהלען, פלעגט ער שרייען אויף דער פרוי און איהר אָנרופען „אפּקורס'טע". ביי דער פעטער שבת'דיגע סעודה זיצענדיג אין יאַרמולקע און זינגענדיג זמירות, צו וואָס ער האָט מעהר חשק גע-האַט, ווי צום דאַווענען, איז ער זיכער געווען, אַז ער איז דערמיט מקיים גאָט'ס געבאָט און ער וועט דערפאַר האָבען עולם-הבא. פאַר א מצוה האָט ער אויך גערעכענט, וואָס ער רוהט שבת נאָך מיטטאָג, אַלם צייכען פון שבת-רוה, וואָרום אַזוי איז ער ניט גע-וועהנט געווען צו רוהען נאָך מיטטאָג, און דאָס טהוט ער נור דערפאַר, וואָס ס'איז א מצוה. שטאַרק און פעסט איז געווען אליה'קע פרוסאַק'ס גלויבען אין די הייליגקייט פון „טשאָלענט". וואָס נאָך פאָדערט זיך פון א איינפאַכען מענשען?...

— וואו איז מאַניע? — האָט מאָטקע געפרעגט ביי פרוי פרוסאַק.

— מסתמא, אין זאַל.

מאָטקע האָט פעררינכט דעם קראַגען און דעם שניפּס, האָט אָבגעגלעט זיין צילינדער-הוט און איז אַריין אין זאַל. מאַניע איז געזעסען ביי א פענסטער און ביי איהר אין האַנד איז געווען א „זעלבסט-לעהרער פון דער איטאַליענישער שפּראַך".

— א מאַרקוס! — האָט זי איהם בעגריסט און די האַנד דערלאַנגט. — זעץ דיך אַנידער, דאָ נעהנטער.

מאָטקע האָט זיך אַוועקגעזעצט.

— וואָס איז עפּיס נייעס? ווי איז מיט דיין „האַנדעל"? — האָט זי געפרעגט, אָבלעגענדיג דאָס בוך אָן א זייט און האָט, קענטיג, געוואָלט דורכשמועסען מיט איהר קרוב.

אַנשטאָדט צו ענטפערן, האָט מאָטקע אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ און, גלעטענדיג זיין קאַפּעליוש, האָט ער אַרויסגעזאָגט מיט פער-דרוס און פאַרוואורפע:

— האָב איך דען ביי דיר דעם כבוד ניט פערדיענט, אַז דו זאָלסט אַמאָל, פאַרבייגעהענדיג, אַריינקוקען צו מיר אין מא-

גאַזין, ווי איך האָב זיך, מיט גאָט'ס הילף, איינגעאָרדענט? און דו בינסט נאָך מיינע אַ קרובה!

— דו האָסט רעכט, מאַרקיס, האָט מאַניע אָפּגעענטפערט, אַרויפלעגענדיג איהר האַנד איהם אויפ'ן אַקסעל,—דאָס איז טאַקי ניט מעשה-קרוב. איך בין אַליין מודה, אמת, איך האָב זיך שוין וויפיעל מאָל געהאַט צונעקליבען, און ס'איז אַלץ קיין צייט ניטאָ. די לעצטע צייט בין איך זעהר פערנומען.

—מיט די הכנות צום פאָהרען?

— יאָ, דו ווייסט שוין?

— איז עס אמת? דו פאָהרסט טאַקי אַוועק?

— יאָ.

— וואוהין?

— קיין אויסלאַנד.

— נאָך וואָס?

— לערנען זיך.

— לערנען זיך? קנאַפּ נאָך בינסטו געלערענט אין שפּראַכען? דו ווערסט, דוכט מיר, אַלע פענסיאָנערקעס איבערשטייגען מיט דיינע לומדות. וואָס פעהלט דיר נאָך?

— אָ, מיר פעהלט נאָך אַ סך! איך דאַרף נאָך פיעל לערנען...

— אויף לאַנג פאָהרסטו אָב?

— זאָגען דיר ריכטיג?

— אַוודאי.

— אפשר, אויף אַלע מאָל.

— אויף אַלע מאָל? ; — האָט מאַטקע אויסגעשריען, אויפשפּרינגענדיג פון אָרט און האָט געבראָכען די הענד — וואָס רעדסטו? וואָס הייסט אויף אַלע מאָל?

— גאָר פּשוט: כ'וועל דאָרט, דוכט זיך, פערבלייבען.

מאַטקע האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ, איז עטליכע מאָל דורכגעגאַנגען איבערן צימער הין און צוריק. דערנאָך האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט אַנטקעגען איהר און געפרעגט:

— נו, און ווי וועט זיין מכח דעם?

— מכח וואָס?

— מכח דעם, וועגען וואָס איך רייד אָפט מיט דיר?

— אַ, מכּח דעם!—האָט זיך מאַניע דערמאָנט, צוקנייטשענדיג זיך און האָט געזעגנט מיט די אַקסלען.—דו ווייסט דאָך אָבער מיין מיינונג, איך האָב דאָך דיר ניט איין מאָל געזאָגט, אַז דאָס איז אונמעגליך.

— אונמעגליך? פאַרוואָס עפּיס אונמעגליך? מילא, פריהער איז אפשר ווירקליך אונמעגלעך געווען: איך בין געווען אַ פּריקאַזשציק, אַ משרת. איצט אָבער, אַ דאַנק גאָט, בין איך אַ סוחר אַליין אַ בעל-הבית. פאַרוואָס איז עס איצט אונמעגליך? וואָס קאָנסטו איצט האָבען נעגען מיר?

אויף מאַניעס פּנים האָט זיך בעוויזען אַן'אויסדרוק פון לאַנגווייליגקייט און אומגעדולד. זי האָט אַציה געגעבען מיט די אַקסלען און האָט געזאָגט:

— דו דאַרפסט אבער פערשטעהן. מאַרקוס, אַז קעגען דיר האָב איך קיינמאָל גאָרנישט ניט געהאַט און כ'האָב איצט נאָר ניט. איך וועל דיר זאָגאַר אָפען זאָגען: דו בּינסט אַ וואוילער בּחור, אַ קלוגער, אַ שענער, א פרוי' וועט מיט דיר זעהר גליקליך זיין, אָבער איך'.. קאָן ניט זיין דיין פרוי!

— פאַרוואָס?

— נו, האָטשי דערפאַר, וואָס איך וויל ניט.

— דו ווילסט ניט?!—האָט מאָטקע אויסגעשריען און האָט זיך געחאַפּט פאַר'ן קאָפּ.—דו פערלאַנגסט מיין טויט, אט וואָס דו בּינסט מיר א שונא! איך זעה שוין פון לאַנג אָן, אַז דו בּינסט אַ שונא!

— וואָס פאַר אַ שונא בּין איך דיר, שוטה איינער!—האָט מאַניע אָבגעענטפערט.—איך ווינש דיר דאָס בּעסטע. איך האָב דיך ליעב, ווי אַ בּרודער, ווי אַ קרוב.

איך דאַנק דיר זעהר פאַר אַזא ליבע,—האָט מאָטקע אָבגעענטפערט, זיך פערגוויגענדיג.—בּיז אין קבר אַריין וועל איך דאָס גליק ניט פערגעסען. איך דאַרף אָבער נים אַזאַ ליעבע! אַנ'אַנדער ליעבע דאַרף איך!..

— קיין אַנדערע איז בּיי מיר ניטאָ פאַר דיר.

— אַ, פאַר מיר ניט, נור פאַר פּריצים און אָפיצערען איז אַפּנים פאַרהאַן?!—האָט דער פּריקאַזשציק אויסגעשריען, סקריהענדיג מיט די ציין.

אָנשמאָדט צו דערפיהלען זיך שטארק בעליידיגט און צו בעס'ן, האָט טאַניע, וויסענדיג מיט וועמען זי האָט דאָ צו טהון, הויך זיך צו לאַכט האלטענדיג זיך פאר די זייטען. דערנאָך האָט זי אויפגעהערט צו לאַכען און האָט ארויסגעזאָגט ערנסט און ענטשלאָסען.

— דו, מאַרקוס, זאָלסט זיך ניט וואָגען קיין העזה צו מיר, וואָרום איך וועל דיך גלייך ארויסיאָגען, ווי אַ שוטה און אַ מחוצף. וואָס שטעהסטו צו צו מיר? מיט געוואלד וועסטו קיין ליעבע ניט בעקומען, זוך דיר אַנ'אַנדערע, איך בין פאר דיר קיין פּאָר ניט. איך בין אַפילו דיינע אַ קרובה, און אליהקע פּרוסאַק'ס אַ טאָכטער, און אַ בופעטען-מיידעל, און מיט פּריצים און אָפיציערען, ווי דו זאָגסט, פיהר איך מיך אָרום, נור פאר דיר בין איך קיין פּאָר ניט. פאַרוואָס? וועסטו עס ניט פערשטעהן. נור אויב דו ווילסט וויסען דעם גאַנצען אמת, טאָ זאָלסטו וויסען, אז איך בין שוין אַ פערקנסטע, איך האָב שוין אַ חתן!

— אַ חתן! דו האָסט שון אַ חתן!—האָט מאַטקע אויסגעשריען, חאַפּענדיג זיך פאַר'ן קאָפּ און האָט אָנגעהויבען די האָר צו רייסען.—א, ווי אומגליקליך איך בין!.. וואוהין זאָל איך איצט געהן?... וואָס טהוט מען?.. פערפלוכט זאָלסטו זיין, מכשפה!.. איך לויף זיך טרינקען... דערטרינקען זיך... איך וועל דיר ווייזען...

און אַ בליץ טהוענדיג אויף מאַניען מיט אַ צומישטען, שרעקליכען און גרויזאמען בליק, איז ער ארויסגעלאָפען פון זאַל, פערגעסענדיג זיין קאַפּעליוש. ר'האָט זיך ווי אַ שטורם דורכגעטראָגען אין די צימערען פון דער פאַמיליע, איבערשרעקענדיג די פרוי פּרוסאַק, וואָס איז דאָרט געזעסען. און איז אין איין ווייַלע שוין אויף דער גאַס געווען די ערשראָקענע און בלאַסע מאַניע איז שנעל אַראָב אין אונטערשטען גאָרן, האָט דאָרט אַרויסגערופען איינע אַ געשיקטע מיידעל, האָט איהר עפּיס איינגערוימט אין אויער אַריין און האָט איהר געשיקט אַכטונג צו געבען אויף דעם ארויסגעלאָפענעם. און זי האָט איהר אויך איבערגעגעבען זיין פערגעסענעם קאַפּעליוש. זי אַליין איז אַוועק צו אַ פענסטער אין אַ זייטיגען צימער, פון וואַנען מ'האָט אַרויסגעזעהן אַ לאַנגע גאַס און דעם גאָרטען צום ענדע גאַס.

שטאַרק אונרוהיג און מיט אַ קלאַפּענדעם האַרץ האָט זי

דורכ'ן פענסטער נאָכגעקוקט אויף מאָטקען, וואָס איז אין מיטען גאַס געלאָפען אָהן אַ קאַפּעליוש, האָט ענערגיש אומגעוואָרפען מיט די צונויפגעדריקטע פויסטען, שטויסענדיג און אימאַכענדיג ווּעמען ער האָט אָנגעגענט און פערוואונדערנדיג אַלע דורכגעהער אויפ'ן טראָטואַר. אָט דערגעהנטערט ער זיך שוין צום גאָרטען, וואָס געפינט זיך אויפ'ן פּלאַץ צווישען צוויי גאַסען, איינע רעכטס און איינע לינקס... ר'איז שוין בּיים סאַמע גאָרטען... ער האָט זיך אָבּגעשטעלט, ער בּעטראַכט, קווענקעלט... ער האָט זיך ווידער אויפגעקלאָזט... גאָט מיינער! ער לויפט רעכטס, צו דעם בּרעג! גוואלד, מענשען, האַלט איהם אָב! אַ מענש לויפט זיך דערטרינגוואלד, מענשען, קען! ס'אַרא אומגליק!.. פּאָטער! מאַמע!.. וואָס איז דאָס? ער לויפט צוריק... ער האָט זיך געלאָזט לינקס... ס'לויפען איהם נאָך עטליכע מענשען... אַ דאַנק גאָט! ער איז גערעטעט... אי, דאָס האַרץ... וואַסער! מיר איז ניט־גוט... פּאָטער!!.

אליה'קע און זיין פרוי זענען אַריינגעלאָפען און האָבען אויף די הענד אונטערגעהאַפּט די גע'חלשטע מאַניע.

מאָטקע איז האסטיג אַריינגעלאָפען צו קאַרפּלען, איבערשרעקענדיג איהם און זיין גאַנצע פאַמיליע. קאַרפּעל איז דאַן געעסען אויפ'ן קאַנאַפּע און אויף די קניע האָט ער געהאַלטען אַ אויפגעעפענטען סדור, און ער האָט פון דעם זיין פינף־יעהריגע יונגעל געלערנט צו לייענען. נעבען איהם איז געזעסען זיין פרוי יענטע, האָט זיך פערגומען מיט איהר שוואַרצינקער מיידעלע, האָט איהר צעפּלעך געפלאָכטען.

— אַ סוף! — האָט מאָטקע אויסגעבּרומט, האָט זיך אַ וואָרף געגעבען אויף אַ שטוהל און האָט מיט'ן פויסט אַ קלאַפּ געגעבען אָן טיש אַזוי שטאַרק, אַז ס'האָט אָנגעהויבען צו סקריפּען.

קאַרפּעל און זיין פרוי זענען פון די ערטער אויפגעשפרונגען און זענען צוגעלאָפען צו מאָטקען. — וואָס פאַר אַ סוף? — האָט קאַרפּעל געפרעגט, אַוועקלעגענדיג איהם זיין האַנד אויפ'ן אַקסעל און אַריינקוקענדיג איהם אין פּנים אַריין.

— צו אַלץ אַ סוף! זי האָט חתונה מיט אַנ'אַנדערן!.. זי פאָהרט אַוועק קיין אויסלאַנד... מעהר וועל איך איהר ניט אָנזעהן... ב'וועל עס ניט אויסהאַלטען... ראַטעוועט!.. עס שטיקט!..

ער האָט זיך אַ חאַפּגעטהון פאַר'ן האַלז, האָט אַראָבגעריסען דעם שניפּס, האָט אויסגעגלאָצט די אויגען, האָט זיך אַ שאָקעל געטהון און איז אומגעפאַלען אויף דער פאָדלאָגע.

— וואַסער! עסיג! — האָט ניט מיט זיין קול אויסגעשריען דער ערשראָקענער קאַרפּעל.

אין צימער איז געוואָרען אַ שרעקליכער גערודער. די קינדער האָבען געשריען, יענטע האָט געוויינט, האָט די הענד געבראָכע׳ און איז אומגעלאָפען איבערן צימער אַ צו־דולטע און האָט ניט געוואוסט, וואָס צוטהון. ס'זענען זיך אָנגעלאָפען שכנים און שכנות און האָבען נאָך מעהר טומעל צוגעגעבען, און דער בחור איז נאָך אַלץ צו־זיך ניט געקומען, ער עפענט אויף אַ ווײלע אָנ׳אויג און פאַלט ווידער אַריין אין חלשות. לסוף האָט מען זיך געחאַפּט אַריינצורופען אַ פעלדשער. יענער האָט דעם בחור אוועקגעלעגט אויפ'ן קאַנאַפּע, האָט איהם פונאַנדערגעשפּילעוועט און האָט איבער איהם אַזוי לאַנג געאַרבייט, ביז דער בחור האָט אָנגעהויבען צו עטעמען, ער האָט די אויגען געעפענט, נור ער האָט קיינעם ניט דערקענט. דער פעלדשער האָט אַ מעדיצין אָנגעווענדט, אוי דער בחור איז צו־זיך געקומען.

נאָכ'ן חלש'ן האָט ער אָנגעהויבען צו גענוצען און דערנאָך איז ער שטאַרק איינגעשלאָפען. קאַרפּעל האָט ניט אָבגעטראָטען פון דעם שלאָפענדען און האָט זיך איטליכע ווײלע צוגעהערט צו זיין אָטעם. ווען ס'איז געוואָרען פאַרנאַכט, האָט מאָטקע ערוואַכט, ער האָט די אויגען אויפגעעפענט און נאָך אַ לאַנגען גענוץ האָט ער ווי פאַרזיך אַרויסגעזאָגט.

— מעהר ווענען איהר קיין איין וואָרט ניט. מ'דאַרף זי אינגאַנצען פון די געדאַנקען אַרויסוואַרפען. דאָס לעבען פטר'ן צוליעב איהר איז ניט כדאי. זי האָט אַ חתן, און איך וועל האָבען אַ כלה. דאָס האַרץ טהוט וועה, וועט עס איבערוועהטאָגען. די וועלט האַלט נאָך ניט ביים אונטערגעהן.

— ריכטיג,—האָט קאַרפּעל מסכים געווען.

— קאַרפּעל!—האָט זיך מאָטקע געווענדט צו זיין חבר, — דו ווייסט, וואָס איך וועל דיר זאָגען.

— וואָס?

— לאָמיר זיך צוריק אומקעהרען צו אונזער בעל־הבית, צו

ר׳ משה׳ן ער איז איצט איינער אַליין, שרה-רבקה איז פּאַראַליזירט, וועט פאַר אונז נאָך בעסער זיין. ער וועט אונז נאָך מעהר שכירות געבען.

— און וואָס וועט זיין מיט אונזער „האַנדעל״?

— מיר וועלען עס עמיצען איבערגעבען, צווישען זיך גערעדט, געהט עס ביי אונז זעהר ניט גוט: גיב אַלעמען אין קרעדיט, און צאָהלען וויל קיינער ניט. מיר וועלען זיך נאָך אַזוי פערדרעהען אין חובות, אַז מיר וועלען ניט קאָנען אַרויסקריכען. דאָס בעסטע איז אַ שטעלע אַ וואָך אָבגעווען — גיב אַהער די שכירות און מזומנים דוקא. ווייסטו לפחות, אַז דו האָסט ניט אומזיסט געהאָרעוועט. און ר׳ משה איז אַ גוטער מענש. געגען איהם האָב איך גאָרנישט, איך האָב איהם ליעב. ער איז אַביסעל קאַרגליך, נור דאָס איז אַלץ איבער שרה-רבקה׳ן. איצט, דאַרף מען רעכענען, וועט ער שוין ניט זיין אַזוי קאַרג.

— מילא, איך בין מסכים,—האָט קאַרפּעל געענטפערט, וואָס האָט קיינמאָל זיין אייגענע מיינונג ניט געהאַט און פלעגט אַלע מאָל איינשטימען מיט אַנדערע, צי וועט אונז אָבער ר׳ משה צונעהמען איצט ווידער אויף דער שטעלע?

— מיט ביידע הענד. אָהן אונז געהט ביי איהם אַלץ קאַפּויר. איך בין אין דעם זיכער... קאַרפּעל!

— וואָס?

— בייג זיך אָן צו מיר.

קאַרפּעל האָט זיך אָנגעבייגען.

— גע׳גנבה׳טע האָט קיין מזל וברכה ניט,—האָט ער איהם איינגערוימט אין אויער אַריין.

— דאָס איז אמת,—האָט קאַרפּעל מיט דעם אויך מסכים געווען.

און געווען איז, ווי מאָטקע האָט געזאָגט: ר׳ משה גרונימוס האָט צוריק אויף דער שטעלע אָנגענומען זיינע געוועזענע משרתים און האָט זיי בעשטימט אַ דאָפּעלטע געהאַלט.

XXX

מאניע און בעני פאהרען אב.

— אליאַ, זוהן מיינער, איז עס שוין פערפאַלען. מסתמא וויל גאָט אַזוי. שטערן וועל איך דיר ניט, און אפשר טאַקי וועט עס דיר צו דיין גליק פיהרען. אַלע קאָנען דאָך ניט זיין קיין סוחרים.—אַזוי האָט ר' משה גרוניטוס, האַלב ליגענדיג אויף דער סאָפּקע אין זיין קאַבינעט, גערעדט צו בעני'ן, וואָס איז שוין גע־ווען אָנגעטהון אין די רייזע־קליידער, מיט אַ רייזע־טאַש איבער'ן אַקסעל און מיט אַ ווייסען פּיקעע־הוט אין דער האַנד. פאַרגעקו־מען איז עס באַלד נאָך דער געשעהנים, וועלכע איז דערצעהלט געוואָרען אין פאָריגען קאַפּיטעל, אין אַ יולי-אָווענד.

— געוויס,—האָט ר' משה צוגעגעבען, אַבגלעטענדיג זיין באָרד,—בײַ אַנדערע אומשטענדען... און ווען די מוטער זאָל זיין געזונד, וואָלטען מיר אפשר ניט מסכים געווען אַבלאָזען דיך אין אַזאַ ווייטען וועג — וואָרום דו בינסט דאָך בײַ אונז איינער. איצט אָבער... וואָס ווועסטו ווירקליך דאָ טהון? חתונה מאַכען דיך זענען מיר איצט ניט ביכולת: כ'האָב חובות, און כל-זמן איך וועל עס ניט אויסצאָהלען אינגאַנצען, טאָר איך גאָר ניט טראַכטען וועגען מאַכען גרויסע הוצאות. און ווידער אויך... דער קאַפּיטאַן. דער קאַפּיטאַן זאָגט, אַז פאַר דיר איז נויטיג צו פאָהרען קיין אויסלאַנד, וועל איך שוין ניט דערווידערן. איך גלויב דעם אַל־טען: ער איז אַ חשובער און אַ קלוגער אַלטער, אויף זיינע ווער־טער אייגענטליך פערלאָז איך זיך. וויבאַלד ער זאָגט, אַז דו מוזסט זיך פערפאָלקאָמען און פאָהרען קיין אויסלאַנד, צו די דאָרטיגע לעהרער, איז עס אַ פּנים טאַקי אַזוי.

— געוויס איז עס אַזוי.—האָט זיך בעני אָבגערופען.—דו האָסט גאָר ניט וואָס צו צווייפלען אין דעם.

— איך צווייפעל טאַקי ניט. אַלזא נור, זוהן מיינער, מיך בעאונרוהיגט נור איין זאַך, און דאָס בעאונרוהיגט מיך טאַקי זעהר שטאַרק...

— דהיינו וואָס?

— צי וועסטו אַ יוד בלייבען?

— וואָס איז עס פאַר אַ פראַגע?

— אָ־האָ, דאָס איז זעהר אַ וויכטיגע פראַגע און פאַר מיר איז דאָס וויכטיגער פון דיין גאַנצער קינפטיגער קאַריערע!... דו וועסט לעבען אין אויסלאַנד, וועיט פון די עלטערען, און וועסט, מיט גאָט'ס הילף, ווערען אַנ'אַרטיסט, און דו וועסט ווערען געריהמט חעט זיך ביי דיר אפשר דער קאָפּ פערשווינדלען, וואָרום דו בינסט דאָך נאָך יונג... דו וועסט ביי זיך ווערען גרויס, וועסטו אָנהויבען צו שעמען זיך מיט דיין פאָלק, מיט דיין גלויבען, מיט דיינע על־טערן און...

— פאָטער, דו בעליידיגסט מיך, אויב דו טראַכסט אַזוי וועגען מיר!—האָט בעני אָבגעענטפערט אויפגערעגט און געררוי־טעלט.—וואָס וועל איך מיך עפּיס שעמען פאַר דאָס, וואָס ס'איז קיין שום בושה ניט, קיין שום היזק ניט פאַר דער קונסט, צו וועלכע איך גיב מיך אָב. מאירבער, הלוי, משלה'ס, ערנסט—די אַלע זענען דאָך יודען געבליעבען.

— יאָ, יענע זענען אויסלענדישע יודען, און דאָס זענען אונזערע, ביי אונז, בעוונותינו הרבים, איז יעדער צוקראָכענער בחור, ווי ער ווערט נור עטוואָס לייטישער, איז די ערשטע זאַך— שפּיים ער אויף דאָס גאַנצע יודענטום, ער שעמט זיך מיט זיין פאָלק, ר'וועט זיך דיר אָנגעבען פאַר ווערען ס'איז,— אַ דייטש, אַ פראַנצויז, אַ טייוועל—נור ניט פאַר קיין יוד, פונקט ווי אַ לייטי־שער מענש קאָן קיין יוד ניט זיין, און אַ יוד קאָן קיין לייטישער מענש ניט זיין. אָט דאָס איז פערדראָסיג! אָט פאַרוואָס איך האָב מורא!

— דאָס זענען דאָך נור אָבגעקראָכענע בחורים'לעך, וואָס שטאַמען פון אונוויסענדע עלטערן, אָבער איך!—האָט דער יונגער מאַן אויסגעשריען, אויפהויבענדיג שטאָלץ דעם קאָפּ.—איך בין אַ בעל־הבתיש קינד און איך האָב זיך ניט וואָס צו שעמען מיט מיין יחוס. אדרבה: וואָס מעהר ערפאָלג איך וועל האָבען אויף מיין געביעט, דעסטאָ מעהר וועט עס מיר הנאה טהון, וואָס איך בין אַ יוד, וועלכען מ'איז געוועהנט צו פעראַכטען, און וועלכען מ'מוז ניט־ווילענדיג עהרען, ווייל ער האָט עס געווים פערדיענט. איהר ווילט ניט נויגען זיך, נור איהר מוזט פאַר'ן טאַלענט, פאַר גאָט'ס מתנה, פאַר דער קראַפט, וואָס מאַכט אונטערטעניג דאָס שוואַכע און טאַלענטלאָזע, און על־כולם, אויב די פּריצים גרויסען

זיך מיט דער עלטקייט פון זייער אָבשטאַמונג. איז פאַרוואָס זאָל איך מיך ניט גרויסען מיט דער עלטקייט פון מיין אָבשטאַמונג, וואָס איז דאָך אַלענפאַלס עלטער פון אַלע אַלטע.

— אָ, זהן מיינער!—האָט דער אַלטער אויסגעשריען, אַראָב־שפּרינגענדיג פון זיין אָרט און אַרומנעהמענדיג דעם יונגען מאַן.— דו הייסט מיך איצט טרייסטען געלאָזט און זאָל דיך גאָט בעלוינען פאַר די טרייסט, וואָס דו האָסט פערשאַפט פאַר מיין אָנגעווע־טאָגט האַרץ. אַלזאָ, קאָן איך אין דעם פּרט רוהיג זיין?

— פאָלשטענדיג: אַ יוד בין איך געבוירען, און אַ יוד וועל איך שטאַרבען. נאַ דיר מיין עהרען־וואָרט. געפינענדיג זיך שטענדיג צווישען ניט־יודען האָב איך ניט איין מאָל די געלעגענהייט געהאַט צו איבערצייגען זיך, אַז זיי זענען בשום אופן ניט בעסער פון אונז, און יעדעס מאָל, ווען זיי ריהרען אָן אין מיר דעם יודען, בלייב איך זיי קיין בעל־חוב ניט. איך גיב זיי אָב אַ רעשט — און מיר ווערען קווית, ניט זיי פון מיר און ניט מיר פון זיי קומט גאָרנישט ניט.

— אַ דאַנק דיר, זוהן מיינער,—האָט דער אַלטער צוגעגע־בען, קוקענדיג מיט ליעבע אויף זיין זוהן.—מעהר דאַרף איך ניט, מעהר פאָדער איך ניט פון דיר. דו ווייסט דאָך, אַז איך האָב דיך קיינמאָל ניט געדריקט, כ׳האָב מיך אַלע מאָל ניט ניט־זעהענדיג געמאַכט, ווען דו היסט אָב אינגאַנצען אַלע געבאָטען פון דיין גלויבען. פאַר מיר האָט געקלעקט, פאַר מיר איז וויכטיג געווען נור דאָס, אַז דו בינסט, אַ דאַנק גאָט אַ יוד, אַ וועלכער ס׳איז, צי אַן׳אַלט מאָדישער, צו אַ ניי מאָדישער, אָבער אַ יוד. און איצט פערלאַנג איך אויך ניט מעהר, ווי דאָס, אַז מיין זוהן וואָס פון איין צד, שטאַמט ער פון דעם גרויסען קראָקויער רב און פון אנדער צד—פון דעם בריסקער,—זאָל ער ניט אַראָבוואַרפען פון זיך דעם נאָמען יוד. דאָס איבעריגע לאָז איך שוין אויף דעם אויבערשטענס רצון און אויף דיין אייגען האַרץ. איך האָף אויך, אַז דו וועסט ניט פערגעסען, אַז אין דערהיים האָסטו איבערגעלאָזט אַן׳אַלטען פאָטער און אַ קראַנקע מוטער, וואָס וועלען עס ניט איבערלעבען, ווען דו וועסט דיין גלויבען פערלאָזען. דו וועסט עס ניט פערגעסען, זוהן מיינער?

— ביי מיר איז אַ גוטער זכרון, — האָט דער יונגער מאַן

א[illegible]אָגט, ער האָט אַרויסגענומען דעם זייגער און האָט עס צו־געטראָגען צום לאָמפּ.—נו, פּאָטער׳ל, ס׳איז שוין צייט, לאָמיר זיך זעגענען. כ׳האָב מורא, כ׳וועל פאַרשפּעטיגען צום צוג.

דער אַלטער האָט אַרומגענומען דעם זוהן און האָט זיך צו־וויינט. בעני האָט אויך געוויינט. דאָס געזעגענען זיך איז געוועזן ריהרענד.

און זאַל האָבען אויפ׳ן אָבּרייזענדען געוואַרט די שוועסטער, זייערע חתנים, די מוהמע אַננאַ און איהר חתן. אַלע צוזאַמען זענען אַוועק אויפ׳ן וואָקזאַל בּעגלייטען זייער ליעבּלינג, פון וועל־כען זיי האָבּען זעהר פיעל ערוואַרטעט אין דער צוקונפט.

אין דער זעלבער צייט האָט מען אין „פּאַריזער בּיפּעט“ זיך אויך געזעגענט, נור ניט אַזוי ריהרענד.

מאַניע, אָנגעטהון אין אַ פיינעם רייזע־קאָסטיום, האָט די לעצטע בּעפעהלען און פעראָרדנונג אָבּגעגעבּען איהר פאָטער און איהר שטיף־מוטער, וואָס האָבּען אין דער שטיל צוגעשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ. די אויגען זייערע זענען געוועזן פערוויינטע. געזעגענט האָט מען זיך אין די פאַמיליען־צימערען. דאָ איז אויך געוועזן אויך דער קאַפּיטאַן, וואָס האָט געזאָלט בּעגלייטען מאַניען אויפ׳ן וואָקזאַל: ער האָט קיינעם ניט געוואָלט אָבּלאָזען דעם כבוד, און זי האָט אויך קיין אַנדער בּעגלייטער ניט געוואָלט.

-- דו וועסט אונז, טאָכטער׳ל, בּריעף שרייבּען? — האָט אליה׳קע שרעקענדיג געפּרעגט, ווי ער וואָלט ניט זיכער געוועזן אין דעם, אַז זיין פערלאַנג קאָן ערפילט ווערען.

— ווי דען אַנדערש, האָט מאַניע געענטפערט, אָנטהוענדיג די האַנדשוה,—יעדע וואָך און וואו איך זאָל ניט זיין. איהר זאָלט מיר אָבּער אויך שרייבּען יעדע וואָך פון אַלצדינג אויספיהרליך. איך וועל זיין אומרוהיג, ווען איך וועל ניט וויסען, אַז דאָ געהט בּיי אייך אַלץ, ווי ס׳געהער צו זיין. און אַז איהר וועט דאַרפען וועגען וואָס זיך בּעראַטהען, זאָלט איהר, אָהן שום אָבּהאַלט, זיך גלייך ווענדען צום פאַן קאַפּיטאַן. דער פאַן קאַפּיטאַן, האָף איך, וועט אייך ניט ענטזאַגען אין אַ גוטער עצה.

— איך בּין גרייט צו דיענען אין יעדער צייט בּיי־טאָג און

ביי-נאכט,—האָט דער קאַפּיטאַן געזאָגט צו אליה'קען און זיין פרוי, וואָס האָבען זיך איהם טיעף פערנייגט. — לאָמיר פאָהרען, מאַריאַנאַ, וואָרום מיר וועלען פערשפּעטיגען צום צוג.

מ'איז אַוועקגעפאָהרען.

— — — — — — — — — — — — — — —

אין אַ וואָך ארום האָט דער קאַפּיטאַן בעקומען פון בעני'ן פון אַ שטאָדט אין דרום-קאַנט, פאָלגענדע דעפּעש:

„מיר האָבען זיך דאָ אָבגעשטעלט אויף עטליכע טעג. אַ גרויסער יריד. עולם אַ שלל. מיר גיבען אַ קאָנצערט. אַ ערלויבניס בעקומען. מיר ערוואַרטען אייער ענטפער און הסכמה. דער ענטפער בעצאָהלט".

דער קאַפּיטאַן האָט עפּיס אַ וואָרטשע געטהון אין באָרד אַריין, איז אַ צוויי מאָל דורכגעגאַנגען איבער'ן צימער אויף און אָב, האָט אָנגערוקט די פּעסקע אויפ'ן פּאַטילניצע און אַ קראַץ געגעבען אין שלייף, דערנאָך האָט ער מיט דער רעכטער האַנד ענערגיש עפּעס אַ מאַך געגעבען, האָט אַ קנאַק געטהון מיט די פינגער, האָט זיך צוגעזעצט צום שרייב-טיש און האָט אָנגעשריבען פאָלגענדען ענטפער:

„אָהן מיר ניט געוואַגט. איך פאָהר אַליין צו אייך. אויפ'ן דריטען מעת-לעת קום איך. אַפישען און פּראָגראַמען אָהן מיר ניט דרוקען".

און אין דעם זעלבען טאָג איז ער אַרויסגעפאָהרען, מיטנעהמענדיג אויך די „באָבעניו", ד. ה. די וויאָלאָנטשעל און אַ פּאַק קאָנצערט-נאָטען.

דאָס טעאַטער אין Z אין דעם קאָנצערט-אָוועגד פון „דער אַרטיסטישער פאַמיליע טערעסקאָ", איז אָנגעפּאַקט געווען פון אויבען ביז אַראָב. מיט אַ טאָג פריהער נאָך האָט מען שוין אַלע בילעטען צונומען און אין דעם טאָג פונים קאָנצערט האָבען עס די איבערקויפער פערקויפט אין דאָפּעלט און אין דרייען-מקח, ווייל יעדעם האָט זיך געגלוסט צו הערען „דעם סאָלאָוויי פון צפון קאַנט" און זיינע בעגלייטער. דעם נאָמען „דער סאָלאָוויי פון צפון-קאַנט" האָט „מאַניאַן טערעסקאָ", ד. ה. מאַניע בעקומען אייערנעכטען, זען זי האָט אַלס פּרוב געזונגען אויפ'ן אָוועגד ביי דעם אָרטיגען

אַדעל-מאַרשאַלעק, אַ גרויסער ליבהאָבער און מבין פון מוזיק. פון דעם מאַרשאַלעק'ס סאַלאָן האָט זיך דער גוטער נאָמען פון דעם „זעלטענעם טאַלענט" שנעל צוטראָגען איבער דער גאַנצער שטאָדט און ס'האָט צוגעצויגען אין טעאַטער א אונגעהויער פובליקום פון די גרעסטע און גלענצענדסטע, פאַר וועלכע ס'איז נור צוטריטליך דער העכסטער גענוס פון דער געטליכער קונסט.

אויף דער סצענע איז דער ערשטער אַרויסגעטראָטען בעני, וואָס האָט די מבינים אין פידעל-שפּילען פערוואונדערט מיט זיין פערפאָלקאָמענער טעכניק און דער זעלטענער שטרענג קלאַסישער אויספיהרונג, וואו ס'איז ניט פאַרפאַלען געגאַנגען דער קלענסטער שטריך. דער קלענסטער ציטער פון דער קווינטע. אַפּלאָדירט האָבען אַפּילו ניט פיעל, די מבינים נור, וואָס זענען אומעטום זעהר זעלטען, נור דערפאַר האָבען זיי אַפּלאָדירט לאַנג און שטאַרק, מיט התפעלות און היץ.

נאָכ'ן ערשטען נומער איז פאָרגעקימען אַ גלענצענדער דועט אויפ'ן פידעל און וויאָלאָנטשעל—אי'ן דער אַלטער ווירט'אָז אין דער רויטער פעסקע און מיט דער פאַטריאַכאַלער ווייסער באָרד האָט פאַקטיש בעוויזען, אַז ניט קוקענדיג אויף זיינע זיעבעציג יאָהר, איז ער נאָך שטאַרק אין זיין קונסט. אַפּלאָדירט און גערודערט האָט דאָס מאָל דער גאַנצער זאַל, וואָס האָט זיך ווי עלעקטריזירט פון דעם ריהרענדען „געשפרעך" פון די צוויי סאַמע סימפּאַטישע מוזיקאַלע אינסטרומענטען, וואו איינער האָט מיט אַ געבראָכענער, אָבגעהאַקטער און דערשטיקטער שטים, אַזוי ווי פערצווייפעלט אין דער מעגליכקייט פון מחילה. האָט ער זיין ודוי אַרויסגעזאָגט און האָט חרטה געהאַט ווי „אַ פערבלאָנדזשעטער זוהן", און דער צווייטער, מיט א צוצופּטען הארץ און די הענד ברעכענדיג, האָט געמוסר'ט, געזיפצט, אָבער צוגלייך אויך געטרייסט, בערוהיגט, האָפענדיג און גלויבענדיג, אַז די חסדים פון דעם אויבערשטען זענען אָהן אַ שיעור. די הערצער זענען אָבגעשטאָרבען, די האָאָר האָבען זיך געשטעלט קאַפּויר פון דער גערירטער אנגעבראָכענער שטים פון דעם שטראָפענדעם אַלטען, וואָס אַלע האָבען מיט איהם מיטגעפיהלט זיין טיעפער אַנגסט איבער די פעראירונגען פון זיין צאַרט געליעבטען זוהן,—און ווען ער איז אַנטשוויגען געוואָרען, אונטערגעגעבען צום גורל, האָט אַ דונער

פון רוישענדסטע אַפּלאָדיסמענטען עטוואָס צערשטרויט דעם דריקענדען רושם אין זאַל, און אַלע, זאָגאַר די קלײנע מבינים, האָבען געפיהלט, אַז זיי האָבען אָקאָרשט ערשט אויסגעהערט דאָס זעלטענע שפּיעלען פון זעהר טאַלאַנטפולע ווירטואָזען.

אין דריטען נומער איז געווען ז י. אין זאַל, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס דאָ איז געווען אַ פּובליקום פון טויזענד מאַן, איז געוואָרען עפּיס מאָדנע שטיל, ערוואַרטענדיג איהר אַרויסטרעטען.

דאָס גלעקיל האָט אָנגעקלונגען, און זי האָט זיך בעוויזען אין דעם גאַנצען גלאַנץ פון איהר בעצויבערנדער שענהייט, וואָס האָט אויף אַמאָל אַ פינקעל געטהון אין איבערראַשט אַלעמען. זי האָט דרייסט, זיכער און אויך גלעטענד זיך אומגעקוקט מיט איהרע וואונדערבאַרע אויגען אויף די לאָזשעס און פּאַרטער, און אויף איהרע דינע און שענע ליפּען האָט זיך בעוויזען דער חייבער, קינדיש־נאַאיוועהר שמייכעל, וואָס קײנער האָט איהם ניט געקאָנט בײשטעהן... און קײנער איז ניט בײגעשטאַנען. אַלע ווי אײנער, האָבען שטורמדיג אָנגעהויבען צו אַפּלאָדירען און האָבען געשריען „בראַוואָ". פּונקט ווי זי וואָלט שוין עפּיס אויסגעזונגען.

דער קאַפּעלמייסטער האָט אויפגעהויבען זיין שטעקעלע, די פּרימאָ־שפּיעלער אין אָרקעסטער האָבען עטליכע אַקאָרדען געמאַכט— און זי האָט אָנגעהויבען צו זינגען.

איהר שטים, אַ ווייכע, אַ זאַנפטע און מיט אַ האַלב מעטאַלענעם טעמבר זאָגאַר אין די אונטערשטע טענער, האָט פון אָנפאַנג קוים געקלונגען אין זאַל, ווי אַ האַרפע, אויף וועלכער מען שפּיעלט ערגיץ וואו ווייט, און צום צוהערער האָבען דערגרייכט נור שוואַכע, אָבער גאַנץ דייטליכע אָבקלאַנגען. דערנאָך האָט עס אָנגעפאַנגען ביסלעכווייז צו וואַקסען אין דער הויך און אין דער ברייט, פערנעהמענדיג אַלץ גרעסערע ראַיאָנען, און אַזוי ווי אָבמעסטענדיג די שטרעקע, וואו עס וועט באַלד דאַרפען פונאַנדערשפּרייטען זיך אין די גאַנצע ברייט פון דעם אָדלער־פליה, פאַר וועמען ס'דאַרפען קײן שום שטערונגען ניט זיין אויפ'ן וועג. און ענדליך האָט זיך די שטים אויפגעהויבען הויך־הויך, האָט דאָרט אַ שאָט געגעבען קלינגענדע טרעלען און האָט זיך ווי אַ בליץ אַראָבגעלאָזט אַראָב אין, פּונקט ווי זי האָט זיך צוקלאַפּט אָן עטוואָס האַרטעס, האָט זי זיך גראַנדיעז צושאָטען אין סאַמע הארמאָנישע, סאַמע בעצויבערנדע

קלאַנגען, און פעראייניגענדיג זיך מיט די פיעדלען און פלייטען און הערשענדיג איבער זיי, האָבען זיי דעם גאַנצען זאַל פון אויבען ביז אַראָב אָנגעפילט מיט אַ גאַנצען ים מוזיק, אַז די ווענד האָבען געציטערט און די לוסטרעס האָבען זיך געשאָקעלט.

דער גאַנצער זאַל האָט נור געהערט. אַלע האָבען דעם אָטעם פערהאַלטען און האָבען קיין אויג ניט אַראָפּגענומען פון דער צויבעריז, וואָס האָט מיט דער כשוף-קראַפט פון איהר וואונדער-שטימע אָנגעפילט אַלע הערצער און זיי צוגעשמיעדט צו זיך, וואָס האָבען זיך איהר אינגאַנצען אָבגעגעבען און אָהן שרעק זיך געלאָזט פליהען מיט איהר אין די הויך פון האַרמאָניע, פיהלענדיג, אַז זיי לעבען איצט איבער די געבענשטע מינוטען פון זייער לעבען. און ווען זי האָט געענדיגט, האָט זיך קיינעם ניט געגלויבט, אַז דער כשוף האָט שוין אויפגעהערט. אַלע האָבען נאָך עפּיס ערוואַרטעט, און דעריבער איז אַ ווײַלע אין זאַל שטיל געווען, ווי בעת'ן זינגען. נור אַז די זינגערין האָט אָנגעהויבען צו נייגען זיך, — האָט דער דונער פון רוישענדע אַפּלאָדיסמענטען און די שטאַרקע בראַוואָ-געשרייען בעוויזען, אַז אַלע אָנערקענען פאַר מאַריאָן טערעסקאָ דעם נאָמען „דער סאָלאָוויי פון צפון".

מיט יעדער נומער איז אַלץ העכער און העכער געשטיגען דער ערפאָלג פון אונזער זינגערין און איהרע בעגלייטער, און צום סוף קאָנצערט האָט דער זאַל געציטערט פון די אַפּלאָדיסמענטען און התפעלות'דיגע אויסגעשרייען. מ,האָט די אַרטיסטען מיט בלומען פערשאָטען און דער דירעקטאָר פון טעאַטער האָט זיי דאָ גלייך איבערגעגעבען דעם אויפריכטיגסטען פערלאַנג פון פובליקום, אַז זיי זאָלען ניט אָבפאָהרען, וואו זיי וועלען ניט געבען נאָך צוויי אָדער צום וועניגסטען, נאָך איין קאָנצערט. ביי דער טהיר, בעת זיי האָבען זיך אַרייַנגעזעצט אין קאַרעטע, האָט מען זיי געמאַכט אַ קליינע אָוואַציע, אין וועלכער ס'האָבען זיך בעטייליגט אַלע אָרטיגע ליעבהאָבער פון געזאַנג, די שטודירענדע יוגענד און פיעל פון פובליקום.

— אַמניכסטען צום ווידערזעהן! — האָט מען נאָכגעשריען דער אָבפאָהרענדער קאַרעטע.

XXXI.

„ס'בלאָזען ווינדטען".

— שאַמפּאַניער! אַ גאַנצען דוץ שאַמפּאַניער. — האָט מאַנע גע־שריען, ווען זי איז מיט בעני'ן און דעם קאַפּיטאַן צוריקגעקומען פון קאָנצערט אויפ'ן קוואַרטיר אין איינעם פון די גרעסטע האָטעלען אין שטאָדט. — מ'דאַרף אָבנעצען אונזער דעביוט, אונזער ער־שטען ערפאָלג, אונזערע ערשטע קרענץ!...

און זי האָט אָנגעהויבען אַרומצונעהמען און שטיקען און קושען מיט אַ מאָרנער ליידענשאַפט אַמאָל דעם אַלטען קאַפּיטאַן, און אַמאָל דעם יונגען בעני'ן.

— איך בין אַנ'אַרטיסטין! — האָט זי געשריען, יעדעס מאָל מיט מעהר היץ. — פערשטעהט איהר, מיינע פריינד? איך בין שוין ניט קיין בופעט־מיידעל, נור אַנ'אַרטיסטין! אַ גרויסען פּובליקום האָב איך צו מיינע פיס געוואָרפען! אַ גרויס פּובליקום האָט מיר אַפּלאָדירט!... טויזענדער הערצער האָב איך ענטציקט און זיי גע־לאָזט שטאַרקער קלאַפּען דורך דער קראַפט פון דער געטליכער קונסט, וואָס איז דאָס העכסטע אויף דער וועלט!... און איך בין איינע פון די, וואָס דיענען דער קונסט! נאָט מיינער, ווי גליקליך איך בין!... איך שעם מיך פּשוט — אַזוי גליקליך צו זיין!

און זי האָט זיך אויף די קניה געוואָרפען און געחאַפּט די הענד קושען דעם קאַפּיטאַן און בעני'ן, וואָס האָבען עטוואָס אום־רוהיג אָנגעהויבען אַכטונג צו געבען אויף דעם אונגעוועהנליכען עקסטאַז פון דער שטענדיג רוהיגער און אויפגעהאַלטענער מיידעל וועלכע זיי האָבען איצט גאָר ניט דערקענט. איהר פּנים איז גע־ווען אויפגעפלאַמט, די ליפּען האָבען געציטערט, די אויגען זענען געווען ברייט אויפגעעפענט און האָבען אומרוהיג און גרויזאַם גע־פינקעלט מיט אַ אונגאַטירליכען גלאַנץ. זי פלעגט זיך איטליכע וויילע אָנחאַפּען פאַר'ן ברוסט, וואָס פלעגט זיך הויך אויפהויבען, אויפשלאָגען. מיט איין ענערגישער בעוועגונג מיט דער האַנד האָט זי פון איהר קאָפּ אַראָבגעוואָרפען דעם גאָלדענעם רייפעל מיט דער גירלאַנדע, און איהרע שוואַרצע, בלאַנקענדע האָאַר האָ־בען זיך לאַנג און געדיכט צישאָטען איבער איהר פלייצע און אַק־סלען, און ס'האָט איהר אויסזעהן, געמאַכט ווי אַ לילית.

אָ, מײנע װאָלטעטער! — האָט זי שטיל און מילד גערעדט, צװײפלענדיג די הענד, װי בײ א געבעט. — מיט װאָס זאָל איך אײך אָבדאַנקען פאַר אלץ, װאָס איהר האָט געטהון פאַר מיר? אַי, װאָלט איך װעלען איצט שטאַרבען דאָ בײ אײערע פיס!... הײנטיגען אָװענד האָב איך פונ׳ם לעבען בעקומען אַלץ, זאָגאַר מעהר, װי איך האָב פערלאַנגט. נעכטען אַ בופעט-מײדעל, און הײנט — אַנ׳אַרטיסטין אַ פערשאָטענע מיט בלומען!... נײן, מײנע פרײנד, אַזאַ גליק װעל איך גאָר ניט אַריבערטראָגען: דאָס איז העכער פון מײנע קרעפטען...

— זי האָט זיך געחאַפּט פאַר׳ן קאָפּ. אַ װײלע האָט זיך אָבגעדוכט, אַז זי איז אַזױ פערגליװערט געװאָרען. דער קאַפּיטאַן און בעני האָבען אָנגעהױבען ערנסט צו בעאונרוהיגען זיך. זײ האָבען זיך אַ לאָז געטהון אױפצוהױבען דאָס עקזאַלטירטע מײדעל.

— מאַניע! — האָבען זײ איהר אָנגעהױבען צו בערוהיגען.

— קום צו-זיך. װאָס האָסטו זיך אַזױ צוהיצט? איצט דוקא איז דיר געקומען צום לעבען. הײנטיגער אָװענד איז נור אַ אָנפאַנג פון יענע גלענצענדע ערפאָלגען, װאָס ערװאַרטען דיך אין דער צוקונפט. קרעפטיג זיך און טראָג איבער דײן גליק מיט געדולד!

ששש! — האָט זי שטיל אַרױסגעזאָגט צולעגענדיג אַ פינגער צו די ליפּען און צוהערענדיג זיך צו עפּיס. — איך הער אַ שטים... אַ שאַרמאַנקע! — האָט זי פרעהליך אױסגעשריען און איז שנעל אױפגעשפּרונגען. — אָרעמע, ליעבע, גוטע שאַרמאַנקע מײנע, מײן פרײנד פון קינדהײט! דו ביסט אױף דער גאַס פערבליבען, און איך האָב מיך אין סאַלאָנען פערקליבען! נײן, דאָס דאַרף אַזױ ניט זײן! בין איך אין סאַלאָנען, בינסטו אױך אין סאַלאָנען. קײן אַלטען פרײנד פערלאָזט מען ניט!

און פײל פון בױגען האָט זי זיך געלאָזט צו דער טהיר, האָט עס אױפגעעפענט און האָט אָנגעהױבען צו שרײען איבער׳ן גאַנצען קאָרידאָר:

— עי, װער איז דאָרט פאַרהאַן! דער שװײצער! אױפ׳ן גאַס געהט איצט אַ שאַרמאַנקע. רוף עס אַרײן אַהער, שנעלער!

דער שװײצער האָט אַ ציה געגעבען מיט די אַקסלען און איז אַװעקגעלאָפען צו ערפילען דעם פערזאָג פון דער אַרטיסטין. דער קאַפּיטאַן און בעני האָבען אױך געצױגען מיט די אַקסלען,

נור זיי האָבען בעשלאָסען ניט צו שטערן דעם מאָרגעם קאַפּריז פון זייער געליעבטער, וואָס איהר עקסטאַז האָט זיי אָנגעהויבען ערנסט צו בעאונרוהיגען. בעני איז בלאַס געווען, ווי אַ לייוואַנד און האָט קיין אויג ניט אָבגענומען פון זיין געליעבטער, ר'האָט אונרוהיג און דורכדרינגענד אַכטונג געגעבען אויף איהר קלענסטער בעוועגונג, אויף דעם קלענסטען ריהר.

דער שאַרמאַנקע-שפּיעלער האָט, קרעכטשענדיג און סאַפּענדיג, אַרויפגעקלעטערט מיט זיין ניט לייכטער משא אין דעם אויבערשטען קאָרידאָר, און מיט איין האַנד אַראָבציהענדיג דעם הוט פון קאָפּ, האָט ער מיט דער צווייטער האַנד גענומען אַוועקשטעלען די שאַרמאַנקע ביי דער טהיר פון אונזערע אַרטיסטען. מאַניע האָט עס איהם אָבער ניט דערלאָזען.

— אַהער, מיין פריינד, אַהער, — האָט זי איהם איינגעלאַדען, אויפעפענענדיג ברייט די טהיר. — דרייסט, אָהן שרעק, דו געפינסט זיך צווישען גוטע פריינד. מיר זענען אויך מוזיקאַנטען, הייסט עס. חברים, מיר דיענען צו איין גאָט און דערמועלבען ברויט עסען מיר.

דער שאַרמאַנקע-שפּיעלער האָט גאָר ניט געצווייפעלט, אַז יעדער מוזיקאַנט, ווער ער זאָל ניט זיין, — איז איהם אַ חבר לויט'ן פאַך, האָט ער די איינלאַדונג אָנגענומען פאַר גאַנץ נאַטירליך, ער האָט דעם אינסטרומענט אַריינגעטראָגען אין צימער, האָט איהם אַוועקגעשטעלט אויף דעם ערשטען שטוהל, וואָס האָט זיך נעבען איהם געפונען און האָט זיך געלאָזט גאַנץ בעקוועם אָבצורוהען — וואָרום ער געפינט זיך דאָך צווישען אייגענע ברידער — מוזיקאַנטען.

— או — אוף! — האָט ער אויסגעטעמט און אָבגעווישט דעם שוויים פון זיין פּנים, וואָס איז פערברענט געווען פון זון און געוויטער — ס'איז אַזוי היים, אַז גאָט זאָל אָבהיטען, און דאָ דאַרף מען נאָך טראָגען אַ קאַסטען פון פיער פּוד!

— וואָס פאַר אַ פּיעסען שפּיעלסטו, פריינד מיינער? — האָט מאַניע אַ פרעג געטהון, ווען דער שאַרמאַנקע-שפּיעלער האָט אַביסעל אָבגערוהט און איז אויפגעשטאַנען און איז צוגעגאַנגען צו זיין אינסטרומענט.

— מיר שפּיעלען אַלץ, — האָט דער שאַרמאַנקע-שפּיעלער געענטפערט, אַרומווישענדיג מיט'ן אַרבעל די שטויב פון אינ-

סטרומענט,—מיר שפּיעלען אָפּערען, וואלסען, קאַדרילען, ראָמאַנסען.

— „לוטשינושקאַ“ שפּיעלסטו?

— נאָך ווי מיר שפּיעלען! וואָס פאַר אַ „סטרומענט“ איז עס שוין אָהן „לוטשינושקאַ“? סיידען ביי די וואָס וויזען מאַלפּעס איז ניטאָ קיין „לוטשינושקע“, וואָרום—דייטש—קאָלבאָס איז דין־דין דין־דין און פערטיג. אָבער אונזער איינער אַ רוס—איז בעסער גאָר ניט צו בעווייזען זיך אָהן „לוטשינושקאַ“.

— און „וויוט וויטרי“ שפּיעלסטו?

— מיר שפּיעלען דאָס אויך.

— בינסטו אַ חוואַט. שטעל זשע אָן, מיין פריינד, אויף „וויוט וויטרי“.

— גלייך.

— נור זאָלסט אַזוי גוט זיין צו שפּיעלען מיט טאַקט, ניט געאיילט, מיט פויזען, וואָרום איך וועל זינגען.

— איהר וועט זינגען? איז וואָס דאַרף מען בעסער? איהר קאָנט שוין זיכער זיין, פריילין. מיר ווייסען ווי צו שפּיעלען ביי אַ צוזינגען, ס'איז ניט דאָס ערשטע מאָל. צוועלף יאָהר אַז מיר געהען שוין אַרום מיט'ן „סטרומענט“. ס'האָט זיך געמאַכט צו שפּיעלען אויך פאַר פירסטען און גענערעלער און מ'האָט ניט געזידעלט, מ'איז פערקעהרט צופריעדען געווען, מיר קאָנען צוטרעפען אַקוראַט.

— גוט, גלייך... וואַרט אַ ווײלע... כ'וועל דיר אַ צייכען געבען, ווען אָנצוהויבען.

זי איז אַרויסגעטרעטען אין מיטען צימער, מיט אַ שטאַרקער בעוועגונג מיט דער האַנד האָט זי די האָאַר אַהינטער אָפּגעוואָרפען, מיט אַ בלאָנדזשענדען בליק האָט זי אָנגעקוקט דעם קאַפּיטאַן און בעני'ן, וועלכע זי האָט איצט, דוכט זיך, ניט דערקענט, און אָנשטעלענדיג די אויגען אויף עפּיס אַ פּונקט אויף דער סטעליע און אויפהויבענדיג עטוואָס אין דער הויך איהרע פונאַנדערגעשפּרייטע הענד, האָט זי אין אַ מאָדנע פערגעסענהייט אָנגעהויבען צו פאַנטאַזירען אויפ'ן קול:

— אַ גרויסע שטאָרט... אַ שפּעטע שעה אין אַ וואַרימען זומער־אָווענד... אַ קליין רעגעלע שפּריצט.—די לבנה שווימט אַרויס אַמאָל, און אַמאָל בעהאַלט זי זיך אַהינטער די וואָלקענס... אויף

די גאַסען איז שטיל, ניטאָ קיינעם... די פייערלעך אין די פענסטער לעשען זיך אויס איינס נאָכ׳ן אַנדערן... די שטאָדט שלאָפט... דער שאַרמאַנקע־שפּילער מיט דער שאַרמאַנקע אויף די פּלייצעס שלעפּט זיך אַהיים... און די היים איז ווייט, אויסערן שטאָדט, אין דער אַכסניא... אַ שווערער טאָג געווען... די הענד אָנגעמאַטערט, און סך־הכּל בּעקומען פינף פּיאַטאַקעס... ס׳איז שרעקליך און טרויעריג..: — „ע, טאָכטעריל, טהו אָקאָרשט אַ קלאַפּ מיין גע־ליעבּטע ליעדעל. וואָס זענען מיר ניט קיין פּריצים?... ס׳טרויערט און ס׳הונגער־ט אַזוי, אַז קיים וואָס איך שלעפּ די פיס. לאָמיר אַ שפּיעל טהון און צוזינגען, וועט לייכטער ווערען אויפ׳ן האַרצען, און מיר וועלען גיעכער זיך דערשלעפּען צו אונזער ווינקעלע. אנו, טאָכטערל״.

זי האָט מיט דער האַנד אַ צייכען געגעבּען דעם שאַרמאַנקע־שפּיעלער, און ער האָט אָנגעהויבּען צו שפּיעלען, און זי האָט אָנ־געהויבּען צו זינגען:

„וויוט וויטרי, וויוט בּויני, אַזש דערעוואַ גנוטצאַ״, —

„אָ, יאַק בּאָליט מאָיע סערצע, אַ סלעזי נע ליוטצאַ!״

חאָטשי די טהיר איז געווען צוגעמאַכט, האָט די קלינגענדע און שטאַרקע שטים פון דער זינגערין צוזאַמען מיט דער שאַרמאַנקע, אָבּגעקלונגען גאַנץ דייטליך אין קאָרידאָר און ס׳האָט צוגעצויגען אַ גרויס פּובּליקום פון די דיענער פון האָטעל און די געסט, וואָס האָבּען אויפגעעפענט די טהירען פון זייערע נאָמערען און זענען אויף די שוועלען געשטאַנען און געהערט. די זינגערין האָט אַזוי האַרציג, אַזוי טרויעריג געזונגען דאָס פּאָפּולערע קליין־רוסישע ליעד, אַז די צוהערער זענען טיעף גערירט געווען און אין די אויגען בּיי פיעלע, בּעזונדערס בּיי פרויען, האָבּען זיך טרעהרען בּעוויזען. מבינים האָבּען מודה געווען, אַז דאָס ערשטע מאָל הערען זיי דאָס איינפאַכע, אָבּער וואונדערבּאַרע ליעד אַזוי מייסטערהאַפט אויסגעזונגען. אַלע האָבּען דעם אָטעם פערהאַלטען און זיך ניט אַ ריהר געטהון, כּדי ניט אָנצעוועהרען קיין איין וואָרט ניט, קיין איין קלאַנג ניט פון דער פליעסענדער און ריהרענדער מוזיק, וואו דער מאָטיו איז אונגעוועהנלעך איינפאַך און האַרציג. זיי זענען, דוכט זיך, בּעצויבּערט געווען פון דער וואונדערבּאַרער שטים, וואָס האָט דורכגעדרונגען בּיז די פערבּאָרגענסטע טיעפע־

ניסען פון האַרץ אין האָבען ערוועקט די אינערסטע געדאַנקען, געפיהלען, זכרונות, האָפנונגען און חלומות.

פלוצלונג האָט זיך די שטים פון דער זינגערין איבערגעריסען אין דער מיט, די שאַרמאַנקע האָט אויפגעהערט צו שפּיעלען, —און פון די אַרטיסטענס צימער האָט זיך דערהערט אַ גערודער. אַ געלאָף, קרעכטשען, געשרייען. די טהיר האָט זיך שנעל אויפגעעפּענט און פון צימער איז אַרויסגעשפּרונגען בעני, בלאַס און צורודערט, מיט צושויבערטע האָאר און מיט אַ אונגעוועהנליכער שרעק און פערצווייפלונג אויפ'ן פּנים. ער האָט אומגעוואָרפען מיט די הענד און געשריען מיט טרעהרען אין קול:

— אַ דאָקטאָר! אַ דאָקטאָר!.. צי איז דאָ ניטאָ אַ דאָקטאָר?.

אָך, העלפט נור, גוטע מענשען! דער אַרטיסטקע איז ניט=גוט... גאָט מיינער, זי שטאַרבט!...

די אַרומיגע האָבען אָנגעהויבען צו זיפצען און די הענד ברעכען. מ'האָט גענומען לויפען און אַרומטראָגען זיך איבער'ן קאָרידאָר און אין גאַנצען האָטעל. צום גליק, האָט איינער אַנ'אָרטיגער דאָקטאָר אָוענד=ברויט געגעסען אין קוכמייסטערסקע פון האָטעל. די דיענער האָבען דעם דאָקטאָר אויף די הענד אַרורגעטראָגען איבער'ן קאָרידאָר צו די אַרטיסטען אין צימער אַריין.

די זינגערין איז אונבעוועגט געלעגען אויפ'ן סאָפקע, אַ בלאַסע, מיט אַ פערענדערט פּנים, מיט אַ פערגליווערטען שמייכעל אויף די ליפּען. דער אַלטער קאַפּיטאַן איז דאָ אויף די קניה געשטאַנען, האָט געוויינט און די הענד געבראָכען, בעני איז צומישט אַרומגעלאָפען איבער'ן צימער, ער האָט אויף זיך די האָאר געריסען.

דער דאָקטאָר האָט זיך צוגעזעצט בײ דער סאָפקע, האָט אָנגענומען פאַר'ן פּולס פון דער אַראָבגעהאַנגענער האַנד און האָט אַנ'אויער צוגעלעגט צום ברוסט.

— נו, וואָס, דאָקטאָר, געשטאָרבען?—האָט דער קאַפּיטאַן, וויינענדיג, געפרעגט.

— רעדט נישט קיין נאַרישקייט, אַלטער,—האָט דער דאָקטאָר גראָב אָבגעענטפערט. — ס'איז אַ טיעפע חלשות... אַ היסטערישער פּאַראָקסיזם... האָט איהר ניט בײ זיך קיין שפּירט צי אָדעקאָלאָן?

בעני האָט זיך אַ וואָרף געטהון צום קאָמאָד, האָט אַ חאַפּ

געטהון אַ פּלאַקאָן און דערלאַנגט דעם דאָקטאָר, דער דאָקטאָר האָט פערקאַטשעט די אַרבעל, האָט די הענד אָבגעגעצט מיט אָדעקאָלאָן און האָט אָנגעהויבען שטאַרק אָבצורייבען דעם קערפּער פון דער פער׳חלש׳טער. דערנאָך האָט ער עטליבע מאָל איהר אין פּנים אַ שפּריץ געגעבען מיט קאַלטע וואַסער און האָט איהר צו דער נאָז צוגעטראָגען עפּים אַ קליין פלעשעלע.

ס׳האָבען זיך בעוויזען שוואַכע צייכען פון אָטעם, און פון מינוט צו מינוט איז עס אַלץ קענטיגער געוואָרען, און אין פינפזעקס מינוט אַרום האָט דאָס ברוסט אָנגעהויבען שטאַרק אויפצושלאָגען, ווי פון אונטער אַ שווערער משא, נור די אויגען האָט זי נאָך אַלץ ניט אויפגעעפענט.

— אָפט טרעפען בײַ איהר אַזעלכע פּאַראָקסיזמען? האָט דער דאָקטאָר געפרעגט, ניט אַרויסלאָזענדיג פון זיין האַנד דעם דופק פון דער קראַנקער.

— ניין, דאָס איז אַנ׳ערשטע מאָל, דוכט זיך,—האָבען גענטפערט בעני אין דער קאַפּיטאַן. וואָס האָבען זיך עטוואָס אויפגעמונטערט פון האָפנונג.

— וואָס האָט אַזוינס פאַסירט פאַר דעם פּאַראָקסיזם?— אַ וועלכע ס׳איז צורודערונג, אַ פרייד?

דער קאַפּיטען האָט אין קורצע ווערטער דערצעהלט אַלע פאַסירונגען פון דעם אָוענד, ווי אויך דעם אויפטהו מיט דער שאַרמאַנקע.

— מה .. אַ נערוועזע נאַטור,—האָט דער דאָקטאָר אַרויסגעזאָגט פיעל-דײַטענד און האָט זיך פערטראַכט—אָט וואָס,—האָט ער צוגעגעבען, ווענדענדיג זיך צום שאַרמאַנקע-שפּיעלער,—דו, טײַערינקער, שפּיל ווייטער פון דאָרטען אָן, וואו דו האָסט זיך פריהער אָבגעשטעלט.

דער שאַרמאַנקע-שפּיעלער האָט אָנגעהויבען צו שפּיעלען. און ווי די קלאַנגען פון דעם איבערגעריסענעם ליעד האָבען זיך צוטראָגען איבערן צימער, האָט דאָס ברוסט פון דער קראַנקער אָנגעהויבען אויפצושלאָגען שטאַרקער און שטאַרקער, די מוסקולען אויפ׳ן פּנים האָבען אָנגעהויבען צו שוידערן און קאָנוואולסיוו צו ציטערן, און די קראַנקע האָט זיך מיט ביידע הענד אָנגעהאַפּט פאַר איהר ברוסט, האָט אַ טיעפען זיפץ געטהון און האָט דערנאָך

אזוי אימה׳דיג א געשריי געטהון, און פון איהרע אויגען האבען זיך א לאז געטהון טרעהרען,—און זי האט געקלאגט הויך, אויפ׳ן גאנצען צימער.

— זי איז גערעטעט!—האט דער דאקטאר פייערליך ארויסגעזאגט. צוקנאקענדיג מיט די פינגער.—איהר קאנט שוין זיין רוהיג, דער פאראקסיזם איז געענדיגט.

די קראנקע האט נאך אלץ ניט אויפגעעפענט די אויגען, און מיט א אבגעהאקטער שטים האט זי געוויינט מעלאניש, און מעלאניש האט זי אויסגעזונגען, אדער ריכטיגער, אויסגעזיפצט, ביים אקאמפאנימענט פון דער שארמאנקע.

„טילקא טאדי אי פאלעגשא,
יאק טישקאם פאפלאטשו״..

— ריכטיג! ריכטיג! — האט דער דאקטאר פרעהליך געשריען און האט זיך די הענד געריבען. — וויין, קינד מיינס. חיין, דאס וועט דיר ערלייכטערן. מארגען וועסטו שוין געזונד זיין.

ער האט א וואונק געטהון דעם שארמאנקע-שפיעלער, אז ער זאל אויפהערן צו שפיעלען. ווי נור אין צימער האבען אויפגעהערט די קלאנגען פון דער שארמאנקע, האט די קראנקע אויפגעעפענט די אויגען און פערוואונדערט ארומקוקענדיג זיך ארום און ארום, האט זי א פרעג געטהון:

— וואו בין איך עס?

דער צופאל מיט׳ן „צפון-סאלאווי״, אין האטעל איז אויף מארגען בעוואוסט געווארען אין גאנץ שטאדט. מ׳האט וואונדער דערצעהלט וועגען דער קונסט און דעם שטייגער פון דער יונגער זינגערין אינ׳ם זינגען „וויוט וויטרי״ און יעדערן, פערשטעהט זיך, האט זיך געגלוסט אליין צו הערען, ווי זי זינגט אט דאס ליעד. אויפ׳ן צווייטען קאנצערט דעריבער, ווען מאניע איז ארוים צו זינגען איהר לעצטע נומער לויט פראגראם, האט דאס גאנצע פובליקום. ווי אבגערעדט פון פריהער, געפאדערט „וויוט וויטרי״. לויט דעם צייכע: פון קאפעלמייסטער, האט דער ארקעסטער געהאט אנגעהויבען די פיעסע פון פראגראם. נור דאס פובליקום האט אנגעהויבען צו פייפען און נאך שטארקער צו פאדערן דאס ליעד. אין טעאטער איז געווארען א רעש און א טומעל. די זינגערין, א פערשעמטע, א

פערלאָרענע בײַ זיך, איז אַוועקגעלאָפֿען אהינטער דער סצענע. דער רעשט האָט זיך אָבער אַלץ מעהר און מעהר געשטאַרקט. „וויוט וויטרי"!.. „וויוט וויטרי !.." איז איין געשריי געשטאַנען אין זאַל. ס'איז אַרויסגעקומען דער רעזשיסאָר און האָט געמעלדעט, אַז באַלד וועט אַ־יים די אַרטיסטין, זי קליידט זיך איבער. — בראַוואָ! בראַוואָ! — האָט מען אָנגעהויבען צו שרייען און צו אַפּלאָדירען.

אין עטליכע מינוט אַרום איז מאַניע אַרויס אויף דער סצענע, קאָסטיומירט ווי „גאַטאַלקע־פּאָלטאַווקע" און מיט דעם אַליין האָט זי שוין אַרויסגערופען אַ שטורם פון ענטציקטע אַפּלאָדיסמענטען, אַזוי ווי די שטאָדט איז געווען אַ קליין־רוסישע און אַזאַ שענהייט צו זעהן אין דעם קליין־רוסישען נאַציאָנאַלען קאָסטיום איז פאַר דאָס רוב פּובליקום אַ אמת'ער יום־טוב געווען. ווען די זינגערין האָט דאָס ליעד אויסגעזונגען מיט איהר האַ־ציגקייט און קונסט, איז די התפעלות פון פובליקום אוננעהויער געשטיגען; די פּיהלבארע מאַלאָרוסען צו דאָס נאַציאָנעלע, ווי אויך צו שענעס און פּאָעטישעס בכלל, זענען אויסער זיך געווען פון דער הימליבער מעלאָדיע, וואָס איז אויסגעזונגען געוואָרען מיט אַזאַ געפיהל און אויפריכטיגקייט. „זי איז — אַ חאָחלושקע, אַ אונזערע!" — האָבען די מאַלאָרוסען גע'טענה'ט און געקלאַפּט זיך אויפ'ן ברוסט און געבליצט מיט די פינקעלענדע אויגען פון זעלבסט־בעוואוסטזיין. צו דער אַרטיסטין אויף דער סצענע זענען געפלויגען בלומען, בראַשען און קייטעלעך — און דער פאַרהאַנג האָט זיך אַראָבגעלאָזט ביי שטורמדיגע אַפּלאָדיסמענטען און אויסגעשרייען.

אויף מאָרגען זענען די יונגע אַרטיסטען אַוועקגעפאָהרען ווייטער אויף דרום צו אָדעס צו, פון וואַנען זיי האָבען בעדאַרפט פאָהרען קיין אויסלאַנד, און דער אַלטער קאַפּיטאַן איז אָבגעפאָהרען קיין צפון, אין דער שטאָדט נ., וואו אונזער ערצעהלונג האָט זיך אָנגעהויבען און האָט זיך פערענדיגט.